ՈՒՐԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-3
VENDREDI - DIMANCHE
1er-3 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.964 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.964

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՏՐԱԾ ԲԱԺԱԿԻՆ ՏՕՆԸ

Եղեւնիով, մոմով, փայլով ու քիչ մը աւելի դժուար ճարուած ժպիտներով երբ հրաժեշտ կուտանք տարուան, աւանդութիւնը կ'ուզէ որ փակուին հաշիւները անոր հետ. ճշդուի բերածն ու տարածը: Ըսուին սպասումներն ու գտնուածները:

Ի՞նչ կը ձգէ տարին աւելի քան՝ արիւնի, սովի, վայրագութեան բաւական լայնածիր համանապատկեր մը ու գոհ ըլլալու աւելի ու աւելի քիչ բան: Պատերազմը ամէն օր քիչ մը եւս միս-ոսկոր դարձած, իր ուրուականը կը պտըտցնէ բազմաթիւ սահմաններու երկայնքին. անոր բռնկցուցած հնոցները իրենց սպառնալիքը կը տարածեն շատ աւելի մեծ զանգուածներու վրայ: Ու ո՞վ կրնայ ըսել թէ մարդկութիւնը Քուէյթի մը դիւրութեամբ պիտի յաջողի մարել զանոնք. Եուկոսլավիան, Սոմալին, Ղարաբաղը կարելի՞ է ըսել թէ յաջողած են ամբողջովին փլցնել անտարբերութեան պատը:

Կայ այլամերժութիւնը որ փորձուածին դառնութիւնը կը խառնէ յատկապէս Եւրոպացիին առօրեային, մինչ անոր միութիւնը գրեթէ իրագործուած հանգրուան է. կը վերնան սահմանները, կը ջնջուին բաժանումները, մինչ ամէն օր ատելութիւնը աւելի համարձակ քայլերով կը շրջի նոյն տարածքին վրայ: Կարելի՞ է մխիթարուիլ դրդապատճառներու զանազանութիւն տեսնելով 30-ականներուն եւ դարավերջի մեր օրերուն միջեւ:

Աշխարհագրական այս մօտիկութիւնները կը դադրին իմաստ ունենալէ երբ կը դառնանք Հայաստանին: Հոն, չհասած կազին, լոյսին, հացին, ու պատերազմին, ցուրտին աքցանին մէջ ժողովուրդը կը տքնի ապրիլ. իբրեւ թէ մերը:

Չկաներու բազմութիւնը — ոչ միայն լոյսին, հացին, ջերմութեան — շատ բան տարած է երկու տարի առաջուան անոր հաւատքներէն: Ան այսօր չունեցածին կանգունով չափած է ամէն բան. չափած է երէկուան յոյսին բոլո՛ր լծակները: Վարդենիսի գիւղերուն, Գորիսի, Կապանի վրայ ինկող ռումբերը կեանքերու, տուներու, ճամբաներու հետ քանդած են նաեւ այդ ժողովուրդին տարիներու երազները, երբ կը նշմարէ թէ իր վստահած լեռները ձիւներու տակ կորսուած բլրակներ էին միայն:

Ան դասը առած է իր ղեկավարներէն, կուսակցութիւններէն, մտաւորականներէն, դրացիէն, բարեկամէն փշալարերու ետին հրաշալէյլի վերածած Սփիւռքէն. անկէ, որուն 300 — 400 հազարնոց մէկ զանգուածը ամիսներէ ի վեր ոչ կրցած է «Հայաստան» հիմնադրամին մարմին մը գոյացնել, ոչ ալ դեսպանատան երկու քար հայթայթել իբրեւ թէ տարիներու, սերունդներու երազ՝ անկա՛խ Հայաստանին: Չէ կրցած, որովհետեւ չէ ուզա՛ծ կարենալ, այն վախով որ ատիկա փոխանցումը պիտի նշանակէր իշխանութեան մը զոր ունենալ կը կարծէ...:

Ու այս բացականերու բազմութեամբ կոտրա՛ծ հաշիւին բաժակը, Հայաստանցին Նոր Տարին կը դիմաւորէ իրականութեան հետ յարմարած հանդիպումը տօնելով. պատրանքը վանածին չէշտը կայ Բաքուէն Շուշի ապաստանած կնոջ խօսքին մէջ երբ կ'ըսէ. — «ոչի՛նչ որ մի քիչ ճեղութիւն կրնէք այսօր. մեր ազգը յոյսը չի կորցնի թէ վաղը լաւ կը լինի»:

Ո՞ր ղեկավարը, ո՞ր պատերազմը, ո՞ր աղէտը մինչեւ այսօր զօրեց խախտել այս վստահութիւնը:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՆ ԿԸ ԾՆԻ Յունուար 1-ին, ինչ որ բաւական փոփոխութիւններ կը բերէ անշուշտ: Մաքսային 60 միլիոն փաստաթուղթեր կ'անհետանան: Օդակայաններու մէջ, անցագրերը կը շարունակուին քննուիլ, բայց ոչ ճամպրուկները, որոնք սպիտակ եւ կանաչ ինքնակպիչով մը պիտի զանազանուին անոնցմէ որոնք չեն պատկանիր Հասարակապետութեան: Ապահովագրութեան դետնի վրայ, այլեւս կարելի կը դառնայ որեւէ պայմանագրութիւն ստորագրել Հասարակապետութեան մէկ որեւէ երկրի մէջ, բայց, ապրած երկրին օրէնսդրութիւնը կը գործադրուի: Կարելի է կառք մը գնել որեւէ երկրի մէջ, բայց, Թէ-Վէ-Ա-ն կը վճարուի կառքին արձանագրուած թիւին համապատասխան երկրին մէջ: Տուրքէ դուրս խանութները, սկզբունքով պէտք է անհետանային, բայց արտօնութիւն ստացան մինչեւ 1999 Յունիս: Յունուար 1-էն, ապրանք, դրամագլուխ ազատօրէն կ'անցնին սահմանագլուխները, ինչ որ չի նշանակեր թէ հսկողութիւնները կը դադրին: Կարելի է, մինչեւ 50 հազար ֆրանք ներդրումներ ընել որեւէ երկրի մէջ: Հեռաձայնի մարզին մէջ, պէտք է ամբողջ Հասարակապետութեան ընդհանրացուի 00ն արտասահմանի համար, բայց, առայժմ, Ֆրանսայի համար ի զօրու կը մնայ 19-ը:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ իր մահկանացուն կնքեց Դեկտեմբեր 31-ին, կէս գիշերին եւ ծնան երկու Հանրապետութիւններ՝ Չեխիա եւ Սլովաքիա, որոնք արդէն իսկ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած են: Առաջինին մայրաքաղաքն է Փրակա, երկրորդինը՝ Պրաթիսլաւա: Չեխոսլովաքիան ծնած էր 1918-ին, կազմուած չեխ շրջաններէ (Պոհեմիա եւ Մորաւիա) եւ Սլովաքիա: 1938-ին, Միւնիխի «շնորհիւ» երկիրը կը յանձնուէր Հիթլէրի (Պոհեմիոյ մէջ 3-ուկէս միլիոն Գերմանացի կ'ապրի): 1939-ին, ան կը գրաւէր Պոհէմիա — Մորաւիան եւ Սլովաքիան իր անկախութիւնը կը հռչակէր եւ ինքզինք կը դնէր «Ռայխի բարեացակամ պաշտպանութեան» տակ: 1945 Մայիսին, Փրակայի մէջ ապստամբութիւն կը ծագէր եւ երկիրը կ'ազատագրուէր ամերիկեան բանակին այլ մանաւանդ խորհրդային բանակին կողմէ եւ 1946-ին համայնավար Կոթվալտ համախմբման դահլիճ մը կը կազմէր: 1948-ին, ցոյցերէ ետք, համայնավարները իշխանութիւնը ձեռք կ'առնէին: 1968-ին Տուպչէք կ'անցնէր կուսակցութեան գլուխը, բայց, Մոսկուա կը սպառնար, երբ ան ժողովրդավարացում կը խոստանար եւ նոր դիմագիծ մը կ'ուզէր տալ ընկերվարութեան: Քանի մը ամիս ետք, «Փրակայի գարունը» վերջ կը գտնէր խորհրդային բանակի հրասայլերով եւ Հուսաք կը գրաւէր Տուպչէքի աթոռը եւ կը ձեռնարկէր «բնականոնացման»: 1990-ին է միայն որ տեղի կ'ունենային առաջին ազատ ընտրութիւնները, նախորդ տարուան Վաքլաւ Հաւէլի հանրապետութեան նախագահ ընտրուելէն ետք: Ան կրկին կ'ընտրուէր 1990 Յուլիս 5-ին, կը հրաժարէր 1992-ին եւ նոյն տարին դաշնակցային խորհրդարանը ծայրը ծայրին կը քուէարկէր չեխոսլովաք դաշնակցութեան կազմալուծումը:

ՉԻՆԵԱԼ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ մը հարցը Պոսնիա կը շարունակէր վիճաբանութիւններու նիւթ ըլլալ, Ֆրանսա կը պնդէ ՄԱԿ-ի կեդրոնական դերին վրայ եւ Արտաքին նախարար՝ Ռոլան Տիւմա առաջարկեց Պութրոս Պութրոս Ղալիի որ յատուկ կանոնագիր մը շնորհուի Սարայեւոյի, այսինքն պաշտպանել քաղաքն ու իր բնակիչները որոնք «անհանդուրժելի պայմաններու մէջ կ'ապրին»: ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը Սարայեւօ կը հասնէր Դեկտեմբեր 31-ին: Մարտերը կը շարունակուէին բուռն կերպով:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ քիչ մըն ալ աւելցաւ, Ֆրանսայի մէջ, Նոյեմբերին, 1% յաւելում արձանագրելով: Գործազուրկներու թիւը հասաւ 3 միլիոն 28 հազար 282-ի: Ընդհ. ձեւով տնտեսական վիճակը շատ ծանր է եւ գործատէրերն ալ օրէ օր աւելի յոռետես:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ փառքով կ'ուզէ թողուլ իր աթոռը եւ Մոջի կ'երթայ, որպէսզի Յունուար 2-ին եւ 3-ին, հանդիպի Ելցինի, որու հետ պիտի ստորագրէ Սթարթ 2, ապազինման համաձայնագիրը: Նախապէս, Դեկտեմբեր 31-ին, Միացեալ — Նահանգներու Նախագահը Սոմալի գացած էր, ուր ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին: Ամերիկեան զօրքը կը գրաւէր զէնք, հրթիռ, զրահապատ կառք Մոկատիշոյի մէջ: Հարիւր հազար թռուցիկ ալ նետած էին, օդանաւերէ, սոմալի լեզուով, ուր կ'ըսուէր. — «Որեւէ անձ որ զէնքով նշան առնէ բազմազգեան ուժին վրայ, կը սպաննուի»: Ըստ «Նիւ — Եորք Թայմզ»ի, սոմալիացի խմբակ մը աւելի քան 100 կրօնապետ, գործի մարդ եւ այլ անձեր ջարդած է ամերիկեան զօրքին ցամաքահանման նախորդ օրը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը կը թելադրէ որ երրորդ երկիր մը ընդունի 415 Պաղեստինցիները, որոնք միշտ վրաններու տակ կը մնան ցուրտին բուքին: Կը թուի որ Ռապին քիչ մը լեզուն փոխած էր եւ կը յայտարարէր նաեւ թէ արտաքսումները կրնար ջնջել եթէ պաղեստինեան կազմակերպութիւնները հրաժարին ահաբեկչութենէ:

ՊՐԱԶԻԼԻ նախկին նախագահը Ֆեռնանտօ Քոլոր ութ տարուան համար կորսնցուց քաղաքացիական եւ քաղաքական բոլոր իրաւունքները: Ծանօթ է որ ամբաստանուած էր կաշառակերութեան եւ պաշտօնի չարաշահութեան համար:

ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ օր (Շաբաթ, Յունուար 2-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի, Յունուար 5:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

10 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒՍ ՏԱՈՒՇԻ ՇՐՋԱՆԸ

Դեկտեմբեր 31-ին, կազի հայթայթումը օրական 4 միլիոն խորանարդ մեթր էր եւ միշտ յոյս կար բարելաւման: Նախորդ օրը Թիւրքմենիստան պատահած արկած մը վախ ստեղծած էր որ այդ քիչն ալ դադրի, բայց, բարեբախտաբար կարելի եղած էր արագօրէն դարմանել:

Նախորդ օրը բուռն կերպով շարունակուած էին մարտերը Տաուշի շրջանը եւ ազերի յարձակումներու հետեւանքով 10 Հայ մեռեալ եւս կար:

Դեկտեմբեր 30-ին, Երեւան վերադարձած էր Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը՝ Բաբգէն Արարքցեան, խորհրդարանական նախագահներու այն ժողովէն որ գումարուած էր Ս. Պետերբուրգ եւ ուր ծեծուած էին շահեկան հարցեր: Տեղի ունեցած էին նաեւ անհատական հանդիպումներ:

Դեկտեմբեր 31-ին, երկու օրուան համար մազութի պահեստներէն պիտի տրամադրուէր ժողովուրդին տօնական օրերու առթիւ: Հինգշաբթի օր — Դեկտեմբեր 31 — մեթրօն կը բանէր:

*

ՄԱՀ՝ ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 31-ին, երբ թերթը մամուլին կը յանձնէինք, ցաւով իմացանք որ նախորդ օրը, Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած էր ծանօթ երգչուհի, եզակի մեներգչուհի հայկական պատարագի՝ Լուսինէ Զաքարեան:

Ծնած էր Ախալցխա, 1937-ին. 1962-ին աւարտած էր Երեւանի Երաժշտանոցը:

Երգացանկը գլխաւորաբար նուիրուած էր հայ դասական եւ միջնադարեան երգերուն:

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Այս գիշեր հագուած, սքօղուած Նոր Տարին
Առտուան լոյսին կը սպասէ տենդոտ.
ոգիներ անդարձ կորզեցին, տարի՛ն
մեր գրկէն հինին ձայները ծանօթ:

Նոր Տարուայ ընծայ պայծառ լուսինկան
սազեր է գիւղին լեռները բոլոր.
երգերը ծերին, ճիչերը մանկան
կ'արձագանգեն թունդ խազերով մոլոր:

Իղձերու շարք մը պլլուած սրտին՝
վառ յոյզերու մէջ կ'օրրէ զայն ուժգին.
քորքոքած հուրքովն յոյզերու անշէջ
կը ծփան սիրտերն ըղձանքներու մէջ:

Գիշերուան վերջին պահերուն լռին
ձայներն ու լոյսեր յանկարծ կը մարին.
եւ բեհեզներովն կապոյտ կամարին
պճնըւած աշխարհ կու գայ Նոր Տարին:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

1993 1993

ՅԱՌԱՋ

Ամանորի առթիւ յաւագոյն
օրեր կը մաղթէ իր բոլոր
ընթերցողներուն
եւ շնորհակալութիւն
կը յայտնէ բոլոր անոնց
որոնք փութացին
շնորհաւորել իր Նոր Տարին

ԿԱՂԱՆԴԸ

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Ապրելու կամքին տօնն է Կաղանդը: Ծառը՝ իր խորհրդանշանը: Տօկալ ծառին պէս ձմրան հովերուն եւ ձիւներուն, վերածաղկիլ գարնան հետ: Այսպէս կ՚ըմբռնենք Կաղանդը բոլոր ժողովուրդներն ալ: Բայց մենք ենք որ կը հասկնանք ու կը զգանք զայն՝ իր ամբողջական իմաստով, խորհուրդով, իր ուրախութեամբ եւ տխրութեամբ: Մեր կամքը դարերու խորէն եկող անխորտակելի ուժ մըն է: Ու մեր մաքառումը եղած է մեծ, եղերական: Ոչ մէկ ժողովուրդ մենէ աւելի պէտքը զգացած է յոյսին: Ու մեր յոյսը ոչ մէկ ժողովուրդի մէջ կը գտնենք:

Մարդկային մտքին հոյակապ ստեղծագործութիւններէն մէկն է Կաղանդը: Տօն մը՝ որ կու գայ հեթանոսութենէն, կը շքեղանայ քրիստոնէութեան մէջ, պիտի ապրի միշտ: Պէտք է միշտ տառապանքէն յոյսին տանող ոգի մը: Մարդկութեան խորունկ պահանջներէն մէկն է:

Այդ օրը՝ մեծերը կը նային դէպի մանկութիւն եւ մանուկները դէպի ապագան: Մեծերը, մաշած, խաթարուած՝ կեանքն ի վեր, յոգնած ու հիասթափ՝ ցանկութեամբ կը նային տղոց որ կ՚ապրին հրաշքներու աշխարհի մը մէջ: Ու կ՚ուզեն որ անոնք մնան այդ աշխարհին մէջ՝ ուր գիտակցութիւնը չէ տարածած տակաւին իր ցաւերը: Որովհետեւ անոնք պիտի չգտնեն անգամ մըն ալ այդ երանութիւնը միամտութեան:

Ու պզտիկները, որ չեն գիտեր այդ երանութեան յարգը, կը նային դէպի գալիքը: Կեանքն է իրենց երազը: Ու կեանքին հրաշքն է երբ իրականութիւնը, այնքան դաժան մեծերուն համար, կը դառնայ խորհրդաւոր գեղեցկութիւն՝ տղոց միամիտ աչքերուն դիմաց:

Ցաւալի բան մը կայ այս բոլորին մէջ: Բայց կը վառենք մոմերը ծառին: Ցաւ եւ լոյս անբաժան են: Գեղեցկութիւն մը կայ մեծերուն մանկացման մէջ: Ուրիշ մը՝ պզտիկներուն մեծնալու կարօտին մէջ: Ու կը մոռցուի ցաւալին՝ անսահման խանդավառութեան մը եռին:

Պատրանք է յոյսը երազին պէս, բայց անհրաժեշտ, շքեղ:

Սրտաբացութեան օր է Կաղանդը: Կը յիշեմ, հեռաւոր երկրի մը մէջ՝ լուսաբացէն առաջ՝ մինչ կը տեղար ձիւնը, պատանիներ՝ երգելով, կը ծեծէին դռները, կ՚ուզէին իրենց նուէրները: Տունէ տուն կ՚անցնէին հէքեաթային էակներու պէս՝ իրենց լապտերներով: Ու կը բացուէր ամէն դուռ, կուտար իր նուէրը: Կաղանդին՝ կը զգանք տալու առաքինութեան գեղեցկութիւնը:

Բարութեան եւ եղբայրութեան օր է Կաղանդը:

Կ՚ըսեն թէ մեր հայրենի հողերուն վրայ, Կաղանդի գիշերը, մեր մեռելները դուրս կու գային իրենց խաւարէն, կարօտ՝ այդ բարութեան՝ որ իրենց երազը եղաւ: Անոնք անխռովուած, նահատակուած՝ կը վերադառնային դէպի ողջերուն աշխարհը՝ տեսնելու համար թէ իրագործուա՞ծ է երջանկութեան, ազատութեան եւ բարութեան հրաշքը՝ զոր չտեսան՝ երբ ողջ էին: Ու անոնք՝ մաքրուած՝ իրենց աշխարհիկ կիրքերէն՝ կու գային ըսել ապրողներուն թէ կեանքին միակ իմաստութիւնը բարութիւնն է, սէրը եւ աշխարհիկ կիրքերէն, տենչերէն, անհատական հաշիւներէն անդին է հոգիին իրական մասը, յաւիտենականը, խորը: Հոգին է կարեւորը եւ ասիկա պէտք է զօրանայ իր մակերեսային կերպարանքին եռին, օգտուելով անկէ, տառապելով անով, արտաքին աշխարհով: Ու աւանդութիւնը կ՚ըսէ թէ մեռելները կը ցաւին շատ մը ապրողներու վրայ որոնց մէջ չեն գտներ այդ հոգին:

Ամէն մարդ տրտմում մը կը զգայ այդ գիշեր իր կուրծքին տակ:

Մեր աւանդութիւնը գիւղ կը բերէր տակաւին անտառներուն մէջ Թափառող մռնչող եղնիկները, արջերը, գայլերն իսկ եւ մարդկային լեզու մը կուտար անոնց՝ որպէսզի պատմեն իրենց ցաւը եւ մարդիկ հասկնան զիրենք:

Հաղորդութիւն մը կայ Կաղանդին օրը աշխարհի բոլոր էակներուն միջեւ եւ մանկութիւն մը կայ այս հաղորդութեան եռին: Նման ենք տղոց որ կը խօսին իրենց եղնիկներուն, ձիերուն, ու թռչուններուն հետ ու առասպելական էակներուն հետ:

Աստղերուն հետ նաեւ:

Բայց անխառն չէ այս գեղեցկութիւնը, աւա՜ղ: Զգալով հանդերձ այս բոլոր գեղեցկութիւնները, մարդիկ չեն մոռնար իրենց հաշիւները: Կը բանին աչխատանոցները պէնքերուն: Կը գործեն դաւերն ու նենգութիւնները ճակատներուն եռին: Եւ ուրախը կը մոռնայ թշուառը, ուժովը կը խորհի տկարը ճզմելու: Ու այս չարիքը կը տեսնենք տղոց մէջ իսկ, որոնց ընաղները, աւա՜ղ, անխառն չեն նաեւ: Զէնքերու ու ապատակութեան պատմութիւններ կը տեսնենք իրենց պզտիկ ձեռքերուն մէջ: Ներկայ է անձկութիւնը:

Այսպէս, Կաղանդը կը նմանի տխուր, խռովիչ երաժշտութեան մը՝ որ կ՚ուզէ յաղթանակով վերջանալ, ուրախութեան լոյսեր արձակելով: Ամբողջ կեանքն է այդ երաժշտութեան եռին: Գոյութեան հարցն է: Ու իրապաշտ եւ վերացական, նիւթական եւ դերբնական է Կաղանդը՝ այդ գոյութեան պէս:

Կը լսուին վսեմ աղաղակներ՝ անդունդէ մը վեր՝ ուր հրէշներ կ՚ալեկոծեն:

Գիշեր մը, տան մը մէջ, նախկին որբ մը կը խօսէր իր տեսածներէն: Յաջողած էր կեանքն ի վեր, ընտանիք կազմած, բայց երազը կտրած էր իր մէջ ընդմիշտ: Թուրքէն վերջ, տեսած էր հրէշութիւնը օտար դերեվաճառներուն, միսիոնարին՝ որուն շրթներէն աղօթք ու արդար խօսքեր կը լսուէին միայն:

Ի՞նչ թելադրել իրեն: Այս ցաւը, հիասթափութիւնը զոր կը լսենք մեր դարաւոր պատմութենէն վեր, կը մղէ մեզ մաղթել ուժ եւ բրտութիւն: Մաս կը կազմեն ասոնք ալ ապրելու կամքին:

Այսպէս, երբ դրուած է սեղանը, բեռնաւորուած աւանդական ուտելիքներով, երբ աստղեր ու մոմեր իրենց լոյսը կ՚արձակեն ծառին ճիւղերուն մէջէն, երբ՝ կը խայտան մեր երախաները որ կը կոչուին այսօր Ժան ու Ժագ, Ժաքլին ու Լիլիան, վրդովում մը կը տեսնուի տան մարդուն ճակատին վրայ: Կարօտներ կ՚եռեւան ու դառն յիշատակներ...

Բայց Կաղանդը ովասիս մըն է այս խռով մտածումներուն մէջ: Այդ օրը, մոռնալով ամէն բան, կ՚ուրախանանք, կը յուսանք: Տառապանք, ճիգ եւ կռիւ կը պահանջէ մենէ այն ինչ որ կը սպասենք: Կ՚ընդունինք: Լոյսերու մէջ ենք ... իմաստութեան օր մըն է Կաղանդը: Այդ լոյսը կաչկանդող, այրող սօսինձ է ոմանց համար: Բայց լոյս է: Սիրելի:

Նման է մեր ցեղին չմեռնող ոգիին, որ, մաքառելով իր ճակատագրին դէմ, կը պահէ մաքուր երազ մը, տառապելով հանդերձ կը նայի յոյսին՝ հակառակ իր բոլոր հիասթափութիւններուն: Մեծ է ապրելու իր կամքը:

Ոչ մէկ ժողովուրդ կը հաւասարի մեզի՝ երբ կը տօնենք Կաղանդը: Սեղանի ծառը չի գար մեր հայրենի լեռներէն: Բայց ան, այսպէս, կը դառնայ աւելի լուսարձակ՝ մեր կարօտներով եւ կրկին մեր լեռներուն տէր դառնալու կամքով:

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՀԻՆ ԷԴԵՐ ԹԷՕԴԻԿԷՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ՈՒ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՏԱՐԻ,

ՏՈՄԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

Ամանորի տօնախմբութեանց, նախնի սովորութեանց, Կաղանդ բառին ծագման եւ ձմեռ եղանակին վրայ ակնարկներ ձըգելէ առաջ, կարեւոր է խօսիլ նախ ՏԱՐԻին վրայ:

Ըստ տոմարագիտութեան, Տարին կը կոչուի «արեգակնային» եւ «լուսնային»: Առաջինին չափը կը հաշուըուի այն ժամանակին վրայ զոր Արեւը կ՚անցունէ՝ խաւարման ծիրին շուրջ յածելու ատեն, այսինքն յեղյեղակէ յեղյեղակ (solstice) կամ հաւասարակածէ հաւասարակած: Ժամանակի այդ չափն է 365 օր, 5 ժամ, 48 վայրկեան, 51 բոպէ եւ 6 եռվայրկեան: Իսկ լուսնային տարիին չափը կը հաշուըուի 12 լուսնական ամիսներուն վրայ, որոնցմէ իւրաքանչիւրն է 29 օր, 12 ժամ, 44 վայրկեան, 2 բոպէ եւ 8 եռվայրկեան: Այսպէսով լուսնային տարին կ՚ունենայ 354 օր, 8 ժամ, 48 վայրկեան եւ 34 բոպէ:

Եգիպտացւոց տարին կազմուած էր 360 օրէ՝ բաժնուած 12 ամիսի, 30-ական օրնոց, որով կ՚աւելնար միշտ 5 օր, – պարզ օրացոյցներուն վերջը դասուած «Աւելեաց» բառը:

Հրէից տարին կազմուած էր 12 ամիսէ՝ փոխն ի փոխ 30-ական եւ 29-ական օրնոց, որով տարին 354 օրէ կը բաղկանար եւ 3 տարին անգամ մը 30 օրնոց ամիս մը կ՚աւելնար. այն ատեն՝ տարին 384 օր կ՚ըլլար եւ կը կոչուէր «նահանջ»: Եօթը տարին անգամ մը կու գար «շաբաթական» կոչուած տարին, իսկ 40 տարին անգամ մը՝ «յոբելեան» տարին: – Յունաց տարին (360 օր) թէ՛ լուսնային էր, թէ՛ արեգակնային. ամիսները կը հաշուըէին լուսինին ընթացքին համեմատ, իսկ տարիին երկարութիւնն՝ արեւին ընթացքին համեմատ: – Հռոմայեցւոց տարին առաջները 10, յետոյ 12 ամիս էր:

Քրիստոսէ 47 տարի առաջ, Յուլիոս Կեսար տոմարը կարգի դնել տալով Սոսիգենոս աստղաբաշխին՝ տարին 365 օր որոշեց, իսկ 4 տարին հեղ մը 366 օր. այս վերջինը կոչուեցաւ «նահանջ»: Բայց Յուլեան տարին 11 վայրկեանի եւ 10 – 12 բոպէի մը չափ երկար էր, որով 134 տարուան մէջ օր մը կ՚աւելնար, իսկ 400 տարուան մէջ՝ 3 օր: Ուստի Գրիգոր ԺԳ. Պապը տոմարը կարգի դնել տալով՝ 1582 տարիին վրայ 10 օր բարձեց, Յուլիոսէն մինչեւ այդ օրը գոյացած ժամանակի սխալն ուղղելու համար: Բոլոր Եւրոպացիք այդ տոմարն ընդունեցան, որ նոյն Պապին անուամբ յորջորջուեցաւ Գրիգորեան եւ որ ժողովրդեան կողմէ «ալաֆրանկա» ըսուածն է (Նոր տոմար):

Զընդունողները եղանք մենք՝ Հայերս, Ռուսերն ու Յոյները, յայսօր անմտօրէն կառչած մնալով Յուլեանին (Յուլիոս Կեսարին անուամբ կոչուածին), տարիներու ընթացքին մէջ այսպէս 13 օրի յապաղում մը կրելով Եւրոպացիներէն: Զէ՞ մի որ երբ մեզի Յունուար 1 ըլլայ, անոնցն ալ Յունուար 14 կ՚ըլլայ: Այս տարբերութիւնը դարերու ընթացքին՝ պիտի խոշորնայ, մինչեւ որ մենք գարնան, աւելի եռքերն ալ ամա՛ռը պիտի ընենք Կաղանդը, մինչդեռ Եւրոպացիք անվրէպ եւ անխախտ կերպով ձմեռուան մէջ նո՛յն օրին: – Մոռցանք ըսելու թէ մերինը հրապարակի բառով կը կոչուի «րումի», այսինքն հին տոմար. հին միտքի հակամիտութիւններս չեչտող յարմարագո՛յն որակականը...:

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ԱԶԳԱՑ ՏԱՐԵԳԼՈՒԽՆԵՐ

Հին ատեն, ամէն ազգեր Տարեգլխու իրենց մասնաւոր օրն ունէին: Հայերը, Քաղդէացիք, Եգիպտացիք, Պարսիկները, Փիւնիկեցիք, Ասորիներն ու Կարքեդոնացիք տարին կը սկսէին աշնանային գիշերահաւասարէն (équinoxe), – մեր օրացոյցներուն մէջ «լինի տիւ եւ գիշեր հաւասար» ըսուածը:

Հրէից ալ քաղաքական տարին գրեթէ այդ ատենին կը սկսէր, այսինքն Սեպտեմբեր 25-ին, իսկ եկեղեցական տարին՝ գարնանային հաւասարակածէն:

Յոյներուն ամանորն առաջ Դեկտեմբեր 22-ին էր, յետոյ Յունիս 22-ին:

Հռոմայեցւոց Հռոմուլոսի օրով գարնանային հաւասարակածին էր, իսկ Նումա Պոմպիլիոսի օրով՝ ձմեռուան յեղյեղակին:

Ֆրանսայի մէջ Յունուար 1-ը հաստատուեցաւ 1564-ին, Կարոլոս Թ.ի հրովարտակով:

Պարսիկները տարին շրջանակով կամ մանեակով կը նշանակէին, Եգիպտացիք ալ՝ իր պոչը խածնող օձի մը պատկերով:

«ԿԱՂԱՆԴ» ԲԱՌԸ

Պիտի ցուցունենք հիմա թէ ո՛ւսկից կու գայ սա մեր հայերէն ԿԱՂԱՆԴ բառը, զոր ոամիկ ժողովուրդը կաղընտ կ՚արտասանէ:

Հռոմայեցիք ամիսը բաժնած էին 3 մասի. Ամսամուտք (calendes), Իդոսք (ides) եւ Նոնայք (nones): Ասոնց նախընթաց օրերը կը կոչուէին Հսկում (veille), ուր քրիստոնեայ ժողովուրդը գիշերն ամբողջ արթուն մնալով կ՚աղօթէր: Իբր շարունակութիւն այս բարեպաշտիկ սովորութեան՝ յաջորդած է քրիստոնեայ ամէն ազգերու ծանօթ ծոմապահութիւնը:

Կաղանդ բառն ուրեմն կը սերի Ֆրնս. calende-էն: Ինքն ալ իր կարգին կը սերի Լտ. calandæ-էն, իսկ լատինականը՝ յունարէն գաղեն բայէն, որ կոչել, կանչել կը նշանակէ:

Տեսնենք թէ ի՞նչ աղերս ունի եղեր այդ կանչելը՝ կաղանդին հետ: Հին ատեն «կաղանդ» ըսելով կը հասկցուէին առաջին օրերը բոլոր ամիսներուն, երբ քուրմ մը Հռոմի Կապիտոլին տաճարը կը կանչէր ժողովուրդը՝ նոյն ամսուան մէջ տօնախմբուելիք տօները ծանուցանելու համար:

Ի հնումն, Կաղանդը նուիրուած էր Հերա դիցուհւոյն, եւ հաստատուած՝ իբր պարտք հատուցանելու օր: Եւ որովհետեւ հին Յունաց ամիսները բնաւ ամսագլուխ չունէին, ատկէ ծագում առած է հռոմէական սա ասութիւնը. «Յունական Կաղանդին վճարել» որ համազօր է ծռազատիկին վճարել-ին, այսինքն երբեք չհատուցանել-ին:

Կաղանդին՝ պարտք հատուցանելու հռոմէական այդ փաղնջուց սովորոյթէն հետեւցունելով, իրաւունք կ՚ունենանք մտածելու թէ ներկայիս մէջ Ամանորի առթիւ բաթրոններու կողմէ իրենց պաշտօնէից տրուած բացառիկ ամսաթոշակ – պարգեւներ, երախտապարտեալներու կողմէ իրենց բարերարներուն մատուցուած նուէրներ, մանաւորներու կողմէ մանաւորներու տրուած ընծաներ, եւայլն, եւայլն, թերեւս շարունակութիւնն են այդ պատմական սովորութեան, դարուց ի դարս ձեւափոխուած հասարակ պարտքի եղանակէն՝ բարոյական պարտաւորութեան մը կերպարանքին, առնելով այսպէս՝ տեսակ մը հոգեկան հաճոյքի չէնքն ու շնորհը:

Հռոմէական տոմարագիտութեան համեմատ, Իդոսք կոչուածներն այն օրերն էին որ կ՚իյնային իւրաքանչիւր ամսուան մէջ մինչեւ իննեակ, այսինքն Մարտ, Մայիս, Յուլիս, Դեկտ. 15

ՀԻՆ ԷՋԵՐ ԹԷՈԴԻԿԷՆ

ԿԱՂԱՆԴ ՈՒ ՁՄԵՌ

Յունուար, Փետր. Յուլիս, Հոկտ. 13
Ապրիլ, Յունիս, Սեպտ. Նոյ. 10
Իսկ Նոյայք էին Իգոսք կոչուածներէն 9 օր առաջ, այսինքն Մարտ, Մայիս, Յուլիս, Հոկտեմբեր 7 եւ մնացեալ ամիսներուն 5-րդ օրերը:

ՀԱՅՈՑ «ՆԱՒԱՍԱՐԴ»Ը

Հայեցի յորջորջմա՛մբ, պէտք էր Նաւասարդ կոչել Յունուարը, թէեւ հին Հայոց կռապաշտութեան օրերուն՝ Ամանորը ձմեռ եղանակին չէր հանդիպեր: Մեր նախահարց նաւասարդեան սովորութիւնք -- որոնք արդէն նկարագրուած են հայ բանասէրներէ, -- ղաղրած են հեւզհեւէ Քրիստոնէութեան տարածումով, մինչեւ որ Հայերս փոխանակած ենք տօնոյթի այդ մասնաւոր արարողութիւնները՝ Հռոմայեցիներուն Յունուար 1-ին եւ Հռոմէներուն կաղանդին հետ: Հայոց անդիր դպրութեան շրջանին մէջ որ մինչեւ հինգերորդ դարու երկրորդ կէսը տեւած է, ունեցած ենք Գողթան Երգերը, որոնցմէ քանի մը հատակտորներ հազիւ մնացած են ցարդ: Այդ հատակտորներէն մին է ահա յետագան, ուր Նաւասարդ ամիսը կը փառաբանուի՝ նահապետական Հայու բաղձանքներով եւ հագներգուի շունչով մը.

Ո՜ տայր ինձ զծուխ ծխանի եւ զառաւօտն Նաւասարդի, զվազելն եղանց եւ զվազելն եղջերուաց. մեք փող հարուաք եւ թմբկի հարկանէաք:

Աւելցնենք թէ Ս. Մեսրոպ հայկական գիրերու գիւտն ընելէ վերջ՝ երբ սկսաւ լուսաւորել Հայաստանի այլ եւ այլ գաւառները, գնաց նաեւ Գողթն կոչուած գաւառը: Հոն էր որ լսեց այդ երգերէն, որոնցմէ մէկ քանիին՝ Խորենացի'ն անգամ ականջալուր եղած է: Մեծանուն հայրապետը թէեւ ջանաց ջնջել հայ հեթանոսական շրջանէն մնացած այդ երգերը, բայց չյաջողեցաւ:

Նաւասարդ հայեցի ամսանունը կը բացատրուի հնդիկ եւ զանդիկ լեզուներով նաւա-ասարատա (նոր տարի): Պարսիկներուն Նէվրուզն ալ որ միշտ Մարտ 8-ին կը հանդիպի՝ կը նշանակէ նոր օր, կամ, օրացոյցի բացատրութեամբ, -- «Նոր օր արքայական, եւ է նոցա ամանոր եւ պայրամ»:

«Նաւասարդ» նախամիսն է Հայոց եւ քաղաքական տարեգլուխը որ Ցայմաւուրքի անշարժ տոմարին համեմատ՝ կուգայ Օգոստոս ամսուան 11-րդ օրը: Հայոց հաստատուն թուականն է այս տարի 1362. իսկ բուն եւ շարժական թուականնիս կը սկսի Օգոստոս 6-ին (4405): Այս երկու թուականներն ալ սակայն օրացոյցներու մէջ միայն գոյութիւն ունին հիմա, քանի որ գործնական կեանքի մէջ ո՛չ մէկ Հայ կը գրէ ու կը գործածէ զուտ տոհմային սա ամիսները. -- ՆԱՒԱՍԱՐԴ, ՀՈՌԻ, ՍԱՀՄԻ, ՏՐԷ, ՔԱՂՈՑ, ԱՐԱՑ, ՄԵՀԵԿԱՆ, ԱՐԵԳ, ԱՀԵԿԱՆ, ՄԱՐԵՐԻ, ՄԱՐԳԱՑ, ՀՐՈՏԻՑ, բոլորն ալ 30 օրնոց, իրենց ետեւէն քաշելով հնգօրեայ պոչիկ մը, ԱՒԵԼԵԱՑը: -- Այդ հինգ օրերէն առաջինը նուիրուած էր «վարդամատն» Աստղիկ դիցուհիին, որ վերջէն Վարդավառի փոխուեցաւ: -- Խօսքը մեր օրացոյցներուն տանք նորէն. «Ի յետին «ժամանակս սովորութիւն եղեւ դնել զսկիզբն «Թուականին ի Կաղանդս Յունուարի ըստ հին տոմարին»:

Ի հնումն, «Նաւասարդ»ի առաջին օրը նուիրական էր յոյժ: Մեր նախնիք օրե՛ր տեւող մեծամեծ հանդէսներ կը սարքէին այդ օրէն սկսեալ: «Այդ հանդէսները -- կը գրէ Հայր Ալիշան իր Յուշիկք Հայրենեաց Հայոցին մէջ -- «Ամանորայ» կ'ըսուէին, կամ «համաշխարհական», «աշխարհաժողով». վասն զի ուրիշ տօներէ աւելի՝ կը կատարուէին բազմութեամբ մարդերու որոնք ամէն գաւառներէ կուգային ժողվուիլ Բագրեւանդայ բարձրաւանդակաց վրայ. Թագաւորն իր այրարատեան 4 բիւր գունդով, նախարարներ 8 բիւր գումարտակով, 600 գաւառատէրեր եւ 400 դահակալ իշխաններ, կրօնական աւագ պաշտօնեաներ, ամէնքն ալ իրենց սեպուհներով ու ճորտերով. որով միայն քաղաքական, զինուորական եւ կրօնական ազգային հանդիսացեալք իրենց մարդիկներով՝ քանի մը բիւր կ'ըլլային, հասարակ զօրականէն ի զատ: Իսկ ազնուականաց ու ռամիկներուն բազմութիւնը միլիոնաւոր պիտի ըլլար: Ի՞նչ էր Հայոց այս համաշխարհական տօներուն պատճառը. -- Նաւասարդը կը յիշեցնէ. 1. Ջրհեղեղի յիշատակը. Սարասվադի՝ մեծ Պրահմայ աստուածին դուստրն ու կինը կը ճանչցուի եւ ջուրերու դիցուհի, ոստիկան՝ աղբերակներու եւ գետերու: 2. Նաւասարդի օրերը՝ կ'ըլլային պէս -- պէս ջրախաղք, իբրեւ տօն ջուրերու կամ յիշատակ Ջրհեղեղին եւ փրկութեան մարդկան տապանաւն ի լերինս Արարատայ: Իսկ մերազնեայք հիմա Վարդավառին կը կատարեն ջուրի այդ հանդէսը: 3. Տօն էր յիշեալ Ամանորայ ամենաբեր դից՝ զոր բերքի եւ առատութեան խնամակալ չաստուած մը կը կարծենք, կամ չաստուածահայրն Արամազդ եւ Անահիտ տիկինը. վասն զի ասոնց տօնն ալ (մասնաւորապէս առաջինոյն) այսօր կը կատարուէր: Այս չաստուածներէն զատ ուրիշ շատերու մեհեաններ ալ կային Բագրեւանդայ մայրաքաղաքին կամ գլխաւոր բնակութեան տեղ, որ կ'ըսուէր «Բագաւան» այսինքն չաստուածներու քաղաք: Իւրաքանչիւր չաստուածի սեղան կամ մատուռ կը կոչուէր «բագին». ատոնց բազմութենէն ո՛չ միայն աւանն, այլ կը թուի թէ ամբողջ գաւառն ալ իր անունն առած «Բագրեւանդ» է: Դից հետ դիւցազունք եւ դիցանուէր կամ սրբազան անձեր ալ հոն իրենց արժանիքներուն համեմատ բագին ունէին, ինչպէս որ կը վայլէր ալ՝ Նաւասարդի տօներն ամենախումբ համաշխարհական ըլլալու համար»:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՍՈՎՈՐՈՅԹՆԵՐ

Բոլոր Եւրոպացիք լուր օրի պէս անցուք կ'անցունեն գրեթէ իրենց Յունուար 1-ը: Եւ ինչ որ մենք եւ Յոյները կաղանդին կ'ընենք իբր ցնծութիւն կամ հանդիսութիւն, անոնք կը վերապահեն զայն իրենց Ծնունդին (Noël) որ Դեկտ. 12 / 25-ին կուգայ:

Քրիստոնէութեան սկիզբէն ի վեր, Յիսուսի Ծննդեան տարեդարձը մասնաւոր տօնով մը կը հռչակուէր: Պապը 138-ին օրէնք մը սահմանեց՝ առաջքն առնելու համար խել մը չափազանցութեանց: Այսուհանդերձ, աշխարհիս մէկ ծայրէն միւսն ուր տարածայնուած է քրիստոնէական աւանդութիւնը Ս. Գիրքով կամ բերնէ բերան՝ Ծնունդը կը տօնուի ցարդ անլուր ցնծութիւններով, իբր տօներո՛ւ տօն, աւելի մեծ քան Ամանոր եւ աւելի շքեղ քան Զատիկը՝ համօրէն ազգաց քրիստոնէից: Այդ օր եղբայրական երանութիւն մըն է որ կ'ողողուի ամէն սիրտերու մէջ, ուր եւ մախանք կ'անէանան մէ՛կ օր գոնէ, եւ յոյսերու գեղեցիկ ծիածան մըն է որ կը փողփողի աչքերու ցանցեններին վրայ: -- Համառօտակի թուենք մէկ քանին օտար ազգաց տօնոյթի այդ սովորոյթներէն:

ԻՏԱԼԱՑԻՔ ընտանեկան սեղանը կը սարքեն գիշերանց, մէջտեղը դնելով բանճիալլօ անուն խոշոր կարկանդակ մը որ տարօրինակ զանգուած մըն է խմորի, սատած շաքարի եւ եփուած պտուղներու: Սեղանին շուրջ կը շարուի ահագին բազմութիւն մը՝ պէչ պէչ կարկանդակին նայելով: Կէս գիշերուն աւարտող այդ ճաշէն ետք -- որ կը կոչուի Զարթօնք (*) -- խմբովին ժամ մը փութայ ամէն ոք, հանդիսաւոր պատարագին ներկայ ըլլալու: Եկեղեցի երթալը միայն Իտալացիին յատուկ չէ. ամէն ազգ որ կաթողիկ է՝ նոյնը կ'ընէ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ կ'ունենան իրենց սեղանին վրայ աւանդական հնդկահաւը, սագը կամ պարարտ հաւը: -- Իսկ տղոց համար կայ «կաղանդ պապա»ն որ՝ ըստ մանկական հաւատքի՝ երկնային անձնաւորութիւն մըն է, նոյն գիշերը խաղալիքներ ու միրգեր բաժնող՝ խելօք պզտիկներու: Կը ներկայացունեն զինք երկայն ճերմակ մօրուօք եւ կնգուղաւոր վերարկուով՝ վրան ձիւն նստած: Անիկա բուխերիկին մէջ կը զետեղէ իր նուէրները, պայմանաւ որ կանխաւ մուճակ մը դրած ըլլան հոն: Երբ տունին տղաքն անառակութիւն ըրած ըլլան, «կաղանդ պապա»ն իբր յիշատակ հոն կը ձգէ խուրձ մը ծեծի ցախիկներ: -- Ալզաս բնակող Ֆրանսացիք աւելի հաւատարմօրէն կը տօնեն սակայն: Ընտանիքին անդամներէն մին ծերուկ մոգի մը պէս կը ծպտի եւ նուէրները փոքրիկներուն բաժնուելէ առաջ՝ կ'երեւի, ցոյց տալու թէ ո՞ր տղաքն իբր խելօք արժանի են ատոնց:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՔ «Քրիսմըս» կ'անուանեն այդ տօնը, մեծ կարեւորութիւն եւ հանդիսութիւն ընծայելով անոր: Նոյեմբերէն սկսեալ, «Քրիսմըս»ի նուիրուած պատկերազարդ թերթեր կը հրատարակուին եւ ամբողջ Դեկտեմբեր ամսուն՝ ամէն հասակի ու դասակի պատկանող անձեր այդ փառաշուք «ակում» օրուան վրայ կը խորհին, անըջանքով ապրելով անոր ըսպասման մէջ եւ իրարու փոխանակելով «Քրիսմըս»ի յատուկ թղթատարական շքեղ քարտեր: Նոյն օր Անգլուհիներ ճոխ կը հագուին, այրերն ալ սմօքինկ: Կը ճաշակեն սագ եւ տոհմային խիստ համեղ խմորեղէն մը՝ զանազան անուշներով պատրաստուած: որ կը կոչուի «փըլըմ -- բուտինկ»: Կը ներկայացուին ժամանցի յատուկ այլ եւ այլ խաղեր ու պարեր: Ներքնադաւիթը կամ հիւրանոցի ջահին տակ դրուած կ'ըլլայ տղամունճ (gui) կոչուած տունկէն ոստիկներ, իբր խորհրդանշն ի համբոյր հրաւիրանաց: Եթէ այդ տունկին տակ պարոն մը եւ օրիորդ մը իրարու հանդիպին՝ առանց քաշուելու կրնան պագնուիլ, օրուան պահանջումին համաձայն: (Առնօք Կեղտացիք նուիրական պաշտամունք մը ունէին այդ տունկին համար: Տարեգլխուն, պետերնին ծառ կ'ելլէր, ոսկի մանգաղով կը կտրէր զայն եւ սրբութեան մը պէս ժողովուրդին կը բաշխէր, իբր նշանակ՝ Ամանորին աւետելու):

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ Ովկիանոսին անդին մէկ ծայրը թէեւ բնակող՝ ազգականական կապեր ունին սակայն Երկրագունդիս շատ մը ժողովուրդներուն հետ. այդ պատճառաւ անոնց սովորոյթներէն մասեր մը իւրացուցած ըլլալ կը թուին: Իրենք կը կարծեն թէ Անկլօ -- Սաքսոններուն ճաշակած խորտիկներն ու հասնեալք միայն Նոր Աշխարհի մէ՛ջ կրնան գտնուիլ: Մինչեւ ձեղուն հասնող անտառի մշտադալար ծառ մը կը տնկեն սենեակին, ճիւղերուն վրայ հաստատուած՝ ելեկտրապատրուգակալներ, այնպէս որ գիշերը լուսածառի մը երեւոյթը կ'առնէ ան, ոստերուն վրայ լեցուած՝ անհամար պախաճըճամներ, գեղորներ, թանկարժէք նուէրներ ու գոհարեղէն, որովհետեւ Եանքիներուն համար պզտիկներու տօնը մեծերո՛ւ ալ տօնն է: Տղաք պառկելէ առաջ մեծ մեծ գուլպաներ կը տանին կախել վառարանին մէջ եւ առտուն կանուխ կուգան նայիլ թէ Սուրբ Նիկողոս ի՛նչեր լեցուցած է անոնց մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՔ մեծ տարբերութիւն մը չունին Ֆրանսացիներէն: Միայն թէ իրենց աւանդական ծառն է եղեւնը (sapin) զոր վերէն ի վար կը զարդարեն խաղալիքներով, ոսկեզօծ ընկոյզներով, խնձորիկներով, պայծառ ապակեգունդերով, գունաւոր երիզներով, ճենական լապտերիկներով ու մոմիկներով: Սենեակը կիսալոյս մթութիւն մը պէտք է պահած ըլլայ:

ՅՈՅՆԵՐՈՒՆ կաղանդը Տարեգլխու տօն ըլլալէ աւելի՝ յիշատակն է Սուրբ Բարսեղ Հայրապետին, զոր Նախատօնակին իրիկունէն (Դեկտ. 31) կը սկսին տօնել: Սուրբ Բարսեղ (Ախօս Վասիլիօս) Կեսարիոյ եպիսկոպոսը, Յունական Եկեղեցւոյ Հայրերուն մէջ կարկառուն եւ հեղինակաւոր դէմք մըն է, որուն մանկութեան ներբողը խառնած կը տեսնենք ժողովրդական այն միամիտ ու քնքոյշ երգին մէջ զոր յոյն փողոցի տղաք տարիներէ ի վեր սովորութիւնն ունին եղանակելու հոս, մայրաքաղաքիս եւ իր արուարձաններուն զանազան թաղերը, Դեկտեմբեր 31-ի իրիկունը, լապտեր ու թմբուկ ձեռուընին՝ դուռէ դուռ մուրալով. Այոս Վասիլիս էրքէթէ: Այդ երգին բառ առ բառ թարգմանութիւնն է յետագան. --

Առաջին օր տարւոյն, առաջին օր ամսուան եւ սկզբնաւորութիւն մեր բարի տարիին: -- Ս. Բարսեղ Կեսարիայէն կուգայ, պատկեր ու մատեան, թուղթ եւ կաղամար բռնած: Ու թուղթը կը խօսէր. -- Ուսկի՞ց կուգաս, Բարսեղ, եւ ուսկի՞ց կ'իջնես: -- Կուգամ մօրս տունէն ու կ'երթամ դպրոցս: -- Նստէ կե՛ր, նստէ խմէ՛, նստէ երգէ՛: -- Ուսմունք կը սորվիմ կոր, երգել չեմ գիտեր: -- Եթէ ուսմունք ունիս, ըսէ՛ մեզի այբբենգիմը: -- ... Բարունակները կը ծաղկէին, ուռած պտուկները կը բողբոջէին եւ այդ բողբոջներուն վրայ կ'երգէին կաքաւիկներ եւ աղաւնեակներ որոնք շատոր էին: Կաքաւ մը կ'իջնէ վար ու թեւերը ջուր մխրճելով կը սրսկէ տանտիրոջը վրայ, որպէս զի երկա՛ր ապրի անիկա:

Բացի մրգեղէններէ, Յունաց կաղանդի սեղանը կը զարդարէ Բարսեղ Հայրապետի անունը ձօնուած Վասիլիօ բիթան, տեսակ մը պղակունդ որ իւղով եփուած է, վասն զի Յոյները մենէ առաջ Ծնունդը տօնած ըլլալնուն՝ պահք չունին այսօր:

ՀԱՅՈՑ կաղանդին գանք հիմա:

Տեսանք թէ զանազան ազգեր ի՛նչպէս կը տօնեն իրենց կաղանդը: Այդ սովորոյթներուն մէջ բազում հանդիպութիւններ կային:

Սիմիթճիներու «Գուլչ՛ար, գումրուլա՛ր, եէնի պուղտայ քէպապը» բաճադանչութեան առաջին մասը ներբողն է կաղանդի մեր աւանդական շուշմայոտ բոկեղներուն՝ զորս պոլսեցի փռապաններ անվերջ կը պատրաստեն նախօրօք: Երկրորդ մասը փառաբանութիւնն է երկրպագելի Ցորեանին, տարւոյն նո՛ր հունձքին՝ ամանորի սեմին վրայէն աղացուած (**):

Մեր բոկեղներուն թռչնաձեւութիւնը կը թուի ըլլալ շարունակութիւնն արեւելեան Քրիստոնէից հնամի մէկ պաշտամունքին, զոհագործութեան. -- Հայկական բոկեղը կաթայ է գաւառներու մէջ, Թրքերէն քէթէ: Ախսէի կամ սկաւառակի ձեւով, խոշորկեկ պատրաստուած տափակ բոկեղներ Պոլսոյ մէջ կը բաշխուին հայու տուներ հայ ջրհանկիրներու կողմէ որոնք յետոյ կը սկսին ձեռաձիր հաւաքելու ելլել: Շատ մը տուներու մէջ սովորութիւն կայ պատն ի վար կախած պահել այդ բոկեղը մինչեւ Տեառնընդառաջ, ու նոյն օր կոտրել եւ ուտել ... ակռայի ցաւէ զերծ մնալու համար: Ուրեք ուրեք ատոնց խմորին մէջ դրամ դնելով փուռ կը նետեն, եւ բեկանելով ուտելու ատեն դրամը որո՛ւն կտորին մէջ որ պատահի՝ անիկա բախտաւոր կը նկատուի: Յոյներն ալ ունին այս սովորոյթը:

1909

(*) «Զարթօնք» գողտր նորաբանութիւնը հայ լեզուի մէջ առաջին անգամ մտցուցած է Լեւոն Բաշալեան, -- իբր համազօր ֆրանսերէն réveillon բառին, -- որմէ յետոյ նոյն բառն ընդհանրացաւ այլեւս:

(**) Դարձեալ, Ցորեանին եւ զայն արտադրող դաշտերուն մասին գիւղացւոց տածած մեծ յարգանաց արտայայտութիւնն է անշուշտ այն տօնը զոր կը յիշատակեն օրացոյցներ: Բացէ՛ք այս տարուան Օրացոյցը, տեսնելու համար Մարտ 29-ին դիմացը դրուած սա պարբերութիւնը. «Ի քաղաքս ինչ եւ ի գիւղօրէս տօն վասն արտօրէից: Այս տօնը Յոյներն ալ ունին՝ ամէն տարի Սեպտեմբեր 6-ին անխափան:

Պր. Հայկազ Սապոնճեան զաւակներն ու թոռները,

Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Սապոնճեան զաւակներն ու թոռները,

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սապոնճեան զաւակներն ու թոռները,

Տիկին Պերճուհի Պեյանժէ եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շըրտիկեան զաւակներն ու թոռները,

ինչպէս նաեւ Տընկըյեան, Սապոնճեան, Աղապալեան, Պարսամեան, Աճէմեան, Խուտավերտեան, Նալպանտեան, Գազազեան, Վառվառեան, Շահապազեան, Սելիմենտես ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, մեծ մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ՍԱՊՈՆՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տընկըյեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 30, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Յունուար 4, ժամը 14·30-ին Առնուվիլի Վարդագ Ս. Խաչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նուազի Լը Սէքի Նոր – գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Սապոննեան, Շըրտիկեան եւ Գազազեան ընտանիքներուն։

COMMUNIQUÉ DE PRESSE

POUR LES MEDIA ARMENIENS

Grâce à la générosité d'un groupe d'amis la Croix Bleue des Arméniens de France a rempli un avion DC 8 de 37 500 Kg de vivres, de vêtements et de médicaments essentiels pour les enfants d'Arménie et du Karabagh.

L'avion a décollé de l'aéroport d'Oostende (Belgique) le jeudi 31 décembre à 1 h 00 du matin.

COMMUNIQUÉ

du PASTEUR René LEONIAN
Président
d'ESPOIR POUR L'ARMENIE

Suite à la campagne nationale d'affichage intitulée

DONNONS UN DEMAIN AUX ENFANTS D'ARMENIE

(création et organisation technique IFP — Ossep Noukoujikian) nous vous invitons à vous procurer la cassette VHS du clip vidéo avec la participation exceptionnelle du célèbre acteur *Jean-Marc Barr* et le reportage sur la situation des enfants en Arménie.

Ainsi, vous contribuerez à faire connaitre les enfants d'Arménie. Grâce à vous, ils seront moins isolés du reste du monde.

Envoyez rapidement (en indiquant votre adresse) votre demande et votre chèque de 250 F. (port compris) à l'ordre de :

ESPOIR POUR L'ARMENIE

28, avenue Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

HAY'S LOGISTIC CO

41 ter, allée des Coteaux
93340 LE RAINCY (FRANCE)

Tél. : (1) 43 81 11 59
Fax : (1) 43 81 12 95

POUR TOUT ENVOI EN FRET DANS LE MONDE ET EN
ARMENIE
CONSULTEZ UN SPECIALISTE

– ԾՆՈՒՆԴ –

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ օր, Յունուար 3, – Է. կիրակի Յիսնակաց: Ե. օր Ծննդեան Պահոց:

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 6, – Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին:

Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի:

ԾԱՆՕԹ. –

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ – դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ – այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 7, – Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին

Պատարագ ժամը 17·30–ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին:

Ջրօրհնէք ժամը 11·45–ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. –

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Յաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 17–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·45-ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·15–ին:

Պատարագ ժամը 10·45–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:

Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին:

Պատարագ ժամը 17–ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. –

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Պատարագ ժամը՝ 16·30–ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան տեղւոյս դպրուհիներու կողմէ:

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7, յիշատակ Մեռելոց, ժամը 10–ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre

PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆ – ԹԻԻԼ. – Տիկին Մարի Կիթոն եւ Օր. Աղայեան 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց եղբօր՝ «Ուխտաւոր»ի (Յարութիւն Աղայեան) յիշատակին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, (Յունուար 3). –

Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՔՀՆՑ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ժամերգութիւն ժամը 16–ին:

Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30-ին:

Պատարագ ժամը՝ 17–ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ՔՀՆՑ. ԹԵՒԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի
փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

Ջրօրհնէք ժամը՝ 11·45–ին:

Պաշտօնական ընդունելութիւն. –

Ժամը 18·30–ին Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ:

Տարօն Եպիսկոպոս այս առթիւ պիտի տայ իր ուղերձը Նոր Տարուան եւ Ծննդեան առթիւ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. –

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց ժամը 11·45–ին:

Կը պատարագէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը 17–ին:

Ընթերցուածք ժամը՝ 18–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18·30-ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 8·30-ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:

Հաղորդութիւն մանուկներու եւ ժողովուրդին ժամը 11·30–ին:

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Նաեւ պիտի կարդայ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Կոնդակը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. –

Յիշատակ Մեռելոց

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց:

ՌՈՒՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 16·30-ին:

Պատարագ ժամը 18–ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:

Քարոզ ժամը 11·30–ին:

Ջրօրհնէք ժամը 12–ին:

ՊՕՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17–ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Պատարագ ժամը 10–ին:

Ջրօրհնէք ժամը՝ 12–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17–ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Ջրօրհնէք:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԷՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 81027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
MARDI
5 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17.965

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 17.965

93

— ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐԸ

12-րդ անգամ ըլլալով, նախագահ Միթերան շնորհաւորեց Ֆրանսացիներուն Ամանորը, ողջունելով տարին՝ համարձակութիւնը եւ իմաստութիւնը:

Իմաստութիւնը կը վերաբերի ամերիկացի եւ ռուս պետական ղեկավարներուն որոնք քանի մը օր յետոյ, Մոսկուայի մէջ, պիտի ստորագրէին այն համաձայնագիրը -- Սթարթ 2 -- որ տասը տարիներու երկայնքին երկու երրորդով պիտի զեղչէ ռազմագիտական իրենց հիւլէական զէնքերը:

Իմաստութիւնը կը վերաբերի Եւրոպային, քանի որ Յունուար 1-էն բոլոր սահմանագլուխները կ'անհետանան Հասարակապետութեան 12 երկիրներու միջեւ:

Այս դրական երեւոյթներէն ետք, նախագահը կ'անդրադառնար ցեղային եւ կրօնական ըմբռնումներու վրայ հիմնուած ազգայնականութեան մը ծնունդ տուող հին մրցակցութեանց, ատելութեանց, ինչպէս պարագան է նախկին Եուկոսլաւիոյ, ծանրանալով Պոսնիոյ կացութեան վրայ: Հարցը սա է՝ ինչպէ՞ս, ՄԱԿ-ը որու դերն է, կրնայ վերջ տալ: Ի՞նչ ընել: Համամիտ է գինեալ միջամտութեան մը, պայմանաւ որ Միացեալ Ազգերը ստանձնեն պատասխանատուութիւնը, կը մաղթէ որ ժընեւի բանակցութիւնները դրական կէտի մը յանգին:

1993-ը քաղաքական մեծ ժամադրութեան մը տարին է Ֆրանսացիներուն համար: Եւ որովհետեւ մաղթանքներու շրջան է, կը մաղթէ որ քաղաքական նախընտրութիւնները արտայայտուին առանց երբեք խզելու ազգային համախոհութիւնը, երբ խնդրոյ առարկայ է հասարակաց շահը: Ինք, պիտի ուշադիր ըլլայ, որպէսզի ընտրութիւններէն առաջ եւ վերջը Ֆրանսայի ժողովրդավար կեանքը բարեխղճօրէն յարգուի: Երբ ստանայ խորհրդակցական Կոմիտէին առաջարկները Սահմանադրութեան փոփոխութեանց մասին, զանոնք պիտի ներկայացնէ Խորհրդարանին: Բնական կը գտնէ որ գործող խշխանութիւնը, հանրային կարծիքին մէջ, վճարէ իր քաջութեան գինը: Արդարութիւնը յետագային կը սպասուի: Կը յուսայ որ ոչ ոք կը խորհի դպչիլ ձեռք ձգուած ընկերային առաւելութիւններուն:

Վերջացնելով եւ երջանիկ տարի մը մաղթելով, նախագահը հրաւիրեց Ֆրանսացիները որ իրեն հետ՝ «յիշեն մերիններէն անոնք որոնք աշխարհի մէջ, Սոմալի, Գամպոճ, Պոսնիա Ֆրանսայի պատգամը կը տանին, խորհեցէք բոլոր անոնց որոնք կը տառապին եւ այնքան կարիքն ունին բարեկամութեան»:

Ինչ որ յայտնի էր -- եւ ընդդիմութիւնը հակազդեց անմիջապէս -- այն է որ Միթերան պատրաստ է նոր համակեցութեան մը, բնաւ միտք չունի քաշուելու, կը մնայ ուրեմն ընդդիմութեան որ ինք ալ պատրաստուի այն համակեցութեան: Վերջին շրջանին արդէն, Միթերան օրէ օր «իր հեռաւորութիւնները» առաւ -- ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք -- եթէ ոչ ընկերվարութենէն, գոնէ ընկերվարական կուսակցութենէն, որ բաւական անախորժութիւններ պատճառեց իրեն: Ինք որ կուսակցութեան վերածնունդին ռահվիրան եղաւ էփինէ, կրնայ նաեւ անոր գերեզմանափորը ըլլալ:

— ԹՐՔԱԿԱ՞Ն ՏԱՐԻՆ

Մասնաւոր գիտ մը ըրած չէ, անկասկած, Տիկին Հելէն Քառէր տ'Անքոս, նման խորագրով մը յօդուած մը ստորագրելով «Ֆիկառօ»ի Յունուար 2/3-ի թիւին մէջ, քանի որ ամսէ ամիս, շաբաթէ շաբաթ եւ վերջերս՝ օրէ օր, ամէն ինչ եկաւ փաստելու թէ 1993-ը կրնայ Թուրքիոյ տարին ըլլալ:

Խորհրդայնադէտի համբաւի տիրացած ակադեմական տիկինը, լաւագոյնս կը վերլուծէ Թուրքիոյ խաղացած դերը ամբողջ տարւոյն երկայնքին եւ կը գծէ անոր ուղեգիծը եւ ստացած կարեւորութիւնը շրջանին մէջ: Երազելէ ետք եւրոպական Հասարակապետութեան անդամակցութիւնը, այսօր, Թուրքիա, շրջանային մեծ ուժ մը դառնալու վրայ է, Կեդրոնական Ասիոյ Թրքախօս Հանրապետութիւնները, առաւելաբար սիւննի (ինչպէս Թուրքերը) իր ուշադրութիւնը գրաւեցին այն պահուն իսկ, երբ Խորհրդային Միութիւնը կ'անհետանար: Ապա, Հելէն Քառէր տ'Անքոս կը ծանրանայ Սեւ ծովու տնտեսական միութեան, նկատելու համար որ ան միակ ժողովն է որ յաջողած է կողք կողքի բերել իրարու հետ կռուի մէջ եղող ժողովուրդներ, ինչպէս՝ Հայ եւ ազերի, ռումանացի եւ մոլդաւ, ռուս եւ ուկրանացի: Թուրքիոյ ազդեցութեան ամրապնդումը շրջանին մէջ կը վայելէ, կ'աւելցնէ Հելէն Քառէր տ'Անքոս, Միացեալ -- Նահանգներու քաջալերութիւնը, քանի անոնք ալ կ'ուզեն Պարսկաստանի ճամբան փակել:

Այս ամբողջը ցոյց կուտայ, եթէ հարկ էր, որ 1993-ը Թուրքիոյ տարին է, առանց իսկ հարցականի կարիքի:

— Լ. ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ՔԱՆԱՐ-ԱՆՇԷՆԷ

Պէռնար Թոմա անցեալին շատ նըպաստաւոր յօդուած մը ստորագրած էր երգիծական շաբաթաթերթին մէջ, ցոյց տալով որ փիղերու պաշտպանութիւնը աւելի կը հետաքրքրէ աշխարհը, քան՝ Հայերու պաշտպանութիւնը: Օրին, թարգմանաբար, հրատարակած էինք յօդուածը:

Այսօր, «93» խորագրուած յօդուածով («Քանառ -- Անշէնէ», Դեկտեմբեր 30) կ'անդրադառնայ աշխարհը ցնցող կարգ մը կնճիռներու թէ պատերազմներու (անգլիական ծանօթ պարբերականը՝ «Ծէյն'ս Տիֆընս Ուիքլի» 73 «տաք» կէտեր կը նշէ) եւ չի մոռնար Ղարաբաղը: Այս անգամ մօտեցումը բոլորովին նոյնը չէ (հայանպաստ անկիւնէ դիտուած) եւ կը գրէ. -- «Լ. Ղարաբաղի մէջ, Հայեր եւ Ազերիներ գիրար կը ջարդեն ամէնէն հաւատ աւանդութեամբ, տիպար հաւատքով, անտարբեր նայուածքին առջեւ մեծ եղբայրներու, ինչպէս Ռուսաստան, Իրան, Թուրքիա, որոնք կատուներու պէս ուշադիր կը սպասեն յաղթականին, անոր շնորհելու համար ռնիրի ողիմպիականներու մետալը»:

Յօդուածագիրը կը թուէ այլ կռիւներ կամ հալածանքներ ինչպէս Թուրքերու մաքրագործումը Քիւրտերու, վերջաւորութեան յիշելու համար տարւոյս (93) խորագիրը կրող Վիքթոր Հիւկոյի այնքան տպաւորիչ վէպը, բայց նշելու համար որ գոնէ այդ վէպին մէջ, հակամարտ ուժերը գիրար կը սպաննէին գաղափարի մը համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ, Սոմալիէն Մոսկուա անցաւ ուր իրեն կը սպասէին Ելցին եւ Պարպարա որ Ուաշինկթընէն ուղղակի Մոսկուա գացած էր: Ելցին եւ Պուշ կը ստորագրէին Սթարթ 2 համաձայնագիրը: Որքան «պատմական» որակուի այս համաձայնագիրը, անիկա դեռ վերջնական բնոյթ չունի, քանի պէտք է վաւերացուի Խորհրդարաններու կողմէ, անկէ ետք ալ գործադրութիւնը այնքան ալ դիւրին չէ: Այս հանդիպումը նախապէս տեղի պէտք է ունենար Սոչի, բայց վերջին պահուն Ելցին Մոսկուա փոխադրած էր: Պուշ որ Շաբաթ օր կը հասնէր Մոսկուա, Կիրակի ցերեկ կը մեկնէր եւ քանի մը ժամ ալ Փարիզ կ'անցընէր Միթերանի հետ եւ իրիկունը կը վերադառնար Ուաշինկթըն: Կը թուի որ երկու նախագահները բոլորովին համաձայն են Պոսնիոյ շուրջ միջամտութեան մը համար, բայց ոչ մէկ մանրամասնութիւն տրուեցաւ:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ հաւաքուած են Պոսնիա Հերցեկովինի սերպ, խրուաթ եւ մահմետական պարագլուխները: Այս ժողովին երկու նախագահներն են Սայրըս Վէնս եւ Լորտ Օուըն որոնք քարտէս մը պատրաստած են տասը գաւառներու բաժնելով Պոսնիան: Եթէ Սերպ եւ Խրուաթ դէմ չեն նման ծրագրի մը, մահմետականները բոլորովին դէմ են եւ նախագահը՝ Իզէթպեկովիչ յայտարարեց թէ այդ կտրատումը անընդունելի է: Ժողովը որ բացուեցաւ Շաբաթ օր կը շարունակուի մինչեւ Երեքշաբթի, կ'ընդհատուի Զորեքշաբթի Օրթոտոքս Ծնունդի առթիւ եւ կը վերսկսի Հինգշաբթի:

ՊՈՒԹՐՈՍ -- ՂԱԼԻ որ Մոկատիշիօ կը հասնէր Պուշէն ետք, բուռն ցոյցերու առարկայ եղաւ եւ ստիպուեցաւ նախատեսուածէն նուազ մնալ Սոմալիի մայրաքաղաքը: «Պութրոս Ղալի՝ դուրս» կը պոռային հարիւրաւոր Սոմալցիներ պատռելով նաեւ ՄԱԿ-ի դրօշակը: Քարկոծած են նաեւ ՄԱԿ-ի շէնքին պատերը:

ՑՈՒՐՏԸ բաւական հարցերու ծնունդ տուաւ Ֆրանսայի մէջ, որ վարժուած չէ նման ջերմաստիճաններու, եթէ նոյնիսկ ձմեռ է եւ այնքան ալ անբնական երեւոյթ չէ: Երկրին զանազան կողմերը 0-էն վար 7-էն 15 աստիճան է (ամէնէն ցուրտը՝ արեւելեան Ֆրանսա է) եւ ինչ որ անսպասելի էր, հարաւային շրջանի պարագան է, արդարեւ Փրովանսի վրայ ալ ձիւն եկած է եւ ջերմաչափը զերոյի իջած: Անօթեւաններու թիւն ալ բաւական մեծ է (միայն Փարիզ՝ 12 հազար) եւ բարեսիրական կազմակերպութիւններ ստիպողական միջոցներու կը դիմեն: ԷՌ -- Ա -- Թէ -- Փէ-ն ալ որոշեց գիշերը բանալ չօգտագործուած Սէն -- Մառթէն կայարանը: Կրթական եւ Մշակոյթի Նախարար՝ Ժագ Լանկ տեսուչներէն խնդրեց որ դպրոցները, լիսէները տրամադրուին: Այս առաջարկին բոլորովին դէմ է ընկերային հարցերու նախարարը, ըստ որուն դեռ 30 հազար տեղ կայ որոնք չեն օգտագործուած: Ցուրտ վեց մեռեալ կայ: Ֆրանսայի մէջ 400 հազար կը նկատուի թիւը անոնց որոնք փողոցը, կամուրջներու տակ կը պառկին:

ԲԱՔՈՒԷՆ հաղորդած են որ ընդդիմութեան պարագլուխ մը՝ Նեմաթ Պանախով եւ վեց ուրիշներ որոնք մասնակցած էին հանրաժողովի մը այլ ընդդիմադիրներու ազատ արձակումը եւ նոր ընտրութիւններ պահանջելու համար, ձերբակալուած են: Պանախով, քանիցս ձերբակալուած է եւ կը նկատուի որպէս կողմնակից մը «Ալիեւ խմբակ»ին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ, Կիրակի Յունուար 3-ին, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են իսրայէլեան ոստիկանութեան եւ գեր-ուղղափառ հրեայ ցուցարարներու միջեւ: Վեց տարեկան մանուկ մը եւ երկու ոստիկան վիրաւորուած են: Հազարաւոր հրեայ ցուցարարներ կրակի տուած են աղբամաններ եւ քարկոծած ոստիկանական կառքեր: Կը բողոքէին աշխատանքներու դէմ որոնք տեղի կ'ունենան հընամեայ շիրիմներ պատսպարող վայր մը: 11 հոգի ձերբակալուած են: Ըստ հնախոյզներու այդ շիրիմները քրիստոնեաներու կը պատկանին, ըստ ուղղափառ Հրեաներու՝ հրէական են եւ ոսկորի դպչիլը սրբապղծութիւն է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

LA COMMUNAUTE COMME MOTEUR D'INTEGRATION

Այս խորագրով հարցազրոյց մը լոյս տեսած է «Լիպերասիոն»ի մէջ (Յունուար 4), Մարթին Յովհաննէսեանի հետ, անոր հրատարակած հատորին կապակցութեամբ՝ le lien communautaire. Trois générations d'Arméniens.

Մ. Յովհաննէսեան կը բացատրէ Ֆրանսա հաստատուած երեք սերունդ Հայերու տարբեր մօտեցումները: Հայաստանն իսկ, կ'ըսէ, տարբեր կը ներկայանայ այսօր Սփիւռքին: Ցարդ, տեսակ մը բաց երկինքով թանգարան մըն էր, բայց, ազգամիջեան կռիւներէն եւ 1988-ի երկրաշարժէն ի վեր, այդ ըմբռնումը տակն ու վրայ եղաւ: Մ. Յովհաննէսեան դեռ կը բացատրէ եկեղեցւոյ դերը (օրինակ տալով Իսի - Լէ - Մուլինօ) եւ գաղութին պարզած պատկերը:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԹԷՐԶԵԱՆ

«Մարմարա»ի Դեկտեմբեր 23-ի թիւէն, ցաւով իմացանք որ նախորդ օրը, Գնալըի իր բնակարանին մէջ իր մահկանացուն կնքած է պոլսահայ մտաւորականութեան ծանօթ դէմքերէն՝ Արմենուհի Թէրզեան: Երզնկացի ընտանիքի զաւակ, Արմենուհի Թէրզեան ծնած էր Սկիւտար, 1910-ին: Նախակրթութիւնը ստացած էր Գնալըի Ազգ. Ներսէսեան վարժարանը, ապա ինքնաշխատութեամբ զարգացած էր, մասնաւորաբար գրական մարզին մէջ: «Մարմարա»ի մէջ, 1960-ական թուականներուն հրատարակուած է իր առաջին քերթուածը՝ «Որոշում»: 1969-էն 1981 մաս կազմած է «Մարմարա»ի խմբագրութեան Եդուարդ Սիմքէշեանի կողքին, պարբերաբար ակնարկներ ալ գրելով, զորս Արիան կը ստորագրէր: 1968-ին լոյս տեսած է բանաստեղծութեան իր առաջին հաւաքածոն՝ «Հետքեր», ապա՝ 1978-ին՝ «Մթնշաղ» եւ 1986-ին ալ, Պատրիարքարանի մօտ հիմնուած «Թրչունի Գարագըզեան գրական մատենաշարէն», լոյս տեսած է իր ակնարկներու մէկ հաւաքածոն՝ «Արիանի ակնարկէն»:

Դեկտեմբեր 11-ին, Գարակէօզեան Սանուց Միութեան մէջ, ի պատիւ իրեն երեկոյթ մը կազմակերպուած էր, որու ընթացքին ի մէջ այլոց խօսք առած էր Տոքթոր Վարդ Տիկահեր:

Արմենուհի Թէրզեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Գնալը, Դեկտեմբեր 24-ին: Եկեղեցական արարողութիւնը կատարած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս, որ նաեւ դամբանական մը խօսած է: Թաղման տունէն ալ դամբանական մը խօսած է Իպնա Սարըասլան:

Արմենուհի Թէրզեան երկու քոյր եւ մէկ եղբայր ունէր Փարիզ, որոնք մեռան տարիներ առաջ: Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ա. Եոխղարտաշեանի եւ Տէր եւ Տիկին Պետէրեանի:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՇԱՐ

Հայաստանեան կեանքը հեռուն գտնըւողին համար կ՚արձագանգէ Արցախի, սահմանամերձ շրջաններու ռազմական լուրերով, ներքին քաղաքականութեան անդրադարձներով ու շատ քիչ անգամ միայն «ժողովուրդ» կոչուած դանդուածին առօրեայ կեանքով: Տրջափակման, տնտեսական ճգնաժամու, կաշառակերութեան, մաֆիական գերզօր յարաբերութեան մը իշխանութեան մասին բողոքներ, տըրտունջներ երբեմն տեղ կը գրաւեն առաջիններուն քով, սակայն քիչ համեմատութեամբ: Ժողովուրդը վերածուած է գըրեթէ չէզոք ենթախորքի մը, մինչդեռ ան է բուն կրողը կարեւոր նկատուած բոլոր մարզերուն հետեւանքները: Այս երեւոյթին ուրախալի, բայց գործնական դետնի վրայ նշանակութենէ զուրկ մէկ գնահատումն է Դեկտեմբեր 19-ի «Հայաստանի Հանրապետութեան» առաջին էջը գետեղուած յայտարարութիւնը թէ՝ «Հանրապետութիւնում կայունութիւնը պահպանում է ժողովրդի իմաստութեան շնորհիւ»: Ուրախալի ըլլալու յատկանիշը կը չէզոքի, երբ աւելցուի որ յայտարարութիւնը կը պատկանի Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի:

Հոգեհաչ նման խօսքեր իրենց ամբողջ անկեղծութեամբ ու գնահատանքի խորութեամբ բան մը կ՚ըսե՞ն արդեօք այդ դանդուածին. անոր որ ցուրտէն կը սառի հացի խանութին առջեւի հերթին մէջ, կամ իր սենեակին մէկ անկիւնը եւ որ կը յաջողի տանիլ ամբողջ տաժանքը, զարմանալի իմաստութեամբը ինքն իրեն բացատրելով. - «մենք ընտրեցինք, մենք պիտի տանինք»:

Այս դանդուածէն աշխատանք ունեցողներու պաշտօնական ամսավճարը 5-6 քիլօկրամ կարագի փոխարժէքին հաւասար է, կամ քանի մը հաւի: Նորէն ալ անոնք պէտք է բախտաւորները նկատել, անգործներու, գաղթական անտուններու բազմութեան քով որ ապահովութիւն, տանիք ու հետաքրքրութիւն կը փնտռէ ամէն տեղ:

«Հայաստան» թերթը Դեկտեմբեր 3-ի թիւին մէջ «Օպերայից մինչեւ կայարան...» խորագրուած սիւնակներու մէջ տեղ կուտայ Երեւանցիներու արտայայտութեան: Անոնք ներկային մասին իրենց խօսքը չեն սահմանափակեր բողոքի շեշտերով, հակառակ անոր որ ընկերութեան զանազան խաւերու պատկանող այս անձերը լաւատեսութեան պատճառներ չունին:

1915-էն ետք Հայաստան ապաստանած Թուրքահայու մը բարեկամի յոյսը կը կապէ միջազգային ընդհանուր կեանքի բարեփոխումին: Ուրիշ Թոշակառու մը ճաքճքուած ձեռքին Թարմ վէրքերը ցոյց տալով, կը բացատրէ. -- «մի կնոջ պաշտպանելու համար ընդամէնը: Չորս երիտասարդ էին, բոլորիս մի կողմ հրեցին. իրենց հացերն առան, գնացին»: Այս միջադէպը, հաւանաբար դումարուած նըմաններու, ըսել կուտայ իրեն. «մեր երիտասարդութիւնը օրհասական վիճակում է: Սրիկաների թիւը արդէն իսկ անցնում է էն լա՛ւ, հայրենանու՛էր, մարդկայի՛ն երիտասարդների թուից»: Նոյն քաղաքացին կը խօսի նաեւ սովի հեռանկարին մասին, «քանի դեռ կառավարութիւնը այսպէս աչքերը փակում է շահադիտութեան առաջ, քանի դեռ ժողովրդի համար բացուած ապրանքները սեղանիկների վրայ են յայտնւում ու քանի դեռ ոչ մի ապրանք իր պետական կարգաւորուած գինը չունի»:

Սրտաբան բժիշկ մը, հիւանդի մը քըննութենէն գլուխը բարձրացնելու պէս, կ՚ըսէ. -- «Հայաստանի վիճակը ծանր է: վերջին շրջանում մեր հիւանդանոցը հեղեղուած է սրտից գանգատուող քաղաքացիներով: Կաթուածի դէպքեր՝ որքան ուզէք»:

Տեղ տրուած է նաեւ ուսանողուհիի մը արտայայտութեան որ յուսալի ապագայ մը կարելի կը նկատէ 25-30 տարիէն, ուրիշ Թոշակառուի մը որուն Թոշակը միայն հացի չի բաւեր: 18 տարեկան ծաղկավաճառ մը կը կանխատեսէ. «շուտով իմքնապանութիւններ կը սկսուեն եւ այդ քայլին կը դիմեն սովահար մարդիկ»:

Նոյն թերթին Դեկտեմբեր 5-ի թիւին մէջ Ցակոբ Սրապեանի ստորագրութեամբ պատմուածը անուղղակի կերպով կը լրացնէ տիրող մթնոլորտը. Թերթի մը լուսանկարիչը կ՚ուզէ «տաս -- տասներկու հազարով պէնզին վաճառող "մեր լաւ տղերքին"» յաւերժացնել. անկէ ետք կը դառնայ պատկերահանելու նաեւ Հրազդանի կիրճը ... «բայց այս ցանկութիւնը մնում է կիսատ»: «Անհամարանի, բայց դաշտային ճօղարկիչ -- ցանցով «ապահովագրուած» վիլիս ատոմեքենայ» մը կը հասնի ու ռեւոլվերով մահակի մը հարուածը կ՚իջնէ լրագրողին ուսին. զինուորական գլխարկով եւ մորթէ վերարկուով «երեւելիներ» կը խլեն լուսանկարչական գործիքը եւ սպառնալիքի, հայհոյանքի խօսքեր շպրտելով կը հեռանան: Ականատես երիտասարդներ կը մօտենան ու կը մխիթարեն. «Բախտդ բերել է, բարեկամ, լաւ ա, գոնէ չխփեցին»:

Այս քաղուածքներով որքա՞ն ճիշդ է ընդհանրացումներ ընել. Թէեւ թիւերը գիները պէտք եղածէն աւելին կ՚ըսեն արդէն: Կացութիւնը պէտք է թերեւս ոչ անբնական նկատել Հայաստանի նման քաղաքական մեծ յեղաշրջումներու թատերաբեմ երկրի մը մէջ ուր մտայնութիւնները, չափանիշերը պէտք է վերաձեւել նոր տուեալներու համաձայն:

Այսուհանդերձ, ամէնէն լայնախոհ կեցուածքին համար ալ կան անընդունելիներ, գոնէ նուազագոյն մակարդակի վրայ. կարելի չէ՞ր օրինակ, շահատակութիւնը առնուազն սահմանափակել, կամ արդելք ըլլալ փողոցային յեղուզակութեան. կարելի չէ՞ր գոնէ աջօդել ժողովուրդին տառապանքին հանդէպ արհամարհանքը: Թերացումներ որոնք հաւանաբար աւելի ծանր կը կշռեն քան՝ սովը, ցուրտը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ԹԵՄԱԿԱՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ 1989-1992 ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Ա.

ԹԵՄԵՐԻ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ

Մայր Հայրենիքում օրինական նոր պայմանների ստեղծումով ու մանաւանդ Հայաստանի Հանրապետութեան «Խղճի ազատութեան» օրէնքի հիման վրայ Մայր Աթոռիս Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը եւ Եպիսկոպոսական Ժողովը խմբագրեցին «Ներքին թեմերի եկեղեցական կանոնադրութիւն», որ հաստատումովը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, հրապարակուեց 1991-ին, նպատակ ունենալով վերակազմակերպել՝ Հայաստանի եւ ներքին Սփիւռքի տարածքի վրայ՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու կանոնական ու վարչական կեանքը համաձայն եկեղեցական աւանդական կարգ ու կանոնի:

Սոյն ներքին կանոնադրութիւնը կիրառուելու է շուրջ երեք տարիների փորձի շրջանում, որից յետոյ ենթարկուելու է վերանայման, անհրաժեշտ լրացումներ ու փոփոխութիւններ կատարելու համար: Կանոնադրութեան հիման վրայ արդէն գրեթէ ամբողջապէս կազմակերպուած են մեր ներքին Թեմերը ըստ հետեւեալ դրութեան. --

1. -- Սուրբ Էջմիածնի Մայրավանքը եւ նրա ուղղակի ենթակայ՝ Ս. Հռիփսիմէ, Ս. Գայանէ, Ս. Շողակաթ, Ս. Աստուածածին 4 եկեղեցիները, 3 եպիսկոպոսներով, 15 կուսակրօն եւ սարկաւագ միաբաններով ու 20 քահանաներով:

2. -- Մայր Աթոռին ուղղակի ենթակայ, Օշականի Ս. Մեսրոպ Եկեղեցին ու Ս. Գեղարդայ եւ Ս. Խոր Վիրապի վանքերը, 8 հոգեւորականներով:

3. -- Արարատեան Հայրապետական Թեմը, առաջնորդական փոխանորդով՝ Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոս Ներսիսեան ... 1 վանքով եւ 33 եկեղեցիներով՝ 39 հոգեւորականներով:

4. -- Շիրակի Թեմ, առաջնորդ Տ. Գրիգորիս Արք. Բունիաթեան: 1 վանքով եւ 6 եկեղեցիներով՝ 21 հոգեւորականներով:

5. - Գուգարաց Թեմ՝ առաջնորդ Տ. Արսէն Արք. Պէրպէրեան: 5 վանքերով, 2 եկեղեցիներով՝ 6 հոգեւորականներով:

6. -- Սիւնեաց Թեմ՝ առաջնորդ Տ. Աբրահամ Եպիսկոպոս Մկրտչեան: 3 վանքերով եւ 6 եկեղեցիներով՝ 7 հոգեւորականներով:

7. -- Արցախի Թեմ՝ առաջնորդ Տ. Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: 2 վանքեր եւ 3 եկեղեցիներ՝ 4 հոգեւորականներով:

8. -- Վիրահայոց Թեմ՝ առաջնորդ Տ. Գէորգ Եպիսկոպոս Սերայդարեան: 4 եկեղեցիներ՝ 6 հոգեւորականներով:

9. -- Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի Թեմ՝ առաջնորդ Տ. Տիրան Եպիսկոպոս Կիւրեղեան: 16 եկեղեցիներ՝ 12 հոգեւորականներով:

10. -- Ուկրանիայի շրջան առաջնորդական տեղապահ Տ. Նաթան վարդապետ Յովհաննիսեան: 2 եկեղեցիներ՝ 2 հոգեւորականներով:

11. -- Մոլդովայի հովուութիւն: 1 եկեղեցի՝ 1 հոգեւորականով:

Ընդհանուր թիւ՝

վանքեր՝ 16, եկեղեցիներ՝ 77, հոգեւորականներ՝ 145:

Բ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս քաջ յայտնի է, սովետական կարգերի հաստատումից յետոյ մինչեւ 1930 թուականը, գրեթէ բոլոր Հայոց եկեղեցիները փակուել էին Հայաստանում: Արցախում, ուր մինչեւ 1928 թուականը գործում էին 18 վանքեր եւ 105 եկեղեցիներ ու միութեան տարբեր հանրապետութիւններում, սմանք քանդուել էին, շատերը վերածուել ակումբների եւ պահեստների, իսկ պատմական վանքերը՝ անխնամ վիճակում պահպանուել էին որպէս պատմական յուշարձաններ: Ամէն կրօնական գործունէութիւն արգիլուած էր: Պատերազմից յետոյ միայն արտօնուեցին գործել փոքրաթիւ եկեղեցիներ եւ վերանորոգման ենթարկել պատմական վանքեր: Սովետական կարգերի տակ եկեղեցին ու հոգեւորականութիւնը հալածուած էին պետական վարչական միջոցներով, իսկ պատերազմից յետոյ՝ լոկ հանդուրժուած, սահմանափակ իրաւունքներով: Կրօնը եւ եկեղեցին նկատւում էին մահացած հաստատութիւններ:

Մայր Աթոռս յառաջիկայ տարի հրատարակելու է յատուկ մի ուսումնասիրութիւն Հայաստանեայց Եկեղեցու եւ հայ հոգեւորականութեան կրած հալածանքների մասին, նոր յայտնաբերուած արխիւային փաստաթղթերի հիման վրայ:

Վերոյիշեալ պայմաններում, մեր հայրենաբնակ ժողովուրդը եւ նոր սերունդները մնացին զուրկ կրօնական դաստիարակչութիւնից եւ հոգեւոր մխիթարութիւնից:

Մեր օրերին մեր Եկեղեցու առաջ դըրուեց մեր ժողովրդի կեանքն ու հոգին Սուրբ Աւետարանի լոյսով պայծառակերպելու նուիրական պարտականութիւնը, առաւել լայն չափերով:

1990 թուականից սկսած մեր թեմերում տակաւ առ տակաւ կազմակերպուեցին եկեղեցասէր միութիւններ, կրօնասէր Տիկնանց միութիւններ, մանկական -- կրօնական երգչախմբեր եւ պարախմբեր: Իսկ վերջին երկու տարիների ընթացքում Վեհափառ Հայրապետի օրհնութեամբ, Արարատեան Թեմի առաջնորդարանում եւ Էջմիածին քաղաքում կազմակերպուեցին կանոնաւոր կրօնական առարկաների դասախօսութիւններ, (շաբաթը երկու անգամ երեկոյեան ժամերին), որին հետեւեցին աւելի քան հարիւր յիսուն հանրային վարժարանների ուսուցիչ -- ուսուցչուհիներ, որոնք մի քանի ամիսներ առաջ յետ քըննութիւնների, ստացան վկայականներ, իրաւունք ունենալու պետական վարժարաններում կրօնական առարկաներ աւանդելու: Նման դասընթացքներ շարունակուելու են նաեւ այս տարի եւ յառաջիկայ տարիներին, թէ Երեւանում եւ թէ միւս թեմերում:

Մայր Աթոռս, կրօնական քարոզչութեան նպատակով, 1990 թուականից սկըսած կազմակերպել է կրօնական քարոզների հաղորդաշար Երեւանի հեռուստացոյցից, ամէն շաբաթ երեկոյ «Խորան Լուսոյ» անուան տակ:

Արժան է նաեւ յիշել, որ Հայաստանում եւ մասամբ ներքին թեմերում, կազմակերպուել են շուրջ 23 քրիստոնէական դաստիարակչութեան միօրեայ դպրոցներ:

Կրօնական դասաւանդութեանց եւ քարոզչութեան գործունէութեան առաւել ծաւալման ու կազմակերպեալ ընթացք տալու նպատակով, Մայր Աթոռում հաստատուելու է յատուկ բաժին «Եկեղեցական քարոզչութեան կենտրոն» անուան տակ, որը պիտի ղեկավարուի հինգ եպիսկոպոսներից բաղկացած մի վարչութեամբ, որին մասնակցելու են Կ. Պոլսի Պատրիարքութեան եւ Գանատայի Թեմի ներկայացուցիչ սրբազան հայրերը:

Ինչպէս հաստատում էր Վեհափառ Հայրապետը 1992 Օգոստոս 28 թուակիր իր կոնդակով, ցաւով պէտք է յայտնենք, որ մեր Եկեղեցու հոգեւորականների թիւը չափազանց սահմանափակ լինելով, զըրկուած ենք Հայաստանի եւ ներքին սփիւռքի կրօնական կարիքները լրիւ բաւարարելուց: Մեր Եկեղեցին կարիք ունի այսօր առնուազն եւս շուրջ հարիւր պատրաստուած ու եռանդուն եկեղեցականների, վարդապետ եւ քահանայ, որոնք նուիրուէին հոգեւոր ազգային ծառայութեան՝ անսակարկ կերպով:

Աւետարանի բացատրութեամբ՝ հունձքը առատ է, սակայն մշակները սակաւ: Առնուազն հինգ տարի պէտք է սպասել, որպէսզի մեր Ճեմարանը նոր սերունդներ կարողանայ պատրաստել: Այդ աշխատանքը կատարւում է եւ յոյս ունենք, որ մօտ ապագայում մեր Եկեղեցին կ՚օժտուի ձեռնհաս հոգեւորականներով, բաւարար չափով:

Մինչ այդ, Եկեղեցին իր այժմեան ուժերով իրագործում է հնարաւորը:

Գ.

ՀՈԳԵՒՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կրօնական ազատութեան պայմաններում նոր թափ ստացաւ նաեւ Մայր Աթոռիս եկեղեցական կրթական առաքելութիւնը, կրօնաւորների նոր սերունդներ պատրաստելու առաջադրանքով: Այսօր գործում են՝ Սուրբ Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանը՝ 80 ուսանողներով, Արարատեան Թեմի դպրանոցը՝ Սեւանայ կղզու վրայ՝ 21 ուսանողներով եւ Շիրակի Թեմի ընծայարանը՝ Գիւմրի քաղաքում՝ 12 ուսանողներով:

Սուրբ Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանում եւ միւս երկու դպրանոցներում տեղի են ունենում կանոնաւոր ամէնօրեայ դասաւանդութիւններ՝ համաձայն մեր կրթական ծրագրերի, աւանդելով կրօնական, աստուածաբանական առարկաներ, հայագիտական, պատմական եւ փիլիսոփայական առարկաներ, ծիսակատարութիւն, երաժշտութիւն եւ օտար լեզուներ, ռուսերէն եւ անգլերէն:

Հայագիտական, պատմագիտական եւ փիլիսոփայական առարկաների համար, Երեւանից հրաւիրուած են համալսարանի մասնագէտ դասախօսներ: Կրօնագիտական եւ աստուածաբանական առարկաները աւանդում են մեր հոգեւորականները:

Սուրբ Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանի տնօրէնն է Տ. Անանիա Եպիսկոպոսը, վերատեսչութեամբ Տ. Ներսէս Արք.-ի:

Դ.

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐԻՆ, ԱՐՑԱԽԻ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ ԵՒ ԲՌՆԱԳԱՂԹԱԾՆԵՐԻՆ

Շիրակի տարածքի վրայ տեղի ունեցած աղէտալի երկրաշարժից յետոյ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեամբ 1988-ից սկսած Մայր Աթոռս եւ ներքին Թեմերը, յատկապէս Արարատեան, Շիրակի եւ

Ռուսաստանի ու Արցախի մեր եկեղեցական թեմերը, կազմակերպեցին լայնածաւալ աշխատանքներ օգնութիւններ փութացնելով աղէտեալներին, որբերին, նաեւ Սումգայիթից, Կիրովաբադից եւ Բաքուից փախստականներին, եւ Արցախի մարտնչող ժողովրդի կարիքներին:

Ստորեւ տալիս ենք պատկերը դրամական օգնութիւնների՝ համաձայն Մայր Աթոռի ֆինանսական բաժնի տուեալների:

1988 թ. Մարտ ամսից մինչեւ 1992 թ. Մայր Աթոռի կողմից նուիրաբերուել են ներքոյիշեալ դրամական օգնութիւնները մեծ մասամբ գոյացած արտասահմանից նուէր ստացուած գումարներից:

1988 -- 1989 ԹԹ.

1. Ադրբեջանից բռնագաղթուածներ եւ Արցախ	3.080.000 ռուբլի
2. Երկրաշարժից տուժածներ (աղէտեալների ֆոնդ)	1.052.000 ռուբլի
3. Բազմազաւակ մայրեր	373.000 ռուբլի
4. Այլ բնոյթի օժանդակութիւններ (Այդ թուականի սակով, սոյն գումարը հաւասար էր 599.000 տոլարի)	284.000 ռուբլի
	4.789.000 ռուբլի

1990 Թ.

1. Ադրբեջանից բռնագաղթուածներ եւ Արցախ	2.630.000 ռուբլի
2. Երկրաշարժից տուժածներ (աղէտեալների ֆոնդ)	447.000 ռուբլի
3. Բազմազաւակ մայրեր	164.000 ռուբլի
4. Այլ բնոյթի օժանդակութիւններ (Այդ թուականի սակով, սոյն գումարը հաւասար էր 257.000 տոլարի)	619.000 ռուբլի
	3.860.000 ռուբլի

1991 Թ.

1. Ադրբեջանից բռնագաղթուածներ եւ Արցախ	454.000 ռուբլի
2. Երկրաշարժից տուժածներ (աղէտեալների ֆոնդ)	827.000 ռուբլի
3. Բազմազաւակ մայրեր	126.000 ռուբլի
4. Այլ բնոյթի օժանդակութիւններ (Այդ թուականի սակով, սոյն գումարը հաւասար էր 68.000 տոլարի)	628.000 ռուբլի
	2.035.000 ռուբլի

1992 Թ.

1. Ադրբեջանից բռնագաղթուածներ եւ Արցախ	2.130.000 ռուբլի
2. Երկրաշարժից տուժածներ (աղէտեալների ֆոնդ)	5.241.000 ռուբլի
3. Բազմազաւակ մայրեր	112.000 ռուբլի
4. Այլ բնոյթի օժանդակութիւններ (Այդ թուականի սակով, սոյն գումարը հաւասար էր 553.000 տոլարի)	817.000 ռուբլի
	8.300.000 ռուբլի

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

(Շար. 1)

ԵՐԲ ԿԸ ՀԻՄՆՈՒԷՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

1922 Դեկտեմբեր 30-ին Մոսկուայի «Պոլշոյ» թատրոնին մէջ կը բացուէր Խորհուրդներու համագումարը պետութեան մը որ քանի մը ժամ ետք պիտի ստանար Խորհրդային Միութիւն անունը: Ռուսաստանի, Բելառուսի, Ուկրանիոյ եւ Կովկասեան դաշնակցութեան հանրապետութեան ներկայացուցիչներուն երգած Միջազգայնականով կը բացուի համագումարը որուն նախագահութեան կազմին մէջ են Բուխարին, Զինովիեւ եւ Ստալին: Այս վերջինը ճառախօսութեամբ մը կ'անդրադառնայ խորհրդային իշխանութեան հնգամեայ անցեալին: Որպէս համայնավար կուսակցութեան քարտուղար, ան կը կարդայ Խորհրդային Միութեան կազմութեան դաշնագիրը. անոր համաձայն, հիմնադիր չորս պետութիւնները նոր պետութեան կը փոխանցեն միջազգային յարաբերութիւններու, պաշտպանութեան, դրամական, վարկերու, պիւտճէի, քաղաքացիութեան, ներքին ու արտաքին առեւտուրի, դատախարակութեան, առողջական ու աշխատանքի իրաւունքի տնօրէնութեան իրենց իրաւունքները:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն հինգ տարի ետք, այս դաշնագիրը վերանուաճումի հոլովոյթ մը կը նշէ, ինչ կը վերաբերի Ռոմանովներու անկումի ընթացքին բաժան բաժան եղած հողամասերու, եթէ նոյնիսկ կը մնան կորսուած շրջաններ. Լեհաստան եւ Ֆինլանտիա բելառուս եւ ուկրանական հողամասերով ընդարձակած են իրենց սահմանները, կամ Պեսարապիան մաս կազմած է Ռումանիոյ, իսկ Կարս -- Արտահան ձգուած են Թուրքիոյ:

Կայսրութեան անկումին հետ յայտնըւած անկախ պետութիւնները, ինչպէս՝ Ուկրանիան, Պալթեան երկիրները, Վրաստանը, Հայաստանը, Ադրբեջանը նոր իշխանութեան կը թելադրեն դաշնակցային ձեւ տալ խորհրդային պետութեան: Բանուոր ժողովուրդին իրաւունքներու յայտարարութիւնը 1918 Յունուար 12-ին, Ռուսաստանի խորհրդային հանրապետութիւնը կը սահմանէ որպէս «Ազգ. խորհրդային հանրապետութիւններու դաշնակցութիւն մը. որպէս ազատ ժողովուրդներու, ազատ միութիւն» մը:

Զէնքի ուժով կորսուած շրջանները վերադարձնելու Լեհաստանի ծրագիրը պատճառ կ'ըլլայ որ Կարմիր բանակը 1920-ի ամրան հակայարձակումի անցնի: Մոսկուա պատրաստած է արդէն ծրագիրներ որոնք կը նախատեսեն թէ դաշնակցութեան յաջորդ անդամները պիտի ըլլան Գերմանիան, Լեհաստանն ու Հունգարիան: Սակայն պոլշեւիկներու Վարշաւայի դէմ կրած պարտութիւնը այս յոյսերը ի դերեւ կը հանէ: Հարաւային կողմը, բրիտանական ուժերու նահանջը Կովկասէն, կը բանայ նուաճումի ճամբան. նախ 1920 Ապրիլին Ադրբեջանի մէջ յեղափոխական զինուորական կոմիտէ մը մուսավաթական կառավարութիւնը կը տապալէ ու Կարմիր բանակը օժանդակութեան կը կանչէ: Կացութեան տէր կը դառնայ Կեդրոնական Կոմիտէին սպայակոյտը որուն ենթակայ է ԺԱ. բանակը: 1920 Դեկտեմբեր 6-ին ան յեղափոխական կոմիտէ մը կը հիմնէ Երեւանի մէջ. յետոյ կարգը կուգայ Վրաստանի որուն մենշեւիկ կառավարութիւնը դաշնագիր մըն ալ ստորագրած է Ռուսաստանի հետ որ Վրաստանի գերիշխանութեան ամէն իրաւունքէ հրաժարած է. բայց դաշնագիրը գաղտնի յօդուածով մը կը նախատեսէ որ վրացական համայնավար կուսակցութիւնը պիտի օրինականացուի ու գործելու անկախութիւն պիտի ունենայ: Լենին հետամուտ է ձեւակերպութիւնները յարգելու, բայց Ստալին կը պարտադրէ միջամտութեան որոշումը ու 1921 Փետր. 12-ին հայեւվրացի բախումներու պատրուակով Կարմիր բանակը մուտք կը գործէ Վրաստան: Փետրուար 25-ին Թիֆլիսի մէջ կը հռչակուի վրացական խորհրդային հանրապետութիւնը:

Մինչ այդ խորհրդային իշխանութիւնը կը ձեռնարկէ քաղաքացիական պատերազմին կամ օտար միջամտութիւններու պատճառով կորսուած հողամասերը ձեռք անցընելու գործին: Աստր բեմադրութիւնը բնաւ չի փոխուիր. ժողովուրդներու կոմիսարներու խորհուրդը իբրեւ թէ բանուորներու ինքնորոշման հարցով խորհուրդներու համագումար մը կը կազմակերպէ ուր անպայման Ռուսաստանի միանալու որոշում կը տրուի: 1922-ին Ռուսաստան 17 ինքնավար շրջան կամ հանրապետութիւն ունի. մնացեալ հանրապետութիւններն ալ արդէն համայնավար կուսակցութեան ազդեցութեան ենթակայ, հետզհետէ երկկողմանի զանազան խաղերով պիտի ձգուին դէպի Ռուսաստանի ծիրը: 1920 Նոյեմբեր 20-ին զինուորական, տնտեսական եւ դրամական միութիւն մը կը հաստատուի Ադրբեջանի հետ. տաիկա օրինակ կը ծառայէ ուրիշներու:

Կը մնայ այս բազմակողմանի յարաբերութիւններուն համար դաշնակցային կառոյց մը պատրաստել: 1922 Օգոստոս 10-ին Ստալինի նախագահութեամբ կազմուած յանձնախումբ մը ամիսէ մը բնագիրը կը պատրաստէ. անով կ'առաջարկուի դաշնակցութիւնը կազմել որպէս երկարաձգումը Ռուսաստանի որուն պիտի միանան խորհրդային հանրապետութիւնները, ինքնավար հանրապետութեան օրինավիճակով:

Վրացի պոլշեւիկները կը հակադրեն ու պայքարի ճակատ մը կը բանան, ինչ որ հիւանդ Լենինի առիթ կուտայ քաղաքական վերջին պայքարներէն մէկը մղելու: Մեծն ռուսական ազգայնամոլութեամբ ամբաստանելով Ստալինը, կը պարտադրէ վերանայիլ ծրագիրը. Հանրապետութիւնները նոր Միութեան մաս պիտի կազմեն հաւասարութեան սկզբունքով: Կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը կը գործադրէ պահանջքը, քաջ գիտնալով որ օրէնքը ոչինչ պիտի փոխէ իրականութենէն երբ Ռուսաստան կը խմբէ բնակչութեան 75%-ը, իսկ տարածքներու 90%-ը: Ու այսքանէն ետք, Պալչոյի արարողութիւնը միայն պայմանական իմաստ կրնար ունենալ:

Լենինի ատրճանական չէզոքացումով ու Ստալինի վերելքով, 1922 Դեկտեմբեր 30-ի դաշնագիրը ընկերային վերափոխումներու հսկայական ձեռնարկութեան մը մեկնակէտին կը վերածուի. հարցը ձուլումն է ազգային, կրօնական, լեզուական եւ բարքերու մասնայատկութիւններուն, պրոլետարական միաձոյլ ազգի մը մէջ ուր տեղային տուեալներ գոյութիւն չունին:

1925-ին նոր միջոցառումներ անհրաժեշտ կ'ըլլան մասնատելու համար Թիւրքըստանը որ փանթրքական համակրանքներով կ'ամբաստանուի: Կը ստեղծուին Ղազախստան, Կիրգզստան, Ուզբեկստան, Տաճիկստան եւ Թիւրքմէնիա կոչուած երկիրները: Եւ ի՜նչ հակասութիւն է որ խորհրդային հնոցին մէջ աւելի դիւրութեամբ լուծելու համար ստեղծուած այս անկայուն պետութիւնները Խորհրդային Միութեան քայքայումէն, այսինքն 69 տարի ետք, փոխանակ անյայտացած ըլլալու ներկայութիւններու կը վերածուին միջազգային քաղաքական բեմին վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿՌԻՒԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Կտրած էր փողոցը: Կանգ առաւ տունի մը մուտքին, սիրտը ուժգին կը զարնէր: Բայց չմնաց հոն -- խոր շունչ մը առաւ՝ ու մութին մէջէն, կարճ ու արագ ոստումներով՝ վազեց վեր ու հեռու մինչեւ որ հասաւ հանրային պարտէզի հրապարակին քով: Մարդու չէր հանդիպեր: Նայեցաւ շուրջի մեծ շէնքերուն, «բոլորն ալ խոր քունի մէջ» ըսաւ ինքնիրեն, «եթէ պիտի զարնեն՝ պիտի զարնեն»: Յանկարծ մայրը միտքը եկաւ «խեղճ մամաս, ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ ինծի բան մը պատահի ... կեանքը իմաստ չունենալէն ետք մա՞հը ինչու իմաստ պիտի ունենայ եղեր ... անիմաստին հետ դիւրին է համակերպիլ...» խորհեցաւ, վերջին շէնքին մեծ դրան մէջ կծկուած: Ամայի էր ամէն կողմ, ամայի ու մռայլ: Դիմացը, փողոցին միւս կողմը՝ հանրային պարտէզի ծառերը կորուած էին կոխներու ընթացքին, ցանկապատը տեղ տեղ փլած էր: «Եթէ պարտէզին ներսէն վար ծռած վազեմ, ցանկապատին քովէն կրնամ միւս ծայրը հասնիլ» խորհեցաւ:

Զով հով մը սկսեր էր փչել ծովէն: Նստաւ քարի մը վրայ -- ծանր յոգնութիւն մը կը քաշէր ոտքերը դէպի վար: Քննեց շուրջը: Գոց գիտէր այս տեղերը, մանաւանդ քիչ մը վերօք ուր պարտէզին անդիի ծայրը էօքալիբթիւսի բունին ու թուփին միջեւ առաջին անգամ համբուրեր էր Հիլտան...: Փողոցային, սեւ շուն մը մօտեցաւ, կանգ առաւ առջին «պօպի ... պօպի» շշնջաց «հոս եկուր ... ի՞նչ գործ ունիս մէջտեղները այս ատեն»: Շունը ծռեց գլուխը, պոչը շարժեց բայց չմօտեցաւ ու հեռացաւ, կորսուեցաւ մութերուն մէջ:

Հրացանաձգութիւնը դադրեր էր: Լուսինը երեւցաւ հիմա ու անոր մեղմ լոյսով քննեց պարտէզը: Ամայի էր, ինչպէս եւ շրջակայքը: Ծառերուն տերեւներու խարշափ մը, հոս հոն գիշերային միջատներու չթրտոց մը «ի՜նչ խաղաղ գիշեր է» անցաւ միտքէն «տարը վայրկեան միայն, տարը...» ու նայուածքը փնտռեց յիշատակի թուփը: Շունը ետ եկեր էր ու քիչ մը բացօք՝ զինք կը դիտէր: Կարեւորութիւն չտուաւ:

Մէկէն հրացաններն ու ռումբերը որոտացին, նորէն Պուրճի հրապարակին կողմէն: Պահը խիտ, բիրտ ուժի, կոյր կիրքի, մահուան սարսափի ու կեանքի պոռթկումի խառնուրդ թելադրականութիւն մը ունէր որ դպաւ իր երեւակայութեան: Նոր քաջութիւն մը նոր կորով մը զգաց ներսը -- մէկ ոստումով իջաւ փոսոց, հինգ քայլով հասաւ պարտէզին մայթը, ցատքեց ցանկապատին վրայէն ու պառկեցաւ ներսը, պատին տակը, անշարժացած: Մկաններն ու զգայարանքները պողպատ թելի պէս պիրկ՝ սպասեց: Ոչինչ: Աղմուկը կը շարունակուէր: Պաղ քրտինք մը կը ծածկէր մարմինը, բայց ուրախ էր: «Եալլա Պերճ» ըսաւ բարձրաձայն ու երկուտակ՝ վազեց պատին քսուելով պարտէզին ամբողջ երկայնքը, հեւն ի հեւ հասաւ միւս ծայրը, իրենց սիրոյ անկիւնը ու վերջին ճիգով մը՝ փռուեցաւ գետին, պատին ու թուփին պաշտպանութեան տակ: Փրկուած էր--քանի մը վայրկեան սառած մնաց եղած տեղը, յետոյ թուլցան մկանները, վեր քաշեց ոտքերը, կռնակը տուաւ պատին ու այն ատեն յիշատակները եկան ողողել գիտակցութիւնը...:

Երբ բացաւ աչքերը, շունը նորէն քովն էր: «Հէյ պօպի, գզոյշ եղիր ... ես պատճառ մը ունիմ հոս ըլլալու, դո՞ւն ինչու հոս ես, հէ՞» փսփսաց, խնդալով: Շունը պոչը շարժեց «լաւ, կեցիր հոս, կարելի է բախտ կը բերես» ըսաւ քիթին տակէն, ծունկի եկաւ, սկսաւ շարժիլ դէպի պատին փլած մասը, դուրս սողսկելու համար: Դիմացը նայեցաւ -- մայթը քանդուած էր, ետեւի տունը՝ աւերակ: Քիչ մը աւելի վեր, ձախին, խոշոր մռայլ, չորս -- յարկանի կիսատ շինուած շէնք մը կար, բարձր ծառերով շրջապատուած: Առջեւը՝ այրած օթօ մը:

Սպասեց որ լուսինը ամպերուն ետին երթայ: Յետոյ մօտեցաւ ցանկապատին բացուածքին, դուրս հանեց գլուխը: Շունը քովը եկեր էր: «Հէյ պօպի» ըսաւ:

(Շար. 24)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Արաքս մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս կը տօնէ Մանուկներու Օրը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) *եւ Կաղանդ Պապայի բազմաթիւ նուէրներով։*

Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը
295, rue André Philip — Lyon 3[e]

Կը խնդրուի ծնողներէն ճշդապահ ըլլալ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ափ կ'առնենք.

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ Կաղանդ պիտի տօնենք, Ծնունդ պիտի սօնենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի զոհանանք.

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ձագուկներուն կեանքի աննկարագրելի պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ'արիւնէ.

Ըսե՞լ որ նորածինները կը մահանան ցուրտէն սովահար

Ըսե՞լ որ կռուող ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ գաղթական Արցախցին տաք ապուրի համը արդէն մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ գաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորսնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզիան կարենայ այս տօնական օրերուն ափխանցել ափ մը սնունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս.

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոն -- Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 4-ին կէսօրէ ետք Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահը։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleures vœux pour l'année 1993
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. — Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարփանթիէ 300 Ֆր.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Ազգական կամ ծանօթները Կարամի Հիլաճեանի, ծնած 1906-ին, Ճիֆիր, եւ ապրած է Ֆրանսա 1922 -- 1964։

Հեռաձայնել՝

(16) 47 -- 25 -- 01 -- 83

Թիւին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 14·30-ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

գեղարուեստական յայտագիր, նուէրներու բաշխում

Dimanche 10 Janvier à partir de 15h30

SUPER LOTO

Nombreux lots de valeur

— Venez en famille —

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue Saint Bazile, Marseille 1er

FETE DE NOEL

Comme chaque année la Croix Bleue des Arméniens de France section de Grenoble / St Martin d'Hères informe que l'arbre de Noël aura lieu le Dimanche 10 Janvier à 15h30 à la Salle du Stand St. Martin d'Hères.

Le spectacle sera assuré par les enfants de l'Ecole.

Venez nombreux les appludir.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարտ 20, Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի տարեկան պարահանդէսը -- բացառիկ անակնկալ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

— ԾՆՈՒՆԴ —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 6, -- Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին։

Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10·30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի։

ԾԱՆՕԹ. --

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ -- դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ -- այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 7, -- Բ. օր Ծննդեան։ Յիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ *կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին։

Պատարագ ժամը՝ 10·30-ին։

Ջրօրհնէք ժամը 11·45-ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Յաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·15-ին։

Պատարագ ժամը 10·45-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Ժամերգութիւն ժամը 17-ին։

Պատարագ ճրագալոյցի ժամը 17·30-ին։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Ժամերգութիւն ժամը 10-ին։

Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը 10·30-ին։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Ջրօրհնէքի արարողութիւն։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30-ին։

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ Կոմիտաս *երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։*

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան տեղւոյս դպրուհիներու կողմէ։

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*

Պատարագ ժամը՝ 10·30-ին։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7, յիշատակ Մեռելոց, ժամը 10-ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30-ին։

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակի
փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

Ջրօրհնէք ժամը՝ 11·45-ին։

Պաշտօնական ընդունելութիւն. --

Ժամը 18·30-ին Ա. Զօրաշեան սրահին մէջ։

Տարօն Եպիսկոպոս այս առթիւ պիտի տայ իր ուղերձը Նոր Տարուան եւ Ծընընդեան առթիւ,

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց ժամը 11·45-ին։

Կը պատարագէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 8·30-ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին։

Հաղորդութիւն մանուկներու եւ ժողովուրդին ժամը 11·30-ին։

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Նաեւ պիտի կարդայ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --

Յիշատակ Մեռելոց

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 9-ին։

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց։

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին։

Քարոզ ժամը 11·30-ին։

Ջրօրհնէք ժամը 12-ին։

ՊՕՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Պատարագ ժամը 10-ին։

Ջրօրհնէք ժամը՝ 12-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Ջրօրհնէք։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

ANNUAIRE 1992
G I A
Groupement Interprofassionnel Arménien
Paris 1992
Prix : 250 F. TTC
GIA, B.P. 120, 75763 Paris Cedex 16

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
33, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
MERCREDI
6 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 17.966
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — N° 17.966

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

– ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6, ԷՋՄԻԱԾԻՆ –

Սիրեցեալ ժողովուրդ մեր,

Աստուածային անիմանալի անօրինութեամբ, 1992 տարին հասաւ իր աւարտին։ Բացուեց առաւօտը Նոր Տարւոյն, աւետումովը Փրկչին մեր Յիսուսի Քրիստոսի Ծննդեան։

«Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի», որ կրկնւում է ահա երկու հազար տարիներ շարունակ, ամէն Նոր Տարի մեզ բոլորիս բերելով պատգամը, որ նաեւ մենք՝ ապրող մահկանացուներս, կոչուած ենք վերանորոգուելու ժամանակի հոլովոյթով, պայծառակերպուելու փրկչագործ Աւետարանի լոյսով, մեր կեանքի նոր ճանապարհի վրայ, մեր ձեռաց բարի ու արդար իրագործումներով։

Յիսուսի ծնունդը իրողութիւն է եւ հրաշք։ Հրաշքը այն է, ինչ սպասում էին երկնքից՝ արդարութեան եւ ազատութեան ծարաւի խոնարհ ամբոխները մարդկանց, երկու հազար եւ աւելի տարիներ շարունակ։

Յիշենք մարգարէական խօսքերը Մարիամ Աստուածածնի, ուղղեալ Եղիսաբէթին, ի մասին իր որդւոյն Յիսուսի, որ պէտք է ծնուէր՝ «Արար զօրութիւն բազկաւ իւրով, ցրուեաց զամբարտաւանս մտօք սրտից իւրեանց, քակեաց զհզօրս յաթոռոց եւ բարձրացոյց զխոնարհս. զքաղցեալս լցոյց բարութեամբ եւ զմեծամեծս արձակեաց ունայնս»։ (Ղուկ. Ա. 51 – 53)։

Սոյն մարգարէութիւնը մնացել է միշտ այժմէական, բայց մանաւանդ մեր օրերին, երբ աշխարհը համայն, քրիստոնեայ Արեւմուտքը յատկապէս, տագնապած է որոնումներով ու վերիվայրումներով, թէ իր հոգեւոր եւ թէ իր ընկերային բարոյական կեանքում։ Կան կանխագուշակող հռետոր քրիստոնեայ մտածողներ, որոնք ազդարարում են նոյնիսկ մայրամուտը Արեւմուտքի։ Մտածողներ որոնք՝ փառահեղ քրիստոնէական տաճարները համարում են՝ այլեւս խօսք չասող լուռ քարեր, զուրկ ոգեշնչող հոգեւոր ուժականութիւնից, ինչպէս հռոմէական կայսրութեան անկման ժամանակներում, երբ ամբոխները այլեւս չէին հաւատում իրենց հոյաշէն հեթանոսական տաճարներին ու չաստուածներին։ Նրանք ծարաւը ունէին մի պարզ ճշմարտութեան, մի Նոր խօսքի, մի Նոր Աւետարանի։

Այո՛, թւում է, թէ մեր օրերին էլ հոգեպէս յոգնած են մարդիկ, տառապում են ոգու սովից։ Թւում է, թէ Քրիստոսի Աւետարանը բացակայ է իրական կեանքից։ Ո՞վ իմանայ, գուցէ Արեւելքը դառնայ աւետաբերը Քրիստոսի ճշմարիտ խօսքի։ Գուցէ այժմէական դառնայ հին տեսիլքը, թէ՝ լոյսը ծագելու է Արեւելքից։

Այս խոհերով, այս մտորումներով, Մենք ողջունում ենք Նոր Տարին եւ Քրիստոսի Սուրբ Ծնունդը, որոնց վրայ աւելանում են մեր Եկեղեցու եւ ազգի ծանր մտահոգութիւններն ու տագնապալի իրավիճակները։

Համրանքով այսօր փոքր մնացած մեր ժողովուրդը, իր Մայր Հայրենիքում եւ իր պատմական հայրապատ Արցախում, իր կեանքի ու ճակատագրի արդի պայմաններում, ապրում է հերոսաբար մերօրեայ աշխարհի տագնապը՝ «հզօրներին իրենց գահերից տապալելու» եւ «խոնարհներին ու քաղցեալներին բարձրացնելու» յանդուգն երազանքով, իր արեան իսկ գնով։

Արցախի ցաւը լոկ մեր ազգի ցաւը չէ, այլ աշխարհի ցաւը, որի դէմ մաքառում է մեր ազգը, գրեթէ մէն մենակ։ Ինչքան էլ ծանր ճնշեն մեր վրայ երկիւղներն ու սպառնալիքները, չենք կարող չհիանալ Արցախի ազատամարտիկների սխրանքով, նրանց՝ սահման չունեցող զոհաբերութեան ոգով, մահուամբ մահը յաղթելու քրիստոնէական ժայռացած հաւատքով։

Հայ ժողովուրդը, իր փոթորկայոյզ պատմութեան գուցէ ամենաճգնաժամային պահն է ապրում, պահը՝ ամէն գնով ազատ ապրելու վսեմ փորձութեան։

Մարդ լինելը ողբերգութիւն է։ Իսկ հայ լինելը կրկնակի ողբերգութիւն։ Հայը ապրում է մարդկային ճակատագիրը, մարդկային ողբերգութիւնը, այո՛, կրկնակի տառապանքով, կարող ենք աւել՝ կրկնակի հերոսական խենթութեամբ։ Նա համոզուած է, որ երբեմն առանց «խենթութեան» ոչ մի խաչալ չի կարելի իրագործուել։ Յիշենք, որ առաջին քրիստոնեաները, հզօր հռոմէական կայսրութեան տարածքի վրայ՝ «խենթեր» էին նկատւում։

Մեր օրերի Արցախեան «խենթութիւնը» պատասխանն է հայորդիների, Հին Կտակարանի մեծ մարգարէ Եսայու բոցաշունչ մարտահրաւէրի՝ «Լո՛յծ զկնճիռս անիրաւութեան, քակեա՛ զխարդախութիւն բռնութեան վաճառաց քոց, արձակեա՛ զնեղեալս թողութեամբ եւ զամենայն մուրհակս անիրաւութեան պատառեա՛» (Եսայի ԾԸ – 6)։

Եւ ահա այսպէս, մի Նոր Տարի եւս իր դռներն է բացում աշխարհի ու մեր ազգի առաջ։ Բոլոր Հայերս ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, յամառ լաւատեսութեամբ սպասում ենք, որ յաղթանակը արդարութեան ու ճշմարտութեան մեր ազդակը, եւ խաղաղութեան ձայնը ազատ ու բարձր հնչի հայրենի երկնքի տակ։

Այս սպասումներով օրհնում ենք 1993 Փրկչական Թուականի առաւօտը եւ Մանուկ Յիսուսի Սուրբ Ծնունդը ու աղօթում, որ Նա իր միշտ յաղթող Աւետարանով մնայ, «լոյսը աշխարհի»։ Մնայ նաեւ առաջնորդող լոյսը մեր մարտնչող ժողովրդի կեանքի հորիզոնի վրայ։

Սիրեցեալ ու հաւատաւոր զաւակներ մեր «վասն այսորիկ առէ՛ք զսպառազինութիւնն Աստուծոյ, զի կարող լինիջիք ի դիմի հարկանել չարին յաւուրն չարութեան։ Եւ իբրեւ զամենայն ինչ կատարիցէք, հաստատո՛ւն կացէք, զտեղի՛ կալջիք, պնդեալ զմէջս ձեր ճշմարտութեամբ եւ զգեցեալ զզրահսն արդարութեան» (Եփես. Զ. 13 – 15)։ Ամէն։

Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ, ձեզ եւ մեզ մեծ աւետիս։ Ամէն։

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱԶԸ ՄԻՇՏ ՇԱՏ ՔԻՉ Է

ՌՈՒՄԲԵՐ՝ ՀԱԴՐՈՒԹ

ԵՐԿՈՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԶՈՀ Կ'ԵՐԹԱՆ

Կազը միշտ շատ քիչ կը հասնի եւ կացութիւնը միշտ մտահոգիչ է, օդն ալ չի մեղմանար (Երեւան 0–էն վար 3–էն 5, օրուան մէջ)։ Յունուար 4 եւ 5–ին Հայաստանի հայթայթուած կազը 5 միլիոն խորանարդ մեթրի իսկ չէր հասներ եւ կը տրամադրուէր միայն ջերմելեկտրոկայաններին եւ քիչ մըն ալ աղէտեալ գօտիին։ 4,8–էն 4,9 տատանող քանակութիւնը կուգայ Ատրպէյճանէն եւ Վրաստանէն, այժմ այս վերջինն է որ դժուարութիւններ կը հանէ եւ բացարձակապէս չուզեր կազը հասցնել Հայաստան։

Մեթրօն կը բանի։

Ռազմական ճակատի վրայ, ընդհանուր ձեւով հանդարտ են սահմանամերձ շրջանները։ Երկուշաբթի, Յունուար 4–ին, Ղարաբաղի մէջ է որ երկու մանուկներ զոհ կ'երթային գրաւներու, Հադրութի մէջ։

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 4, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, յուղարկաւորութիւնը կատարուած է տաղանդաւոր Լուսինէ Զաքարեանի, որու մահը արդարօրէն շատ մեծ յուզում պատճառած է Հայաստանէն Սփիւռք (ծանօթ է որ հայկական պատարագի այս եզակի մեկնաբանը չաքարախտէ կը տառապէր եւ տարիներ առաջ դարմանուելու համար քանիցս Փարիզ եկած է)։

Լուսինէ Զաքարեանի դագաղը մինչեւ յուղարկաւորութիւնը զետեղուած է Ա. Խաչատրեան համերգասրահի մեծ դահլիճը, ապա փոխադրուած է Էջմիածին եւ Ս. Գայեանէ Եկեղեցւոյ մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կատարած է արարողութիւնը։

Եկեղեցական արարողութենէն ետք, տեղի ունեցած է թաղումը Ս. Գայեանէի բակը, ուր վերջին աղօթքը ըրած է Ներսէս Արք. Պօղարեան։

Դեկտեմբեր 31–ի գիշերը, հեռատեսիլէն յաջորդաբար խօսած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ Հանրապետութեան Նախագահ՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան։

Դեկտեմբեր 31-ին, Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան հարկերու, տուրքերու եւ շահերու հարկերու մասին նոր օրէնքներ ստորագրած է։ Անոնք կը վերաբերին այս գծով արդէն գոյութիւն ունեցող օրէնքներու մէջ փոփոխութիւններ եւ լրացումներ կատարելու։ Օրէնքները կը կիրարկուին 1993 Յունուար 1–էն։

Երեւան – Թիֆլիս երկաթուղիի Սանահինի շրջանի խանգարումը, որ հետեւանք էր հողերու սահելուն եւ որու պատճառաւ գիծը չէր բանած քանի մը օր, վերջ գտած է Դեկտեմբեր 28–ին. սովորական երթեւեկը վերսկսած է։ Սակայն հաւանական նոր սպառնալիքներու դէմ ճարտարապետները կը շարունակեն իրենց աշխատանքները՝ ամրացնելով ժայռերը, նուազագոյնի հասցնելու համար վտանգը։

Վերջերս, Սթոքհոլմ տեղի ունեցած ՍԷ–ԷՍ–ՍԷ–Ը-ի ժողովներուն զուգահեռ կազմակերպուած է սեմինար խորհրդակցութիւն մը, որու նիւթերէն մէկը նուիրուած է Կովկաս տիրող իրավիճակին, յատկապէս՝ Լ. Ղարաբաղի կնճիռին եւ անոր լուծման ուղիներուն։ Այդ խորհրդակցութեան ընթացքին որոշուած է Շուէտի նախկին վարչապետ՝ Օլաֆ Փալմէ մրցանակը շնորհել Հայաստանի Գ. Խ.–ի երեսփոխան Անահիտ Բայանդուրի եւ Ազրպէյճանի ներկայացուցիչ՝ Արզու Աբդուլլայեւայի՝ խաղաղասիրական գործունէութեան եւ համագործակցութեան համար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, նախկին Եուկոսլաւիոյ կնճիռին նուիրուած ժողովը ընդհատուեցաւ Երկուշաբթի օր իսկ (Յունուար 4), մինչ պիտի շարունակուէր յաջորդ օրն ալ եւ մէկ օր (Յունուար 6) դադար ետք վերսկսէր։ Այս նախատեսութիւնները չիրագործուեցան քանի մահմետականները բացարձակապէս դէմ են տասը գաւառներու բաժանման ծրագրին։ Բոլոր փաստաթուղթերը միակ ստորագրողը եղաւ Խրուաթներու պարագլուխը։ Պոսնիոյ մահմետական նախագահը ընդունած է սահմանադրական եւ զինուորական առաջարկները բայց, ինչպէս գրած էինք երէկ կը մերժէ քարտէսը։ Սերպերու պարագլուխն ալ թուղթերը առած գացած է որպէսզի խորհրդակցի։ Ժողովը պէտք է վերսկսի Կիրակի, Յունուար 10։

ՏԱՇԳԵՆԴ հաւաքուած ասիական հինգ Հանրապետութեանց ղեկավարները մտադիր են «Կեդրոնական Ասիոյ ժողովուրդներու Միութիւն» մը կազմելու, այս ձեւով քիչ մը հեռանալով ՀԱՊ–էն։ Այս նոր գործակցութեան առընչութեամբ Նազարբայեւ (Ղազախստան), Կարիմով (Ուզբեկստան), Նիազով (Թիւրքմենստան), Ագայեւ (Կիրգիզստան), ինչպէս նաեւ Տաճիկստանի Խորհրդարանի նախագահը որոշած են կանոնաւոր կերպով հանդիպումներ ունենալ։ Իրենց յաջորդ վեհաժողովը կը գումարուի Ապրիլի վերջ Աշխաբադ (Թիւրքմենստան)։

ԱՆՕԹԵՒԱՆՆԵՐՈՒ թիւի եւ կեանքի պայմաններու շուրջ բանավէճը կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ և ձմեռնային առաջարկն ալ դպրոցները եւ կրթական հաստատութիւնները բանալու, ընդհանրապէս մարդասիրական բնոյթէն անցած է քաղաքական բնոյթ ունեցող հարցի։ Ընկերային հարցերու նախարարը՝ Ռընէ Թէօլատ կը պնդէ որ հարցը ամէն օր կը մատակարարուի եւ 500 տրամադրելի տեղ կայ միայն փարիզեան շրջանը։ Ցուրտ, ցուրտէն մեռնող թափառաշրջիկներու թիւը 8–ի բարձրացած է։

ԼԱՆՏԸՍՊԷՐԿԻՍ պիտի չներկայանայ Լիթուանիոյ նախագահական ընտրութիւններուն (Փետրուար 14)։ Այս յայտարարութիւնը ըրաւ առջի օր, հրաւիրելով իր մրցակիցը, նախկին համայնավար Բրազաուսկասի, Խորհրդարանի նախագահ, որ նոյնը ընէ, թոյլ տալու համար որ Միացեալ – Նահանգներու դեսպանը՝ Լոզորայտիս ընտրուի։ Ան, կ'ըսէ միակ թեկնածուն է որ կրնայ միացնել ազգը եւ արդէնք հանդիսանալ որ ճակատում ըլլայ ընկերութեան ծոցը։

ԷԼԻՋԷի աւանդական ամանորեան հանդիպման, որու ընթացքին կառավարութիւնը իր մաղթանքները կը ներկայացնէ Նախագահին, Միթերան ընտրապայքարը բացաւ, հրաւիրելով կառավարութիւնը որ «շարունակէ իր ճիգերը առանց օր մ'իսկ կորսնցնելու»։

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՔԱՂԱՔԻՆ ՅՈՅՍԻ ԴՈ՞ՒՌ

Լենինականի 1988 Դեկտեմբերի աղէտէն չորս տարի ետք, տակաւին շատ բան կայ որ նոյնիսկ դուրսէն այցելողին կը խօսի ցաւին ու անոր գումարուած դառնութիւններու մասին։ Այդ թուականէն ի վեր անուն փոխած քաղաքը ոչ երէկուան Գիւմրին է իսկապէս, ոչ ալ «քաղաք» բնորոշումին իսկապէս արժանի ամբողջութիւն մը. հասարակաց ցուրտէն, մութէն իր բաժինը լայնօրէն առած, ան կը տքնի ապրիլ՝ ամէն օր տանելով ամօթը առատաձեռնօրէն տնակ կոչուած թիթեղէ իր տուփերուն, ճաքճքուած պատերով, գրեթէ կիսափուլ շէնքերուն, ամրան փոշիին ու ձմեռուան ցեխին ու սառին տիրապետութեան. ու այն երեւոյթին որ ասոնց մէջ մարդիկ կը ջանան ապրիլ։ Հայաստանի ծանօթ ներկային տարուբերումին մէջ հաւանաբար իր դժբախտութեամբ Գիւմրին երկար ատեն շարունակէր մնալ գլուխ գլխի, եթէ քաղաքապետի ընտրութիւնը անոր կրկին տեղ չտար մամուլի էջերուն մէջ։

Այսօր, հակառակ այն իրողութեան որ բնակչութիւնը կը շարունակէ ապրիլ աղէտին ստեղծած մթնոլորտին մէջ, ժամանակավրէպ է թերացումներու, անփութութեան ու չկատարուածին դիտողութիւնը կատարել։ Յատկապէս երբ նոր ընտրուած քաղաքապետը, իրեն հետ կատարուած երկու հարցազրոյցներու յայտնածով, բաւական վճռակամ կը թուի քաղաքին ճակատագիրը անտարբերութեան ձեռքը չձգելու։

Ան կը կոչուի Լեւոն Ազամեան. 52 տարեկան է. բնիկ Գիւմրեցի։ Երկրաշարժին զոհ դարձած են մէկ աղջիկը ու տունը։ Մասնագիտութեամբ մեքենագէտ է ու երեսփոխան. անդամ է «Առաքելութիւն» կազմակերպութեան։ Նոյեմբեր 9-ին նախորդ քաղաքապետին հրաժարումէն ետք, տասը թեկնածու ներկայացուած է, որոնց երեքը քաշուած են, իսկ եօթը՝ լծուած ընտրապայքարի։

Լեւոն Ազամեանի հետ Դեկտեմբեր 18-ի թիւերով հարցազրոյցներ հրատարակած են «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը եւ «Ազատամարտ» շաբաթաթերթը։ Առաջինը կատարուած է Մարտին Հուրիխանեանի, երկրորդը՝ Վահան Թումասեանի կողմէ։

Այս վերջինը զրոյցի կը սկսի արդար հետաքրքրութիւն արթնցնող այն հարցումով, թէ ծանօթ պայմաններու մէջ ի՞նչ դրդումով ընդունած է նման պատասխանատու պաշտօն։ Պատասխանը ցնցող է մեծ, այլ անպտուղ խոստումներու դառնութիւնը քանիցս ճաշակած ամէն մարդու համար։ Ան կ'ըսէ. -- «Քաղաքի վերականգնման իմ ծրագրերը ես վաղուց առաջարկել էի հին քաղխորհրդին, ցաւօք, նրանք չուզեցին, կամ չկարողացան դրանք իրագործել։ Անձամբ այդ ծրագրերի կատարման բոլոր ուղիները գիտեմ։ Եթէ զգամ որ մէկ տարուայ ընթացքում չեմ կարողանում ծրագրերս կեանքի կոչել, ես ինքս դուրս կը գամ աշխատանքից։ Սակայն համոզուած եմ, որ անպայման կը կարողանամ»։ Լ. Ազամեան երկու նախադասութեամբ կու տայ քաղաքին ամբողջ պատկերն ալ. «բնակարանային, կրթական, արդիւնաբերական եւ մշակութային բնագաւառներում ամէն ինչ պէտք է սկսել զրոյից։ Համեմատաբար բարւօք վիճակում է առողջապահութեան բնագաւառը...»։

Քաղաքին վերաբերեալ ծրագիրներուն մասին խօսելով, կը ծանրանայ երեք ուղղութեան վրայ. շինարարութիւն, արդիւնաբերութիւն, ժողովրդական կրթութեան համակարգ։ Առաջին մարզին պիտի ձեռնարկուի գարունը բացուելուն պէս. զարկ պիտի տրուի մանաւանդ անհատական բնակարաններու շինարարութեան. քաղաքը ունի բաւարար թէքնիք միջոցներ որ տեղական շինանիւթին հետ պիտի տրամադրուին բնակչութեան, ինչպէս վարկեր։ Ու գործի պիտի լծուի նաեւ Գիւմրեցիներու մեծ մասին ֆիզիքական ուժը։

Արդիւնաբերութեան մարզը վերագործունէութեան պիտի ենթարկուի, նպատակ ունենալով բաւարարել քաղաքին, շրջանին, հանրապետութեան բնակչութեան կարիքները։ Լ. Ազամեան կարեւոր կը նկատէ նաեւ տարադրամի կուտակումը որպէսզի դիւրանայ քաղաքին հարցերուն լուծումը։ Այս երկու մարզերուն քով նոր քաղաքապետը անմիջապէս կը գետեղէ կրթութեան բնագաւառը. պէտք է արագօրէն կառուցանել ու գործածութեան յանձնել այդ համակարգին պակաս շէնքերը։

«Ազատամարտ»ի զրուցավարը որ աւելի համապարփակ զրոյց մը ունեցած է, լոյսին բերելով նաեւ փափուկ կէտեր, կը մանրանշէ յատուկ պարագաներ. օրինակ, ի՞նչ կ'ըսէ նոր քաղաքապետը այն երեւոյթին որ «հացի խանութների դիմաց մի կտոր հացի համար բառիս բուն իմաստով մաքառում են բնակչութեան բազմահազարանոց հերթերը»։ Առիկա, Լ. Ազամեան կը բացատրէ «աշխատանքների ոչ յստակ կազմակերպման հետ»։ Յաջորդ հարցումը ոտք կը դնէ փշոտ տեղեր. քաղաքապետի Ա. տեղակալը հացի մասին բողոք յայտնող քանի մը քաղաքացիներու խօսելով յայտնած է թէ «քաղաքում կայ մի օղակ, որին ձեռնտու չէ կարգաւորել հացին խնդիրը...»։ Քաղաքապետը չի ժխտեր նման ներկայութիւն. ընդհակառակն. կու տայ փաստացի օրինակ ալ, կ'ըսէ թէ մօտ 30 բեռնատար, ամէն մէկը 6 թոն ցորեն բեռցած, երբ հասած էին ընդունման ձեռնարկութիւն՝ ցորենը կշռելու եւ յանձնելու, ճիշդ նոյն պահուն խզուած էր ելեկտրականութիւնը. հակառակ հոսանքը վերահաստատելու իր յաջորդական հրահանգներուն, ամէն անգամ խզուած էր ան «մի անձնաւորութեան կողմից»։ Այդ յամառօրէն կրկնուած խափանարարութիւնը ան կը նկատէ «մեր ազգի ու համաքաղաքացիների դէմ՝ նախապատրաստուած ու կազմակերպած յանցագործութիւն»։ Նոյն հարցումին պատասխանին մաս կը կազմեն հետեւեալ տողերն ալ. «Ես հաստատ կարող եմ ասել որ Գիւմրիում կան ուժեր որոնք երկար ու ձիգ տարիներու շարունակ կարողացել են հարստանալ՝ առանց աշխատելու եւ փաստօրէն, այսօր փակւում են այդ ճանապարհները, որոնցով նրանք հարստացել են»։ Լ. Ազամեան գիտակից է [illegible] բնոյթին. «այդպիսի պարագաներում չի բացառւում որ նրանք կը դիմեն նաեւ զէնքի ուժին։ Բայց ես նահանջելու, յուսահատուելու միտք անգամ չունեմ եւ անելու եմ ամէն ինչ, որպէսզի մեր քաղաքը վերականգնուի»։ Այսքան յստակօրէն նպատակին ուղղուած արտայայտութեան մը կը յաջորդէ հարցումը «այսինքն՝ դուք պատրաստ էք նոյնիսկ մաֆիոզ տարրերի դէմ դուրս գալ»։ «Ես այդպիսիների դէմ արդէն դուրս եմ եկել։ Ընկճուելու միտք էլ չունեմ, որովհետեւ 1988-ի Դեկտեմբերի 7-ից իմ կեանքը այլ նպատակ չունի, քան նուիրուելը իմ ժողովրդին։ Ուստի, իմ մահանալը ինձ համար որեւէ նշանակութիւն չունի» կ'ըլլայ պատասխանը։

Որպէս քաղաքական դէմք Լ. Ազամեանի անձով ու առաջադրանքներով բաւական նորութիւն կը յայտնուի մարդի մը մէջ որ հակամարտութիւններու, պարապ լոզունգներու շրջանակը չի զանցեր [illegible]։ Չափազանցութիւն չըլլար հաւանօրէն նորութիւն նկատել իր պատկանած «Առաքելութիւն» հասարակական -- քաղաքական կազմակերպութիւնն ալ որուն մասին նախապէս ոչ մէկ տեղեկութիւն կար հասած։ Լ. Ազամեան կը բացատրէ թէ ան կ'ընդունի «Հայաստանի ամենավերադաս իշխանութիւնների քաղաքականութիւնը, բայց նշում է նրանց կողմից թոյլատրուած սխալները։ Օրինակ ազգային բանակի կազմաւորման ուշացման, Սահմանադրութիւն չունենալու, Սահմանադիր ժողով չգումարելու եւ մի շարք այլ հիմնահարցերում»։

1988 Դեկ. 7-էն ի վեր կեանքը ժողովուրդին նուիրելէ ուրիշ նպատակ չունեցող քաղաքապետը որպէս վերջին պատասխան Մ. Հուրիխանեանի կու տայ ինքն իր բնութագրումը. «խստապահանջ, աշխատանքին մինչեւ վերջ նուիրուած, կեանքի եւ աշխատանքի բաւականին մեծ փորձ ունեցող, դուր գալու արուեստին անծանօթ, հիւանդոտ ինքնասիրութեան տէր մարդ, որը չի սիրում տանուլ տալ»։

Տակաւին բացառիկ յատկութիւններ արդեօ՞ք անհրաժեշտ է սփոփուած ակնարկով մը նայելու համար Գիւմրիի հեռանկարներուն։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ԹԵՄԱԿԱՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ 1989-1992 ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

1989 - 1991 թուականի, արտասահմանից վերոյիշեալ օգնութիւնների մէջ, մասնաւոր յիշատակութեան արժանի ենք գտնում առատաձեռն դումարային նուիրատուութիւնները՝ Ռուսաց Սրբազան Պատրիարքից՝ մէկ միլիոն ռուբլին, 1989-ին, Հռոմի Սրբազան Պապի՝ մէկ հարիւր հազար տոլարը, Աթէնքի Յունաց Արքեպիսկոպոսից՝ վաթսուն հազար տոլարը, Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան՝ երեք հարիւր քսան հազար տոլարը, Պրագայի Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոսից՝ երկու հարիւր յիսուն վեց հազար ռուբլին, Լվովի կրօնական համայնքից՝ հարիւր հազար ռուբլին, Միացեալ -- Նահանգներից Տ. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեանի միջոցով 1989 -- 1991-ին ստացուած 8·500·000 ռուբլին եւ զանազան կրօնական այլ կազմակերպութիւններից ու անձանցից՝ 457·000 ռուբլին։

Նաեւ՝

	տոլար
1. Cor unum -- Հռոմից	100·000
2. Միաքոնիա -- Շվեդիա	150·000
3. Քէօլնի հայ համայնքից	91·000
4. Հայ Ամերիկեան օգնութեան (Նիւ -- Եորք)	45·000
5. Հայ Կրթական Միութիւն (Լոս -- Անճըլըս)	25·000
6. Էլլին Ցակոբեան (Միացեալ -- Նահանգներ)	132·000
7. Armenian Relief Fund	50·000
8. Armenian Missionary Association	50·000
9. Neu wied -- Germany	32·000
10. Ջորջ Քիւրքճեան	15·000
11. Ս. Խաչ Դպրեվանք Միութիւն (Նիւ -- Եորք)	11·000
12. Հայ Ազգ. Հիւանդանոց եւ միութիւն (Պոսթըն)	11·700
13. Եւ այլ հայ ու օտար կազմակերպութիւններից եւ անհատներից	666·000

Վերեւում յիշուած բոլոր նուիրատուութիւններից գոյացած ընդհանուր գումարը եղել է՝ 1·959·000 ամերիկեան տոլար, որը իր ժամանակին հաղորդուել էր մամուլին (հրատարակուած էր նաեւ «Էջմիածին» ամսագրում եւ Փարիզի «Յառաջ» թերթում)։

Խորին գոհունակութեամբ ենք արձանագրում նաեւ 1·200·000 (մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար) տոլարի նուիրաբերումը Ժընեւի Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի, տրամադրուած Մայր Աթոռին, յատկապէս եկեղեցաշինական ծրագրերի իրագործման Հայաստանում։

Ստորեւ ներկայացնում ենք նաեւ Մայր Աթոռի տնտեսական բաժնի տուեալները՝ 1988 թ. Դեկտեմբերից մինչեւ 1992 թ. Հոկտեմբերը ներառեալ, արտասահմանից Մայր Աթոռ նուէր ստացուած եւ բաշխուած ապրանքների՝ սննդամթերքի, հագուստեղէնի, դեղօրայքի, անկողնային պարագաների եւ այլ զանազան իրերի՝ նշուած քանակութեամբ։

Ուրեմն՝ 1988 թ. Դեկտեմբեր ամսից սկսած Հայաստանի հիւսիսային շրջաններում տեղի ունեցած երկրաշարժից յետոյ Հայ Առաքելական Եկեղեցու հասցէով ստացուել են ներքոյիշեալ քանակութեամբ ապրանքները եւ բաժանուել իր ժամանակին աղէտեալներին։

	թոն
1. Ամերիկայի Միացեալ -- Նահանգներից	1193
2. Գերմանիայից	943
3. Իտալիայից	440
4. Լեհաստանից (Կաթոլիկ Եկեղեցու կողմից)	300
5. Զուիցերիայից (Կարմիր Խաչ)	290
6. Ֆրանսիայից (Կարմիր Խաչ եւ Լիոնի հայ համայնք)	248
7. Թուրքիայից (Պոլսահայեր) Հայոց Պատրիարքարան	176
8. Հոլանտիայից	43
9. Սիրիայից (հայ համայնքից)	66
10. Արգենտինայից (հայ համայնքից)	44
11. Հունգարիայից (Կաթոլիկ Եկեղեցի)	47
12. Անգլիայից (հայ համայնքից)	51
13. Պորտուգալիայից (Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնից)	38
14. Բրազիլիայից (հայ համայնքից)	22
15. Յորդանանից (հայ համայնքից)	26
16. Աւստրիայից	15
17. Կիպրոսից (հայ համայնքից)	16
18. Ռումինիայից (հայ համայնքից)	10
19. Եգիպտոսից (հայ համայնքից)	4
20. Ուրուգվայից (հայ համայնքից)	1
21. Բուլղարիայից (հայ համայնքից)	1
22. Բելգիայից (հայ համայնքից)	1
23. Կանադայից (հայ համայնքից)	1
24. Այլ երկրներից	6
	3980

վերոյիշեալ ապրանքները բաշխուել են Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միջոցով, Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նշանակած յանձնաժողովների կողմից:

Բացի վերեւում նշուած ապրանքներից, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միջոցով Միացեալ -- Նահանգներից եւ Գերմանիայից ստացուած շինարարական սարքաւորումներով եւ նիւթերով կառուցուել են՝ 100 տուն եւ 2 մանկապարտէզ աղէտի գօտում, նաեւ ատաղձագործական մի գործարան գերմանական «Դիակոնիշես Վերք» եկեղեցական կազմակերպութեան օգնութեամբ: Իսկ Ստեփանաւան քաղաքում կառուցուել են 6 շէնք, 96 բնակարանով Միացեալ -- Նահանգների Արեւելեան Թեմի Հայ Առաքելական Եկեղեցու հանգանակած գումարներով: Կառուցուել է նաեւ մի դպրոցի շէնք Միացեալ -- Նահանգների Հայոց Արեւմտեան Թեմի առաջնորդարանի միջոցներով:

Խորին գոհունակութեամբ ենք արձանագրում նաեւ՝ 1990 թուականից սկսած եւ մինչեւ օրս շարունակուող՝ պարբերաբար յայժ կարեւոր նիւթական օժանդակութիւնները՝ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կողմից, նպաստներ Արարատեան Թեմի եկեղեցաշինական եւ կրօնական քարոզչութեան խրագործումների օգտին: Իսկ Միացեալ -- Նահանգների Արեւելեան Թեմից 1992--ից առաքուած է Շիրակի Թեմի միջոցաւ, 960 թոն սննդամթերք աղէտեալներին:

Ե. -- Երախտապարտ սրտով կամենում ենք արձանագրել նաեւ, որ վերջին երեք տարիների ընթացքում, մեծաքանակ օգնութիւններ են ստացուել Մայր Աթոռի միջոցով, դեղօրայք, հագուստեղէն, սննդամթերք՝ արտասահմանեան Հայ Եկեղեցու թեմական կենտրոններից՝ Միացեալ -- Նահանգներից, Գանատայից, Հարաւային Ամերիկայից, Անգլիայից (AID ARMENIA), Ֆրանսիայից (ՍՕՍ-Արմենիա), Ստամբուլից (Պատրիարքարան), որոնք բաժանուել են մեր եկեղեցիների եւ պետական յանձնաժողովների միջոցով:

Նոյն տարիներին Մայր Աթոռում մեծաքանակ սննդամթերք է ստացուել Եւրոպայի քոյր Եկեղեցիների կողմից, յատկապէս Գերմանիայից, «Դիաքոնիշես Վերք» եւ «Քարիտաս» կրօնական կազմակերպութիւնների կողմից, որոնք բաժանուել են աղէտի գօտու, սահմանամերձ շրջանների եւ Արցախի կարիքաւորներին, վերոյիշեալ կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների հսկողութեան ներքոյ:

Զ. -- 1989 -- 1991 տարիներին Մոսկուայում եւ Ռուսաստանի այլ քաղաքներում ապաստանած բազմահազար փախստական ընտանիքներին՝ Սումգայիթից, Բաքուից եւ Կիրովաբադից, մեծաքանակ օգնութիւններ է կազմակերպել նաեւ Հայ Եկեղեցու Ռուսաստանի Թեմի առաջնորդարանը, յատկապէս սննդամթերք եւ հագուստեղէն ու դրամական օգնութիւն, ստացուած Ռուսաստանի Հայերից եւ արտասահմանի քոյր Եկեղեցիներից ու բարեսիրական կազմակերպութիւններից:

Ստորեւ ներկայացնում ենք ամփոփումը այդ օգնութիւնների՝ համաձայն Ռուսաստանի Հայոց Մոսկուայի թեմական առաջնորդ՝ Տ. Տիրան Եպիսկոպոս Կիւլեղեանի հաղորդած տուեալների՝

	ռուբլի
1. -- 1988 -- 1989	636.000
2. -- 1990 -- 1991	1.420.000
Ընդամէնը	2.056.000
3. -- 1989 -- 1991 Թուականներին՝ Փարիզի	թոն
ՍՕՍ -- Արմենիի կողմից առաքուած հագուստեղէն չուրջ	16
-- Ժընեւի ՍՕՍ -- Արմենիից ստացուած հագուստեղէն	20
-- Աւստրիայից, Գերմանիայից եւ Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհուրդից սննդամթերք	12

(Շար. 2. եւ մնացեալը յաջորդով)

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ -- ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՐՄԻՆ

Քսանվեցերորդ Հաղորդագրութիւն
Վահան Թէքէեան
Մշակութային Միութեան

ՀԱՑԿԱՇԷՆ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ
ԵՒ
ԿԱՅԾԱԿ ԼԷՓԷՃԵԱՆ
ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ

Ներկայիս հաճոյքն ունինք յայտարարելու թէ 1991--ի ընթացքին հրատարակուած եւ մեր ուշադրութեան ներկայացուած գրական թէ այլաբնոյթ ստեղծագործութիւններէն մրցանակի արժանի նկատած ենք հետեւեալները. --

Մ. Ն. Տոլար

1. -- «Նշմարներ Միւս Երեսէն» արձակ Զարեհ Խրախունի, (Պոլիս) 1.000

2. -- «Քնարական Մտորումներ», բերթուածներ Կայծակ Լէփէճեան, (Լոս -- Անճըլըս) 1.000

1991--ի ընթացքին հրատարակուած են նաեւ արժէքաւոր այլ գիրքեր, որոնք արժանի են գնահատանքի, սակայն անոնց արժանաւոր հեղինակները Յանձնախումբիս չեն ներկայացուցած իրենց ստեղծագործութիւնները:

Մեր գնահատանքի չափանիշերը եղած են մրցանակակիր հատորներուն գեղարուեստական մակարդակն ու հայկական եւ մարդկային տագնապներ սեւեռելու յաջողութիւնը:

1992--ի ընթացքին հրատարակուած գիրքերու հեղինակներէն կը խնդրենք իրենց ստեղծագործութիւնները մեր ուշադրութեան բերել հետեւեալ հասցէներով՝

H. Ouzounian
49, rue de Boulainvilliers
75016 Paris
FRANCE

E. Y. Azadian
P. O. Box 305
Taylor, MI 48180
U.S.A.

V. Ghazarian
755 Mt. Auburn Street
Watertown, MA 02172
U.S.A.

ՄՐՑԱՆՔԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ԳԻՒՄՐԻԻ ԴՊՐՈՑԸ

Իր ժամանակին «Յառաջ» անդրադարձած էր Նոժան Լը Ռուայի երկրորդական վարժարանին աշակերտներուն ձեռնարկին. պատմութեան դասախօս Մարի Լին Մօթէ-ի գլխաւորութեամբ անոնց դըպրոցին մէջ «Հայաստան» ակումբ մը ըստեղծած էին բարեկամական կապեր հաստատելու համար Գիւմրիի Ֆրանսական դպրոցին հետ (*):

Ակումբին հիմնադրութենէն ի վեր, աշակերտները յաջողեցան նախ նամակագրական կապեր հաստատել իրենց հայ ընկերներուն հետ եւ յետոյ զանազան ապրանքներու (փոշի կաթ, շաքար, դեղօրայք) առաքումը կազմակերպել:

Նոյ. 30-ին, անոնք ուրախութիւնն ունեցան ընդունելու դպրոցին տնօրէն Մարթէն Փաշայեանը որ մեծ տպաւորութիւն ձըգեց աշակերտներուն, ուսուցչական կազմին եւ տնօրէնութեան վրայ ինչպէս որ կը վկայէ «La République du Centre» օրաթերթին Դեկտեմբեր 2--ի թիւին մէջ լոյս տեսած յօդուած մը: Այս առթիւ Նոժան Լը Ռուայի աշակերտները Պր. Փաշայեանին յանձնեցին պատճէնահանման գործիք մը (photocopieur), դպրոցական պիտոյքներ (գրիչներ, կարկիններ, քանակներ...) եւ խոստացան իրենց գործունէութիւնը բազմապատկել ապագային:

Աշակերտները յայտնեցին նաեւ որ Յունուար 6--ին, Ծնունդի առթիւ Գիւմրեցի իրենց ընկերները կը ստանան աւելի քան 80 քիլօկրամ շաքար եւ բազմաթիւ նուէրներ:

Ակումբին անմիջական ծրագիրներուն մաս կը կազմէ քսան հայ աշակերտներու այցելութիւնը Նոժան: Այս ծրագիրը իրագործելու համար պատանիները Գիւմրիի դպրոցին վերաբերող ցուցահանդէս մը սարքած են որ ներկայացուած է «France-Libertés» հիմնարկութեան ձեռնարկած համերգի մը ժամանակ: Երեկոյթին գոյացած հասոյթը կիսուեցաւ երկուքի յօգուտ Սոմալիի կարօտեալներուն եւ Գիւմրիի դպրոցին ի նպաստ:

Աշակերտներուն ծնողքները նոյնպէս իրենց ջանքերը չեն խնայեր եւ իրենց պատրաստակամութիւնը յայտնած են մօտ օրէն բախտախաղի երեկոյթ մը կազմակերպել եւ մանաւանդ խոստացած են Գիւմրեցի աշակերտներուն կեցութեան համար յարմարագոյն պայմանները ստեղծել:

Յուսադրիչ երեւոյթ մը այս նեղ օրերուն մեզի յիշեցնելու համար որ խաւարը անիծելու փոխարէն նախընտրելի է լոյս մը վառել նոյնիսկ եթէ անիկա փոքր է ու համեստ: Ուրեմն, Շնորհաւոր Սուրբ Ծընունդ Գիւմրեցի երախաներուն:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Վիէն
Դեկտեմբեր 29, 1992

(*) Club Arménie Mlle M. Motet
Collège Jean Moulin
Rue du 11 Novembre 1918
28210 Nogent Le Roy

ԿՌԻՒԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ուալիտ լմնցուց սանտուխչը, ափերուն մէջ զգուշութեամբ սիկարէթ մը վառեց, ժամացոյցին նայեցաւ լուսնի լոյսով -- երկուքը քառորդ կ'անցնէր: Զաւարտած պատուհանէն անգամ մը քննեց փողոցը, հանրային պարտէզի տարածքը, ձախին նայեցաւ մինչեւ Պրիսթոլ պանդոկի շըրջանը, պատուհանին տակը երկու աղիւս վրայէ վրայ դրաւ ու վրան նստաւ: Քիչ ետք գրպանէն պզտիկ թրանզիսթոր մը հանեց, կոխեց կոճակը ու արաբական սիրային երգի մը մեղմ, քմայքոտ ելեւէջները, հազիւ լսելի՝ լեցուցին պզտիկ, մթին սենեակը: Հրացանը դրաւ ծունկերուն վրայ, կռթնեցաւ անծեփ պատին, գոցեց աչքերը:

Ջէնքի ու ռումբերու աղմուկը հազիւ պայթած՝ արդէն արթուն էր, դիրք բռնած պատուհանին բացուածքին քովը: Վարը փողոցը սակայն ամայի էր: Ճիշդ այն ատեն լուսնի լոյսը թափեցաւ տեղանքին վրայ -- ոչինչ կը շարժէր: Քանի մը վայրկեան արձանացած մնաց, աչքը սահելով վարի ամենայետին մանրամասնութեան իսկ վրայէն, հրացանը թոյլ բռնած: Յետոյ եւ մութին քաշուեցաւ, դէմքը փողոց դարձուցած, ու սպասեց:

Երբ Ֆայրուզի ձայնը լսեց՝ վար իջաւ աղիւսներէն, գետին նստաւ, կռնակը պատին տուաւ, երկարեց ոտքերն ու բացաւ իր ներքին աշխարհը անոր երգին կախարդանքին...: Ուալիտ քիչով գոհացող, հանդարտ, լուռ, առանձնութիւնը սիրող, տան ու ընտանիքին կապուած երիտասարդ մըն էր: Մէկ բարեկամ ունեցած էր կեանքին մէջ, ան ալ ռումբի պայթումի զոհ մացած էր տարի մը առաջ: Եղբայրը Աւստրալիա գաղթեր էր վերջերս: Հայրը արդէն անցնող ամառ նաւահանգիստին մէջ սպաննուեր էր -- աչքերն ու ձեռքերը կապած էին, բերանը խուրձ մը պայթուցիկ թխմած, լուցկին տուած ու «Եալլա քալէ հիմա, չուն» ըսած ու դիտած էին անոր պայթիլը:

-- Ուալիտ, ամիս մըն է կ'ըսեմ կոր, ալ պիտի չերթաս ատ կողմերը, կ'արգիլեմ:

-- Կիները հրահանգ չեն տար աս աշխարհին մէջ:

-- Ես կին չեմ, քու մայրդ եմ:

-- Ինչո՞ւ պիտի չերթամ:

-- Հազար անգամ ըսի -- չեմ ուզեր ատ դրամը, հարամ է:

-- Դրամը դրամ է:

-- Ոչ տղաս, ատիկա արիւնի դրամ է, ես ատանկ դրամ չեմ ուզեր որ մտնէ մեր տունէն ներս:

-- Է ի՞նչ պիտի ընեմ, ինչպէ՞ս պիտի ապրինք:

-- Գնա կռուէ... բայց ատանկ պահուըտած տեղէդ անմեղ մարդիկ սպաննել՝ չէ, չըլլար: Պապադ անգամ դէմ կ'ըլլար ատոր: Հիմա հարսդ ալ յղի է, Թոնիկ պիտի գայ տունը, ես ասկէ կը փախիմ կ'երթամ, հարսս Թոնիկս կ'առնեմ կ'երթամ, գիտցած եղիր:

-- Ո՞ւր կ'երթաս մամա:

-- Ես չեմ խնդար կոր Ուալիտ: Զաւակ պիտի ունենաս, սուրբ բան է ատիկա:

-- Ա՞տ ինչ գործ ունի ասոր մէջ:

-- Ամէն ինչ գործ ունի մահուան հետ: Ինծի խօսք տուր, այս վայրկեան, որ ալ մարդ պիտի չմեռցնես: Լամիան ալ նոյնը կ'ըսէ կոր:

-- Խօսք չեմ կրնար տալ մամա:

-- Խօսք տուր հիմա, տունէն չելած:

-- Մի պոռար, դրացիները կը լսեն: Հանէ ձեռքդ հրացանին վրայէն:

-- Իմ տղաս ոճրագործ պիտի չըլլայ: Կ'անիծեմ քեզի, Աստուած վկայ:

-- Լաւ: Հանէ ձեռքդ հրացանին վրայէն: Ճամբայ տուր, ի՞նչ է դրան մէջ կեցեր ես:

-- Աս ժամուն ո՞ւր կ'երթաս կոր: Առտուան մէկուկէսն է:

-- Խոստացած եմ Տաւուտին: Վերջին անգամ մը երթամ: Պատուոյ խօսք կուտամ քեզի, մարդ չեմ զարներ այլեւս, լմնցաւ, եղա՞ւ:

Ֆայրուզին երգը հատեր էր թրանզիսթորէն: Ոտքի ելաւ, մօտեցաւ պատուհանին: Ոչինչ փոխուած էր: Հսկայ ծառերը կը քնանային հակառակ հրացանաձգութեան աղմուկին «Պուրճէն է» խորհեցաւ «Իպրահիմը հոն է հիմա ... վաղը քովը կ'երթամ միասին կ'ըլլանք ասկէ ետք»: Ետ իր տեղը պիտի դառնար երբ պարտէզին ցանկապատին անկիւնին մօտ շարժում մը նշմարեց: Սրեց աչքերը -- այո, սեւ բան մը, շուքի նման, կը շարժէր...: Վերցուց հրացանը, նշան առաւ, սպասեց, ամբողջ մարմինը մէկ պրկուածքի մէջ բռնուած:

Յետոյ տեսաւ -- պատին ճեղքին մէջէն սեւ մարմին մը կամաց կամաց դուրս կը չարժէր...:

-- Ա՞ս ինչ է մոլտաց, վար իջեցուց հրացանը, զգուշութեամբ դուրս հանեց գլուխը պատուհանէն:

-- Շուն է եղեր:

Խնդաց...: Սիրտը հանգիստ էր «վայ չուն վայ» ըսաւ բարձրաձայն, «քեզի լաւ մը վախցնեմ հիմա» ու առանց նշան առնելու, պարպեց հրացանը շան ուղղութեամբ: Մետաղեայ, բութ «թըփ» ձայն մը հանեց հրացանին ձայնադսպիչը: Յետոյ լռութիւն...:

Սեւ շուքը ալ չէր շարժեր մինչ շան կերպարանքը արագ շարժումով մը ետ փախաւ ու կորսուեցաւ մթութեան մէջ:

(Շար. 25)

ՄԱՐՍԷՅԼ. --

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շալճեան եւ զաւակները,
Միշէլ Շալճեան,
Այրի Տիկին Շնորհիկ Մօրուքեան,
Այրի Տիկին Գէորգ Պօյաճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօյաճեան եւ զաւակները,
Օր. Վարդուհի Պօյաճեան,
Շալճեան, Ճանիկեան, Վարպետեան, Ուշագլեան ընտանիքները (Մարսէյլ, Փարիզ, Թեհրան եւ Միացեալ -- Նահանգներ),
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ -- մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ, խնամիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՇԱԼՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Պօյաճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 5--ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Յունուար 7, ժամը 14--ին Սէն -- Ժերոմի Ս. Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Շալճեան ընտանիքներուն:

Կրեկորիօ եւ Պարպարա Պապիկեան եւ զաւակները,
Աննա -- Մարիա Պապիկեան եւ Իթալօ,
Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան,
Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան,
Տիկին Հայկուհի Տամլամեան,
զաւակներն ու թոռները, զարմիկներ ու զարմուհիներ
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ -- մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ Տամլամեան)

դառնակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 30--ին, մարմինը ամփոփուեցաւ Փառովայի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ե. Պօղոսեանի, Տիկին Հ. Տամլամեանի, Տէր եւ Տիկին Ս. Տամլամեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Լուսինթագ Քէշիշեանի (ծնեալ՝ Մաթոսեան) մահուան առթիւ. -- Տէր եւ Տիկին Յ. Գրիգորեան կը նուիրեն» 400 Ֆր. «Յառաջ»ին, 400 Ֆր. Հայաստանի դեսպանատան, 400 Ֆր. Հ. Բ. Ը. Մ. Հայաստանի ծրարներուն (տանիլ «Յառաջ»էն) եւ Տէր եւ Տիկին Արմէն Գրիգորեան 500 ֆրանք «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Տալիթա Պօյաճեան Կարապետ Անտոնեանի մահուան առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Արաքս մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս կը տօնէ Մանուկներու Օրը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ Կաղանդ Պապայի բազմաթիւ նուէրներով:

Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ վերջ ժամը 3--ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը
295, rue André Philip — Lyon 3e

Կը խնդրուի ծնողներէն ճշդապահ ըլլալ:

COMMUNIQUÉ

du PASTEUR René LEONIAN
Président
d'ESPOIR POUR L'ARMENIE

Suite à la campagne nationale d'affichage intitulée

DONNONS UN DEMAIN AUX ENFANTS D'ARMENIE

(création et organisation technique IFP — Ossep Noukoujikian)
nous vous invitons à vous procurer la cassette VHS du clip vidéo avec la participation exceptionnelle du célèbre acteur *Jean-Marc Barr* et le reportage sur la situation des enfants en Arménie.

Ainsi, vous contribuerez à faire connaître les enfants d'Arménie. Grâce à vous, ils seront moins isolés du reste du monde.

Envoyez rapidement (en indiquant votre adresse) votre demande et votre chèque de 250 F. (port compris) à l'ordre de :

ESPOIR POUR L'ARMENIE

28, avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոն -- Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 4--ին կէսօրէ ետք Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Appel urgent d'aide à l'Arménie

La situation de l'Arménie est alarmante. Privé de nourriture, de médicaments, d'électricité, de chauffage, confronté à une inflation galopante, le peuple d'Arménie est à bout de souffle.

En ces jours de fêtes, chacun d'entre nous se doit de penser à ceux qui souffrent, en particulier les enfants, les personnes âgées et les derniers réfugiés du Karabagh, lesquels vivent dans une situation de complet dénuement.

Pour leur venir en aide, l'U.G.A.B. organise un envoi personnalisé, à raison d'un colis par famille. Avec un don minimum de 100 francs, une famille d'Arménie recevra un colis contenant :

- *Farine*
- *Sucre*
- *Riz*
- *Pâtes*
- *Huile*
- *Haricots secs*
- *Bouillon*
- *Thé*

Un délégué de l'U.G.A.B. accompagnera les colis pour les distribuer sur place. Un reçu portant la signature et l'adresse de la famille réceptrice du colis sera délivré à chaque donateur. Celui-ci recevra autant de reçus que son don sera multiple de 100 F.

Nous comptons sur votre générosité pour envoyer le plus grand nombre de colis possible !

Libellez vos chèques à l'ordre de *U.G.A.B. — Arménie Nouvel An*
11, Square Alboni, 75016 Paris

Pour tous renseignements, veuillez contacter M. Khatchik Martirossian au 45. 20. 03. 18.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

— ԾՆՈՒՆԴ —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 7, -- Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --
Պատարագ ժամը՝ 10--ին:
Յաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --
Տօն է Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10·30--ին:
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --
Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին$ Հոհեգանգիստ կը կատարուի «վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --
Ժամերգութիւն ժամը 10--ին:
Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը 10·30-ին:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Ջրօրհնէքի արարողութիւն:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30--ին:
Պատարագ ժամը՝ 10--ին:
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --
Պատարագ ժամը՝ 10--ին:
Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7, յիշատակ Մեռելոց, ժամը 10-ին կը կատարուի Ժամերգութիւն, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10--ին:
Հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց ժամը 11·45--ին:
Կը պատարագէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --
Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ Ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 9--ին:
Պատարագ ժամը՝ 10--ին:
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --
Պատարագ ժամը՝ 10--ին:
Պատարագի աւարտին կը կատարուի Ջրօրհնէք:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

France 2

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 9·30--ին հայկական յայտագիր «Լիբանանի Հայերու անորոշ ճակատագիրը», մասնակցութեամբ Գարեգին Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին:

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 1993-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Լոյս տեսած է Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ 1993-ի օրացոյց -- տօնացոյցը:

Գրքոյկի մը ծաւալով ներկայացող սոյն օրացոյցը կը պարունակէ, տօներու թուականներու կողքին, կրօնական այլազան ծանօթութիւններ, Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան բոլոր եկեղեցիներու, նուիրապետական չորս Աթոռներու, Սփիւռքի Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարաններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ շրջակայի հայկական դպրոցներու, մշակութային կեդրոններու, հաստատութիւններու, միութիւններու, թերթերու եւ ձայնասփիւռի հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը:

Շքեղ տպագրութեամբ այս օրացոյց -- տօնացոյցը ունենալ փափաքողներուն կը թելադրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ հեռաձայնելով՝

43 -- 59 -- 67 -- 03

Թիւին կամ հետեւեալ հասցէին. --
Eglise Arménienne
15, rue Jean-Goujon
75008 Paris

HAYEREN GERKEM FUN CLUB PRESENTE

NOEL ARMENIEN

grande soirée disco

PARTIE ARMENIENNE

l'Orchestre ANI de Lyon
et MARTEN YORGANTZ

BUFFET ET BAR

DIMANCHE 10 JANVIER A PARTIR DE 17 HEURES
Salle Voltaire—Alfortville — Prix unique : 100 F.
— *Billets en vente partout et à l'entrée* —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
JEUDI
7 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 17.967

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 17.967

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՎԱՐՆԱՁԷ կոչ ըրած է ՄԱԿ-ի, որպէսզի ան լուծէ Աբխազիոյ հարցը: Պուտրոս Պուտրոս Ղալիի ուղղուած նամակին մէջ, Վրաստանի նախագահը կ'ուզէ որ անմիջապէս ՄԱԿ-ի ուժեր ղրկուին խաղաղութեան պահպանման համար: Կը թուի որ Շեւարնածէի նախաձեռնութիւնը հետեւանք է արխազ ուժերու մէկ նոր արշաւանքին դէպի Սուխումի, ինքնավար Հանրապետութեան մայրաքաղաքը, որ ամիսներէ ի վեր վրացական ուժերու ձեռքն է: Շեւարնածէ, նամակին մէջ, անգամ մը եւս կը դատապարտէ «օտար քաղաքացիներու ապօրինի մուտքը վրացական հողի վրայ» եւ այն իրողութիւնը որ «զէնքերով բեռնաւորուած կառախումբեր, առանց արգելքի, Ռուսաստանէն կ'անցնին կռիւներու շրջանը»:

ՄԱԿ-ի Ընդհ. քարտուղարը սպառնաց Իսրայէլի, եթէ այս վերջինը ետ չառնէ արտաքսած 415 Պաղեստինցիները: Իսրայէլի Արդարադատութեան նախարարն ալ քննադատած է Պաղեստինցիներու արտաքսումը, չեչտելով «հարկ է գիտնալ թէ միջազգային իրաւունքի կանոնները յարգուա՞ծ են»:

ՓԷԺՕ 2597 հոգի աշխատանքէ պիտի հեռացնէ 1993-ին եւ այս կարգադրութիւնը կը վերաբերի բոլոր գործատուներուն, գլխաւորութեամբ, անշուշտ Սոշոյի (1606): Ընկերութիւնը ընդամէնը 55 հազար աշխատաւոր ունի:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ նախարարուհիին եւ Ֆրանսական գործատիրութեան Ազգ. Խորհուրդին միջեւ բուռն բանավէճ մը ըստեղծուեցաւ, Տիկին Մարթին Օպրի ամբաստանելով ձեռնարկները որ չափ գործազրկումներ կը կիրարկեն: Ըստ իրեն գործազրկութեան հաւուցման դրամենական ծանրակշիռ վիճակին պատասխանատուն՝ գործատիրութիւնն է: Այս նոր վէճը ծագեցաւ, որովհետեւ գործատիրութիւնը կ'ուզէ որ 2 միլիառ նոր յատկացումով մը, Պետութիւնը օգնէ գործազրկութեան սնտուկին:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ տնտեսական ծանր տագնապ մը կ'ապրի եւ վախ կայ որ ընկերային գետնի վրայ հետեւանքներ ըլլան: Թեհրան մեծաքանակ ներածումներ կ'ընէ, քարիւղային պահեստները կը պակսին եւ դրամահոսութիւնը անտանելի համեմատութիւններու հասած է (պաշտօնապէս՝ 30%, իրականին մէջ՝ 50-էն 60%): Երկիրը 60 միլիոն բնակիչ ունի, որուն 60%-ը՝ 20 տարեկանէն վար է:

ՖՐԱՆՍԱ 60 միլիոն օտարական ընդունած է 1992-ին, այսինքն, առաջին անգամ ըլլալով, աւելի քան իր բնակիչներու թիւը: Այս «պատմական» մրցանիշով, Ֆրանսա զբօսաշրջիկութեան ախոյեանն է:

ՍԿՈՎՏԻՈՅ հիւսիսը, աղէտի մը վախ կայ, Շեթլանտ կղզիներու հարաւային ափը լեպերիական քարիւղանաւ մը խըրած ըլլալով 84 հազար թոն քարիւղով: Այդ շրջանը նաեւ ապաստանն է բազմահարիւր թռչուններու եւ ծովային կենդանիներու: Սաստիկ հովը արգելք է որ օգնութիւններ կարենան դարման մը բերել: Եթէ նաւը կիսուի, բնապահական մեծագոյն աղէտներէն մէկը պիտի ըլլայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ԵՒ ՁՈՀԵՐ

ԿԱԶԻ ՔԱՆԱԿԸ
ՕՐԱԿԱՆ 5,7 ՄԻԼԻՈՆԻ
ՀԱՍԱԾ Է

Չորեքշաբթի, (Յունուար 6) առտու, երբ հեռաձայնով կը խօսէինք Երեւանի հետ, կազի մատակարարումը քիչ մը բարելաւուած էր, հասնելով 5,7 միլիոնի, ինչ որ սակայն թոյլ չի տար որ Երեւանը եւ աղէտեալ գօտին ամբողջ տարածքը ստանան:

Ռազմական ճակատի վրայ կռիւները չեն դադրած որոշ շրջաններ: Այսպէս, նախորդ օրը ժամը 21.20-էն 2, Ազերիները շատ բուռն կռիւներ մղած են Իջեւանի շրջանը, Բերքաբեր գիւղի վրայ գրահակառքերով: Հայկական կողմը 2 մեռեալ կայ, 7 վիրաւոր եւ գերիներ ինկած են: Նախապէս, բուռն մարտերէ ետք, հայկական ուժերը ազատագրած են Գէորգաւանը, 10 մեռեալ տալով: Հակառակորդ կողմն ալ մեծ կորուստներ ունի, նուազագոյն 100 մեռեալի խօսք կայ:

Կրակ բացուած է կրկին Կրասնոսելսկի հայկական դիրքերու վրայ, զոհ չկայ: Փոխ-հրաձգութիւն կար նաեւ, Յունուար 5-ին, Լաչինի շրջանը:

Դեկտեմբեր 29-ին, Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններու պահանջին վրայ, արտակարգ նիստ գումարուած է օրակարգի նիւթ ունենալով Գերագոյն Խորհուրդի բարեփոխումը: Ներկայացուած էին ութ նախագիծ: Խորհրդարանի աշխատանքի արդիւնաւէտութիւնը բարձրացնելու համար, միջոցներէն մէկը կը նկատուի երկու խորհուրդ ունենալ՝ մեծ եւ փոքր: Որոշուեցաւ յանձնարարել նախագահութեան առաւելագոյն ձայներ ստացած երկու նախագիծերու վրայ մըշակել Գերագոյն Խորհուրդի բարեփոխումներու մասին նախագիծ մը եւ զայն ներկայացնել քննարկումի:

Նկատի ունենալով նախկին ռազմիկներու եւ բանուորներու ընկերային ծանր վիճակը, անոնց նկատմամբ պատշաճ վերաբերումի անհրաժեշտութիւնը եւ հանրապետութեան անցումի գործընթացին աւագ սերունդը մասնակից դարձնելու առաւելութիւնները, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրամանագրով Գերագոյն Խորհուրդին առաջարկուած է ապահովել անոնց ընկերային պաշտպանութիւնը եւ ձեռք առնել համապատասխան միջոցներ: Զինուորական ղեկավարութիւններուն յանձնարարուած է օգտագործել նախկին ռազմիկներու ներուժը՝ ռազմական կառոյցներու ձեւաւորման, զօրակոչի կազմակերպման եւ անոր քարոզչութեան գործին մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՈՒՇԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԶԱՆԳԸ ՈՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԽՄԲԱԿԸ

«Ազգ» թերթին Դեկտեմբեր 24-ի թիւին մէկ անկիւնը գրեթէ պահուըտած լուր մը մեծ բան մը կ'ըսէ տակաւին բաց մնացած ականջներու: Խումբ մը Հայեր երեք միլիոն ռուբլիով փրկագնած են Շուշիի եկեղեցիներէն մէկուն պղինձէ զանգը զոր ադրբեջանցի առեւտրականները կը վաճառէին Դոնեցկի շուկային մէջ: Վրայի հայերէն մակագրութենէն զանգը ճանչցած է սպայ Եուրի Սարգսեանը որ հոն էր պաշտօնական գործով: Նոյն օրը Դոնեցկի օդակայանը գտնուող խումբ մը հայրենակիցներու հետ ան յաջողած է պարտքով ճարել որչափ գին պահանջուած գումարը, ապա դժուարութեամբ համոզել ուկրաինացի մաքսաւորները որ արտօնեն զանգին Հայաստան փոխադրութիւնը:

Տեղեկատուութիւնը կ'աւելցնէ թէ զանգը գերութենէ փրկողները «մինչեւ օրս չեն կարողանում վճարել պարտքերը»:

Մաֆիական գերիշխանութեան, կաշառակերութեան, արուեստի գործերու եւ անարուեստ հանճարիկներու քաջալերուած ու փառաբանուած ելումուտի դըրախտին մէջ որ Հայաստանն է այսօր, կաղանդչէքի նման բան մը չէ՞ սա լուրը. քանի մը տողնոց մանրիկ սա լուրը որ առիթը կուտայ անգամ մըն ալ հակադիր ծայրէն բռնելու հակառութիւններու ծով մեր իրականութիւնը: Ամէնէն շողշողուն նուէրէն իսկ աւելի գոհունակութիւն չի՞ պատճառեր Եուրի Սարգսեանի խենթութիւնը. փոխանակ Հայաստանի Պետական պատկերասրահէն պաստառ մը, ոսկի, արծաթ դրամներ, կամ վերջապէս արտասահմանի մէջ արժէք ներկայացնող որեւէ բան տանելու (եւ առանց Երեւանի մաքսաւորները համոզելու պարտաւորութեան), կամ փոխանակ Դոնեցկի շուկայէն Հայաստան բերելու այնպիսի բաներ որոնք սանկ տասնապատիկ, հարիւրապատիկ գիներով բազմէին սեղաններու վրայ, ան պարտք կ'առնէ, գերեվարուած զանգ մը վերադարձնելու համար իր տեղը:

Առիթը չէ՞ անդրադառնալու քաջալերուած փոքրութիւններէ շարուած մեր անկումներուն եւ Ե. Սարգսեաններու խենթութենէն նուիրուած մեծութիւններու անհատասար թեւերուն մասին:

Մեծութիւն, որուն փոխարժէքն ալ «մինչև օրս չեն կարողանում վճարել»...

Թ. ԱՐՓԻ

ԹՐՔԱՍՏԱՆ

Թ. ԷՕԶԱԼ.– «ԵԹԷ ԱՐԹՈՒԻՆԷՆ ՄԷՐՍԻՆ ԳԻԾ ՄԸ ՔԱՇԷԻՆՔ, ԱՅԴ ԳԻԾԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԿՈՂՄԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆ ՏՈԿՈՍԸ ՀԱՅ ԷՐ»

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը յատկանշական ճառ մը խօսած է, Դեկ. 20-ին, գործարարներու վաղըֆին կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթի մը եւ ծանրացած է մասնաւորաբար երկրին ապահովութեան եւ հողային ամբողջականութեան հարցերուն վրայ: Թուրքիա, ըսած է Էօզալ, ոեւէ մէկուն հողերուն վրայ բացարձակապէս աչք չունի: Այսօրուան համար, աւելցուցած է՝ «գլխու փորձանք պիտի նշանակէր ուրիշին հողը գրաւելը...»: Հոս, արդէն, որեւէ խորհրդածութիւն աւելորդ է, ամէն մարդ գիտէ որ Թուրքիա ոչ ուրիշին հողերը գրաւելու սովորութիւն ունի, ոչ ժողովուրդ տեղահանելու: Եւ որպէսզի աւելի յստակ ըլլան այս կէտերը, Էօզալ խօսած է նաեւ հայկ. հարցին մասին, հետեւեալ չահեկան վերլուծումը ընելով.–

«Այդ թուականին, եթէ Արթուինէն դէպի Մէրսին գիծ մը քաշէինք, այդ գծին արեւելեան կողմի բնակչութեան քըսան տոկոսը հայ էր: Ազգ մը, որուն հետ երկար դարեր միասին ապրեր ենք: Որ ազգին ալ պատկանի, կարելի չէ, որ մարդիկ տեղէ մը առնուին եւ ուրիշ տեղ տարուին: Այդ շրջանին դէպքերու ընթացքին բազմաթիւ ընտանիքներ զիրար պաշտպաներ են: Ժողովրդային զանգըւածի մը հոնկէ տեղահանուելով արտաքսուիլը ինծի յիշեցուց Հրեաներուն ըՍպանիայէն դէպի Թուրքիա գաղթը»:

Ու կը շարունակէ.–«Մենք ուրիշ որեւէ երկրի վրայ յարձակելու դիտաւորութիւն չունինք: Միայն թէ արգելիչ ուժ պէտք է ունենանք, որպէսզի արգելք ըլլանք մեր վրայ կատարուելիք յարձակումներուն: Շատ նուրբ հողաշերտի մը վրայ կը գտնուինք: Խորհրդային Միութեան փլուզումէն առաջ, ութ դրացիներ ունէինք, հիմա 12-13 երկիրներու հետ դրացի ենք եւ կարելի չափով պէտք է լաւ յարաբերութիւններ ունենանք այս դրացիներու հետ: Այսօր ծայր աստիճան միալ է ուրիշին հողը գրաւելը: Ձեր գլխուն փորձանք կը փաթթէք: Մեր հողը մեզի կը բաւէ: Ծոցի պատերազմի ընթացքին, պնդեցին, որ ես Քերքիւքի վրայ աչք ունիմ: Սուտ է: Քիւրտ ղեկավարներն ալ աւելի առաջ նոյնը պնդեցին, բայց ես ապահովցուցի, որ աչք չունինք ուրիշին հողերուն վրայ»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԵՑՈՒԿՈՎ, ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Դրամատիրական վարչակարգի կողմնակից թրքական «Նէնի Ֆորում» թերթը Նոյեմբեր 16 – 23 գիտաժողով մը կազմակերպած է Բաքուի մէջ, պարկ տալու համար շուկայի տնտեսութեան անցքի հոլովոյթին: «Իքիպինէ Տօղրու» շաբաթաթերթին համաձայն, կազմակերպիչները իրենց ակնկալածը չեն գտած Բաքուի լսարանին կողմէ: Յատկապէս քննադատութիւններ եղած են Թուրքիոյ օրինակին հետեւելու եւ անոր փորձառութենէն օգտուելու առաջարկներուն. ընդդիմադիր խմբակ մը պնդած է որ Թուրքիան յարմար տիպար մը չէ Ազրբէջանի համար եւ թէ ճիշդ չէ քանդել տնտեսական ցանցը որ մարմին առած է խորհրդային իշխանութեան ընթացքին:

Գիտաժողովին մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններէն մէկը այն է որ անոր կազմակերպութեան նիւթականը հայթայթուած է Միացեալ – Նահանգներու կողմէ: Շուկայի տնտեսութեան ու ընդարձակ սեփականաշնորհումներու ամէնէն խանդավառ քարոզիչներէն մէկը եղած է ամերիկեան «Ազատութիւն» ռատիոկայանի աշխատակիցներէն մէկը որուն մասին ըսուած է որ մաս կը կազմէ Թուրքիոյ մէջ ազգայնամոլ ու փանթուրքական գաղափարականին առաջնորդ՝ Ազգ. Աշխատանքի Կուսակցութեան պաշտօնաթերթին խմբագրութեան: Ինչպէս յայտնի է, այս կուսակցութիւնը ծանօթ է իր «գորշ գայլեր» կազմակերպութեամբ. ղեկավարն է Ալ. Թիւրքէշ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Բ.

ԱՇԽԱՏՈՂ ՁԵՌՔԵՐՈՒ ԿԱՐԻՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Նախկին վարչակարգի օրով ալ երբ Հայաստան այցելինք, ակներեւ էր այն երեւոյթը, որ մեր աչքերուն առջեւ կը պարզուէր Երեւանի փողոցներուն մէջ: Ամէն կողմ եռուզեռ, ամէն տարիքի տղամարդ թէ կին, յատկապէս ամէնէն աշխատունակ տարրը՝ 35 -- 45 տարեկան, փողոցները կ'երթեւեկէին, ման կուգային, ինչպէս կ'ըսեն Հայրենի մեր եղբայրները: Երբեմն, աշխատանքի ամէնէն զբաղ ժամերուն փողոցները լեցուած բազմութեան մէջէն մէկ - երկու հոգիի, մասնաւորաբար ծանօթներու կը հարցնէինք, թէ ինչո՞ւ գործի չեն գացած կամ չեն երթար, անոնք կը պատասխանէին՝ «ի՞նչ գործ, ինչո՞ւ գնամ, երբ առած թոշակս մի բանի չի ծառայում»: Բայց, ըստ կողմնակի տեղեկութեանց, ամէն մարդ՝ աշխատի (պաշտօնապէս) կամ ոչ, ի վերջոյ, տեղ մը արձանագրուած ըլլալով որպէս բանուոր կամ պաշտօնեայ, ամսուան վերջը կը գանձէր աշխատավարձքը, մաս մը կիսելով գործատան վարիչի, տնօրէնի կամ ուեւէ պատասխանատուի հետ:

Տակաւին ականջներուս մէջ կը հնչէ 1979 Օգոստոսի օր մը՝ Մոսկուայի մէջ, Կրեմլինի հրապարակին վրայ զբօսաշրջիկներու մեր խումբի տեղւոյն առաջնորդ-Նաքթաշայի այն խօսքը, թէ 1929--էն ի վեր Խորհրդային Միութեան մէջ ոչ մէկ անգործ կայ, ամէն ոք կ'աշխատի, ուսման աւարտին ո'չ մէկ ուսանող կը մտահոգուի աշխատանքի անցնելու հարցով: Յաջորդ օրն իսկ Երեւանի փողոցներուն եւ զբօսայգիներուն մէջ բազմութիւնը կը վխտար, երիտասարդութիւնը անգործութեան պատնէշի վրայ էր...

Այս անգամ Հայաստան այցելութեանս պէտք մնացի ի տես չաշխատողներու բանակի աճման: Կը կարծէի, որ հիմա, երբ անկախ պետականութիւն ունինք, աշխատաւոր դասը, մասնաւորաբար երիտասարդութիւնը ձեռքերը սոթտած գործի լծուած կ'ըլլայ հայրենիքի տնտեսութիւնը ոտքի պահելու համար, սակայն, այս անգամ ականատես կ'ըլլայի ցաւալի այլ երեւոյթի մը: Պաշտօնապէս ընդունուած է անգործ կամ գործազուրկ եզրը: Այլ խօսքով, դրամատիրութեան բնորոշ այդ իրողութիւնը տուն -- տեղ եղած է մեր Հայրենիքին մէջ: Շուկայական յարաբերութիւններուն կը վերագրուի աշխատաւոր մարդոց բաժին ինկած այս չարիքը: Բոլոր այն հիմնարկները, արտադրական ձեռնարկութիւնները, հաստատութիւնները, որոնք «խճողուած» էին անցեալին բազմամարդ անձնակազմերով, պաշտօնէութեան եւ աշխատաւորներով (գործատեղիներ՝ ուր անցեալին մէկ հոգիի գործը հինգ -- վեց հոգիով կը կատարուէր), ներկայիս կը կրճատեն աշխատող ուժերու քանակը, պահելով հիմնական տարրերը եւ անհրաժեշտ մարդուժը: Հետեւանք՝ գործէ արձակուողները կը ստիպուին գործ փնտռել. շատերը իրենց ուզած գործը կ'ուզեն ընել եւ ոչ թէ որեւէ գործ:

Անգործութեան առաջքն առնելու գործը արհեստավարժ հիմերու վրայ դնելու միտումով Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան Նախարարութիւնը այս տարուան սկիզբները ստեղծած է մասնաւոր կեդրոններ, որոնք կը ջանան օգտակար ըլլալ գործազուրկներուն, անոնց համար գործ փնտռելով կամ զանոնք աշխատանքի մղելով: Տարօրինակ կերպով գործազուրկներու յատկացուած այս կեդրոնները կը կոչուին «Զբաղուածութեան Կենտրոն»ներ:

Երեւանի «Զբաղուածութեան Կենտրոն»ին տնօրէնն է Խորէն Գարանեան, որուն հետ հանդիպում մը ունեցած են «ՄԵՑՔ» թերթի աշխատակիցներ Ալիսա Պապիկեան եւ Նելլի Համբարձումեան, գործազրկութեան ներկայ աստիճանի եւ կեդրոնի աշխատանքի արդիւնքներուն մասին տեղեկութիւններ քաղելու նպատակով: Տնօրէնը ըսած է. -- «Մեզ դիմողները ոչ թէ գործազուրկներ են, այլ աշխատանք որոնողներ: «Գործազուրկ» տերմինը ամէն դէպքում եւ իւրաքանչիւրի նկատմամբ կիրառելը սխալ է: Գործազուրկի կարգավիճակ ստանում են օրէնքի համապատասխան կէտերի համաձայն: Գործազուրկ է համարւում այն մարդը, որի մասնագիտութեամբ համապատասխան աշխատանք չի գտնւում տեւական ժամանակամիջոցում ոչ թէ չցանկանալու -- չուզենալու, այլ իր կամքից անկախ պատճառներով: Իսկ մեզ մօտ առայժմ գործ չգտնողների մեծ մասը պարզապէս ընտրութիւն է անում: Մեր կենտրոնում հաշուառուածների թիւն այսօր անցնում է հինգ հազարից: Իսկ օրական թուաճը կազմում է 200 մարդ»:

Դիմողներու մեծ մասը անգործ մնացած է կրճատումներու պատճառով: Անոնց 72 տոկոսը կանայք են, 28 տոկոսը՝ այր մարդիկ: Ցատկանշական է, որ գործ փնտռողներու 70 տոկոսը բարձրագոյն կրթութիւն ունի, 17,8 տոկոսը՝ երկրորդական: Տարբեր մասնագիտութիւններու տէր են անոնք: Ամէնէն նուազ փնտռուող մասնագիտութիւնը ճարտարապետութիւնն է, կ'ըսէ կեդրոնին տնօրէնը, իսկ ամէնէն շատ պահանջքը կայ որակեալ կարողներու:

Կեդրոնը վեց ամսուան ընթացքին կրցած է շուրջ 700 անգործներ աշխատանքի տեղաւորել:

Հարցազրոյցի ընթացքին կեդրոնին տնօրէնը կ'անդրադառնայ դառն երեւոյթի մը, ըսելով որ կրճատումներու պատճառով աշխատանքէ զուրկ բոլոր մարդիկը չեն, որ կը դիմեն կեդրոն գործ փնտռելու համար: Շատեր պարզապէս կ'ուզեն նպաստ ստանալ եւ չեն ուզեր աշխատիլ: Անկէ -- անկէ բան մը ստանալը, օգնութիւն ձեռք ձգելը «ցաւով պիտի ասեմ, վերջին տարիներին դարձել է մեր շատ հայրենակիցների յոյսն ու ձգտումը», կ'ըսէ տնօրէնը՝ աւելցնելով իրաւամբ, որ «դա պատուաբեր չէ աշխատունակ մարդու համար, այն էլ՝ մի երկրի քաղաքացու, որն հայլի է իրեն պահում սոցիալ -- տնտեսական խնդիրների ծանր բեռան տակ»:

Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային ներկայ իրավիճակին մէջ մեր երկիրը կարիքը ունի աշխատող ձեռքերու եւ հայրենակիցներու յաւելեալ զոհողութեան: Այսպիսի կեցուածք կ'ակնկալուի մանաւանդ այն մարդոցմէ, որոնք ընտանիք պահելու պատասխանատուութիւնը ունին: Ներելի չեն անոնք՝ որոնք աշխատավայրի հեռու ըլլալը կամ առաջարկուած գործը իրենց մասնագիտութեան մաս չկազմելը պատրուակելով՝ կը մերժեն աշխատիլ ու կը դիմեն նպաստ ստանալու: Հայրենի մեր պետութիւնը ներկայիս ի՛նք օգնութեան կարիքը ունի եւ ընաւ ժամանակը չէ քմայքներ գոհացընելու:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

(1825 -- 1925)

Գրեց՝ ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Փարիզ, 1993

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ԹԵՄԱԿԱՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ 1989-1992 ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

(Շար. 3 եւ վերջ)

Է. -- Վերջին չորս տարիների ընթացքում Մայր Աթոռս մասնաւոր ուշադրութեան առարկան է հանդիսացել Արցախի ժողովրդի հոգեւոր կարիքների բաւարարումը եւ աղէտեալներին օգնութիւնները հասցնելու մարդասիրական գործը: Ստորեւ ներկայացնում ենք Արցախի Հայ Եկեղեցու գործունէութեան ամփոփ պատկերը, ըստ Թեմական Առաջնորդ Տ. Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի հաղորդած տուեալների:

Արցախի Թեմում երեք տարուայ ընթացքում կատարուել են հետեւեալ աշխատանքները: Ամբողջովին վերանորոգուել են Խնածախ, Բալուջա, Ներքին Հոռաթաղ, Գիւլիստան, Վերին Շէն, Հայ Բոփս գիւղերի եկեղեցիները, մասամբ՝ Մարտակերտի շրջկեդրոնի Ս. Կարապետ, Գանձասար եւ Ամարաս վանքերը, ինչպէս նաեւ Շուշի քաղաքի Սուրբ Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին: Կառուցուել են երկու երկյարկեանի երիցատներ՝ Խնածախ եւ Ներքին Հոռաթաղ գիւղերում:

Ստեղծուել են հինգ քառաձայն երգչախմբեր եւ մէկ՝ երկձայն մանկական: Մարտակերտի շրջկեդրոնում հիմնել ենք Եկեղեցասիրաց Միութիւն եւ երկու կիրակնօրեայ դպրոցներ: Լայնածաւալ քարոզչական եւ դաստիարակչական աշխատանք է տարուել Ստեփանակերտի մանկապարտէզներում, որի մանուկները բազմիցս հանդէս են եկել հոգեւոր համերգներով եւ հոգեւոր թեմաներով բեմադրութեամբ:

Մանկավարժական ինստիտուտում, համ. 8 դպրոցում եւ բուժուսումնարանում երկտարուայ դասախօսութիւններ է տրուել Հայ Եկեղեցու պատմութեան ու դաւանանքի վերաբերեալ:

Լայն կերպով քարոզչութեան համար օգտագործել ենք եւ շարունակում ենք օգտագործել տեղական թերթերը, ռատիօն եւ հեռուստատեսութիւնը:

1992--ին Ստեփանակերտ քաղաքում հիմնուել է Մարտակերտի Եկեղեցասիրաց Միութեան մասնաճիւղը, որի ուժերի հետ մէկտեղ, ինչպէս նաեւ «Գթութիւն»ի երեք աշխատակիցների հետ միասնաբար խնամում ենք 39 ծեր կանանց ու տղամարդկանց, հիմնելով Ստեփանակերտում «Խնամատուն»:

Արդէն հինգ ամիս է, ինչ Թեմի խնամքի տակ է գտնւում Արցախում ռմբակոծութեան պատճառով Երեւանում ժամանակաւոր ապաստան գտած 67 կին ու երեխայ: Եկեղեցի չունենալու պատճառով Ստեփանակերտ քաղաքում ստիպուած ենք եղել թատրոնի սրահներից մէկը օգտագործել ամէն Կիրակի պատարագ մատուցելու համար, հոգալով տեղի հաւատացեալների կարիքները: Միւս սրահում շաբաթուայ երեք օրը օգտագործում ենք որպէս դպրանոց, ուր պատրաստում ենք Թեմի համար դպրաց եւ սարկաւագաց դասը, որտեղ նաեւ նոյն օրերին տրւում է կրօնական ու հոգեւոր երաժշտութեան ուսուցում հաւատացեալ համայնքին:

1991--ին Արցախի Թեմը՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի անմիջական օրհնութեամբ հիմնել է հրատարակչութիւն, «Գանձասար» հանդէս անունով, որն էլ առ այսօր հրատարակել է ութ գրքոյկ եւ շարունակում է իր հրատարակչական գործունէութիւնը:

Վաթսուն տարուայ դադարից յետոյ Հայրապետի կարգադրութեամբ ու օրհնութեամբ 1989 -- աշնանը վերաբացուեցին Արցախում չորս եկեղեցիներ՝ Գանձասարի վանքի Սուրբ Յովհաննէս -- Մկրտիչ, Ամարաս վանքի Սուրբ Գրիգորիս, Խնածախ գիւղի Սուրբ Աստուածածին, Ներքին Հոռաթաղ գիւղի Սուրբ Աստուածածին: Շահումեանի շրջանում վերանորոգումներից յետոյ վերօյիշեալ երեք եկեղեցիների վերաբացումից առաջ այդ շրջանը, ինչպէս նաեւ Մարտակերտի շրջանի տարածքի 70 տոկոսը անցաւ Ադրբեջանի բանակի հսկողութեան տակ, որի պատճառով մենք զրկուեցինք նաեւ գործող Ներքին Հոռաթաղ գիւղի եկեղեցուց. Նման պատճառով այսօր զուրկ ենք նաեւ Ամարաս վանքից, որը գտնւում է գրեթէ բուն սահմանի եւ կրակակէտի գօտում:

Այսօր գործում են Գանձասարի վանքը, Խնածախի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին, պատարագներ է մատուցւում ամէն Կիրակի Ստեփանակերտում եւ Յունուար ամսից կը վերաբացուի Շուշի քաղաքի Սուրբ Յովհաննէս Եկեղեցին, ուր նաեւ կը հիմնուի նոյն ամսից փոքր հոգեւոր կլինիկա իր բարեգործական դեղատնով, որի նման օրինակը ունեցել ենք Մարտակերտի շրջկեդրոնում:

Այս երեք տարուայ ընթացքում, գտնուելով պատերազմական վիճակում, պարտաւոր ենք եղել հոգալու բանակի հոգեւոր կարիքները եւ ակտիւ քարոզչական գործունէութիւն ծաւալել մեր համեստ ուժերով Արցախի բանակում, նոյնիսկ նշանակելով բանակի հոգեւոր կապելան: Այսօր ստիպուած ենք նոյնիսկ ընդլայնել մեր ծառայութիւնը այս ոլորտում:

Արցախի Թեմը նաեւ մարդասիրական օգնութիւն է հասցրել պայքարող Արցախցիներին, ինչը ստորեւ ներկայացնում ենք Ձերդ Վեհափառութեանը:

1989 -- 1990 տարիներին Մայր Աթոռից ստացուած 1.200.000 ռուբլով եւ այլ նուիրատուներից ստացուած գումարներով կատարուած են հետեւեալ օգնութիւնները՝

	1990 թ.	1991 թ.	1992 թ.
1. -- Բազմազաւակ մայրերին	19.367 ռ.	6.150 ռ.	200.000 ռ.
2. -- Ադրբեջանից գաղթածներին	133.010 ռ.	1.000.000 ռ.	53.000 ռ.
3. -- Զոհուածների ընտանիքներին	26.000 ռ.	2.400 ռ.	2.500 ռ.
4. -- Սահմանամերձ գօտու գիւղերին	108.850 ռ.	30.000 ռ.	1.801.270 ռ.
5. -- Գիւղական դպրոցներին	23.500 ռ.	5.685 ռ.	
6. -- Այլ զանազան օգնութիւններ	5.000 ռ.	10.150 ռ.	
Ընդամէնը՝	316.527 ռ.	1.054.385 ռ.	2.056.770 ռ.
Ընդհանուր գումարով՝			3.427.682 ռուբլի

Ը. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեամբ եւ քաջալերանքով, ներկայ տարուայ ընթացքում, բացառիկ դրամական մարդասիրական օգնութիւններ են առաքուել աւելի քան վեց միլիոն տոլարի՝ Միացեալ + Նահանգաց մեր երկու թեմերից՝ Տ. Վաչէ եւ Տ. Խաժակ Սրբազանների ջանքերով՝ յօգուտ Արցախի բնակչութեան կարիքների, Հայաստանի պետական իշխանութեանց միջոցով: Նաեւ Միացեալ - Նահանգների Արեւելեան Թեմի սրբազան առաջնորդի միջնորդութեամբ, Միացեալ - Նահանգաց կառավարութիւնը, Հայաստանի կարիքաւոր բնակչութեանը տրամադրել է տասնըհինգ միլիոն տոլարի արժողութեամբ սննդամթերք, որը բաժանուել եւ շարունակում է բաժանուել Նիւ -- Եորքից Հայոց առաջնորդարանի ներկայացուցիչների ու պետական յանձնաժողովների միջոցով: Նաեւ Գանատայի առաջնորդ՝ Տ. Յովնան Սրբազանը՝ Գիւմրի աղէտեալ քաղաքի աւելի քան ութ հարիւր որբ երեխաներին պարբերաբար դրամական օգնութիւն է առաքում եւ նիւթապէս կարեւոր չափով մշտապէս օժանդակում «Խրիմեան Հայրիկի» անուան վարժարանի կարիքներին:

Վերջին 4 տարիներին վերեւում յիշատակուած օգնութիւնների տուեալների շարքում հաւանական է, որ մոռացուած տուեալ-

ներ լինեն: Այդ պարագային խնդրում ենք, որ մեզ յիշեցնեն դրանք, ամբողջացնելու համար մեր ցուցակները:

Պարտք ենք համարում այստեղ ընդգծել թէ վերոյիշեալ բոլոր տուեալները վերաբերում են այն օգնութիւններուն որոնք կատարուել են ու իրագործուել մեր Եկեղեցու՝ Մայր Աթոռիս միջոցով: Այլապէս մեր եկեղեցիների արտասահմանեան թեմերից եւ համայնքներից շատերը կատարել են մեծագումար օժանդակութիւններ եւ կարեւոր շինարարական իրագործումներ, նաեւ ուղղակի մեր երկրի պետական կամ քաղաքային իշխանութեանց միջոցով, ինչպէս օրինակ, Միացեալ -- Նահանգաց մեր թեմական կենտրոնները, Բրիտանահայ համայնքը (Aid Armenia), Ֆրանսահայ համայնքը (ՍՕՍ Արմենի) եւ ուրիշներ:

Թ. -- Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը, ինքը եւս, վերջին երկու տարիների ընթացքում նիւթապէս ուղղակի օժանդակել է Արցախի մեր եղբայրների եւ քոյրերի կարիքներին, արտասահմանում գտնուող իր ունեցուածքից, տրամադրելու 2·100·000 (երկու միլիոն հարիւր հազար) տոլար, իսկ «Հայաստան Հիմնադրամ»ին 1·000·000 (մէկ միլիոն) տոլար:

Այսպիսով, Մայր Աթոռս, վերջին երեսունհինգ տարիների ընթացքում իրականացրած իր ունեցուածքի մօտաւորապէս կէսը նուիրաբերել է վերոյիշեալ կարիքների օգտին Հայաստանի պետական իշխանութեանց միջոցով: Մնացած գումարը գտնւում է ի պահ Կաթողիկոսարանիս անունով Ժընեւի Union de Banques Suisses դրամատան մէջ, անձեռնմխելի, տոկոսները տրամադրելի Մայր Աթոռիս եկեղեցաշինական ծրագրերի իրագործման համար:

Ժ. -- Վեհափառ Հայրապետի հրամանով, շուրջ ութ տարիներ առաջ, Երեւանի Մատենադարանի եւ Հոգեւոր Ճեմարանի գրաբարագէտ 12 դասախօսներ սկսեցին ամբողջ Սուրբ Գրքի նոր թարգմանութիւնը արեւելահայերէն, նոր ուղղագրութեամբ: Աշխատանքը լրիւ աւարտուել էր 1991 թուականին, պատրաստ տպագրութեան, երբ Նորին Սրբութիւնը անհրաժեշտ համարեց եւ կարգադրեց, որ այն վերափոխուի դասական ուղղագրութեան:

Այս աշխատանքը ձեռնհասութեամբ կատարում են Հոգեւոր Ճեմարանի Հայոց լեզուի ու գրաբարի երկու մասնագէտ դասախօսներ: Նախատեսնուած է այն իր աւարտին հասցնել 1993--ի աշնանը: Հրատարակութիւնը բարեսիրաբար յանձն է առել կատարել Աստուածաշնչական Միացեալ կազմակերպութիւնը՝ 100·000 տպաքանակով:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

Դեկտեմբեր 14, 1992

Ս. Էջմիածին

ՆՈՐ ՆԱՑԻՆԵ՛Ր ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ, ԱՏԵՑԷ՛Ք ԶԻՐԱՐ

Իտալական թերթ մը վերջերս գրած է թէ սլովէն նոր նացիները անհամբեր են աւարտելու ցեղային մաքրագործումը ու իրենց հողէն վտարելու բոլոր այն մարդիկը որոնք ծագումով սլովէն չեն: Անոնք դիմում ներկայացուցած են մաս կազմելու «Սեւ միջազգայնական»ին որ գերման նոր նացիներու կողմէ կը ղեկավարուի: Այս վերջինները սակայն արհամարհանքով մերժած են այդ դիմումը: Սլովէնները նկատած են ստորին ցեղ մը եւ անարժան՝ իրենց ներկայացուցած ազնուական խմբակին մաս կազմելու, կեռ -- խաչը կրելու եւ բարբարոսական արարքներ գործելու անպաշտպան անմեղներու դէմ:

Այս մերժումի պարագայէն մեկնելով իտալացի գրող Գլաուտիօ Մակրիս ստորագրած է յօդուած մը ուր կ'ըսէ թէ իտալական հեռատեսիլը նոր նացի երիտասարդի մը հետ զրոյց մը հեռասփռած է. ան ինքզինքը յայտնած է որպէս այդ ու ներկայացած հիթլերական խորհրդանիշերով: Երբ լրագրողը իրեն ցոյց տուած է գերմանացի նոր նացիներու լուսանկար մը ուր անոնք Իտալացիի մը վրայ կը յարձակէին, որովհետեւ գերմանացի չէր, ցեղապաշտ իտալացի երիտասարդը հակազդած է բուռն կերպով ու ըսած որ պիտի սպաննէ բոլոր նոր նացիները: Քիչ ետք սակայն, հիացում յայտնած է ԷՍ -- ԷՍ--ներուն հանդէպ:

Իտալացի գրողը կ'ըսէ թէ գերման նոր նացիները մինչ Սպանիա կ'երթան յարգանքի իրենց տուրքը մատուցանելու Ֆրանքոյին, անդին իրենց երկրին մէջ կը հալածեն Սպանացիները:

Այս երեւոյթին մէջ, ախտը բուժելու տուեալ մը կը նշմարէ Գ. Մակրիս. կ'ըսէ թէ լաւ պիտի ըլլար գերադաս ու ընտրեալ ցեղ մը ընդունիլ ու կոչ ուղղել որ ան գերիշխէ բոլոր միւսներուն, եթէ սակայն մնացեալ ամբողջութիւնը առանց բացառութեան ամէն կապ ժխտէր նման ցեղի մը հետ: Այդ պարագային մարդկութիւնը պիտի սորվէր ինքզինքը նկատել ինչպէս որ է իսկապէս. անկատար ցեղ մը, այլասերած որ շատ շատ կրնայ ամէնէն ցած մակարդակի ծառայութիւն մը կատարել:

Ընդհանուր թշուառութեան մը այս գիտակցութիւնը թերեւս յաջողի միաւորել մարդիկը, ստեղծել զօրակցութիւն մը:

Ցեղապաշտ բրտութիւններու ետին կայ նաեւ դառն հեղնանքը թէ ներկայի նոր նացիները շատ աւելի իսկական, ծանրակշիռ եւ խոր հարցերու, պատմական, ընկերային դժուարութիւններու մակերեսային մէկ երեւոյթն են միայն: Բուն հարցը հոն է, որ միլիոնաւոր դժբախտներու եւրոպական երկիրներու դռներուն առջեւ խռնումը ահռելի դժուարութիւններ պիտի ստեղծէ:

Այս մղձաւանջը երբեմն այն տպաւորութիւնը կը գործէ որ ամէնքս կը գտնուինք հրաբուխի մը վրայ որ պատրաստ է ժայթքելու: Կան պահեր ալ երբ լուծումը համեմատաբար դիւրին կը թուի. տոր վստահաբար ամէնէն մեծ օժանդակը պիտի ըլլայ այն կացութիւնը որ չարունակէ փոխադարձ ատելութիւն խթանել ցեղապաշտ խմբակներու միջեւ. լաւ կ'ըլլայ որ անոնց ամէն մէկը, միւսները անարժան ցեղեր նկատել շարունակէ ու արհամարհէ, ատէ զայն: Փրկարար ելք մըն է այս մէկը, թէեւ մեծ մխիթարութեան մը արժէքը չունի:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Համազգայինի Յարութիւն Մանուկեան գրադարանին մէջ, Նոյեմբեր 21--ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Ռուբէն Հախվերդեանի (Ռուբէն Երեւանցի): Երեկոյթը կազմակերպած էր Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Երիտասարդաց համախմբումը, որու կողմէ խօսք առած է Խաչիկ Տէտէեան եւ ներկայացուցած է այս նորակազմ կազմակերպութեան ծրագրերը, ապա անդրադարձած նախ Ռուբէն Երեւանցիի կեանքին ու արուեստին, ապա հակիրճ կենսագրութիւնը տուած Տիգրան Ղորղորեանի՝ մեկնաբանը Հախվերդեանի երգին:

**

ՀԱԼԷՊԻ Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ «Ահարոնեան» հանդիսասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20--ին, նշուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն Ռոստոմի (Ստ. Զօրեան) ծննդեան 125--ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Երիտ. Միութեան «Ազատամարտ» մասնաճիւղին: Ներկայ եղած են աւելի քան 350 հոգի: Ներկայացուած է Ռոստոմի կեանքն ու գործունէութիւնը, ապա թատերական կարճատեւ փորձով մը պատկերացուած է ժամանակի կազմակերպչական կեանքին դրուագ մը: Խմբային արտասանութենէ մը ետք ելոյթ ունեցած է օրուան բանախօսը՝ Քրիստափոր Իփաեան, որ անդրադառնալէ ետք Ռոստոմի ու անոր սերնդակիցներուն գործունէութեան ոգիին, զգաստութեան հրաւիրած է ներկայ երիտասարդութիւնը ու մատնանշած՝ ազգային եւ ընկերային յոռի բարքերու համաճարակը՝ այսօր:

**

ԹԵՀՐԱՆԻ երիտասարդական ֆութպոլի ախոյեանութեան նախավերջին շաբաթը, Դեկտեմբեր 8--ին, Հ. Մ. Արարատ խումբը 2 -- 0 պարտութեան մատնելով «Էնթեգամ»ը ախոյեանութիւնը շահեցաւ: 15 մրցումներէն, Արարատ շահած էր 28 կէտ. նշանակած էր 29 կոլ:

**

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան ժող. Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 27-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Հալէպի համալսարանի ընդհանուր տնօրէնը՝ տոքթ. Մուհամմէտ Ալի Հուրիյէ, հրաւիրուած՝ Հայ Երիտասարդաց Միութեան (Հ. Ե. Մ.): Քիմիագէտ մը եղող դասախօսը շուրջ մէկ ժամ զեկուցած է «Մթնոլորտի ապականութեան» մերօրեայ տագնապին մասին ու կեդրոնացած՝ զայն դիմագրաւելու միջոցառումներուն վրայ, մասնաւորաբար շեշտելով բուսական աշխարհի, անասուններու, հողի եւ ջրային պաշարներու մաքուր պահպանման անհրաժեշտութիւնը: Տեղական «Ճէմէհիր» օրաթերթը Դեկտեմբեր 1--ի թիւով անդրադարձած է Հ. Ե. Մ.--ի նախաձեռնած այս դասախօսութեան:

Շաբաթ, Յունուար 9--ին, ժամը՝ 20·30--ին, Պուա -- Քոլոմպի Ժան Ռընուար սրահին մէջ (Վիլլա տէ Ք'Օպէրին) երեկոյթ մը կը տրուի նուիրուած՝ երգի, պարի եւ թատրոնի՝ Invitation au voyage: Կը մասնակցին Աստղիկ Տէտէեան (սոփրանօ), Այտա Փափազեան (պարուհի եւ պարարուեստ) եւ Շանթալ Փէրիէ - Լայէք (դաշնակահար):

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԿՌԻՒԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Տարուած իր խելայեղ աճապարանքէն ու մութը բզկտող կոյրի ժխորէն, Արմենակ չտեսաւ երեք պահակներուն կերպարանքը ու երբ անոնք զինքը թեւէն բռնած կեցուցին՝ արաբերէն մէկ բառ միայն գտաւ ըսելու անոնց:

-- Տղաս ... տղաս ...:

Քանի մը վայրկեան առաւ մինչեւ որ կրցաւ հասկցնել թէ տղան, միակ տղան տունէն դուրս ելած է սխալմամբ «հայր ու տղայ պզտիկ կռիւ մըն էր, գիտէք, միշտ կ'ըլլան ...» ըսաւ հեւն ի հեւ իր կաղ արաբերէնով, «ամէն կողմ կռիւ կայ, զէնք ու փամփուշտ ... կը վախնամ որ բան մը ըլլայ ... գտնեմ որ ետ տուն երթանք» ըսաւ ու պաղատանք աչքերուն՝ անոնց դէմքերը փնտռեց մութին մէջ:

-- Դուրս ելլելու ատեն չէ, ըսաւ կարճահասակ պահակը:

-- Այո, աւելցուց պեխաւոր պահակը, մէկը տեսանք քիչ առաջ բայց մութին մէջ կորսուեցաւ ... Սբիրգէն վեր գացած ըլլալու է:

-- Բայց տուն գնա, խաւաճա, շատ վտանգաւոր գիշեր է:

Արմենակ չլսեց վերջին խօսքը ու արդէն կը վազէր Սբիրգէն վեր, բոլորովին անզգայ, անտարբեր իր անձին ապահովութեան: Ծայրը չհասած՝ շունչը բռնուած էր, սրունքները կը ցաւէին: Ուժասպառ՝ նստաւ դռնամէջի մը քարին: Երբ գտաւ շունչը, փորձեց մտածել ... «կեանքիս էն մեծ տագնապն է ասիկա, էն մեծ ողբերգութիւնը» աւելցուց ու չէր գիտեր թէ ինքզի՞նքը պատժելու համար էր որ այս փորձանքին հասեր էր, իր հայրութեան ու հայութեան գերագոյն ծէ՞սն էր որ կ'ընէր թէ տղուն վրայ հեղինակութիւնը պահելու համար էր ... Միտքը բերաւ իր վերջին խօսքերը «քեզի կը սատկեցնեմ ... կ'անիծեմ ... կորսուէ աս տունէն ...» բայց տանը ներքին կիրքը, գայրոյթին սաստկութիւնը չկար սրտին մէջ այլեւս: «Հարկաւ» խորհեցաւ, «բարկութեան ատեն կ'ըսուին տանկ խօսքեր, մարդ ապտակ ալ կուտայ, բայց կարեւորը աս չէ ... Հայր մը իր զաւակին սրտին մէջ միայն պէտք է թաղուի որ չմեռնի, որ արժէ կեանքը ապրած ըլլալ ...»:

Գիշերը առաւ ափերուն մէջ «ա՜խ տղաս, ո՞ւր ես, քեզի ինչպէ՞ս պիտի գտնեմ» հառաչեց ու դժուարութեամբ ոտքի ելաւ ու շարունակեց իր դանդաղ վազքը ամայի մայթերէն, ամէն կողմէ պայթող, սուրացող գնդակներու մէջէն դէպի հանրային պարտէզ: Հազիւ հասած մայթին ծայրը՝ հրացանաձգութիւնը աւելի եւս սաստկացաւ ու իրեն տարօրինակ, տարերային ուժ մը տուաւ որ զինքը առաջնեց հրապարակին մէջտեղը՝ ուր յանկարծ կանգ առաւ: Չորս կողմը նայեցաւ «Պերճ, Պերճ ... ո՞ւր ես» պոռաց աղիողորմ ձայնով մը որ խեղդուեցաւ զէնքի աղմուկին մէջ: Գիշերը գրկեր էր զինքը ու անոր գաղտնի, անթափանցելի մարմինը տիեզերքի չափ անսահման թուեցաւ իրեն, ու իր տղան՝ անգտանելի, կորսուած առ յաւէտ ...: Լալու չափ տըրտում էր ու խորունկ, անպատմելի վախ մը կը տրորէր զինքը: Չկրցաւ յառաջանալ, գալիք ողբերգութեան մը ցաւէն սարսափած:

-- Ա՜խ, ինչ բրի ես ...:

Ու ողբը քակուեցաւ բերնէն բայց ան կրցաւ պահել զայն իր տղամարդու զուսպ, անարցունք, ներուժ չափին մէջ ու գլուխը աջ ու ձախ շարժելով՝ յառաջացաւ դէպի պարտէզին մայթը: Ո՞ւր երթար չէր գիտեր, ի՞նչ օգուտ պոռալը՝ երբ ինք վռնտեր էր զայն եւ երբ շուրջի աղմուկէն ոչինչ կը լսուէր: Քալեց մահուան դատապարտուածի մը անվերադարձ, անդիմադրելի կշռոյթով, ափերը գոցած, հազիւ շուրջը նայելով այլեւս բայց կրկնելով ներսէն, տեղէ մը «կուգամ կոր տղաս, կուգամ կոր, սպասէ քիչ մըն ալ ... մի վախնար ... ա՜խ իմ մանչուկս ...»:

Քրտինքներու մէջ ու զով հովէն սարսռալով, յոգնութեան տակ ուժասպառ՝ Արմենակ հասաւ մայթին հեռաւոր ծայրը ու փլաւ պարտէզի ցանկապատի անկիւնին քով, կռնակը տուած պատին քարերուն ...: Որքա՞ն ատեն անցաւ ...: Սեւ շուն մը քակուեցաւ մութին մարմնէն, եկաւ առջին կայնեցաւ, պոչը խաղցնելով: Սպասեց ...: Երբ Արմենակ բացաւ աչքերը յանկարծակիի եկաւ, ձեռքը առաջ շարժեց, յետոյ պզտիկ հրճուանք մը խըլըրտեցաւ ներսը «հէյ շուն» շշնջաց, «դո՞ւն ուրկէ բուսար, հոս եկուր նայիմ» աւելցուց: Առանձին չէր գոնէ, ու մռայլ աշխարհին մէջ կեանքի ջերմութեան մը, ներկայութեան մը պատկերն էր ան, հոն քայլ մը հեռու կամ մօտ, իր տառապանքին մասնակից: Յետոյ խօսեցաւ անոր:

-- Հէյ շուն, տղաս տեսա՞ր աս կողմերը ... աղուոր երիտասարդ մը, քիչ մը տաք գլուխ, իր պապային պէս, հէ՞, չտեսա՞ր:

Պոչը նորէն շարժեց շունը: Երկու երեք մեծ ռումբեր պայթեցան նաւահանգիստին կողմերը: Լուսինը նորէն կորսուեր էր: «Աս ժամուն ո՞ր խենթը այս կողմերը կը թափառի» ըսաւ ինքնիրեն ու փորձեց հասկնալ ու բացատրել իր կացութիւնը, ինչպէս հոս, մայթին երկայնքին հասեր էր եւ Աստուած գիտէ ուր էր իր տղան, ո՞ղջ էր թէ մեռած, տեղ մը ինկած միս -- մինակ, մարդորսի մը յիմար գնդակին զոհ կամ ռումբէ մը բզիկ բզիկ եղած:

Նայեցաւ շուրջը -- շունը անհետացեր էր: Ու այդ վայրկեան ան սուր պահանջը զգաց անոր ներկայութեան, ձայն հանեց, կանչեց, փորձեց մութը ծակել աչքերով ու գտնել զայն: Չկար: Այն ատեն որոշեց ոտքի ելլել ու շարունակել քալել ամէն կողմ որ կը տարածուէր չորս դին, քալել, նայիլ, փնտռել, հարցնել մինչեւ որ հասնէր տիեզերքի ժամանակը ու տղան քովը գար, ետ տուն մտնէր ...: Ռումբ մը յանկարծ մօտիկ տեղ մը պայթեցաւ «ինծի ի՞նչ կրնայ պատահիլ որ, շատ շատ կը մեռնիմ, կ'ազատիմ» շարունակեց:

(Շար. 26)

Տէր եւ Տիկին Հրայր Պամմաճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Գուլումճոյեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Քրիստ Նեսելեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Սիմոն Կարապետեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Գիզիրեան եւ զաւակները
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԳԷՈՐԳ ՊԱՄՄԱՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մարիամ Պօղոսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 5-ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յունուար 8, ժամը 10.45-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս — Պետրոս Եկեղեցին, 4, ռիւ Կոմիտաս, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Սէն — Ժերոմի Ս. Սահակ — Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի կողմէ հրաւիրուած ընտրողական յանձնախումբը բաղկացած պարոններ՝

Ե. Արգումանեանէ, Գ. Դաւիթեանէ, Ժ. Ենովքեանէ, Գ. Մինասեանէ, Կ. Յովսէփեանէ, Դ. Պանոսեանէ, Դեկտեմբեր 23-ի իր ժողովին մէջ, յետ քննութեան, հաստատեց թեկնածուներու հետեւեալ ցանկը յառաջիկայ Թաղական ընտրութիւններուն որոնք տեղի պիտի ունենան 1993 Յունուար 17-ին, ժամը 9-էն 18, Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Գրիգոր Բանոյեան
Սարգիս Խօղեան
Դաւիթ Եալըք
Յովսէփ Եալըք
Սարօ Եազըր
Ռոպէր Ժամկոչեան
Պերճ Կարապետեան
Մարսէլ Կարապետեան
Վարդան Հաճիվարդանեան
Գրիգոր Հոթոթեան
Յակոբ Յովսէփեան
Ժիրայր Մանկեան
Արթօ Տէր — Մինասեան
Փիէռ Փունարճեան

Այս ցանկէն պէտք է ընտրել 11 հոգի, ջնջելով միայն 3 անուն:

Հարկ է ընտրութեան ներկայանալ ինքնութեան թուղթով մը, նկարով:

Ընտրելու իրաւունք ունին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ պատկանող այր մարդիկ որ 18 տարեկանը լրացուցած են ու կը բնակին 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերուն մէջ, ինչպէս նաեւ Ալլօ, Փլան Տը Քիւք, Լօժի Նէօֆ:

Սէն — Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ - Ընդհ. Ժողով - Հինգշաբթի, Յունուար 7, ժամը 21-ին Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Ձեկուցում՝ բարոյական եւ հաշուետուութեան:

France 2

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 9.30-ին հայկական յայտագիր «Լիբանանի Հայերու անորոշ ճակատագիրը», մասնակցութեամբ Գարեգին Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Արաքս մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս կը տօնէ Մանուկներու Օրը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ Կաղանդ Պապայի բազմաթիւ նուէրներով:

Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը
295, rue André Philip — Lyon 3e
Կը խնդրուի ծնողներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն եւ Օտէթ Ճօլաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Գլարա Գույումճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 10, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցին իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՃՕԼԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ՃՕԼԱՔԵԱՆԻ

եւ քրոջ եւ հօրաքրոջ ու մօրաքրոջ՝

ԼՈՒԻԶ ՃՕԼԱՔԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Խ. Եըլմազեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց եղբօր՝ Պ. Եըլմազեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոն — Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 4-ին կէսօրէ ետք Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

FETE DE NOEL

Comme chaque année la Croix Bleue des Arméniens de France section de Grenoble / St Martin d'Hères informe que l'arbre de Noël aura lieu le Dimanche 10 Janvier à 15h30 à la Salle du Stand St. Martin d'Hères.

Le spectacle sera assuré par les enfants de l'Ecole.

Venez nombreux les appludir.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. — Պր. Փիէռ Թերկանեան 1000 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶ. — Պր. Կարպիս Տէմիր 200 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. — Տիկին Աչճեան 260 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 14.30-ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

գեղարուեստական յայտագիր, նուէրներու բաշխում

—■—

Dimanche 10 Janvier à partir de 15h30

SUPER LOTO

Nombreux lots de valeur

—— Venez en famille ——

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile, Marseille 1er

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Պերճուհի Պաղտասարեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Պալթայեան 1000 Ֆր., եւ Տիկին Արմենուհի Մինասեան 1000 Ֆր. Արցախի համար:

ARMENIE
Promotion
spéciale
à partir
du 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 Frs

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : 42 61 51 13
Fax : 42 61 94 53

48, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

37, rue Hanrabedoutian
EREVAN 10
Tél. : 52 85 48
Fax : 52 54 48

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ. —
Յունուար 10, Ե. օր Ծննդեան:
Ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —
Յունուար 13, Ը. օր Ծննդեան: Տօն անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. —
Յունուար 14, տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Եկեղեցաշէն բարերար Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԻՍԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. —
Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ. —
Յունուար 10, Ե. օր Ծննդեան:
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ իր անդրանիկ պատարագը պիտի մատուցանէ նորօծ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

COMMUNIQUÉ
du PASTEUR René LEONIAN
Président
d'ESPOIR POUR L'ARMENIE

Suite à la campagne nationale d'affichage intitulée

DONNONS UN DEMAIN AUX ENFANTS D'ARMENIE

(création et organisation technique IFP — Ossep Noukoujikian) nous vous invitons à vous procurer la cassette VHS du clip vidéo avec la participation exceptionnelle du célèbre acteur *Jean-Marc Barr* et le reportage sur la situation des enfants en Arménie.

Ainsi, vous contribuerez à faire connaître les enfants d'Arménie. Grâce à vous, ils seront moins isolés du reste du monde.

Envoyez rapidement (en indiquant votre adresse) votre demande et votre chèque de 250 F. (port compris) à l'ordre de :

ESPOIR POUR L'ARMENIE
28, avenue Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
VENDREDI
8 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. - Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- Թիւ 17.968 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.968

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊՈՒՇ-ԵԼՑԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

ԿԱԶԸ ԿՐԿԻՆ ՆՈՒԱԶԵՑԱՒ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7-ԻՆ

Ստորեւ կը ներկայացնենք Պուշի եւ Ելցինի միացեալ յայտարարութեան Հայաստան կատարուած պաշտօնական թարգմանութիւնը: Մասնաւոր մեկնաբանութեան հարկ չկայ, քանի յայտարարութիւնը լափալիսեան ճշմարտութիւններու ամփոփում մըն է ուր ոչ մէկ նորութիւն կայ: Գալով Մինսկի ժողովին, երբ օր մը գումարուի (Ծառզարդի՞ն), այն ատեն կարելի է թերեւս բան մը յուսալ: Մինչ այդ, այս հոգեհաց խօսքերը կըրնան բողոքներուն խղճի հանդարտութիւն պատճառել, մեծերու դեռ հաւատացողներուն ալ՝ մխիթարութիւն...: Վասնզի եթէ ուզեն, այս «մեծերը» մէկը (Ելցին) ուղղակի, միւսը (Պուշ) իր հաւատարիմին --Թուրքիոյ-- միջոցաւ շատ ալ լաւ կրնան եթէ ոչ շրջափակումը վերցնել տալ, առնուազն զայն չէզոքացնել իրենց օգնութեամբ նման անտանելի վիճակի մը չմատնելու համար ժողովուրդ մը:

Ստորեւ Պուշ-Ելցին միացեալ յայտարարութիւնը. --

Ռուսաստանի Դաշնութիւնը եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները խոր մտահոգութիւն են յայտնում Լեռնային Ղարաբաղում, իսկ վերջին ժամանակներս նաեւ Ադրբեջանի ու Հայաստանի միջեւ ընկած սահմանում չդադարող արիւնալի ողբերգութեան առիթով: Ձգձգուող կատաղի հակամարտութիւնը շարունակում է բազմապատկել մարդկային զոհերի թիւը, ընդ որում՝ աւելի ու աւելի մեծ չափով՝ խաղաղ բնակչութեան շրջանում, անհամար վնասներ պատճառել երկու Պետութիւնների տնտեսութեանը, վարկաբեկել ժողովրդավարական միտումները դրանց զարգացման ընթացքում, ապակայունացնել իրավիճակը Անդրկովկասի ամբողջ տարածաշրջանում:

Մենք տագնապով ենք նշում կոնֆլիկտի շարունակուելն ու սրուելը, բնակավայրերի անհամար գնդակոծումներն ու ռմբակոծումները, գաղթականների հոսանքները, շրջափակումը, միջազգային մարդասիրական իրաւունքի խախտումները, ներառեալ՝ պատանդներ վերցնելը եւ բարբարոսական վերաբերմունքը գերիների նկատմամբ: Այս արարքները սեւեռուն ուշադրութեան եւ դատապարտման կարիք ունեն քաղաքակիրթ Պետութիւնների, ՄԱԿ-ի եւ միջազգային մարդասիրական կառոյցների կողմից:

Ռուսաստանը եւ ԱՄՆ-ը վճռականօրէն հանդէս են գալիս այն բանի օգտին, որ անյապաղ դադարեցուի արիւնահեղութիւնը, չեշտակի շրջադարձ կատարուի դէպի կոնֆլիկտի քաղաքական լուծումը, շուտափոյթ գումարուի Լեռնային Ղարաբաղին նուիրուած Եւրախորհրդակցութեան Մինսկի խորհրդաժողովը՝ բոլոր վիճելի հարցերը կարգաւորելու համար: Այս են պահանջում ադրբեջանական եւ հայ ժողովուրդների բարձրագոյն ազգային շահերը: Իրենք դիմում են Ադրբեջանի ու Հայաստանի ղեկավարներին, կոնֆլիկտի բոլոր մասնակիցներին, հաստատակամօրէն կոչ անելով պրակտիկ գործերով եւ հաստատել կոնֆլիկտը քաղաքական մեթոդներով լուծելու, ձեռք բերուած խաղաղ համաձայնութիւնները յարգելու ճգտման վերաբերեալ արուած յայտարարութիւնները:

Իրենց հերթին Ռուսաստանի Դաշնութիւնը եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները հաւաստում են կոնֆլիկտի բոլոր մասնակիցների համար ընդունելի լուծումների որոնմանը աջակցելու համատեղ ջանքերի շարունակման պատրաստակամութիւնը, նախ եւ առաջ՝ Եւրախորհրդակցութեան շրջանակներում:

**

Յունուար 7-ին, Հայաստան հասած կազը իջած էր 4 միլիոն 800 հազարի (նախորդ օրը՝ 5,7 էր), ինչ որ կրկին աւելի տագնապալի կը դարձնէ կացութիւնը:

Յունուար 6, օրուան ընթացքին եւ իրիկունը ազերի յարձակումները շարունակուած են, հրասայլերով, Կիրանց, Վազաշէն, Սեւ Քար (Իջեւանի շրջան):

Յարձակումներ կան միշտ Վահան գիւղի վրայ, Կապանի շրջանը, նաեւ Մարտունի:

**

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՏՈԼՖ ՆՈՒՐԷԵՎ, ժամանակաշրջանիս մեծագոյն պարողներէն եւ պարագիրներէն մէկը եթէ ոչ միակը շատերուն համար, մեռաւ 54 տարեկանին ՍԻՏԱ-է, Փարիզ, ուր եւ ուզած է թաղուիլ: Ծագումով մահմետական - թաթար, 1961-ին կ'օգտուէր խորհրդային պարախումբին շրջապտոյտէն Մոսկուա չվերադառնալու համար: Իր առաջին երեւումը Փարիզի օփերայի բեմին վրայ լա Պայատէրի մէջ ցնցած էր պարարուեստի բոլոր սիրահարները: Նուրէեւ այլեւս պիտի չվերադառնար եւ միայն 1988-ին է որ պիտի երթար մահամերձ մայրը տեսնելու: Ամբողջ կեանքը նուիրած է պարին եւ նոյն-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՄՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Փարիզէն եւ գաւառէն 24 ծանօթ, քիչ ծանօթ, երբեմն ալ հազիւ լսուած կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու կողմէ երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը (Զապէլ Շեխիկեան, Լիլիան Տարօնեան եւ Ժերար Մալխասեան) կ'ընդունուէր Հինգշաբթի, Յունուար 7, ժամը 10-ին Արտաքին նախարար Ռոլան Տիւմայի կողմէ, որուն կը յանձնուէր նամակ մը եւ անոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրուէր երկու կարեւոր հարցերու վրայ՝ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի շրջափակման ջնջումը եւ Ֆրանսայի կողմէ խաղաղութեան գործընթացի մը նախաձեռնութիւնը:

Նամակին մէջ կը պարզուի Հայաստանի տագնապալի կացութիւնը (չենք մանրամասներ քանի ամէն օր կը գրենք): Պիտի չտանք նաեւ այս նախաձեռնութեան իրենց հաւանութիւնը տուող կազմակերպութեանց ու միութեանց ցանկը: Աւելի յատկանշական կը գտնենք որ հոն չկան, գոնէ ստորագրութեամբ, գաղութները ներկայացնողները, այսինքն՝ Հայց. Եկեղեցին, երեք կուսակցութիւնները: Աւելցնենք նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ը:

Եւ որքան ատեն, որ այս գաղութը ի վիճակի չըլլայ գաղութային ներկայացուցչական մէկ մարմին ունենալու, որ լիազօր ըլլայ իր անունով խօսելու եւ չարունակէ պառակտեալ այս պատկերը պարզել, դժուար թէ նման դիմումներ հանդամանալից բնոյթ ստանան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ՕԺԱՆԴԱԿԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ»

Կ'ԸՍԷ «ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐԸ

Յունուար 1-ի իր թիւին մէջ, «Հիւրրիյէթ» Հայաստանի համար կաղանդչէքի նմանող յօդուած մը հրատարակած է, իր վարիչ խմբագիր՝ Էրթուղրուլ Էօզքէօքի ստորագրութեամբ ուր կը բացատրէ թէ հարկ է օգնել Հայաստանի: Գրութենէն կը պարզուի որ այս գաղափարը այնքան ալ հետեւանք չէ հայանպաստ կեցուածքի որքան Թուրքիոյ վարկին մտահոգութեան: Բայց եւ այնպէս հետաքրքրական մօտեցում մըն է:

**

Իր յօդուածին մէջ Էրթուղրուլ Էօզքէօք կը գրէ, թէ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարար Հիքմէթ Չէթին, 1992-ի վերջին օրը անցուց երկու գլխաւոր նիւթի շուրջ հեռաձայնային շփումներով եւ խորհրդակցութիւններով: Առաջինը Պոսնիա-Հերցեկովինէ ներս ՄԱԿ-ի միջամտութիւնը ապահովելու հարցն էր, հարց մը, որուն մէջ Թուրքիա իր դիմաց կը գտնէ Ռուսաստանի եւ Անգլիոյ նման քանի մը ընդդիմադիր երկիրներ:

Երկրորդ հարցը, քանի մը օրէ ի վեր շատ կը մտահոգէ Հիքմէթ Չէթինը, Հայաստանի հարցն է: Յօդուածագիրը կը յիշեցնէ, թէ Հայաստան այսօր կը գտնուի տնտեսական շատ ծանր վիճակի մէջ: Չէթինի սեղանին վրայ կը գտնուին Երեւանէն եկած առօրեայ տեղեկագիրներ, որոնք ցոյց կու տան, որ Հայաստանի տնտեսութիւնը կանգ առնելու կէտին հասած է: Տնտեսական ցուցանիշերով ողբերգական անկում մը ցոյց կու տան ամէն օր: Քարիւղ չկայ, ելեկտրականութեան խզումը օրական 21 ժամի բարձրացած է: Հացը կը բաշխուի 250 կրամի կտրոններով, այդ ալ՝ Թուրքիոյ կողմէ կատարուած ցորենի օժանդակութեամբ:

Յօդուածագիրը կը շարունակէ հետեւեալ կերպով.

«Աշխարհ կը փոխուի: Ոչի՛նչ առաջուան պէս կը մնայ: Անկէ հազիւ տասը տարի առաջ Թուրք դիւանագէտներ կը սպաննուէին ԱՍԱԼԱ-ի գնդակներով եւ ռումբերով: Իսկ այսօր թրքական ցորենը Երեւանի մէջ Հայերուն համար դարձած է փրկութեան լաստ մը: Այս կացութեան դիմաց ի՞նչ կարելի է ընել:

Անցեալներս հրատարակած էի յօդուած մը, որուն մէջ կը պաշտպանէի Հայաստանի ելեկտրականութիւն տալու անհրաժեշտութեան գաղափարը: Այս յօդուածիս պատճառաւ կարգ մը ընթերցողներէս քննադատական նամակներ ստացայ: Անոնց մէջ նոյնիսկ կային ընթերցողներ, որոնք զիս կը պախարակէին ծանր լեզուով:

«Մարդ ինչե՞ր կրնայ մտածել դրացի հաւաքականութեան մը մասին, որ ատենօք ծանօթ էր որպէս թշնամի եւ որ այսօր կ'ապրի մարդկային ողբերգութիւն մը:

«Առաջին մտածելակերպը՝ կրնայ ուրաթիւն մը ըլլալ: Կրնաք անոնց նայիլ եւ "լաւ եղաւ" ըսել: Բայց ըստ իս, այս մէկը շատ դիւրին մերժեցում մըն է: Ոմանք, որոնց մեծհայրերը անցեալի մէջ սպաննուած են Հայերու գնդակներով եւ դաշոյններով, կրնան այսպէս մտածել: Բայց այսօրուան դարաշրջանին կարելի՞ է ընդունիլ այսպիսի մտածելակերպ մը: 1992-ը հանդիսացաւ տարի մը, ուր բոլոր արժէքները տակնուվրայ եղան: Այս տեսակէտով թերեւս այդ տարին քսաներորդ դարու ամէնէն փոթորկոտ տարին էր: Մէկ կողմէ մարդկային իրաւունքները հասան աստուածային բարձրութիւններու, միւս կողմէ ալ անոնք ոտնակոխ եղան ամէնէն նախնական ձեւով: Բայց պատմութիւնը միշտ ընթացաւ դէպի մարդասիրական բարձր արժէքներ:

«Հայաստանի մասին երկրորդ տեսակէտն ալ հետեւեալն է. -- «Հիմա մնայուն բարեկամութիւններու եւ խաղաղութեան համար վստահելի քայլեր առնելու ժամանակն է»: Այսպէս մտածել եւ օժանդակութիւն ընել:

Ես կը նախընտրեմ այս երկրորդ մտածելակերպը, որքան ալ, որպէս Թուրք, դժուար ըլլայ ընդունիլ այդպիսի տեսակէտ մը: Թուրքիա թէ՛ լուծելու համար Կովկասի հարցը եւ թէ մոռնալու համար պատմութեան անիմաստ եւ դառն մէկ յիշատակը, հիմա պէտք է օժանդակէ Հայաստանի եւ դնէ հիմերը՝ խաղաղասէր ապագայի մը:

Ի՞նչ կը պատահի, եթէ այս քայլը չառնենք:

Թերեւս մեր տեսակէտէն բան մըն ալ չըլլար եւ որովհետեւ Հայեր տնտեսական հարցերու մէջ կը խեղդուին, կ'երթան, մենք ալ թէ՛ պատմական վրէժ մը լուծած կ'ըլլանք, եւ թէ կը հանգստացընենք Ազերիները:

Միայն թէ, կրնա՞յ պատահիլ այսպիսի բան մը:

Հայեր, Հրեաներէն ետք, յայտնապէս ամէնէն զօրեղ սփիւռքը ունին աշխարհի վրայ: Աշխարհի բազմաթիւ զարգացած երկիրներուն մէջ հարուստ եւ ազդեցիկ Հայեր կան: Այսպիսի սփիւռք մը կրնա՞յ ընդունիլ, որ Հայաստան Սոմալի մը դառնայ, ո՛չ, չընդունիր: Ահա հարց մը, որ կը մտահոգէ թուրք Արտաքին նախարարութիւնը: Հապա եթէ վաղը Հայաստան դիմէ ՄԱԿ-ի եւ ընդունիլ տայ Սոմալիի նման միջազգային օժանդակութեան որոշում մը, ի՞նչ կը պատահի այն ատեն:

Այսպիսի օժանդակութեան մը համար Թուրքիա արտօնութիւն պիտի չտա՞յ, որպէսզի օգտագործուին իր հողերը: Եթէ չարտօնէ, ամբողջ աշխարհի դիմաց չի՞ մեղադրուիր կարօտ հաւաքականութեան մը համար կատարուած օժանդակութիւնը արգիլող երկիր մը եղած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Թուրքիա կ'ուզէ՞ դառնալ այդպիսի արգելիչ երկիր մը:

«Անմիջապէս դիտել տանք, թէ պատմական ո՛չ մէկ պատճառաբանութիւն կրնայ մեզ արդարացնել մարդասիրական օժանդակութեան մը դիմաց դրուելիք նման արգելքի մը պարագային: Ահա այս պատճառաւ Հիքմէթ Չէթին 3 օրէ ի վեր տենդագին աշխատանք կը տանի, որպէսզի կացութիւնը չնմանի Սոմալիի պարագային: Հիքմէթ Չէթին շարունակ կը խօսի Ադրբեջանի Արտաքին նախարարին հետ: Հեռաձայնային տենդագին խօսակցութիւններ կը կատարուին նաեւ միւս երկիրներուն հետ: Ամբողջ նպատակն է լուծել Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները: Գոնէ առաջին հանգրուանին վրայ ապահովել հրադադարը: Նաեւ պէտք չէ զարմանալ, եթէ յառաջիկայ օրերուն այս նիւթին շուրջ զարգացում մը արձանագրուի: Թուրք Արտաքին նախարարութիւնը տենդագին աշխատանք կը տանի այդ մէկը ապահովելու համար:

Ամբողջ նպատակն է, պատերազմական սա միջավայրին մէջ խաղաղ ապագայի մը հիմերը դնել: Ամէն մարդ պէտք է սրտանց զօրավիգ կանգնի այս մտածելակերպին»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Գ.

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Աւելի քան չորս տարի է, որ Հայաստանի գլխէն անպակաս են աղէտներու եւ արհաւիրքներու հետեւանքով ստեղծուած դժուարութիւնները: Մէկ կողմէ բնութիւնը, միւս կողմէ Ազրբէջանը ծանր հարուածներ հասցուցին մեր ժողովուրդին եւ ծանր պարտականութիւններու եւ պատասխանատուութեան առջեւ դրին Հայրենի մեր պետութեան ղեկավարները:

1988 Դեկտեմբեր 7-ի ահաւոր երկրաշարժի հետեւանքով անտուն ու անապաստան մնացին 514 հազար Հայեր, որոնց հարցերը տակաւին չեն լուծուած՝ տնտեսական, երթեւեկի եւ ուժանիւթի շրջափակումներու պատճառով: Ըստ տեղեկութեանց, անոնց միայն 20 առ հարիւրը ձեւով մը պատսպարուած է աղէտեալ գօտիներու կարգ մը շինութիւններու մէջ: Վերջին տարիները Ազրբէջանէն Հայաստան բռնագաղթած են շուրջ 260 հազար Հայեր՝ մահէն փրկուած, ծեծուած ու թալանուած: Անոնցմէ շուրջ 105 հազարը արդէն չորրորդ տարին է, որ իր իսկ հայրենիքին մէջ փախստական կը համարուի եւ մինչեւ այսօր պատսպարուած է տարբեր նախարարութիւններու ժամանակաւոր կացարաններու մէջ: Տակաւին անլոյծ կը մնան 1991 Մայիսին Գետաշէնէն եւ Մարտունաշէնէն շուրջ 4·500 բռնագաղթածներու հարցերը: Ասոնց վրայ աւելցած են նաեւ վերջերս տեղահանուած շուրջ 12 հազար Շահումեանցիներ:

Մարտակերտի ծանօթ դէպքերէն ետք Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի եւ կառավարութեան համատեղ որոշումով ժամանակաւոր կերպով արգիլուեցաւ բնակչութեան տեղափոխումը Հանրապետութեան տարածքէն: Իշխանութիւնները անհրաժեշտ այդ քայլին դիմեցին հաւանաբար նկատի ունենալով երկու հիմնական իրողութիւններ: Նախ այն՝ որ Մարտակերտի շրջանի ամբողջական դատարկումը կրնար բացասական եւ բարոյալքիչ անդրադարձ ունենալ պաշտպանութեան ողնաշարին վրայ, եւ ապա՝ նկատի առնելով Հայաստանի ընկերային — տնտեսական կարելիութիւնները, արդէն իսկ ստեղծուած բարդ իրավիճակի լոյսին տակ: Ի դէպ, այսօր Ստեփանակերտի մէջ կան Մարտակերտէն բնակ տեղահանուած 30 հազար Հայեր:

Արդ, նկատի ունենալով Հայաստանի կարելիութիւնները, 30 հազար յաւելեալ գաղթականներ ընդունիլը առաւել եւս պիտի բարդացնէր արդէն իսկ կնճռոտ կացութիւնը:

Անդրադառնալով Շահումեանէն Հայաստան բռնագաղթած 12 հազար Հայերուն, հարկ է նշել, որ անոնց մեծ մասը ցայժմ տեղաւորուած է հայաստանաբնակ հարազատներու, բարեկամներու եւ ծանօթներու մօտ: Շուրջ 1900 հոգի պատսպարուած է Երեւանի գիշերօթիկ դպրոցներու մէջ: Աւելի քան 2·500 հոգի տեղափոխուած եւ տեղաւորուած է Հայաստանի 15 շրջաններու մէջ:

Հայաստանի Հանրապետութեան փախստականներու (բռնի գաղթածներու) հարցերու պետական վարչութեան պետ Վլադիմիր Մովսիսեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթի աշխատակցին հետ ունեցած հարցազրոյցի մը ընթացքին (1992 Յուլիս 28) անդրադառնալով Շահումեանէն բռնագաղթած Հայերու մէկ մասի յարուցած հարցերուն, կը նշէ, թէ շրջանները տեղաւորուելէ ետք անոնք կամովին կը լքեն ժամանակաւոր կացարանները եւ վերադառնալով Երեւան կը պահանջեն գիրենք այլ վայրեր ղրկել ու տեղաւորել: «Մոռանում են, որ հանրապետութիւնը ուրիշ հնարաւորութիւն չունի: Նրանք պարտաւոր են համակերպուել մեր այսօրուայ ունեցած հնարաւորութիւններին», կ՚ըսէ Վլադիմիր Մովսիսեան՝ աւելցնելով. — «Մենք խորապէս ցաւակցում ենք Շահումեանցիներին նրանց բոլոր կորուստների ու զրկանքների համար, կիսում նրանց վիշտն ու ցաւը: Միաժամանակ, ելնելով հանրապետութիւնում ստեղծուած տնտեսական ծանր իրավիճակից, խնդրում ենք բոլոր Շահումեանցիներին հաշուի առնել Հանրապետութեան դժուարութիւնները եւ լրացուցիչ բարդութիւններ ու պրոբլեմներ չստեղծել առանց այն էլ ստեղծուած դժուարին կացութեան մէջ»:

Եթէ ճիշդ հասկցանք, կ՚ըսուի թէ բռնի գաղթած եւ իրենց շունչը Հայաստան առած Շահումեանցիները, տեղւոյն իշխանութիւններուն կողմէ ընդունուելէ եւ պատսպարաններու մէջ տեղաւորուելէ ետք, բնակավայրերը չհաւնելով կը պահանջեն ուրիշ տեղեր փոխադրուիլ եւ ինչու չէ՝ նաեւ իրե՛նց ուզած վայրը բնակիլ:

Չորս տարի է շրջափակումի ենթարկուած Հայաստանը իր հողամասին վրայ ունի 514 հազար աղէտեալ, 276,5 հազար բռնի գաղթականներ՝ Ազրբէջանէն, Գետաշէնէն, Մարտունաշէնէն եւ Շահումեանէն, անդորրներու հսկայ բանակ մը եւ տակաւին քաղաքական, մարտավարական, տնտեսական այլազան բարդ հարցեր: Այս բոլորին վրայ աւելցնել նաեւ կարգ մը գաղթականներու (փախստականներու) եւ գործազուրկներու կամայականութիւնները կամ քմայքները իրենց ուզած բնակավայրերու մէջ պատսպարուելու կամ իրենց ուզած աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ, անտանելի կը դարձնէ մեր Հայրենիքի կեանքը: Քայքայուած տնտեսութեամբ կարելի չէ հրաշքներ գործել եւ ոչ ալ նորանկախ երկիր մը ոտքի պահել:

Ինչպէս կ՚ըսէ Հայաստանի գաղթականական հարցերով զբաղող վարչութեան պետը, Մարտակերտցին պէտք է իր գիւղը վերադառնայ ոչ միայն զայն պաշտպանելու, այլեւ իր բերքն ու բարիքը հաւաքելու, իր ունեցուածքին տէր ու տիրական դառնալու համար: Մարտակերտցին իրաւունք չունի Ստեփանակերտ նստելու եւ սպասելու ուրիշին՝ գալու եւ իր գիւղն ու տունը ազատելու: Այսօր Հայաստանի մէջ ալ կան բաւական շատ Մարտակերտցիներ: Անոնք աւելի եւս, մանաւանդ այր մարդիկ, պարտաւոր են վերադառնալ Արցախ՝ իրենց տուները, եւ մասնակցիլ Արցախի պաշտպանութեան գործին:

ԱՐՑԱԽ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՐ ՔԱՅԼԵՐ

ԼՂՀ-ի մշակութային կեանքը դժուարութեամբ կը վերագտնէ իր բնականոն ընթացքը: Ստեփանակերտի երկարատեւ ընդմիջումէ մը յետոյ Վահրամ Փափազեան թատրոնը վերսկսած է իր աշխատանքները: Թատերախումբը որոշած է բացի գիւղերէ եւ քաղաքներէ, հանդէս գալ նաեւ ռազմաճակատը՝ ինքնապաշտպանութեան զինուորներուն առջեւ:

1993-էն Ղարաբաղի դպրոցականները առաջին անգամ ըլլալով կը սկսին սորվիլ հայրենի պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը: Գեղեցիկ դասագիրքերու պատրաստութիւնը ապահոված է երիտասարդ գիտնական Սերկէյ Մելքումեան:

Ո՞ՒՐ Է ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Տօնական այս օրերուն, հայութեան համար ուրախացուցիչ ոչինչ կայ:

Մինչ կեանքը կը խայտայ ամէնուրեք, երբ վաճառասրահներէն, փողոցներէն Ծնունդի գալուստը ծանուցանող երաժշտութիւն — երգեր ամէն կողմ կը հեղեղէն, մենք ոչինչ ունինք տօնակատարելու, ոչինչ՝ հրճուելու, եւ դարձեալ ոչինչ՝ ընդունելու ծննդեան աւետիսը Քրիստոսի:

Մեր սիրտերուն չի՛ թափանցեր ուրախութեան շողը. պարադայական ժպիտը որ կ՚ուրուագծուի մեր շրթներուն՝ կեղծ է եւ անկենդան: Հրճուանքի փոխարէն մտատանջութեան սեւ քօղը մեր սիրտերը պատած է, եւ յուսահատութիւնը դանդաղօրէն այլ անտեղիտալիօրէն կ՚իջնէ, մեզ կը պարուրէ իր սեւ քօղով:

Տարի մը առաջ, նոյն այս օրերուն, ցնծութեամբ կը խայտայինք, եւ հակառակ բոլոր տեսանելի եւ կռահելի դժուարութիւններուն կը յուսայինք թէ ա՛լ վերջապէս հայ պետականութիւնը—անկախ եւ ազատ — հաստատուած էր եւ պիտի մնար ու պիտի տեւէր եւ ուռճանար, դառնալու ամբողջ հայութեան տունը:

Եւ սակայն ցնծութեան գլխապտոյտ տուող այդ մակընթացութեան յաջորդեց — դրեթէ զուգահեռաբար — տեղատուութիւնը. նախ եկաւ շրջափակումը՝ իր ահաւոր հետեւանքներով որոնք նոյնիսկ չէինք կրնար երեւակայած ըլլալ, ապա՝ Արցախի պատերազմը որ արինաքամ ըրաւ ու կ՚ընէ թէ՛ այդ հերոս միջնաբերդը եւ թէ Հայաստանը, եւ ի վերջոյ՝ պատերազմը մեր հայրենիքի սահմաններուն վրայ:

Հայաստան պատերազմի սեմին...

Ո՞վ կրնար երեւակայել, ո՞վ կրնար նախատեսած ըլլալ:

Ա՛լ Արցախի հարց չէ. այլ՝ Հայաստանի գոյութեա՛ն իսկ:

Պատմութի՞ւնն է որ կը կրկնուի. 1918-ի առաջին ամիսներուն ահաւոր տագնա՞պն է որ մեր առջեւ կը ցցուի:

Սակայն 1918-ի եւ 1992-ի միջեւ մեծագոյն տարբերութիւն մը կայ:

Մինչ առաջին պարագային, տակաւին անկախ պետականութենէ զուրկ, Մեծ Եղեռնէն վերապրած ու Համաշխարհային Առաջին Պատերազմի արհաւիրքներուն ու անոնց հետեւանքներուն ծանրութեան տակ հեծող տառապահար, աքսորական, անտուն եւ անօթի ժողովուրդը ոտքի կ՚ելլէր ու Սարտարապատի հարուածով կ՚ապահովէր Հայաստանի մը գոյութիւնը, 1992-ին նոյն ժողովուրդը սահմռկած կը թուի ըլլալ — եւ կամ, յոգնութենէն պարզապէս ընդարմացած: Թերեւս սխալ ճիշդ ըլլայ Հայաստանի մեր աբնակիցներուն պարագային, բայց երբեք՝ երբ խօսքը կը վերաբերի մեզի՛, արտասահմանցիներուս:

Հայաստանի ժողովուրդը 1988-ի երկրաշարժէն սկսեալ բազմաթիւ ցնցումներ կրած է եւ տակաւին մէկ տառապանքէն միւսին կ՚անցնի, կը դիմանայ — ո՛չ ոք գիտէ թէ ինչպէ՛ս: Յարգելով ռամկավարական բոլոր սկզբունքները, աղխահար այդ ժողովուրդն էր որ ազատ քուէարկութեամբ իր երեսփոխանները ընտրեց, կազմեց Խորհրդարանը, ընտրեց Հանրապետութեան Նախագահը:

Եւ սակայն նոյն այդ ժողովուրդն է որ, իր երեսփոխաններով եւ սունկի նման բուսած կուսակցութիւններով / խմբաւորումներով այսօր գրեթէ կազմալուծման հասցուցած է ամբողջ պետական / կառավարական համակարգը:

Այս երկար նախադասութիւնը եթէ աւելի հասկնալի հայերէնով գրէի՝ պիտի ըսէի — հայութիւնը Հայաստանի մէջ պառակտուած է, բաժան — բաժան է: Այսինքն՝ անմիաբան է:

Իսկ հոս, արտասահմանի մէջ, ուր ո՛չ պատերազմի, եւ ոչ ալ սովի վտանգին տակ ենք, նոյն դժբախտ պատկերը կը ներկայացնենք — պառակտուած, անմիաբան: Մինչ, Հայաստանի անկախացումէն ետք մանաւանդ, մեր գերագոյն նպատակը եղած պէտք էր ըլլար միանալ, միանանալ, կազմակերպուիլ ու կազմակերպել, արտասահմանը բարոյական ու նիւթական ուժի վերածել:

Ձեր շուրջ դիտեցէք: Ո՞ւր է այդ միութիւնը:

Ո՛չ մէկ տեղ: Ամէն մէկը իր գլուխը առած կ՚աշխատի:

Կ՚աշխատի՞:

Հայաստանի օժանդակութեան հսկայ գործը վերածուած է մի քանի կազմակերպութիւններու կողմէ պարբերաբար ղրկուող խրեղէններու կամ դեղի. առաւել՝ յաճախ անհատներ են որ կը ստանձնեն այդ աշխատանքը: Ու այսպէս, ամբողջ արտասահմանի հայութեան խիղճին վրայ ծանրացած անհաւատալիօրէն բարդ եւ բազմերես օգնութեան գործը մէկ կողմ դրուած է:

Մօտ հինգ ամիս առաջ Նիւ - Եորքի մէջ հիմնուեցաւ «Հայաստան Հիմնադրամ»ի ամերիկեան ճիւղը, որուն գլխաւոր նպատակն է նիւթական նուիրատուութիւններ ընդունիլ Հայաստանի բարգաւաճման համար եւ, նաեւ, ամերիկեան կառավարութենէն ու կազմակերպութիւններէ նիւթական թէ այլ օժանդակութիւն ապահովել:

Մինչեւ այսօր «Հայաստան Հիմնադրամ»ը ո՛չ մէկ պաշտօնական յայտարարութիւն կատարած է, իր գոյութիւնը ծանուցած, եւ կամ նախաձեռնարկ եղած նուիրահաւաքի: Ինչո՞ւ. Ո՛չ ոք գիտէ:

Մինչ, «Հիմնադրամ»ը, որ Նիւ — Եորքի մէջ հիմնուեցաւ հայկական բոլոր կազմակերպութիւններու, կուսակցութիւններու, Ս. Էջմիածնի եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ներկայացուցիչներու քուէներով, կրնար մեծ դեր ունենալ ներկայ տագնապալի օրերուն: Միակ մարմինն էր՝ բոլոր կազմակերպութիւնները / հոսանքները ի մի բերող, գործակցութեան մղող:

Եւ այսպէս ուրեմն, կը շարունակենք մեր բաժան — բաժան տխուր վիճակը, իրարմէ լուր չունենալով, իրարու հետ գրեթէ չխորհրդակցելով, բայց յաճախ՝ իրարու աշխատանքը չէզոքացնել փորձելով:

Միւս կողմէ, Հայաստանի քաղաքական տարակարծութիւններու, վէճերու ալիքը հո՛ս եւս կը շարունակուի, կարծէք մենք բաւարար բաժանում ու վէճ չունենայինք:

Հայաստանի մէջ հիանալի միաձայնութեամբ եւ խորունկ հաւատքով սկսած քաղաքական գործընթացը շատ շուտ շարափոխուած է վէճերու, հրապարակային վատաբանութիւններու, Խորհրդարանին մէջ իրարանցումի, հրմշտուքի եւ նոյնիսկ ֆիզիքական ուժի գործածութեան փորձերու:

Ի՞նչ տեսակ ժողովուրդ ենք: Ի՞նչ ունինք բաժնելիք որուն վրայ չենք համաձայնիր:

Ո՛չ մէկ ժողովուրդ միաբան է՝ ամբողջական միաբանութեան իմաստով: Ընդհակառակն, տարակարծութիւնը, բազմաձայնութիւնը նախապայման է առողջ հասարակութեան / ժողովուրդի մը համար: Բազմազանութիւն, բազմաձայնութիւն, բազմակարծիք հասարակութիւն՝ անպայմա՛ն, սակայն ո՛չ փողոցային վէճ, հրապարակային հայհոյութիւն, Խորհրդարանի բեմէն վատաբանութիւն: Անոնք որոնք կը պատճառաբանեն թէ Հայաստանի ժողովուրդին առիթ պէտք է տրուի ռամկավարական սկզբունքներուն ծանօթանալու եւ փորձառութիւն ստանալու, հիմնապէս կը սխալին: Այն ժողովուրդը որ 1988 Փետրուարին եւ անկէ անմիջապէս ետք Երեւանի հրապարակներուն վրայ խաղաղ ցոյցի կ՚ելլէր առանց որ կէս միլիոնի հասնող բազմութենէն մէկ անձի քիթը արիւնէր, նոյն այդ ժողովուրդը շա՛տ լաւ գիտէ ռամկավարական վարուելակերպի հիմնական սկզբունքները: Շատ լաւ գիտեն մանաւանդ անոնք՝ որոնք երեսփոխան են այսօր, կամ հանրապետութեան նախագահ, վարչապետ, նախարար, քաղաքապետ — եւ կուսակցութիւններու ղեկավար կամ անդամ:

Եթէ չեմ խօսիր նաե՛ւ արտասահմանի մասին, պատճառը այն է որ ա՛լ չեմ հաւատար թէ որեւէ ձեւով կարելի է հաւաքական — միացեալ աշխատանք տանիլ Հայաստանի համար, Արցախի համար, մե՛ր իսկ ընդհանուր բարիքին համար: Եկեղեցին բաժան — բաժան, կուսակցութիւնները՝ առանձին գործող, բազմաթիւ կազմակերպութիւնները՝ իրենք իրենց մէջ հակադիր խմբակներու վերածուած — ո՞ւր է վերջը:

Եւ ո՛ւր է տրամաբանութիւնը: Ժողովուրդ մը ինչպէ՞ս կրնայ գոյատեւել այսպէս վատնելով իր տաղանդը եւ ուժերը: Ժողովուրդ մը ինչպէ՞ս կրնայ ջուրը նետել իր բնատուր պարտաւորութիւնը՝ Հայաստանը վերակերտելու. այն Հայաստանը՝ որուն փառաբանանքը կ՚ընէ եւ գովասանական երգերը կը պոռայ տանիքներէն,

Եւ ո՞ւր է, ո՞ւր, վերջապէս, ազգային մեր միութիւնը:

ԱՐՍԷՆ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

«Պայքար»
Դեկտեմբեր 26

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Հոկտեմբեր 12-ին Տաշքենդի հիւրն էր Աֆղանիստանի նախագահը եւ Ուզբեկստանի նախագահին հետ կազմակերպեց մամուլի ասուլիս մը: Որքան հեգնական է նկատել որ Աֆղանստանի նախագահը որ մուճահիտիններու պետն էր երէկ, պաշտօնական հիւրն էր երկրի մը ուրկէ սկըսած էր 1979-ի զինուորական ներխուժումը: Աւելի հակասական է սակայն լսել Ուզբեկստանի նախագահը որ մինչեւ անցեալ տարի Ուզբեկստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղարն էր, յայտարարութիւնը, երբ կ'ըսէր թէ մամուլի ասուլիսին պէտք է վերջ տալ, որովհետեւ աղօթքի ժամը կը մօտենայ:

Խորհրդային կայսրութեան փլուզումին յաջորդած տարուան ընթացքին, համայնավար պատասխանատուները որոնք գերիշխան պետութիւններու նախագահներ դարձած են, փութացին վերամկրտել տէր ու տիրական կուսակցութիւնները: Միակը որ մերժեց այս շպարումը Տաճիկստանի նախկին համայնավար ղեկավար Նաբիեւն էր որ Սեպտեմբեր 7-ին ժողովրդական ապստամբութեամբ մը հեռացաւ իշխանութենէն:

Այս է հակասութիւններու համայնապատկերը զոր կու տայ Կեդրոնական Ասիան 50 միլիոն բնակիչներով: Անոնք մեծ մասով մահմետական են. բայց Ուզբեկստանի, Ղազախստանի, Կիրգիզստանի, Թիւրքմէնստանի, Տաճիկստանի եւ Ազրպէյճանի մէջ կարեւոր ռուս փոքրամասնութիւններ ալ կան: Ղազախստանի մէջ մինչեւ իսկ օտար բնակչութիւնը աւելի թիւ կը ներկայացնէ քան տեղացին: Այս հանրապետութիւնները բոլորն ալ վախ ունին կրօնական վերազարթնումէ մը, թէեւ Ռուսաստանէ եւ Տաճիկստանէ դուրս, իսլամական կուսակցութիւնները արգիլուած են:

Այս կացութիւնը Միջին Ասիական երկիրներու հեռապատկերը կը հիմնէ կրօնքին դերին, ինքնութեան հարցին եւ արտաքին քաղաքականութեան վրայ: Ճիշդ է որ կայ այն երեւոյթը որ պետութիւնները իրենց հակակշռին տակ կ'արտօնեն մահմետականացումի խորհրդանշական հոլովոյթ մը, բայց նոյն ժամանակ կայ միտումը՝ իրարմէ անջատելու քաղաքական համակարգն ու կրօնքը:

Ինչ կը վերաբերի ինքնութեան հարցին, Թիւրքստան երկիրն է որ համայնավար յեղափոխութեան նախօրեակին բաժնուած է ներկայի պետութիւններուն որպէսզի դիւրանայ անոնց ձուլումը: Այսօր, այդ ժողովուրդները իրենք զիրենք մահմետական կը հռչակեն. ձեռնարկած են մշակութային աշխուժացումի մը որ առաջին արտայայտութիւնը կը գտնէ տեղական լեզուի ճանաչումով:

Ղազախստանի մէջ, օրինակ, ղազախերէնը պաշտօնական լեզու հռչակուեցաւ, հակառակ անոր որ բնակչութեան մեծամասնութիւնը ղազախ չէ: Անցեալ Սեպտեմբերին Նախագահ Նազարբայեւ Ղազախներու միջազգային համագումար մը հրաւիրեց որուն առիթով ամբողջ աշխարհի Ղազախները հրաւիրուեցան իրենց այցելելու անկախ երկիրը, ունենալու անոր անցագիրը եթէ նոյնիսկ արտասահմանի մէջ կ'ապրէին: Օգոստոսին նոյն քայլը առաւ Տաճիկստանը: Կեդրոնական Ասիոյ մնացեալ երկիրներն ալ նախապատուութիւն կը տրուի ազգային լեզուին, հակառակ որ ռուսերէնը կը վայելէ ընդհանրական բնոյթ:

Ինքնութեան հարցը կ'առընչուի նաեւ այբուբենի հարցին: Մինչ Տաճիկստան արդէն ընտրած է արաբական գիրերը, միւս երկիրները կը փարանին կիւրեղեանին եւ արաբականին միջեւ, հակելով դէպի լատինական այբուբենը: Ազրպէյճան իր լեզուին համար որ շատ մօտ է թրքերէնին, ընտրած է լատինական այբուբենը. իսկ Ուզբեկստան Թուրք լեզուաբաններ հրաւիրած էր որոնք արագօրէն պիտի պատրաստէին աշակերտները, կիւրեղեան տառերէն լատինականներուն անցնելու համար:

Կեդրոնական Ասիոյ համար կարեւոր Գ. մարզը կը պատկանի միջազգային յարաբերութիւններուն: Ղազախստանէն զատ միւսները անդամ են Տնտեսական Համագործակցութեան կազմակերպութեան որ կը խմբէ Փաքիստանը, Իրանը եւ Թուրքիան:

Անկէ զատ, Փաքիստան, Ուզբեկստան, Աֆղանստան համաձայնած են 2000 քիլոմեթրնոց նոր ճամբայ մը կառուցանելու որ Կեդրոնական Ասիոյ երկիրները ուղղակի պիտի միացնէ ծովուն: Իրան ալ առաջարկած է 2000 քիլոմեթր ճամբայ կառուցանել որով Ալմա-Աթա պիտի կապուի Իրանեան Մէշէտ քաղաքին:

Իրան Ղազախստանի ալ արտօնած է որ իր հողամասէն անցնելով դէպի Պարսից ծոցը տարածէ քարիւղը:

Եօթանասուն տարի ամբողջ աշխարհէն փակ մնացած այս երկիրները չափազանց արագ ու կանխահաս հեռանկարներէ վախ կը զգան. այս պատճառաւ ու նկատի առած օտար երկիրներու, ինչպէս՝ Իրանի, պատրաստակամութիւնը տնտեսական շահերու հետամուտ գործնական քայլերու դիմելու, շատ հաւանական է որ Կեդրոնական Ասիոյ Հանրապետութիւնները մեծ փոփոխութիւններու չդիմեն ու յաջորդական քայլերու ժամանակացոյցով մը ապահովեն իրենց յեղաշրջումներուն ծրագիրը:

Ա. Թ. Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 29-ին, բացումը կատարուած է լիբանանահայ արուեստագէտ Տիրաւանդի (Հ. Տիրայր Վրդ. Փանոսեան) նկարչական գործերու ցուցահանդէսին, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբաններէն եղող նկարիչը (ծնած՝ Հալէպ, 1937-ին) ցուցադրած ու վաճառքի հանած է հարիւրէ աւելի պաստառներ, որոնց մէջ տիրապետող եղած են միսթիք ներշնչումն ու գոյներու ներդաշնակ խաղերը, ենթակայ՝ վերացապաշտ զօրաւոր ազդեցութեան մը: Ցուցահանդէսի բացման օրը խօսք առած է Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան ու մատնանշած՝ հայ հոգեւորականին ներքին տագնապներուն եւ յոյզերուն ցոլացումը Տիրաւանդի գործերուն մէջ: Ցուցահանդէսը բաց մնացած է մինչեւ Դեկտեմբեր 8: Սուրիական հեռատեսիլն ալ Դեկտեմբեր 20-ին տեսապատկերներով անդրադարձած է անոր:

ՀԱԼԷՊԻ Պետական Մատենադարանի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է Զուարթ Մարտիկեանի փլիւթի մենահամերգը, կազմակերպութեամբ՝ Արաբական Մշակութային Կեդրոնին եւ պետական Երաժշտանոցի տնօրէնութեան: 1967-ին Հալէպ ծնած ու երաժշտական բարձրագոյն ուսումը Երեւանի մէջ ստացած (1987 - 1992) արուեստագիտուհին մեկնաբանած է դասական այլազան գործեր Մոցարթէն, Պախէն, Տէպիւսիէն, Ա. Խաչատրեանէն, Խ. Աւետիսեանէն, Ստ. Ջրբաշեանէն եւ Հ. Մելիք-Մուրատեանէն: Դաշնամուրի վրայ իրեն ընկերակցած է Գեղանի Գասպարեան-Մարտիկեան:

ՀԱԼԷՊԻ Կրթասիրաց Մշակ. Միութեան Թատերասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 13-20, 4 ելոյթներ ունեցած է Հ.Ե.Ը.-ի «Ադամեան» Թատերախումբը, ներկայացնելով յոյն ժամանակակից ականաւոր գրող Նիքոս Քազանծաքիսի (1883-1957) «Օթելլոն կը վերադառնայ» թատերգութիւնը, բեմադրութեամբ՝ Յարութիւն Զննողեանի: «Ադամեան»ի բեմ բարձրացուցած 47-րդ այս փիէսին դերերը բաշխուած են Յակոբ եւ Անի Միքայէլեան, Յարութիւն Զննողեան, Յարութ Գալէմքէրեան եւ Ներսէս Պօյաճեան:

ՀԱԼԷՊԻ Թէքէեան Մշակ. Միութեան Տան մէջ, Դեկտեմբեր 13-ին դասախօսութիւն մը տուած է լիբանանահայ «Զարթօնք» օրաթերթի խմբագիր Շահէ Ահարոնեան, նիւթ ունենալով՝ «Մեծ Երազը»: «Զարթօնք» օրաթերթի ողբացեալ խմբագրապետ՝ Գերսամ Ահարոնեանի դասակը ամփոփ մէկ պատկերացումը տըւած է Թուրքիոյ եւ Հայաստանի աշխարհա-քաղաքական ու տնտեսական ներկայ իրավիճակին ու ընդգծած թէ հայութիւնը աւելի քան երբեք այսօր կարելիութիւնները ունի իրականացնելու «իր պապերուն մեծ երազը»...:

ՍԱՆ-ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին, նշուած է Հ.Յ. Դաշնակցութեան 102-րդ տարեդարձը: Հանդիսութեան ներկայ եղած է Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահին պաշտօնակատար՝ Գէորգի Պետրոսեան: Յայտագիրը սկսած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Սան-Ֆրանսիսքոյի եւ Սանթա Գլարայի մասնաճիւղերու սկաուտներու կողմէ գործադրուած դրօշակի արարողութեամբ: Բացումը կատարած է Ռոստոմ Այնթապլեան: Առաջին խօսք առնողը եղած է յանուն Հայ Երիտասարդական Դաշնակցութեան Վիգէն Էլտէմիր: Ապա խօսք առած է Պօղոս Սնապեան (Պէյրութէն, «Բագին»ի խմբագիր): Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Վահէ Եագուպեան, իր կարգին, արտայայտուած է Հ.Յ. Դաշնակցութեան մասին, եւ իր ուրախութիւնը յայտնած է որ կը ներկայացնէ Ղարաբաղի ողջ պայքարի խորհրդանիշ՝ Գէորգի Պետրոսեանը: Այս վերջինն ալ խօսք առնելով իր անվերապահ համոզումը յայտնած է թէ Ղարաբաղի պայքարը յաղթանակով կը վերջանայ:

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 15-ին տեղի ունեցած է երէցներու ընկերակցութեան կազմակերպած Նոր տարուան եւ Ծննդեան ճաշը: Օրուան հանդիսավարը եղած է վարչութեան ատենապետ՝ Ռազմուհի Շահինեան, որու բացման խօսքէն ետք, խօսք առած են Հ.Յ.Դ. Սողոմոն Թեհլիրեան Կոմիտէի հերթապահ՝ Գրիգոր Շիթիլեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ տեղի ունեցած է վիճակահանութիւն մը:

ԿՌԻՒԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ճիշդ որ ոտքի պիտի ելլէր՝ շունը նորէն երեւցաւ: Լուսինը դուրս սահեր էր ամպերէն ու մեռած, ճերմակ իր մարմինը տարածեր էր փողոցին վրայ: Շունը ձայն մը հանեց: Արմենակ ծունկի եկաւ ու ձեռքը երկարեց:

— Հէյ շնիկ, հոս եկուր:

Ըսաւ մեղմ, անոյշ թոնով մը եւ առաջ ծռեցաւ:

Փամփուշտը ձախ թեւին տակէն ճեղքեց մարմինը մտաւ ու սուր, կարճ, ուժգին ցնցում մը տալով կուրծքին մէջ խրեցաւ, փութ, սեւ ցաւի վերածուելով: Հարուածը սակայն ետ նետեր էր մարմինը որ փլաւ գետին, պատին տակը, թափին ու ծառին միջեւ, անշարժացած:

— Զարնուեցայ, անցաւ միտքէն, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ սակայն:

Գլուխը ետ կախուեր էր ու աչքերը դժուար կը բացուէին, սակայն կրցաւ հետեւիլ ցաւին որ կոկորդը խցեց ու կեցաւ հոն:

— Չէ, աս չէ մեռնիլը, ես տեղ պիտի երթամ ... կատակ է ասիկա, իրական չի կրնար ըլլալ:

Խնդալ ուզեց բայց բերանը տաք հեղուկ մը լեցուած էր «արիւն ըլլալու է» անցաւ մտածումը: Շունը մօտեցեր էր ու պաղ էր ամէն կողմէն:

— Պօլի շընջաց, պօլի...:

Յետոյ գիտակցութիւնը սկսաւ մարիլ «ի՞նչ կ'ըլլամ կոր» կրցաւ մտածել բայց արդէն դանակի պէս ցաւ մը կը տարածուէր մարմնին բոլոր կողմերը որոնք թեթեւցեր էին, երբ չէի՞ն թէ «աս ես եմ» կրցաւ բառերը քով քովի դնել «ա՜խ կուրծքս շատ կը ցաւի ... չեմ դիմանար» մտածեց ու մարեցաւ ամէն ինչ:

Բայց նորէն վառեցաւ գիտակցութիւնը «պէտք է ոտքի ելլեմ ... թաց է մարմինս ... տաք արիւնս է...»: Մտածումը ուրուագծուեցաւ երկվայրկեան մը ու արդէն դող մը սկսաւ ցնցել մարմինը ամէն կողմէն ու մէկէն պարպել ուժը աւազին մէջ անհետացող ջուրի նման: Յետոյ հանդարտեցաւ:

— Պերճ, կը մեռնիս կոր տղայ, ասանկ պէտք չէ ըլլայ, ոչ ... ծիծաղելի է, իմաստ չունի, չըլլար ... ա՜խ ... չեմ դիմանար աս ցաւին մամաս ... ո՞ւր ես...:

Այն ատեն մարմինը կողին վրայ դարձաւ, ոտքերը մեքենաբար, մեղմօրէն ցնցուեցան, դող մը եկաւ ու թուլցաւ ներսի պրկումը:

— Ցաւը գնաց, չկայ, բան մը չունիմ... ախ մամաս ո՞ւր ես...:

Ականջին տարտամօրէն ու շատ հեռուէն զէնքի ձայնը կու գար հիմա բայց աչքերը բոլորովին մթնած էին, քունի պէս էր...: Անգամ մըն ալ փորձեց արթննալ սակայն ամէն ինչ կը հատնէր, կը փախէր: Ցանկարծ սուր ցաւի խիթ մը կծկեց ջիղերը ու լռութիւնը սկսաւ աւրել գիտակցութեան վերջին ծուէնները...:

— Ոչ ոչ ... չեմ ուզեր մեռնիլ ապուշ տեղը...:

Մտածումի վերջին փշրանքն էր որ տեղէ մը եկաւ, երկվայրկեանի մը համար իմաստ մը տուաւ իր ամբողջ գոյութեան յետոյ լքեց զինքը ու գնաց:

Արիւնը կը հոսէր բերնէն, կծկուեցան ոտքերը, շունը եկաւ քովը նստաւ ... ու ամէն ինչ մարեցաւ, լռեց, պարպուեցաւ ետ գիշերին մէջ...:

Երբ Ուալիտ նորէն տեսաւ շունը, չկըրցաւ զսպել հայհոյանքը: — Տօ, շուն շան որդի ... նորէ՞ն եկար:

Նշան պիտի առնէր՝ երբ կենդանին կըրկին հալեցաւ մութին մէջ, անյայտացաւ: Վար դրաւ հրացանը, ներս դարձաւ, ծռեցաւ ու սիկարէթ մը վառեց: Զէնքի ձայնը մնայուն կատաղութեամբ կը քայքայէր մութին մարմինը: «Ասիկա մերիններուն գործն է, վստահօրէն», խորհեցաւ:

Այն ատեն Իպրահիմը եկաւ միտքը, կուրի էն տաք վայրկեանին խնդացող ու կատակող կարճուկ ընկերը որ հիմա Խալտէի ճակատը առեր էր իր հսկողութեան տակ: «Հաճոյք առնելով պիտի կռուիս Ուալիտ որ լաւ կռուիս, առանց դութի կամ մտածումի ... աղջիկ քնելու պէս բան մըն է կռուիլը» ըսեր էր «այն ատեն ոչ վախ կը մնայ ոչ ալ կը յոգնիս ... մոռցիր մահը, մոռցիր թշնամի կամ բարեկամ ըլլալը ... մեռնիս նէ ալ ուրախ կը մեռնիս ... պարզ կռուիլը ինքնին հաճոյք է..»:

Ետ փողոց նայեցաւ: Շունը ետ եկեր էր ու անշարժացեր էր պատին ետին ու միայն գլուխը կը տեսնուէր: Երկինք նայեցաւ - ամպերը դիզուեր էին ու լուսինը չէր տեսնուեր:

— Վալլահի քաջ է աս շունը, ասանկ ատեն մէջտեղ ելլել ... պրավօ, ըսաւ ու սուլեց անոր ուշադրութիւնը գրաւելու յոյսով: Աղմուկը խեղդեց ձայնը:

— Եալլա գնա ապրէ, ըսաւ, քեզի չեմ կրնար մեռցնել ... բայց մէկ մըն ալ վախցնեմ քեզի, նայեմ պիտի փախի՞ս...:

Շունը սկսեր էր հեռանալ:

— Հէյ, մի փախիր, կեցիր ըսաւ բարձրաձայն, վերցուց հրացանը ու նորէն առանց նշան առնելու՝ պարպեց զէնքը պարտէզի ցանկապատի ուղղութեամբ, մայթին անկիւնին, բաւական հեռու շունէն:

Երբ փամփուշտը ծակեց կռնակին ձախ կողմը, ճեղքեց մարմինը ու ներսը, տեղ մը անշարժացաւ՝ Արմենակ յանկարծակիի չեկաւ, ոչ ալ ճչաց ցաւէն:

— Բան մը չէ, հիմա կ'անցնի ըսաւ ինքնիրեն ու փորձեց շարունակել իր շարժումը, կանգնիլ ու կտրել փողոցը: Բայց չկրցաւ ելլել..:

(Շար. 27)

(Շար. Ա. էջէն)

իսկ հանճարեղ նկատուած եւ մկրտուած՝ «Նոր Նիժինսկին»: Պարէն դատ սիրահար մըն էր կեանքի՝ լաւ ճաշարաններու, նորաձեւութիւն վայելող դիչերարրոյներու եւ ամէն բանի որ համ եւ գոյն կուտայ կեանքին: 1989-ին հարցազրոյց մը տուած էր «Լիպերասիոն»ի, ուր ի մէջ այլոց կ՚ըսէր լեզուի մասին խօսելով՝ «ռուսերէն կը հայհոյեմ: Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ լեզու պիտի խօսիմ մեռած ատենս»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ չարունակելով ընդունիլ ամանորեան մաղթանքներ, Չորեքշաբթի, Յունուար 6-ին էլիզէ հրաւիրած էր մամուլի աշխատակիցներ: Ինչպէս միշտ, անկարեւոր երեւոյթ ունեցող հանդիպումներու ընթացքին է որ կարեւոր բաներ կ՚ըսուին եւ այս անգամ ալ, Միթերան հեգնանքը, երգիծանքը եւ լուրջ հարցերը քով քովի բերելով «բաներ մը ըսած է» կեր տալու համար այնքան ծարաւի լրագրողներու: Խօսած է իր առողջութեան, նոյնիսկ իր մահուան մասին: Առաջին անգամ ըլլալով մանրամասնութիւններ ալ տուած է իր փրոսթաթ-ին մասին: «Հիւանդ ըլլալու հաճոյքն այն է, կ՚ըսէ Նախագահը, որ միշտ Մոլիէրի բժիշկներուն կը հանդիպիս: Իմ պարագայիս կ՚ըսեն թէ ՓՍԱՆ (Փրոսթաթիք Սփեսիֆիք Անթիժէն, որու բնական չափը 0-ի մօտ է) պէտք չէ 5-ի հասնի: Երբ գործողութեան ենթարկուեցայ 75-ի հասած էր, հիմա՝ 25, շատ է: Բայց, խիղճը ուրիշ օրգաններու չէ անցած, հետաքրքիր եմ գիտնալու թէ ո՞ր մէ է որու պիտի անցնի»: Դեռ այլ հարցումներ ալ կ՚ըլլան առողջութեան մասին, ցոյց տալով, ինչպէս Փոմփիտուի պարագային որոշ ախտաւոր հետաքրքրութիւն մը: Միթերան դեռ ըսած է որ կողմնակից է նախագահական եօթնամեակի մը, ոչ նորոգելի: Գոված է Լօրան Ֆապիուսը (պէտք ունէր...), գրեթէ խոստովանած թէ լաւ չէր խորհած այն յուզումին մասին որու ծնունդ տուած է Փէթէնի շիրիմին ծաղկեպսակը, ճշդելով թէ այդ առընչութեամբ նախաձեռնութիւն մը պիտի ըլլայ, թէեւ կ՚աւելցնէ. -- «Այս կամ այն խմբակին պատուէրներուն ենթարկուելու պարտականութիւն չունիմ»:

ՌՈՒՍԱՍԻԻ օդակայանը Յունուար 6-ի իրիկունը ջախջախուեցաւ գերմանական երկու շարժակով օդանաւ մը որ 19 ճամբորդ կը փոխադրէր: Չորս մեռեալ կայ, 14 վիրաւոր (6-ը՝ ծանրօրէն), անձնակազմը՝ չորս հոգի ողջ -- առողջ է: Արկածին պատճառը յայտնի չէր յաջորդ օրն իսկ: Առաջին անգամն է որ արկած մը կը պատահի Ռուասիի օդակայանը, անոր շինութենէն ի վեր:

ՌՈՒՍԹ ՓՕՅՆԹԻ զինուորական ակադեմիային առջեւ է որ Նախագահ Պուշ ճառ մը արտասանեց, տեսակ մը կտակ, քանի Յունուար 20-ին իր պաշտօնը կը փոխանցէ Քլինթընի: Յայտնեց թէ աշխարհի մը մէջ, ուր Միացեալ -- Նահանգները միակ գեր -- պետութիւնն են, իրենց դերն է համախմբել բարոյական եւ նիւթական բոլոր հարստութիւնները ժողովրդավար խաղաղութիւն մը հաստատելու համար:

ԻՍՐԱՅԷԼ Ուկրանիոյ դեսպան չի գտներ իր դիւանագէտներուն մէջ, որովհետեւ ոչ մէկը կ՚ուզէ Կիեւ երթալ, Չերնոբիլի հիւլէական շողարձակումներու վախէն:

ՇՎԱՐՆԱՏԷ սրտի թեթեւ տագնապ մը անցուցած է, առջի օր, Խորհրդարանի իր դրասենեակին մէջ, չաքարախտի հետեւանքով: Հիւանդանոց փոխադրելը անհրաժեշտ չէ նկատուած:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի ախոյենութիւնը կը վերսկըսի այս շաբաթ կարճ դադարէ մը վերջ: Վալանսի Հ. Մ.ը կը խաղայ Նիսի մէջ: Այդ պիտի ըլլայ իր 19-րդ մրցումը արհեստավարժներու Երկրորդ դասակարգի այս առաջնութեան ի հաշիւ: Անկասկած դժուար հանդիպում մը հայոյնուն ակումբին համար:

Դասաւորումին վրայ Նիս 8-րդ է, Վալանս՝ 7-րդ: Վալանս պիտի ջանայ գոնէ կրկնել երթ մրցման արդիւնքը՝ (0 -- 0): Նիս զօրաւոր է մանաւանդ իր պաշտպանողական կազմակերպութեամբ:

**

ՋՕՐԱՒՈՐ ՄՐՑԱԿԻՑ ՄԸ ԱՐԾԻԻ ՀԱՄԱՐ

Միջերկրականի շրջանին մէջ, ախոյենական մրցաշարքերը չեն հասած տակաւին իրենց կիսուն:

Սէն - Թ՚Անթուանի Հ. Մ.-ը իր 10-րդ խաղը պիտի կատարէ Կիրակի, հիւրընկալելով այս պատուոյ դասակարգին զօրաւոր կազմերէն մէկը, Անթիպինը՝ որ երկրորդ է ներկայիս, մինչ Սէն - Թ՚Անթուան՝ 6-րդ:

Դասաւորումի տարբերութիւնը, սակայն, պատճառ մը չէ որ հայոյնուն խումբը չձգտի տանելու արժէքաւոր յաղթանակ մը:

Փրովանսի ախոյենութեան ի հաշիւ, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ պիտի խաղայ Քասիսի դաշտին վրայ ուր յաղթելը միշտ դժուար եղած է: Այս անգամ՝ աւելի խնդրական, քանի որ դասաւորումին վրայ վեց կէտերու տարբերութիւն մը կայ ի վնաս հայկական խումբին: Հ. Մ. Ը. Մ.-ին կը մնայ հաճելի անակնկալ մը ստեղծել իր համակիրներուն համար:

**

ԱԼՖՈՐՎԻԼ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Անցեալ Կիրակի, արդէն, Փարիզի շըրջանին մէջ տեղի ունեցած են քանի մը մրցումներ: Ուրիշներ յետաձգուած են կլիմայական պատճառներով:

Ալֆորվիլի Հ. Մ.-ը յաջողութեամբ սկսած է նոր տարին, յաղթելով Պրիեարտի (4 -- 0), Վալ տը Մառնի առաջնութեան ի հաշիւ:

Լիկի շրջանային, պատուոյ դասակարգին մէջ, հաւասարութիւն (1 -- 1) Իսիի Հ. Մ.-ին համար՝ որ կը խաղար Սարսէլի դաշտին վրայ: Հ. Մ.-ը միշտ առաջատար է:

Վ. Ս.

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Շահան Պիւրթէ իր եղբօր՝ Կարպիս Կարապետեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

FRANCE - CULTURE
93.5 FM

Այս օրերուն, ժամը 18-ին կը ձայնասփռէ Մուսա Տաղի 40 Օրերը (անցեալին անգամ մը ձայնասփռուած էր արդէն):

Appel urgent d'aide à l'Arménie

La situation de l'Arménie est alarmante. Privé de nourriture, de médicaments, d'électricité, de chauffage, confronté à une inflation galopante, le peuple d'Arménie est à bout de souffle.

En ces jours de fêtes, chacun d'entre nous se doit de penser à ceux qui souffrent, en particulier les enfants, les personnes âgées et les derniers réfugiés du Karabagh, lesquels vivent dans une situation de complet dénuement.

Pour leur venir en aide, l'U.G.A.B. organise un envoi personnalisé, à raison d'un colis par famille. Avec un don minimum de 100 francs, une famille d'Arménie recevra un colis contenant :

— *Farine*
— *Sucre*
— *Riz*
— *Pâtes*
— *Huile*
— *Haricots secs*
— *Bouillon*
— *Thé*

Un délégué de l'U.G.A.B. accompagnera les colis pour les distribuer sur place. Un reçu portant la signature et l'adresse de la famille réceptrice du colis sera délivré à chaque donateur. Celui-ci recevra autant de reçus que son don sera multiple de 100 F.

Nous comptons sur votre générosité pour envoyer le plus grand nombre de colis possible !

Libellez vos chèques à l'ordre de *U.G.A.B. — Arménie Nouvel An 11, Square Alboni, 75016 Paris*

Pour tous renseignements, veuillez contacter M. Khatchik Martirossian au 45. 20. 03. 18.

Offre d'emploi

Veuve arménienne cherche dame sérieuse pour soins à domicile à *Aix-en-Provence* (Bouches du Rhône). Possibilité de logement.

Ecrire au journal qui transmettra.

★ ■ ☆ ◆ ★ ◆ ★ ◆ ★

AVIS A TOUS LES PETITS ET GRANDS ENFANTS

«MANOUGNEROU OR»

La Croix Bleue Arménienne, Section Lyon/Villeurbanne se met en quatre pour vous plier en deux, avec guignol accompagné du Père Noël Arménien chargé de cadeaux pour récompenser tous les enfants présents.

Venez nombreux passer un après-midi amusant

Dimanche 10 Janvier à 15 heures
à l'Espace Arménien
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

Dernière minute :

En plus des cadeaux, qu'il va distribuer, le Père Noël nous a demandé de servir un goûter aux enfants et une collation aux grands.

★ ■ ☆ ◆ ★ ◆ ★ ◆ ★

A VENDRE
Société anonyme

EXPLOITANT
FONDS DE COMMERCE

VENTE BONNETERIE - CONFECTION

Lieu d'exploitation :
120, rue d'Aboukir
et
13, rue Sainte Foy
75002 PARIS

Tél. : T. M. SA. : 42 - 33 - 73 - 31

HAYEREN GERKEM FUN CLUB PRESENTE

NOEL ARMENIEN
grande soirée disco

PARTIE ARMENIENNE

l'Orchestre A N I de Lyon
et MARTEN YORGANTZ

BUFFET ET BAR

DIMANCHE 10 JANVIER A PARTIR DE 17 HEURES
Salle Voltaire—Alfortville —— Prix unique : 100 F.
—— *Billets en vente partout et à l'entrée* ——

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ. --

Յունուար 10, Ե. օր Ծննդեան:

Ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցէ:

Կը պատարագէ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Յունուար 13, Ը. օր Ծննդեան: Տօն անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --

Յունուար 14, տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ. --

Յունուար 10, Ե. օր Ծննդեան:

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ իր անդրանիկ պատարագը պիտի մատուցանէ նորօծ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ափ կ՚առնենք.

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ Կաղանդ պիտի տօնենք, Ծնունդ պիտի սօնենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի գոհանանք.

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ձագուկներուն կեանքի աննկարագրելի պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ՚արիւնէ.

Ըսե՞լ որ նորածինները կը մահանան ցուրտէն սովահար

Ըսե՞լ որ կոյուղ պատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ գաղթական Արցախցին տաք ապուրի համը արդէր մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ գաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորսնցնէ,

Որ պատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս տօնական օրերուն ուխանցել ափ մը սնունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս.

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոն -- Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 4-ին կէսօրէ ետք Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027817 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
SAMEDI
9 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 17.969
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — N° 17.969

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊՈՒՇ-ԵԼՑԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Յունուար 6 թուականով, Նախագահ Միթերան անձնական նամակով մը պատասխանած է այն դիմումին, զոր Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ըրած էր ՄԱԿ-ի եւ աշխարհի կարգ մը ղեկավարներուն, Դեկտեմբեր 7-ին:

Նախագահ Միթերան կ'ըսէ ի միջի այլոց. — «Ձեր ժողովուրդին սպառնացող վտանգները չեն կրնար անտարբեր ձգել Ֆրանսան: Մենք վճռականօրէն տրամադիր ենք շարունակելու մարդասիրական օգնութեան մեր գործողութիւնները, որպէսզի կարելի չափով թեթեւցնենք այս ծմրան Հայաստանին վիճակուած փորձութիւնները եւ Երեւանի մեր դեսպանատունը մեզի կը հաղորդէ ձեր խնդրանքները եւ մենք կը ջանանք բաւարարութիւն տալ»:

Նախագահ Միթերան կ'աւելցնէ որ Թուրքիոյ նախագահին եւ պատասխանատուներու ուշադրութիւնը հրաւիրած է (երբ Պոլիս էր) այն ցանկութեան վրայ որ վերահաստատուին Հայաստանի հետ հաղորդակցութեան բնականոն ճամբաները: Դեռ այլ դիմումներ ալ ըրած է, նաեւ Վրաստանի կառավարութեան: Հուսկ, Ֆրանսայի Նախագահը վստահութիւն կը յայտնէ որ «Հայ ժողովուրդը որ իր պատմութեան ընթացքին այնքան մեծ փորձութիւններ ապրած է, անհրաժեշտ խիզախութիւն կը ցուցաբերէ այս նոր փորձութիւնը յաղթահարելու համար: Հայ ժողովուրդը պէտք է գիտնայ որ ամէն դէպքի կրնայ ապաւինիլ Ֆրանսայի համակրանքին եւ հոգատարութեան»:

**

Յունուար 6-ին, Լ. Տէր-Պետրոսեան յատուկ յայտարարութեամբ մը կը գնահատէ Ելցին-Պուշ միացեալ յայտարարութիւնը Արցախի մասին: Անոր մէջ կը տեսնէ ոչ միայն երկու երկիրներու «խոր մտահոգութիւնը» Արցախի մասին, այլեւ անոնց տրամադրութիւնը օժանդակելու հարցի խաղաղ լուծման, բանակցութիւններու ճամբով: Այս առընչութեամբ, Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան կը շեշտէ նաեւ իր ալ այն համոզումը որ «ղարաբաղեան կոնֆլիկտը կարող է եւ պէտք է կարգաւորուի ոչ թէ ռազմական, այլ խաղաղ ճանապարհով, ոչ թէ մարտի դաշտում, այլ բանակցութիւնների սեղանի շուրջ» *ու կոչ կ'ընէ Ազրպէյճանի Հանրապետութեան ղեկավարութեան՝* «թօթափելով բոլոր կասկածները ու տատանումները, վերսկսել առանց նախապայմանի եւ շահագրգիռ բոլոր կողմերի հետ երկկողմանի եւ բազմակողմանի բանակցութիւններն ու խորհրդակցութիւնները Լ. Ղարաբաղում եւ սահմանամերձ շրջաններում կրակի անմիջական դադարեցման վերաբերեալ, որպէս կոնֆլիկտի խաղաղ կարգաւորման առաջին փուլ»:

**

Միացեալ-Նահանգներու եւ Ռուսաստանի նախագահներուն միացեալ յայտարարութեան ակնարկելով, Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարը առաջարկած է որ Ղարաբաղի մասին Հայաստանի հետ բանակցելու համար Թուրքիա, Միացեալ-Նահանգներ եւ Ռուսաստան երաշխաւոր ըլլան գտնուելիք լուծումին: Նախարար Ղասըմով ըսած է թէ Պուշի եւ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՑԵՂԱՅԻՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԻ» *համար գործածուած «պատերազմական զէնք» մըն է բռնաբարումը զոր Սերպերը գործած են քանի հազար մահմետական կիներու եւ աղջիկներու վրայ, ըստ գաղտնի տեղեկագրի մը, պատրաստուած եւրոպական Համայնքապետութեան մէկ պատուիրակութեան կողմէ, սահմանուած եւրոպական Խորհուրդին: Այս տեղեկագրին համաձայն* («Լիպերասիոն» *օրինակ մը ձեռք ձգած է).* — «*Պոսնիոյ մէջ բռնաբարումի գործադրութիւնը պատերազմին մէկ երկրորդական հետեւանքը չէ, այլ մաս կը կազմէ յարատեւ քաղաքականութեան մը նուաստացումի, որ կը գործուի գիտակցօրէն բարոյալքելու, սարսափեցնելու համար համայնքները զանոնք քշելու իրենց բնակավայրերէն եւ ապացուցանելու գրաւման բանակի ուժը*»: *Կարգ մը բռնաբարումներ շատ սատիք կերպով կը գործուին եւ կը կարծուի որ բազմաթիւ կիներ եւ աղջիկներ մեռած են բռնաբարուելէ ետք: Ուրիշ կիներ ալ յղի մնացած են եւ չեն ուզեր պահել այդ զաւակը: Հա՞րկ է նկատել թէ այս ամբողջը կը կատարուի 1992-ին, Եւրոպայի սրտին վրայ, ի տես եւ ի լուր Միացեալ ազգերու եւ Եւրոպայի մարդասիրական եւ այլ առաքելութիւններուն եւ ոչ թէ Տէր Զօրի անապատը 1915-ին, «քաղաքակրթուած» աշխարհէն հեռու:*

ՖՐԱՆՍԱ, *երեսփոխանական ընտրութիւնները վերածած է Նախագահ Միթե-*

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (178) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. —

Երկուորեակին գրականութիւնը — *ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ*
Իրերու խօսակիցը — *Ա. ՊԷՐԷՃԻՔԼԵԱՆ*
Տօրա — *ԳՐ. ՊԼՏԵԱՆ*
եւ
Anatomie de l'homme contemporain — *CH. MATOSSIAN*

Ելցինի յայտարարութեան դէմ չեն, սակայն ան ծանօթ բանաձեւերու եւ կոչերու կրկնութենէն աւելին չէ:

**

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Ռ. Տիմա երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը ընդունած է, Յունուար 7-ին (ժամը 10-ին) եւ լսած անոնց դիմումը: Արտաքին Նախարարը պարզած է Ֆրանսայի տարած աշխատանքները, որոնք ներկայացուած են Միթերանի նամակին մէջ, ուղղուած Լ. Տէր-Պետրոսեանի:

**

Հինգշաբթիէն Ուրբաթ (Յունուար 7-8) լուսնալիք գիշերը առատ ձիւնած է Երեւանի վրայ:

րանի երթալու կամ մնալու հարցի մը, որ բաւական տարօրինակ տպաւորութիւն մը կը թողու: Նախ, ինչպէս շատ դիպուկ կերպով դիտել տուաւ Ժան-Գլօտ Կոտէն, ընդդիմութիւնը քիչ մը շատ վստահ է որ ջախջախիչ յաղթանակ մը պիտի տանի Մարտին եւ արդէն իսկ նախարարապետի ընտրութեան եւ համակեցութեան հարց կը դնէ: Ժիսքար տ'Էսթէն, նկատել տալով թէ մաղթանքներու ժամանակաշրջանն է, մաղթեց որ՝ «ընդդիմութիւնը որ անգամ մը Ֆ. Միթերանի ծուղակը ինկաւ 1986-ին, երկրորդ անգամ մըն ալ նոյն խաղին չգայ»: Նախկին Նախագահը, վերջերս, զանազան առիթներով կը կրկնէ իր ընդդիմութիւնը համակեցութեան մը: Առջի օր, Միթերան անդրադառնալով յետագայ ընտրութեան (մինչ՝ աջի յաղթանակի պարագային) ըսած է թէ նախարարապետ կը նշանակէ՝ ան որ այդ պահուն լաւագոյնս ի վիճակի կ'ըլլայ մեծամասնութիւնը ներկայացնելու: Անշուշտ, ընդհանրապէս է. Պալատիւրի անունն է հրապարակի վրայ: Ան, տարի մըն է, «կարելի» թեկնածուն է: Այդ պատճառով է, թերեւս, որ Ժիսքար տ'Էսթէն բարեփոխելով Տը Կոլի մէկ խօսքը («ոչ ոք պարտաւոր է Նախարար ըլլալ») կ'ըսէ՝ «ոչ ոք պարտաւոր է նախարարապետ ըլլալ»:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ *կը պնդէ որ՝ «մերժել համակեցութիւնը որ նախատեսուած է Սահմանադրութեամբ եւ նոյնիսկ ճնշում բանեցնել որպէսզի չգործադրուի կը նշանակէ դաւադրել իշխանութեան դէմ»: Այս եւ այլ յայտարարութիւններ լոյս տեսան «Նուվէլ Օպսերվաթէօր»ի վերջին թիւին մէջ, հարցախոյզի մը միջոցաւ:*

ՄՈԿԱՏԻՇԻՈՅԻ *մէջ, առաջին անգամ ըլլալով լուրջ ճակատում մը տեղի ունեցած է ամերիկեան ուժերու եւ տեղացի մրցակից խմբակներու միջեւ: Մանրամասները միջամտած են երկու մրցակից խմբակներու բախումներուն, մինչ Ատոխ-Ապպայի մէջ, կը շարունակուին Սոմալցի 14 խմբակներու պետերու ժողովը...: Ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն, այս միջամտութեան ընթացքին մէկ ամերիկացի զինուոր վիրաւորուած է, ան ալ ուրիշ մառինի մը կողմէ որ արկածով իր ընկերոջ վրայ կրակած էր...: Ամերիկացիք զէնք եւ հրասայլ ալ գրաւած են: Սոմալցիներու կողմի մեռեալներու թիւը 30 կը նկատուի, բայց ստոյգ չէ:*

ԻՍՐԱՅԷԼ *արտօնութիւն տուաւ Կարմիր Խաչի պատուիրակի մը եւ բժիշկի մը որ Պաղեստինցիներու գաղթակայանները այցելեն:*

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆԻ *նախագահը Բաքուի ձայնասփիւռէն յայտնած է թէ երկրին մէջ 1993-ի ընթացքին խորհրդարանական նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին. ըլլալիք այդ ընտրութիւնները կարեւոր հանգրուան մը նկատած է ժողովրդավար ու անկախ պետական կառոյցի մը կերտումի ճամբուն վրայ:*

ԴՈՒՇԱՄԲԷԻ *մէջ արտակարգ վիճակ հռչակուեցաւ եւ լուսարգել հաստատուեցաւ ժամը 21-էն-6: Տաճիկստանի Խորհրդարանին ձեռք առած այս միջոցները թոյլ պէտք է տան որ արագօրէն կացութիւնը բնականոն դառնայ: Խորհրդարանը նաեւ Ներքին նախարար Սալիմովը նշանակած է Դուշամբէի զինուորական վարիչ:*

«ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԸ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿ ՈՒՆԵՑՈՂ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ» *հրապարակային յայտարարութեամբ մը կը դատապարտէ չարչարանքը եւ այլ դէշ արարքներ զորս թրքական ոստիկանութիւնը կը գործէ քրէական յանցապարտներու կամ «ահաբեկիչներու» հանդէպ: Աւելցնենք որ Թուրքիա այս կոմիտէին* անդամ է...:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԹԱՐԹ-2Ը ԻՐԱԳՈՐԾԵԼԻ՞ Է

Միջազգային լրասփիւռները որպէս նախագահ Պուշի վերջին յաջողութիւններէն մէկը ներկայացուցին Ռուսաստանի նախագահին հետ ստորագրուած զինաթափման համաձայնագիրը: Ան կերպով մը շարունակութիւնը կը նկատուի 1991-ին ստորագրուածին, Միացեալ-Նահանգներու եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ: Այսօր երբ այս վերջին անուանումը ոչ մէկ երկիր կամ իշխանութիւն ցոյց կուտայ, «Սթարթ-2» նոր ստորագրուած համաձայնագրին ճակատագիրը այնքան ալ մխիթարական չէ: Այս մասին «Իզվեստիա»*յի մէկ լրագրողը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ Ուկրանիոյ եւ Բելառուսի վրայ:*

«Ռուսեւամերիկեան Սթարթ-2 համաձայնագիրը ոչ մէկ կերպով յանձնառութեան մը տակ կը դնէ Ուկրանիան եւ անոր գործադրութիւնը չարընչուիր ուկրանական հողատարածքին» *ըսած է նախագահ Կրաւչուկ. ան այս արտայայտութեամբ անուղղակի կերպով կը հաստատէ Ռուսաստանի եւ Արեւմուտքի վախերը թէ Կիեւ կրնայ մերժել հպատակիլ հիւլէական զինամթերքը փեղչելու համաձայնութեան: Հոս բան չի փոխեր այն պարագան որ այդ զէնքերուն տիրացած է որպէս Խորհրդային Միութեան ժառանգորդ:*

Արդէն եթէ Սթարթ-2-ի ձեւական կողմը նկատի առնուի, ան կը վերաբերի միայն Միացեալ-Նահանգներու եւ Ռուսաստանի հիւլէական զէնքերուն: Բնագրին մէջ յիշուած չեն ո՛չ Ուկրանիան, ոչ Բելառուսը, ոչ ալ Ղազախստանը որոնք նմանապէս հիւլէական զինամթերք ունին իրենց տարածքին վրայ: Սակայն այս պարագան ալ չի նշանակեր թէ անոնց այս կարողականութիւնը նկատի առնուած չէ համաձայնագրին կողմէ:

1991-ի համաձայնագիրը ստորագրուած էր նաեւ Ուկրանիոյ կողմէ որ հրթիռներու 1656 հիւլէական գլուխ ունէր իր տարածքին վրայ եւ որոնք պէտք է փճացուէին: Եթէ Ուկրանիա չյարգէ խոստումը, Ռուսաստան չի կրնար ներկայ համաձայնագիրը կիրարկած նկատել: Միւս կողմէ, պէտք չէ մոռնալ որ Ուկրանական Խորհրդարանը Փետրուարին յետաձգած է Սթարթ-1-ի վաւերացումը:

Կիեւի այս ընթացքը կրնայ անշուշտ որպէս անուրջի ախորժակ մը մեկնաբանուիլ որուն նպատակն է կարելի բարձրագոյն գինով ծախել խնդրայարոյց իր ռազմամթերքը կամ անոր փոխարէն արեւմտեան նիւթական օժանդակութիւն ստանալ:

Այսուհանդերձ, եթէ նկատի առնուին հիւլէական զէնքերը Կիեւի հակակշռին ենթարկելու ուկրանական կառավարութեան ջանքերը ու քաղաքական բազմաթիւ դէմքերու յայտարարութիւնները թէ Ուկրանիան անմիջապէս մոռացութեան մէջ պիտի թաղուի եթէ դադրի հիւլէական զօրութիւն մը ներկայացնելէ, տարբեր լոյսի տակ կը ղետեղուին Կրաւչուկի խօսքերը:

Ինչ կը վերաբերի Մինսկի, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը Շուշկեւիչ ըսած էր թէ Միացեալ-Նահանգներն ու Ռուսաստան նկատի պէտք է ունենան թէ կարեւոր թիւով երկիրներ տէր են հիւլէական ուժի եւ թէ յարմարագոյն պիտի ըլլայ զանոնք եւս գործնապէս մասնակից դարձնել զինաթափման հոլովոյթին:

Այս երկու կեցուածքները պէտք է մեկնաբանուին որպէս յայտնութիւնը հիւլէական նոր զօրութիւններու որոնք ծնած են խորհրդային աւերակոյտէն եւ որոնք անպայման նկատի պէտք է առնուին Սթարթ-2-ի կիրարկութեան ընթացքին:

Ա. Թ. Թ.

Ի յուշ իր մահուան
տասներորդ տարելիցին

1983, Յունուար 11

ԴՐՕՇՄԱԹՈՒՂԹԻ ԿԱՂԱՆԴԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Տարիները անցան օրերու պէս, ժամերու պէս: Տասը տարի առաջ, Մեռելոցի օր մը, հասարակաց բարեկամի մը տունը կը ճաշէինք: Տասնեւերկու սեղանակիցներ էինք եւ նախախնամութիւնը այնպէս պիտի տնօրինէր որ վերջին ընթրիքի մը վերածուէր ան, մեզմէ մէկուն՝ սիրելի Վահրամին համար:

Տարիները անցան օրերու պէս, ժամերու պէս: Ե՞րբ անցան, ի՞նչպէս անցան: Երէկ էր: Վահրամ, ինչպէս յաճախ, լաւ տրամադրուած էր ու ի՛նչ ախորժակով կը պատմէր Գիւմրիի Օննիկներուն քաջագործութիւնները: Համակ կեանք էր, ուրախ ու զուարթ: Երկու օր ետք, Լիզպոն պիտի վերադառնար, կիւլպէնկեան հաստատութեան իր պաշտօնին գլուխը, պաշտօն զոր կը վարէր բացառիկ ձեռնհասութեամբ: Լիզպոն կը վերադառնար շարունակելու համար իր աշխատանքը, շարունակելու համար գրելը, մեզի տալու համար համով-հոտով նոր էջեր:

Չեղաւ: Լիզպոն վերադարձաւ մեռնելու համար:

Տասը տարիներ անցան: Անցան օրերու պէս, ժամերու պէս: Մենք դեռ հոս ենք, առայժմ, գոնէ այսօ՛ր յիշելու համար իր անոյշ, շատ անոյշ յիշատակը:

« ՅԱՌԱՋ »

— ԴՈՒՆ գիտե՞ս թէ ինչ ըսել է պատանութեանդ շրջանին կաղանդի գիշերները առանձին, լալով անցուցած ըլլալ, երբ դրացիներուն լոյսերը արտակարգ շքեղութիւնով մը վառուած կ'ըլլան եւ աղմուկը դուրս կը սողոսկի պատուհաններուն ու դռներուն արանքէն, դուրսը բակին, փողոցին մէջ սառելու, մնալու համար կարծես, առանց մինչեւ ձեր դուռը հասնելու:

Կը զարմանաս թերեւս թէ ինչ կ'ընեմ այստեղ, թաց սա մայթին վրայ կեցած ժամէ մը ի վեր, երբ Լոնտոնի ամենաճոխ այս հրապարակին վրայ մարդիկ գինո՛վ են պարզապէս փողուան հաշւոյն: Նուէր կը գնեն: Կը տեսնե՞ս թեւերուն տակի ծրարները: Ես գնդի՛կ մը անգամ չեմ ըստացած կաղանդ գիշերով: Ի վերջոյ ո՞վ եւ ուրկէ՞ պիտի տար: Կը դիտեմ հիմա եւ կ'ուրախանամ հազարաւոր այս մանուկներուն հետ, իմ դասակներուս հաշւոյն՝ երբ օր մը բախտին կողմէ ինծի շլացուածը՝ այսօր աւելիով կ'ուզեմ տալ անոնց: Որքա՜ն տարբեր եղաւ մեր կեանքը, մեր աշխարհը:

Հօրս յուղարկաւորութենէն քանի մը օր վերջ տունը Սէտիրին մէկ ծայրը նստած, մօրս հետ երբ հաշուեյարդարի սկսանք, յայտնի եղաւ՝ որ հօրմէս մնացած էր քառասուն անգլիական թղթոսկի, նոր կարուած լաղուարթ իր զգեստը, տասնըհինգ հատոր հայերէն գիրքեր, առանց ծայրի՝ սեւ ինքնահոս գրիչ մը եւ պարբերաթերթի մը մեծկակ պահարանին մէջ լեցուած քանի մը հազար դրօշմաթուղթ:

Յուղարկաւորութենէն քառասուն օր վերջ զգեստը տարի մեր դրացի դերձակին՝ ուր կը հանդիպէր հայրս ամէն երեկոյ գործէն դարձին, յարմարցնել տալ իմ չափերուս, ու հագայ անկէ վերջ չորս տարի, մինչեւ որ աւարտեցի երկրորդական ուսումս:

Անկէ քանի մը շաբաթ վերջ ելայ աթոռի մը վրայ ու վար առի պահարանին վրայէն երեք շարքերով, իրարու վրայ դիզուած գիրքերը ու թղթատեցի մէկիկ մէկիկ: Տեսնէիր, որքա՜ն հպարտ էր հայրս իր դրադարանով: Իր ողջ եղած շրջանին մտքէս անգամ չէի անցուցած հետաքրքրուիլ անոնցմով. հիմա ալ չկրցան անոնք խանդավառել զիս: Յայտնի էր որ չէին կարդացուած տարիներէ ի վեր: Մէկը կենսագրութիւնն էր Կիլիկեցի հերոսի մը: Ճիշդ է, լսած էի Կիլիկիոյ մասին հօրմէս՝ ամէն անգամ որ բարեկամներով, հայրենակիցներով անոնք եկած էին իրարու: Ինծի համար սակայն այդ բոլորը մնացած էին առասպելի մը չափ անիրական: Տարբեր էր աշխարհը որուն մէջ բացած էինք մեր աչքերը: Միւսը՝ կազմուած հատոր մըն էր Սուրբ Քաղաքի պատմական վայրերուն մասին: Երրորդ մը՝ տպաւորութիւններն էին դէպի Հայաստան կատարուած ճամբորդութեան մը: Ոչ իսկ մէկ հատոր կար այդ բոլորին մէջ որ կարդալու փորձութեան մղէր զիս: Դարձուցի էջերը արագօրէն, նայեցայ նկարներուն ու շարեցի զանոնք ես, իրարու վրայ:

Քառասուն թղթոսկին, յաջորդ օրն իսկ մայրս վերցուց հօրս մաշած դրամապանակէն ու քանի մը անգամ համրելէ ետք, գուրգուրանքով տեղաւորեց թաշկինակի մը մէջ, դարձուց թաշկինակը ինքն իր վրայ քանի մը անգամ, հանգուցեց ծայրերը ամուր մը իրարու եւ տեղաւորեց պահարանին մէջ, պոհճային պարունակութեան ճիշդ կեդրոնը: Չէ՞ որ այդ գումարէն զատ եկամուտի ոչ մէկ աղբիւր պիտի ունենայինք մինչեւ որ աւարտէի երկրորդական ուսումս չորս տարիէն եւ սկսէի դրամ վաստկիլ: Լեցուեցան սեւազգեստ մօրս աչքերը նորէն, ու իր հոգիէն ներս բացուած պարապին հետ՝ զգաց պահ մը թէ տկար էր դիմագրաւելու համար պատասխանատուութիւն մը՝ որ հակառակ իրեն ընկերացող սիրոյ անխառն զգացումին, կը պրկէր արդէ՛ն իսկ խոցուած իր սիրտը հիմա: Քառասուն ոսկիով պիտի ապրէինք չո՛րս տարի, եւ տակաւին, այս դրամով մայրս «մարդ» պիտի ընէր զիս:

Այս բոլորին մէջ ինծի համար, բնական է, ամէնէն հետաքրքրական ծրարը մնաց դրօշմաթուղթերուն պահարանը: Պարպեցի անոր պարունակութիւնը գետին, մեր մաշած գորգին վրայ եւ սկսայ փորձեր ընել զանոնք դասաւորելու: Հայրս չէր ըրած այդ աշխատանքը, նախ՝ որովհետեւ սիրտը չունէր, ինչպէս կ'ըսէր ինք, եւ ապա, անոր համար թերեւս որ չէր ճանչնար լատիներէն տառերը: Ի՞նչ արժէք ունէր ատիկա սակայն, երբ, վերջին հաշուով, ինծի համար հաւաքած էր զանոնք, տարիներու ընթացքին:

Որքա՜ն հաճելի էր զբաղիլ անոնցմով ամէն անգամ որ դուրսը ցուրտ կ'ըլլար ու վարագոյրները քաշուած՝ սեղանին վրայ, քարիւղի լամբին քովիկը, կը դասաւորէի զանոնք երկիրներու համաձայն: Դրօշմաթուղթերը իմ միակ հարստութիւնս էին, ու ես հպարտ էի անոնցմով: Երբեմն սակայն ես ինձմէ կ'ամչնայի, անդրադառնալով որ այդ ուրախութիւնը ծնած էր մեծ կորուստովը իմ սիրելի հայրիկիս:

Անցնող տարիներուն հետ գիրքերէն ոմանք կորսուեցան հետզհետէ, ինչպէս՝ ե՛ս ալ չեմ գիտեր: Ուրիշներ՝ աւելի վերջ ե՛ս նուիրեցի հօրս երբեմնի բարեկամներուն: Մօրս՝ թաշկինակին մէջ ծրարած քանի մը թղթոսկիներն ալ մէկիկ մէկիկ ելան արեւին ու կորսնցուցին իրենց տեղը բազմութեան մէջ: Քանի մը տարի վերջ մաշեցաւ նաեւ լաղուարթ զգեստս: Անձեռնմխելի մնաց սակայն դրօշմաթուղթերուն պահարանը միշտ ալ, անոր հանդէպ ունեցած գուրգուրանքէս աւելի՝ անտարբերութեանս պատճառաւ՝ որ ժամանակին հետ ծնած էր հետզհետէ ու գրաւած տեղը՝ կորսուած խանդավառութեանս: Նոր մտահոգութիւններ ու հետաքրքրութիւններ խլեցին նախապատւութիւնը հետզհետէ ու դրօշմաթուղթերը տարիներով մնացին նոյն պահարանին մէջ, տունին նո՛յն անկիւնը:

Աւարտեցի երկրորդական ուսումս վերջապէս, դասընկերներէս շատեր, ամէնէն անարժանները, շարունակեցին իրենց բարձրագոյն ուսումը: Ես՝ մտայ գործի: Քառասուն ոսկին չէր իսկ բաւած «ծայրը ծայրին» հասցնելու: Չէի կրցած վճարել երկրորդական վարժարանի վերջին տարուան թոշակիս երկրորդ մասը: Անգլիացի մեր տնօրէնը, պատուական մարդ մը, արտօնած էր բացառաբար որ վճարեմ զայն գործի սկսելէս ետք: Չկրցայ օգտուիլ նաեւ համալսարանական մէկ – երկու կրթաթոշակներէն՝ որոնք կային այն ատեն: Ոչ ոք կը ճանչնար զիս, անծանօթ որբ մը պարզապէս: Չեղաւ ուրեմն:

Գտայ զինուորական գործ մը ու աշխատեցայ չորս տարի: Զիսի թէ մայրս մեռաւ գործի մտնելէս երկու շաբաթ վերջ: Խեղճ կինը չտեսաւ նոյնիսկ առաջին ամսականս՝ որուն կէսը ուխտած էր եկեղեցիին նուիրել: «Ակռանիս այսքան ատեն սեղմեցինք, քի՛չ մըն ալ կը սեղմենք տղաս» ըսած էր այն ատեն: Տարբեր էր մեր սերունդը, կը հաւատար երազի: Ուսումս շարունակել՝ մեծագոյն երազս էր եղած: Կոկիկ գումար մը դրի մէկ կողմ ամէն ամիս ու եկայ այստեղ: Քսանհինգ տարի առաջ էր ճիշդ: Գիտէի թէ ունեցած խնայողութիւնս հազիւ կը բաւէր տարուան մը ծախքերուս: Կը յուսայի սակայն ձեւով մը, թերեւս գիշերային աշխատանքներով, ամբողջացնել մնացեալը: Դժուար եղաւ սակայն ընել ատիկա այս երկրին մէջ՝ ուր տեղացիները այնքան բազմաթիւ անգործներ ունէին իրե՛նք: Կար տակաւին ժամանակի հարցը: Անցնող չորս տարիներուն դպրոցէն հեռու մնացած ըլլալս՝ դասերուս պատրաստութեան համար կրկնապէս անհրաժեշտ կը դարձնէր հիմա կարեւորութիւնը այդ ժամանակին:

Առաջին տարին անցուցի գոյութիւնս անվտանգ պահելով պարզապէս: Ամառը՝ նոյնիսկ գացի քաղաքէն դուրս, գիւղերէն մէկուն մէջ գետնախնձոր քաղելու: Անկէ շահածներովս անցուցի նաեւ առաջին երեք ամիսները երկրորդ տարեշրջանին:

Նոր տարիէն ամիս մը առաջ գրեցի մեր հայրենակցական միութեան, եւ Ամերիկա՝ մէկ - երկու մեծահարուստներու՝ որոնց անունները ժամանակին դրկած էր մեր քահանան: Վերջինները չպատասխանեցի՛ն իսկ նամակներուս: Կաղանդի նախօրեակին հասաւ նաեւ ժխտական պատասխանը Հայրենակցական Միութեան: Աշխարհի մէջ, կեանքին մէջ առանձին, անապաւէն մնացած ըլլալու զգացումէն դժուարը չկայ կարծեմ: Մեր յարկաբաժնին միւս բնակիչները, ուսանողներ ընդհանրապէս, տօնախմբութեան սկսած էին արդէն օր մը առաջուընէ: Կը խմէին, կ'երգէին ու կը պարէին: Ես՝ վերջին ճաշս ըրած էի անկէ երկու օր առաջ: Վերջին քառասունութ ժամերը անցուցած էի սուրճով միայն: Դուրսի ամպոտ երկինքն ու անձրեւի թիփրտուքը պատուհանիս ապակիներուն վրայ՝ աւելի կը մըթընցնէին ամէն բան հոգիէս ներս:

Նայեցայ սենեակին մէջ շուրջս. կարասիներէն ոչ մէկը իմս էր. չէի կրնար դպչիլ անոնց: Ինծի պատկանող միակ առարկան պահարանին վրայի պայուսակն էր՝ որուն մէջ ամբողջ ունեցածս դրած էի ճամբորդութեանս ատեն: Առի զայն վար, մէկիկ մէկիկ դուրս հանեցի ինչ որ կար այնտեղ, տեսնելու համար թէ անոնցմէ ո՞ր մէկը կրնայի ի վերջոյ տանիլ եւ ծախել: Կարելի չէր շարունակել այդպէս, յաջորդ օրը կրնար շատ աւելի լուրջ ըլլալ հետեւանքը՝ ու մէյ մը որ իյնայի անկողին ... Ո՛չ, կարելի բան չէր նաեւ ծախել այդտեղ գտնուող հագուստներս. անհրաժեշտ էին բոլորն ալ: Ցետոյ, ո՞վ պիտի գնէր զանոնք: Հասած էի պայուսակին յատակը, երբ մէջտեղ ելաւ դրօշմաթուղթերուս մեծկակ պահարանը՝ զոր բերած էի միասին: Աչքերս կ'ենթադրեմ թէ փայլեցան պահ մը: Այո, կրնայի ծախել զանո՛նք, նոյնիսկ լաւ գինով, երբ արեւելեան երկիրներու բաւական հին դրօշմաթուղթեր կային անոնց մէջ: Կրած ցաւս զգացական պիտի ըլլար միայն, բայց հիմա զգացումներով զբաղելու ատենը չէր: Գոյութեան պայքար էր մղածս պարզապէս: Մեռնելէս ետք քանի՞ փարա կ'ընէր զգացումը:

Կաղանդ էր յաջորդ օրը, ճիշդ այսօրուան պէս: Վերցուցի պահարանը, հագայ վերարկուս ու յաղթական՝ նետուեցայ դուրս սենեակէն: Այս ձեւով շրջան մը գոնէ ապահոված պիտի ըլլայի անունդս, նոյնիսկ մէկ երկու շաբաթ թերեւս, ո՞վ գիտէ:

Իջայ քաղաքին կեդրոնը: Աննախընթաց եռուզեռ կար ամէն կողմ: Տօնական մըթնոլորտ մը պարզապէս: Լուսազարդուած փեղկերը կը յորդէին ճոխութիւններով: Ես՝ կ'անցնէի բոլորին առջեւէն առանց հետաքրքրուելու, անտարբեր, կարծես ինծի համար չըլլային անոնք:

Արագ քայլերով ուղղուեցայ դէպի գըլխաւոր պողոտային ծայրը, հոն՝ անկիւնին վրայ գտնուող դրօշմաթուղթի պըզտիկ վաճառատունը՝ որուն ցուցադրած դրօշմաթուղթերը կը դիտէի յաճախ, ամէն անգամ որ գիշերը, ուշ ատեն առանձնութենէս սարսափած՝ ելլէի քաղաքին մէջ թափառելու:

Այնքան զօրաւոր ինքնավստահութիւնս, վճռակամութիւնս՝ նահանջեցին, փլան կարծես յանկարծ՝ երբ հասայ վաճառատան առջեւ, ու պահարանը ամուր սեղմած թեւիս տակ՝ սկսայ դիտել այնտեղ ցուցադրուած դրօշմաթուղթերը: Չհամարձակեցայ սակայն մտնել ներս, անոր համար թերեւս որ արժանապատուութեան տրուած հարուած մը նկատեցի նման քայլ մը առնելը. վատութեան հաւասար արարք մը նոյնիսկ: Չէ՞ որ հօրմէս մնացած վերջին յիշատակն էր որ ծախու կը հանէի հիմա:

Անդրադարձայ յանկարծ որ չէի նկատած քովս, իրենց քիթերը ցուցափեղկին ապակիին գրեթէ կպցուցած երկու անգլիացի լաճերը՝ հազիւ 12 – 13 տարեկան, մաշած զգեստներով, որոնք սակայն մեծ մարդոց յատուկ լրջութիւնով մը կը խօսէին իրարու հետ, երբեմն ցուցամատն ալ փակցնելով ապակիին, մասնաւոր դրօշմաթուղթ մը, մատնանիշ ընելու համար:

— Նայէ, միւսներո՛ւն նայէ, կ'ըսէր աւելի փոքրը, ունի՞ս ատոնք: Երկու շիլլին է չորս հատը:

— Պիտի գնե՞ս:

— Գնե՛մ. խե՞նթ ես ինչ: Ինչպէ՞ս կրնամ գնել, կարծես թէ դրամ ունիմ: Դո՞ւն:

— Ե՛ս ալ:

— Քալէ երթանք:

— Կեցի՛ր, քիչ մըն ալ դիտենք:

Այն մէկը սակայն որ աւելի մեծ կ'երեւէր, քաշեց ընկերոջ թեւէն: Հազիւ ետեւ դարձած էին սակայն՝ երբ մեծ եղբօր մը պէս, նետեցի թեւերս անոնց ուսերուն ու թոյլ չտուի որ մեկնին: Երկու մանչուկները զարմանքով վեր առին իրենց աչքերը՝ որոնք նո՛ր միայն տեսայ թէ կապոյտ էին: Ո՞վ էր այս անծանօթ, թուխ երիտասարդը, մտածեցին հարկաւ վայրկեանապէս:

— Դրօշմաթո՞ւղթ կը հաւաքէք, հարցուց ժպտելով:

Երկու գլուխները՝ յանցանքի վրայ բռնուողներու յատուկ վախով մը ինկան վար՝ հաստատական պատասխան որպէս:

— Դրօշմաթուղթ գնելո՞ւ եկած էիք:

— Գնե՞լ: Ըսին թէ այդ չէր իրենց նպատակը, թէ կը դիտէին պարզապէս, թէ չէին կրնար գնել՝ որովհետեւ, շատ պարզ էր, դրամ չունէին: Ըսին, ու շարժում մը ըրին դէպի առաջ՝ թեւերս կարծես թօթվելու համար իրենց ուսերէն:

Չեմ գիտեր ինչպէ՞ս այդ տղոց նայուածքը, ձայներուն շեշտը, արտաքին երեւոյթը, շուրջս եռացող կեանքը, նըւէրներուն ծրարներն ու իմ մանկութիւնս խառնուեցան իրարու ու նուաճեցին ամէն զգացում: Բացի դրօշմաթուղթերուս պահարանը, ըսի որ բանան իրենց ափերը, մէկ կէսը տուի մէկուն ու մնացեալը լեցուցի միւսին բացուած ափերուն մէջ: Չմնացի այնտեղ երկար՝ տեսնելու համար թէ ի՞նչ եղաւ անդրադարձը ինծի օտար այդ տղոց: Ճզմեցի յետոյ պարապ պահարանը ափերուս մէջ՝ ու խառնուեցայ բազմութեան:

Անձրեւը սկսած էր դարձեալ ու պատըսպարուելու համար կը փախչէին մարդիկ: Դարձուցի վերարկուիս օձիքը վեր ու շարունակեցի քալել անձրեւին տակ, աննըպատակ: Յիշեցի հայրս, մանկութիւնս, կաղանդ գիշերները ու մայրս, մա՛յրս մանաւանդ, հոն, Սէտիրին վրայ, կզակը ափին մէջ առած, սիրտին վրայ աշխարհ մը հոգ:

Քալեցի անձրեւին տակ ժամերով, ու երբ վերադարձայ տուն՝ թաղը արդէն մտած էր խոր քունի մէջ՝ չեմ գիտեր որքան ատենէ ի վեր:

Սենեակիս մէջ, պահարանին առջեւ, գետինը, պայուսակս բաց էր տակաւին: Գոցեցի զայն ու դրի ետ պահարանին վըրայ առանց անդրադառնալու՛ իսկ թէ անօթի էի առտուընէ ի վեր:

Այդ տարի, կաղանդ գիշերով ես լացի, լացի՛ երջանկութենէս:

*

Քսանհինգ տարիներ առաջ էին այդ բոլորը. այսօր, երբ դիմացս կեցած,

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՐԷ՞Պ

կարմիր պարեգօտով, կնգուղով, սպիտակ պեխ ու մօրուքով Կաղանդ պապան որ մանկական սիրելագոյն երազին մարմնաւորումն էր, սկսած է վերածուիլ բանական հասարակ արհեստի մը: Արհեստ մը որ ժամանակաւոր է անշուշտ. Կաղանդ պապաները գործի կ'առնուին Դեկտեմբերի սկիզբը ու ամսուն 25-ին անգործ են արդէն:

Անոնք իրենց զգեստաւորումին, մօրուքին, խաղալիքներու մեծ կամ փոքր պարկին, կորսնցուցած են իրենց աւանդական հմայքը, նոյնիսկ մանուկներու միջեւ: Այս վերջիններուն հետաքրքրութիւնը երազի աշխարհին չէ ուղղուած այլեւս. ընդհակառակն. անոնք կը փնտռեն համակարգիչներն ու տեսողի խաղերը: Անոնք փոքր ճարտարապետներ են ու ճարտարագէտները չեն հաւատար Կաղանդ պապային:

Աւելի ծնողքներն են որ կ'ուզեն յարգել աւանդութիւնները. զգացական բան մըն է ասիկա: Կը փորձեն հաւատք ունենալու մղել իրենց զաւակները, ըսելով. «Նայէ՛, Կաղանդ պապան է. բարեւ ըսէ իրեն»: Բայց չեն յաջողիր: Երախաները վոլթեռականներ են. «դուն կաղանդ պապան չե՛ս, իրէ՛շ մըն ես դուն» կը գոչէ աղջնակ մը որպէս Կաղանդ պապա ծպտուած լրագրողի մը:

Ան մինչ կը ջանայ գրաւել մանուկները, կը հանդիպի «պաշտօնակիցներու». սիրալիր չըլլար այդ հանդիպումը, իսկ շրջապատող տղաքը կը խծբծեն. «նայեցէ՛ք, կաղանդ պապաները կը վիճին»: Անոնք վստահաբար շատ նմանութիւն չունին հէքեաթներու Կաղանդ պապային որ երկինքէն կ'իջնէ հազարաւոր խաղալիկներով. Երախաները չեն հաւատար նաեւ Կաղանդ պապայի մը որ կը ծխէ: Ան պէտք է ըլլայ անհունօրէն բարի, անհունօրէն անմեղ:

Ծպտուած լրագրողը կ'երթայ Լիւքսէմպուրկի պարտէզը. մուտքին կը հարցնէ թէ զեղչ մը կը կատարուի՞ Կաղանդ պապային համար: «Բոլոր չափահասներուն համար 6 ֆրանք է» կ'ըլլայ պատասխանը: Վճարելէ ետք մուտքը, ան պարտէզ կը մտնէ ու ընտրապայքարի եկած քաղաքական դէմքերու նման կը սկսի սեղմել մանուկներու ձեռքը: Բայց նոյն պահուն պարտէզին պահակները կը հարցնեն թէ հարկաւոր արտօնութիւնը ունի՞:

Երբ Ծերակոյտի շէնքը կը մտնէ արտօնութիւնը ուզելու. լաւ ընդունելութիւն կը գտնէ. կը քաջալերեն իր ըրած գործը, ճիշդ այնպէս, ինչպէս պիտի ընէին մարդասիրական արարքի մեկնած բարեգործներու: Երբ հարցաթերթը կը լրացնէ ու կ'ուղղուի դէպի ցոյց տրուած գրասենեակը, նոյն քաջալերութիւնը չի գտներ. ծերակուտականները զինքը կը դիտեն այնպէս զայրոյթով որ իբրեւ թէ արհամարհած ըլլար իրենց մեծափառութիւնը: Պաշտօնական ինքնաշարժներու շարժավարները բացած են կառքերուն դուները, ամէն պահ միջամտելու պատրաստ: Թիկնապահները իրենց ակնարկները պահ մը իսկ չեն հեռացուցած անկէ, ձեռքերը ատրճանակներուն պահպանակներուն վրայ:

Արտօնութիւններու գրասենեակէն նախ սիրալիր կը թուին. «ընդհանրապէս կը մերժենք, կը բացատրէ պաշտօնեայ մը, որովհետեւ պէտք է պահպանուի պարտէզին խաղաղութիւնը. երբ բացառաբար կ'արտօնենք ծանուցումներու տեսագրութիւն մը կամ լուսանկարելու դիմում մը, ատիկա կ'ըլլայ որոշ իրաւունքի մը փոխարէն: Բայց ձեզի համար կը կարծեմ հարց չըլլար»: Քիչ ետք նոյնքան յուսատու չէ երբ կը վերադառնայ լրագրող — Կաղանդ պապային քով, կը հաղորդէ թէ դիմումը մերժուած է: Կաղանդ պապան իրաւունք չէ ստացած մնալու Ծերակոյտին տարածքին վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

Լոնտոնի մայթերէն մէկուն վրայ, կը խօսի ինծի, արդէն քառասունը անցած, երկու զաւակներու եւ դիրքի տէր է Պարոն Հրանդ: Ու Կաղանդ է վաղը: Թեւին տակ երկու ծրարներ կան իր կնոջ ու զաւակներուն համար: Այս առթիւ իրեններուն տալիք ուրախութիւնն իսկ պատճառ կ'ըլլայ որ նայի ետ, հին օրերուն ու տրտմի այն բոլոր զրկանքներուն հաշւոյն՝ որոնք իրը եղան:

Իմ կողմէ որեւէ ակնարկութիւն կը զգամ թէ պիտի խանգարէ այնքան մտերմիկ մթնոլորտը որ կը տիրէ իր հոգիէն ներս հիմա:

— Երթանք, կ'ըսեմ, ու կը քալենք անոր ուղղութեամբ:

Թեթեւ անձրեւ մը կը մաղուի նորէն, ճիշդ այնպէս ինչպէս ըրած էր տարիներ առաջ, Կաղանդի նախօրեակին, երբ հօրմէն մնացած վերջին յիշատակը բաժնած էր անծանօթ երկու լաճերուն:

— Գիտե՞ս, կ'ըսէ յանկարծ, քիչ մը քալելէ ետք, այդ գիշերուան պէս երջանիկ չեմ կրցած ըլլալ երբեք անկէ վերջ, Կաղանդ գիշերով: Ու կարճ լռութենէ մը ետք կը խորհրդածէ՝ կարծես ինքն իրեն.

— Հիմա ի՞նչ եղան արդեօք այդ երկու լաճերը. հաւանաբար իրե՛նք ալ կը յիշեն զիս ... եթէ երջանիկ են այսօր:

«Հայու Բեկորներ»

ԶԵԿՈՅՑ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

1993 – 1994 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐ

1. — Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը 1993 – 94 ուսումնական տարեշրջանին համար, վերանորոգելի կրթաթոշակներէն զատ, պիտի յատկացնէ նաեւ՝ որոշ թիւով նոր կրթաթոշակներ արժանաւոր ուսանողներու:

2. — Հիմնարկութեան ներկայ ծրագիրը կը վերաբերի միմիայն ա՛յն ուսանողներուն՝ որոնք համալսարանական լրիւ մակարդակ ունեցող ուսումնական հաստատութեան մը մէջ են եւ պիտի յաճախեն կանոնաւորաբար երկրորդ տարուան մասնագիտական դասընթացքները: Գիշերային, մասնակի կամ ոչ ակադեմական դասընթացքներ մաս չեն կազմեր ներկայ ծրագրին:

3. — Կրթաթոշակներու յատկացումը կը կատարուի ընտրութեամբ, հայկական ծագում ունեցող ուսանողներու՝ որոնք բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար զուրկ են նիւթական անհրաժեշտ միջոցներէն: Սկզբունքով՝ Հիմնարկութիւնը չի քաջալերեր ուսանողներ որոնք իրենց ուսումը կ'ուզեն շարունակել իրենց բընակավայրէն դուրս գտնուող համալսարաններու մէջ:

4. — Թեկնածուները պարտին ունենալ ուսումնական բարձր մակարդակ, լրացնել անհրաժեշտ բոլոր պայմանները, ընդունուած ըլլալ նուազագոյն «sophomore» դասարանը ամերիկեան համալսարաններուն մէջ, կամ համապատասխան դասարան մը այլ համալսարաններու պաշտօնական եւ պարտին յաջողութեամբ աւարտած ըլլալ առաջին տարուան դասընթացքները:

5. — Ներկայացող թեկնածուներէն կ'ընտրուին Հիմնարկութեան դատողութեամբ արժանաւորագոյն նկատուածները միայն: Միեւնոյն ընտանիքին պատկանող երկու անդամներ միաժամանակ չեն կրնար օգտուիլ Հիմնարկութեան ներկայ ծրագրէն: Նախընտրութիւնը կը տրուի արժանաւոր ա՛յն ուսանողներուն որոնց ընտանեկան անմիջական պարագաներուն մէջ օգտուող չէ եղած անցեալին Հիմնարկութեան համալսարանական կրթաթոշակներէն:

6. — Բոլոր թեկնածուները, ուր ալ բընակին անոնք, իրենց ձեռագիր դիմումնագիրը պէտք է ներկայացուած ըլլան ստորեւ նշանակուած հասցէին, Փետրուար 1-էն մինչեւ Ապրիլ 30, 1993, ամէնէն ուշ (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն՝ ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականները պիտի ըլլան Սեպտեմբեր 1-էն ամէնէն ուշ մինչեւ 1993, Նոյեմբեր 30):

CALOUSTE GULBENKIAN FOUNDATION

Department of Armenian Affairs
Avenida de Berna 45-A
1093 Lisboa Codex
Portugal

ԿԱՐԵՒՈՐ. —

Ա. — Դիմումները պարտադրօրէն պէտք է կատարուին թեկնածուներու կողմէ անձնապէս եւ ձեռագիր:

Բ. — Իր ուղարկած դիմումնագրի թուղթին ու պահարանին վրայ՝ թեկնածուները պարտին յստակօրէն նշել իրենց ինքնութիւնն ու հասցէն լատինատառ:

Գ. — Կը խնդրուի նկատի առնել նաեւ որեւէ թղթատարական ուշացում՝ կամ կորսուած նամակներ թեկնածուներէն՝ Հիմնարկութիւնը ինքզինք պատասխանատու չի նկատեր:

Դ. — Դիմումնագրին մէջ նաեւ դիմող – ուսանողը պարտի հակիրճ տեղեկութիւններ տալ ուսման ընթացքին ու տեւողութեան մասին:

Վերոյիշեալ կէտերը չյարգող թեկնածուներու դիմումները նկատի չեն առնուիր առ ի պատասխան՝ թեկնածուներուն կը ղրկուին հարկ եղած տեղեկութիւնները, հարցաթերթիկներն եւ կանոնագիրը:

7. — Ուսանող մը առաւելագոյնը երեք տարի շարունակաբար կարող է ստանալ Հիմնարկութեան կրթանպաստը:

8. — Շփոթութիւններ կանխելու համար, դիմողները պարտին իրենց անունն ու մականունը թղթակցութեանց եւ հարցաթերթիկներուն մէջ գրել նոյնօրինակ ձեւով, այնպէս ինչպէս կ'երեւին անոնք ենթակայի ինքնութեան թուղթին կամ անձնագրին մէջ:

9. — Հիմնարկութիւնը շատ սահմանափակ թիւով կրթաթոշակներ պիտի տրամադրէ որոշ թեկնածուներուն որոնք արդէն տիրացած են համալսարանական վկայականի մը եւ կը փափաքին առաւելագոյնը երեք տարուան ընթացքի մը մէջ առանց ընդհատումի պատրաստել Ph. D.-ի տոքթորական աստիճանը ստանալու համար աշխատասիրութիւն մը, իրենց բնակած երկրի ուսումնական հաստատութիւններէն մէկուն մէջ: Նախասիրութիւնը կը տրուի անոնց որոնք նուիրուած են հայագիտական կամ արուեստի մարզերուն մէկուն մէջ: Դիմումնագրերը պէտք է կատարուին վերոյիշեալ ձեւով դարձեալ, նկատի ունենալով նոյն պայմանաժամերը: Այս ծրագրէն չեն կրնար օգտուիլ ուսանողներ որոնք Հիմնարկութեան կրթաթոշակէն արդէն նպաստաւորուած են: Որեւէ նպաստ չի յատկացուիր հետազօտական կամ մասնագիտական աշխատանքներ (research) կատարելու համար:

10. — Ներկայացուած բոլոր թղթածրարները ի վերջոյ կը կեդրոնացուին Լիզպոն՝ ուր արժանաւոր թեկնածուներուն ընտրութիւնը կը կատարուի Յուլիս / Օգոստոս ամիսներու ընթացքին (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ պարագային՝ Յունուարի վերջը):

11. — Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներն իրենց կրթաթոշակները 1993/94 տարեշրջանին վերանորոգել տալու համար՝ պարտին դիմումնագրերը յղել ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին՝ Փետրուար 1-էն մինչեւ Ապրիլ 30 1993 (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ համար՝ Սեպտեմբեր 1-էն մինչեւ Նոյեմբեր 30 1993) ստանալու համար վերանորոգման հարցաթերթիկները: Նշանակուած պայմանաժամերը չյարգող ուսանողներու դիմումնագրերը նկատի չեն առնուիր:

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, Յունուար 1

ԿՌԻՒԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

— Պէտք է ելլեմ, ո՞ւր գնաց տղաս, մըռլտաց ու չհասկցաւ ինչու իր մարմինը չէր հնազանդեր իրեն, ինչու իր ուժերը զինքը յանկարծ կը լքէին: Երբ ցաւին սաստկութիւնը զգաց՝ մարմինը արդէն փռած էր գետինը, մայթին ու ցանկապատին անկիւնին երկայնքին:

— Ի՞նչ գործ ունիմ հոս, կրկնեց, նայելով սրունքներուն մայթին ի վար երկարած: Բայց արդէն ցաւի ճիրանները կը նետուէին կռնակէն մինչեւ ուսն ու անկէ վեր գլխուն ու մութ երկինքի տարածութեան: Սեղմեց ակռաները, շունչը սկսեր էր դժուար առնել եւ ուժերը կը պարպուէին թեւերէն ու սրունքներէն:

— Ի՞նչ կ'ըլլամ կոր ...:

Ցեռոյ արեան համը եկաւ բերնին:

— Զարնուած եմ, ըսաւ շատ մեղմ ձայնով, մէկը զէնք քաշեց վրաս ... աս ի՞նչ մութ է ... քիչ մը լոյս ըլլար ... ոտքի պէտք է ելլեմ ... Պերճը պէտք է գտնեմ, փորձանքի չեկած ... ո՞ւր ես տղաս ...:

Մատներով տկար ճիգ մը ըրաւ հողը ճանկելու, տեղ մը բռնելու, բանի մը կառչելու, փորձեց գլուխը, ուսը վերցընել — բայց ապարդիւն էր: Ետ ինկաւ մայթին քարին վրայ:

Վայրկեան մը իրեն թուեցաւ որ ցաւը մեղմացեր էր, պիտի լքէր զինքը, ոտքի պիտի ելլէր: Գերագոյն ճիգով մը բարձրացուց գլուխը քարէն ու շուրջը քննեց — փողոցը ամայի էր, հոն էին ծառերը, քովի պատը:

— Բան մը չունիմ ... ո՞ւր գնաց շնիկը հարցուց, փորձելով բնական վիճակ մը գտնել «վիրաւորուած եմ, հոգ չէ ... հիմա կ'անցնի»: Այն ատեն էր որ մարմնին մէջ տարածուած ցաւը հաւաքուեցաւ, խտացաւ, կարծրացաւ ու հարուածը իջաւ գիտակցութեան էն փափուկ կէտին: Ճիչ մը արձակեց, փորձեց աջ ձեռքը ուսին տանիլ բայց չկրցաւ:

Վախը յանկարծ իջաւ սրտին:

— Չէ, չէ ... կարելի չէ որ ... պիտի մեռնի՞մ արդեօք:

Հարցումը լախտի հարուած մըն էր ու պահ մը շշմեցուց զինքը:

— Ասա՞նկ պիտի մեռնիմ, շան պէս, մայթի մը վրայ ... ու յիշեց հօր վերջին վայրկեանը, Դաշնակցական ծեր ֆէտային, Հալէպի հին քաղաքի աղտոտ, յիմար փողոցի մը փոշիներուն մէջ, գինովի մը դանակէն ինկած ... երբ իր վերջին ուժերով սեղմեր էր իր ձեռքը ու փսփսացեր էր «Արմենակ տղաս, սիրէ աս աշխարհը», երեք պարզ տղայական բառեր եկած հիմա աս թշուառ անկիւնը ...:

Հօր պատկերը երկվայրկեան մը յըստակ ուրուագիծ առաւ մտքին մէջ «սիրեցի գիտցած միակ ձեւովս» մտածումը եկաւ ու գնաց: Ու հիմա կոտտացող ցաւերուն հետ անդորրութիւն մը կը տարածուէր իր ներսը:

— Կը մեռնիմ կոր, պապա ...:

Զարմացաւ ու բողոքի ոչ մէկ զգացում այցելեց իր տատանող գիտակցութիւնը: Շուրջի ձայները տակաւ կը նուաղէին, մուշ մը եկեր էր վրան, անծանօթ ուժ մը տէր կ'ըլլար իր անձին ու ինք չէր կըրնար դիմադրել:

— Տղաս ո՞ւր է ...:

Գոցուեցան աչքերը: Զէնքի աղմուկը հեռուէն կուգար միայն, կոտտացող ցաւին պէս: Որքա՞ն մնաց կէս — գիտակից այս վիճակին մէջ: Բացաւ աչքերը վերջին անգամ «Նայիմ իմ աշխարհիս ... ալ տեսնելիք չունիմ ... կէս մնաց գործս» ու կիսախուփ աչքերը վերջին անգամ տեսան սեւ, պզտիկ կենդանին անշարժ կայնած, ծառերու պէս բաներ ... ամէն կողմ մութ, «կը տեսնեմ կոր» ըսեց հեռուէն ..., Գոցուեցան աչքերը հիմա բայց արթնութեան շշուկը դեռ կը վժժար ականջներուն մէջ ու բերնին արեան կծու համը դեռ հոն էր:

Ու գիտակցութեան վերջին նշոյլով, Արմենակին այնպէս թուեցաւ թէ պարպուած իր բոլոր մտածումներէն, իր բառերէն, լքուած իր ինքնութեան բոլոր զէնքերէն՝ ան ի վերջոյ գտեր էր միակ գանձը որուն համար ապրեր ու տառապեր էր — զոհուիլ իր սիրոյ առարկային համար ...:

Անկենդան փռուած էր Արմենակ, գոհունակութեան շատ տարտամ դրոշմ մը դէմքին վրայ:

(Շար. 28)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՇԱՄՓԻՆԵԸՐԻ. – Պր. Արշաւիր Կլոբիկ-եան 1200 Ֆր.:

ՎԻԷՆ – ՓՈՆ ԹՙԷՎԷՔ. – Օր. Ժանին Նորուեան 600 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Կ. Ժ. Թիւլեան 300 ֆրանք:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վերապատուելի Ի. Քէչիշեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ նորոգ հանգուցեալ՝ Երիցուհի Լուսնթագ Քէշիշեանի:

Տիկին Կ. Ժ. Թիւլեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Գառնիկ Ահարոնեանի մահուան առթիւ եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ իր այրիին եւ զաւակներուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԹՈՒԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Հայկուհի Շալճեանի մահուան առթիւ, Զուլալ Գաղանճեան 200 Ֆր. կը նուիրէ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն):

Տիկին Հայկուհի Շալճեանի մահուան առթիւ, Արփիկ Միսաքեան փոխան ծաղիկի 500 Ֆր. կը նուիրէ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի տան (ստանալ «Յառաջ»էն):

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

ՎԻԷՆ. – ՓՈՆ - ԹՙԷՎԷՔ. – Օր. Ժանին Նորուեան իր հօր՝ Խաչատուր Նորուեանի (Զօպոյեան) մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօր՝ Աննա Նորուեանի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կոնէսի Հանգստեան Տունը կը փնտռէ հիւանդապահուհի եւ օգնական հիւանդապահուհիներ (aide soignantes) խնամքի պայմանները բարելաւելու համար: Հաստատութիւնը՝ D. D. A. S. S.-ի պայմանագրութեան տակ է եւ ունի բժշկական դարմանումի բաժանմունք:

Դիմել՝ տնօրէնութեան. հեռաձայնելով Պր. Ֆէսճեան՝

39 85 24 24

ARMEN
HADJIAN
PEINTURES

Exposition du 13 Janvier au 6 Février

Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75004 PARIS
Tél. : 42. 77. 30. 00

LE COMITE DE SECOURS POUR LES ORPHELINS

de l'UNION DES DAMES ARMENIENNES DE PARIS

tiendra son Assemblée Générale à son siège social,

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

le lundi 8 Février à 15 heures.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ կազմակերպութեան ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստանի Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. - Տիկին Անդրէ Պալեան 400 Ֆր., «Պօրալէն» 35.030 Ֆր., Պր. Փ. Թութճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժօսկէր 1000 Ֆր., Տիկին Ծառուկեան 500 Ֆր.:

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Պր. Ստեփան Խէնթէմուրեան դպրոցին համար 2000 Ֆր., Պր. Պարգեւ Սայրիմ 1000 Ֆր., Պր. Նշան Սայրիմ, Պր. Ժիրայր Տէրտէրեան, Պր. Յարութիւն Կիւլ, եւ Տիկին Ժանին Թէճիրեան 300-ական Ֆր. Տիկին Արաքսի Ասլանեանի մահուան քառասունքին առթիւ (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Համբարձում Դարբինեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նշան Միքայէլեան 250 Ֆր. Տիկին Զուարթ Փէհլիվանեանի մահուան առթիւ եւ իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալներու ընտանեկան պարագաներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Յունուար 13, Ը. օր Ծննդեան: Տօն անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. –

Յունուար 14, տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

APPEL de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LE KARABAGH RESISTE,
LE KARABAGH SURVIT,
LE KARABAGH ENDURE
dans le froid, la faim, la tourmente et sous les bombes azéries,

Mais...
...LE KARABAGH EXISTE

Aidons les Karabaghtsi à tenir encore cet hiver.

Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France pour qu'elle continue son aide humanitaire pour le Karabagh coûte que coûte.

Envoyez vos dons à :
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 4-ին կէսօրէ ետք Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

PAQUES A JERUSALEM

organisées
par la section féminine
de la Cathédrale Arménienne Serpotz - Tarkmantchatz
de Marseille

du 14 Avril au 21 Avril 1993

Selon l'ancien calendrier : Paques le dimanche 18 Avril

7.000 F.

Nos prix comprennent :
- *Aller-Retour* Marseille - Tel-Aviv - Marseille
- Les transferts, aéroport - Hôtel et vice-versa
- Le logement Hôtel *Jérusalem* en chambre double
- *En Demi-Pension*
- **Les excursions** et visites en autocar
- Assurance obligatoire.

Supplément chambre individuelle + 700 F.

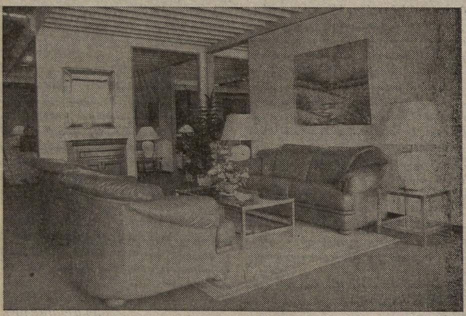
S'inscrire avant le 15 Janvier — Verser un acompte de 1.500 F.

——— Tél. : 91. 77. 84. 70 ———

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre

PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 Frs

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI
12 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17.971 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.971

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԲ ԾԻԾԱՂԵԼԻՆ ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ Է

Պոսնիոյ փոխ -- վարչապետ՝ Թուրաճլիքի սպանութիւնը, Սարայեւօ, ՄԱԿ-ի «պաշտպան» ուժերու քիթին տակ, կուգայ եղերականօրէն փաստել, եթէ հարկ էր, Միացեալ -- Ազգերու ողբերգական անզօրութիւնը: Այս պարագային, խակապէս աւելի յայտուն կը դառնայ Տը Կօլի արհամարհական որակումին՝ «ce machin»ի դիպուկ բնոյթը: Արդարեւ, նախկին Եուկոսլաւիոյ պարզած պատկերը, այսօր, այնքան վրդովեցուցիչ է որ կարելի է միայն պժգալ ի տես կատարուածին, անմեղ ժողովուրդներու անընդունելի տառապանքին. եւ այս ամբողջը, ինչպէս քանիցս կրկնած ենք, ոչ թէ հեռաւոր կրասնոսելսկի մը կամ Գորիսի մը մէջ, այլ Եւրոպայի սրտին վրայ: Մարդասիրական միջամտութեան սկզբունքը զոր Միացեալ - Ազգերն ու Եւրոպան խրացուցին կը ծառայէ քօղարկելու բուն քաղաքականութեան մը բացակայութիւնը:

Անհասանելի շրջան մը, Պոսնիա, ուր ոչ մէկ հաւաքականութիւն մեծամասնութիւն է եւ ուր ամիսներէ ի վեր կ'արտօնուին ջարդերը, նոյնիսկ անորակելի բռնաբարումներ մկրտուած՝ «ցեղային մաքրագործում»:

Անկախ Պոսնիան անդամ է Միացեալ -- Ազգերու կազմակերպութեան եւ սակայն ոչ ոք ստանձնեց այդ անկախութեան ապահովութիւնը: Ու մինչ «մեծերը» կը վիճաբանին զինեալ միջամտութեան մը թեր ու դէմ կարծիքներով, տեղւոյն վրայ զինուր կը ջարդեն, անօթի -- ծարաւ բնակչութիւններ սարսափով կ'ապրին եւ հարց կը տրուի խոր ցաւումով՝ ի՞նչ բանի կը ծառայեն Միացեալ -- Ազգերը:

«Եւրոպան մեռաւ Սարայեւօ» կ'ըսէ ֆրանսացի քաղաքական դէմք մը, Ժ. Ֆ. Տէնիօ, որ յաճախ սահմանագլուխներուն վրայ իր կեանքն ալ վտանգած է: Բայց, կը թուի որ միայն Եւրոպան չէ որ մեռաւ Սարայեւօ, այլ ամբողջ քաղաքակիրթ կոչուած աշխարհը որ իր ամօթի եւ կեղծաւորութեան դաշտը գտած է Պոսնիա: Միայն Պոսնիա՞:

Դեռ յիշե՞նք մեր մինուճարը, որ տարիներէ ի վեր, երկրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք, դեռ վերջերս Ժընեւէն Սթոքհոլմ, Սթոքհոլմէն Մոսկուա խօսակցութեանց, բանակցութեանց, սակարկութեանց նիւթ դարձած Ղարաբաղի թղթածրարը կը պտըտցնէ, առանց որեւէ դրական արդիւնքի, միշտ յուսալով Ծառայական դումարուելիք Մինսկի ժողովը: Մինչ այդ, կը մխիթարուինք, երբ Պուշ եւ Ելցին կը բարեհաճին միացեալ յայտարարութեամբ մը իրենց «խոր մտահոգութիւնը» յայտնել Ղարաբաղի մասին: Փոքր ժողովուրդներու ճակատագիրն է միշտ հաւատք ընծայել «մեծերուն»:

Այդ «մեծերը» կը շարունակեն բանակցութիւն, ժողով, դիւանագիտական ուղիներ քարոզել լուծելու համար հարցերը Պոսնիայէն Ղարաբաղ: Աճապարելու հարկ չկայ: Շատ չատ մեռեալներու թիւը քիչ մըն ալ կ'աւելնայ: Որո՞ւ հոգ:

Պուտրոս Պուտրոս Ղալին է որ կը յայտարարէ ամենայն պաղարիւնութեամբ, բռնաբարուած կիներու եւ աղջիկներու հարցին կապակցութեամբ. -- «ՄԱԿ-ի մասնագիտացած բազմաթիւ յանձնախումբեր կ'աշխատին պատերազմական ոճիրներու վրայ եւ կը հետեւին Պոսնիա կատարուող բռնաբարումներու հարցերուն, որպէսզի ոճրային միջազգային Ատեան մը հաստատուի, Նիւրամպերկի նման: Պէտք է սպասել այդ աշխատանքներուն արդիւնքներուն»:

Սպասենք:

Երբ այսքան անկարողութիւն կը ցուցաբերէ քաղաքակիրթ աշխարհ կոչուած Պիղատոսը, ուրիշ ի՞նչ կը մնայ ընելիք:

Կարելի էր, թերեւս, ծիծաղելի գտնել ինչ որ պատահեցաւ Սարայեւօ, առջի օր: Կարելի չէ, սակայն, երբ ծիծաղելին կը սպաննէ եւ կը դառնայ ողբերգութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»

ՊՈՍՆԻՈՅ ՓՈԽ-ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պոսնիոյ փոխ -- վարչապետը՝ Հաքիճա Թուրաճլիք Սարայեւոյի օդակայանը գացած էր, Ուրբաթ, Յունուար 8-ին, շնորհակալութիւն յայտնելու համար Թուրքիոյ Պետական Նախարար Օրհան Քիլէրճիօղլուի որ Գաղթականաց Բարձր Մարդպանութեան տրամադրած օդանաւով ուտեստեղէն եւ դեղօրայք կը բերէր: Վերադարձին կը գտնուէր ՄԱԿ-ի ֆրանսական վաշտի մը մէջ, զրահապատ եւ ֆրանսացի զինուորներու պաշտպանութեան ներքեւ: 400 մեթր անդին կը կենար Քասինդոլ Սթրիթի քննիչ կէտը (Չէք -- Փօյնթ) ուր շուրջ 50 Սերպեր կը ջանան նեղութիւն տալ: Առարկութիւնն այն է որ կառքին մէջ մէկը կայ որ չի կրնար ազատ երթեւեկի արտօնագիր մը ներկայացնել: Սպայակոյտը կը ղրկէ գնդ. Սարթրը որ հարցը կարգադրէ: Մինչ կը խօսին, Սերպերը կառքին խորը կը նշմարեն փոխ -- վարչապետը: Վեց ֆրանսացի կապոյտ սաղաւարտաւոր կողքին են, իրենց պաշտօնն է փոխ -- վարչապետին պաշտպանութիւնը: Վիճաբանութիւնը ֆրանսացի գնդապետին հետ շուրջ 2 ժամ կը տեւէ եւ կը թուի որ ամէն ինչ հանդարտած է: Սարթր զէնքը գրպանը կը դնէ, պիտի գոցէ զրահապատ կառքին դուռը, երբ երեք հոգի կը հրմշտկեն զինքը եւ անոնցմէ մէկը կը կրակէ Թուրաճլիքի վրայ: Եօթը գնդակ ստացած է, քիչ ետք կը մեռնի: Ցետագային, ցոյցեր եղած են ՄԱԿ-ի, նաեւ ֆրանսական զօրքին դէմ՝ «Մորիյոն՝ մարդասպան» (ՄԱԿ-ի պաշտպանութեան ուժի (Ֆորփրոնիւ) հրամանատարն է): Շատ ազդուած է, եւ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին իր մտահոգութիւնը չէ ծածկած եւ այս սպանութիւնը բաղդատած է արհիդուքս Ֆրանսուա Ֆերտինանտի սպանութեան, 1914ին, որ ծնունդ տուաւ Ա. աշխարհամարտին:

Շաբաթ օր, Փարիզ ժամանած էր Պոսնիոյ նախագահը՝ Ալիճա Իզէթպեկովիչ, խորապէս ազդուած իր փոխ -- վարչապետին սպանութենէն: Ռաշինկթընէն կուգար, ուր հանդիպած էր Պուշի խորհրդատուին: Գրեթէ պետական ղեկավարի ընդունելութիւն պիտի վերապահուէր իրեն եւ այդ խակ պատճառով մեծ յօյսերով կը վերադառնար: Այս այցելութիւնը կազմակերպած էր Պերնար -- Անրի Լեւի եւ սկզբունքով անձնական բնոյթ ունէր, բայց Իզէթպեկովիչ բազմաթիւ տեսակցութիւններ պիտի ունենար քաղաքական դէմքերու հետ, սկսելով Նախագահ Միթերանէ:

Պոսնիոյ նախագահը մեծ յոյսեր ունի Ֆրանսայէն եւ սրտաճմլիկ կոչ մըն ալ ըրած է: Ան զէնք կ'ուզէ, զինուոր ունինք կ'ըսէ, միայն զէնքի պէտք ունինք: Նախագահը հօթէլ Ռաֆայէլի առջեւ ալ արժանացած է ֆրանսաբնակ իր հայրենակիցներուն ջերմ ողջոյններուն: Իր մամուլի ասուլիսն ալ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է, ծայրէ ծայր լեցուն սրահի մը մէջ:

Նախագահը 20 ժամ մնաց միայն Փարիզ եւ կրցաւ նաեւ ճաշել Լիփ, մասնակցութեամբ ընդդիմութենէն ալ անձնաւորութիւններու ինչպէս՝ Շ. Միյոնի, Ա. Բալատիւրի, Սիմոնն Վէյլի:

Վախ կար որ Պոսնիոյ փոխ -- վարչապետին սպանութիւնը պատճառ ըլլայ Ժընեւի ժողովին ընդմիշտ ընդհատումին, բայց Կիրակի օր կարելի եղաւ վերսկսիլ, գոնէ քանի մը ժամ, եւ շարունակութիւնը յետաձգել: Երկուշաբթի, Յունուար 11-ին Ժընեւ կը սպասուէր ան՝ որ գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի այս ամբողջին՝ Սերպիոյ նախագահ՝ Միլոսեվիչ: Յոյս կար որ Սերպիոյ դիրքը աւելի ճկուն ըլլար:

Վէնս -- Օուըն ծրագիրը, ինչպէս գրած էինք, անընդունելի է Պոսնիոյ համար, գլխաւորաբար քարտէսի կտրատման գետնի վրայ (երեք ինքնավար գաւառներ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱԶԸ ՄԻՇՏ ՔԻՉ Է

ՁԻՒՆԷՆ ԵՏՔ ԱԼ ՑՈՒՐՏԸ ԿԸ ՏԻՐԷ

Երկուշաբթի առտու, Յունուար 11-ին, ցուրտը բաւական ուժեղ էր Հայաստան, Երեւան՝ զերոյէն վար 5, նախորդ օրերու առատ ձիւնէն ետք:

Ընդհ. ձեւով կացութիւնը հանդարտ է բացի Տաւուշի շրջանէն, դրադներ արձակուած են Ներքին Կարմիր Աղբիւրի, Մովսէսի եւ Այգեպարի վրայ, նաեւ Լաչինի գօտիի հարաւային մասը փոխ հրացանաձգութիւններ տեղի ունեցած են:

Երկուշաբթի օր, կազի օրական հասնող քանակն էր՝ 4 միլիոն 900 հազար խորանարդ մեթր, ինչ որ շատ ու շատ անբաւարար է, ինչպէս քանիցս բացատրած ենք:

Ֆրանսական դիմումներուն արձագանգած էին Շաբաթ օր (Յունուար 9) «Լը Քոթիտիէն» եւ նոյն իրիկուան «Մոնտ»ը (Յունուար 10 / 11): Երկու թերթերն ալ կը հաղորդէին թէ Ռոլան Տիւմա այդ մասին խօսած է եւ տեղեկութիւններ տուած, երբ հայկ. կազմակերպութեանց մէկ պատուիրակութիւնը կ'ընդունէր Հինգշաբթի, Յունուար 7-ին:

Նախագահ Լ. Տէր -- Պետրոսեան Յունուար 7-ին ընդունած է Միացեալ -- Նահանգներու ՀԱՊ-ի երկիրներուն ցուցաբերած մարդասիրական օժանդակութեան գլխաւոր պատասխանատու Ռիչըրտ Արմիթէյճը: Ամերիկացի հիւրը Լ. Տէր -- Պետրոսեանի յանձնած է Միացեալ -- Նահանգներու նախագահին ուղերձը, ուր պատրաստակամութիւն յայտնած է Հայաստանի անհրաժեշտ մարդասիրական օժանդակութիւն կատարելու մասին: Տեսակցութեան ընթացքին արծարծուած են այդ օգնութեան Հայաստան առաքումին, ինչպէս նաեւ շրջանի քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութեանց առնչուող հարցեր:

Նոյն օրը նախագահը ընդունած է Ռուսաստանի Հայաստանի դեսպան Վլատիմիր Ստուպիշինը, որու հետ տեսակցութեան ընթացքին քննարկուած են Հայաստանի ներկայ կացութիւնը եւ հայ--ռուս յարաբերութեանց զարգացման հարցերը:

Միշտ Յունուար 7-ին, նախագահը ընդունած է յատուկ ծրագրերու Վարչութեան պատասխանատու Լէոնարտ Պետրոսեանը:

33% Սերպերուն, ինչ որ նուազ է, քան՝ ինչ որ կը գրաւեն այսօր, բայց՝ աւելի քան իրենց օրինաւոր պահանջը կրնայ ըլլալ): Գալով 44% մահմետականներուն պէտք է գոհանան հողամասին մէկ քառորդէն քիչ մը աւելիով: Պարզ կը դառնայ որ յարձակողը կը վարձատրուի:

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը յայտարարեց. -- Եթէ հարկ ըլլայ միայն զինեալ ուժով ազատագրել Պոսնիոյ արգելափակման կայանները, Ֆրանսա պատրաստ է առանձին ալ ընելու:

Թուրքիոյ մէջ ալ մեծ յուզում ստեղծած է Պոսնիոյ փոխ -- վարչապետին սպանութիւնը զոր «վայրագութիւն» որակած է վարչապետ Տէմիրէլ:

ՄԱՀ ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունուար 10-ին, Փարիզի մէջ իր մահկանացուն կնքած է գաղութիս ծանօթ դէմքերէն՝ Նուրհան Ֆրէնկեան:

Ծնած էր Պոլիս, 1905 Յունուար 17-ին եւ ծնողքին հետ Փարիզ հաստատուած 1920-ին: Սկզբնական շրջանին աշխատած է իր հօր՝ Աշոտ Ֆրէնկեանի հետ, որ կարեւոր ադամանդագործ էր: Ցետագային ինք կը հիմնէր ձուլարան մը. նաեւ Պուրսօ, գնած էր դղեակ մը եւ տէր դարձած շամփանեի գործատան մը:

Նուրհան Ֆրէնկեան գլխաւորաբար ծանօթ է իր բարեսիրական գործունէութեամբ: Երկար տարիներ անդամ եղած է Փարիզի Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան եւ Հ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, երկու տեղերն ալ վարելով պատասխանատու պաշտօններ: Հիմնադիրներէն էր նաեւ Փարիզի հայկական թանգարանին (ավընիւ Ֆոշ), որու միակ պատասխանատուն եղած է յետագային: Իր բարեսիրութեանց կարգին յիշենք Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին եւ Մշակութային սրահը որ իր անունը կը կրէ: Նաեւ Փարիզի Ս. Յովհ. -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ նորակառոյց սրահը որ նաեւ իր անունը կը կրէ: Բազմաթիւ նուիրատուութիւններով մասնակցած է այլ եկեղեցիներու շինութեանց, ինչպէս՝ Լիոնի, Վալանսի, Պրիւսէլի: Բարերարներէ է նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան, եւ անշուշտ՝ Էջմիածնի: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իրեն շնորհած էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ շքանշանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 15, ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔ ասպարէզ կարդաց անգամ մը եւս ՄԱԿ-ի ուժերուն: Արդարեւ, քանի մը հարիւր Իրաքցիներ, առանց համաձայնութեան Քուէյթ մտած են եւ ՄԱԿ-ի ուժերու պաշտպանութեան տակ գտնուող, բայց իրենց պատկանող զինամթերքը (զէնք, հրթիռ եւայլն, եւայլն) առած տարած են: Պէտք է ըսել որ ՄԱԿ-ի պաշտպան ուժերը բաւական յաջող չարաթավերջ մը ունեցան Պոսնիայէն Քուէյթ: Այս զէնքերը կը պատկանէին Իրաքի որ տէր պէտք է դառնար անոնց մինչեւ Յունուար 15, բայց ոչ՝ այս ձեւով:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Շեւարնածէ Յունուար 19-ին Թեհրան կ'երթայ, ուր բարեկամութեան եւ տնտեսական գործակցութեան համաձայնագիր մը պիտի ստորագրէ: Վրաստան նաեւ կազ պիտի ուզէ Պարսկաստանէն:

ՇԵԹԼԱՆՏ կղզիներու բացին խրած նաւթանաւը կը շարունակէ քարիւղ թափել եւ հազարաւոր թռչուններ մեռած են արդէն: Օժանդակութեան միջոցներն ալ չեն կրնար գործել փոթորկոտ օդին հետեւանքով:

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ մեծ հարց մը ծագած է, որովհետեւ Նախագահ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

Նիսի մէջ, Վալանս յաջողեցաւ (0 -- 0) հաւասար արդիւնքով վերջացնել Շաբաթ օրուան իր մրցումը: Ներկայիս 9-րդ է 21 կէտով: Գլուխն է Մարթիկ 27 կէտով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՎ ՊԱՏՄՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Քաղաքական լուրերու, մեկնաբանութիւններու, ճառերու, յօդուածներու ամէնօրեայ ողողումին մէջ, մամուլը պարբերաբար տեղ կը բանայ նաեւ ընթերցողներու նամակներուն, կամ անոնցմէ առնուած պատառիկներու. այսպէս է նաեւ Հայաստանինը: Ատիկա թէ ընթերցողը յարգելու ձեւ մըն է, եւ թէ ազատութեան, յատկապէս ժողովրդավարութեան փոքրիկ երաշխիք մը: Մէկդի ձգած ամէն տեսակի այն հաշիւները որոնցմէ մղուած՝ խմբագրութիւն մը տեղ կուտայ ընթերցողներու նամակներուն, հետաքրքրական է նկատել զանոնք գրել տուող ազդակները:

Ամէն մամուլի, եւ մանաւանդ հայկականին պարագային, նամականիի յատկացուած սիւնակները ի յառաջագունէ, որպէս դժգոհութեան, զանգատի արտայայտութիւններու հասարակաց վայր նկատի կ'առնուին: Անոնց մէջ տեղ կը տրուի նաեւ լուրջ տեղեկատուութեան ու բամբասանքի միջեւ տատանող պարագաներու որոնց մասին լուրջ խմբագրութիւն մը պիտի չուզէր ուղղակի արտայայտուիլ, սակայն բոլորովին լուռ մնալն ալ յարմարագոյն լուծում պիտի չնկատէր:

Այս գրութեան ատաղձն ալ գալով հայաստանեան մամուլի վերոյիշեալ սիւնակներէն, կազմուած է զանազան տարրերով. հասած վերջին տրցակներէն առնուած նմոյշները կը պատկանին «Երկիր» օրաթերթին (Դեկտեմբեր 24) եւ «Գարուն»ի Օգոստոս եւ Հոկտեմբերի թիւերուն: Նամականիի անոնց սիւնակներուն մէջ նախ ուշադրութիւն կը գրաւէ կաշառակերութեան երեւոյթին մատնանշումը. առաջին նամակագիրը բժշկական ուսանող մըն է որ կը պարզէ յաճախած հիմնարկին ճահճացած վիճակը: Հիմնական նիւթը նորութիւն չըլլալով հանդերձ, կա՛ն նոր զարգացումներ այդ մարզին մէջ որոնք կը կազմեն հետաքրքրական մասը. նամակին հեղինակը որ «Ուսանող» ստորագրած է, նախ բաւական անկեղծութեամբ կուտայ սփիւռքահայ ուսանողներու վայելած բնորոշումը. ատիկա «բառացի նշանակում է՝ կթան կով, մի շարք ամպիոնների բառարաններում, մանաւանդ քննական շրջաններում»:

Բաւական լայնախոհութեամբ կը վերաբերի նամակագիրը դասախօսներու հանդէպ որոնց ընթացքը մեծագոյն տուն տուողն է իր տողերուն: Ան կ'ընդունի որ «երբեմն շատերը ստիպուած են «ձեռքի տակից» փող հանել». սակայն միւսներն են որոնք զինք մղած են գրելու. այն դասախօսները որոնք «"մանրուքներից" անցել են «տոլարի դիպլոմատիայի», չարաշահելով նոյնիսկ «ընդունուած նորմաներ»ը: Ինչպէ՞ս. նամակը կուտայ բացատրութիւնը. «մի շատ յայտնի ամպիոն ստուգարքի համար պահանջում է ոչ աւել -- ոչ պակաս 200 տոլար այսօրուայ «գնացուցակով», իսկ քննութեան համար մինչեւ 300 տոլար»: Ի՞նչ կրնայ ընել անզօր ուսանող մը. զանգատի՞լ: «Գնա՛ ում կ'ուզես բողոքիր, տեքանատի անկարող ու մեղսունակ հայեացքի տակ». ճարահատ երիտասարդը կ'առաջարկէ ուրեմն. «տեքանատը ամէն քննական շրջանի սկզբին ամպիոնների «թարիֆը» թող կախտայ հիմնարկի դրան վրայ որ բանից անտեղեակ ուսանողները սրան նրան չհարցնեն թէ ինչքա՞ն վճարեն»...:

Երկրորդ մէջբերումը նոյն թեման կը շօշափէ. Ա. Յովնանեան գրած է «Գարուն»ի. «ասում են, իբր, որոշ արտօնեալ դիմորդներ չեն մասնակցում ընդունելութեան քննութիւններին (փառք անսպառ լինի ամենազօր դրամ), բայց ստանում են իրենց ուզած նիշը: Հաւատս չի գալիս, բայց, դէ, ծուխը առանց կրակ կը լինի՞...»: Այս երկուքին բնական եզրակացութիւնն ալ կուգայ Վաստակ Բ.ի տողերէն, երբ կը գրէ. «կնոջս վիրահատեցին ժինեքոլոժիական բաժանմունքում. վիրաբոյժը հինգ հազար ռուբլի է պահանջում. իմ երեք ամսուայ աշխատավարձն է»: Անկախութեան դաւաճանողի մեղքով ամբաստանե՞լ այս տողերուն հեղինակը իր վերջին անդրադարձին համար երբ կը գոչէ. «հէ՜յ, վա՜խ, թալանչի կոմունիստների բռնապետութիւն, երբ բժշկութիւնը գրեթէ անվճար էր...»:

Նոր ժամանակներու յատկութեան ուրիշ արձագանգ մըն ալ կուտայ Զ. Յովհաննիսեանի նամակէն առնուած պատառիկը. ամենածանօթը՝ որուն շատերս հանդիպած ենք հաւանօրէն մինչեւ այսօր: Այդ պատառիկը կ'ըսէ. «երէկ մի ծեր մարդ անձնագիրը թողեց խանութում՝ երկու հացի դիմաց: Վաճառողը երեւի ծանօթ էր՝ համաձայնուեց: Էս ինչ օրի հասանք...»:

Բողոքարկուներու համեմատաբար նեղ այս նշումները աւելի ընդհանուր բնոյթ մը կը ստանան Գ. Յակոբեանի հարցումով. անոր դժգոհութիւնը ու սպասումը կը վերաբերին ոչ միայն իրեն, խնդրոյ առարկայ դարձնելով կառավարական վարչախմբը. ան կը հարցնէ. «վերջապէս ե՞րբ է մեր կառավարութիւնը մշակելու գործող ծրագիր, որպէսզի ոչ թէ մուրացիկի պէս ձեռքներս պարզենք արտասահմանեան օգնութեանը, այլ մէջքներս շտկենք՝ փոխ -- շահաւէտ համագործակցութեան յուսալի արդիւնքներով»:

Նամականիներէ այս ծաղկաքաղին մէջ կան տողեր ալ որոնք ո՛չ բողոք, ոչ ափսոսանք կը յայտնեն, այլ հետաքրքրութիւն մը կը ջանան գոհացնել. Սեդա Սարգսեանի հետաքրքրութիւնը յայտնապէս կը դեգերի տեղեկութեան ու բամբասանքի սահմաններուն միջեւ: Արդարեւ, վերջերս առկէ -- անկէ լուրեր կը հասնին թէ կարեւոր գումար մը գրպանելով կծիկը դրած է Արտաքին առեւտուրի նախկին նախարար՝ Եսայի Ստեփանեան ու կայք հաստատած Անգլիոյ մէջ. «ինչպէ՞ս»ները, «իրա՞ւ»ները տակաւին գոհացուցիչ պատասխանի մը չեն հանդիպած. հաւանաբար ոչ ալ պիտի հանդիպին, մինչեւ որ նորութիւններու յորձանքը մոռցնէ նախկին նախարարն ալ, տարած միլիոններն ալ իրենց մութերմութեան մէջ: «Ինձ ո՞վ կը բացատրէ թէ ինչ եղաւ Եսայի Ստեփանեանը, հարց կուտայ նամակագիրը. ճի՞շդ է որ տեղափոխուել է Անգլիա, տուն է գնել»: Այս տողերը լոյս տեսած են «Գարուն»ի Հոկտեմբերի թիւին մէջ որ հաւանօրէն լոյս տեսած է Նոյեմբերի ընթացքին. անկէ ի վեր արդեօք գտնուա՞ծ է մէկը – պաշտօնական ոլորտէն կամ անպաշտօն - որ պատասխանելու պարտաւորութեան նմանող զգացում մը ունենայ ուղղուած հարցումին...: Ո՞վ գիտէ:

Բողոքի, ափսոսանքի, հետաքրքրութեան այս արտայայտութիւններով գծուած պատկերը ինքնին նորութիւն չի բերեր, սակայն կը թելադրէ. շատ տեղին է առաջարկը որ նոյն սիւնակներուն մէջ կ'ըլլայ Արտակ Մարտիրոսեանի կողմէ, որպէս անուղղակի եզրափակում պատառիկներով բուռածներուն. ան կը գրէ. -- «Առաջարկում եմ հիմնել հայ ժողովրդի դիմացկունութիւնը ուսումնասիրող գիտական հաստատութիւն: Դա անգնահատելի նպաստ կը լինի ողջ մարդկութեանը»:

Եթէ լուրջի առնուի առաջարկը, հաւանաբար մեծ յայտնութիւններու առջեւ կը գտնուի ամբողջ մարդկութիւնը. եւ վստահաբար Հայաստան ալ կը շահի «երկնքի տակ բաց գիտաշխանոց»ի մակդիրը, ներսին ու դուրսին գործակցութեամբ փակելէ ետք «երկնքի տակ բաց թանգարան»ի հպարտառիթ շրջանը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՅՔԱՐ

ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

Լուրը այնքան արտառոց էր, որ որպէս անճաշակ կատակ տեղ չէր կրնար գտնել նոյնիսկ մեր թերթին «Ժպիտ»ի բաժնին մէջ, եթէ ան մեզի ղրկուած չըլլար Christian International Solidarity-ի Ուաշինկթընի մասնաճիւղին կողմէ, որուն կեդրոնը կը գտնուի Լոնտոն:

«Պայքար»ի ընթերցողները մեզի հետ կարդացին հաւատալին -- անհաւատալին. հաւատալին այն էր, թէ անգլիական կառավարութիւնը որոշած է 250.000 թէ 350.000 սթերլին գումարի փոխարժէքով մարդասիրական օգնութիւն ընծայել Արցախի ժողովուրդին, դէթ նուազագոյն չափով եւ կարճատեւ շրջանի մը համար ամոքելու չորս տարիէ ի վեր խաչուող ազգաբնակչութեան ցաւերը: Նոր Տարուան նախօրեակին, այդ օգնութիւնը կրնար նկատուիլ նաեւ կաղանդչէք մը, սփոփարար որքան նաեւ զօտեպնդող՝ իր բարձրաւանդակի հողերուն եւ ազատութեան կառչող մարդոց եւ կիներուն, ծերերուն ինչպէս անչափահասներուն համար: Անգլիական գանձէն մեծ գումար մը պիտի չպակսէր այդ օգնութեամբ, սակայն վստահօրէն Անգլիոյ բարոյական դրամագլուխին վրայ դրական յաւելում մը պիտի ըլլար, մանաւանդ որ համաշխարհային Կարմիր Խաչը նաեւ կամաւոր արձանագրուած էր օգնութիւնը հասցնելու կարօտեալներու ընտանիքներուն:

Ասիկա ներկայացման առաջին արարն է:

Երկրորդ արարը -- անհաւատալին -- իր մէջ կը խտացնէ ողբերգութիւն մը -- քաղաքական ճիւղաւորումներով:

Ամէն ոք իր մանկութեան առաջին օրէն գիտէ թէ Կարմիր Խաչը ամէն տեղ է, ուր կայ մարդկային դժբախտութիւն մը. ան ներկայ է պատերազմներու, արհաւիրքներու պարագային, կամ թէ ձիւնի ու փոթորիկի մէջ, միշտ իր գթառատ ձեռքը երկարելով բոլոր տառապեալներուն, առանց ցեղի խտրութեան: Ան նոյնիսկ այսօր կը գտնուի Իսրայէլի սահմանամերձ շրջանին մէջ, իրենց տուներէն եւ հայրենիքէն աքսորեալ վրանաբնակ Պաղեստինցիներու օգնութիւն ընծայելու: Ան տարուան չորս եղանակներու «Կաղանդ Պապա»ն է, միշտ քաջառողջ, կայտառ, առանց ազդուելու ձիւնէն ու մրրիկէն, առանց երբեք պաղ առնելու ու հարբուխ բռնուելու...:

Ահա այդ մշտադալար օգնութեան կազմակերպութիւնը Արցախի հարցով յանկարծ ինքզինք վատառողջ զգացած է: Անգլիական Կարմիր Խաչը կառավարութեան յայտնած է, թէ ի վիճակի պիտի չըլլայ Արցախի մարդասիրական օգնութեան ծառայել, «առողջական պատճառներով» (Health reasons):

Անգլիացիները ճանչցուած են որպէս վարպետ՝ քաղաքական եւ դիւանագիտական բառերու նրբին գործածութեան մէջ: Սակայն այս անգամ անգլիական Կարմիր Խաչի պատասխանատուները խիստ հիւանդ պէտք է եղած ըլլան (արցախեան հիւանդութիւն), այդքան կոպիտ սուտի մը դիմելու համար: Ի՞նչ է հիւանդութիւնը: Ազգային եւ միջազգային բարեսիրական կազմակերպութիւն մը կը հիւանդանա՞յ երբեք:

Ամէն ինչ յստակացաւ, երբ անգլիական կառավարութիւնը իր կողմէ մերժեց Քրիստոնէական Միջազգային Համակամութեան կամաւոր դիմումը՝ ստանձնելու Կարմիր Խաչին պաշտօնը: Մերժումի որպէս ջախջախիչ պատճառ ցոյց տրուեցաւ Համակամութեան «կողմնակալ»ութիւնը, այսինքն՝ կազմակերպութիւնը քիչ մը չա՛փ քրիստոնէաւէր է, եւ համակիր՝ Արցախի Հայութեան:

Ճիշդ է, որ քաղաքականութիւնը ... այն է՝ ինչ որ գիտենք, ու անոր բարոյականը շատ բարձր չէ փողոցի մակարդակէն. այսուհանդերձ, ամէն չնականութիւն, սինիզմ, իր օրէնքները ունի միջազգային կեանքին մէջ: Հոս այդ անբարոյութեան ... բարոյագիտութիւնն ալ ոտնակոխուած է:

Նոր Տարուան առթիւ, առողջութեան եւ արագ ապաքինման մաղթանքներ կը ներկայացնենք անգլիական Կարմիր Խաչին, յուսալով որ շուտով կը բուժուի իր քաղաքական ախտէն: Որպէս դեղատոմս իրեն կ'առաջարկենք, որ քիչ մը աւելի մտերիմ յարաբերութիւններ հաստատէ Կարմիր Մահիկին հետ: Իսկ անգլիական կառավարութեան, Ալպիոնի այդ խիկապէս ծերացած առիւծին, կը մաղթենք քիչ մը աւելի ուժ իր կթոտած թաթերուն, մտքի աւելի պայծառութիւն ու մանաւանդ՝ իր նախկին հնարամտութիւններէն հիւլէ մը՝ վայրկեան մը առաջ Արցախ առաքելու համար իր մարդասիրական օգնութիւնը:

Գ. Փ.

Դեկտեմբեր 26

ՉԵՐՆՈՄԻՐԴԻՆԻ ԴԺՈՒԱՐԻՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի նոր վարչապետը ընտրուեցաւ բաւական սուր պայքարով մը. երեսփոխաններու նախասիրութիւնը կեդրոնացաւ նախ Եուրի Սքոքովի վրայ որ Յունիսին հիմնուած Ապահովութեան Խորհուրդին քարտուղարն է: Ելցին չվաւերացուց այս ընտրութիւնը, մինչ իր թեկնածուն է. Կայտար երրորդ տեղը կը գրաւէր: Նախագահը ուրեմն, համաձայնեցաւ Չերնոմիրտինի ընտրութեան, պաշտպանելով այն թէզը թէ Սքոքով արդէն կարեւոր պաշտօն մը ունի պետական նուիրապետական կարգերուն մէջ:

Այս հանգրուանէն առաջ Ելցին փորձած էր այն տպաւորութիւնը ստեղծել որ ոչ մէկ կերպով պիտի զիջի Կայտարի թեկնածութենէն. սակայն իր ջանքերը արձագանգ չգտան ոչ երեսփոխանական շրջանակին մէջ ոչ ալ ժողովուրդին մօտ: Թերեւս որոշ ազդեցութիւն ունեցած է Արտաքին Նախարար Կոզիրեւի մէկ յօդուածը ուր կը խօսուէր ընդդիմադիր երեսփոխաններու կողմէ պետական հարուածի մը պատրաստութեան մասին: Հարցը այն էր որ կառավարութեան ուղղուած նոյնիսկ չափաւոր քննադատութիւններու հեղինակները կ'ամբաստանուէին համայնավար ամբողջատիրութիւնը վերահաստատելու մեղքով. ատիկա ստեղծած էր տրամադրութիւն մը որ Կայտարի անկումին մէջ կը տեսնէր ժողովրդավարութեան վախճանը:

Իրականութեան մէջ եղածը նման էր Լանտսպէրգիսի կատարած ընտրապայքարին, սակայն Լիթուանիոյ նախագահը սուղ վճարեց այն փորձառութիւնը թէ մեծ բանի չի ծառայեր համայնավարութեան ուրուականով սպառնալ շահելու համար ընտրութիւնը երբ երկրին մէջ դրամին արժեզրկումը հասած է 2000%-ի եւ ապրուստի մակարդակը ամէն օր անկում կ'արձանագրէ:

Նոր վարչապետին կը սպասեն լեռնակուտակ դժուարութիւններ. պէտք է սանձել դրամահոսքը, արտադրութեան անկումին արգելք ըլլալ: Իր նպատակներէն միայն ծանօթ է այն պարագան որ Կայտար առաւել զարկ պիտի տայ ազգային ճարտարարուեստին, քան արտասահմանեան գործակցութեան վրայ հիմնուած ձեռնարկներու որոնց մեծ մասը շահագիտական նպատակներ կը հետապնդեն: Պիտի կազմակերպէ նախանիւթի ծրագրուած բաշխում մը որպէսզի գործատուներու աշխատանքը չկասի ու օդակայանները վառելանիւթի պակասով չանդամալուծուին: Ան կ'ուզէ նաեւ նեցուկ կանգնիլ տագնապէն ամէնէն աւելի տուժածներու խաւին, որպէսզի բնակչութեան աղքատացումը վերջ գտնէ: Կը խոստանայ տակաւին պայքարիլ կաշառակերութեան դէմ. խոստում մը որ հազար անգամ կրկնուած, սակայն հազուադէպօրէն յարգուած է: Չերնոմիրտինի ղեկավարութեամբ տակաւին տնտեսական ծրագիր մը հրապարակուած չէ. բայց վերջ տրուած է, գոնէ առժամաբար, Ելցինի ու Խորհրդարանին հակասութեան: Ամբողջ հարցը հոն է որ ան պիտի յաջողի՞ տնտեսական իսկական վերականգնում մը պարգեւել երկրին:

Ա. Թ. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ
երգերը ծերին, ճիչերը մանկան
կ'արձագանգեն թունդ խաղերով մոլոր
Մ. ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՎԱԼԱՆՍ. -- Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Երիտասարդացի, Թէքէեան Մշակութային Միութեան Երիտասարդացի եւ Նուպար Մարգական Միութեան կազմակերպած Ամանորի ճաշին խրախճանքը մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ։

Արդարեւ, Դեկտեմբեր 31, Հինգշաբթի գիշեր, Վալանսի «Փալէ տէ Ֆուար»ի «խափաս» սրահը, կը յորդէր հայութեամբ եւ հայկականութեամբ ... Հոն էին մեծ մայրիկներ, մեծ հայրեր, մայրեր, հայրեր, զաւակներ, թոռնիկներ եւ մանաւանդ շուրջ 250 երիտասարդներ, որոնք հաճոյքով եւ գիտակցութեամբ լքած էին իրենց «եւրոպական շրջանակները» և եկած էին իրենց ծնողաց հետ տօնելու, բաժնելու Ամանորի խնճոյքը եւ հայկական սովորութիւնները ... հին յուշերու եւ Պոմոնի «մասնագէտ» «Յառաջ»ի աշխատակից՝ Սարգիս Պօղոսեան երբ ներկայ ըլլար եւ վայելէր այդ հայկական մթնոլորտը, անպայման պիտի ըսէր. --

-- ... Ի՜նչ հրաշք, անցեալի հայկական Պոմոնէն, 50 տարի ետք, Աստուած իմ, կարելի՞ է եղեր նորէն եւ նման հայկական կեանք, սովորութիւններ եւ մթնոլորտ ստեղծել եւ ապրիլ հարազատօրէն...։

«Մեծ յաջողութեամբ» երբ կ'ըսենք կրկնակի եւ յուսադրիչ ուրախութիւն է, որովհետեւ, այդքան մեծ ճաշ եւ հանդիսութիւն կազմակերպողները եւ բացարիկ ճշգրտութեամբ գործադրողները, ամբողջութեամբ երիտասարդներ են, միջին տարիքով 23 տարեկան...

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի պատուիրակ-գործիչը՝ Ա. Քէշիշեան, իր բացման խօսքով, Միութեան անունով քաջալերեց եւ շնորհաւորեց երիտասարդները եւ յայտնեց ներկաներուն թէ՝ ... հայկականութեամբ դաստիարակուած այս երիտասարդներով, Վալանսի գաղութը կրնայ կարեւոր ապահովութիւն մը զգալ թէ՝ հայկական կեանք եւ գործունէութիւն ստեղծելու եւ շարունակելու «տաակ գինուորներ» պատրաստուած են արդէն...

Մանածիւղին Նախագահ՝ Տօքթոր Ժան -- Նօէլ Կօչկարեան, իր կարգին, շնորհաւորեց եւ քաջալերեց երիտասարդները։

Կէս գիշերին, Կաղանդ պապային մուտքը, շուրջ 50 մանուկներու եւ նոյնիսկ «մանուկ դարձած» բազմաթիւ հայրերու եւ մայրերու երջանիկ ճիչերուն տակ, գագաթնակէտին հասցուց բոլորին ուրախութիւնը։ Ո՞վ չի սիրեր Կաղանդ պապան։

Ապա, մինչեւ առաւօտեան ժամը 6, նուագախումբի խանդավառ նուագներով, ծերունիներէն մինչեւ երախաները, անմոռանալի Նոր տարի մը դիմաւորեցին...։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մաչքա հանքային համալսարանին ամփիթատրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 21-ին, Սայաթ Նովա երգչախումբը, որ արդէն 20 տարեկան է, իր այդ տարեդարձը տօնած է ոգեւորիչ համերգով մը։ Յայտագրին առաջին մասը կը կազմէին Գրիգոր Սիւնիի եւ Կոմիտասի գործերը։ Նախքան համերգին սկիզբը, Բագարատ Էսդուքեան տպաւորիչ ուղերձով մը բացումը կատարած է։ Սիւնիի եւ Կոմիտասի գործերէն ետք, լսուած են Սայաթ Նովայի, Արա Պարթեւեանի ստեղծագործութիւնները, ու առաջին մասը փակուած է Էսկառ Յովհաննիսեանի մէկ երգով։ Երկրորդ մասը ալ աւելի խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ անցած է նոյն հեղինակներու գործերու մեկնաբանութեամբ։ Ապա, մեծերու երգչախումբը քաշուած ու տեղը տուած է Սայաթ Նովա մանկական երգչախումբին, բաղկացած շուրջ 60 մանուկներէ։ Փոքրիկները յաջողութեամբ երգած են Մնակեանէ, Գաբամանուկեանէ, Խաչատրեանէ, Մերանկիւլեանէ եւ Մաւիսաքալեանէ։ Հուսկ, համերգին վերջաւորութեան, հաճելի անակնկալ մը եղած է մեծերու եւ փոքրերու միասնաբար երգելը։

**

ՊՈԼՍՈՅ Նարեկեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 19-ին, մեծարանքի ցերեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ երաժիշտ Տիկին Սիրվարդ Գարամանուկեանի, նախաձեռնութեամբ Խաաեան Սանուց Միութեան եւ Պէյօղլուի Թաղական խորհուրդի հովանաւորութեամբ։ Գարեգին Պատրիարք նախագահած է հանդիսութեան։ Հաւաքոյթին բացումը կատարուած է Խաաեանի աշակերտուհիներու կողմէ երգուած Խաաեանի քայլերգով։ Օրուան հանդիսավարը՝ Բիւզանդ Ագպաշ բացման խօսքը արտասանելու հրաւիրած է Խաաեան Սանուց Միութեան ատենապետը՝ Տօքթոր Յակոբ Երէցեան։ Խօսք առած են Պերճ Շիկահեր եւ Ռոպէր Հատտէճեան։ Տիկին Գարամանուկի երգերը մեկնաբանած է Ալիս Մանուկեան։ Շնորհակալութեան իր խօսքը արտասանած է Տիկին Սիրվարդ Գարամանուկ, որ խորապէս յուզուած է, հարց տուած է որ արդեօք արժանի՞ էր այսքան պատիւներու։ Տօքթոր Արամ Ֆընտըքի փակման խօսքէն ետք, ներկաները յոտնկայս ունկնդրած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը։ Հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք։

**

ԿԷՏԻԿ ՓԱՇԱՅԻ Ս. Յովհ. Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկ. 26-ին, մասնաւոր հանդիսութեամբ կատարուած է արքութեան տիտղոսի վերաբերեալ կոնդակի յանձնումը, զոր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը շնորհած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեանի։ Հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքի նախագահութեամբ։ Պատարագին յաջորդած է սիրոյ սեղան մը, որու նախագահած է Մեսրոպ Արք.։ Բացումը կատարած է մատաղի յանձնախումբի անունով Տօքթոր Վարդգէս Պէյլէրեան։ Ապա, Թաղական խորհուրդի ատենապետը՝ Կարպիս Տուրասլան կարդացած է տեղեկագիրը, ուրկէ պարզուած է որ Թաղը ինքնաբաւ է։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։

[illegible]

Հրապարակի վրայ են երկու որակաւոր բոմփաք տալեր «ARB»ի կողմէ պատրաստուած (1991) եւ որոնց մենաշնորհեալ բաշխիչն է ՏՈՄ հաստատութիւնը (կարելի է գտնել անշուշտ սալի բոլոր վաճառորդներուն եւ FNAC-ի մօտ)։ Մէկը՝ Կոմիտասի պատարագն է, միւսը՝ Եկմալեանի։ Մենակատարութիւնը կը պատկանի Ս. Գայեանէի արանց երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Լեւոն Շապանեանի։ Երգէոնը կը նուագէ Գրիգորի Մեչվելիշվիլի, մեներգները կը կատարեն Արաքսի Մանսուրեան եւ Վարդան Յարութիւնեան։

(*) Messe arménienne de Komitas (*Réf. DOM* 1403), Messe arménienne de Yekmalian (*DOM* 1416).

ՏՐԴԱՊՏՈՑՏ

ԱՐՏԱՆՈՒՋ

Արտանուջը կը գտնուի Մեծ Հայքի Գուգարք նահանգի Կղարջք գաւառին մէջ, Ճորոխ գետի Արտանուջ վտակի ափին։ Ագաթանգեղոսի գործերուն մէջ յիշուած է Արտանուջի բդեշխութիւնը, որ ենթակայ եղած է Հայոց Տրդատ Գ. Թագաւորին։

Է. դարուն, քաղաքը գրաւած են Արաբները։ Հայաստանի մէջ, արաբական խալիֆայութեան դէմ 774 -- 775-ի ապստամբութեան պարտութենէն ետք, Վասակ Բագրատունին փախաւ Կղարջք գաւառը։ Անոր թոռնիկը՝ Աշոտ Բագրատունին, 820-ական թուականներու սկիզբը հիմնեց հայկական իշխանութիւն։ Ըստ «Քարթլիս Ցխովրեբա»յի («Վրաց Պատմութիւն»), Աշոտ Բագրատունին վերաշինեց Արտանուջը, կառուցեց ամրոց եւ անոր պարիսպներուն քով հիմը դրաւ նոր քաղաքին։ Թ-էն Ժ. դարերուն ընթացքին, Արտանուջը ընդարձակուեցաւ եւ սկսաւ մեծ դեր խաղալ դրացի երկիրներու հետ կատարուող առեւտուրին մէջ։

Առեւտրական ճանապարհներով կապուած ըլլալով Վրաստանի, Արխազիոյ, Տրապիզոնի եւ այլ վայրերու՝ Արտանուջը դարձաւ առեւտրական կեդրոնով վաճառաշահ ու բարգաւաճ քաղաք մը։

Բիւզանդացի կայսր -- մատենագիր Կոստանդին Ծիրանածինը (905 -- 959) կը գրէ. -- «Արտանուջ ամրոցը շատ անառիկ է։ Մեծ քաղաքներու նման Արտանուջը ունի ընդարձակ արուարձան, Տրապիզոնի, Իպերիոյ, Արխազիոյ, Հայաստանի եւ Ասորիքի բոլոր շրջաններէն հոս կուգան առեւտրականներ...»։ Ան կ'աւելցնէ, թէ քաղաքը մեծագումար մաքսատուրքեր կը ստանար առեւտուրէն, իսկ քաղաքագաւառը՝ Արգինը ընդարձակ է ու բարեբեր։

Ժ. դարուն, Անիէն դուրս եկող կարաւանային միջազգային ճամբաներէն մէկը կ'անցնէր Անի -- Կարս -- Արտանուջ գիծով ու կը հասնէր Սեւ ծովու ափամերձ վայրերը։

ԺԱ. դարու վերջաւորութենէն մինչեւ մոնկոլական նուաճումները (1230), Արտանուջ կը պահպանէր զարգացած քաղաքի իր դիմագիծը։ Մոնկոլեան տիրապետութենէն ետք, 1555-էն սկսեալ քաղաքը ենթարկուեցաւ օսմանեան լուծի։

Քսաներորդ դարու սկիզբը, Արտանուջ ունէր մօտ հազար բնակիչ, 960-ը՝ Հայեր, մնացեալը՝ Թուրքեր։ Վերջինները հոն գաղթած են Ախալցխայէն, 1828 -- 1829-ի ռուս -- թրքական պատերազմին ժամանակ։

Քաղաքը ունէր Ս. Ստեփանոս անունով Եկեղեցի, կառուցուած՝ 1836-ին։ Հայերը ունէին նաեւ վարժարան մը։

Բնակչութեան գլխաւոր զբաղումները հողագործութիւնը, անասնապահութիւնը, առեւտուրն ու արհեստագործութիւնն էին։ Հայերը վարպետ դերձակներ, կօշկակարներ, ներկարարներ եւ դարբիններ էին։

Շրջանը կ'արտադրէր ընտիր գինի, մորթ, բուրդ եւայլն։ Մորթը կ'արտածուէր մինչեւ Փարիզ եւ Մարսէյլ։ Քաղաքին մէջ զարգացած էին ասեղնագործութիւնը, մետաքսագործութիւնը եւ կերպասագործութիւնը։

**

Արտանուջ եւ անոր շրջակայքը հարուստ են հնութիւններով։ Պահպանուած է բերդը բարձր ժայռի մը գագաթին։ Մինչեւ 1918, բերդին մէջ պահպանուած էին ջրամբարի եւ տուներու աւերակները։

Արտանուջի Հայերը տեղահանուեցան Ա. աշխարհամարտի ժամանակ։ Անոնք բնակութիւն հաստատեցին Սեւ ծովու ափամերձ քաղաքներուն մէջ։ Թուրքերը քաղաքը կոչեցին Աթաքալէ։

ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԽՍԱՎԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ԿՌԻՒԸ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Տիկին Անժէլ տան դուռը չկզպեց։ Դանդաղ քայլերով գնաց իր սենեակը, ակնոցները փնտռեց վայրկեան մը եւ առաւաչքերուն անցուց, պզտիկ, մաշած Նարեկ մը հանեց բարձին տակէն ու եւ եկաւ Արմենակին սենեակը, նստաւ անոր անկողնին վրայ ու սկսաւ անշշուկ կարդալ։ Մէկ էջը չմնացած՝ վար դրաւ գիրքը ու նայուածքը սառեցաւ անորոշ կէտի մը վրայ։ Անսահման վստահութիւն ունէր իր ամուսնոյն վրայ ու անկարելի էր որ ան սխալէր։ Փորձեց կացութիւնը կշռել ու չափել «օրէնքին մէջն է» անցաւ միտքէն, պզտիկ աղօթք մը թփրտաց շրթունքներուն վրայ ու հիմա քիչ մը աւելի ապահով կը զգար։

Ելաւ թէյ մը շինեց -- ձեռքերը կը դողային ու թափեց շաքարը։ Գաւաթը առած ետ եկաւ Արմենակին սենեակը ու անկողինին վրայ հին տեղը նստաւ ու լուռ՝ խմեց, կէս ականջ մը տուած դուրսի ձէնքի աղմուկին։ Յետոյ ձեռքը փափկութեամբ Արմենակին բարձին վրայէն անցուց ու կրկին անշարժացաւ։ Պզտոր անձկութիւն մը սողկեր էր ներսը, աչքը դրան վրայ՝ բաւական ատեն մտիկ ըրաւ ձայներուն, ձեռքերը կը պաղէին, մուշ մը ցնցեց նիհար կոնակը։ Ելաւ սեւ շալը նետեց ուսերուն, եկաւ նոյն տեղը նստաւ, կուզը անկած, ձեռքերը դոգը ծալած, գլուխը կախ...։ Քիչ ետքը քունը եկաւ ու կարճ պահ մը մրափեց։

Երբ արթնցաւ՝ շուրջը քննեց արագ մը -- մարդ չկար «ո՞ւր մնացին, Աստուած իմ» վախի մօտ բան մը հիմա քիչ մը աւելի տարածուած էր քաղցկեղի պէս բայց միտքը դեռ կառչած մնաց կեանքի լուծումներուն։ Յետոյ գնաց դուռ, բացաւ, չորս կողմը նայեցաւ -- պարտէզը, փողոցը, ամբողջ Թաղը գիշերուան մէջ պահուըտած էր։ Պէյրութի հայաշատ շրջաններէն մին, Ճեմարանի շուրջը հաւաքուած՝ բաւական անխռով մնացեր էր կռիւներուն։

Շալը փաթթեց մարմնին շուրջ ու պարտէզ իջաւ, յիշատակներ պաշարեցին զինքը։ Պերճին պատանութենէն մնացած ... ու մօտեցաւ ցիր ու ցան ծառերուն մութին մէջ յանկարծ թելադրական, ապրող ներկայութիւններու վերածուած։ Կեանքի մօտիկութեան պահանջ մը ունէր -- զգաւ էքալիւբթըսներու բուներուն, գնաց կռթնեցաւ էն մեծին, ցանկապատին քով։ Եղերականին կասկածը, այլեւս անծածկելի՝ սկսաւ շարշրկել զինքը։ Ներս աճապարեց իր տան ապահովութեան, ու բազկաթոռին նստած՝ աղօթք մը մրլտաց։ Յետոյ, Նարեկը ուժգին սեղմած կուրծքին ու լոյս վառած թողելով՝ գնաց իր սենեակը, նստաւ մութին ու սպասեց...։

.

Առտուն բացուեցաւ տժգոյն ու խռով։ Հաղարաւոր նման օրեր եկեր էին առկէ առաջ Պէյրութի քնատ բնակիչներուն ու Անժէլ միշտ ամէնքէն առաջ ոտքի ելեր էր, անշշուկ, անտրտունջ՝ նախաճաշ ու ճաշ պատրաստեր էր տղուն, ամուսնին ու ճամբայ դնելէն անմիջապէս ետք՝ սկսեր էր հաշուել վայրկեանները անոնց ետ գալուն։ Հիմա ալ նոյնը ըրաւ, միայն թէ անոնք այսօր առտուն պիտի վերադառնային։ Վստահ էր ատոր -- այնքան՝ որքան վստահ էր թէ մահը կեանքի մէկ կերպարանքներէն, հազուստներէն էր, թէ մարդիկ չեն մեռնիր, թէ մահը օթոպիւս փոխելու պէս բան մըն էր, ինքը ամէն օր ատանկ կը ճամբորդէր, գիտէր ... եւ Աստուծոյ հետ ալ կապ չունէր որովհետեւ Աստուած ինչ էր տակաւին չէր հասկցեր...։ Գիտէր որ սէրն ալ չի մեռնիր որովհետեւ ինքը միշտ սիրած էր ու սիրելը միշտ տալ, նուիրել եղած էր իրեն համար։ «Ատոր համար է որ սէրը պիտի շարունակէ կեանքէն շատ վերջն ալ ... ինծի պէս տգէտ կիներու համար ... որքան ատեն կը սիրես՝ այնքան ատեն հէչ պէտք չունիս վախնալու ոչ կեանքէն ոչ ալ մահէն» մտածեց կէս քուն կէս արթուն, օրօրուելով բազկաթոռին վրայ։

Անանկ որ մինչեւ ոստիկաններուն դրան մէջ երեւնալը՝ գիշերուան վախն ու խուճապը անհետացեր էին տունէն, ու մնացեր էր միայն կեանքը, կեանքի սրբութիւնը ու սրբութեան սէրը։ Ներս հրամցուց, աթոռ եւ սուրճ առաջարկեց որ անոնք մերժեցին։ Բայց ամէն ինչ պատրաստեր էր իրեն համար ... բացի մէկ բանէ՝ զաղտնի ուժ մը՝ որուն ներկայութիւնը նոր կը զգար իր կեանքին մէջ։

(Շար. 29)

(Շար. Ա. էջէն)

Քլինթըն որոշած է 12 տարեկան իր աղջիկը մասնաւոր վարժարան դնել (60 հազար ֆրանք տարեկան) մինչ իր ամբողջ ընտրապայքարի ընթացքին հանրային դպրոցի դովքը հիւսած էր։ Յարդ, հանրային դպրոց կը յաճախէր Լիթըլ Ռոք, բայց, Քլինթընները կ՚արդարացնեն իրենց ընտրութիւնը այն մտավախութեամբ որ Ուաշինկթընի կրթական դրութիւնը բիրտ ուժի, թմրեցուցիչի չահատակութեան, միջակ ուսումի համբաւ կը վայելէ։

ՆՈՐԸԵՎ պիտի թաղուի Երեքշաբթի, Յունուար 12-ին, Սէնթ Ժըրմէյն Տէ Պրայի ռուսական գերեզմանատունը, ըստ իր փափաքին։ Նախապէս քաղաքային արարողութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի Կառնիէ Պալատը (Օփերա)։ Դամբանականը պիտի խօսի Ճէք Լանկ։ Կտակը դեռ չէ բացուած (շատ հարուստ էր, քանի ամէնէն «սուղ» պարողն էր), բայց արդէն իսկ ծանօթ է որ նախատեսած էր Հիմնարկ մը ստեղծել պարի եւ բժշկական ու գիտական հետազօտութեան ի նպաստ։

ՃԱՇ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Սեւրան Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը Նոր տարուան առաջին ճաշը կը կազմակերպէ ի նպաստ իր դպրոցին։

Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 20·30-էն սկսեալ

17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի անպայման հեռաձայնել՝

Տիկին Կապենց
42 – 36 – 48 – 88

Տիկին Խլօյեան
43 – 83 – 92 – 75

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ափ կ՚առնենք.

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ կաղանդ պիտի տօնենք, Ծնունդ պիտի սօնենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի գոհանանք.

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ձագուկներուն կեանքի աննկարագրելի պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ՚արիւնէ.

Ըսե՞լ որ նորածինները կը մահանան ցուրտէն սովահար

Ըսե՞լ որ կռուող ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ գաղթական Արցախցին տաք ապուրի համը արդէն մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ գաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորսնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս տօնական օրերուն ափխանցել ափ մը սնունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս.

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին

CBAF — Opération Arménie

17, rue Bleue, 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : Ne 55835
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՎԻԼԼԷՕՐՊԱՆ. — Տիկին Մարի Գալուստեան 300 ֆրանք ի յիշատակ Շաւարշ Միսաքեանի՝ «վարպետը» զոր լաւ ճանաչած է։

ՕՐՄԷՍՈՆ. — Պր. Գր. Ռահանեան 200 Ֆր.։

ՕՇ. — Տէր եւ Տիկին Մ. Համբարձումեան 200 Ֆր.։

15e ANNIVERSAIRE
DE LA CHORALE
SAHAK-MESROP
en hommage à Wardan SARXIAN
Vendredi 22 Janvier à 20h45
ABBAYE SAINT-VICTOR

sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN

EMMA PAPIKIAN
Soliste de l'Opéra d'Erevan

Au piano
JULIETTE YILMAZIAN

Solistes de la Chorale
Eva Artinian
Vartouhi Minassian
Antranik Minassian

Réservations : Cathédrale Arménienne
91. 77. 84. 70

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին ստացած է. — Փոխան ծաղկեպսակի Գալուստ Հարությունեանի մահուան առթիւ. —

Առաքել Հարութիւնեան Եկեղեցիին 5·000, Ալթիթիւտին 2·500, Ժաֆ-ին 2·500, Սահակ — Մեսրոպ երգչախումբին 1·000 Ֆր., Հայկ Հարութիւնեան Եկեղեցիին 2·500, Ժաֆ-ին 2·500, Ալթիթիւտին 5·000 Ֆր., յետ մահու Գալուստ Հարութիւնեան Եկեղեցիին 2·500, Ղարաբաղին 2·500, Ալթիթիւտին 2·500, Ժաֆ-ին 2·500, Գույումճեան Եղբարք Ռոժէ եւ Միշէլ Եկեղեցիին 1·000, Վարդան Մանուկեան Ղարաբաղին 2·000, Եկեղեցիին 300, Հայազատ Մխիթարեան Ղարաբաղին 1·000, Եկեղեցիին 200, Սերաստացիներու Միութիւն 200, Հայկ Ոսկերչատան պաշտօնէութիւն Եկեղեցիին 600, Ռոպէր Ազիլազեան Ժաֆ-ին 500, Սամուէլ Ջարուկեան Եկեղեցիին 500, Ս.Օ.Ս. — Արմէնիին 500 Ֆր., Մինասեան Եղբարք Եկեղեցիին 500, Վարդան Մկրտիչեան Եկեղեցիին 500, Ս.Օ.Ս. — Արմէնիին 500, Երուանդ Հարութիւնեան Եկեղեցիին 500, Ալթիթիւտին 500, Ֆիլիփ Սահակեան Պարսամեան Դպրոցին (Նիս) 500, Եկեղեցիին 500 Ֆր.։

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՏ 7

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած մեծ մայրերու եւ մեծ հայրերու յարգանքի օրը։

Մարտ 20, Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի տարեկան պարահանդէսը — բացառիկ անակնկալ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ընկեր Խորէն Ուլուսեան, իր եղբօր՝ Յովսէփի մահուան 12-րդ տարելիցին իր հարցին Ազնիւի մահուան 2-րդ տարելիցին եւ կնոջ Ազնիւ Ուլուսեանի մահուան 8-րդ տարեդարձին առթիւ իր շատ սիրելի «Յառաջ»ին կը նուիրէ 300 Ֆր.։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արաքսի Տրէզեանի կսկծալի մահուան առթիւ Տատեան ընտանիքը 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին փոխան ծաղիկի։

Տիկին Հայկուհի Շալեանի մահուան առթիւ, Տիկին Բարուհի Փափազեան 200 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

G. Dalaras chante pour Chypre avec G. Moustaki

Grand Concert au Palais des Congrès de Paris
le 20 Janvier à 20 heures

COMMUNIQUÉ

Le grand chanteur grec *Georges Dalaras*, en collaboration avec le grand artiste épris de liberté et de justice *Georges Moustaki*, présente le 20 Janvier un grand concert au Palais des Congrès de Paris, avec la participation de *Dimitra Galani*, de *Charis* et *Panos Catsimichas* et de *Michalis Christodoulides*.

Ce concert ne sera pas seulement un grand événement musical, un grand soleil méditérranéen sur le ciel parisien, mais aussi une occasion de sensibiliser davantage le public français sur la perpétuation du problème de Chypre et plus particulièrement sur la nécessité impérieuse d'agir pour la protection du patrimoine culturel hellénique et chrétien du pays qui est en péril dans la partie de Chypre occupée par l'armée turque depuis plus de dix-huit ans, en dépit de la condamnation universelle. La Turquie essaie d'en déraciner non seulement la présence physique millénaire grecque mais aussi toute trace de cette présence et de cette histoire. C'est pourquoi la protection du patrimoine culturel de Chypre, composante essentielle du patrimoine de l'Europe et de l'humanité dans son ensemble est une mission très urgente.

Tous les bénéfices du concert iront à Chypre afin de soutenir les efforts pour récuperer des antiquités et des œuvres d'art illégalement exportées de la partie occupée.

Georges Dalaras occupe depuis plus de vingt ans une place à part sur la scène musicale hellénique. Son répertoire est très varié et va de la musique populaire et du rebetiko à la balade, la chanson engagée et la variété mais toujours avec une grande exigence de qualité. Il a chanté, entre autres, des œuvres de Theodorakis, Hadjidakis, Xarchacos, Marcopoulos, Moustaki et Christodoulides. Il a aussi chanté dans plusieurs films de Théo Angelopoulos sur des musiques de Eleni Karaïndrou.

Georges Moustaki qui vient de sortir son nouveau disque «Méditerranéen» n'a pas besoin d'être présenté.

Dimitra Galani est dotée d'une voix exceptionnelle et très sensible. Elle fait partie de la même génération de chanteurs que *Georges Dalaras*. Elle a commencé sa carrière avec *Moutsis* et *Hadjidakis* et a suivi une voie assez similaire à celle de *Dalaras*.

Les frères *Panos* et *Charis Catsimichas* sont à la fois auteurs-compositeurs et chanteurs de leurs chansons. Ils appartiennent à la nouvelle génération d'artistes, très prometteuse avec un répertoire composé essentiellement de balades avec des musiques inspirées des racines de la musique grecque, très sensibles, avec des paroles très soignées et d'une grande poésie.

Michalis Christodoulides est un compositeur chypriote établi en Grèce. Il a travaillé entre autres, sur la musique épique et populaire de Chypre et a mis en musique des poèmes de poètes chypriotes.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Չորեքշաբթի Յունուար 13, տօն է Անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Եպիսկոպոսարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. —

Յունուար 14, տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի ննջեցեալներուն համար։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թագէոսեան» մասնաճիւղը կազմակերպած է թէյասեղան մը, Յունուար 17, ժամը 15-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի տան մէջ

17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. —

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանէ 100 Ֆր. Օր. Ալիս Գազանճեանէ 400 Ֆր., եւ Այրի Տիկին Պերճուհի Պաղտասարեանի մահուան առթիւ, Պուրչեան ընտանիքէ 1000 Ֆր., Խիտավերտեան, — Վարդանեան, — Գարակիւլեան ընտանիքէ 1·500 ֆրանք։

Appel urgent d'aide à l'Arménie

La situation de l'Arménie est alarmante. Privé de nourriture, de médicaments, d'électricité, de chauffage, confronté à une inflation galopante, le peuple d'Arménie est à bout de souffle.

En ces jours de fêtes, chacun d'entre nous se doit de penser à ceux qui souffrent, en particulier les enfants, les personnes âgées et les derniers réfugiés du Karabagh, lesquels vivent dans une situation de complet dénuement.

Pour leur venir en aide, l'U.G.A.B. organise un envoi personnalisé, à raison d'un colis par famille. Avec un don minimum de 100 francs, une famille d'Arménie recevra un colis contenant:

- *Farine*
- *Sucre*
- *Riz*
- *Pâtes*
- *Huile*
- *Haricots secs*
- *Bouillon*
- *Thé*

Un délégué de l'U.G.A.B. accompagnera les colis pour les distribuer sur place. Un reçu portant la signature et l'adresse de la famille réceptrice du colis sera délivré à chaque donateur. Celui-ci recevra autant de reçus que son don sera multiple de 100 F.

Nous comptons sur votre générosité pour envoyer le plus grand nombre de colis possible !

Libellez vos chèques à l'ordre de *U.G.A.B. — Arménie Nouvel An* 11, *Square Alboni*, 75016 *Paris*

Pour tous renseignements, veuillez contacter M. Khatchik Martirossian au 45. 20. 03. 18.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI
13 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17.972 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.972

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

ԿԱԶԸ ՄԻՇՏ ՔԻՉ Է

Երեքշաբթի առտու (Յունուար 12) Հայաստան հասած կազը 4 միլիոն 600 հազար խորանարդ մեթր էր միայն, ինչ որ անշուշտ քիչ մը աւելի տաղնապալից կը դարձնէ կացութիւնը:

Երկուշաբթի, Յունուար 11-ին, Մոսկուայի մէջ ռուս եւ հայկական համաձայնագիր մը ստորագրուած է երկու վարչապետներու Չերնոմիրդինի եւ Խ. Յարութիւնեանի միջեւ: Այս համաձայնագիրը գիտա -- թեքնիք եւ բարձրագոյն ուսման մարզերու գործակցութեան կը վերաբերի: Նախքան համաձայնագրին ստորագրութիւնը, երկու նախարարապետները գլուխ գլխի կէս ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցած են, իսկ երկու պատուիրակութիւնները (հայկականը կը գլխաւորէր Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան) շուրջ մէկուկէս ժամուան ընթացքին, ծեծած են բազմաթիւ հարցեր, գլխաւորաբար ուժանիւթի հայթայթման վերաբերեալ: Չէրնոմիրդին պատասխանելով ԹԱՍ-ի թղթակիցի մը, ըսած է թէ խօսած են այն միջոցներուն մասին որոնք պէտք է ի գործ դրուին ապահովելու համար Հայաստանի ուժանիւթի հայթայթումը (ծանօթ է որ Մոսկուա Հայաստանի պատկանող մազութ ունի որ պէտք է փոխաբինուէր կազով): Ռուսաստանի վարչապետը յայտարարած է. -- «Հայաստան տաժանելի կացութեան մատնուած է եւ Ռուսաստան պիտի ջանայ գործադրել իր յանձնառութիւնները, որպէսզի Հայաստան անցընէ այս դժուար շրջանը»:

Յունուար 11-ին, կրակոցները շարունակուած են Գորիսի եւ Կապանի շրջանը: Մինչեւ Յունուար 12-ի վաղ առաւօտը յարձակումներ եղած են նաեւ Ղարաբաղի Մարտունիի շրջանի Կարմիր Շուկայի վրայ: Վիրաւորներ կան, բայց, սպանուածներ դեռ չկային, երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ (Երեքշաբթի, տեղւոյն ժամով 11.15):

**

Մեծն -- Բրիտանիոյ լորտերու ժողովի փոխ - նախագահուհի Քարոլայն Քոքս 11-րդ անգամ ըլլալով Ղարաբաղ գացած է եւ Յունուար 9-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է այդ առընչութեամբ:

Տիկին Քոքս հետը տարած է 50 թոն անհրաժեշտ ապրանք: Ըսած է թէ այս անգամ Ղարաբաղը համեմատաբար հանդարտ գտած է:

Անդրադառնալով Պուշ -- Ելցին միացեալ յայտարարութեան, Ղարաբաղի Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեան, Յունուար 11-ին կատարած իր յայտարարութեան մէջ նըշած է որ այդ գործընթացը արդիւնաւէտ կ'ըլլայ միայն այն պարագային, երբ կռուող կողմերը պատրաստ ըլլան ուղղակի բանակցելու: Հարցի լուծումը, ըսած է, պէտք է հիմնուած ըլլայ Ազրբէջանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւններու միջեւ երկխօսութեան վրայ:

**

ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ

Վերջին շրջանին տեղի ունեցած հանդիսութեան (Հոթէլ տը Վիլ, Նոյեմբեր 19) առանձին խօսակցութեան ընթացքին Ժ. Շիրաք խոստացած էր Վահան Փափազեանի դիւրութիւններ ընծայել դեսպանատան վայրի մը համար, Փարիզի մէջ: Ի վերջոյ, Յունուարի սկիզբը Փարիզի քաղաքապետի դիւանագիտական խորհրդատուին՝ Փ. Լըլուշի եւ Վ. Փափազեանի միջեւ բանակցութիւններէ ետք, Փարիզի քաղաքապետարանը տրամադրելի (վարձու) յարկաբաժին մը գտած է Փորթ տը Սէն Գլու, որու պաշտօնական բացումն ալ կատարուի, հաւանաբար Փետրուարին:

Այս մասին ալ մանրամասնութիւններ կուտանք քանի մը օրէն, երբ Պր. Վահան Փափազեան վերադառնայ Երեւանէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ շարունակելով ապարդէւ կարդալ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան եւ Ամերիկացիներուն երկրորդ անգամ ըլլալով 24 ժամուան ընթացքին, 300 Իրաքցի ղրկեց Քուէյթ որոնք ՄԱԿ-ի ուժերու քիթին տակ քանի մը թոն զինամթերք առին տարին: Ամերիկացիք կոչ ըրին ՄԱԿ-ի եւ Յունուար 11-ին, Ապահովութեան Խորհուրդը վեց ժամուան նիստէ մը ետք բանաձեւ մը քուէարկեց ուր կը դատապարտէ Իրաքը եւ կը հրաւիրէ որ վերադարձնէ առած տարած բոլոր զէնքերը: Պաղտատի իշխանութիւնները կը պնդեն որ առնուած են ինչ որ իրենց կը պատկանի: Ամէն պարագայի մէջ, Ծոցի պատերազմէն ի վեր ամենալուրջ միջադէպն է եւ ընտրուած վայրն ալ դիպուածի հետեւանք չէ: Արդարեւ Իրաքի եւ Քուէյթի միջեւ գծուած նոր սահմանը որ կը զրկէ Իրաքը ծովի վրայ դուռ մը ունենալէ եւ քանի քարիւղահանքէ, խստօրէն դատապարտուած է Պաղտատի կողմէ: «Լիպերասիոն» հարցազրոյց մը հրատարակած է (Յունուար 12) ամերիկացի իրաքագէտի մը հետ, որու մէջ ան կը բացատրէ թէ այս ամբողջը հետեւանք է ամերիկեան քաղաքականութեան սխալներուն: Միացեալ -- Նահանգները Իրաքի նկատմամբ քաղաքականութիւն չունեցան եւ քաղաքականութեան այդ բացակայութիւնը Ծոցի պատերազմէն ի վեր: Այնպէս կարծուեցաւ որ եթէ նոյնիսկ չտապալի, Սատտամ Հիւսէյն տկարացած պիտի ելլէ եւ ուզէ չուզէ պիտի ենթարկուի: Ս. Հիւսէյն միշտ իշխանութեան գլուխն է եւ պարտուած ալ չի զգար ինքզինք:

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱՅԻ համարձակ յայտարարութիւնները ինչ կը վերաբերի Ֆըրանսական զինեալ միջամտութեան մը Պոսնիա, բաւական խռարանցում ստեղծեցին եւ Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներն իսկ ստիպուեցան պէմօլ մը դընել ի հաշիւ Արտաքին նախարարին որ Յունուար 11-ին Պուքրէշ էր: Ժոքս ըստիպուեցաւ ըսել որ Տիւմայի խօսքերը սխալ մեկնաբանուած են, Պութրոս Ղալի հրաւիրեց Ֆրանսա միայն ՄԱԿ-ի շըրջածին մէջ գործելու, Պէրէկովուան իսկ հրաւէր կարդաց՝ «պաղարիւնութեան երբեմն թեթեւ կերպով կը խօսուի պատերազմի մասին, թող ամէն մէկը իր պայծառատեսութեան տէր մնայ»: Պոսնիոյ Սերպերն ալ սպառնացին հակազդելու եթէ որեւէ զինեալ փորձ ըլլայ արգելափակման կայանները ազատագրելու: Ընդհանուր ձեւով շատ անխոհեմ կը նկատուի Ռ. Տիւմայի յայտարարութիւնը որ կրնայ նաեւ ցաւալի հետեւանքներ ունենալ արգելափակուածներուն համար:

ՄԱԿ-Ի ընդհ. քարտուղարը որ Պոն գացած էր Յունուար 11-ին զօրք ուզեց վարչապետ Քոհլէն: Այս վերջինը, սակայն, չի կրնար ընթացք տալ դիմումին, որովհետեւ գերմանական Սահմանադրու-

ԹՈՒՐՔ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Թուրքիոյ Ներքին նախարար Իսմէթ Սէզկին «Թուրք հաւաքականութիւնը 2000 թուականին պատրաստելու միութեան» ասուլիսին ըսելէ ետք թէ Թուրքիա ԻԱ. դարը կը սկսի որպէս յարգարժան, հզօր ու մեծ պետութիւն մը, ներքին գլխաւոր հարց նկատած է ահաբեկչութիւնը եւ դրամահոսքը: Խօսելով ահաբեկչութեան մասին, Սէզկին կեդրոնացած է ՓՔՔ քրտական զինեալ կազմակերպութեան վրայ, զայն նկատելով հայկական ահաբեկչութեան յաջորդած քայլ մը որ առընչուած է հայկական խոէալին ու կազմակերպութիւններու: Այս նշումները իրեն եզրակացնել կուտան թէ Թուրքիա Սեւրի դաշնագիրը վերակենդանացնելու ջանքերու դէմ յանդիման կը գտնուի ու ՓՔՔ-ի հարաւային եւ հարաւ -- արեւելեան Անատոլուի մէջ տարած գործունէութիւնը կը միտի բաժան բաժան ընել երկիրը: Ի. Սէզկին ըսած է նաեւ թէ յիշեալ կազմակերպութիւնը կը ջանայ ահաբեկչական գործունէութիւնը ծաւալել նաեւ մեծ քաղաքներու մէջ:

թիւնը արգելք է գերման զինուորներու երկրէն դուրս ծառայելուն: Նախ, պէտք է սահմանադրական փոփոխութիւն կատարել եւ Գերմանացիք շատ «տաք» չեն: Պութրոս Ղալի ալ կը սպառնայ ՄԱԿ-ի ոչ մէկ կազմակերպութիւն հաստատել Պոն, եթէ գերման զինուորները չմասնակցին Միացեալ Ազգերու գործողութիւններուն:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ համայնավարամէտ զօրքերը լայնածաւալ արշաւանքի մը ձեռնարկած են զինաթափ ընելու համար ապստամբները, իսլամ -- դեմոկրատ հակաշրի ներքեւ, Պամիրի «անջատողական» շրջանը:

ՈՒԶԲԵԿՍՏԱՆԷՆ տարեկան 50 հազար ռուսախօս կը մեկնին 1989-էն ի վեր: Կը թուի որ այնքան անկախութեան հռչակումը չէ պատճառը, որքան ուզբեկ լեզուի հաստատումը որպէս պաշտօնական լեզու: Բնակչութեան (2,2 միլիոն) դեռ 26%-ը Ռուս է: Տաշքենդցի տարեց ռուս կին մը կ'ընդունի սակայն թէ «կարելի է դէմ ըլլալ պարտադիր ուզբեկացումի մը, բայց մենք՝ Ռուսերս պատասխանատու ենք շրջանին մէջ գործուած քաղաքական բազմաթիւ սխալներու»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ 50 հազար հանքագործներ գործադուլի պիտի դիմեն Յունուար 15-էն բողոքելու համար խօսակցութեանց ընդհատման դէմ: Այդ բանակցութիւնները կը վերաբերէին հաւաքական երկամեայ պայմանագրութեանց նորոգման 75 հազար բանուորներու համար

ԻՏԱԼԱԿԱՆ տասնեւմէկ քաղաքներ անշնչելի դարձած են: Յունուար 11-ին, կառքերու երթեւեկը արգիլուեցաւ քանի մը ժամ Միլանօ, Հռոմ եւ Թրիէսթէ: Ֆիրէնցէ բոլորովին արգիլուած է կիրակիէն ի վեր: Թորինօ, Պոլոնեա, Պոլցանօ, Վառեզէ, Մոտենա, Պառի եւ Նափոլի յատուկ դրութիւն մը ստեղծըւած է, կարգով երթեւեկներու համար:

Օ**ՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ**

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԿԱՄՈՒՐՋ ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ

Աշխարհի նոր կարգուսարքը արեւելք -- արեւմուտք համայնապատկերին մէջ ցայտուն տեղ մը տուած է Թուրքիոյ. իր բոլոր ժխտականներով ան կը հանդիսանայ առաւել ուշագրաւ երկիրը որ իր վրայ կը կեդրոնացնէ ակնկալութիւններ ու բազմակողմանի նախաձեռնութիւններ:

Ուշագրաւ է նախ տնտեսական վերելքի թափը. գործի մարդիկ կան ու ընկերութիւններ որոնք կ'աշխատին Փարիզի, Լոնտոնի, Ֆրանքֆուրթի ու նաեւ Մոսկուայի, Աշխապատի հետ:

Երբ խօսքը կը վերաբերի Արեւմուտքի հետ յարաբերութեան, առաջին մակարդակին վրայ կը յայտնուի Եւրոպայի Հասարակապետութեան մաս կազմելու հարցը: 1987-ին անդամակցութեան Թուրքիոյ պաշտօնական դիմումը երկու տարի ետք քաղաքավար մերժումի մը արժանացաւ. նոյն տարին արեւելեան ճակատի փլուզումով ՕԹԱՆ բաւական բան կորսնցուց իր կարեւորութենէն. նոր տարածքներ բացուեցան Կովկասի ու Կեդրոնական Ասիոյ մէջ: Այս վերջին շրջանին մահմետական երկիրները չէշտեցին Թուրքիոյ կարեւորութիւնը, քանի որ ան եղաւ սահմանագիծը Եւրոպայի ու Ասիոյ միջեւ:

Անգարա ներքին գլխաւոր հարցին՝ քրտական խնդրին մէջ վայելելով հանդերձ արեւմուտքի՝ Միացեալ -- Նահանգներու եւ Եւրոպայի նեցուկը, չի յաջողիր Հասարակապետութեան մաս կազմելու գաղափարը ընդունիլ տալ. Գերմանիա յատկապէս քաջալեր չի կանգնիր անոր:

Այս պայքարին մէջ կարեւոր ժխտական ազդակ մը կը նկատուի կրօնական հակումներու չէշտումը. կրօնամոլ հոսանքը օրէ օր կ'արմատանայ ու ինչպէս կ'ըսէ Թուրք լրագրող մը, նոյնիսկ նախարարութիւններու եւ ղեկավար դասուն մէջ կը հզօրանայ հետզհետէ: Այս երեւոյթը այնքան ուշագրաւ է որ մինչեւ իսկ որոշ դէտեր չեն վարանիր ըսելու թէ քեմալականութիւնը թաղուած է երկրին մէջ: Հանրապետութեան նախագահ Օզալ չի ծածկեր այս երեւոյթը երբ կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը կանգուն է երկու սիւներով որոնցմէ մէկը համայնավարութեան մերժումն է, միւսը՝ աստուածապետութիւնը եւ թէ անկարելի է անոնցմէ մէկը կամ միւսը քանդել:

Այս ընդհանուր տուեալներուն մէջ այսուհանդերձ կան պարագաներ որոնք գոնէ այսօր ի վիճակի չեն արդարացնելու Թուրքիոյ կապուած բոլոր ակնկալութիւնները. այսպէս է օրինակ Կեդրոնական Ասիոյ Թրքալեզու երկիրներուն համար տիպար մը ըլլալու, Պալքաններէն մինչեւ Չինական զօտին Թրքական աշխարհ մը ստեղծելու նախատեսումները. Թուրքիա ատոր անհրաժեշտ նիւթական միջոցներուն տէր չէ տակաւին: Որպէսզի յաջողի հաւասարակշռուած քաղաքականութեամբ մը ընթանալ, Թուրքիա նախ պէտք է աւելի զարկ տայ իր տնտեսական վերելքին. Պոսնիոյ մահմետականներուն կացութիւնը եւ Նուկորալպիոյ քաղաքացիական պատերազմը զարկ կուտան Թուրքիոյ ազգայնական յաւակնութիւններուն, միւս կողմէ Արեւմուտքը միշտ Տրովադայի ձիուն հեռանկարը կը բերէ անոր:

Թուրքիա պէտք է ձերբազատուի նաեւ քրտական հարցին սպառնալիքէն: Ան հետզհետէ կը ծաւալի գրօսաշրջական վայրերու մէջ ալ, ընդհանրացումի մը կասկածը ներշնչելով: Ճիշդ է որ բախում-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓԱՆԻԿ ԳԻՒՂ - ԱՐԹԻԿԻ ՇՐՋԱՆ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ «ՏԻՐԱՄՕՐ ԵԿԵՂԵՑԻ»
1992 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱՒ ԵՒ ՅԱՅՏՆԵՑԱՒ ՓԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի --

Դեկ. 24, երեկոյեան ժամը 5: Կը բացուի Փանիկ գիւղի մեծ ակումբի բեմին վարագոյրը: Սրահը լեցուն է հարիւրաւոր ծնողքներով ու մանուկներով: Մեծ ու պզտիկ հաւաքուած են, 70 տարիներու բանի լռութեան արցունքներով: Քրօանները աղջիկներ, դպրաշապիկներ հագած, վառ ճրագներ ձեռքերնուն մէջ, պսակներ՝ իրենց գլուխներուն շուրջ, «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» շարականին քաղցր հնչիւններով, ձախ կողմէն յամրաքայլ կը յառաջանան դէպի բեմ ու կը տեղաւորուին կեդրոնը, երեք շարքերով: Աջակողմը կանգնած է չքեղ տօնածառ մը, արծաթ եւ ոսկի դրասանգներով ու բազմերփիկ մոմերով:

Տեսարան առաջին. -- Սիրունիկ Տիրամայր մը, 16 տարեկան աղջնակ մը, գիւղին, տասներորդ դասարանի աշակերտուհի, կապոյտ աչքերով, կապոյտ քօղերու մէջ փաթթուած, կ'աղօթէ ծնրադիր: Յանկարծ մէկը կը մօտենայ իրեն. Գաբրիէլ հրեշտակապետն է. աւետիս կը բերէ երկնաւոր Հօր կողմէ: Շնորհալի կոյս Մարիամը կը վախնայ: Հրեշտակը կը քաջալերէ զինք: Ղուկաս Աւետարանիչին պատմածն է (Ա. 26 - 38), որ կենդանի պատկերով կը ներկայացուի, Սուրբ Աւետարանին հարազատ բառերով եւ զոր շնորհալի աղջիկ մը, սպիտակ դպրաշապիկով ու լուսապսակով, հանրութեան կը ծանուցանէ, յստակ առոգանութեամբ: Մարիամ կը յայտնէ իր վարանումը: Հրեշտակը կ'աւետէ կուսական ծնունդի մեծ խորհուրդը, որ Սուրբ Հոգիին զօրութեամբ պիտի իրագործուի եւ թէ Մանուկին անունը պիտի կոչուի Յիսուս: Մարիամ կը յանձնուի ամբողջապէս Տիրոջ կամքին ու Հրեշտակը կը հեռանայ: Խմբերգը քնքշօրէն կը դոչէ. «Ողջոյն քեզ, Մարիամ, լի շնորհօք, Տէր ընդ քեզ»: Մարիամ ծնրադիր, կ'աղօթէ ու կը խոկայ...:

Տեսարան երկրորդ. -- Մարիամ կ'երթայ այցելութեան իր տարեց ազգականին, Եղիսաբէթին, որ նոյնպէս յղի է ու զաւակ պիտի ունենայ, ինչպէս Գաբրիէլ ըսած էր Մարիամին: Այդ զաւակը վեց ամսով աւելի մեծ էր Յիսուսէն ու պիտի կոչուէր Յովհաննէս Կարապետ կամ Մկրտիչ, որդի Զաքարիա քահանային: Պատմուածքը կը կարդացուի դարձեալ Ղուկասի Աւետարանէն (Ա. 39 - 56): Յուզիչ է ողջագուրումը երկու մայրիկներուն: Եղիսաբէթ երանի՛ կուտայ Մարիամին, որ հաւատաց Հրեշտակին խօսքերուն եւ դարձաւ Աստուածամայր: Մարիամիկ կը պատասխանէ՝ արտասանելով իր հրաշալի «Մեծացուսցէ»ն: Խմբերգը լսելի կ'ընէ նոյնը՝ Կոմիտասեան եղանակով: ... Մարիամ ու Եղիսաբէթ յուշիկ յուշիկ կը հեռանան բեմէն:

Տեսարան երրորդ. -- Յիսուսի ծննդեան պարագաներու սրտաճմլիկ պատմութիւնն է, հրեշտակներու երգերով ու հովիւներու երկրպագութեամբ ներկայացուած, զոր փոխն ի փոխ կը կարդան Ղուկասի Աւետարանէն (Բ. 1 - 20) երկու աղջնակներ, բեմին աջ ու ձախ կողմերէն: Մարիամ ու Յովսէփ (վերջինս ալ շնորհալի պատանի մը, նոյն տասներորդ աւարտական դասարանէն) բեմ կու գան. Աստուածամայրը՝ նստած, Յովսէփ՝ ծնրադիր կը սպասեն: Խանձարուրի մէջ կը բերեն Յիսուս մանուկը (փոքրիկ երախայ մը, Փանիկէն): Մանուկը կու լայ: Մարիամ գիրկը կ'առնէ Մանուկը: Ներկաները ոգեւորուած կը դիտեն ուշադիր: Խմբերգը, հրեշտակներուն բերնով, կը հնչեցնէ «Փառք ի բարձունս»ը, օգտագործելով հայ եւ եւրոպական գերզմայլ եղանակներ, խառնելով «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» մեր շարականին ոսկի արձագանգները: Կու գան հովիւները. կը բերեն նուէրներ, նաեւ երկու փոքրիկ սիրունիկ գառնուկներ: Անոնք ալ կը սկսին մայել, գիւղ ձայներով, երգին ու շարականին հետ: Ներկաները պահ մը կը ծիծաղին: Յովսէփ գուրգուրանքով կը պահէ գառնուկները: Կը լսուի Յիսուս Մանուկի լացը: Մինչ հովիւները կը հեռանան, խմբերգը կը լսեցնէ յուզումնալից ու քնքշօրէն մեր հինաւուրց «Օրօր»ը, բառերն ու եղանակը՝ Մխիթար Աբբայի:

Տեսարան չորրորդ. -- Մոգերու գալուստն ու երկրպագութիւնը կը ներկայացուի յաջորդաբար (Մատթէոս Բ. 1-12): Աւետարանական պատմուածքի ընթացքին, յանկարծ սրահին խորքէն կը յայտնուին մոգերը (Մելքոն, Գասպար, Պաղտասար), չքեղ զգեստներով, երկար շղարշներով, բեհեզեայ պատմուճաններով, հետեւորդ մանկլաւիկներով. ժողովուրդին մէջէն անցնելով, կը բարձրանան բեմ, ուր իջեր էր նաեւ իրենց առաջնորդ աստղը. հայկական թագեր գլուխնին, նուէրներ կը ներկայացնեն Յիսուս Մանուկին, մինչ Մարիամ, լուռ ու ամփոփ եւ երկիւղած, ինչպէս Աւետարանը կ'ըսէ, «այս բոլորը կը պահէր իր սրտին մէջ ու կը խորհէր անոնց վրայ»: -- Դարձեալ կը լսուի «Փա՜ռք ի բարձունս» դարձեալ «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի», մինչ բոլորը՝ խոնարհելով Յիսուս Մանուկին առջեւ՝ կը հեռանային բեմէն, մէկիկ մէկիկ, սկսած խմբերգի աղջնակներէն, որոնց վառ ճրագները անշէջ մնացին բոլորին հոգիներուն մէջ: Ճրագալո՜յց հրաշալի:

70 տարի վերջ, դարձեալ Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ Փանիկի մէջ: Զեզի, մեզի մե՜ծ աւետիս:

Գնահատանքի խօսք մըն ալ այս հոգեւոր բեմադրութիւնը իրագործող Աբեւիկի երեք հայ Քոյրերուն եւ իրենց ժիր աշխատանքին:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑ

Յ. Գ. -- Վերջին տեսարան

Յաջորդաբար, Փանիկի վերանորոգ եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ ճրագալոյցի ժամերգութիւն, նախագահութեամբ Նորոծ Արք. եւ Հայ Կաթողիկէից Առաջնորդ՝ Ներսէս Տէր -- Ներսէսեանի: Ութ մանուկներ երգեցին ընթերցուածները: Դանիէլը կարդաց ինք՝ ժողովրդապետ Հ. Կոմիտաս Վրդ.ը: Սեդրակ -- Միսաք -- Աբեդնագովի դերը կատարեցին երեք աղջնակներ: Սուրբ Պատարագը մատոյց Հ. Միքայէլ Վրդ. Մուրատեան: Տեղի ունեցաւ նախատօնակի արարողութիւն: Յաջորդ օրը, Դեկ. 25-ին, պատարագեց ու քարոզեց Հայ Կաթողիկէից Առաջնորդ Ներսէս Արք. Տէր-Ներսէսեանը, որուն ի պատիւ՝ գիւղի դպրոցի սրահներուն մէջ մտերմական ճաշ տրուեցաւ, մասնակցութեամբ դպրոցի ուսուցչական 45 հոգինոց ողջ խումբի: Ուրախ բաժակաճառերով շնորհաւորեցին Նորոծ Արք.ը, փառնելով մերձաւոր Նոր Տարուան ջերմ շնորհաւորանքներ:

Նոյն

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆԱՅԵԼՈՎ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՉՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Անցեալները, քանի մը օրուան պարտաւորիչ արձակուրդի հետեւանքով տունը մնացած էի: Իրիկնային կանուխ ժամերուն կ'անցնէի հեռատեսիլին առջեւ եւ կը ջանայի շահեկան յայտագիր մը գտնել: Բայց այդ ժամուն, երբ աշակերտները արդէն արձակուած էին իրենց դպրոցներէն եւ տան մէջ թերեւս նախընթրիք մը կ'առնէին, հեռատեսիլի բոլոր կայանները գծիկով ժապաւէններ (չարժուն գրծանկար կամ տէսէն - անիմէ) կը ցուցադրէին: Հասկցայ, որ մանուկներու ժամն է այդ: Ընտրեցի գծիկով այդ ժապաւէններէն մէկը, թաղուեցայ բազկաթոռիս մէջ եւ սկսայ ըմբոշխնել երախաներու համար ստեղծուած այն հրաշալի աշխարհը, որուն բնակիչներն էին շնիկներ, կատուներ, մկնիկներ, նապաստակներ, գայլեր:

Ես ալ, շատերու նման, մանկութեանս օրերէն ի վեր կը մնամ սիրահարը գծիկով ժապաւէններու: Միքի Մաուսներով բացուած այս հրաշալի աշխարհը իր հմայքը երբեք չէ կորսնցուցած ինծի համար: Եւ արդէն ի՞նչպէս կրնայ կորսնցնել: Արուեստի հոյակապ մէկմէկ իրագործում չե՞ն այդ փոքրիկ ժապաւէնները, որոնք ո՛չ միայն կերտուած են այնքան մեծ վարպետութեամբ ու համբերատար աշխատութեամբ, այլ նաեւ լեցուն են սրամտութիւններով, գեղեցիկ ու անսպառ գիւտերով, մեր երեւակայութիւնը ճոխացընող հրաշագործութիւններով: Գծիկով այդ ժապաւէններուն մէջ բոլոր անասունները, իրենց սիրուն չարաճճիութիւններով, իրենց հազարումէկ սիրաբանութիւններով, իրենց յաւիտենական բարեկամութիւններով ու թշնամութիւններով, մէկզմէկու սարքած իրենց խաղերով, կարծես կը մարդանան, մեր բանաւոր աշխարհին մաս կազմել կը սկսին եւ մեզի կուտան պատգամներ:

Ես չեմ կրնար ըսել որ անասունները կը սիրեմ: Միշտ զարմացած եմ այն մարդոց վրայ, որոնք իրենց տան մէջ անասուն կը պահեն, շուն, կատու, ձուկ, թռչուն, եւայլն: Եթէ ինծի հարցուի, ո՛չ մէկ բան ինծի այնքան անհանդստութիւն պիտի պատճառէր, որքան տանս մէջ անասուն մը: Մինչդեռ ուրիշներ պաշտելու չափ կը սիրեն այդ անասունները, իրենք զիրենք դերի կը դարձնեն այդ անասուններու: Այդ անձերուն համար անասունը ընտանիքին մէկ անդամն է, եւ այդ իսկ պատճառաւ, այդ անասունին խնամքը, հիւանդութիւնը, մինչեւ իսկ մահը տառապանքի ու դժբախտութեանց աղբիւր է: Ուստի ինչո՞ւ տունէն ներս սիրայօժար բերել անհանդըստութեանց այսպիսի յաւելեալ աղբիւր մը: Բնութեան դէմ չէ՞ տան մէջ անասուն պահել, անասուն մեծցնել:

Սակայն անասուններու նկատմամբ այս ժխտական տրամադրութիւնս շատ յաճախ յանկարծ կը մեղմանայ, նոյնիսկ կը չքանայ, եթէ սիրուն անասունի մը հետ դէմ յանդիման գտնուիմ: Այցելութեան մը ընթացքին գեղեցիկ կատու մը, փոքրիկ չարաճճի շնիկ մը, աքուարիումի մը մէջ ձուկեր, վանդակի մը մէջ քաղցրաձայն թռչուն մը, յանկարծ գլխս կը հըմայէ, եւ կը սկսիմ տարբեր աչքով տեսնել այդ անասունները: Եթէ նայիմ անոնց փայլուն եւ ազդակող աչքերուն մէջ, ինծի այնպէս կը թուի թէ այդ աչքերը բաներ մը ըսել կ'ուզեն ինծի: Նոյնիսկ կը զգամ, որ կը սկսիմ սիրել այդ անասունը, կ'ուզեմ շոյել զա՛յն: Աւելին, առանց գիտնալու թէ ինչու, կարեցութիւն մը կը զգամ այդ անասունին նկատմամբ: Կը մտածեմ, որ ան ալ հոգի մը ունի, սիրտ մը ունի, խելք ունի, ան ալ բաներ մը կը զգայ:

Գանատա այցելութեանս ընթացքին շատ զարմացայ երբ տեսայ որ քենիիս տղան իր տան մէջ հսկայ օձեր կը պահէ ու կը բուծանէ: Եւ թէ ի՛նչպիսի օձեր: Մարդուս մարմինին չափ հաստ մարմնով եւ մարդու հասակին երկու անգամ երկարութեամբ օձեր: Այդքանը շատ է, կը մտածէի, անհանդուրժելի է, նողկալի է, նոյնիսկ սարսափազդու: Բայց երբ տեսայ թէ քենիիս տղան ինչպէս կը սիրէր այդ պաղ սողունը, ինչպէս կը փայփայէր զայն, ես ալ ճիգ մը ըրի ու նայեցայ այդ անասունին աչքերուն մէջ: Եւ հմայուեցայ: Մտածեցի, որ քենիիս տղան մեզի անծանօթ աշխարհի մը գիւտը ըրած էր պարզապէս եւ մենք ոչինչ գիտէինք այդ անծանօթ աշխարհին մասին:

Որդիս ինծի պէս չէ, անչափ կը սիրէ անասունները: Մեր պարտէզին մէջ ունինք հուժկու եւ բաւական անհանդարտ շուն մը: Սկզբնական շրջաններուն միշտ հակառակած էի այդ անասունին ներկայութեան: Անհանդարտ անասուն մըն է, սպառնացին նայուածքներով, խիստ, անհանդարտ: Կը սոսկայի, եթէ երախը բանար եւ սուր ակռաները ցոյց տար քեզի: Ամէնէն անսպասելի մէկ պահուն կրնար յանկարծ յարձակիլ վրադ, նոյնիսկ խածնել, ինչ որ արդէն պատահեցաւ մէկ -- երկու անգամ: Ամէն անգամ որ այդպիսի երոյթ մը ունեցաւ, սաստիկ զայրացայ, ուզեցի որ զայն հեռացնեն տունէն: Բայց այս զայրոյթս միշտ կարճատեւ եղաւ, որովհետեւ երկու օր վերջ, երբ քովէն կ'անցնէի, այնպէս մը կը նայէր ինծի, այնպէս մը սիրուիլ կ'ուզէր, որ ամէն ինչ կը մոռնայի: Իր սեւ -- սեւ եւ փայլուն աչքերուն մէջ միշտ կը տեսնէի տարօրինակ արտայայտութիւն մը, որ զիս իրեն կը կապէր: Յանկարծ կը մոռնայի իր անառակութիւնը, կը սկսէի շոյել ծոծրակը, եւ ան յայտնի կը դարձնէր թէ որքան կ'ախորժէր, թէ զիս որքան մօտիկ կը զգար իրեն: Այսօր ես առաջին հակառակողը կ'ըլլամ, եթէ զայն մեր պարտէզէն հեռացնել ուզեն:

Անասունները սիրտ, խելք եւ զգացում չունի՞ն: Ամէն անգամ որ կինս պատուհանը բանայ վերէն, մեր շունը վարը, պարտէզին մէջ կը վազէ ու կը չոքի պատուհանին տակ, իր սեւուլիկ աչքերով կը սկսի վեր նայիլ, սպասելով որ կինս սիրոյ արտայայտութիւն մը ունենայ իրեն նկատմամբ: Կինս այն ատեն ուտելիք մը, կարկանդակի կտոր մը կը նետէ: Ան կը թողու որ առաջին կտորը գետին իյնայ, կը հոտոտէ, կ'ուտէ: Այնուհետեւ երկրորդ ու երրորդ պատառները արդէն բերնով կը յափշտակէ օդին մէջէն: Այդքան բարձրէն նետուած կտորը ի՞նչպէս կը յաջողի յափշտակել օդին մէջէն, եւ թէ ի՞նչ անփոփոխ օրէնք է որ, առաջին պատառը երբեք չուտեր, առանց նախապէս հոտոտելու: Այս անասունը խելացի չէ՞:

Կարծիքս չեմ փոխած: Տանս մէջ անասուն չեմ ուզեր: Բայց կը զգամ որ անասուններն ալ ունին խորհրդաւոր հմայք մը, որուն գիտր ընել պէտք է:

Գծիկով ժապաւէնները թերեւս աւելի ցայտուն կը դարձնեն այդ հմայքը, մեզի կ'օգնեն որ անասուններուն մէջ տեսնենք այն ինչ որ կը կարծենք թէ միայն մարդուն յատուկ է:

Ռ. Հ.

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱ՞Ն ԲՐԻՏԱՆԻԱ ՄԸ

Բրիտանական «Օպզըրվըր» շաբաթաթերթը արձագանգելով արքունիքին մէջ պարզուած ընտանեկան պառակտումներուն, դէպի հանրապետական վարչակարգ անցքի նախաքայլեր տեսնել կը փորձէ: Գահաժառանգ զոյգին բաժանման լուրը սկեպտիկ դարձուցած է լրագրողը որ կ'ըսէ թէ անկէ ի վեր Անգլիացին շուարած է. ան որ սովորութիւն ունի երգում կատարելու թագուհիին, ապագայ ժառանգորդներուն եւ յաջորդներուն անունով, այսօր չի գիտեր թէ ո՞վ պիտի ըլլայ յաջորդը. Զարլը՞, թէ Ուիլեըմը: Տայանան թագուհի պիտի ըլլա՞յ:

Բրիտանական սահմանադրական տեսութեան համաձայն, վարչապետն ու քաղաքական միւս դէմքերը կու գան ու կ'անցնին, բայց արքայատոհմը յաւեր-

ժական է: Մինչդեռ վերջերս այս կանոնը ոտնակոխուած է: Այսօր վարչապետն ալ, արքայական ընտանիքն ալ անխրալ կան պայմաններու մատնուած են: Ո՞վ անոնց հաւատք կ՚ընծայէ երբ կ՚ըսուի թէ երկիրը կ՚ընդունի ներկայացուիլ ղոյդի մը կողմէ որ այնքան արդահատելի կերպով բաժնուած է:

Բրիտանիոյ արքայական ընտանիքը ընտանկան տեսլականի մը մարմնաւորումը չէ եղած երբեք. այսօր երկիրը ունի գիտակից ու սիրուած թագուհի մը, սակայն նոյն գահէն անցած են նաեւ յիմարներ, տոն ժուաններ եւ անձեռնհաս ղեկավարներ: Սահմանադրութիւնը տոկացած է բոլորին, նաեւ շնորհիւ կիներու որոնք գիտցած են իրենց երջանկութիւնը զոհել արքունիքին յարատեւման սիրոյն: Այսօր ո՛չ իշխանուհի Տայանան, ո՛չ ալ Սառա Ֆէրկիւսոնը այդ բարձրութեան վրայ կը գտնուին: Ու պալատը յամրաքայլ կը դիմէ դէպի հաշուեյարդար:

Լրագրողը այս կացութեան մէջ նախընտրելի կը նկատէ նախագահական վարչաձեւ մը, ուրկէ ղեկավարի տիպար նկատի ունենալով Գերմանիոյ նախագահը որ գոնէ ժողովուրդին պարտադրելիք ընտանիք չունի:

Ան ճիշդ չի նկատեր որ հանրապետական վարչաձեւը բրիտանական աւանդութեան հակառող բան է. ընդհակառակն: Կը յիշեցնէ թէ Բրիտանիան ժողովրդական գերիշխանութեան վարդապետութեան օրրանը եղած է ու ան ցոյց տուած է Եւրոպայի թէ ինչպէս կարելի է միապետութիւն մը ենթարկել ժողովուրդին կամքին:

Բրիտանացին սերունդէ սերունդ փոխանցուող միապետութեան մը ղեկավարութեան տակ աւելի հպատակ կը զգայ ինքզինք քան՝ քաղաքացի. սակայն, իրականութիւնը այն է որ Սահմանադրութիւնը այդ մենապետութիւնը վերածած է գոյութեան մը որ հանրային կարծիքին գրեթէ բանտարկեալն է: Միապետութեան դէմքով ներկայացուած անկայուն այս հանրապետական կառոյցն է որ այսօր կը փշրուի: Ճիշդ է որ կայ դայթակղութիւններու հետամուտ մամուլ մը. ան օր մը կը պահանջէ որ թագուհին եւս հարկատու ըլլայ ինչպէս ժողովուրդը, յաջորդ օրը արցունք կը թափէ արքայական հէքեաթին աւարտը նշմարելով:

Դէպքերու շարունակութիւնը պիտի որոշուի ոչ թէ Պաքինկամի, այլ հանրային կարծիքին կողմէ: Անշուշտ արքայական ընտանիքին մամուլի սպասարկութիւնը կրնայ յաջողիլ հանրութիւնը համոզել թէ դահաժառանգ ամուսինները որոնք ոչ իսկ լսել կ՚ուզեն իրարու մասին, այսուհանդերձ, կրնան թագը ժառանգել. սակայն անգլիացի լրագրողին բաղձանքն այն է որ հանրային կարծիքը վճռակամօրէն յայտնէ թէ չափը անցած է: Իր կարծիքով, միապետութեան ապագան մռայլ է. մամուլը շուտով արքայական սիրուհիներու, սիրահարներու գիտը պիտի ընէ ու բաժանումին պիտի հետեւի ամուսնալուծումը:

Ապագան կը թուի թէ Սկանտինաւեան երկիրներու համեստ միապետներուն պիտի վերածէ բրիտանական իշխանաւորները. անոնց որոնք հեծանիւով կ՚երթան իրենց աշխատատեղին, բարեսիրական գործերով կը զբաղին ու կը փորձեն այնքան ճանրացուցիչ ըլլալ որ ոչ ոք զբաղի իրենցմով: Սակայն ատոր համար պայման է որ բրիտանացի ժողովուրդը ընդունի թէ անցած է շրջանը երբ Մեծ Բրիտանիան մեծ զօրութիւն մը կը խորհրդանշէր: Կար ժամանակ միապետութիւնը մեծութեան մարմնաւորումն էր. այսօր այդ մեծութիւնը ի սպառ կորսուած է:

Քանի որ այս է իրականութիւնը, ինչո՞ւ չձեռնարկել բարեշրջումներու, կ՚եզրակացնէ լրագրողը:

Բրիտանացի ժողովուրդը պէտք է ընտրութիւն մը կատարէ. կամ զօրավիգ պիտի կանգնի իր ժամանակը լրացուցած գոյութեան մը, կամ փաստը պիտի տայ թէ սերտած է պատմութեան դասը ու ըսէ. «Ժողովուրդն է մեր կըզզին իշխանութեան աղբիւրը եւ ոչ արքունիքը»:

Ա. Թ. Թ.

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՕՐՏՈՒ

Օրտուն կարեւոր նաւահանգիստ մըն է Սեւ ծովուն հարաւը, Սամսոնի եւ Կիրասոնի միջեւ:

Քաղաքը, որ ծովեզերքէն աստիճանաբար կը բարձրանայ ամփիթատրոնի ձեւով, ունի չափազանց գեղեցիկ համայնապատկեր:

Օրտուի բնակչութեան թիւը շուրջ 20 հազար էր 1915-ի սկիզբը: Անոր բնակչութիւնը կազմուած էր Թուրքերէ, Յոյներէ, Հայերէ, եւայլն: Քրիստոնեաներն ու իսլամները թիւով հաւասար էին՝ Ա. աշխարհամարտի նախօրեակին:

Քաղաքին մէջ, 1895-ին պատահած հրդեհէն ետք, նոր շէնքեր կառուցուած են եւ Օրտու ստացած է նորատեսիլ երեւոյթ մը:

Օրտուն առեւտրական կապերով եւ խճուղիներով կապուած էր Զարային, Սեբաստիոյ եւ ցամաքային այլ վայրերու: Շոգենաւային գիծով ալ յարաբերութեան մէջ էր Սեւ ծովու երկիրներուն եւ Պոլսոյ հետ:

Քաղաքը ունեցած է պետական երկու դրամատուն: Ներկայիս ան կ՚արտադրէ մեծ քանակութեամբ կաղին, արքայակաղին, ծխախոտ, լուբիա, կորեկ եւ հաւկիթ: Ունի նաեւ արծաթի եւ ոսկիի հանքեր, որոնք ամբողջութեամբ արդիւնագործուած չեն: Օրտուն իր շուրջ ունի աւելի քան 480 գիւղ, որոնց բնակիչները շաբաթը երկու օր կուգան քաղաք՝ առեւտուրի: Օրտուի մէջ կը տպուի նաեւ Թրքերէն թերթ մը՝ «Կիւզէլ Օրտու»ն:

**

Հայերու թիւը Օրտուի մէջ 5 հազար էր: Անոնք ունէին տնտեսական բարգաւաճ վիճակ մը: Կը զբաղէին վաճառականութեամբ, առեւտուրով եւ արհեստներով:

Հայերը քաղաքին մէջ ունէին երկու եկեղեցի, մէկը՝ Հայաստանեայց Առաքելական, Ս. Աստուածածին անունով, միւսը՝ Աւետարանական: Հայոց Մայր Եկեղեցին օժտուած էր գեղեցիկ շէնքով մը: Հայերը ունէին նաեւ երկու դպրոց: Մովսէսեան ազգային մեծ վարժարանը ունէր 1500 երկսեռ աշակերտ, իսկ ազգային միւս դպրոցը՝ 150 երկսեռ աշակերտ:

**

Օրտուին շատ մօտ է Ինեա կամ Ինիէ կոչուած ծովեզերեայ փոքրիկ քաղաքը: Ինեա կը գտնուի Օրտուի եւ Զարշամպայի միջեւ: Անոր բնակչութեան թիւը շուրջ տասը հազար էր, բաղկացած՝ մեծ մասամբ Թուրքերէ եւ Յոյներէ: Հոն կ՚ապրէին նաեւ շուրջ 1000 Հայեր, որոնք ունէին եկեղեցի ու դպրոց: Ինեայի Հայերը տեղահան եղան 1915-ին:

Օրտուի շրջակայ գիւղերուն մէջ կային հայ լազեր, որոնք կը բնակէին ընդհանրապէս լեռնային եւ անտառային վայրերու մէջ: Այս հայ լազերուն բարբառը շրջան մը անհասկնալի էր: Յետոյ սակայն, անոնք սորված են ուրիշներուն ըմբռնելի ըլլալու չափ հայերէն: Ասոնցմէ մաս մը գաղթած է Նիկոմիդիոյ գաւառը, 1870-ական թուականներուն՝ չդիմանալով բռնութեանց եւ հարստահարութեանց: Օրտուի շրջակայ գիւղերու մնացեալ հայ լազերը ցիր ու ցան եղան տեղահանութեան թուականին:

ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

(«Ազդակ»)

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԲԱԶՄԱԶԱՒԱԿ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի խմբերգային արուեստի Տան մէջ իր առաջին հաւաքոյթն ունեցած է Հայաստանի բազմազաւակներու «Շիրազ» բարեսիրական միութիւնը, որու նպատակն է օգնութիւն ցոյց տալ բազմազաւակ ընտանիքներուն եւ միասնաբար պայքար կազմակերպել իրենց առջեւ ծառացող հարցերու լուծման ուղղութեամբ: Նորաստեղծ կազմակերպութեան նախագահն է Վիգէն Ղազարեան:

**

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Դեկ. 30-ին հրամանագիր ստորագրած է չաշխատող թոշակառուներու ընկերային ապահովութեան լրացուցիչ միջոցներու մասին: Հրամանագրով շարք մը արտօնութիւններ կը վերապահուին անոնց:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԱՆԴԱՄ

Վերակառուցման եւ զարգացման եւրոպական Դրամատան բարձրագոյն մարմնի տնօրէններու խորհուրդի Դեկ. 14-16-ին Լոնտոն գումարուած նիստին քննարկուած է Հայաստանի պարագան եւ հայկ. պատուիրակութիւնն ալ յանձնած է Հայաստանի անդամակցութեան յանձնագիրը: Որոշուած է վարկեր տրամադրել Հայաստանի տնտեսութեան վերականգնման, յատկապէս ուժանիւթի, փոխադրամիջոցներու եւ գիւղատնտեսութեան հարցերը լուծելու նպատակով

**

ՄԱՌԵՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դեկտեմբերին, Հանրապետութեան նախկին բանուորներու եւ ռազմիկներու նախաձեռնութեամբ Երեւան հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր, նուիրուած՝ ծանօթ հրամանատար մառեշալ Բաղրամեանի ծննդեան 95-ամեակին: Խօսք առնողները նշած են Բաղրամեանի կարեւոր դերը հայրենիքի պաշտպանութեան, գինեալ ուժերու ստեղծման գործերուն մէջ: Փափաք յայտնուած է հայ ծանօթ զինուորականներու վաստակը աւելի յաճախ եւ լայնօրէն յիշատակելու՝ նպաստելու համար Հայաստանի երիտասարդութեան եւ երիտասարդ զինուորներու հայրենասիրական դաստիարակութեան:

ԿՌԻՒԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ու կոտրած արաբերէնով ըսաւ անոնց.

— Գիտեմ, գիտեմ, Պր. Ոստիկան, տղաս եւ ամուսինս մեռեր են:

— Ուրկէ՞ գիտես, մայրիկ:

— Ո՞ւր մեռեր են:

— Հանրային պարտէզին անկիւնը գտանք, քով քովի:

— Ի՞նչ...:

— Այո ... հայրը ցանկապատին դուրսը, տղան՝ ներսը:

Երկվայրկեան մը ուրախութիւնը փըրփըրեցաւ սրտին մէջ «ուրեմն հաշտուած էին» եզրակացուց:

— Ինչպէ՞ս մեռան:

— Կարծես թէ մարդորսէ մը ... հոս հանրային պարտէզին շրջանը շատ կայ այդ սատանաներէն: Անցեալ օր ալ մէկը զարկին, երիտասարդ մը ... մեզք եղաւ տղուն:

Զփոխուեցաւ դէմքին արտայայտութիւնը «ազալու ատենը կուգայ, վերջը, աւելի ուշ ... հիմա իրենցն է ժամանակը, իրենց մարմիններուն, իրենց յիշատակին ... իմ ցաւս կրնայ սպասել, ատոր ժամանակը չէ եկած տակաւ...»:

— Ո՞ւր են մարմինները հարցուց, հազիւ լսելի ձայնով մը:

— Մեռելատունն են, մամա ... քեզի հոն պիտի տանինք, եթէ կրնաս քիչ ետքը...:

— Այո, կրնամ ըսաւ Տիկին Անժէլ՝ իր զաւկին կարօտն ու դիակին երկիւղը իրար խառնուած: Բայց դէմքը պահեց իր եղերական լրջութիւնը մինչ անդիմադրելի պահանջ մը իր տղան գրկելու, համբուրելու, սիրելու, նորէն աշխարհ բերելու նուաճեց ջիղերը: Հազիւ կրցաւ լացը զսպել, օտարներու առջեւ:

**

Երբ առանձնութիւնը զգուեցաւ շուրջը՝ քաշեց դուռը ու պահ մը շուարած՝ կայնած մնաց սենեակին մէջտեղը. յետոյ դանդաղօրէն ոտքերը շարժեցան դէպի իր սենեակը, նստաւ անկողնին վրայ ու սկսաւ լալ, անձայն, անճիգ, գլուխը բռնած ձեռքերուն մէջ: Սրտին էն խորունկ ակունքներէն լացը հոսեցաւ ալիք ալիք եւ յանձնեց ինքզինքը անոր իրաւութեան գրեթէ անդիտակից հաճոյքով մը, մեղմ օրօրուելով աջ ու ձախ, շատ բարակ ողբի թել մը լսելի դառնալով, կամաց կամաց: Ոչ մէկ մտածում կամ պատկեր այցելեց իրեն՝ միայն անսահման, անսպառելի յաղձուցիչ վիշտի մը խաւարը որուն տուաւ ինքզինքը...: Յետոյ եկան, մէկ մէկ, իր կեանքին պարունակութիւնը կազմող մարդիկը իրենց կատարեալ, երջանիկ դէմքերով - նախ Արմենակը քանի մը ժամ առաջուան իր զգուանքին դողը վրան «ե՞րբ պիտի տուն դառնաս, մարդ» ըսաւ մտքէն ու ան գրկեց զինքը, դրաւ իր յոգնած գլուխը կուրծքին ու միասին լացին...: Յետոյ հայրն էր իր ծերութեան տակ ճնշուած, հիւանդ ու լքուած Հալէպի տան մէջ ու ինք զայն առած թեւերուն մէջ «դուն աղէկցիր պապա, ես քեզի նորէն քու պիրատէրներուդ ժողովին կը տանիմ, տարտ մի ըներ» սակայն գիտնալով որ մահը հոն, դրան քովը, կը սպասէր անոր բայց հայրը ուրախ էր, կը հաւատար իրեն ու կը խնդար ... «հա աղջիկս, ելլեմ նէ կ՚երթանք ժողովարան, ես եւ դուն» ... բայց արդէն շաբաթ մը ետքը ... «Նայէ Անժէլ, ալ ըմնցաւ, ես կ՚երթամ կոր ... պիտի չի լաս հա ... կեանքս դուն առ շարունակէ...» եւ այդպէս ալ ըրեր էր, պահելով հօր յիշատակը եղածին պէս անփոփոխ, մաքրիմ, ոչ իսկ հարցնելով թէ գո՞ւթ էր, սէ՞ր էր թէ եղած չեղածը միայն ինքն էր ու հայրն էր նոյն ատեն ապրող իր մէջ իր հետ միաձոյլ թէ կեանք ըլլայ ամէն ինչ օրէնքին մէջ կը մտնէ...:

Վերցուց գլուխը ու արցունքոտ աչքերով փնտռեց քովի սեղանիկին վրայ ընտանեկան հին, դեղնած պատկերը: Լացը յանկարծ սաստկացաւ բայց առաւ պատկերը, տարաւ շրթունքին ու մեղմօրէն համբուրեց: Ու նոր ուժ եկաւ իրեն, հանդարտեցաւ ներսը «պէտք է տղուս քովը երթամ» մտածեց: Ալ լռած էր ողբը ու միայն արցունքը կը սողոսկէր այտերէն վար: Դուրսի աղմուկը մարեր էր ու պատահական օթոյի մը ձայնը հազիւ կը հասնէր զոց տան մէջ: Յոգնած էին ջիղերը ու երկվայրկեան մը մտածեց երկըննալ անկողինին վրայ ու քնանալ, բայց ուրիշ պահանջներ կը կրծէին միտքը:

Ոտքի ելաւ ու դանդաղ քայլերով հիւրասենեակէն անցաւ առանց շուրջը նայելու ու Պերճին սենեակը մտաւ: Միշտ սիրած էր այս սենեակը, այդքան գիրք ու թուղթ՝ հպարտութիւն կուտար իրեն ու հօր յիշատակը կ՚արթննար, ան էր որ կը շարունակէր հօս սորվելու, մեծ մարդ ըլլալու իր խենթ երազը: Անդրդալարար, արցունքը սկսեր էր հոսիլ բայց տխուր չէր հիմա — սեղանին գիրքերուն ու թուղթերուն դպաւ, անցաւ հագուստներու պահարանին, ձեռքը քսեց հոս հոն...: Յանկարծ յուզումը պոռթկաց ու ձեռքերով երեսը գոցած՝ նստաւ անկողինին վրայ:

(Շար. 30)

Լիոն,
Տէր -- Մինասեան -- Տրէզեան,
Ցոնթանէլ,
Իյնէճեան ընտանիքները,
ազգականներն ու բարեկամները
ցաւով կը ծանուցանեն
ԱՐԱՔՍԻ ՏՐԷԶԵԱՆ -- ԼԻԱՌԻ
մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 5--ին:

Եկեղեցական արարողութիւնը եւ թաղումը տեղի ունեցան Փարիզ, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ» · -- Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքներուն:

Ս · ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Չորեքշաբթի Յունուար 13, տօն է Անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Այս առթիւ Լիոնի Ս · Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10--ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Եպիսկոպոսարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

ՆՈՒԷՐ

Պր · Աւետիս Իյնէճեան (Գերմանիա) 1000 Ֆր · կը նուիրէ Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (UMAF) Ամանորի առթիւ (տանալ՝ «Յառաջ»էն):

ՃԱՇ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ--ի Սեւրան Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը Նոր տարւան առաջին ճաշը կը կազմակերպէ ի նպաստ իր դպրոցին:

Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 20·30-էն սկսեալ
17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan
Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի անպայման հեռաձայնել՝
Տիկին Կապենց
42 -- 36 -- 48 -- 88
Տիկին Խլօյեան
43 -- 83 -- 92 -- 75

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կազմակերպած է թէյասեղան մը, Յունուար 17, ժամը 15-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

(Շար · Ա · էջէն)

ները Ներկայիս մեկուսի պարագաներ կը նկատուին, սակայն բոլորովին անտեղի չեն ընդլայնումի վախերը, երբ մանաւանդ նկատի առնուի որ Անգարայի եւ Պոլիսի հեռաւոր արուարձանները քրտաբնակ գիւղերարտաքնոնը թաղերով լեցուն են:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ Սուրիա բաւական բացայայտ կերպով նեցուկ կը կանգնի Թուրքիոյ քրտական զինեալ խմբակներու գլխաւորին՝ ՓՔՔ--ի:

Պալքանեան բախումները եւս շրջանի կարեւորագոյն երկրին վերածած են Թուրքիան · ան ունի 10 միլիոն պալքանեան ծագումով բնակչութիւն: Կը նկատուի պալքանեան թերակղզիէն դէպի Կովկաս ու Կեդրոնական Ասիա անցքի գլխաւոր ճամբան ու սախական աշխարհը Արեւմուտքին կապող օղակը: Շրջանային համագործակցութեան ջանքերն ալ, ինչպէս՝ Սեւ ծովու տնտեսական համագործակցութեան ժողովը, կը չէզոքեն այս հանգամանքը: Առիկա պատճառ կ'ըլլայ նաեւ որ Պոսնիոյ հալածուած մահմեդականները ազատարար քայլ մը ակնկալեն Թուրքիայէն որ զանազան միջոցառումներ առաջարկելով համերձ, չի համարձակիր առանձին ձեռնարկելու զինուորական միջամտութեան մը:

Այս կացութիւնը Թուրք քաղաքական դէմքերու արտայայտութեան մէջ ալ տեղ կը գտնէ · Նախկին Նախարար Քեմրան Ինան կ'ըսէ թէ Թուրքիա միայն հեռաւոր անցեալի կապ մը ունի Կեդրոնական Ասիոյ հետ, մինչ 1912--ին տակաւին Պալքաններու մէջ ներկայութիւն էր:

ԽԱՉՔԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄ ԹՈՒԼՈՒԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 11--ին պաշտօնական բացումը կը կատարուի Խաչքարի մը՝
PLACE D'ARMENIE
Allées Jean Jaurès

ներկայ կ'ըլլան քաղաքապետը՝ ՏՈՄԻՆԻՔ ՊՕՏԻՍ, Հայաստանի Խորհրդարանի անդամ՝ ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Վանաձորի (Կիրովական) փոխ -- քաղաքապետը՝ ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, ԷՆԹԷՐԿԱՊԻ նախագահ՝ Նորայր Զուլոյեան, խաչքարը պատրաստող արուեստագէտ՝ Ս · Դանիէլեան եւայլն, եւայլն:

Օրհնութիւն ձեռամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ · ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Հարաւային - Ֆրանսայի
Կաթ · Պատուիրակի Փոխանորդ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կը փնտռուի Տիկին մը տնային գործերով զբաղելու (ճաշ, գնում, մաքրութիւն) և 2 պզտիկներու «մէթրօ»ով դպրոց ընկերանալու համար: Գործաժամ օրական 7 ժամ: Թաղ՝
M° Cadet

ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ · --
45 -- 23 -- 42 -- 92

15e ANNIVERSAIRE
DE LA CHORALE

SAHAK-MESROP

en hommage à Wardan SARXIAN
Vendredi 22 Janvier à 20h45
ABBAYE SAINT-VICTOR
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN

EMMA PAPIKIAN
Soliste de l'Opéra d'Erevan

Au piano
JULIETTE YILMAZIAN

Solistes de la Chorale
Eva Artinian
Vartouhi Minassian
Antranik Minassian

Réservations : Cathédrale Arménienne
91. 77. 84. 70

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»
le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants
le Dimanche 24 Janvier à 15 heures
à la M C A — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie Demirian
Spectacle animé par *Antoinette et son «C i r q u e P l e i n d'A i r»*
suivi d'une *B o o m* pour les enfants.
Entrée libre ● Venez nombreux

ԽՍԱԵԱՆԻ ՕՐ ԵՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

Փարիզի Խասեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած Խասեան եւ Կեդրոնական վարժարաններու բարերարներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Խասեանի, ինչպէս նաեւ մահացած ուսուցիչներու, տնօրէններու եւ աշակերտներու յիշատակին՝

Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 12·30--ին Հ · Բ · Ը · Մ ·--ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles

Ըստ աւանդութեան ժամը ճիշդ 13--ին բաժակ կը բարձրացուի 108--ամեայ Խասեան Վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայ վարժարաններու կենացը, մաղթելով անոնց պայծառ եւ լուսաշող ապագայ:

Խասեանցիները պիտի վերանորոգեն իրենց ուխտը՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ կանգնելու Հայ Դպրոցին:

Տեղի կ'ունենան ուղերձներ, յիշատակի ոգեկոչումներ, հայկական երգ ու նուագ:

Սիրով կը հրաւիրուին հին ու նոր Խասեանցիներ, նաեւ՝ համակիրներ, յարգելու կոչով մեզի փոխանցուած այս Օրը:

Սեղանները կանխաւ ապահովել մինչեւ Յունուար 17, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերէն մէկուն՝
46 -- 56 -- 14 -- 53
կամ՝
46 -- 32 -- 35 -- 42
Ճաշագին՝ 170 Ֆր ·:

ARMEN
HADJIAN
PEINTURES

Exposition du 13 Janvier au 6 Février

Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75004 Paris
Tél. : 42. 77. 30. 00

Appel urgent d'aide à l'Arménie

La situation de l'Arménie est alarmante. Privé de nourriture, de médicaments, d'électricité, de chauffage, confronté à une inflation galopante, le peuple d'Arménie est à bout de souffle.

En ces jours de fêtes, chacun d'entre nous se doit de penser à ceux qui souffrent, en particulier les enfants, les personnes âgées et les derniers réfugiés du Karabagh, lesquels vivent dans une situation de complet dénuement.

Pour leur venir en aide, l'U.G.A.B. organise un envoi personnalisé, à raison d'un colis par famille. Avec un don minimum de 100 francs, une famille d'Arménie recevra un colis contenant:

- *Farine*
- *Sucre*
- *Riz*
- *Pâtes*
- *Huile*
- *Haricots secs*
- *Bouillon*
- *Thé*

Un délégué de l'U.G.A.B. accompagnera les colis pour les distribuer sur place. Un reçu portant la signature et l'adresse de la famille réceptrice du colis sera délivré à chaque donateur. Celui-ci recevra autant de reçus que son don sera multiple de 100 F.

Nous comptons sur votre générosité pour envoyer le plus grand nombre de colis possible !

Libellez vos chèques à l'ordre de *U.G.A.B. -- Arménie Nouvel An*
11, *Square Alboni*, 75016 *Paris*
Pour tous renseignements, veuillez contacter M. Khatchik Martirossian au 45. 20. 03. 18.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա · Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 15--ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17 ռիւ Պլէօ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

PAQUES A JERUSALEM

organisées
par la section féminine
de la Cathédrale Arménienne Serpotz - Tarkmantchatz
de Marseille

du 14 Avril au 21 Avril 1993
Selon l'ancien calendrier : Paques le dimanche 18 Avril

7. 0 0 0 F.

Nos prix comprennent :
- *Aller-Retour* Marseille - Tel-Aviv - Marseille
- Les transferts, aéroport - Hôtel et vice-versa
- Le logement Hôtel *Jérusalem* en chambre double
- *En Demi-Pension*
- **Les excursions et visites en autocar**
- Assurance obligatoire.

Supplément chambre individuelle + 700 F.
S'inscrire avant le 15 Janvier — Verser un acompte de 1.500 F.
Tél. : 91. 77. 84. 70

MCA
Villeurbanne

Les heures d'ouverture et de fermeture de la *Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne* sont :
— 10h / 12h — 14h / 20h
Du Mardi au Samedi inclus
N° de téléphone :

Foyer	78 94 37 36
Bureau	78 93 57 43

Permanence : Anaïd Ghendjian.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
JEUDI
14 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 17.973

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 17.973

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՑՈՒՐՏԸ ԿԸ ՏԻՐԷ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մոսկուայի մէջ, Քարոլայն Քոքս, էլէնա Պոնէր եւ Հայաստանի ռուս դեսպանը՝ Ստուպիշին մամուլի ասուլիս մը տուած են եւ ծանրացած Ղարաբաղի վրայ (ծանօթ է որ Անգլիոյ լորտերու ժողովի փոխ – նախագահը նոր կը վերադառնար Ստեփանակերտէն) : Անոնք չեշտած են որ Ղարաբաղի ամբողջ օգնութիւնը շրջափակումի տակ է : Դեսպանը չէ վարանած իսկ ըսելու որ «ոճրային պատերազմ մը կը մղուի քաղաքային բնակչութեան դէմ» :

**

Երեւանի մէջ, Զորեքշաբթի, Յունուար 13–ին զերոյէն վար 7 աստիճան էր ցուրտը, ինչ որ շատ է Երեւանի համար եւ գաղափար մը կուտայ թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ Լենինական, Սպիտակ եւ ամբողջ այդ շրջանը :

**

Կազին կացութիւնը չէ բարելաւուած եւ միշտ նոյն – անբաւարար – քանակութիւնն է (4 միլիոն 700 հազար խորանարդ մեթր) որ կը հասնի Հայաստան :

**

Յունուար 4–ին Գահիրէի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի դեսպանատան պաշտօնական բացումը, որու առիթով Գահիրէ գացած էր Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ փոխ – նախարար՝ Արման Կիրակոսեանի : Նոյն օրը Ա. Կիրակոսեան հանդիպում մը ունեցած է Եգիպտոսի Արտաքին Նախարար Ամր Մուսայի հետ, որու ընթացքին քննարկած են քաղաքական եւ տնտեսական շարք մը հարցեր :

**

Իսկ Յունուար 5–ին Եգիպտոսի նախագահ Հոսնի Մուպարաք ընդունած է Արման Կիրակոսեանը եւ Հայաստանի Եգիպտոսի գործավար Եդուարդ Նալպանդեանը :

**

Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան ուղերձներ ղրկած է Չեխիոյ վարչապետ Վացլաւ Գլաուսին եւ Սլովաքիոյ վարչապետ Վլադիմիր Մեչիարին, ուր նշուած է թէ Հայաստան կը ճանչնայ այս երկու Պետութեանց անկախութիւնը եւ պատրաստ է անոնց հետ դիւանագիտական կապեր հաստատելու :

**

Ամանորի նախօրեակին բացումը կատարուած է «Սուրբ Աստուածամայր» ծննդատան, որ կը գտնուի Երեւանի հարաւ – արեւմտեան թաղամասը : Երեք տարի առաջ սկսած շինութեան նախաձեռնարկներն էին «Աշխարհի Լրագրողները» կազմակերպութիւնն ու «Մոսկովիէ Նովոստի» թերթի խմբագրութիւնը :

ՊՈՍՆԻԱ

ԴԷՊԻ ԽԱՂԱՂ ԼՈՒԾՈ՞ՒՄ

Ռատովան Գարատըիչ Պոսնիոյ Սերպերու պարագլուխը ի վերջոյ տեղի տուաւ եւ հաւանեցաւ Վէնս – Օուըն ծրագրին, բայց դուռ մը ձգելով սակայն : Արդարեւ, Ժընեւի ժողովին, Գարատըիչ բոլորովին դէմ էր Պոսնիոյ համար նախատեսուած աշխարհագրական կորատումին (տասը գաւառներ երեք համայնքներու բաժնուած), բայց, ճնշումներու տակ (Սերպիոյ նախագահ Միլոսեվիչ, մանաւանդ) ընտրիպուեցաւ ջուր խառնել իր գինիին, վերապահութեամբ մը : Այսինքն, յայտնեց ինք համաձայն է, բայց հարկ է որ Պոսնիոյ սերպ խորհրդարանը վաւերացնէ : Այդ վաւերացումը շաբաթ մը կը կառօտի, ուրեմն Ժընեւի ժողովին բուն արգինքին մասին խօսելու համար եւ մանաւանդ դայն դրական նկատելու, հարկ է եօթը օր ալ սպասել :

Համաձայնագիրը հետեւեալ կէտերէն կազմուած է. –

1. – Պոսնիա Հերցեկովինը ապակեդրոնացած Պետութիւն մըն է, Սահմանադրութիւնը կը ճանչնայ երեք «բաղկացուցիչ ժողովուրդներ» ինչպէս նաեւ խումբ մը այլ տարրեր : Կառավարական պաշտօններու մասը կ'ապահովուին իր գաւառներուն կողմէ :

2. – Գաւառները իրաւական միջազգային ոչ մէկ հանգամանք ունին եւ չեն կրնար համաձայնագրեր ստորագրել օտար Պետութեանց հետ :

3. – Ազատ երթեւեկութիւնը արտօնուած է ամբողջ Պոսնիոյ մէջ :

4. – Բաղկացուցիչ միաւորներէն որեւէ մէկուն համար կենսական շահ ներկայացնող բոլոր հարցերը կը կարգադրուին Սահմանադրութեամբ : Ոչ մէկ խումբ վէթօ կրնայ դնել կառավարական որոշումներուն :

5. – Գաւառներն ու կեդրոնական կառավարութիւնը խորհրդարաններ ունին, ընտրուած ժողովրդավարօրէն եւ գործադիր մարմիններ ժողովրդավարօրէն նշանակուած : Նախագահութիւնը կը կազմուի ընտրուած երեք անձնաւորութիւններէ, ամէն մէկը բաղկացուցիչ ժողովուրդ մը ներկայացնող :

6. – Սահմանադրական Ատեանը, ամէն մէկ խմբակէն մէկ անդամով եւ ոչ – Պոսնիաք անդամներու մեծամասնութեամբ (նշանակուած միջազգային ժողովին կողմէ) պաշտօն ունի լուծելու կեդրոնական կառավարութեան եւ գաւառներու միջեւ ծագած տարակարծութիւնները :

7. – Պոսնիան պէտք է հետզհետէ ապազինուի :

8. – Մարդկային իրաւունքները Սահմանադրութեան մաս կը կազմեն :

9. – Սահմանադրութեան մէջ նախատեսուած են միջազգային հսկողութեան ձեւեր :

Այս ամբողջը, ինչպէս ըսինք, ըսել չէ թէ ամէն ինչ կարգադրուած է : Եւ, բոլորը կը հաստատեն որ Սերպիոյ դերն ալ բաւական պղտոր է : Ի վերջոյ Պոսնիոյ Սերպերը գինողը Սերպիոյ Սերպերն էին եւ այսօր ալ իրենք են որ խաղաղութիւն կը քարոզեն Պոսնիոյ իրենց հայրենակիցներուն : Սլոպոտան Միլոսեւիչ որ, Ամերիկացիներուն համար «Պալքաններու ծմաղործն է», դրեթէ «հերոսացաւ» ծընեւ, ժողովին – գոնէ առժամեայ – փրկութիւնը ապահովելով : Բաւական զարմանալի կը թուէր նաեւ Պոսնիոյ սերպ ղեկավարին յամառութիւնը մերժելու ծրագիրը, քանի տասը գաւառներէ կազմուած այդ «ապակեդրոնացած Պետութիւն»ը Սերպերու կը շնորհէ իրենց պահանջներուն մեծ մասը : «Հազիւ միլիմեթր մը հեռու են իրենց ուզած՝ «Պետութեան մէջ պետութենէն» ըսած է Վէնսի մէկ գործակիցը :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԱԼԻՔ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵԾԱՄՕՐ

Առջի օր (Յունուար 8) արձագանգած էինք «Հիւրրիյէթ»ի խմբագիր՝ Էրթուղրուլ Էօզքէօքի կարծիքին ինչ կը վերաբերի Հայաստանի տրուելիք օժանդակութեան Թուրքիոյ կողմէ : Նման դրական կարծիք մըն ալ կը յայտնէ Մէհմէտ Ալի Պիրանտ, Յունուար 3–ի «Սապահ»ի մէջ, այլ մտահոգութեամբ մը, որ կը կոչուի՝ հիւլէական յան :

**

Մէհմէտ Ալի Պիրանտ բազմաթիւ հարցերու կարգին կը հպի նաեւ Հայաստանին տրուելիք ելեկտրական հոսանքին : Պիրանտ կը յիշէ որ ելեկտրականութեան համաձայնութիւն մը ստորագրուած ըլլալով հանդերձ, Թուրքիա, ընդառաջելով Ազերիներու ակնկալութիւններուն, հրաժարած է Հայաստանի ելեկտրականութիւն տալէ : Պիրանտ քննադատելի կը գտնէ այս որոշումը ու կը յիշեցնէ թէ Թուրքիոյ մերժումը ի վերջոյ կրնայ պատճառ դառնալ որ Հայաստան ստիպուի վերաբանալ իր աթոմակայանը : Աթոմակայանին մէջ պատահելիք որեւէ աղէտ, աղէտալի կ'ըլլայ ո՛չ միայն Թուրքիոյ, այլ նաեւ Ատրպէյճանի համար եւ Ազերիները պէտք է նկատի առնեն այս հաւանականութիւնը, կը գրէ Մէհմէտ Ալի Պիրանտ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ նախարարը՝ Ռընէ Թէօլատ բաւական իրարանցում ըստեղծեց հանգստեան կոչուելու տարիքը երկարաձգելու իր ծրագրով : Ցարդ 150 եռամսեայի աշխատանք հարկ է եւ նախարարը կ'ուզէ 160–ի բարձրացնել, հաւասարակշռելու համար ծերութեան սնտուկը : Նման ծրագիր մը, Ընկերվարական նախարարի մը կողմէ ալ աւելի հետաքրքրական է, երբ յիշուի որ, դեռ քանի մը օր առաջ, Միթերան կրկնեց, ակնարկելով համակեցութեան, թէ պէտք չէ դպչիլ ձեռք ձգուած ընկերային առաւելութիւններուն :

ՇԵԹԼԱՆՏՆԵՐՈՒ հարաւային ափը խըրած քարիւղանաւը հազիւ շաբաթ մը դիմացաւ եւ ի վերջոյ, Յունուար 11–ին, չորս կտոր եղաւ եւ 84 հազար թոն քարիւղն ալ թափեցաւ ծովը, բնապահական աղէտը ալ աւելի ծանրացնելով : Աշխարհի բնական մեծագոյն պահեստանոցներէն մէկն էր եւ այսօր բնութեան եւ հարիւր հազարաւոր թռչուններու մահարանն է :

ԿՈՐԻԻ (Վրաստան) Ստալին թանգարանը որ չորս տարի է փակ էր պիտի վերաբացուի : Կորի Ստալինի ծննդավայրն է :

ՀՈՆՆԷՔԷՐԻ դատավարութիւնը ընդհատուեցաւ առողջական պատճառներով : Հաւանական է որ երբեք չվերսկսի, նախկին արեւելեան - Գերմանիոյ նախագահին լեարդի խլիրդը վերջին հանգրուանին հասած ըլլալով :

ԻՐԱՔԻ դէմ զինեալ միջամտութիւն մը անկարելի չէ, ըստ ամերիկացի բանբերի մը եւ նոյնիսկ, Յունուար 13–ին, հաւանական կը նկատուէր որ օրուան մէջ իսկ կատարուի : Սատտամ Հիւսէյնի 3–րդ «դրդութիւնը» անընդունելի է այլեւս Պուշի համար, որ մեկնումին շաբաթ մը մնացած, կ'ուզէ փառքով երթալ :

ԱՇԽԱՐՀԸ՝ 1993-ԻՆ

Անգլիոյ «Ֆայնէնշըլ Թայմզ» թերթը 1992-ի յաջող նախատեսութիւններէն ետք, այս տարեմուտին եւս փորձած է պատասխանել կարգ մը հարցումներու որոնք կը վերաբերին աշխարհի ամէնէն հրատապ խնդիրներուն. կը մնայ սպասել տարի մը, տեսնելու համար թէ ի՛նչ աստիճան տեղին են կատարուած նախատեսութիւնները :

Պալքանեան հաշտութեան մը հեռանկարը շատ հաւանական չի նկատուիր. պատերազմը թերեւս դադրի Պոսնի – Հերցեկովինի մէջ, Սերպերու յաղթանակով մը. միւս կողմէ, անկարելի չէ որ բախումներու դաշտ դառնան Վոյվոտինը, Սանճաքը եւ Քոսովօ, ինչպէս՝ Մակեդոնիան : Այս վերջինը կրնայ սակայն կըռիւներուն ծաւալը ընդլայնել եւ ընդհանրական բնոյթ տալ անոնց :

Եւրոպայի միացման ներկայի խոչընդոտ Դանիոյ մերժումը կրնայ նոր անակընկալներու առջեւ դնել Հասարակապետութիւնը. սակայն հաւանական է որ Ապրիլի վերջաւորութեան կամ Մայիսին Մաասթրիխթի դաշնագիրը վաւերացուի : Ցետոյ կարգը պիտի գայ Բրիտանացիներուն : Այսուհանդերձ, հարցումը զոր պէտք է ուղղել 1993–ի մասին, այն է թէ Հասարակապետութիւնը ի՞նչպէս պիտի հակազդէ այն տագնապներուն որոնք գոյութիւն ունին իր սահմանագլուխներուն վրայ, նախկին Խորհրդային Միութեան եւ Պալքանեան թերակղզիին վրայ :

Եւրոպական դրամական դրութիւնը գոյութիւն պիտի ունենայ թէեւ, սակայն հաւանական է որ փոփոխութիւն կրէ ու վերածուի գերմանական դրամանիշի ազդեցութեան գօտիի մը. ամէնէն կարեւոր եւրոպական հինգ երկիրներու — Ֆրանսա, Գերմանիա, Անգլիա, Իտալիա, Սպանիա — դրամները ամբողջովին տատանումի պիտի ձգուին կամ կարելի պիտի ըլլայ դիւրութեամբ որոշել այդ տատանումին սահմանները : Միակ ճարը այս կացութենէն փրկուելու, այն է որ Գերմանիա մեղմացնէ դրամական իր քաղաքականութիւնը :

Միջին – Արեւելքի խաղաղութեան մասին անգլիացի լրագրողները կ'ըսեն թէ Իսրայէլի եւ իր արաբ դրացիներուն շահը կը պահանջէ որ լաւ յարաբերութիւններ պահպանեն Միացեալ – Նահանգներու հետ : Միջին – Արեւելքի երկիրները նաեւ կը վախնան լայնածաւալ պատերազմէ մը որուն Իրան կրնայ միջամտել : Այս ազդակները պէտք է հաշտութեան բանակցութիւններու մասնակիցները մղեն կըրկնապատկելու խաղաղութիւն բերելու ջանքերը. սակայն շրջանի ծայր աստիճան լարուած կացութիւնը ոչ արհամարհելի պարագայ մըն է :

Միշտ մտահոգութեան կեդրոնը կը գտնուի պատերազմը. նոյն լրագրողները կ'ըսեն թէ բախումներ կրնան ծագիլ որեւէ տեղ : Ռուսաստան կրնայ պայքար բանալ նախկին խորհրդային հանրապետութիւններուն, պաշտպանելով ռուս փոքրամասնութիւնները : Հունգարիա կրնայ իր դըրացի երկիրներու սահմաններուն մէջ ապրող Հունգարացիներուն օգնութեան փութալ : Պէտք չէ մոռնալ Աֆրիկէն ուր Սուտան կրնայ ամերիկեան միջամտութեան մը բեմ դառնալ. ինչպէս Անգոլան ու Գամպոճեան տագնապը կրնայ բնոյթը փոխել :

Նախկին խորհրդային տարածքն ալ զերծ չէ ոչ քաջալերական նախատեսութիւններէ. Կովկասի պետութիւնները պիտի շարունակեն մնալ պատերազմի սահմանագիծին վրայ, միշտ պատրաստ վատթարագոյնին : Կեդրոնական Ասիոյ չորս հանրապետութիւնները – Կիրգիզստան, Տաճիկստան, Թիւրքմէնստան, Բելառուս – պիտի շարունակեն տառապիլ, խզուած ըլլալով ռուսական շուկայէն : Միայն Ղազախստան եւ Բելառուս պիտի յաջողին կայուն մնալ :

ՊՈԼԻՍ 1958 — 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Է.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Պոլսոյ հայկարոյր աշխարհին մէջ, աւելի քան մէկ ամիս զանազան վարժարաններուն եւ Սանուց Միութեանց սրահներուն մէջ, հայ բանաստեղծութեան, մանաւանդ միջնադարեան եւ ժողովրդական — ինչպէս Ակնայ մանիներ — նմոյշներ հրամցնելով՝ երիտասարդ ամբոխն աւելի՝ տարեցներուն պատանեկան խնկելի յիշատակներն էին որ կ'արթննային: Դըպրոցասէրի ճիկճիկներուն պարզապան արդէն ծանօթ է մեր ընթերցողներուն՝ անոնց ղեկավար, Գատըգիւղցի Աստղիկ Բէհեանի ձօն ուսանուհիներուն յաջորդեցին ծերունազարդ տոքթոր Պենոնի, Արփինէ Հէքըեանի, Սկիւտարցի Հայկ Դանիէլեանի, Ակնցի Արմենուհի Զալըքեանի գրութիւնները, որոնք մամուլի մէջ ալ երեւցան: Այս բոլորը, հետեւողութեամբ ժամանակուան ճէքէն հելվաճիներուն, որոնք իրենց ապրանքը ծախելու մարմաջէն տարուած՝ փողոցէն անցնող ամէն գնորդի յանկարծակի ներշնչումով մը քառեակներ կը հիւսէին:

Եւ եղաւ օր մըն ալ, 1960 Մայիս 23, որ «Մարմարա»յի մէջ, երգիծագիր Զարեհ Արշակ (որուն մահը հաղորդուեցաւ վերջերս), Պոլսահայութեան մէջ տարածուած «Նորագոյն հիւանդութեան՝ Յանգախտ»ի պատասխանատուն գիս նկատելով՝ երկար շարք մը տուաւ անկէ վարակուողներէն, այսպէս. «եօթնէն մինչեւ եօթանասուն մերայնոց մէջ, առանց սեռի խտրութեան, ինչպէս վաղեմի բարեկամս Վ. Ա. (կարծեմ Վարդան Ազկիւլ), նոյնպէս գեղեցիկ տիկին մը (անտարակոյս Աստղիկ Բէհեան), «Մարմարա»յի վաղեմի աշխատակիցներէն մին ալ, որուն գրութիւնները արձակ ըլլալով տեսած է ինք ցարդ, եւ ուրիշ արժէքաւոր աշխատակցուհի մըն ալ, խանգարելով անդորրութիւնը երկինքին, աստղերուն, լուսնին, արեւին, աստեղնականին ու անդենականին, որոնք անդորր ու խաղաղ կ'ընթանային մինչեւ այդ վայրկեանը:

Երկար տարիներէ ի վեր, նմանատիպ թեթեւ գրութիւններ շրջան չընելնուն, մոռցած էինք անոնց համը: Զարեհ Արշակի քանի մը օրինակները թերեւս պատճառ ըլլան մեր այս օրերու տաղտկալի վիճակին մթնոլորտը թեթեւցնելու:

Տանտիկին մը առտուն գործի գացող իր ամուսինին պիտի ըսէ յանգաւոր.—

«Իրիկունը դարձիդ, կը խնդրեմ
Բարսեղ,
Քիչ մը պտուղ բե՛ր, պանիր եւ
կամ սեխ»:

Աշակերտ մը իր ուսուցչուհիին.

«Ա՛խ օրիորդ, կրնա՞մ պէտքի մը
երթալ,
Սաստիկ նեղուած եմ, չեմ կարող
կենալ»:

Տիկին մը նամակ պիտի գրէ գործով արտասահման գտնուող իր ամուսինին.

«Բարեւ սիրելի ամուսինս Արա,
Ղրկած գումարդ բոլորն ալ կերայ,
Տանը չմնաց, քիչ մը փող հասցու,
Այլապէս պիտի տամ սենեակը
վարձու...»:

Իսկ թերթերուն լուրերն ալ պիտի խըմբագրուին այսպէս.

«Ղալաթիոյ մէջ, երէկ ցերեկին,
Ջիբար տրփեցին երկու պառաւ կին,
Փոխադրուեցաւ մին անկելանոց,
Իսկ միւսն ալ շիտակ դէպի
խենթանոց...»:

Վերը յիշուած Օր. Արմենուհի Զալըքեանը, որոշ տարիքի տէր մէկը, իր ամբողջ կեանքը հայ լեզուի կոչուած կուսքին նուիրուած, գրեթէ ամէն հաւաքոյթի վերջաւորութեան, անպայման ինծի պիտի մօտենար եւ գովասանքներ թափէր իր ծննդավայր Ակնայ Անտունիներուն բանաստեղծական եւ զգացական արժէքներու մասին: Այդ պահուն, ան իր սեւ ու կլոր աչքերը կը պտըտցնէր շուրջի ունկնդիրներուն վրայ եւ իր լայն շրթներէն ժայթքող առնական թոնով ազդարարութիւն — ները նպատակ ունէին արթնցնելու մեզ շրջապատող երիտասարդներուն անտեղեակ կամ սկեպտիկ գաղափարները մեր գրական գանձերու վերաբերեալ:

Հակառակ իր անտանելի քայլերուն, այդ վերջին տարիներուն, ան կոչուած էր հեռաւոր Խասգիւղի վաղեմի փառքովը նշանաւոր Ներսէսեան վարժարանի տնօրէնութեան: Արդեօք չէ՞ն - շնորհք ամսական մըն ալ կ'առնէ՞ր ... ի՞նչ փոյթ: Անոր փափաքը գոհացնելու համար, օր մըն ալ հոն գացի, 1960 Ապրիլ 14-ին: Կիսաւեր շէնք մը, հազիւ երեսուն երկսեռ աշակերտներ, խարխլած գրասեղաններու առջեւ, ամէնքն ալ դաւառէն նոր եկած: Օր. Զալըքեանը կը ուզէր անոնց ուղեղներուն մէջ հրելով մտցնել Ա — Բ — Գ-ի հնչումները: Ներկայացուց նաեւ ինծի Թրքախօս Թաղականներու շարանը, այնքա՛ն պատասխանատու իրենց ստանձնած պարտականութեանը մէջ: Անոնցմէ մէկը թիկնոց, լայն պեխերով, Սեբաստիոյ Կովտուն գիւղէն, ինք աւելցուց՝ «Մուրատի գիւղէն»:

Արմենուհի Զալըքեանը ամէն տեղ էր: Անգամ մը իրեն հանդիպելով Բանկալթիի պողոտայի Օտտու էվիի կողքին գտնըւող մայթին վրայ, ան իր սաստիչ ցուցամատովը նշանակեց Ռուբէն Սեւակի, Դանիէլ Վարուժանի եւ Կոմիտաս Վարդապետի բնակարանները: Նոյն պահուն էր նաեւ որ իրեն ընկերացող երիտասարդ մը ներկայացուց ինծի գովասանական խօսքերով. Թխադէմ, սլացիկ, բարտիի պէս երկար ու բարակ, ամօթխած, իր շուքէն քաշուող Կէյվեցի երիտասարդ մը: Սեղմուած ան իր գլուխը խոնարհեց, ես ալ վիզս պըկեցի, որպէսզի մեր նայուածքները իրարու հանդիպէին: Այդ երիտասարդը ապագային պիտի ըլլար պատմաբան Պէյլէրեանը, ան որ իր կեանքէն քառորդ դար մը յատկացուց հայկական խնդրոյն վերաբերեալ փաստաթուղթերը հաւաքելու եւ հրատարակելու եզակի աշխատանքին:

Ուրիշ անգամ մըն ալ, Օր. Զալըքեանը, ըսեմ — չըսեմի երկդիմի արտայայտութեամբ, փորձ ըրաւ խնդրանք մը եւս ներկայացնել, առաջուընէ զայն չմերժելու ապահովութիւնը ստանալէ ետք: Ես ալ հետաքրքիր էի նոր առաջարկը իմանալու:

Տունը մնալու դատապարտուած անդամալոյծ կին մը, մամուլէն եւ զինք այցելող բարեկամներէն անվերջ լսելով արձագանգները իմ ելոյթներուս, եւ ինքզինքը զգալով անմասն այս հաւաքոյթներէն, պաղատած էր Օր. Զալըքեանին՝ հնարել առիթը գիս իր տունը առաջնորդելու:

— Չէ՞ք կարծեր որ այդ հիւանդ տիկինը առաւելապէս բժիշկի մը ներկայութեանը կը կարօտի, — վրայ բերի ես:

Օր. Զալըքեան անդրդուելի մնալով իր առաջարկին մէջ, հետեւեցայ անոր, որոշ չափով ես ալ դրդուած այս միջադէպէն:

Բանէն դուրս եկաւ որ այդ կինը բոլորովին անծանօթ մը չէր: Քսանական թըւականներու տարեցոյցերուն եւ պարբերականներուն մէջ, ինչպէս Հայկանոյշ Մառքի «Հայ Կինը», տեսած էի անոր երիտասարդական պատկերը, Օր. Նըվրիկ Մելիքեան, որ տարիներով կարուձեւի իր անձնական վարժարանը ունէր, բարձր մակարդակի վրայ հաստատութիւն մը: Իսկ իրեն հետ ապրող կինն ալ Վարդանոյշ Մեսրոպեանն էր, Էսաեան վարժարանի ուսուցչուհիներէն, արդէն մեր ընթերցողներուն ծանօթ: Ինչպէս ուրիշ նման այցելութիւններ, բազմաթիւ հիւրեր ալ կային հաւաքուած, օրինակ Մատլէն Բարսեղեան, հեղինակ Ֆրանսերէնէ — Հայերէն համադրական բառարանի մը, 1950-ին Աղեքսանդրիոյ մէջ տպուած:

Ամենայն սիրով փոքրիկ ռեսիթալ մը հրամցուցի բազկաթոռի վրայ երկնցած Օր. Նըվրիկին եւ զինք շրջապատող հիւրերուն եւ զգացի անդամալոյծին յուզումնալից բաւարարութիւնը, «Հոգեբոյժի դերս» կատարած ըլլալուս համար: Այդ օր եւս իմացայ որ միասին ապրող այդ երկու կիները Ինտրայի օրերէն մնացած հազուագիւտ չարաթապահներ էին եւ «Ներաշխարհ»ի քաջարի եւ ինքնագոհ հեղինակին հաւատաւոր հետեւորդները: Այս պարագան ալ հազուագիւտ ըլլալու է եւ այնքան խօսուն, ըմբռնելու համար ստուերապատ վախճանը «Նոճեստան»ի պէս կոթողային գործի մը ստեղծողին:

Եւ այդ օրերուն, երբ Օր. Զալըքեանին հաղորդեցին Սամաթիոյ Սահակեան վարժարանի Սանուց Միութեան այցելութեան լուրը, ան իսկոյն փափաքեցաւ ընկերանալ ինծի: Այսպէսով, Երկուշաբթի, 1958 Մայիս 12-ին, կէսօրէ ետք, թէեւ հաւաքոյթը իրիկուան էր, անոր հետ ժամադրուեցանք Սիրքէճիի կայարանին առջեւ, որպէսզի կարենայի քանի մը ժամ անցընել Սամաթիոյ փողոցներուն մէջ, Հրաչեայ Աճառեանի պատանեկութեան հետքերուն վրայ քալելու բուռն ցանկութեամբ:

Սահակեանի երիտասարդ ուսուցիչներէն՝ Միհրան Ուլիկեան, որ ներկայիս ատենապետի պաշտօն ունի եւ քառասնամեայ թեթեւ մը կաղացող մարզանքի դասատուն՝ Գեղամ Եսայեան մեզ դիմաւորեցին Երկաթուղիի կայարանը եւ անմիջապէս ուղղուեցանք կայարանէն իսկ երեւցող Ս. Գէորգի զանգակատունը: Անոր կողքին հաստատուած Սահակեան վարժարանի դասարաններուն այցելութիւն մը տալէ ետք, հետս բերած էի երեկոյթին համար հագուելիք սմօքինս, գացինք տեղաւորել թաղականութեան ժողովարահին մէջ, որուն պատէն կախուած տեսայ Սամաթիոյ ամենահռչակաւոր զաւակ՝ Հրաչեայ Աճառեանի նկարը խոշոր շրջանակի մը մէջ: Փափաքեցայ նաեւ ծանօթանալ սրահին եւ բեմին: Մէյ մըն ալ ի՞նչ տեսնեմ: Տասնեակ մը աղջիկ տղաներ առոյգ՝ իրար անցեր են: Երկու հոգի վարագոյրին բացուիլ գոցուիլով եւ լոյսերով կը զբաղին: Անախնկալի առաջ չգտնուելու համար, յարմար դատեցի վարագոյրը բաց պահել. անոնց ալ սրտին խօսեցաւ այս կարգադրութիւնը: Քանի մը հոգի ալ իսկէլէներու վրայ ելած, պատերը արագօրէն կը ներկեն, ուրիշներ՝ կաղ նստարաններուն տկունութիւնը կը հաստատեն, ուրիշներ ալ դոյլերով ջուր կը կրեն սալայատակը մաքրող աւելներուն առջեւ թափելու համար: Տըղաքը այնպիսի թէլաշի մէջ են որ եկող — գացողին նայելու ատեն չունին: Եթէ երբեք այդ սրահին մէջ քանի մը ժամ ետքը միակ դերակատարը չըլլայի հանդիսականներուն աչքերը հաւաքելու պատրաստւոր, ես ալ կրնայի եղածին վրայ վըզտալ ու անցնիլ: Գետինը մաքրել, աթոռները կարգի դնել, վարագոյրը փորձել շատ բնական, բայց պատերը ներկել ... Արագ — արագ շարժումներով տարածուած ներկին հոտը զգալով՝ քովս կանգնող Ուլիկեանին հասկցուցի մտահոգութիւնս:

— Անհոգ եղէք, Պր. Պօղոսեան, ժամը 9-ին ամէ՛ն ինչ կատարուած է: Հայտէ պագալըմ, մրմնջացի մօքէս եւ բեմին ետեւի դռնէն դուրս ելանք, որովհետեւ սրահը ջուրէն ողողուած էր:

Եւ ուրիշ երեք հոգի ալ աւելնալով մեր խումբին, սկսանք Սամաթիոյ խորդ ու բորդ փողոցները շրջիլ: Յաջորդաբար Օր. Զալըքեանը մեզի ցոյց տուաւ Հըրաչեայ Աճառեանի ապրած երկու բնակարանները — ուրկէ՞ ալ միտքը պահած էր — եւ անոր յաճախած Ներսէսեան մանկապարտէզի շէնքը, որուն պատուհանները պատած էին: Այս գործացած 3 վայրերը երկարօրէն դիտեցինք, լուսանկարեցինք, Թրքուհի տանտէրն ալ հպարտ կեցուածքով մը իր լայն իրանը ցուցաբերեց պատի մը անկիւնը:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱԼԷՊԱՀԱՅ ՔՐՈՆԻԿ

— Թիւ 6 —

ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԱՄԻՐԱՆԵՐԸ

Արաբերէն ԱՄԻՐ բառը կը նշանակէ հրամանատար, կուսակալ կամ իշխան, բայց Պոլսոյ մէջ ԺԷ. դարու սկիզբները ան ուրիշ նշանակութիւն ստացաւ եւ յատուկ մակդիր մը եղաւ այն Հայ մեծամեծներուն, որոնք հարստութեամբ, ազգային եւ քաղաքական դիրքերով առաջնակարգ դեր կատարեցին մայրաքաղաքին մէջ: Շատեր զարգացած եւ գրագէտ մարդիկ էին. հիմնեցին ազգային եւ եկեղեցական հաստատութիւններ, հովանաւորեցին գրագէտներ եւ մղում տուին հրատարակութեանց. անուանի դարձան Տատեանները, Տիւզեանները, Գաղէզեանները, Պէզճեանները ու Պալեանները:

Առասպելական հարստութիւններու տիրացած այս Հայերը կը բնակէին պալատներու մէջ. ունէին բազմաթիւ հետեւորդներ եւ մանկլաւիկներ. շատեր գերի եղան Թրքական բարքերու, ցեղխութեան եւ խաղամոլութեան: Մեծամասնութիւնը անգրագէտ էր եւ ամբարտաւան, բախտով հարստացածներ, որոնք դրամի ուժով կրցան որոշ ատեն կանգուն մնալ եւ այս անպարկեշտ մրցակցութեամբ ուրիշ Հայերու հետ, պատճառ եղան որ անոնց հարստութիւններ փճանան եւ ընտանիքներ կործանին:

Կային սակայն շատ մը ամիրայական ընտանիքներ որոնք օժտուած մարդկային եւ ազգային առաքինութիւններով, եղան բարերարներ օգնելով աղքատին եւ գաղթականին, հիմնեցին հիւանդանոցներ, եկեղեցիներ եւ այլ բարեգործական հաստատութիւններ:

Հալէպը, իր ընկերային եւ ազգային կառոյցով ամէնէն աւելի նմանողը կրնայ համարուիլ Հայկական Պոլիսին, քանի համայնական դրութիւնը որ տակաւին ի զօրու է Բերիոյ թեմին մէջ գրեթէ նոյնութեամբ մնացած է Օսմանեան իրաւական ըմբռնումէն եւ եթէ փոխաբերաբար որդեգրեցի ԱՄԻՐԱ բառը / որ անշուշտ գործածական չէ այլեւս / պատճառն այն է որ այդ դասակարգն իր բոլոր առաւելութիւններով եւ պակասութիւններով, ոսկորով եւ միսով, գոյութիւն ունի մեր ժամանակակից Հալէպի մէջ:

Հալէպի ամիրաները չունին ոչ մէկ ազնուական ծագում. ոչ իսկ Պոլսոյ հայկական թաղամասերէն մէկէն կամ միւսէն սերած են, այլ պարզապէս Կիլիկիոյ գաւառական կեդրոններէն / գլխաւորաբար Այնթապ, Քիլիս, Մարաշ, Տիգրանակերտ եւայլն... / տարագրուածներու զաւակներն ու թոռնիկներն են արդէն, որոնք արդար աշխատանքով, ճարպիկութեամբ կամ բախտի բերումով հարստացած են եւ այսօր ուշագրաւ դիրք մը կը գրաւեն գաղութին մէջ:

Մեր ամիրաները չունին նաեւ այն առասպելական հարստութիւնները որոնք մեր Պոլսոյ Հայ ամիրաներուն գլխաւոր յատկանիշը կը կազմէին. այլ պարզապէս Հալէպի չափանիշով, բարեկեցիկէն քիչ մը վեր դասակարգ մը կը կազմեն, որ աչքի իսկ չէին զարներ մեծ մայրաքաղաքի մը մէջ. այսուհանդերձ, Հալէպի ամիրաները, առանց ճանչցած իսկ ըլլալու Պոլսոյ իրենց եղբայրակիցներու պատմութիւնը, սակաւաթիւ բացառութեամբ, որդեգրած են անոնց լաւ եւ գէշ կողմերը:

Ընդհանրապէս ուսումնական միջակ կամ ոչինչ պատրաստութիւն ունին. ոչ մէկ լեզու կանոնաւոր կը խօսին կամ կը գրեն: Կը սիրեն աստիճանաւոր տեղացիներու հետ ընտանեկան յարաբերութիւններ մշակել, առարկելով թէ Հայերս մակարդակ չունինք, յաճախ խառն ամուսնութիւններու առիթ կուտան, մղուած տնտեսական մակարդակի պահանջքէն, կը սիրեն, քաղաքիս փողոցներուն վրայ աչքի զարնող վերջին նորոյթ կառքերով շրջիլ եւ շրջեցնել իրենց տիկիններն ու զաւակները, նոյնիսկ երբ Հալէպցիին առօրեայ կեանքը երկուքէն երեք քառ. քիլոմեթրի շուրջ կը դառնայ. ընդհանրապէս անդամ են Ալէփփօ քլապին, ուր ձանձրացուցիչ գիշերներ կ'անցընեն ընթրիքի եւ պրիճի փարթիներով / նոյնպէս օպըրժ / կամ ալ նոյնը կը կատարեն, սահմանուած օր մը, սահմանուած անձի մը տունը հաւաքուելով, կրօնական պարտականութիւն մը կատարելու լրջութեամբ:

Հալէպի հայ ամիրաները երեւնալ շատ կը սիրեն: Շատ քիչ բացառութեամբ՝ յաճախ ազգային, կուսակցական, եկեղեցական, մշակութային կամ կալուածական պատասխանատուութիւն մը վերցուցած են, հոգ չէ թէ աշխատանքը տանողները աւելի պարզեր եւ նուիրուածներ

ըլլան. կարեւորը այն է որ հարկ եղած տեղերը երեւին Առաջնորդին կողքին: Հայրենակցական Միութիւններու, հոգաբարձութիւններու նախագահ կամ պատուոյ նախագահ պէտք է ըլլան, դպրոցի, ակումբի կամ մշակութային կեդրոնի մը ճակատին արձանուն մը պէտք է ունենան, այլապէս համեստներն են միայն որ նուիրատուութիւն կը կատարեն: Մեր հայ ամիրաները տակաւին ուրիշ յատկանշական կէտեր ալ ունին. եթէ պատահի որ քաղաքիս մի քանի երեւելի պանդոկներու ճաշարանները կամ սրճարանները գտնուելու առիթը ունենաք, անպայման պիտի նկատէք որ բարձրաձայն ծիծաղներով կամ խօսակցութիւններով ամէնուն ուշադրութիւնը իրենց վրայ կը հրաւիրեն. հայերէն երգ մը կը պահանջեն երգիչէն, ապա խմբովին կը ծափահարեն: Իբրեւ բնակարան ընդհանրապէս հայահոծ կեդրոններէն հեռու կը բնակին / Էզապիօն տը գլաս / եւ միշտ պատրաստ՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառը հիւրասիրելու իրենց մօտ / նոյնիսկ երբ փափաք չէ յայտնած / եթէ պատահի որ Ան հիւրաբար քաղաքս գտնուի: Տուներնին ընդհանրապէս ճոխ է թանկարժէք իրերով / յաճախ իրարու հետ կապ չունեցող, / բայց շատ հազուագիւտ է գտնել իսկական առումով գրադարան մը, հին կամ այժմէական բովանդակութեամբ. քանի նախ գիրքը սիրող կ'ուզէ եւ ապա կարդացող: Եթէ պատահի որ Արեւմուտք կամ Հիւսիսային Ամերիկաները ճամբորդեն, քանի միջոցը ունին, վերադարձին յետ գովելու այդ երկիրներուն կատարած յառաջդիմութիւնները գիտարուեստական մարզերու մէջ, նախընտրութիւնը կուտան Հալէպին, իրաւացիօրէն, քանի ներքնապէս կը զգան թէ Արեւմուտք ապրելու համար որոշ իմացական մակարդակ մը անհրաժեշտ է:

Անոնցմէ ոմանք, որոնք Սովետական Հայաստանի շրջանակներու մէջ ամիրայացած էին, այժմ որբերու կը նմանին եւ բնականաբար կը քննադատեն Անկախ Հայաստանի նոր վարչակարգը, ուր իրենցմէ աւելի՝ գործի անձերուն կարեւորութիւն կը տրուի. թէեւ կը շարունակեն ընդունիլ հին ռէժիմի կարկառուն դէմքեր, բայց յայտնի է որ նախկին խանդավառութիւնը չէ մնացած:

Շատ քիչ բացառութեամբ, պատկանելիութիւն մը ունին հայրենակցական, մշակութային կամ ակումբային միութեան մը, եւ անկէ դուրս հայութիւն չեն ճանչնար. այդ իսկ պատճառով, ամէն միութիւն կամ ակումբ ունի իր ամիրան կամ ամիրայականները, այլապէս ո՞վ պիտի հոգայ անոնց պիւտճէն: Այս անկիւնէն դիտուած՝ անոնք կարեւոր դեր կը կատարեն հայկական բոլոր բարեգործումներու մէջ. ընդհանրապէս բարեսիրտ եւ առատաձեռն են. եթէ անոնց կիները կը զբաղին ազգային պատսպարանով, ծերանոցով կամ Օգնութեան խաչով, իրենք ներկայ են միշտ ազգապատկան շէնքերու նորոգութեանց, բարեզարդումին կամ կահաւորումի գործին մէջ: Մեծ մասամբ իրենց շնորհիւ է որ վերջին տասնամեակներուն, նախկին գաղթական Հայերը, դարձան պատկառելի ներկայութիւն մը Հալէպի մէջ, յատկապէս Բերիոյ Թեմի ներկայ Առաջնորդ Սրբազանի օրերուն, որ իր խոհեմութեամբն ու իմաստութեամբը գիտցած է մեծ համբերութեամբ համախմբել այդ ուժերը եւ արդիւնք տալ:

Եթէ ժամանակին Պոլսոյ Հայ ամիրաները կը փայլէին իրենց գեղարուեստական հրատարակութիւններու եւ պարբերաթերթերու մեկենասութեամբ, Ազգային Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի եւ բարձրագոյն հայ վարժարաններու կառուցումով, մաղթենք որ Հալէպի իրենց անուանակիցները, մանաւանդ անոնց զաւակները, քիչ մը եւս համախմբեն իրենց ուժերը, փոխան պատահական բարի գործերու, աւելի ծրագրուած աշխատանքով, կանգնեն ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ մը, որուն այնքան կարիքն ունի գաղութս, եւ պատռեն ակմբային եւ միութենական կաշկանդող վարագոյրը, գաղութի բոլոր հայկական, նուիրուած եւ օգտակար կարիքներուն օգնութեան հասնելու համար անխտիր:

ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը պիտի բոլորէ 1993 տարեշրջանին իր եօթանասունամեայ գործունէութիւնը:

Կազմուած 1923–ին, Փարիզի մէջ, հիմնուած Սագօ Ցակոբեանի «Սիփան» եւ Նշան Սերգոյեանի «Կոմիտաս» երգչախումբերու միացումով, ղեկավարուած յաջորդաբար՝ Արա Պարթեւեանի, Գուրգէն Ալէմշահի եւ 1953–էն ի վեր Կարպիս Ափրիկեանի կողմէ, Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը առաջնորդուած է միշտ իր գլխաւոր ուղեգծով՝ գաղութահայութեան մէջ վառ պահել հայ երգը, զարգացնել զայն եւ ծանօթացնել միջազգային երաժշտասէր հասարակութեան:

Այս յարատեւ գործունէութիւնը ունեցած է իբր համառօտ հաշուեկշիռ՝

– Երկու հարիւրէ աւելի համերգներ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, ընտիր յայտագրերու գործադրութեամբ,

– մասնակցութիւն միջազգային երաժշտական փառատօններու,

– բազմաթիւ ձայնասփիւռ – պատկերասփիւռի հաղորդումներ,

– կրօնական, դասական եւ ժողովրդական երգերու ձայնագրութիւններ, յատկապէս Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ափրիկեանի գործերէն (*):

Այս իրագործումները կատարուած են շնորհիւ հմուտ ղեկավարներու բծախնդիր աշխատանքին, 1000–է աւելի անդամ – անդամուհիներու նուիրումին եւ նիւթական ու բարոյական քաջալերութեան համակիր անհատներու, եկեղեցական եւ մշակութային կազմակերպութիւններու, պետական անձնաւորութիւններու, հայ եւ միջազգային մամուլի ինչպէս նաեւ տեսալսողական հաղորդումի պատասխանատուներու:

Շարունակելու համար նոյն թափով իր առաքելութիւնը, Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը ծրագրած է նշել իր հիմնադրութեան 70–ամեակը յատուկ համերգով մը մեկնաբանելով, նուագախումբի ընկերակցութեամբ, իր երաժիշտ – խմբավար Կարպիս Ափրիկեանի նոր ստեղծագործութիւնը՝ «Մհերի ուխտը», ներշնչուած հայկական դիւցազներգութենէ:

Այս առթիւ պիտի կազմուի եւ հրատարակուի երգչախումբի գործունէութեան յուշամատեանը հանրութեան ընծայելով երգչախումբի դիւանէն յիշատակելի վաւերաթուղթեր, իբր վկայութիւն մշակութային կեանքի բերուած նպաստին:

Սիփան – Կոմիտասի վարչութիւնը կոչ կ'ուղղէ այն բոլոր հայրենակիցներուն եւ մանաւանդ նախկին անդամներուն այս ծրագրին իրագործման համար իրեն ուղարկել պահուած գրութիւններ, լուսանկարներ, յայտագրեր, եւայլն ... երգչախումբի եւ ղեկավարներու կեանքին վերաբերեալ, ի մասնաւորի 1923 – 1953 տարիներու ժամանակաշրջանէն (1):

Կոչ կ'ուղղուի նաեւ փարիզահայ երիտասարդութեան աւելի զօրացնել երգչախումբի կազմը բերելով իր մասնակցութիւնը, նորոգեալ ուժերով շարունակելու երէցներու աշխատանքը (2):

Դիւրացնելու համար ապագայ իրագործումներու դժուարին պարտաւորութիւնները, երգչախումբը շնորհակալութեամբ կ'ընդունի նիւթական նպաստ (3):

70–ամեակի հանդիսութիւնները տեղի պիտի ունենան 1994–ի գարնան, առաջնահերթին Ֆրանսայի մէջ՝ Փարիզ եւ Հայրենիքի մէջ՝ Երեւան:

Վարչութիւն
ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբի

Յունուար 8, 1993

1. – Հասցէ՝
Chœur SIPAN - KOMITAS
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue
75009 PARIS

2. – Փորձերը կը կատարուին Երեքշաբթի օրերը, ժամը 20–էն 22, վերոյիշեալ հասցէին (métro Cadet).

3. – Առ ի գիտութիւն ֆրանսահայութեան, նուիրուած գումարները զեղչելի են տարեկան տուրքէ (à l'ordre de la Chorale SIPAN - KOMITAS).

(*) Ձայնագրութիւններուն համար (disques cassettes), դիմել վարչութեան կամ Մ. Պօղոսեանի, հեռաձայնելով՝
(1) 47 – 20 – 71 – 10
թիւին:

ԴՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ գտնուած է Դեկտեմբեր 17–էն 22, Պէյրութի «Բագին» գրական ամսաթերթի խմբագիրը՝ Պօղոս Սնապեան: Դեկտեմբեր 17–ին, Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Ես իմ անոյշ Հայաստանի ողբականը» նիւթի շուրջ դասախօսութիւն մը, կազմակերպուած «Յովհ. Շիրազ» գրական խմբակին կողմէ: Պ. Սնապեան մէկ ժամ տեւող դասախօսութեան մը ընթացքին ներկայացուցած է Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» բանաստեղծութեան ծննդեան պատմական եւ գրական տուեալները: «Բագին»ի խմբագրին երկրորդ դասախօսութեան նիւթը եղած է, Դեկտեմբեր 18–ին «Մուսա լերան 40 օրերը» վէպին իրական եւ վիպական երեսները: Դեկտեմբեր 22–ին, Պ. Սնապեանի «Ես այդ չունիմ եմ» գրքի վերհրատարակութեան առթիւ տեղի ունեցած է գինեձօն մը, կազմակերպուած «Նոր կեանք» շաբաթաթերթին կողմէ, հովանաւորութեամբ «Համազգային»ի արեւմտեան – Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան: Հանդիսավարութիւնը կատարած է Սարգիս Մաճառեան, Պօղոս Սնապեանի կենսագրութիւնը ներկայացուցած է Գր. Շէնեան: Հատորին մասին խօսած է Ռիթա Որբերեան: Յաւարտ այս վերլուծումին բեմ ելած է հեղինակը՝ Պօղոս Սնապեան որ իր շնորհակալութեան խօսքը արտասանած է:

**

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ տեղի ունեցած է Ամանորի հանդիսութիւնը, Դեկտեմբեր 30–ին: Բացումը կատարուած է Վարժարանի նորահաստատ մանկապարտէզի 24 աշակերտներուն կողմէ պատրաստուած խմբական երգերով ու արտասանութիւններով: Կարճ ուղերձով մը աշակերտները շնորհաւորած է Գարակէօզեան Վարժարանի այժմու հիմնադիր Տոքթոր Մարտիրոս Ենիեօրկանը: Նախապէս տնօրէնուհին՝ Քլեմանս Զէլիք ողջունած էր աշակերտները: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, որու ընթացքին փոքրիկներու երգչախումբը յաջող ելոյթ մը ունեցած է, ապա խօսնակներէն՝ Բէնչ Եղիա Մաքուօղլու արտասանած է Ռուպէն Հատտէճեանի «Յուշատետր»էն Կաղանդի առթիւ գրուած յօդուած մը:

**

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի պատսպարեալներուն ու մնայուն բնակիչներուն աւանդական Ամանորի հաւաքոյթը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 29–ին, Ազգային հիւանդանոցի սրահին մէջ, նախագահութեամբ Գարեգին Պատրիարքին:

ԿՌԻՒԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ու ողջին թելը նորէն քակուեցաւ աւելի ուժգին «ախ տղաս, ո՞ւր ես, ո՞ւր ես» ու այն ատեն էր որ մայրական անդիմադրելի յուզում մը բռնեց կոկորդէն, եւ եկան խառնիխուռն հին հին յիշատակներ որոնք մոռցեր էր լռութեանն ու մորմոքին տակ տարիներուն ուր իր հարսնութիւնը թաղեր էր «Անժէլ հոգիս, տոքթորին հրահանգն է, մէկ զաւակ միայն, մարմինդ չի տանիր եղեր ... աս վիժումէն ետք կրնայ փորձանք բանալ գըլխուդ ... ա՞տ է ուզածդ» մինչ աշխարհը կը փլէր վրան այդ վայրկեան «Հապա ի՞նչ եղաւ ան տասը հատը որ պիտի ծընէր, Արմենակ, հէ՞» ամիսներով գիշերները արթուն պառկած էրկանը կուշտին ու զսպելով լացին ձայնը ու մայրութեան անդիմադրելի պահանջը, ախորժակը, կանչը «բախտերնիս մէկ հատ է եղեր կնիկ, ինչ ընենք, Աստուած տայ որ խերով բարով զաւակ ըլլայ ... շէնքով շընորհքով մեծնայ տէ մեզի թոռնիկներ տայ, հէ՞ կնիկ, ի՞նչ կ'ըսես, սանկ քանի մը աղան տղայ չարէ» աչքերը կը խոնաւնային նորէն «արդեօք ի՞նչ տեսակ հարս պիտի ըլլար աս աղջիկը ... խեղճ տղաս, մուրազը փորը մնաց ...»:

Տղուն սենեակին դուռը բաց ձգելով՝ շարժեցաւ դէպի Արմենակին սենեակը: Հիւրասենեակին մէջտեղն էր խնկած աթոռը, ծռեցաւ, վերցուց ու տեղը դրաւ «Արմենակս ձգեց սաւկա» ըսաւ ինքնիրեն «ըսէ կնիկ եղայ քեզի, մարդ, տաքին – պաղին ...» ու անոր սենեակը մտաւ «դուն ալ ինծի երջանիկ ըրիր, Պերճին խօսքերուն շատ ականջ մի կախեր, ան տղայ է, կը խօսի» ու մօտեցաւ պատին հայելիին: Հոն վայրկեան մը տնտնաց «աս ե՞ս եմ ... աս ինչ յոգնած աչքեր են» ըսաւ «ճիշդ Պերճին աչքերն են» ու գնաց ամուսնին գրադարանին քով, անցաւ սեղանին առջեւ, խառնշտկեց թուղթերը, գիրքերը բայց չգտաւ անոր պատկերը: Ետ եկաւ հայելիին ու այդ վայրկեան, իր քսան – հինգ տարուան ամուսնին կերպարանքէն միայն անոր ձայնը եկաւ ետ, խորունկ, դանդաղ կամ բարկացած ու խիստ, եւ որուն ելեւէջներէն կախուեր էր իր կեանքը տարիներով: «Խեղճ մարդս» շարունակեց, յիշելով յանկարծ անոր կատակութեան ձայնին հետ քայքայուած դէմքը Պերճին դէփ – դեղին երեսին դիմաց ու թուրք աղջկայ մը անունը սենեակին մէջ տեղ մը ու յիշեց ինչ որ միշտ ըսեր էր անոր «միայն թէ մահ չըլլայ, մարդ, մնացած ամէն ինչը կը շտկուի» ու լսեց անոր սպառած, պարտուած ձայնը այդ գիշեր «կնիկ, սիրէ ինծի ...»: Լեցուեցան աչքերը, հեռացաւ հայելիէն ու գնաց կայնիլ անկողնին ոտքին: Ինչքա՜ն սէր յանկարծ ծներ էր իրենց միջեւ այս գիշեր, ամբողջ կեանք մը բաւելու չափ, ամէն ինչ ներելու չափ, նոյնիսկ թուրք աղջիկը «ան ալ մօր զաւակ է, անոր ալ հոգին կ'արժէ» մտածեց ու նորէն փորձեց երեւակայել անոր հարսանեկան կերպարանքը, առաջին զաւակը որ ինք պիտի գրկէր յետոյ Արմենակին պիտի անցընէր ... յետոյ միասին պիտի տօնէին անոր առաջին տարեդարձը ...:

Հեռաձայնը զարնուեցաւ: Ցնցուեցաւ Անժէլ, վերցուց գործիքը վախով, տարօրինակ ակնկալութեամբ մը:

– Այո ...:

Ոստիկանն էր, պիտի գային զինք մեռելատուն տանելու, ստուգելու ինքնութիւնը: Շատ բան չհասկցաւ մարդուն ըսածէն ու քանի մը բառ քով քովի դընելով խօսեցաւ:

– Կէս ժամ ետք, եթէ կարելի է ... քիչ մը գործեր կան:

Զգուշութեամբ վար դրաւ ընկալուչը: Անձկալի փութկոտութիւն մը մտեր էր շարժումներուն մէջը «պիտի երթամ մարդս ու տղաս տեսնեմ» մտածեց ու նստաւ, քիչ մը ինքզինքը հաւաքելու համար: Ու հիմա, կեանքին ու աշխարհին վրայ կախուած սեւ ամպին շուրջը իրեն թուեցաւ որ փայլ մը, դէպի գալիք օրերը բացուող լոյս մը կար ...: Վերցուց հեռաձայնին ընկալուչը անփորձ ու վարանոտ, կազմեց թիւը: Մտիկ ըրաւ սրտի ուժգին զարկին, կը դողդղային ձեռքերը ...:

– Տէր Յարութի՞ւն ...:

Կմկմալով բայց զուսպ՝ խօսեցաւ քահանային հետ գիշերուան դէպքերուն մասին ու խնդրեց որ իր հետ ոստիկանութեան մեռելատունը գայ: Յետոյ անհամարձակ ու յստակ իր ձայնով թաղումի եւ հոգեհանգիստի կարգադրութիւնները ըրաւ: Արմենակին հեռաձայնի տետրակէն գտաւ Ակումբի թիւը, զարկաւ ու նոյն հանդարտութեամբ խօսիլ ուզեց կոմիտէին հետ: Հոն չէր: «Ատիկա վերջն ալ կ'ըլլայ» խորհեցաւ, վար դրաւ գործիքը ու սիրտը հանդարտ ու ծանր՝ գնաց նստաւ իր աթոռին ու սպասեց քահանային գալուն:

Օգոստոս 19, 1992

Քիլլարա

(Շար. 31 եւ վերջ)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Ռոլան Մարկոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արա Յակոբեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Փափազեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Յունուար 17–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր՝

ՀՐԱՆԴ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի փիտուքիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

LE PALAIS DES CONGRES DE PARIS

GEORGES DALARAS
chante
pour CHYPRE
avec
GEORGES MOUSTAKI
DIMITRA GALANI
PANOS et CHARIS CATSIMICHAS
et
MICHALIS CHRISTODOULIDES
Grand Concert
le 20 Janvier à 20 heures

Location :
FNAC, Virgin, Palais des Congrès
Prix des places : 200 et 120 Frs.
(*location en sus*)

Comité d'Organisation des manifestations pour Chypre
Maison de la Grèce
9, rue Mesnil - 75116 Paris

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Անայիս Պէրպէրեանի իր եղբօր՝ Կապի Ալանեանի մահուան առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները խորազգած ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շալճեանի եւ զաւակներուն, Պր. Միշէլ Շալճեանի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօյաճեանի եւ զաւակներուն, Այրի Տիկին Գէորգ Պօյաճեանի եւ զաւակներուն, Օր. Վարդուհի Պօյաճեանին, Այրի Տիկին Շնորհիկ Մօրուքեանի Հայկուհի Շալճեանի (ծնեալ՝ Պօյաճեան) մահուան առթիւ:

Ողբացեալ Տիկին Շալճեան մասնաճիւղիս նախորդ շրջաններուն ժրաջան ատենապետ եւ երիցագոյն անդամը եղած է, իր անպարծ մեկնումով կը թողու յիշատակելի անուն մը:

Տիկին Նուարդ Սապոնճեանի մահուան առթիւ, Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր բոլոր ընտանեկան պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեան՝ Հայաստանի եւ Արցախի օժանդակութեան գործունէութեան ի նպաստ:

Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 500 Ֆր., Պր. Ալպէր Ներսէսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տ. Պաղտասարեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պետեան 200 Ֆր., Պր. Ֆիլիփ Փափազեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Անդրէասեան 500 Ֆր., Հայաստանի Մարտիկներու Զօրակցութեան Միութիւն 5000 Ֆր.:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ այն բոլոր նուիրատուներուն, որոնք 1992–ին, զօրավիգ կանգնեցան Հայաստանի եւ Արցախի օժանդակութեան, ինչպէս նաեւ իր այլ գործունէութեանց Ֆրանսայի մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԻԼԱՆՕ. – Սթամպուլեան եղբարք 500 Փրանք:

ՎԵԼԻԶԻ. – Պ. Պալիտեան 100 Ֆր.:

LE CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

accueille

l'écrivain conteur et traducteur

Albert ANDONIAN

qui présentera ses œuvres
(Prose et poème)

durant une soirée littéraire

le jeudi 21 janvier à 20 h 30

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Mos Cardinal Lemoine ou Monge

— Entrée libre —

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կազմակերպած է թէյասեղան մը, Յունուար 17, ժամը 15-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 15–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17 ռիւ Պլէօ

ՍՈՒՐԲ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Առաջին Կիրակի Ս. Ծննդեան
Կիրակի Յունուար 17. –
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի կողմէ հրաւիրուած ընտրողական յանձնախումբը բաղկացած պարոններ՝

Ե. Արզումանեանէ, Գ. Դաւիթեանէ, Ժ. Ենովքեանէ, Գ. Մինասեանէ, Կ. Յովսէփեանէ, Դ. Պանոսեանէ, Դեկտեմբեր 23–ի իր ժողովին մէջ, յետ քննութեան, հաստատեց թեկնածուներու հետեւեալ ցանկը յառաջիկայ Թաղական ընտրութիւններուն որոնք տեղի պիտի ունենան 1993 Յունուար 17–ին, ժամը 9–էն 18, Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Գրիգոր Բանոյեան
Սարգիս Խօզեան
Դաւիթ Եալըք
Յովսէփ Եալըք
Սարօ Եագըր
Ռոպէր Ժամկոչեան
Պերճ Կարապետեան
Մարսէլ Կարապետեան
Վարդան Հաճիվարդանեան
Գրիգոր Հոթոթեան
Յակոբ Յովսէփեան
Ժիրայր Մանկեան
Արթօ Տէր – Մինասեան
Փիէռ Փունարճեան

Այս ցանկէն պէտք է ընտրել 11 հոգի, ջնջելով միայն 3 անուն:

Հարկ է ընտրութեան ներկայանալ ինքնութեան թուղթով մը, նկարով:

Ընտրելու իրաւունք ունին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ պատկանող այր մարդիկ որ 18 տարեկանը լրացուցած են ու կը բնակին 13–րդ եւ 14–րդ թաղամասերուն մէջ, ինչպէս նաեւ Ալլօ, Փլան Տը Քիւք, Լօժի Նէօֆ:

ԷՍԱԵԱՆԻ ՕՐ ԵՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած Էսաեան եւ Կեդրոնական վարժարաններու բարերարներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Էսաեանի, ինչպէս նաեւ մահացած ուսուցիչներու, տնօրէններու եւ աշակերտներու յիշատակին՝

Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 12.30–ին Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° COURCELLES

Ըստ աւանդութեան ժամը ճիշդ 13–ին բաժակ կը բարձրացուի 108–ամեայ Էսաեան Վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայ վարժարաններու կենացը, մաղթելով անոնց պայծառ եւ լուսաշող ապագայ:

Էսաեանցիները պիտի վերանորոգեն իրենց ուխտը՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ կանգնելու Հայ Դպրոցին:

Տեղի կ'ունենան ուղերձներ, յիշատակի ոգեկոչումներ, հայկական երգ ու նուագ:

Սիրով կը հրաւիրուին հին ու նոր Էսաեանցիներ, նաեւ՝ համակիրներ, յարգելու կտակով մեզի փոխանցուած այս Օրը:

Սեղանները կանխաւ ապահովել մինչեւ Յունուար 17, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերէն մէկուն՝

46 – 56 – 14 – 53
կամ՝
46 – 32 – 35 – 42

Ճաշագին՝ 170 Ֆր.:

ՃԱՇ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ–ի Սեւրան Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը Նոր տարուան առաջին ճաշը կը կազմակերպէ ի նպաստ իր դպրոցին:

Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 20.30-էն սկսեալ
17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի անպայման հեռաձայնել՝

Տիկին Կապենց
42 – 36 – 48 – 88
Տիկին Խլօյեան
43 – 83 – 92 – 75

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»
le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants
le Dimanche 24 Janvier à 15 heures
à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN
Spectacle animé par *Antoinette* et son *«Cirque Plein d'Air»*
suivi d'une *Boom* pour les enfants.
Entrée libre ● Venez nombreux

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)
3665 Frs
Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne
Renseignement et inscriptions :
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

APPEL de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LE KARABAGH RESISTE,
LE KARABAGH SURVIT,
LE KARABAGH ENDURE
dans le froid, la faim, la tourmente et sous les bombes azéries,
Mais...
...LE KARABAGH EXISTE

Aidons les Karabaghtsi à tenir encore cet hiver.
Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France pour qu'elle continue son aide humanitaire pour le Karabagh coûte que coûte.

Envoyez vos dons à :
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 Paris

MCA Villeurbanne

Les heures d'ouverture et de fermeture de la *Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne* sont :
— 10h / 12h — 14h / 20h
Du Mardi au Samedi inclus
N° de téléphone :

Foyer	78 94 37 36
Bureau	78 93 57 43

Permanence : Anaïd Ghendjian.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15
VENDREDI
15 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17.974 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.974

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՐԲ ԻՐԱՔ ՉԻ ԳՈՐԾԱԴՐԵՐ ՄԱԿ-Ի ԲԱՆԱՁԵՒԵՐԸ...

Իրաքի վրայ նախատեսուած յարձակումը տեղի ունեցաւ, Չորեքշաբթի, Յունուար 13-ին, ինչպէս ծրագրուած էր: Ամերիկեան օդուժին միացած էին անգլիական եւ ֆրանսական օդանաւեր, ընդհանուր ձեւով հարիւր օդանաւ, որոնք մէկ թօն ռումբ նետած են զինուորական գիրքերու վրայ: Գործողութիւնը, զոր Պուշ՝ «իրաշալի կերպով» մղուած որակած է, կէս ժամ տեւած է եւ զինակիցներու օդուժը ոչ մէկ վնաս կրած է: Իրաքի իշխանութիւնները յայտարարած են թէ 4 մեռեալ եւ 7 վիրաւոր կան իրաքեան կողմը: Ուաշինկթըն ազդարարած էր որ Պաղտատ պէտք է վերջ տայ վերջին օրերու իր գրգռութեանց եւ յարգէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը, այլապէս՝ պէտք է հետեւանքները քաշէ: Եւ տեսաւ: Սատտամ Հիւսէյն հեռատեսիլէն ելոյթով մը կը յայտարարէր. -- «Ոճրագործները եռ եկան: Այս գիշեր նորէն եկան: Նոր ճակատամարտ մը, նոր սրբազան պատերազմ մը սկսաւ, բայց, յարձակողները պիտի պարտուին»: Անկախ Սատտամ Հիւսէյնի մենատիրական անողոք վարչակարգէն, Իրաքի ժողովուրդին վիճակն է որ ողբերգական է, քանի երկիրը միշտ շրջափակումի մէջ է եւ տարրական սնունդը կը պակսի: Մնաց որ, ինչպէս դիտել կուտայ նաեւ Ժօրժ Քորմ, մասնագէտ Միջին -- Արեւելքի հարցերուն (Յունուար 14, «Ֆիկառօ»), երկու չափ, երկու կշիռի քաղաքականութիւնը կը շարունակուի: Արդարեւ, պարզ է այլեւս որ միայն Իրաքն է որ պարտաւոր է ՄԱԿ-ի բանաձեւերը գործադրել: Ոչ Թուրքիա (Կիպրոս), ոչ Իսրայէլ (գրաւուած հողերէն գաղ, դեռ վերջերս 415 տեղահանուած Պաղեստինցիներու վերաբերող բանաձեւը) նոյն պարտաւորութիւնը ունին, կրնան զամբիւղը նետել, հանգիստ նստիլ, ոչ մէկ «պատիժ» կը սպառնայ իրենց: Քորմ, կը յիշէ Քիւրտերու պարագան ու կը գրէ. --

«Արաբ հանրային կարծիքը չի հասկընար արեւմտեաններու դրդապատճառները: Աւելի քան երբեք երկու չափ, երկու կշիռի քաղաքականութիւն կը տարուի: Արտաքսուած 400 Պաղեստինցիներու պարագան յատկանշական է: Մէկ կողմէ Իսրայէլ կը բռնաբարէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը եւ ոչինչ կը պատահի: Միւս կողմէ, Իրաք զինուորական անմիջական հակազդեցութեան թիրախ է: Ուրիշ օրինակ մը՝ Քիւրտերը: Երբ թուրք բանակը կը զարնէ զիրենք, արեւմտեանները մէկ խօսք չեն ըսեր, երբ Իրաքը զարնէ, ընդհ. զօրակոչ է...»:

Անգամ մը եւս, ղեկավարները հաշիւ կը մաքրեն, Պուշ վերջին դաս մը տալէ ետք է իր ոխերիմ թշնամիին՝ Սատտամ Հիւսէյնի, որ կ'ուզէ քշուիլ: Գալով ժողովուրդներու տառապանքին, որո՞ւ հոգ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԸ ՎՈՒԼԹ քաղաքը (Առտէշի նահանգ) հասած առեն է որ վառելանիւթ փոխադրող կառախումբ մը գիծէն ելած է, ճիշդ փապուղիէն դուրս ելած առեն: Ուղեւորը անմիջապէս մտածած է կտրել կապը կառախումբերուն հետ, բայց փապուղիին մէջ մնացած եօթնէն ոմանք պայթած են ահաւոր հրդեհ մը ստեղծելով քաղաքին մէջ իսկ, Յունուար 13-ին, ժամը 23.30-ին, բնակիչներուն մեծ մասը քունէն հանելով, սարսափահար: Ականատեսներ պատահածը կը բաղդատեն ռմբակոծութեան մը հետ: Աւելի քան հազար բնակիչները փոխադրուած են ապաստարաններ (քաղաքապետարան, մարզարան, դպրոց): Առաջին տեղեկութեանց համաձայն 6 վիրաւոր կար: Վախ կայ սակայն որ կոյուղիներուն մէջ թափած վառելանիւթն ալ պայթումներ ստեղծէ: Ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնուած էին սակայն եւ յաջորդ առաւօտ (Յունուար 14) հրշէջները տեղւոյն վրայ էին միշտ: Բնակարան տուներ հրոյ ճարակ դարձած են: Հինգշաբթի առտու ժամը 8.30-ին է միայն որ կարելի եղած էր հրդեհը մարել: Վախ կար սակայն որ զոհեր գտնուին հրոյ ճարակ դարձած տուներու տակ, նաեւ Ռոնի գետի աղտոտման հարց ծագած է:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ կատղած են Պէրէկովուայի դէմ եւ բացարձակապէս կը մերժեն որ հանգստեան կոչուելու տարիքը խնդրոյ առարկայ ըլլայ, որեւէ ձեւով: Գործադիր Կոմիտէի դոնփակ հերթական նիստի ընթացքին է որ «փիղ»երը իրենց դիրքը կը ճշդեն նախարարապետին որոշումներուն դէմ, այս անգամ ալ հանգստեան կոչուելու տարիքի երկարաձգման ծրագիրն է որ խրարանցում ստեղծած է:

ՇԱՌԼ ԹԻՅՈՆ մեռած է 95 տարեկանին: Համայնավարութեան այս հին եւ պատկառելի դէմքը, հեռացուած էր 1952-ին, քսան տարի ղեկավար դիրքի վրայ մնալէ ետք: Այսօր, թէեւ Ժ. Մառշէ կը յայտարարէ. -- «Շ. Թիյոն մեր կուսակցութեան մեծ դէմքերէն մէկը»...: 1919-ին, Մարթիի հետ է Կիշէն նաւուն վրայ որ սենեկայցի զինուորներ պէտք է փոխադրէ յունական նաւահանգիստ մը, Բոլշեւիկներու դէմ կռուելու համար: Կամաւոր էր ու յանկարծ յուսախաբ է ի լուր այդ որոշումին եւ ապստամբութեան գլուխ կ'անցնի: Երկու ժամ պայքարէ ետք, Թիյոն եւ Մարթի ձերբակալուած են եւ հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտուած: 1924-ին, երբ ազատ կ'արձակուին, կը տեղեկանան որ համայնավար Միջազգայնականի անդամ նշանակուած են Լենինի կողմէ: Թիյոն փայլուն ասպարէզ մը ունի այլեւս: Դիմադրութեան մէջ Ֆ.Թ.Փ.-ի հիմնադիրն է: Պատերազմէն ետք նախարար է Տը Կոլի կառավարութեան մէջ (Մօրիս Թորէզ ալ՝ փոխ-վարչապետ էր): 1952-ին, վէճ ծագած է կուսակցութեան ղեկավարութեան հետ (գլխաւորաբար Թորէզի կնոջ) խաղաղութեան Շարժումին առթիւ եւ կը հեռացուի: 68-ին կը բողոքէ Չեխոսլովաքիոյ միջամտութեան դէմ: Քաշուած կեանք մը կ'ապրէր Պրըթանիը, որ իր ծննդավայրն էր:

ՀՈՆՆԷՔԷՐ, բոլորովին ազատ, օդանաւ առաւ եւ Չիլի մեկնեցաւ իր կնոջ եւ մէկ աղջկան քով: Առողջական վիճակը պատճառ էր որ գերմանական արդարադատութիւնը բոլորովին հրաժարի զինքը դատելէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ներքին նախարարը՝ Իսմէթ Սեզկին յայտարարած է որ «մաքրագործման գործողութիւն մը» տեղի պիտի ունենայ գարնան, նման հիւսիսային Իրաք տեղի ունեցածին ՓՔՔ-ի զինուորեալներուն դէմ:

ՇԷԹԼԱՆՏԻ բացը թափած քարիւղը որու ստեղծելիք աղտոտութեան մասին մեծ մտահոգութիւն կը տիրէր, հետզհետէ կը «մաքրուի» շնորհիւ ծովուն սաստիկ փոթորիկին: Այլ խօսքով բնութիւնը ինք իր գլխուն ճարը կը տեսնէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՐԿԻՆ ՌՈՒՄԲԵՐ ԳՈՐԻՍԻ ՎՐԱՅ

Հինգշաբթի, Յունուար 14-ին, Երեւանէն տեղեկացանք որ Գորիսի վրայ գրադներով յարձակումը նախորդ օրը շատ զօրաւոր եղած է: Թէեւ միայն մէկ մեռեալ կայ, բայց, քաղաքին կեդրոնը մեծ վնասներ կրած է եւ պատուհան, ապակի ջարդուփշուր եղած են ամէն կողմ:

Չորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք գիշերը Երեւանի մէջ իսկ ցուրտը սաստկացած է եւ ջերմաստիճանը 0-էն վար 16-ի իջած է: Հինգշաբթի առտու (տեղւոյն ժամով՝ 11-ին) զերոյէն վար 10 էր:

Կազի հարցն ալ չի բարելաւուիր: Նոյն Թուականին, հասած քանակութիւնը օրական 4,6 միլիոն է միշտ:

**

Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի եւ վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեանի հանդիպումները Ռուսաստանի նախագահ Բ. Ելցինի եւ վարչապետ Վիկտոր Չեռնոմիրդինի հետ վերջ գտած են: Ձեռք ձգուած համաձայնութեամբ Ռուսաստան 50 միլիառ ռուբլիի վարկ կը տրամադրէ Հայաստանին, որմէ մաս մը կը գործածուի հացահատիկ, վառելանիւթ եւ կենսական այլ ապրանքներ գնելու: 7 միլիոն ռուբլի նախատեսուած է աղէտի գօտիի վերակառուցման համար:

**

Յունուար 12-ին վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան ընդունած է Ֆրանսայի դեսպան Տիկին Տը Հարթէնկը: Քննարկըւած են 1993-ին Հայաստանի ցուցաբերուելիք թէքնիք օգնութեան առաջարկները: Երկու երկիրներու կառավարութեանց համաձայնութենէն յետոյ առաջարկները կ'ընդունուին իբրեւ թէքնիք օգնութեան ծրագիր:

**

Քանի մը օր է, Ազրբէջանի լրատու գործակալութիւնները շինծու լուրեր կը տարածեն այն մասին, թէ վար առած են հայկական թռիչք մը: ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպանութեան ուժերը բացարձակապէս հերքած են լուրը եւ զինուորական ղեկավարութեան ենթադրութեամբ Ազերիներու այս արարքը կը միտի արդարացնել սեփական օդուժը եւ Ռուսաստանը մեղադրել Հայաստանի օդանաւեր տալու յանցանքով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ՝ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Ըստ «Լ'Էքիփ» օրաթերթին, Յունուարի վերջին շաբթուան ընթացքին, Մոսկուա, տեղի պիտի ունենայ մրցաշարք մը՝ նախկին խորհրդային Հանրապետութիւններու անցեալ տարուան ախոյեան խումբերուն միջեւ:

Կը նախատեսուի մասնակցութիւնը, մանաւանդ, Մոսկուայի Սպարտակին, Մինսքի Դինամոյին եւ ուրիշ ախոյեաններու՝ որոնց կարգին Երեւանի խումբին:

Կ'ենթադրենք թէ «Արարատ»ի նախկին խմբապետ՝ Խորէն Յովհաննիսեանի ղեկավարած Հ.Մ.Ը.Մ.-ն է որ պիտի ըլլայ Հայաստանի ներկայացուցիչը: Մաղթենք որ կարելի ըլլայ մրցադաշտ հանել զօրացած կազմ մը երկրին լաւագոյն խաղացողներով, եթէ մրցաշարքին կանոնները կը թոյլատրեն այդ:

**

ՓԱՐԻԶ՝ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իսի Հ.Մ.-ը, առաջատար լիկի չըրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ ախոյենութեան սկիզբէն ի վեր, մօտէն կը հետապնդուի իր գլխաւոր մրցակիցներուն կողմէ:

Որովհետեւ Կիրակի օր Իսի չէ կրցած յաղթել Սէն -- Տընիի (1 -- 1), Սարսէլ հասած է, դասաւորումին վրայ, հայանուն ակումբին մակարդակին:

Երկու առաջատար ուրեմն, ախոյենութեան կիսուն մօտ: Նուազի եւ Ռասինկ ալ շատ հեռու չեն: Կը նախատեսուի խիստ մրցակցութիւն մը յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, այս չորս խումբերուն միջեւ:

Իր հերթական մրցման, Վալ տը Մառնի առաջնութեան մէջ, Ալֆորվիլի Հ.Մ.-ն ալ գոհացած է հաւասարութեամբ մը Սիւսիի դէմ՝ (2 -- 2). Սիւսի այս ախոյենութեան լաւագոյններէն մէկն է:

**

ԼՈՂ

ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇ

Փէքինի մէջ, Չինաստան, աշխարհի բաժակին ի հաշիւ տեղի ունեցած մրցումներուն ընթացքին, Ֆարոն հաստատած է Ֆրանսայի նոր մրցանիշ մը 50 մեթր ազատ լողի համար՝ 22'',29 -- Նախկինը կը պատկանէր Գալֆայեանի՝ 22'',33, տարիէ մը ի վեր:

**

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ԼԱՒԱԳՈՅՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան հովանաւորութեան տակ, Հրանդ Աբրահամեանի ղեկավարած խումբերը կը շարունակեն մրցիլ այս տարի ալ:

Առաջին կազմը կը մասնակցի միջ -- նահանգային երկրորդ դասակարգի ախոյենութեան 8 ակումբներէ բաղկացած խմբակի մը մէջ: Առաջնութեան կէսը վերջացած է արդէն: Հայ ակումբը դասուած է երրորդ: Իրեն կը մնայ ապահովել նոյն կարգի դիրք մը յաջորդ փուլին ընթացքին եւ թերեւս՝ բարուոքել զայն:

Վ. Ս.

ՊՈԼԻՍ 1958–1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Է.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արդէն ժամը եօթն էր: Փափաքեցայ մէկու մը տունը առաջնորդուիլ եւ իբրեւ ընթրիք՝ մածուն հացով մը բաւականանալ: Սակայն իմ հիւրընկալներս մտադրած են զիս Պոլիս տանիլ, ճաշարանի մը մէջ ընթրելու եւ յետոյ կրկին Սամաթիա գալու համար, որովհետեւ անոնք իրենց գիւղին մէջ իմ «մեծութեանս» համապատասխանող վայր մը չեն գտներ:

Քանի որ այդպէս է, առաջարկեցի երթալ Սամաթիոյ ծովեզերքին վրայի ճաշարաններէն մէկուն մէջ, միայն խաշած ձուկ մը ուտել: Ուլիկեան եւ մարզանքի ուսուցիչը կողմնակի խորհրդակցութիւն մը ունեցան ու տարտամ քայլերով ուղղուեցանք դէպի ծովափ: Այդ օրերուն ալ ծովեզերքը փոխուած էր լայն նոր պողոտայի մը իրագործութեան պատճառով: Վերջապէս, դեռ չքանդուած ճաշարանի նմանող վայր մը, փայտեայ սեղաններէն մէկուն առջեւ երեք ճռճռան աթոռներու վրայ նստանք: Տասը վայրկեանէն, թափթփած շալկով ծառայող մը եկաւ եւ սփռոց մը ձգեց մեր սեղանին վրայ եւ առաւ մեր ապսպրանքը:

Բայց ժամ մը անցաւ եւ երիտասարդ սպասարկուն չէր երեւեր. խօսակցութեան նիւթերնիս ալ սպառած էր: Զիս առաջնորդողներուն յանդնապարտ վիճակը տեսնելով՝ կը խղճայի: Վերջապէս լայն ափսէի մը մէջ վարդագոյն խաշած ձուկ մը բերին: Երկու ընկերներս չփորձեցին նոյնիսկ անոր դպչիլ: Որպէսզի այս ճաշի տառապանքը վերջ գտնէր, ստիպուեցայ քանի մը պատառ հաց թաթխել ջուրին մէջ, դժբախտ կենդանիին կմախքէն միայն ճաշակելու փորձեր ընել եւ ամէն չարեաց փոքրագոյնը, սրահէ երթալու ժամը պատրաստ անելով՝ այս փոշոտ ճաշարանէն չուել:

Հանդէսին նկարագրութիւնը քանի մը օր ետք երեւցաւ «Մարմարա»յի մէջ, Մ. Օ. ստորագրութեամբ «Զուարթ նօթեր» խորագրին տակ: Քանի մը հատուածներ միայն.

«Ի պատիւ Սահակեան Սանուց Միութեան և հրաւիրեալին, պէտք է խոստովանիլ որ, աննախատեսելի բան մը պատահեցաւ. երեկոյթը սկսաւ ճիշդ յայտարարուած ժամուն: Ասիկա կարեւոր դէպք մըն էր, որ կ'արժէ արձանագրել եւ խիկոյն անցնիլ ... չըլլեն շփանա»: Ամբողջ բնակութեան ընթացքին ամէն տեղ, նոյնիսկ Սամաթիա, այդ կանոնը յարգուեցաւ:

«Սրահը ամբողջովին ներկուած էր, բեմին տախտակամածն ալ մաղութով ծեփուած, բայց հակառակ թաղական խորհրդոյ ատենապետ տոքթոր Գրբըճեանի բոլոր ազդարարութիւններուն, կարելի չէր եղած այդ հեղուկին անհաճոյ հոտը անհետացնել, պատուհանները բաց ձգած ըլլալով հանդերձ»:

Սամաթիացիներէն ո՛չ միայն քաշէ չուզեցի, այլ՝ յայտագիրներուն եւ պատկերներուս հասոյթն ալ իրենց բաշխեցի, եւ այս առթիւ ալ՝ հետեւեալ դէպքը կը մատնանշէ Մ. Օ. «Սրահի մուտքին եւ ներբանցքին մէջ, յայտագիր ծախող օրիորդները մեծ եռուզեռի մէջ էին»: Նոյնիսկ հաւաքոյթներուն հաւատարիմ ներկայ գտնուող հանրածանօթ Հիւսէյինն ալ, ժողովուրդին խանդավառութենէն ներշնչուած՝ տասը լիրա տուած էր ստորագրուած պատկեր մը ունենալու համար: Պատասխանատուներուն կարծիքով՝ յաղթանակ մըն էր:

Երկու ժամ տեւող յայտագրի վերջաւորութեան, ծաղկեփունջ մը բերին եւ ուրիշ մէկն ալ խոշոր շրջանակ մը ափերուս մէջ դրաւ: Ասիկա ի՞նչպէս կրնայի երեւակայել: Քանի մը ժամ առաջ, ընդունելութեան սրահի պատէն կախուած Հրաչեայ Աճառեանի կիսանդրին էր: Այս անսպասելի ընծան՝ պարզ անոր համար որ նախադասիս մէջ, ինքզինքս հոգեւորապէս Սամաթիոյ թոռ համարած էի, քանի որ երբեմնի հայերէնի դասախօսս Արօ Արոյեան՝ Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանին մէջ աշակերտած էր Հրաչեայ Աճառեանին, եւ այնքան էր լսած անոր մասին, ինչպէս գաւառներէն եկող ամէն մէկ աշակերտէ ամէն օր պարտքի պէս պահանջուած տեղական բառ մը, որոնց միջոցով Աճառեան կրցաւ հրատարակել Թիֆլիսի մէջ, 1913-ին, իր համբաւաւոր «Հայերէն գաւառական բառարան»ը:

Եւ երախտագէտ թղթակիցն ալ խիկոյն կ'աւելցնէր. «Այս շրջանակը այնչափ խոշոր էր որ Պր. Պօղոսեան բաւական պիտի քրտնի զայն անվնաս Ֆրանսա փոխադրելու համար»:

Կէս գիշերը շատոնց անցած էր, երբ Սամաթիացիները երկու ինքնաշարժով զիս առաջնորդեցին մինչեւ Օսմանպէյ: Քառորդ ժամ ետք, մեր կառքերը սկսան անընդհատ եւ ամայի դաշտերու մէջէն անցնիլ: Մտահոգուելու պատճառ մը չունէի, բայց տուն-տեղ չտեսնելով՝ սկսայ կասկածանքի մէջ մտնել: Ինծի ընկերացողներն ալ լուռ կը մնան: Կէս ժամ ետք, թեթեւ դառիվեր մը սկսանք բարձրանալ խոր մթութեան մը մէջ: Եւ յանկարծ առջեւի կառքը, որուն մէջն էի, կանգ առաւ: Բաւական հեռուն, հազիւ նշմարելի փոքրիկ կառոյց մը, ուրիշ ոչինչ:

Ուղեկիցներս, հինգ-վեց հոգի, դուրս ելան եւ սկսան պիչ-պիչ նայիլ իրարու: Կը սպասեմ անոնց բացատրութեան: Վերջապէս իմացայ որ Սամաթիացիները զիս Սիլիվրիի համբաւաւոր մածունը ճաշակելու բերած էին, առանց մտաբերելու որ ան կրնար Երկուշաբթի օրը փակ ըլլալ: Այնքան ճամբայ կտրել գիշերուան ժամը 1-ին ... մածուն ուտելու համար: Խեղճ բարեկամներս՝ գլուխնին կախ՝ մտան կառքերուն մէջ: Հազիւ մէկ ժամէն պիտի հասնէինք Օսմանպէյ: Զանոնք մխիթարելու խօսք ալ չունէի: Վերջապէս Շիշլիի պողոտային լոյսերը տեսնելով փառք տուի Աստուծոյ: Զիս ձգեցին հօրեղբօրս դրան առջեւ, անոնք ո՞վ գիտէ երբ հասան իրենց տուները: Սիլիվրիի գավի մածունին համը առնելու արժանի չեղանք:

Այդ տարիներուն Պոլսոյ մէջ փոքրածաւալ «Կավռօշ» մը կ'երեւար ամէն շաբաթ: Երուանդ Թոլայեանի երեւակայած Սամաթիոյ Սուլու Մանասթըրի թաղին մէջ ապրող եւ ետքէն Փարիզ փոխադրուող Հռոփիկ տուտուին մէկ նուաստ դարմունք՝ Փոլանթի տուտուն շատ ալ վար չէր մնար: Առաջինը Փարիզի մէջ, փէչերը ոտթած, հովանոցը ձեռքին, կարդալելու տարիքը անցած Կարապիս գավկին հետ, ամէն տեսակի հայկական հաւաքոյթներուն, աջ, ձախ, ո՛ւր գմպըլիկ՝ հոն տմպըլիկ, ներկայ պիտի ըլլար եւ իր Թրքախառն ինքնարուխ հայերէնով պիտի քննադատէր տեսածն ու լսածը:

Այնպէս ալ, Պոլսոյ փոքրիկ «Կավռօշ»ին Փոլանթի տուտուն «սամաթիըմայը հալովը Եռփղուլէէն եկած էր» ներկայ գտնուելու մեր հաւաքոյթին եւ հետեւեալ նկարագրականը գրած էր (1958, Մայիս 3):

«Պազը՝ լալու պէս գավալը, պազը՝ խաբթալի պէս եիւքսէքթէն, տեղ մը՝ աղաչողական սէտա, ուրիշ տեղ մը՝ հրամայողական էտա, Սարգիսիս ամէն բառը թէրազիլի ու կրամաժըլը է, վելհասըլ գուպպէլի համամ, օրթասը թամամ, գրականութեան կատարեալ գիյաֆէթ մը քաշեց, բստ մեր ժողովրդական կարծիքներուն:

Քա տուտուս, գրականութիւնը ո՞ւր, դո՞ւն ուր, պիտի ըսէք. ամմա աղուոր բաները ալ՝ հասկնամ չհասկնամ՝ խօշիս կ'երթայ, վէսէլլամ: Հէմ էֆէնտիմ, ես անանկ էս ջիտեմէնիներ գիտեմ քի՝ քիչիկ մը տիպը խառնէք նէ, ամա՜ն - աման, fofուսու տուշմանըպտան բրաք, նէհէնհէնմին տիպինէ պըրագ. հինգ փարանոց նիչէրնին մէջտեղ կը թափուի տէ, փօյանին ալ տիպէտիվ մէյտան կ'ելլայ. հասկցողին շա՜տ բարեւ...

Սանկ մը գլուխս դարձուցի նէ՝ Նազաբէթ Թէկփէէեանն չտեսնա՞մ: Զահէր շախը կոտրած էր. արդարեւ անանկրնա հեզասահ ոճ մը ունէր Սարգիսս, ունկընդիրներուն ամէնէն ալ՝ «մենք ալ բանասեղծ ըլլանք տէ մեր գրածներն ալ թող արտասանէ» տէյի հավէսլէնմիշ կ'ըլլային կոր:

Քա ֆրանսըզճային «նօ»ն ու «վուի»ն տահա չգիտցող տարիկիցս Եղիսաբէթն ալ նայեցայ քիմ՝ Սարգիսին ատ լեզուով արտասանած ոտանաւորներէն ետք, ֆրնկրը - ֆրնկրը ալխըշլամիշ ըներ սկսաւ: Մերախիս գնաց տէ, - քա՛ Եղիսաբէթս, ի՞նչ հասկցար տէ սանկ գիլլի գէմպէրէքլի ալխըշլամիշ կ'ընես կոր, ըսի նէ.

- Ամմա կ'ընես կոր, քա Փոլանթի, թուհաֆ էս վէսէլլամ: Քա fիւֆիւր պիլէ կ'ընէ կոր նէ, աղուոր տեսակէն կ'ընէ կոր իշթէ. կը բաւէ քիմ անոր բերնէն կ'ելլայ-կոր: Զնայի՞ս, «Ժամանակ»ը իլէ «Մարմարա»ն պիլէ ատ Սարգիսին փասըլին մէջ, հէմփիֆիր են տէ՝ մէկուն նանըմ ըսածին միւսը նանը չըֆսըն չըսեր կոր: Ձան պէնիմ տէյի՞լ մի. նէ իսպէրսէմ խաբարըմ, սէնին կիպիլէրին տէ աղզըն գապարըմ, ասիկա ալ գիտցած ըլլաս, ըսաւ նէ, ֆովինններս fըթըը - fըթըը խնդալ սկսան:

Աֆէրիմ Սանուց Միութիւններուն քիմ ասանկ տէյէրլի էլէման մը մէկզմէկէ խլելու գործին մէջ եարըշի ելեր են: Տահա աղէկները կան նէ, հօտրի մէյտան, գուսուրսուզ օլան պիր թէք Ալլահ թըր... Միւսատէ ըրէք տէ ոտանաւոր մըն ալ ես հէտիյէ ընեմ ֆրանսահայ ոտանաւոր արտասանելու էրպապ Սարգիսիս: Ալէլաճէլէ եղաւ, թող խուսուրի չնայի, օր մըն ալ հէլպէթ զարժանն կը տնօրինենք»:

Ինչպէս կը տեսնէք, Հրաչեայ Աճառեանի մանկութեան լեզուն գործածող Սամաթիան Փոլանթի տուտուն գրաբարէն իսկ խապար ունի: Արդարեւ, դոնէ մենք Ֆրանսահայերս, այս հեգասահ, պարզունակ եւ գունագեղ լեզուն կրնանք համեմատել Մառսէյ Փանեոլի թատերական գործերովը անմահացած Մարսէյլ քաղաքի ձկնորսներուն անօրինակելի բարբառին հետ: Մե՛ղք, ձեռքերնիս մէջ փաստ չունինք, բայց լսած ենք որ ժամանակին, Պոլսոյ մէջ, Թիֆլիսի հայ կինտօներու բարբառով գրի առնուած Սունդուկեանի «Պէպօ»ն Սամաթիոյ հայ ձկնորսներուն լեզուով ներկայացուած է եւ յաջողութիւն գտած անտարակոյս Թրքական ասացուածքներու միջնորդութեամբ:

Շա՛տ ափսոս, Պոլսոյ մեր զանազան թաղերու յաջորդական պտոյտներու ընթացքին պիտի չկրնանք ճաշակել ախորժահամ խօսքերը՝ Փոլանթի տուտուի դրախտային բերնէն ժայթքած:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ
Յունուար 3, 1993

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՏՐՈԼԵՅԲՈՒՍԻ ՎԱՐՈՐԴԻ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Շարժւում ենք, ժողովուրդ, պինդ բռնէք: Տանիքին նստածներին ասէք, թող ոտքերը բարձրացնեն, առջեւից կախուածները թող գլուխները իջեցնեն. բան չի երեւում: Գնացինք: Ցաջորդ կանգառում իջնող կա՞յ: Քանի՞ հոգի: Հի՞նգ: Հինգը հէչ... Ցաջորդ կանգառում իջնող կա՞յ: Քանի՞ հոգի: Տասը հէչ: Տիկին, ինչո՞ւ էք աղմկում: Երրորդ պտոյտն է՝ չէք կարողանում իջնե՞լ: Այ քեզ բա՜ն, ուրեմն երեք պտոյտ արել էք արդէն եւ ուղեվարձը չէ՞ք վճարել: Էս ինչ տեսակ մարդիկ կան, տէր Աստուած: Դէ, շուտ, ուղեվարձը փոխանցէք, թէ չէ շուռ եմ գալիս, գնում պարկ... Քաղաքացի, ձե՞ր որ պտոյտն է: Առաջի՞ն, բա ինչո՞ւ է դէմքդ էդքան ծանօթ:

Ի՞նչ է եղել: Ինչո՞ւ բոլորդ իրար խառնուեցիք: Ցաջորդում կը կանգնեմ, հանգստացէք: Ի՞նչ: Մէկդ խօսացէք, բան հասկանամ: Տրոլէյբուսում ծննդական կա՞յ: Իյա՜... կանգնե՞մ: Էս էլ ձեր խաթեր: Իջեցնելու հնար չկա՞յ: Ո՞ւշ է արդէն: Այ քեզ բան, քուր էլ դարձանք...

Ձեզ ի՞նչ պատահեց, տիկին, ինչո՞ւ էք ճչում: Ես ներողութիւն: Ո՞վ: Երիտասարդ, ինչո՞ւ էք պառկում օրիորդի վրայ: Ճիշդ է ասում, օրիորդ, կանգնելու տեղ չկայ, ինչպէ՞ս կարող է պառկել: Այդ ի՞նչ անվայելուչ խօսք էք ասել նրա ականջին, երիտասարդ: Բա դա անվայելուչ բա՞ռ է, տիկին, ես ներողութիւն օրիորդ: Բա չէ՞ք ամաչում: Է՜, ինչ ուզում էք, արէք, ես ձեզ համար բարքերի ոստիկան չեմ: Ի՞նչ ոստիկան: Ո՞ւր է... Բա՜րեւ, բարեւ, ընկեր պետ: Պարոն պետ: Ինչու ենք կանգնա՞ծ, ծննդաբերում ենք: Ծննդատուն չէ, բայց ընդունում ենք: Չէ, հնար չկայ մինչեւ իջնի, երեխայի քառասունքը կը բոլորի: Սէ՞րը: Մօ՞ր: Երեխայի՞: Դեռ յայտնի չէ: Մի րոպէ... Ի՞նչ: Ասում են տղայ, ընկեր պարոն պետ: Ժողովուրդ, էդ սուլիչը փոխանցէք նորածնին, ասէք ճանապարհային ոստիկանութեան նուէրն է: Երիտասա՛րդ, ապացինք փոխանցէք, ոչ թէ ստուգէք՝ աշխատում է, թէ ոչ: Տիկին, ձեզ էլ է վերաբերում. սուլիչ է էլի, հո ֆլեյտա չէ:

Դէ, պինդ բռնէք, գնացինք: Քաղաքացի՛, ինչո՞ւ էք կախւում էդ կախուած մարդուց, չէ՞ք տեսնո՞ւմ խեղճը կէս ոտքով, երկու մատով իրեն հազիւ է պահում: Ցետոյ ինչ, որ կէս ժամ է ետեւից վազում ես: Տեսքդ յոգնածի չէ, մի կէս ժամ էլ դեռ կարող ես վազել: Մէկ էլ տեսար՝ հասար: Տեղ չկա՛յ, հայերէն չե՞մ ասում: Կենտրոնը դատարկ չէ, այնտեղ «Արարատի» ֆուտբոլիստներն են, չեն երեւում: Դէ, եկ, գլխիս նստի: Ա՛յ ընկեր, էդ պայուսակը գլխիս վրայից վերցրու: Ինձ համար մէկ է, երեխայ է, թէ պայուսակ:

Երիտասա՛րդ, երկար մազերով երիտասարդ, ինչո՞ւ ես տրոլեյբուսի նստարանը տանում: Նստարանը չի՞: Բա ի՞նչ է: Ի՞նչ: Ժողովո՛ւրդ, մի րոպէ սուս մնացէք, մարդը բան է ասում: Թուջութա՞կ: Թուջութա՞կ: Էդ ի՞նչ բան է: Եա՜... Դէ տար: Լաւ է, որ էս մեր մարշրուտի վրայ դաշնակահար չի ապրում:

Հիմա՞ ինչ խրարանցում է: Ինչպէս թէ երթուղուց չեղուեցինք: Տանիքին նստածնե՛ր, ոտքերը բարձրացրէք, առջեւից կախուածնե՛ր գլուխները իջեցրէք: Շեղուել ե՞նք որ: Ինչի, ո՞ր համարն է: Այ ժողովուրդ, մի՛ բան ասացէք, հասկանամ, ամէն մէկդ մի համար էք ասում: Վարորդի գլխին խելք թողեցի՞ք, որ յիշի: Ընկեր ջան, նեղութիւն քաշի, իջի, մի հատ ընկերական տես որ համարն է: Բոլոր կողմերից կախուած են, բան չի երեւո՞ւմ: Հէչ հնար չկա՞յ: Բա ո՞նց անենք: Դէ, խելօք մնացէք, դէ մի աղմըկէք, թէ չէ հիմա շուռ կը գամ ու կը գնամ ուղիղ պարկ: Ընկեր ջան, առաջարկդ պահիր քեզ, այստեղ Գերագոյն Խորհուրդ չէ: Չլինի՞ պատգամաւոր ես: Բա ինչի՞ ես հագած, կապած: Պատգամաւորը տրոլեյբուս չի նստո՞ւմ... Ապրե՛ս, սրտիցս ջուր խմեցիր: Որ էդպէս է, դէ սաս առաջարկդ: Ժողովուրդ, սուս մնացէք: Դու սաս, սաս, էդ աղմըկելը Գերագոյն Խորհրդից են սովորել: Ճիշդ է ասում մարդը (ապրես, ջիգեար), եկէք քուէարկենք, որ համարը շատ ձայն հաւաքեց, այդ երթուղով էլ կը գնանք: Երեխեքն էլ մասնակցեն քուէարկութեա՞նը: Չէ, չէ, ժողովուրդ, հլա մի րոպէ հանգստացէք, էդ երեխեքին նորից իջեցրէք իրենց տեղերը. մեր նախարարի հրամանով դպրոցահասակ երեխաները երթեւեկում են անվճար, ուրեմն զրկուած են ձայնի իրաւունքից: Դէ, դուք քուէարկէք, ես մի հատ ծխեմ: Ես ձեռնպահ եմ, ոնց որոշէք, այնպէս էլ կ'անեմ: Կը ներէք, տիկին, ինձ թուաց, թէ իմ գրպանն է: Բա ո՞ւր, իմ գրպանը: Քաղաքացի՛, ձեր պայուսակը վերցրէք գլխիս վրայից: Ինձ համար մէկ է, երեխայ է, թէ պայուսակ: Մօրքուր ջան, կարո՞ղ ես կէս գրամ եա քաշուել: Ըհը, ըհը, այ, ապրես: Ախպեր ջան, ոտքդ իջեցրու: Ձե՞ռքդ է: Բա ինչո՞ւ է կօշիկի մէջ: Հագիցդ հանեցի՞ն: Ճիշդ ես արել, որ վերցրել ես, կը տանէին: Այ, ապրես... էս ծխախոտի մէջ էլ որակ չմնաց: Քաշում ես, քաշում, բայց ոնց որ մեր առողջականը՝ հէչ ծուխ չի անում:

Ի՞նչ, քուէարկութիւնն աւարտուե՞ց: Այսքան շո՞ւտ: Բա մեր պատգամաւորների՞ց է օպերատիւութիւնը կորուած:

Ա՛յ ընկեր, ձեր երեխային գլխիս վրայից վերցրէք: Ինձ համար մէկ է, պայուսակ է, թէ երեխայ:

Դէ, պինդ բռնէք, գնացինք: Ժողովուրդ, ո՞նց է երեխան: Ուզում է քայլի, տեղ չկա՞յ: Ասէք մի շտապի, ենքան քայլես ո՛ր...

Վերջում ինչո՞ւ են խառնուել իրար: Մարդ է ընկե՞լ: Քոյր ջան, գլուխդ մի փոքր եւ քաշե՞ս: Ախպեր ջան, դու էլ: Հայրիկ, հլա փափախդ մի հատ վերցրու: Ընկեր ջան, ոտքդ.. հա, վա՛յ, մոռացել էի, ձեռքդ է: Լաւ է, լաւ, հայելին երեւաց: Էդ ի՞նչ է, չի շարժւո՞ւմ: Կախուածներից թող մէկնումէկը իջնի, տեսնի ինչ եղաւ: Մի վախեցի, առանց քեզ չենք գնայ: Շնչում է, բայց չի շարժւո՞ւմ: Գիտակցութիւնը տե՞ղն է: Դա է կարեւորը: Ասա, թող ուղեվարձը տայ: Դու կողքից մի խօսա, ինձ համար մէկ է, իջել է, թէ ընկել... Ի՞նչ եղաւ: Իմացաւ երեք ռուբլի է դարձել, ուշքից գնա՞ց: Այ քեզ բա՛ն: Քաղաքացի: դու քո երեքանոցը քեզ պահիր, դու միայն քեզ համար ստացիր: Պէտք լինի, ես էլ կը ստանամ նրա փոխարէն: Բայց դէ ինձ վրայ պլան է գրուած, բոլորը որ ընկնեն ու ուշաթափուեն, ես ո՞նց եմ տակից դուրս գալու: Քեզ ո՞վ ասաց, որ ուղեվարձի կէ՛սն եմ գրպանում: Էդ խելքին ես, դրա համար էլ տրոլեյբուսով ես գնում: Շատ խօսացիր... դու ես, էդ էլ ես դու: Շատ խօսացիր ասում եմ: Գնա բողոքի. նախարարն իր ընտանիքն է պահում, ես՝ իմ: Չէ, ախպե՛ր, մեր ջրերը մի առուով չհոսեցին, իջի: Իջի, քեզ ասում եմ: Ժողովուրդ, մինչեւ էս մարդը չիջնի, տեղից չեմ շարժուելու: Բոլորդ իջէ՛ք, տանիքից իջէք, կախուածներդ իջէք: Հրաման ունեմ, մինչեւ դռները չփակուեն, տեղից չեմ շարժուելու: Դէ այդպէս մնացէք: Քաղաքացի, էդ պայուսակը գլխիս վրայից... իջա՞ւ: Այ, այդպէս: Սրտացաւ է, սրան տեսէք: Էստեղ մարդիկ իրար միս են ուտում, իսկ սա սրտացաւ է: Հլա դրա շալվարին նայէք, հլա դրա հագուկապին... ինտիլիգե՛նտ:

Դէ, կախուէք, ժողովուրդ, գնում ենք: Տանիքում մի՛ աղմկէք: Պինդ բռնէք: Էս ի՞նչ էր: Լոյսերը տարա՞ն: Ոչինչ, ժողովուրդ ջան, վեց ժամն ի՞նչ է որ: Այ, տեսէք, ոնց շուտ անցաւ: Կորուստներ չունե՞նք: Դէ, գնացինք:

Յաջորդ կանգառում իջնող կա՞յ: Միսո՞ւմ: Բա էն միսո՞ւմ: Չհասկացայ, բա որտեղ էք իջնելու: Ինչպէ՞ս թէ՝ չէք իջնելու: Ի՞նչ: Չէ՛, հետաքրքիր ժողովուրդ են էս մեր Հայերը, ասում են հագիւ ենք նստել, հիմա որ իջնենք, վաղը ո՞նց ենք նստելու:

Ընկեր ջան, էդ պայուսակ է, թէ երեխայ, գլխիցս վերցրու: Ինձ համար մէկ է, ընկեր ես, թէ ընկերուհի...

(Շարունակութիւնը տրոլեյբուսում)

ԱՐԾ. ՊԵՊԱՆԵԱՆ

«Հայք», Յունուար 1

ՏԽՈՒՐ ՓԱԿՈՒՄ ՄԸ

Ֆրանսական լրասփիւռներ բաւական զուսպ հաղորդեցին Փարիզի խորհրդանըշական վայրերէն Ֆոլի -- Պէրժէրի փակման որոշումին. պատասխանատուներու համաձայն, ժամանակաւոր ընդմիջում մըն էր ատիկա. սակայն սպանական «Էլ Փաիս» թերթին լրագրողներէն մէկը մեծ հաւատք չընծայեր վերաբացումի խոստումներուն ու տեսակ մը կարօտով կ'անդրադառնայ երգասրահին փակումին:

Փարիզցին երբ կը բաժնուի տանը մըտերմութենէն, կը նախընտրէ ատիկա ընել թատրոնի մը, շարժանկարի կամ Օփերայի համար: Ընդհանրապէս ընթրիք մըն ալ կը մասնակցի այդ երեկոյթներու ծրագրին: Ան շատ քիչ անգամ կը մտածէ Ֆոլի -- Պէրժէր, Մուլէն -- Ռուժ կամ՝ Քրէյզի -- Հորս երթալ: Ասոնցմէ առաջինին մէջ 640 ֆրանքի ընթրելու համար մարդ կամ զաւակէն եկող մը պէտք է ըլլայ, կամ զբօսաշրջիկ մը: Թէեւ վերջին տարիներուն զբօսաշրջիկներն իսկ սուղ կը գտնէին այդ գինը:

Ընդմիջումին բուն պատճառը այն է որ հաստատութիւնը պիւտճէի կարեւոր բաց մը ունի եւ եթէ ատիկա ստանձնելիք գործընկեր մը չգտնուի, փակումը կրնայ վերջնական ըլլալ: Ցաւալի բան կ'ըլլայ ատիկա նախ դոնապաններուն, հիւրընկալներուն, պարուհիներուն, ծխիկի վաճառորդուհիներուն, խոհարարներուն, սպասարկուներուն, մեծ ու փոքր միւս արուեստագէտներուն համար որոնք պիտի կորսնցնեն իրենց գործը, մանաւանդ երկրի մը մէջ որ երեք միլիոն անգործ ունի:

Ֆոլի -- Պէրժէրը Փարիզցիներու համար պատմական ու զգացական արժէք ունեցող վայր է. կը խորհրդանշէ այն շրջանը երբ Փարիզ աշխարհի ամէնէն ազատ, ամէնէն շնորհալի ու ամէնէն կենսայորդ քաղաքն էր: Հաստատութիւնը բացուած էր 1869--ին: Ներկայի ճակատը 1929--ի վերանորոգումէն մնացած է. անոր հըռչակաւոր քանդակը որ մերկ պարուհի մը կը ներկայացնէ, Փիկօ անուն արուեստագէտի մը գործն է. ան նորոգուած ու ձեւաւորած է նաեւ ներքնամասը: 1929--ին Ֆոլի -- Պէրժէր աշխարհահռչակ էր, որքան՝ Էյֆէլի աշտարակը: Մանէ իր պաստառներէն մէկուն մէջ յաւերժացուցած է պառի մեծ հայելին: Հաստատութիւնը համարձակ պարերու, կրկէսի, մարզական խաղերու, շարժանկարի առաջին ցուցադրութիւններուն յատկացուած ծրագիրներով մնայուն տօնի մթնոլորտ մը կը ստեղծէր:

20 -- 30--ական տարիներուն Ֆոլի -- Պէրժէր շնորհիւ երկու անմոռանալի պարուհիներու՝ Ժոզէֆին Պէյքըրի ու Միսթէնկէթի, ամէնէն փայլուն շրջանը բոլորեց: Այսօր, եթէ նիւթականը գտնուի, կան նորանոր յաջողութիւններ ակնկալելու տարրեր. բայց անհրաժեշտ է վճարումի միջոցները ունենալ: Ժոզէֆին Պէյքըրի եւ Միսթէնկէթի յաջորդները մաշած տարազներով կը պարէին. անոնք տասը տարիէ ի վեր նորոգուած չէին. այնքան որ կը պատահէր որ անոնց փետուրները ինկնային հանդիսութեան ընթացքին, թերեւս խորհրդանշելով իսկական վախճան մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ Դպրեվանքին մէջ, Դեկտեմբեր 30--ին, տեղի ունեցած է Ամանորի աւանդական ճաշասեղանը: Հաւաքոյթին նախագահած է Պատրիարքը: Բացման խօսքը արտասանած է Վարժարանի տնօրէնը՝ Հայկ Նշան: Խօսք առած են նաեւ փոխ տնօրէնը՝ Շէֆքէթ Ճան եւ յանուն Ծնողաց Միութեան Թագուհի Գասարճեան: Խնամակալութեան ատենապետ՝ Անդրանիկ Մուրատ Ճինկէօզ կարդացած է տեղեկագիրը լայն բացատրութիւններ տալով վարժարանին մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

**

ԳԼԵՄՊՐԻՃԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին մէջ, կազմակերպութեամբ վարչութեան, Դեկտեմբեր 31--ին տեղի ունեցած է Նոր տարուան խրախճանք -- ճաշը 350 հոգիի ներկայութեան: Երեկոյթին խանդավառ մթնոլորտը ապահոված է երգիչ՝ Ցարուժ Զէնեան իր նուագախումբին ընկերակցութեամբ:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12--ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի գրատարածի յանձնախումբին, տեղի ունեցած է, այլեւս աւանդական դարձած «Հայ գրքի օր»ը: Հոն աւելի քան 250 հայերէն եւ 100 անգլերէն եւ ֆրանսերէն գիրքերու կողքին, ցուցադրուած էին հայկական տեսերիզներ, ձայներիզներ, սալեր, յուշանուէրներ եւայլն, եւայլն: Արդիւնքը 80%--ով գոհացում տուած է կազմակերպիչներուն:

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՊՈՒՐՏՈՒՐ

Պուրտուր հին քաղաք մըն է, Զմիւռնիոյ (Իզմիր) շրջանին մէջ: Հնադարեան այս քաղաքին նախկին յիշատակարանները կործանած եւ թաղուած են հողին տակ: Զափազանց խորհրդաւոր են այդ հնութիւնները: Պուրտուրի մօտը կայ լիճ մը, որուն մէջ ջրայիններու կենդանութիւն գոյութիւն չունի:

Պուրտուր ունէր շուրջ 10 հազար բնակիչ, բաղկացած՝ Թուրքերէ, Յոյներէ եւ Հայերէ: Անիկա կ'արտադրէր առատ արմտիք, բայց մանաւորաբար անուանի էր գորգաշինութեամբ: Ան կ'արտադրէր եւ կ'արտածէր ամէն որակի ու ճաշակի գեղեցիկ գորգ:

Պուրտուրի Հայերուն թիւը մօտ 2.500 էր: Անոնց նախնիները ԺԷ. դարու սկիզբները գաղթած էին Արարատեան դաշտէն Շահ Աբբասի արշաւանքներու շրջանին: Այնպէս որ, Պուրտուրի հայութեան նախկին սերունդները տակաւին կը պահէին արեւելահայ բարբառին երանգները, իրենց խօսակցութեան մէջ:

Պուրտուրի Հայերուն տնտեսական վիճակը շատ փայլուն եղած է: Անոնց մէջ կային արմտիքի եւ գորգի վաճառականներ:

Հայերը ունէին երկու եկեղեցի. մէկը՝ Առաքելական, Ս. Աստուածածին անունով, որ կը պահէր Խորէնեան կոչուած դպրոցը, 1909 թուականին վերաշինուած: Միւսը՝ Աւետարանական, որ նոյնպէս ունէր դպրոց մը: Պուրտուրը տուած է կարեւոր թիւով հայ մտաւորականներ եւ ազգային գործիչներ:

1914--ի վերջերը տեղի ունեցած մեծ երկրաշարժէն ետք, Պուրտուրի տեղացի Հայերէն մաս մը գաղթած է Զմիւռնիա եւ այլ վայրեր:

Կը պատմուի, թէ երկրաշարժի օրուան նախընթաց գիշերը, տեղացի երեւելի Թուրքերը հաւաքուելով, կ'որոշեն Հայերը ջարդել եւ անոնց ինչքերուն տիրանալ: Այդ որոշումը տուող Թուրքերը իրենց կարգին կ'ոչընչանան կործանած տուներու փլատակներուն տակ:

Մեծ Եղեռնին, Պուրտուրի Հայերը անխտիր տեղահանուեցան ու քշուեցան դէպի Գոնիա եւ Տէր Զօր: Անոնցմէ շատեր կորստեան մատնուեցան եւ նահատակուեցան: Իսկ Եղեռնէն վերապրողներէն մաս մը, զինադադարէն ետք վերադարձաւ հայրենի իր քաղաքը: Վերադարձողները գլխաւորաբար կիներ էին, որոնք Զմիւռնիոյ աղէտի միջոցին խուճապի մատնուելով՝ ապաստանեցան Յունաստան եւ այլ երկիրներ:

Շ. ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ԼԱԹԱՔԻՈՅ ԱԾԻԼՈՂ ՀԱՅԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

-- Սիսա՛կ, ե՛ս պատմեմ:

= Միսա՛ք ե՛ս:

-- Ածիլուողը ես եղայ, ե՛ս պատմեմ:

= Ածիլուողն ալ ես եղայ, պզտի՞կ բան է, ես պատմեմ:

Խումբ մը տղաք են, տասէն տասնըհինգ հոգի մը, երիտասարդ տարիքին մէջ նոր մտած: Իրենց սերունդին լաւ պատմողն ու կատակասէրը Սիսակն ու Միսաքն են: Նախակրթարանէն ետք տարի մը Անտիոք Ֆրէրներուն վարժարանը յաճախած: Ասոնց միտքը աւելի արթուն է, լեզուն բերնին մէջ լաւ դարձող: Բնաւ դժուարութիւն չտուող: Բաց են միշտ.

-- Խէրը անիծեմ այն լեզուին, որ չի շարժիր, լեզուն բերնին մէջ թթենիի չոր փա՞յտ է ինչու, թէ մարդուս մէջ բնակող Աստուծոյ մէկ մասը: Արդէն Աստուած իր կողմէ քանի մը մասեր միայն տուած է մեզի. մէկը սիրտը, մէկը լեզուն, միւսը ... արդէն բոլորդ գիտէք, եւ Անտիոքի Ֆրէր Ժաքն ալ նոյնիսկ այդպէս համոզուած է: Ուրեմն սիրտ, լեզու եւ Ֆրէր Ժաքին գիտցածը:

Նստած են բաց տեղ մը, Պասիթի ծովուն եզերքը, կոտոշի հսկայական ծառի մը տակ:

-- Ո՛չ, աւելի լաւ է, որ ես պատմեմ, Սիսա՛կ:

= Բնաւ գէշ չըլլար՝ եթէ ե՛ս պատմեմ, խե՛նթ:

Խումբին մէջէն անհամբեր Կարապետ, որ շատ բառէն առաջ ծնած կ'երեւի, որուն համար ուշ բառը մահ եւ անմահութիւն ըսել է միշտ՝

-- Անոյշ բան կ'երեւի, ով որ պիտի պատմէ՝ շո՛ւտ, սպասելէն մեռանք, վիճակ ձգեցէք:

Պոռացին չորս կողմէն.

-- Վիճա՛կ, վիճա՛կ:

Միսաք շահեցաւ: Ըսաւ.

-- Կարապետ եւ միւս տղա՛ք, օր մը երբ ձեր մօրուքը բուսնի, Լաթաքիա չերթաք: Օր մը, Կարապետ եւ միւս տղաք, երբ ձեր մօրուքը բուսնի եւ կարելի չէ Լաթաքիա չերթալ՝ Հայոց եկեղեցիին կողմը չերթաք: Կարապետ եւ միւս տղաք, գիտեմ, որ դուք որեւէ քաղաք մտա՞ք՝ նախ Հայոց եկեղեցի կ'երթաք, մա՛նաւանդ հիմա, երբ այլեւս գաղթական եղաք.

Կարապետ քրտնած է, կ'ընդմիջէ.

-- Եղբա՛յր, շո՛ւտ, սկսայ քրտնիլ, հիմա կը մեռնիմ:

-- Ատիկա խնդիր չէ. Կարապետ եւ միւս տղաք, ուրեմն նախ եկեղեցի կ'երթաք, բայց ատկէ առաջ անպայման կօշիկ ներկողի կ'երթաք եւ դեռ ատկէ առաջ դլուխ կանոնաւորող սափրիչի մը քով կ'երթաք:

Կարապետ.

-- Կը մեռնի՛մ...

-- Կարապետ եւ միւս տղաք, դուք անմահ կ'ըլլաք, եթէ բնաւ Լաթաքիա չերթաք. եթէ երթաք՝ բայց Հայոց Եկեղեցիին կողմէ չերթաք, եթէ Հայոց Եկեղեցիին կողմէ երթաք, բայց գոնէ ածիլուած ըլլաք:

Կարապետ տարօրինակ աչխուժով մը ձեռքը Միսաքին մեկնելով.

-- Ծօ հասկցայ, սափրիչ մը խէրդ անիծած ըլլալու է Հայոց Եկեղեցիին կողմը: Լաւ է, միտքս պահեմ, ինչպէ՞ս եղաւ. աս ալ թամպուրաճիին պիտի կապէ՞ք, դուն եւ Սիսակ:

Սիսակ.

-- Թող պատմէ, հարկաւ. ես ուրիշ ձեւով պիտի սկսէի, խնդիր չէ:

Միսաք խօսքը ճիշդ առջեւը ընկողմանած կապոյտ աչքերով Ադամին ուղղելով.

-- Թերեւս ինծի պէս Կիրակի առտու մը Լաթաքիա ես, եւ կ'ուզես Հայոց Եկեղեցի երթալ մաքուր դէմքով պատարագ մտիկ ընելու: Հայ սափրիչ է, եկեղեցիին դիմացն է ճիշդ, ուրեմն հո՛ն կը մտնես: Մտա՞ր, առտո՞ւ է. քեզ լո՛ւռ, լո՛ւռ կ'ածիլէ՝ մինչեւ իրիկուն: Ա՛լ այդ օրը եկեղեցի երթալ չկայ, տեղ մը երթալ ճաշել չկայ, խանութ մը մտնել բան մը գնել չկայ, Պասիթ վերադառնալն ալ լոյս ցերեկով մտքէդ հանէ: Իշդէ այդ օրը մազդ կտրել պիտի տաս, պիտի ածիլուիս: Թերեւս սափրիչը մտքէն կ'անցընէ. «Ի՞նչ պէտք կայ ուրիշ բաներ եւս ընելու աշխարհի մէջ, աս ալ շատ լուրջ գործ մը չէ՞. հա՛ ես մինչեւ իրիկուն ոտքի կեցած կ'ածիլեմ, հա՛ դուն մինչեւ իրիկուն նըստած կ'ածիլուիս. ելլենք ասոր համար ձանձրանա՞նք, կռի՞ւ հանենք, ի՞նչ պէտք կայ»:

Զշարժելու համբաւ շահած Ադամ.

-- Ես համոզուեցայ. առանց ճանչնալու կարօտցայ ահա այդ մարդուն: Հարկաւ, ի՞նչ պէտք կայ ձանձրանալու. թող երթայ ուզածին չափ ածիլէ. ինք ածիլելէն պիտի չձանձրանայ, ես ածիլուելէ՞ն պիտի ձանձրանամ: Աւելորդ բան. ի՞նչ պէտք կայ ձանձրանալու: Սափրիչին տեղն ալ տեղ մը չէ՞. կարեւորը տեղ մը ըլլալն է եւ ամէն տեղ տեղ մըն է: Իմ հոգս չէ. քանի տարի որ դրախտ պիտի նըստիմ, նոյնչափ տարի ալ կրնամ դժոխք նստիլ: Եղբա՛յր, ինչո՛ւ, դժոխքն ալ տեղ մը չէ՞. կարեւորը տեղն է. ժամանա՞կը. հո՛գս...:

Կարապետին ջիղերը կը կոտտան, սարսափելիօրէն գրգռուած Կարապետ.

-- Ծօ պաղարի՛ւն, գիտենք որ կրնաս. մա՞րդ ես. հա՛ սա ժայռը, հա՛ դուն:

Եւ դառնալով Միսաքին.

-- Է՛, մարդը չսպաննեցի՞ր, դուն ալ Ադամէն ետ չես մնար: Ծօ ես հայելի, ածելի կը ձգէի. դուն կը պատմես, ես հոս կեցած տեղս կը ջղայնանամ, ինքզի՛նքս կ'ուտեմ: Ես ի՞նչ իրաւունք ունիմ ուշանալու ... կեանքս սափրիչներո՞ւ քով պիտի անցընեմ, կօշիկ ներկողներո՞ւ քով, այսինչ կամ այնինչ խանութպանի՞ն քով:

(Շար. 1)

Տիկին Լուիզ Լը Ռուա -- Աղապէկեան,
Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աղապէկեան,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Աղապէկեան,
Տէր եւ Տիկին Պաւէ
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ու բարեկամները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, զարմուհիին, ազգականին եւ բարեկամուհիին՝

ԳԵՂԱՆՈՅՇ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 12--ին, 94 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Յունուար 18, ժամը 14--ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Թիէի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղիկի նուէրները՝ Աղքատախնամին:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Լուիզ Լը Ռուա -- Աղապէկեանի:

ԷՍԱԵԱՆԻ ՕՐ ԵՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած Էսաեան եւ Կեդրոնական վարժարաններու բարերարներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Էսաեանի, ինչպէս նաեւ մահացած ուսուցիչներու, տնօրէններու եւ աշակերտներու յիշատակին՝

Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 12·30--ին Հ. Բ. Ը. Մ.--ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° COURCELLES

Ըստ աւանդութեան ժամը ճիշդ 13--ին բաժակ կը բարձրացուի 108--ամեայ Էսաեան Վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայ վարժարաններու կենացը, մաղթելով անոնց պայծառ եւ լուսաշող ապագայ:

Էսաեանցիները պիտի վերանորոգեն իրենց ուխտը՝ նուիրաբար եւ բարոյապէս զօրավիգ կանգնելու Հայ Դպրոցին:

Տեղի կ'ունենան ուղերձներ, յիշատակի ոգեկոչումներ, հայկական երգ ու նուագ:

Սիրով կը հրաւիրուին հին ու նոր էսաեանցիներ, նաեւ՝ համակիրներ, յարգելու կոտակով մեզի փոխանցուած այս Օրը:

Տեղանները կանխաւ ապահովել մինչեւ Յունուար 17, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերէն մէկուն՝
46 -- 56 -- 14 -- 53
կամ՝
46 -- 32 -- 35 -- 42
Ճաշագին՝ 170 Ֆր.:

ՃԱՇ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ--ի Սեւրան Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը Նոր տարուան առաջին ճաշը կը կազմակերպէ ի նպաստ իր դպրոցին:

Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 20·30-էն սկսեալ
17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի անպայման հեռաձայնել՝
Տիկին Կապենց
42 -- 36 -- 48 -- 88
Տիկին Խլօյեան
43 -- 83 -- 92 -- 75

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թագէոսեան» մասնաճիւղը կազմակերպած է թէյասեղան մը, Յունուար 17, ժամը 15-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շալճեանին եւ զաւակներուն, Պր. Միշէլ Շալճեանին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօյաճեանին եւ զաւակներուն, Օր. Վարդուհի Պօյաճեանին, Տիկին Մօրուքեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց սիրելի մօր, մեծ -- մօր, քրոջ, ազգականին, խնամիին, Միութեան անդամուհիներէն Տիկին Հայկուհի Շալճեանի մահուան առթիւ:

Gagnez
UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES
(valeur 40.000 F)

à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Անուանակոչութեան եւ Մատաղօրհնութեան տօնին առթիւ հետեւեալներ Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար կը նուիրեն. --

Տիգրան եւ Գրիգոր Փափազեան Եղբայրներ 20·000 Ֆր., Այրի Տիկին Արփինէ Մարգարեան 10·000 Ֆր., Տիկին Սուլթան Միկտիսի իր ամուսնոյն՝ Յարութիւն Միկտիսիի յիշատակին 2·300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 3000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տօնիկեան, Այրի Տիկին Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տիւյմէճեան 2·000--ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պասմէն 4·000 Ֆր., Օր. Նոյեմի Սիւզմէճեան, Այրի Տիկին Եւգինէ Մնայեան, Տիկին Ռօզ Տէժան, Այրի Տիկին Լուսաբեր Մանուկեան 1·000--ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Նուպար Գօպաչեան, Պր. Գրիգոր Համզալեան, Տիկին Արաքսի Թադէոսեան 500--ական Ֆր., Տիկին Դանիէլեան, Տիկին Մասխեան 300--ական Ֆր., Փանոսեան, Գըպըըլեան ընտանիքներ, Պր. Արա Պահատուրեան, Պր. Տիւլկէրեան, Այրի Տիկին Ճուհար Ադըլեան, Պր. Հանրի Գիրաճեան 200--ական, Տէր եւ Տիկին Հոփսիմէ Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Քըէման Տանիէլ 150--ական, Այրի Տիկին Հոփսիմէ Աղապալեան, Այրի Տիկին Մարիամ Հարէլեան, Տիկին Սօմունեան, Տիկին Պայծառ Կարմիրեան, Տէր եւ Տիկին Հերփոյեան, Տիկին Աղաւնի Թօփսագալեան 100--ական Ֆր., Տիկին Թագուհի Ղազարեան, Այրի Տիկին Փաշանեան, Պր. Յարութիւն Յարութիւնեան 300--ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Միքճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Արսլանեան, Տէր եւ Տիկին Անթուան Ալեքսանեան, Այրի Տիկին Նարդուհի Օպոդեան 500--ական Ֆր., Պր. Պօրոյեան, Պր. Գրիգոր Գարաօղլանեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Գարադիւլահեան, Տէր եւ Տիկին Տօնժոն, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Միքճեան, Տիկին Գէփէնէկեան 200--ական Ֆր., Պր. Տիգրան Մութաֆէլեան, Տիկին Աղաւնի Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Պայէնտէրեան, Տիկին Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Ճէնկճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Յովհաննէսեան 100--ական Ֆր., Տիկին Գոհար Նաւոյեան, Տիկին Ճօրճալեան, Տիկին Ճուհար Պաղտասարեան, Տիկին Մարի Մալումեան 50--ական Ֆր.:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԻՆ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Յունուար 17, իր առաջին պատարագը կը մատուցանէ նորօծ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9--ին:
Պատարագ ժամը 10--ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 15--ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17 ռիւ Պլէօ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին ստացած է. -- Փոխան ծաղկեպսակի Գալուստ Հարութեանի մահուան առթիւ. --

Դաւիթ Պանտիկեան 1·000 Եկեղեցիին, Վարուժան Պօղաճեան 300 Եկեղեցիին, Վալեքս 400 Եկեղեցիին, Անտրէ Մկրտիչեան 300 Ս.Օ.Ս. -- Արմէնիին, Ժան Փիէր Սահակեան 300 Պարսամեան դպրոցին, Միշէլ Հարունեան 300 ԺԱՖ-ին, Ալթիթիւտին 300 Ֆր., Ռոպէր Գանձանեան 250 Եկեղեցիին, Յարութիւն Մխիթարեան 200 Եկեղեցիին, 200 Ս.Օ.Ս. -- Արմէնիին, Անդրանիկ Մինասեան 200 Ֆր. Խ. Աբովեան դպրոցին, Գաբրիէլ Տիտոմինիկօ 200 Եկեղեցիին, Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբի անդամք 200 Եկեղեցիին, Ժիրայր Մահտեսեան 200 Եկեղեցիին եւ 200 Ֆր. Ս.Օ.Ս. -- Արմէնիին, Մարի -- Լուիզ Պալանցեան 200 Եկեղեցիին, Ժան Յակոբեան 200 Ալթիթիւտին, Լեւոն Մարգեան 200 Եկեղեցիին, Յակոբ Վարժապետեան 200 Եկեղեցիին, Էլիզ Ջրբաշեան 200 Եկեղեցիին, Պերճ Կարապետեան 200 Եկեղեցիին, Սուրէն Կիրակոսեան 200 Ալթիթիւտին, Վրէժ Երզովանեան 200 Եկեղեցիին, Լեւոն Մինասեան 200 Եկեղեցիին, 200 ԺԱՖ-ին, 200 Ալթիթիւտին, 200 Ֆր. Ղարաբաղին, Ագնիւ Եղիազարեան 100 Եկեղեցիին, Անդրանիկ Զամանթեան 100 Ֆր. Եկեղեցիին, 100 ԺԱՖ-ին, Ռեմոն Սահակեան 100 Եկեղեցիին, Գալուճեան 100 Եկեղեցիին, 100 Խ. Աբովեան դպրոցին, Մանկեան 100 Ալթիթիւտին, Յակոբ Կիրակոսեան 100 Ալթիթիւտին, Արսէն Տէր -- Զաքարեան ընտանիք 200 Եկեղեցիին, Զաքարեան ընտանիք 100 Եկեղեցիին, Ռոպէր Ժամկոչեան 100 Ֆր. Եկեղեցիին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Առաջին Կիրակի Ս. Ծննդեան
Կիրակի Յունուար 17. --
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուները ափ կ'առնենք.

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ կաղանդ պիտի տօնենք, Ծնունդ պիտի տօնենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի զուարճանանք.

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ձագուկներուն կեանքի աննկարագրելի պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ'արիւնէ.

Ըսե՞լ որ նորածինները կը մահանան ցուրտէն սովահար

Ըսե՞լ որ կռուող ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ գաղթական Արցախցին տաք ապուրի համը արդէն մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ գաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորսնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս տօնական օրերուն ուխմանցել ափ մը սնունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս.

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»
le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants
le Dimanche 24 Janvier à 15 heures
à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN
Spectacle animé par *Antoinette* et son «*Cirque Plein d'Air*»
suivi d'une *Boom* pour les enfants.
Entrée libre • Venez nombreux

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. - Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ - Թիւ 17.975
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — N° 17.975

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՏԵՂԱԿԱՆ ՈՒ ՃԱՄՕՅԻՆ ՏՂԱՆ

Հայաստանեան իրականութիւնը հակասութիւններու հարուստ աղբիւր մըն է. ամէնէն համերաշխ գոյակցութիւնը կարելի է գտնել հոն, ընդվզեցնող ժխտականներու եւ յուսադրող դրականներու միջեւ։ Որքան ալ փափուկ ըլլայ հաւասարակշռութիւնը այս երկու թեւերուն, հաւանօրէն ա՛ն է գլխաւորաբար որ կը պահպանէ աւելի լաւը յուսալու կարողութիւնը ամբողջ ժողովուրդի մը։

Հայաստանէն հասած թերթերու նոր տրցակէն Յունուար 9-ի «Երկիր»ը առաջին էջի առաջին սիւնակով նոր օրինակ մը կուտայ հակասութեան մեր անտառէն. բաւական խրատական օրինակ մը նաեւ, որովհետեւ յաճախ չէ որ իշխանութեան դիրքերէն կուգան մատնանշելի հակասութիւններու հերոսները. ասկէ զատ, այս մէկը իր դրականի թեւին մէջ ծուարած ամօթի, նուաստացումի, ըմբոստութեան մեծ պատառով կ՚ուլէ, կը սրբէ դրական - ժխտականի, ժպիտ - արցունքի բոլոր սահմանները։

Յունուար 14-ի Թուրք մամուլը քանի մը տողով կը հաղորդէր թէ Հայաստանի Տնտեսութեան առաջին փոխ - նախարար Հայկ Սարգսեան ձերբակալուած էր, ապօրինաբար մեծ քանակութեամբ պղինձ ծախած ըլլալով թրքական ընկերութեան մը։ Պարզ է որ կարելի չէ տնտեսական կամ առեւտրական փոխ - յարաբերութեան մը նշոյլը տեսնել կատարուածին մէջ, քանի որ խօսքը հայեւթուրք առեւտուրի պարագայի մը չի վերաբերիր, այլ միայն հայ փոխ - նախարարի մը ու թրքական ընկերութեան մը կապին։

Լուրը ձգած էինք իր տեղը, մենք մեզ համոզելու պատճառներ ճարելով անոր չանդրադառնալու.... Բայց, նոյն օրը հասաւ «Երկիր»ը։

«Սենսացիա» խորագրուած անոր առաջին սիւնակին կէսը գրուած է հայեւթուրք այս խրովի յարաբերութեան լուրը ուր ըսելեայն կը չեշտուի դատախազութեան գնահատելի բայց - յայտնապէս զարմանք պատճառող - կեցուածքը։ Գլխաւոր դատախազի տեղակալ Մ. Գրիգորեան կ՚ըսէ. - «Լուրը ճիշդ է։ Յունուարի 7-ին Հ. Սարգսեանին կալանելու սանկցիա է տուել գլխաւոր դատախազը՝ պղինձը ապօրինաբար Հայաստանից դուրս հանելու լիցենզիա տալու համար։ Մեծ գործ է։ Եւս 7 հոգի են կալանաւորուած՝ «Հայգուն մետաղ»ի կառավարիչ Սարգիսովը, Ներքին նախարարի եւ մաքսատան մէկական աշխատակիցներ, կոոպերատորներ եւ այլն»։

Հոս կը փակուի հակասութեան «դրական» մասը...։

Սիւնակին Բ. մասին լուրը խորագրուած է՝ «Ճաճոյի տղան եւ իր խումբը ազատութեան մէջ են». անմիջապէս տակը փակագիծով նշուած է. - «Երկրորդ անակընկալը նոյն օրում»։ Այս Բ. մասը կը յիշեցնէ Ներքին նախարարութեան կողմէ ամիսներ առաջ կատարուած «մեծ օպերացիա»ն որ «փառահեղ ոգեւորութեամբ» ներկայացուած է ատենին տեղական մամուլին ու հեռատեսիլին կողմէ։ Լուրը կը վերաբերի մեծ յանցախումբի մը ձերբակալութեան. յանցախումբ, «որի ղեկավարը Գուգարքի շրջխորհրդի նախագահ էդիկ Մարտիրոսեանն է (նոյն ինքը՝ Ճաճոյի տղայ անուանումով)։ «Երկիր»ի հաղորդածը այն է որ այսօր «Մարտիրոսեանն ու իր խումբն ազատ են արձակուած»։ Այս վերջին պարագան հաստատուած է դատախազութեան կողմէ, որ աւելցուցած է նաեւ - կ՚երեւի ինք ալ ամչնալով եղածէն - թէ «նրանք ազատութեան մէջ են, բայց գործի միւս դրուագներով հետաքննութիւնը շարունակւում է եւ բացառուած չէ որ փաստեր յայտնաբերելու դէպքում նրանց նորից ձերբակալելու սանկցիա տրուի»։

Ինչպէս դժուար է, չէ՞, յստակացնել Հայաստանեան ինչպէս շատ մարդերու, նաեւ դրականներու եւ ժխտականներու սահմանագիծերը։ Անոնք ամէն պահ ամենայն դիւրութեամբ տեղ կը փոխեն, կը շփոթուին իրարու հետ, հեղնելով մեր ուրախութիւնն ալ, արցունքն ալ։

Այս նոր փորձառութենէն ետք, հաւանաբար իրապաշտութիւնը կը պահանջէ համբերութեամբ սպասել տնտեսութեան Ա. փոխ - նախարար Հայկ Սարգսեանի ազատ արձակման լուրին. գոնէ մինչեւ որ «փաստեր յայտնաբերելու դէպքում նրան նորից ձերբակալելու սանկցիա տրուի»...։

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՏԵՐ ԵՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ

ՄԻՇՏ ՑՈՒՐՏ Է ԿԱԶՆ ԱԼ՝ ՔԻՉ

Յունուար 15-ի առաւօտն ալ մեր առած լուրերը որեւէ բարելաւում չէին արձանագրեր, ոչ կազի քանակին, ոչ ալ ցուրտի մեղմացման մասին։ Սահմանամերձ շրջաններն ալ միշտ ռումբերու թիրախ էին, նաեւ Լաչինի գօտիին հարաւային շրջանը։

Կազը, օրական, 4,7 միլիոն խորանարդ մեթրէն չի բարձրանար, ջերմութիւնն ալ 0-էն վար 14 - 15 է գիշերը, եւ 10 - 12 օրուան ընթացքին։

Ալ աւելի ցուրտ է, ինչպէս յաճախ ըսինք, Գիւմրի, Սպիտակ եւ շրջակայքը, երկրին հիւսիսային մասը։

Սահմանամերձ շրջանները, ամէն կողմ, շատ լարուած է, յարձակումները՝ բազմաթիւ եւ արկերն ալ կրկին կը տեղան Գորիսի վրայ։ Յունուար 14-ին ամբողջ օրը 160 արկ ինկած է քաղաքին վրայ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան։ Ռումբերու թիրախ են նաեւ մերձաւոր գիւղերը՝ Խնձորեսկ, Խնածախ, Շուռնուխ։ Նոյն ձեւով Ազրբէջանցիներու զըրաղներու թիրախ կը մնայ Տաւուշի շրջանը։

Բուռն յարձակում մը գործուած է Մարտակերտի շրջանը, բայց հայկական ուժերը կրցած են ետ մղել։ Այս պատահած է Յունուար 14-ին, բայց Ուրբաթ - Յունուար 15-ին - ալ հասած լուրերու համաձայն, կռիւը վերսկսած էր։

Բուռն մարտեր կան նաեւ Լաչինի գօտիի հարաւային մասը և հոն ալ, Յունուար 15-ին, կռիւները կը շարունակուէին։ Հայկական կողմը 5 մեռեալ ունէր եւ վիրաւորներ ալ կային։ Յարձակումներ եղած են Մարտունիի շրջանը։ Մէկ մեռեալ կայ Մելիքաշէթ։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇԻ «հրաշալի կերպով» մղուած գործողութիւնը այնքան ալ արդիւնաւէտ չէ եղած եւ առաջին խանդավառութենէն մը ետք, Ուաշինկթըն յուսախաբ է։ Արդարեւ, թափուած 200 թոնը նպատակին չէ հասած ամբողջովին եւ նախատեսուած թիրախներէն միայն 50%-ը փճացած է։ Պուշ յոյս յայտնած է որ Սատտամ Հիւսէյն՝ «հասկցած է պատգամը» եւ հակառակ կիսկատար արդիւնքին «յաջողութիւն» նկատած է ռմբակոծութիւնը։ Մինչեւ Յունուար 20, Պուշի քաշուելու թուականը, անկարելի չէ որ նոր գործողութիւններ մղուին, այլեւս բացայայտ է որ Պուշ - Հիւսէյն անձնական հաշուեյարդար մըն է։ Առաջինը՝ Ծոցի յաղթական եւ ընտրութեան պարտեալ, երկրորդը՝ Ծոցի պարտեալ, բայց, միշտ իշխանութեան գլուխ։ Նոր տուեալներու համաձայն այս ռմբակոծութիւններէն զոհերու թիւն է՝ 19 մեռեալ զինուորական եւ ոչ, 15 վիրաւոր եւ բազմաթիւ բնակութիւններ քարուքանդ եղած է։ Պուշ յայտարարած էր թէ ուժի գործածութեան կրկին կը դիմէ Հիւսէյնի դէմ, բայց աւելցուցած է թէ տրամադիր է աւելի լաւ յարաբերութիւններ ունենալ անոր հետ, որովհետեւ՝ «Մկրտչական եմ եւ կը հաւատամ վերջին պահու դաւանափոխութեանց», ուրեմն կը մնայ Սատտամ Հիւսէյնի դիրքը փոխել։ Արաբական աշխարհի մէջ, որոշ դառնութիւն կը տիրէ, բացի, անշուշտ Ծոցի երկիրներէն։ Ընդհ. հակազդեցութիւնն է. - «Ռումբերը միշտ Իրաքի կամ Արաբներուն համար են։ Երբ հարցը կը վերաբերի Պոսնիոյ մահմետականներու ջարդին կամ Իսրայէլը պատժելու Պաղեստինցիներու զանգուածային տեղահանութեան համար, արեւմուտքցիները չեն յայտնուիր»։

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ շուրջ 700 քիլոմեթր հեռու, Պինկէօլի գաւառը, Թրքական ուժերը ցամաքային եւ օդային գործողութեան մը ձեռնարկած են եւ մօտ 35 Քիւրտեր սպաննուած են։ Անատոլու գործակալութիւնն է լուր տուողը, որ կ՚աւելցնէ թէ անոնք ահաբեկիչներ են։ Ասիկա արգելք չէ, կը գրէ «Իւմանիթէ» (Յունուար 15) որ Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրի պատուիրակը՝ Պրինօ Տիւռիէօ Անգարա դրկուի «գործ» ընելու համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ յետ քայլ ըրաւ եւ ապահովութիւն տուաւ որ հանգստեան կոչուելու տարիքը (60) խնդրոյ առարկայ պիտի չըլլայ։ Օրինագիծ մը ներկայացուց որ սահմանուած է երաշխաւորելու հանգստեան թոշակները, որոնց ապագան, սակայն, չէ ապահովուած 2005-էն անդին։ Այս տարի Պետութիւնը 20 միլիառ ֆրանքի օժանդակութիւն մը կը բերէ Ընկերային Ապահովութեան։ Յետագային 100 միլիառի հիմնադրամ մը պիտի ստեղծուի։ Ընդդիմութիւնը, միաձայնութեամբ, ծաղրի ուրակեց այս ծրագիրը որ քուէարկուելու պարագային պիտի ստիպէ յետ - ընտրութեան կառավարութիւնը 15 միլիառ ֆրանք խնայողութիւն ընելու։

ՌԸՆԷ ՓԼԷՎԷՆ, նախկին վարչապետ եւ մանաւանդ Թունդ Եւրոպացի, մեռաւ 92 տարեկանին։ Մասնակցած էր դիմադրական շարժումին, 1950-ին վարչապետ էր առաջին անգամ մը, ապա կրկին 1958-ին, բայց, այս երկրորդ անգամը, քանի մը օրէն քաշուած էր, չկարենալով կառավարութիւն մը կազմել։ Կը պատկանէր կեդրոն հոսանքին։

ԹԵԼ - ԱՎԻՎԻ մէկ կայարանը, Յունուար 15-ի առաւօտեան, երիտասարդ Պաղեստինցի մը չորս Իսրայէլացի դաշունահարած է (մէկը՝ ծանրօրէն վիրաւորուած), ինք ալ սպաննուած է ականատես առեւտրականի մը կողմէ։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ժողովրդական մամուլը, նաեւ այլ երկիրներու թերթեր, էջեր կը լեցնեն գահաժառանգ իշխան Չարլի եւ իշխանուհի Տայանայի արտամուսնական կեանքին մասին։ Վերջերս հարց ծագեցաւ նոյնիսկ որ ամէն մէկը, իր կողմէ, տեղեկութիւններ եւ մանրամասնութիւններ տուած է թերթերուն։ Վերջին պատմութիւնը, սակայն, բաւական հեռու գընաց, քանի աւստրալիական պարբերական մը հրատարակեց իշխան Չարլի եւ իր հոմանուհիին հեռաձայնային մէկ խօսակցութիւնը, 1989-ի Ծնունդի նախօրեակին, ուր վրան բաց սիրային եւ սեռային խօսքերու փոխանակութիւն մը կայ։ Թէեւ, անգլիական մամուլը որոշած էր չարձագանգել՝ «շատ մտերիմ եւ վրդովեցնող» նկատելով, բայց, «Տէյլի Սփորթ» խզած է այս լռելեայն համաձայնութիւնը (ինչ որ դայթակղեցուցիչ նկատուած է) եւ լոյս ընծայած։ Այս մանրամասնութիւններէն դեռ տեղեակ չէր Թագուհին, երբ լատիներէնի դիմեց «անուս հոռիպիլիս» որակելու համար իր ապրած (1992) տարին։

ՍՈՄԱԼԻԻ հիւսիսը՝ Հարժեզա, հինգ կիներ հրապարակաւ ցմահ քարկոծուած են շնութեան յանցանքով, վեցերորդ մըն ալ ծեծ կերած է։ Քարկոծուած հինգ կիները ամուսնացած էին, վեցերորդը՝ ամուրի էր։ Ըստ «Քուրիըր Օֆ Փիս» թերթին, մարդասիրական կազմակերպութեանց պատասխանատուներ ուզած են միջամտել, բայց սպառնալիք եղած է իրենց, ըսելով թէ իրենք ալ նոյն ձեւով կը քարկոծուին։

ԴԱՆԻՈՅ վարչապետը ստիպուեցաւ հրաժարիլ, որովհետեւ կասկած կար թէ սուտ խօսած է ինչ կը վերաբերի Թամուլներու շնորհուած վիզաներուն 1987-ին։ Այդ թուականին է որ Արդարադատութեան նախարարը չէ յարգած օրէնքը որ կը նախատեսէ ընտանիքներու համախմբումը եւ կասեցուցած է Սրի - Լանքայէն (նախկին Սէյլան) գաղթող Թամուլներու վիզաները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Յունուար 15-էն վառելանիւթը շուրջ 5 սանթիմ յաւելում կրեց մէկ լիթրի վրայ։ Յունուար 18-էն ալ ծխախոտը կը սղէ (15%)։

ԻՐԱՆԻ Արտաքին Նախարար՝ Վէլայաթիի Փարիզ գտնուելուն առթիւ (ստորագրելու համար քիմիական զէնքերու արգիլման պայմանագիրը), իրեն հետ հարցազրոյցներ ունեցած են «Ֆիկառօ» եւ «Լիպերասիոն»։ Վէլայաթիի համար՝ զոհը Իրաքի ժողովուրդն է, Պաղտատ պէտք է յարգէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը։ Ինք ալ կը դատապարտէ արեւմուտքի «երկու չափ, երկու կշիռ»ի քաղաքականութիւնը, օգնելով Պոսնիան եւ Պաղեստինցիներու պարագան։

«ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ» ՊԻՏԱԿՈՒԱԾ ԿՐԿՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ է որ Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Ա. Բլէեանի կողմէ Լեռնային Ղարաբաղի հարցին խրովլի լուծում մը բերելու գործնական քայլը որոշ վրդովում պատճառեց. այս որակումը աւելի առընչուած է Հայաստանի իշխանութենէն դուրս մնացած մարդերու. պաշտօնական շրջանակները քօղարկուած համամտութիւն մը ներկայացուցին անտարբերութեան երեւոյթին տակ, ինչ որ Բլէեանի արարքէն աւելի լրջօրէն պատճառ եղաւ զանազան մօայլ ենթադրութիւններու (պարզ է որ ուրախալի պարագայ մը ո՛չ քօղարկումի պէտք պիտի ունենար, ոչ ալ ներկայացումի այնքան ոլորտապտոյտ ձեւերու):

Բլէեանի արարքին մինչեւ այսօր մեզի յայտնի երկու արդիւնքներէն մէկը տեսնելն էր թէ Ազրպէյճան քանի՛ փարայի արժէք տուաւ հայ երեսփոխանին որպէս «անձնական» ներկայացուած նախաձեռնութեան. ամէնէն յատկանշականն էր Ազրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Իսա Ղամբարովի արժեւորումը. ան ըսած էր. «ատիկա կը խօսի ոչ թէ Հայաստանի խաղաղասէր նախաձեռնութեան, այլ հոն ծաւալող իշխանատենչ պայքարին մասին»։ Բլէեանի ներ-հայկական պտուղն ալ այն եղաւ որ ընդդիմութիւնը — յատկապէս մամուլը — երկայնքին ու լայնքին դրաւ, վերցուց, չափեց, ձեւեց կատարուածը, գլխաւորաբար յագեցնելով քննադատելու մարմաջը։

Բլէեանի Բաքուէն վերադարձին գրի առնուած յօդուածը որ տուն տուած էր ամբողջ խրարանցումին, լոյս տեսած էր «Ազգ»ի Նոյեմբեր 14-ի թիւին մէջ (տե՛ս «Յառաջ», Դեկտեմբեր 16), «Ինքնաեպորտաժ» մակագրութեամբ։ Նոյն թերթն է որ Դեկտեմբեր 20-ի թիւին մէջ հրատարակած է հարցազրոյց մը. ան կատարուած է Բլէեանի քաղաքական տեսակէտին համակարծիք Կարէն Սարդարեանի հետ։

Ան Հայաստանի ու Սփիւռքի որոշ շրջաններուն ծանօթ անուն մը դարձաւ, նախ՝ իրապաշտ, պատմութեան դասը սերտելու մարմաջով գրի առնուած յօդուածներով, ապա, որպէս փոխ-վարչապետ եւ պետականութեան ու ազգային հարցերու մէջ նախագահին խորհրդականի հանգամանքով։ Այսօր Կ. Սարդարեան յօդուածագրին գրեթէ չենք հանդիպիր մամուլին մէջ, ան փոխ-վարչապետ ալ չէ, ոչ ալ նախագահի խորհրդական։ Քաղաքականութեան բեմին վրայ կը յայտնուի որպէս Բլէեանի գործընկեր. երկուքով Նոյեմբեր 22-ին հիմնած են «Նոր Ուղի» կազմակերպութիւնը։

«Ազգ»ի հարցազրոյցը կը սկսի տեղին հարցումով մը. ինչո՞ւ սկզբունքի ներկայ պայքարին չէ ձեռնարկած երբ մեծ կարելիութիւններ ունէր ազդելու երկրին քաղաքականութեան վրայ։ Պատասխանը կը մեկնի ՀՀՇ-ի եւ նախագահին կողմէ կիրարկուած ղարաբաղեան քաղաքականութեան անորոշութենէն. հրաժարականն ալ թելադրուած է սկզբունքներու պաշտպանութենէն, ան կ'ըսէ. «1991 նոյեմբերից սկսած, գրեթէ ամէն օր, աշխատել եմ նախագահին ապացուցել որ առճակատման եւ հարցի միջազգայնացման միջոցով անհնար է Ղարաբաղի հարցի լուծումը եւ անհրաժեշտ է Ադրբեջանի հետ անմիջական բանակցութիւններ սկսել։ Ասելով նաեւ որ անմիջական բանակցութիւնները անհնարին են առանց Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան ճանաչման»։

Այսքանէն իսկ Կարէն Սարդարեան ընթերցողը կը դնէ հակասութեան երեւոյթի մը դէմ յանդիման։ Դժուար է հասկնալ թէ 1991-ի Նոյեմբերէն ի վեր ինչո՛ւ դժուարութիւն կրած ըլլայ նախագահին ապացուցելու Ղարաբաղի հարցին միջազգայնացման եւ առճակատման միջոցով լուծումին անկարելիութիւնը. մէկդի ձգելով միջազգայնացումի հարցը որ ալ աւելորդ անգամ մըն ալ ցոյց կուտայ թէ պատմութիւնը մեզի ոչինչ կ'ըսէ ու անուղղելի յուսացողն ենք միջազգային անդոյ հետաքրքրութեան, կը մնայ առճակատման ու բանակցութեան երկընտրանքը. բայց ի՞նչ պէտք կրնայ ունեցած ըլլալ Կ. Սարդարեան նախագահը համոզելու, երբ ամէն առիթով ան կրկնած է արդէն հարցը բանակցութեան ճամբով լուծելու իր նախընտրութիւնը։ Այլ խօսքով՝ Կ. Սարդարեանի խզումը տրամաբանական բացատրութիւն մը չունենար, ինչ որ առաջին քայլէն թերահաւատութեան ստուերին տակ կը ձգէ ընթերցումը։

Անկախ՝ վերոյիշեալ երկընտրանքի պարագայէն, Կ. Սարդարեանի պատասխաններուն մէջ կայ իրապաշտ քննադատութեան բաժին մը որ կը վերաբերի հարցին մասին ՀՀՇ-ի եւ նախագահին վարած քաղաքականութեան. «ինչո՞ւ պետութիւնը դարձաւ գաղափարազուրկ ու անծրագիր»։ «Մի՞թէ մեր ճակատին գրուած է պետութիւն դառնալու հրաշալի առիթները մսխել եւ արդիւնքում մնալ անղեկ ու անգաղափար» հարց կուտայ ան, շեշտելով՝ «պետութիւնը արժէքների նոր որակ ու համակարգ է պահանջում»։

Թշնամիին ամէնօրեայ յարձակումին ու ռմբակոծումին թիրախ շրջաններու տէր երկրի մը մէջ բանակ կամ գոնէ բանակի կորիզ մը չկազմելու պնդումները, արտաքին քաղաքականութիւնը «մեծ» նկատուածներու բարեխնամ յոյսին ձգելու եւ կարելի բարեկամներ ալ այդ սիրոյն զոհելու անխոհեմութիւնը լաւագոյն պարագաներէն չէ՞ն պետութիւն դառնալու առիթները մսխելու նորօրեայ մեր քայլերուն։ Ժընեւի, Սթոքհոլմի միջազգային համագումարներուն կամ աւելի կարեւորը՝ Բաքուի մէջ մինչեւ այսօր գտնուեցա՞ւ մէկը որ գնահատէր խաղաղասէր ու բանակցութեան կողմնակից ներկայացուելու հայաստանեան ջանքերը։

Կարէն Սարդարեան քաղաքական հոլովոյթը իրադարձութիւններէ թելադրուած նկատելով, կուտայ օրինակներ ալ. «իրերամերժ ու հակասական, խճճուած ու անհասկանալի» է օրինակ՝ Ղարաբաղը անկախ հանրապետութիւն հռչակելով 1989 Դեկտեմբեր 1-ի միացեալ հանրապետութեան որոշումը չբեկանելու երեւոյթը. կամ՝ յամառելով չճանչնալ ԼՂՀ-ն, Յուլիս 8-ին որոշել. «Հայաստանի հանրապետութեան համար անընդունելի համարել միջազգային կամ ներպետական ցանկացած փաստաթուղթ, որում ԼՂՀ-ը նշուած կը լինի Ադրբեջանի կազմում»։

Կարէն Սարդարեան ապա կը պատասխանէ Ա. Բլէեանի հետ կազմած «Նոր Ուղի»ին մասին հարցումներու. ան կը մեկնի «Հայաստանի նորաստեղծ պետութեան գոյութիւնը եւ յետագայ զարգացումը վտանգուած է»ի գիտակցութենէն։ Այս պայմաններուն մէջ «մենք տեսնում ենք որ չկայ այն ուժը որ կարող է հայ քաղաքական մտքի սեփականութիւնը դարձնել հարեւան մուսուլմանների հետ խաղաղ, քաղաքակիրթ գոյատեւման գաղտնիքը»։ Այս մտահանգումներէն ետք բնականաբար նիւթը կը կեդրոնանայ Արցախի հարցին լուծումին վրայ. խաղաղ կարգաւորումը միակ ելք նկատելէ ետք, «Նոր Ուղի»ն զայն ձեռնտու կը նկատէ նաեւ Ազրպէյճանին, լուրջ առաջարկի յոյսերուն վրայ անմիջապէս պաղ ջուր լեցնելով. արդարեւ, հայկական քաղաքական կազմակերպութեան մը յայտարարութիւնը յարմար վա՞յրն է Ազրպէյճանի համար ձեռնտուին կամ ոչ ձեռնտուին մտահոգութեան. եթէ այդպէս ըլլար, ինչո՞ւ մինչեւ այսօր ապարդիւն մնացած պիտի ըլլային բանակցութեան բոլոր փորձերը։ Նոյնքան օդէն կախուած ու հակասական են Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի միջեւ «անյապաղ», «առանց նախապայմանների» բանակցութեան սկսելու, Ղարաբաղի իշխանութեան մասնակցութիւնն ալ պահանջելու նշումը. յետոյ երկու տող վար՝ «երկու պետութիւնների տարածքային ամբողջականութեան փոխադարձ ճանաչում ու յարգում»ի բանաձեւը։ Ինչպէ՞ս արդեօք կը ծրագրուի Ազրպէյճանի հասկցնել թէ խաղաղ կարգաւորումը ձեռնտու է իրեն եւս, երբ Բլէեանի տոն քիչ թէական քայլն իսկ յուսալի ոչ մէկ վիճակ ստեղծեց անոնց մօտ։ Յետոյ, ո՞րն է «առանց նախապայմանների»ի իմաստը երբ երկու պետութիւններու «տարածքային ամբողջականութիւնը ճանաչում ու յարգում» պիտի դնէ...։ Կարելի է հարց տալ տակաւին թէ ի՞նչպէս հանդստութեամբ որպէս սկզբունք կը նշուի բանակցութեան ԼՂՀ-ի եւս անմիջական մասնակցութիւնը երբ մինչեւ այսօր Ազրպէյճան միանշանակ կը կրկնէ թէ Ղարաբաղ իր ներքին հարցն է ու այդ մասին ուրիշին կամ ուրիշներու հետ խօսելու, սակարկելու ոչինչ ունի։

Տեղին է հարցումը երբ կ'ըսուի որ Ազրպէյճանի տարածքային ամբողջականութեան ճանաչումը Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան օգնելու կարելիութիւնը կը փակէ Հայաստանի առջեւ, ուրեմն դատապարտուած կ'ըլլայ ան։ Առանց որոշ տեսակէտով մը պատասխանելու հարցումին, Կ. Սարդարեան անոր կը հակադրէ ԼՂՀ-ի ճանաչումը միջազգային հանրութեան կողմէ. կը բացատրէ թէ այդ պարագային կարելի պիտի չըլլայ խուսափիլ ազրպէյճանական շրջափակումէն, եւայլն։ Այսինքն՝ ամէն կերպով զգալի է մղումը որ կայ հանրային կարծիքը բերելու այն կէտին թէ Ազրպէյճանի կողմէն դուրս չիք փրկութիւն Ղարաբաղի։

Այս հաստատամտութեան մէջ հազիւ թէ անդրադարձի մը հանգամանքով տեղ կը տրուի Լեռնային Ղարաբաղի ամբողջ տարածքը ազատագրելու, ամուր պաշտպանութիւն եւ ռազմական յաջողութիւններով Ազրպէյճանը բանակցութեան սեղանին բերելու Վազգէն Մանուկեանի տեսակէտին. գերիշխանութեան ճամբուն վրայ ուժը դրած ամէն պետութեան համար միակ տրամաբանական ու ընդունելի այս վարկածը «թերեւս այլընտրանք» կը նկատուի Կ. Սարդարեանի կողմէ. ներկայի պայմաններուն մէջ ճիշդ է անոր ըսածը թէ «դա անցած փուլի խօսակցութիւնն է»։ Ատիկա պէտք է մեկնակէտի քաղաքականութիւնը ըլլար ու պէտք էր ամէն ինչ ընել որպէսզի Լաչինի ու Շուշիի յաջողութիւնները բախտաւոր չնկատուէին, առանձին չմնային։ Ազրպէյճանի, որ մինչեւ այսօր խաղաղութեան ոչ մէկ տրամադրութիւն յայտնելէ զատ, ամէն առիթով կը կրկնէ Ղարաբաղի համար միայն զէնքով լուծումի իր նախընտրութիւնը, բան մը պարտադրելու աւելի ազդեցիկ միջոց կարելի՞ էր ունենալ։

Կարէն Սարդարեանի հետ հարցազրոյցը կը շարունակուի Ա. Հանրապետութեան փորձին անդրադարձներով, ներքին քաղաքականութեան արժեւորումով, ուր եւս հակասութիւններ կը յայտնուին։

Զարմանքի ու ցաւի զգացողութիւն մը կը մնայ ընդարձակ զրոյցին ընթերցումէն ուր Կ. Սարդարեան որպէս «պարտութիւնից ու կործանումից խուսափելու ծրագիր» կը կրկնէ Ա. Բլէեանի ընթացքը, միայն քաղաքական մարզին աւելի պատշաճ ձեւերով. նորութիւն չբերելու, համոզիչ չըլլալու հանգամանքները կը շեշտեն մտահոգիչ տուեալներու ա՛լ անտարակուսելի ներկայութիւնը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԷՋ ՄԸ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՕՐԱԳԻՐԷՆ

Թուրքիայում, Հալէպի վիլայէթի Անտիոք գաւառում, Սուէտիա գիւղաքաղաքի մօտ գտնւում է Մուսա լեռը։ 1355 մեթր բարձրութեամբ այդ լերան հարաւում եւ հարաւ-արեւելքում մինչեւ Մեծ Եղեռնը ծուարել էին վեց հայկական գիւղեր՝ Քեպուսիէ, Վագըֆ, Խըտըրբէկ, Եողունօլուք, Հաճի Հապիպլի եւ Պիթիաս, որոնք բոլորը միասին ունէին վեց հազարից քիչ աւելի բնակիչ։ Նրանք ունէին իրենց եկեղեցիները, դպրոցները, զբաղւում էին երկրագործութեամբ, շերամապահութեամբ, մեղուապահութեամբ։ Նրանք հեռու էին հայկական բնակավայրերից եւ մի ովասիս էին՝ շրջապատուած մահմետականներով։ Աշխարհից կտրուած, աշխարհի անցուդարձին անտեղեակ իրենց խաղաղ կեանքով ապրում էին Մուսալեռցիները։ Բայց խիզախ էին նրանք, աննկուն եւ սիրում էին զէնքը. կեանքի փորձից գիտէին, որ իրենց գոյութեան միակ միջոցը պայքարն է։ 1895-ին, Աբտիւլ Համիտի կողմից կազմակերպուած կոտորածների ժամանակ, նրանք զէնքի դիմեցին, հերոսաբար դիմադրեցին եւ կարողացան անգամ երեք տարով ձեռք բերել որոշ ինքնուրոյնութիւն։ 1909-ի Ատանայի ահաւոր կոտորածից յետոյ Թուրքերը փորձեցին վրէժխնդիր լինել նաեւ սուէտահայերից, սակայն վերջիններս Հաճի Հապիպլիի մօտ կրկին կարողացան յաղթել։ Սկսուեց Առաջին համաշխարհային պատերազմը, որին յաջորդեցին Հայերի տեղահանութիւններն ու կոտորածը։ Հերոսական Զէյթունը, որ 1862-ին իր հերոսական ապստամբութեամբ ցնցել էր ողջ Թուրքիան, խարդաւանքի զոհ դարձաւ եւ բռնադաղթուեց, իսկ բնակչութեան զգալի մասը կոտորուեց։

Եողունօլուք գիւղում ծնուած բայց Զէյթունում ապրող մի բողոքական քարոզիչ՝ Տիգրան Անդրէասեանը հրաշքով փրկուելով վերադարձաւ իր ծննդավայրը եւ պատմեց այն բոլոր դժոխային դէպքերի մասին, որոնց ականատեսն էր եղել ինքը։ Մուսա լերան շուրջ գտնուող վեց հայկական գիւղերի համար կեանքի եւ մահուան հարց էր դրուած։ Ի՞նչ անել, ինչպէ՞ս փրկուել անխուսափելի արհաւիրքից։ 1915 թ. Յուլիսի 26։ Տրուեց նաեւ Քէսապի հայութեան տեղահանութեան հրամանը։ Վաղը հերթը հասնելու էր Սուէտիային։ Ամէն հայ գիտակցում էր, թէ ի՛նչ ահաւոր ոճիր էր թաքնուած «տեղահանութիւն» բառի տակ։ Յուլիսի 29։ Եողունօլուքում տեղի ունեցաւ վեց հայկական գիւղերի ներկայացուցիչների խորհրդակցութիւն։ Մասնակիցների հիմնական մասը երկար եւ ծանր բանավէճերից յետոյ կողմ արտայայտուեց ինքնապաշտպանութեան։ Եղան նաեւ մարդիկ, որոնք այդ քայլը համարեցին ինքնասպանութիւն, որոշեցին ենթարկուել թրքական կառավարութեան հրամանին. նրանք տեղահանուեցին եւ հիմնականում կոտորուեցին։

Շուրջ հինգ հազար հոգի որոշեց չենթարկուել եւ չբռնադաղթուել։ Նրանք բարձրացան Մուսա լեռ եւ այնտեղ իրենց համար ռազմական ճամբար ստեղծեցին։ Նրանց մեծ մասը կանայք եւ երեխաներ էին։ Զէնք կրելու ընդունակ էին միայն վեց հարիւրը։ Քառասուն օր, Յուլիսի 30-ից մինչեւ Սեպտեմբերի 10, նրանք հերոսաբար դիմադրեցին թրքական զօրքերին, ցուցադրելով հերոսութեան եւ խիզախութեան հրաշքներ։ Միակ հզօր զէնքը, որ երբեք նրանց չդաւաճանեց, բարոյական ոգին էր, որն էլ ի վերջոյ հասցրեց յաղթանակի եւ փրկութեան։

Այդ 40 օրուայ ընթացքում բազմաթիւ երեխաներ ծնուեցին Մուսա լերան վրայ։ Բոլոր աղջիկների անունն Ազատուհի դրեցին՝ հաւատալով, որ նրանք իրենց հետ ազատութիւն կը բերեն։

Սեպտեմբերի սկիզբն էր։ Զոհուել էին բազմաթիւ մարտիկներ։ Մի մասն էլ վիրաւոր էր, հիւանդ կամ չափազանց հիւծուած։ Մուսա լեռը շրջապատած թրքական 15 հազարանոց բանակը, չհամարձակելով նոր ճակատամարտ մղել, որոշել էր սովի մատնել պաշարեալներին։ Իսկ լերան վրայ սպառւում էր սննունդը, շատ քիչ էր նաեւ ռազմամթերքը։ Եւ մի օր, Մուսա լերան բարձունքին ծածանուեցին երկու դրօշակ։ Դրանք սովորական սաւաններ էին, որոնց վրայ նկարուած էր կարմիր խաչ եւ գրուած՝ «Քրիստոնեաները վտանգի մէջ են»։ Մուսալեռցիների վերջին յոյսն այն էր, որ քրիստոնեայ որեւէ պետութեան նաւ նկատի եւ օգնութեան հասնի։ Դրօշների մօտ խարոյկներ էին վառել, իսկ անքուն ժամապահներն օր ու գիշեր հետեւում էին ծովի անհունին՝ որեւէ նաւ նշմարելու յոյսով։ Օրերն անցնում էին, բայց ոչ մի նաւ չէր երեւում։ Սեպտեմբերի 5-ին հորիզոնում տեսան մի նաւ, որի վրայ ծածանւում էր ֆրանսական դրօշակ։ Դա Թուրքիայի դէմ կռուող դաշնակիցների «Կիլեն» ռազմանաւն էր։ Ժամապահները ոգեւորուեցին, հնարաւորին չափ բարձրացրեցին դրօշակները եւ սկսեցին եռանդագին ծածանել։ Ռազմանաւը մի մակոյկ ուղարկեց, որը ժամապահներին բերեց հրամանատարի մօտ։ Յաղթանդամ, բայց ծայր աստիճան հիւծուած այդ տղամարդկանց արտաքինն արդէն ամէն ինչ ասում էր։ Մուսալեռցիները ներկա-

յարեցին նախօրօք պատրաստած խնդրագիրը եւ պատմեցին այն բոլոր տառապանքների մասին, որ կրել էին իրենք։ Թագմանուար, իբրեւ բարեկամութեան նշան, նախ ռմբակոծեց Թրքական դիրքերը, ապա հեռացաւ՝ կարճ ժամանակից լրացուցիչ ուժերով օգնութեան գալու խոստումով։ Սեպ. 9-ին Թրքական բանակի հրամանատարը տեղահանութեան համար 2 ժամ ժամանակ տուեց. չենթարկուելու դէպքում, սպառնում էր բոլորին կոտորել։ Երկու ժամը չէր անցել, երբ նրանք յարձակման անցան։ Սկսուեց ամենածանր ճակատամարտը։ Թւում էր, թէ հիւծուած Մուսալեռցիներին ոչինչ չի փրկի։ Բայց նրանց անձկուն ոգին տեղի չէր տուել՝ կարճ ժամանակ անց նրանք կատարեալ յաղթանակ տարան։

Գիշերը մօտենում էր։ Բոլորը գիտակցում էին, որ Թուրքերը կը հաւաքեն իրենց ուժերը եւ վաղ առաւօտեան նոր յարձակման կ'անցնեն։ Անհրաժեշտ էր բարձրանալ լերան դէպի ծով նայող առաւել անմատչելի մասը։ Թւում էր, թէ չարժուողները ոչ թէ մարդիկ էին, այլ՝ ստուերներ։ Կանանցից մէկի գրկում երեխան լաց եղաւ։ Ինչ - որ մէկն ասաց՝ «Այդ երեխաների լացի ձայնը վաղը մեր թաքստոցների տեղը կը մատնի Թուրքերին»։ Թաքնուելո՞ւ էին յաջորդ օրը, կռուելո՞ւ էին, թէ՞ զոհուելու։ Այդ մասին ոչ ոք չէր մտածում։ Զառիվայրով վեր էին բարձրանում իրենց երեխաներին գրկած հինգ -- վեց կին։ Բոլորը կանգ առան։ Եւ՛ տղամարդիկ, եւ՛ կանայք։ Ոչ ոք ձայն չէր հանում։ Յետոյ մայրերը մօտեցան ժայռերին, կռացան, համբուրեցին իրենց երեխաներին, դրեցին գետնին եւ արցունքները խեղդելով չարժուեցին առաջ։ Մթնեց։ Ծառերի մէկի ետեւից մի ստուեր երեւաց։ 8 -- 9 տարեկան մի տղայ էր։ Մօտեցաւ, գրկեց ժայռի կողքին դրուած երեխաներից մէկին, մի յարմար ծերպ գտաւ, երեխային ամուր գրկեց եւ կուչ եկաւ։

Սեպտեմբերի 10--ի առաւօտեան հեռւում կրկին երեւաց Ֆրանսական ռազմանաւը։ Բայց այս անգամ նրան էին միացել նաեւ այլ նաւեր։ Իրանք մօտեցան եւ սկսեցին ռմբակոծել։ Երբ Թուրքերը փախուստի դիմեցին, Հայերին առաջարկեցին տեղափոխուել «Ժան տ'Արք» նաւը։ Փրկութիւն...։

Մի քանի մայրեր նաւի փոխարէն շտապեցին ինչ -- որ այլ ուղղութեամբ։ Նրանք իրենց երեխաներին էին ուզում գտնել։ Հասան այնտեղ, ուր թողել էին։ Մի քանիսը ճչացին ու լաց եղան՝ երեխաները մահացել էին։ Եօղունօլուքցի մի կին սարսափահար կանգնեց՝ ոտքերն առաջ չէին գնում։ Ժայռի կողքին, քրջը պինդ գրկած, քնած էր իր որդին՝ Յակոբը։

Յակոբը Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի հայրն է, Մուսա լերան վրայ ծնուած Ապատուհիներից մէկը՝ մայրը։

ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ -- ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆՏԷՐ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ

Իկոր 9 տարեկան տղեկ մըն է. գլուխը դրած է պասքէթ պոլի գլխարկ մը ու շրթունքին փակցուած ամերիկեան ծխիկ մը. ամէն օր Մոսկուայի Պուշկին հրապարակին վրայ է 10 -- 15 ընկերներու հետ. հոն կ'ըլլան նաեւ գործի մարդիկը, զբօսաշրջիկները, ինչ որ դրամ շահելու յարմարագոյն վայրը կ'ընէ հրապարակը։ Կը լուայ, կը հսկէ օտար համարանիշով ինքնաշարժերը, համպըրկըրի ապսըրանքներ կ'առնէ, երբեմն քանի մը ռուբլինոց թղթադրամ մը կը թոցնէ դատարկարան մը, կամ մարդագետնին վրայ նետուած դատարկ շիշեր կը հաւաքէ։

Պէտք է իր ապրուստը ճարէ. տղեկը իր ծնողքին հետ չապրիր. չուզեր ապրիլ ու արդէն չի գիտեր թէ ո՛ւր կը բնակին անոնք։ Չի փափաքիր վերադառնել զանոնք։ Երկու տարի առաջ մեկնած է դէպի Մոսկուա ուր ըսած են իրեն թէ կեանքը գեղեցիկ է ու մարդ կրնայ մեծ հարստութիւն դիզել։ Երկրին ազատութեան հովէն օգտուելով, հանգստութեամբ կը կտրէ 1000 քմ.-ի միջոցը որ իր ծննդավայրը կը բաժնէ մայրաքաղաքէն։ Ոչ մէկ զղջում ունի, հակառակ որ տակաւին յաջողած չէ. ոչ մէկ բանէ վախ ունի, բացի թերեւս ոստիկանական հետապնդումէ։

Ան կը բացատրէ թէ այդ հետապնդումէն փրկուելու համար պէտք է կարենալ շատ արագ վազել. տղոցմէն ոչ մէկը կ'ուզէ երթալ անտէր երախաներու կեդրոնը։ Կը պատմէ թէ ինչպէս ուրիշ երախայի մը տեղ անցնելով, խոյս տուած է անկէ անգամ մը։ Այդ կեդրոնը որ 3 -- 18 տարեկան մանչեր ու աղջիկներ կ'ընդունի, խիստ հսկողութեան տակ է։ Հոն տարուածներու միջեւ կան ոճրագործներ, գողեր, ալքոլամոլներ, թմրամոլներ։ Ութ տարեկան մէկը օճիքը ձեռք տուած է երբ վեց ընկերներու հետ կը կողոպտէր յարկաբաժին մը. կը խոստովանի որ սըխալ բան էր ըրածը, բայց ոչ մէկ զղջում կ'արտայայտէ։

Այս տղոց մեծ մասը կը ղեկավարուի խմամակալներու կողմէ. անոնց մասին տղաքը երբ կը խօսին, կ'ըսեն թէ աւելի լաւ վերաբերում կ'ունենան իրենց հանդէպ, քան իրենց հարազատ ծնողքները։

1991--ին հինգ հազար անչափահասներ եկած են վերոյիշեալ կեդրոնը. այս կացութիւնը կը բացատրուի երկրին տնտեսական տագնապով։ Պատանիները երբ ոստիկանութեան ձեռքը կ'իյնան, ոչ իսկ իրենց ռուն ինքնութիւնը կ'ուզեն յայտնել, ոչ ալ տուն վերադառնալ։ Անոնց մեծ մասը կուգայ Ուքրայնէն, Վրաստանէն կամ աւելի հեռուէն։

Խնամատար կեդրոնը պէտք եղած յատկացումները բաւարար չափով չի ստանար ու վարիչները օրէ օր աւելի դժուարութիւն կ'ունենան երախաներու բազմութիւնը պահելու։ Հոն, անոնք եւս կը մասնակցին հասարակութեան պահպանութեան. կ'օգնեն մաքրութեան, ձեռագործ, կար կ'ընեն օրական գոնէ երկու ժամ։ Ունին մարզադաշտ մը ուր ֆութպոլի մրցումներ տեղի կ'ունենան հսկիչներու ուշադիր նայուածքներուն տակ։ Օրերը կ'անցնին ժամանակացոյցին համաձայն. գիշերը ննջարաններուն մէջ արգիլուած է խօսիլ. յիսնամեակն հոգինոց սրահներուն իւրաքանչիւրը իր հսկիչը ունի. այդ երախաներուն ոչ ոք հէքեաթ մը կը պատմէ քընանալէ առաջ։ Արդէն հոն գտնուողները երկար ատենէ ի վեր դադրած են հէքեաթներու հաւատալէ...։

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆ ժամանած է, Յունուար 4--ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը պաշտօնական հրաւէրով Իրանի Արտաքին Նախարարութեան։ Կաթողիկոսին կ'ընկերանային Լիբանանի Հայոց առաջնորդ՝ Արամ Արք. Քէշիշեան եւ դաւազանակիր՝ Խորէն Վրդ. Տողրամաճեան։ Օդակայանը զիրենք դիմաւորած է, յանուն Արտաքին Նախարարութեան Հօջաթօլէսլամ Մէյէդ Մոհամատ Քազեմ Խանսարի, որ Կաթողիկոսին հետ խօսակցութիւն մը ունեցած է օդակայանի պաշտօնական հիւրասրահը։ Ապա, յատուկ շքախումբով, Գարեգին Բ. առաջնորդուած է Առաջնորդարանի շրջափակը գտնուող Ս. Սարգիս Եկեղեցին եւ դիմաւորուած հոն հաւաքուած ժողովուրդին ծափողջոյններով։ Յանուն Իրանի երեք թեմերուն, բարի գալուստի խօսք արտասանած է Արտակ Արք., ապա, Կաթողիկոսը իր խօսքը ուղղած է ներկայ հասարակութեան։

ՊՈՒԷՆՈՍ -- ԱՅՐԷՍԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 30--ին, մասնաւոր հանդիսութեան մը ընթացքին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ շքանշանը ստացած են Արդարադատութեան Նախկին Նախարար՝ Տոքթոր Լէոն Գարլոս Արսլանեան եւ Պ. Արմանտօ Կոստանեան։ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը կարդացած է Արշամ Ա. Քահանայ Պողոյեան։ Երկու դափնեկիրները այս պատիւին արժանացած են Հայաստանի անկախութեան ճանաչման ի նպաստ իրենց տարած աշխատանքին համար։

ՊՈՒԷՆՈՍ -- ԱՅՐԷՍԻ կեդրոնական «Քոլիսէօ» թատերասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 6--ին տեղի ունեցած է Արմենիա մշակութային ընկերակցութեան Խրիմեան Վարժարանի ամավերջի հանդէսը։ 1992--ին դպրոցը 18 շրջանաւարտ տուած է։ Գեղարուեստական բաժին մը գործադրած են աշակերտները։

ՊՈՒԷՆՈՍ -- ԱՅՐԷՍԻ Արմենիա Մշակութային ընկերակցութեան «Թիւթիւնճեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17--ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ--ի կրթական ենթայանձնախումբի կազմակերպած Բ. սեմինարը, նիւթ ունենալով՝ «խմբային աշխատանքի տեսութիւն եւ թեքնիքներ»։ Ներկայ եղած են Պուէնոս -- Այրէսէն եւ Գորտոպայէն աւելի քան 50 ուսուցչուհիներ եւ մանկավարժներ։ Սեմինարին գըլխաւոր դասախօսը եղած է Տանիէլ Ալեքսանտրի, մասնագէտ մանկավարժ, պատասխանատու գերմանական «Սիւտար Խարտին» դպրոցին։ Ներկաներու բարի գալուստ մաղթած է ՀՕՄ--ի Շրջանային վարչութենէն՝ Լիւսի Հալաճեան։ Օրուան դասախօսը ներկայացուցած է Լուսիա Պալթայեան։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀ
Գրական փորձագրութիւններ

Հեղինակ՝
ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Պոսթըն, 1993

ԼԱԹԱՔԻՈՅ ԱԾԻԼՈՂ ՀԱՅԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Եկեղեցի պիտի չըլլա՞յ, Նորէն կէս ժամ չանցած ձանձրացած եմ, ուշացած եմ, պէտք է երթամ։ Ուր որ կարծես հինէն ի վեր հոն եմ, կարծես հոն ծնա՛ծ եմ. կարծես տկսած են չորս կողմէն ծեծել զիս, եւ կարծես եթէ շուտով եղած տեղէս չմեկնիմ՝ բան մը կամ սատանայ մը պիտի մեղնէ զիս։ Ես եթէ քնացած չեմ՝ պէտք է աճապարեմ. ի՞նչ ըսել է համբերել, սպասել։ Ուզածս եթէ ուզած ժամանակս չեղաւ, ա՛լ թող չըլլայ։ Սպասելէ մեռնի՞մ։ Ինչ սարսափելի որդ է այդ սպասելը՝ դուք չէք գիտեր։ Ձէք հաւատար, եթէ ըսեմ հիմա. ականջիս մէջ ձայն մը կայ միշտ, որ կ'ըսէ. «Կարապետ, ուշացար նորէն, եկո՛ւր»։ Եւ Կարապետը կ'երթայ...

Սխակ, կէս -- կատակ կէս -- լուրջ.

-- Ծօ Կարապե՛տ, չըլլա՞յ թամպուրաճիին ձայնը ըլլայ ականջիդ մէջ «եկուր» ըսողը. թերեւս այդ գիշեր քեզի կը փընտռէր եւ գիտէ, որ պաղթական ես, Պասիթ ես, տխուր. Նայէ՛, ճիշդ սա դիմացը Խարպէկցիներուն խայմաները չկա՞ն, այդտեղէն չիտակ ծովեզերք իջիր։

Քանի մը տղաք.

-- Սխակ, մարդուն վախնալիք բան կ'ըսես. այդ թամպուրաճին քու եւ Մխաքին հնարած սուտն է։

Սխակ.

-- Ղըշլին գերեզմանին վրայ երդում՝ որ այդ մարդը մենք տեսանք. երբ Ղըշլա ըսեմ, ալ վերջացաւ, գիտէք։

Թոթով Թաթուլ, որ ինքն ալ միւսներուն պէս մէկ կողմէ մայրիի ոստով մը ճանճ կը քշէր եւ միւս կողմէ ուշի ուշով մտիկ կ'ընէր, մէջ մտաւ.

-- Ծանըմ, Կարապետը սը--սը, սըդեցէք. ծանըմ, ադելողին, պը--պը, պատմութիւնը ի՞նչ էղաւ...

Խնդացին։

-- Կը--կը կը խնդա՛ք. Նորէ՛ն խնդացէք։

-- Նորէն խնդացին։

Մխաք, ուսին վրայի քրտնած մազերը քերելով.

-- Ես եւ Սխակ մտանք, մօրուքներու թիղ մը բուսած։ Նստած էր ու կը խմէր սուրճ։ Կարծեցինք յաճախորդ է։ Ըսինք՝ մատով վար--վար ածիլելու շարժում ընելով՝ «հալլաք ո՞ւր է»։ Ժպտեցաւ։ Նեղացանք։ Ըսինք. «Էյ՞չ այսպէս... հի, հի, հի»։ Սուրճին վերջին ումպը քաշեց, ելաւ ոտքի։ Տեսայ Սխակ ձեռքը գրպանը կը խօթէ դանակ հանելու... ես ալ այդպէս պիտի ընէի, երբ մարդը «Հա՞յ էք» ըսաւ, հայերէն։ Ըսինք. «Այդպէ՛ս. ածիլո՛ղը կ'ուզենք»։ Ըսաւ. «Պինդ Հայ կ'երեւիք, քանի որ պինդ -- պինդ յայտնեցիք ձեր Հայ ըլլալը եւ քանի որ նեղուած էք»։ Ըսինք. «Այդպէ՛ս. եւ հիմա պիտի ածիլուինք»։

Սխակ.

-- Մխաք, ուշադրութիւն ըրէ, բան չմոռնաս։

Թոթով Թաթուլ.

-- Աղուո՛ր է։

Մխաք քերեց այս անգամ միւս ուսին մազերը եւ շարունակեց.

-- Կին մը խոշոր թուղ կը ծախէր. սե՛ւ թուղ. գնեց անոր բոլոր թուղերը. «առուտուները այս թուղերը լաւ կ'ըլլան, ըսաւ, պէտք է միշտ ուտել, կերէք նայիմ»։ Երբ Սխակ թուղը կը կլլէր եւ ես կը կլլէի՝ ըսաւ. «Թերեւս անապատէն կուգաք, լաւ մօրուքներ հասցուցեր էք հոն. գիտեմ, անապատին մէջ ծառ չի հասնիր բայց կարելի է փառաւոր մօրուք հասցնել. հասցուցեր էք։ Օդը գեղեցիկ է եւ մօրուքը կ'եփէ հա՛ կ'եփէ. մօրուք բուսնելէ զատ ուրիշ գործ ալ ըրի՞ք»։ Սխակ ըսաւ. «Եղբա՛յր, մեր մօրուքէն վազ անցիր, մազեր թափողը հո՞ս է, թէ հոս չէ. գիտենք, որ ասիկա մօրուք չէ, զրի՛մ է»։ Ժպտեցաւ. «Անապատը մտա՞ր՝ - ամէնտեղ աւազ ու մօրուք. ո՞վ պիտի ածիլէ, ե՞րբ պիտի կրնաս ածիլուիլ. հով, անձրեւ, կրակ, սա քաղաքին աղուոր կնիկնե՞րը կան, որ ածիլուիս. ուղտերո՞ւն համար ածիլուիս. ոչխարներո՞ւն համար ածիլուիս։ Ոչ, Եփրատը անցա՞ր՝ -- ամէն մարդ իր մօրուքի պարտէզը ունի, կաղէլներով լեցուն. Եփրատէն անդի՞ն՝ - ուղտ, ոչխար, մօրուք, ոջի՛լ»։ Եւ քիչ մը ետ գնաց մարդը։ Սխակ բարկութենէն դեղին եւ կապոյտ եղաւ, ըսաւ. «Աղիքներդ վա՛ր կը թափեմ, ոջիլ չկա՛յ։ Ածիլողը ո՞ւր ես» եւ ինծի դառնալով. «Մխաք, քալէ՛»։ Մարդը ըսաւ. «Ներողութիւն, վերջացած է», կատակ էր։ Եւ յեսան մը հանելով՝ ածելին վրան տա՛ր, բե՛ր, տա՛ր, բե՛ր։

Կարապետ.

-- Ձեզաւ։ Կ'ըսէի՝ լուռ -- լուռ մինչեւ իրիկուն կ'ածիլէ. պատմածովդ, մինչեւ իրիկուն լուռ մնացողը դուն եւ Սխակն էք, որ դեռ մէկ մազ իսկ չածիլեց՝ պըլպուլ։ Արդէն ո՞ր սափրիչը սոխակ մը չէ խանութին մէջ։ Ձեռքը արագ չշարժող սափրիչի մը եւ լեզուն արագ չարժող մարդոց հանդիպած եմ շարունակ։ Լուռ սափրիչի չեմ հանդիպած։ Երբ ժամանակը գայ, հոգը կը մտնէ սրտիս մէջ. չարաթ մը կը տնտնամ, որ գլխուս հետ կապ ունեցող այդ մկրատի եւ ածելիի գործողութիւնը յետաձգուի, յետոյ երթալէ առաջ կ'ածիլուիմ, որ հայելիին առջեւ քիչ մնամ։ Օր մը սափրիչի մը համր ձեւացայ, որ շուտ ընէ, մարդը այս անգամ բան մը ըսելու համար մկրատը ձգեց եւ սկսաւ ձեռքի նշաններով միտքը բացատրել ինծի։ Միշտ պարապ բան մը կը գտնեն իրենց գործը ուշ վերջացնելու։ Եղբայր, դանակը կոկորդիդ է, մէկ ալ նայիս քեզի հարցում մը կ'ուղղեն, պատասխանը անմիջապէս ուզելու ձեւով մը։ Կ'ըլլա՞յ։

Ադամ.

-- Ատիկա խնդիր չէ. «Հաւատով խոստովանիմ» մը կ'ըսես մտքէդ եւ թող ուզածնուն չափ չորս կողմ նային եւ ածիլեն, ուրիշ յաճախորդներու հետ խօսին եւ ածիլեն. Ֆութպոլի մրցումներու մասին խօսին եւ ածիլեն, Ֆարիտ Աթրաշի երգերու մասին խօսին եւ ածիլեն։

(Շար. 2)

Տիկին Լուիզ Լը Ռուա – Աղապէկեան,
Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աղապէկեան,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Աղապէկեան,
Տէր եւ Տիկին Պասէ
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներն ու բարեկամները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, զարմուհիին, ազգականին եւ բարեկամուհիին՝

ԳԵՂԱՆՈՅՇ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 12–ին, 94 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Յունուար 18, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կ՚ամփոփուի Թիէի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Փոխան ծաղկի նուէրները՝ Աղքատախնամին։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Կը փնտռուի Տիկին մը տնային գործերով զբաղելու (ճաշ, գնում, մաքրութիւն) և 2 պզտիկները «մէթրօ»ով դպրոց ընկերանալու համար։ Գործաժամ օրական 7 ժամ, Թաղ՝

Mº Cadet

ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ. –

45 – 23 – 42 – 92

Gagnez
UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES
(valeur 40.000 F)

à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars
au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժերմէի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Բիւզանդ Շահպազեանի մահուան առթիւ. –

Տէր եւ Տիկին Հանրի Օղաս Եկեղեցւոյ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փալամուտեան 300 Ֆր., Կարօ եւ Սոնիա Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Մալխասեան, Տոքթոր Նահապետեան, Այրի Տիկին Կէօնճեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Չիլինկիրեան, Մինասեան Եղբարք, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Յովհաննէսեան 100–ական Ֆր., Անժէլ Գափի, Տէր եւ Տիկին Անճարեան 50–ական Ֆր., Պր. Ջաւէն Նահապետեան 250 եւ 250 Ֆր. դպրոցին, Ժագ Տօնապետեան, Ժիրայր Տէր – Պօղոսեան 200–ական Ֆր. Համազգային դպրոցին (ստանալ՝ Թաղականութենէն)։

Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ուրբաթեանէ Հայաստանի օգնութեան համար Լուսին Սալմասլեանի մահուան քառասունքին առիթով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ. – Պր. Աշոտ Առաքելեան 100 ֆրանք։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. – Պ. Մանուկեան 100 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Մ. Արզումանեան 100 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պ. Մինասեան 200 Ֆր. (Սուրէն Կիրակոսեանի մահուան առթիւ)։

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Բարիզ Արմաղանեան 100 Ֆր. (իր ծնողքին Նազելի եւ Ստեփան Պօզոյեանի յիշատակին)։

ՎԻԼԸՆԷՕՎ. – Սամուէլ Ներկարարեան 500 Ֆր.։

ՌՈՄԱՆ. – Տիկին Էլիզ Պօղոսեան 200 ֆրանք։

ԿԱՓ. – Տիկին Անթանոսեան 100 Ֆր.։

ՊՌՈՆ. – Պր. Զարեհ Փէհլիվանեան 200 ֆրանք։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Բարուհի Փափազեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Արաքսի Տրէզեանի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐ

Փոքրիկ Լիւսիի երկարատեւ հիւանդութենէն բարեխառն ուրախ առթիւ, Մարսէյլի «Հայ Արենոյշ»ի միջոցաւ Ս. Ներկարարեան 200 տոլար նուիրած է Երեւանի որբանոցին երկրաշարժէն վնասուած հաշմանդամ որբերուն եւ 100 տոլար էջմիածնի «Արտամիտ» երգչախումբին։

ԷՍԱԵԱՆԻ ՕՐ ԵՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած Էսաեան եւ Կեդրոնական վարժարաններու բարերարներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Էսաեանի, ինչպէս նաեւ մահացած ուսուցիչներու, տնօրէններու եւ աշակերտներու յիշատակին՝

Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 12.30–ին Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը

118, rue de Courcelles, Paris 17e
Mº Courcelles

Ըստ աւանդութեան ժամը ճիշդ 13–ին բաժակ կը բարձրացուի 108–ամեայ Էսաեան Վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայ վարժարաններու կենացը, մաղթելով անոնց պայծառ եւ լուսաշող ապագայ։

Էսաեանցիները պիտի վերանորոգեն իրենց ուխտը՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ կանգնելու Հայ Դպրոցին։

Տեղի կ՚ունենան ուղերձներ, յիշատակի ոգեկոչումներ, հայկական երգ ու նուագ։

Սիրով կը հրաւիրուին հին ու նոր Էսաեանցիներ, նաեւ՝ համակիրներ, յարգելու կոչով մեզի փոխանցուած այս Օրը։

Սեղանները կանխաւ ապահովել մինչեւ Յունուար 17, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերէն մէկուն՝

46 – 56 – 14 – 53
կամ՝
46 – 32 – 35 – 42

Ճաշագին՝ 170 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION « S E V A N » DE VIENNE

Jouets pour le Karabagh

L'appel lancé par la section «Sevan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France a été entendu, et a même dépassé les frontières de l'agglomération de Vienne.

C'est ainsi que 350 Kg. de jouets ont pris place dans un avion de 40 tonnes affrêté par la délégation britanique «Christian's Solidarity International» de Lady Cox dont 5 tonnes de marchandises de la Croix Bleue composées de lait maternisé. médicaments et friandises.

Les jouets ont été distribués par nos accompagnateurs à Stepanakert, aux orphelins et aux petits malades, pour le Noël arménien.

Les enfants de l'école arménienne de Vienne avaient tenu à ajouter à leurs dons des dessins et des messages d'espoir. Car autant que de médicaments et de vivres, les enfants d'Arménie qui ont faim et froid, ont besoin d'un sourire et d'une amitié en ces moments douloureux.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Յունուար 17, իր առաջին պատարագը կը մատուցանէ նորօծ՝

ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։

LE CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

accueille

l'écrivain conteur et traducteur

Albert ANDONIAN

qui présentera ses œuvres
(Prose et poème)

durant une soirée littéraire

le jeudi 21 janvier à 20 h 30

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M°° Cardinal Lemoine ou Monge

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»
le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants
le Dimanche 24 Janvier à 15 heures
à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie Demirian
Spectacle animé par *Antoinette et son «C i r q u e P l e i n d' A i r»*
suivi d'une *B o o m* pour les enfants.
Entrée libre ● Venez nombreux

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre

PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 Frs

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil 75001 PARIS Tél. : 42 61 51 13 Fax : 42 61 94 53	48, cours de la Liberté 69003 LYON Tél. : 78 60 13 66 Fax : 78 60 92 26	37, rue Hanrabedoutian EREVAN 10 Tél. : 52 85 48 Fax : 52 54 48

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 19
MARDI
19 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17.976 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.976

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԱԼՄԱ-ԱԹԱ ԳՆԱՑ

ԿԱԶԻ ՔԱՆԱԿԸ ՉԱՒԵԼՆԱՐ

«ԱԶԳ»Ի ԹՂԹԱԿԻՑԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Հայաստանի նախագահը Ալմա -- Աթա գնաց, Յունուար 19--ին, գլխաւորելով պատուիրակութիւն մը: Ղազախստանի մէջ, Լ. Տէր -- Պետրոսեան զանազան հարցերու մասին պիտի խօսի Նազարպայեւի հետ եւ պայմանագրութիւն ալ պիտի ստորագրուի երկու երկիրներու միջեւ: Խօսակցութեան մասնաւոր նիւթն է, անշուշտ, Հայաստանի կազ հայթայթելու հարցը:

Վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան գացած իր պաշտօնակիցին հետ ալ առեւտրա -- տնտեսական համաձայնագիր պիտի ստորագրէ:

*

Երեւանի մէջ, կացութիւնը բարելաւած չէր Յունուար 18--ին, Երկուշաբթի առտու: Գիշերը զերոյէն վար 18 էր ջերմաստիճանը, կազի քանակն ալ կը մնար օրական 4,8 միլիոն խորանարդ մեթրի վրայ:

*

Ռազմական գետնի վրայ, շաբաթավերջին հայկական ուժերը Մարտակերտի շրջանը 2 Սուխոյ -- 25 ատրպէյճանական օդանաւ վար առած են, մէկ օդաչուն ալ գերի ինկած է:

Հրետակոծութիւններ կան միշտ Մարտունի, Մարտակերտ ինչպէս նաեւ սահմանամերձ շրջանները եւ Լաչինի գօտիին հարաւային կողմը:

Ռումբեր ինկած են Իջեւանի շրջանի Կիրանց գիւղը, նաեւ Կապան, Գորիս, բարեբախտաբար զոհ չկայ:

«Ֆիկարօ» Յունուար 18--ին եւ «Իւմանիթէ» (Յունուար 16--ին) կարճ արձագանգներ կուտային Ղարաբաղի կռիւներու մասին: «Ֆիկարօ» կը գրէր թէ 1988--էն ի վեր 3000 մեռեալ կայ շրջանը: Ինչպէս «Իւմանիթէ», ինք ալ կը հաղորդէր 2 ատրպէյճանական օդանաւերու վար առնուիլը:

*

Մինսկի խորհրդաժողովի նախագահ Մարիօ Ռաֆայէլլի Յունուար 23 -- 25--ին կ'այցելէ Երեւան եւ Բաքու: Ան Լ. Տէր -- Պետրոսեանի ղրկած նամակին մէջ կ'ըսէ թէ նոր առաջարկներ ունի ղարաբաղեան կնճռի լուծման համար: Միւս կողմէ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղարը նշած է, որ այս փորձին ալ ապարդիւն մնալու պարագային, Հայաստան հարցը կրնայ յանձնել ՄԱԿ--ի Ապահովութեան Խորհուրդի քննարկման:

*

ԵՐԵՒԱՆ, Յունուար 18, (ՌԱԿ ՄՏԳ). --

«ԱԶԳ»Ի ԹՂԹԱԿԻՑԸ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Յունուար 14--ի գիշեր Ստեփանակերտի մէջ ձերբակալուեցաւ «Ազգ»ի թղթակից Վահրամ Աղաճանեանը: Ան Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի եւ Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի կողմէ կ'ամբաստանուէր պետական կառոյցները հեղինակազրկելու փորձին մէջ: Խօսքը կը վերաբերի «Ազգ»ի Յունուար 14--ի թիւին, ինչպէս նաեւ Ստեփանակերտի «Արցախ» թերթին մէջ լոյս տեսած Վ. Աղաճանեանի յօդուածներուն, որոնց մէջ իր հարցումներուն պատասխանելով, ԼՂՀ-ի բարձրաստիճան զինուորական մը՝ Մուրատ Պետրոսեան, կը բացայայտէր Ղարաբաղի եւ Հայաստանի մաֆիոզ խմբաւորումներու կողմէ Ղարաբաղէն հարիւրաւոր թոն սպիրթի, միսի, գորգերու, հնամեայ արծաթեայ գօտիներու եւ այլ իրերու մաքսանենգութիւնը:

Վահրամ Աղաճանեան ամբողջ օր մը կալանաւորուած մնացեր է Պետական Պաշտպանութեան Կոմիտէի կեդրոնը, ուր փորձեր են զինք համոզել հրապարակումները հերքող յայտարարութիւն կատարելու: «Ազգ»ի խմբագրութիւնը Շաբաթ, Յունուար 16--ին հեռաձայնային խօսակցութիւն ունեցաւ Վ. Աղաճանեանի հետ, որմէ պարզուեցաւ որ խուսափելու համար աւելորդ աղմուկէ, Պաշտպանութեան Կոմիտէն ազատ արձակեր է զինք:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբերին Պոլսոյ «Իլէթիշիմ» հրատարակչականը լոյս ընծայած է հատոր մը որ բաւական նոր մօտեցում մը կը մատնէ Թուրքիոյ համար մեծագոյն «թապու»ներէն նկատուած հայկական հարցին:

Հեղինակը ընկերաբան մըն է որ 1978-էն ի վեր կ'ապրի Գերմանիա. Թանէր Աքչամի գիրքը ունի «Թրքական ազգային ինքնութիւնն ու հայկական հարցը» խորագիրը: Ծանօթացումի էջին մէջ բսուածը այն է որ ձեռնարկին նպատակն է հայկական հարցը հանել «թապու»ի սահմաններէն, խօսելի դարձնել ու կրկին մտածելու նիւթ մը ընել զայն, «վիճարկումի ու հաշուեյարդարի հասարակաց գետնի մը վրայ»:

Ինչպէս յայտնի է խորագիրէն, հեղինակը կը փորձէ հայկական հարցը բացատրել Թրքական ազգային ինքնութեան մը որոնումի փուլերով:

Հեղինակը իր նախաբանին մէջ կը բացատրէ թէ Համպուրկի Ընկերային Հետազօտութեան Հիմնարկը 1995--ի համար կը մշակէ ծրագիր մը որով պիտի նշուի Բ. Աշխարհամարտին աւարտը: Այդ առիթով ընդհանուր մէկ հաշուեփակը պիտի կատարուի Ի. դարու պատահարներուն: Ծրագիրը ունի «Քաղաքակրթութիւն - բարբարոսութիւն» խորագիրը: Անոր պատրաստութեան համար վերոյիշեալ հաստուրին հեղինակը առաջարկած է աշխատասիրութիւն մը կատարել «Թրքական ազգային ինքնութեան քանդիչ բնոյթն ու Հայկական ցեղասպանութիւնը» նիւթին մասին: Ինչպէս ինք կը նշէ, առնուած քայլը հայկական ցեղասպանութեան մը հաստատումին կամ ժխտումին չառնչուիր, այլ՝ «կը փորձէ պատասխանել այն հարցումին թէ ինչո՛ւ կը մերժենք ցեղասպանութիւնը ու ինչո՛ւ կը խուսափինք անոր վիճարկումէն»: Առաջին հայեացքով մը իսկ մօտեցումի նոր անկիւնով հետաքրքրական նախաձեռնութիւն մը մատնէ Ի. Աքչամի գիրքը: Աւելի մանրամասն կերպով կ'անդրադառնանք յետագային:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՐԹԻՌՆԵՐ ՊԱՂՏԱՏԻ ՎՐԱՅ

4 ՄԵՌԵԱԼ, 50 ՎԻՐԱՒՈՐ

Պուշ, մինչեւ վերջին օրը (Չորեքշաբթի) պիտի շարունակէ նախաձեռնութիւններ առնել իր ոխերիմ թշնամիին՝ Սատտամ Հիւսէյնի դէմ: Այսպէս, Կիրակի իրիկուն, Յունուար 17--ին, Փարիզի ժամով 19.30--ի շուրջ, կը հաղորդուէր որ ամերիկեան նոր յարձակում մը կատարուած էր Իրաքի վրայ եւ այս անգամ ոչ թէ խնդրոյ առարկայ սահմանային շրջանին վրայ, այլ՝ Պաղտատի անմիջական արուարձանին, ուր հաստատութիւններ կան որոնք հիւլէական զէնքերու պատրաստութեան սահմանուած են: Զրահանաւերէ է որ արձակուած են շուրջ 30 Թոմահօք հրթիռներ (հատը՝ 5 միլիոն ֆրանք) խնդրոյ առարկայ գործատան վրայ, որ, ըստ Ամերիկացիներուն մեծ վնասներ կրած է, մինչ ըստ իրաքեան աղբիւրներուն հրթիռները ինկած են մեքենական շինարարութեան հետազօտական գրասենեակ մը: Վիէննայէն, սակայն, հիւլէական ուժանիւթի միջազգային Գործակալութիւնը ապահովութիւն կուտայ որ վնասուած շէնքը ելեկտրական բաղկացուցիչներ կը պատրաստէր իւրանիումի հարստացման կեդրոններու համար:

Բաւական բանավէճ կայ նաեւ Պաղտատի Ռաշիտ պանդոկի կրած վնասներուն շուրջ: Ըստ Պաղտատի, հրթիռ մը ինկած է պանդոկին վրայ, մինչ Ամերիկացիներուն համաձայն պանդոկին կրած վնասները (4 մեռեալ եւ 50 վիրաւոր ալ կայ) հետեւանք են իրաքեան հակօդային պաշտպանութեան: Ամէն պարագայի մէջ, այդ պանդոկը որ օտար թղթակիցներու եւ ընդհանրապէս օտար սեմինարներու կեդրոնն էր, բաւական վնասներ կրած է, թէեւ Երկուշաբթի առտու, Յունուար 18--ին, ստոյգ եւ ճշգրիտ տեղեկութիւններ չկային: Կ'ըսուէր թէ պանդոկի երկու պաշտօնեայ մեռած է, վիրաւորներուն մէջ կայ գերմանացի լրագրող մը:

Այս յարձակումը, եթէ նոյնիսկ Անգլիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն հաւանութիւնը ունէր, չունէր անոնց մասնակցութիւնը: Գալով ՄԱԿ--ի, կը թուի որ, ինչպէս կը խորագրէր «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը (Մարք Քրավէց) ֆիկիւրասիոնի դեր կը խաղայ:

Սատտամ Հիւսէյն անմիջապէս ելոյթ ունեցած է եւ յորդորած ժողովուրդը՝ «յարձակեցէ՛ք յարձակողներուն վրայ, ուր որ գանէք: Նորէն եկան Պաղտատ դիմադրական քաղաքը, իրենց հետ բերելով իրենց ահաւոր ձախողութիւնը, ինչպէս իրենց ամէն մէկ վիժած փորձին, երկու տարիէ ի վեր»:

Այս ամբողջը, ինչպէս ըսած ենք, կը կատարուի որովհետեւ Իրաք չի յարգեր ՄԱԿ--ի այն բանաձեւերը, որոնք իրեն կը վերաբերին: Պէտք է թոյլ տայ որ ՄԱԿ--ի օդանաւերը կարենան հակակշռի թռիչքներ կատարել, ստուգելու համար որ զանգուածային փճացման զէնքերը կ'անհետացուին ըստ 1991--ին հաստատուած հրադադարի բանաձեւերուն:

Յունուար 17--ի այս նոր յարձակումը օրը օրին կը համապատասխանէր երկու տարի առաջ ձեռնարկուած Ծոցի պատերազմին:

*

Պուշ կ'ուզէ նաեւ փաստել թէ ինք ըլլայ կամ՝ Քլինթըն (երկու օրէն) Ամերիկա նոյն գիրքը կ'ունենայ եւ ուրեմն Սատտամ Հիւսէյն պէտք չէ պատրանքներ ունենայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐՆԱՐ ՔՈՒՇՆԷՐ արագ երթուղարձ մը կատարեց Սարայեւօ, ուր կրցաւ գերիներու փոխանակում մը ապահովել: Իր հովանաւորութեան տակ, Յունուար 17-ին, սերպ եւ պոսնիաք գերիներ փոխանակուեցան: 30 Սերպեր, գլխաւորաբար ոչ -- զինուորական, ազատ արձակուեցան Սարայեւօ, ապա Ֆրանսայի առողջապահութեան եւ մարդասիրական գործունէութեան նախարարը Պեկրատ անցաւ, որպէսզի հոնկէ ապահովէ փոխանակութիւնը, պոսնիաք գերիներ ազատ արձակել տալով: Նախարարը հետը 40 թոն թուղթ տարած էր Սարայեւոյի միակ օրաթերթին՝ Օսլոպոտէնիէի (Ազատագրում) համար: Թերթը շատ դժուար պայմաններու տակ կը հրատարակուի սերպ, մահմետական եւ խրուաթ լրագրողներու կողմէ:

ՔԼԻՆԹԸՆ, կինն ու աղջիկը իրենց բնակավայրէն՝ Վիրճինիայէն պըսով (հանրակառքով) ճամբորդեցին մինչեւ Ուաշինկթըն, ուր հասան երգելով: Բաւական խրախճանքներ նախատեսուած են Միացեալ -- Նահանգներու այս 42--րդ նախագահին պաշտօնի գլուխ անցնելուն առթիւ: Չորեքշաբթի, Յունուար 20--ին է որ Քլինթըն երդումը պիտի կատարէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ մամուլը շատ լայն տեղ կուտայ, այս օրերուն, Լուտովիկոս ԺԶ.ի գլխատման, որու 200--րդ տարելիցն է Հինգշաբթի, Յունուար 21--ին: Կառավարութիւնը արտօնութիւն ալ տուած է միապետականներուն որ հաւաքուին ամբողջ օրը Քոնքորտի հրապարակը, (ծաղիկ ալ դնեն) ուր կատարուած է գլխատումը, երբ հրապարակը կը կրէր «Յեղափոխութիւն» անունը: Ուրիշներ ալ (Օրլէանցիները) պիտի համախմբուին Սէն -- Տընի տաճարը, ուր կը հանգչին թագաւորին աճիւնները: Այս 200--ամեակը առիթ է նաեւ բուռն եւ հետաքրքրական բանավէճերու: Հարցն է՝ պէ՞տք էր գլխատել թագաւորը: Հարցախոյզի մը համաձայն, Ֆրանսացիները մահապատիժին համաձայն չեն:

150 ՔԻՒՐՏԵՐ սպաննուած են վերջին քանի օրերու ընթացքին Թուրք բանակին կողմէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանս յաղթեց Մարթիկի 0--ի դէմ 1 կէտով. ինչ որ հաճելի անակնկալ մըն է, քանի մեծ հաւանականութիւն չկար, Մարթիկ (որ դասաւորման ալ գլուխն է) զօրաւոր խումբ մըն է:

Այժմ Վալանս 6--րդ է դասաւորման մէջ 23 կէտով:

Վալանս պիտի մրցի Նիսի հետ, Յունուար 30--ին Վալանսի մէջ, բաժակի 8--րդ հանգրուանին: Այդպէս որոշուեցաւ վիճակահանութեամբ:

ԱՐՑԱԽ՝
ԱԶՆՈՒԱԶԱՐՄ ԲԺԻՋԻ ՄԻՋՈՒԿԸ

Այսօր Ստեփանակերտ քաղաքը շնչում է իր ազնուազարմ բժիշկի միջուկով: Շատ -- շատերը հրապարակի գետինը դոփել -- վերջացնելուց յետոյ հեռացել են «աւելի կարեւոր գործերի», սակայն քաղաքը ոչ միայն լքուած չէ, այլեւ ստանձնել է ազգի տարբեր բեւեռներից հոսող մաքրամաքուր կենսանիւթի կուտակիչի դերը:

Փոքրիկ այդ միջուկի ստեղծած կենսադաշտի մէջ մենք բոլորս անկանոն շարժումներ ենք անում, բայց եթէ դիմանանք հողմապտոյտին, չվախչենք ուղեծրից, դառնանք բջջահէնքին արժանի խելօք արբանեակներ, մեզնից յետոյ Հայերը կը ծնուեն կարգաւորած կայուն համակարգում, որի մէջ հնարաւոր կը լինի եւ հեշտ կը լինի միջուկի ինքնարտայայտումը: ԼՂՀ-ի գլխաւոր ժինեկոլոգ -- մանկաբարձուհի, Ստեփանակերտի ծննդատան վարիչ Զոյա Թորոսեանը խելօք այդ միջուկից է, որ գիտէ թէ յատկապէս ինչն է պէտք պաշտպանել, որի կործանումից յետոյ այլեւս չի լինի Գոյութիւն: Այս կինը, որի մասնագիտութիւնը ի սկզբանէ կոչւ է պարտադրել գոյութեան եւ չգոյութեան միջեւ, 88 թուականից յետոյ առհասարակ չի հեռացել մարտադաշտից:

Եւ ահա հիմա նրան հաւատարիմ բուժանձնակազմը որոշում է կայացրել մէկ ամսով հանգստի ուղարկել հրամանատարին. Հրամանատարը փոքրակազմ մի հայուհի է, անքնութիւնից յոգնած աչքերով ու հանդարտ ձայնով, որով աւելի հեշտ է հոգեբանական սխաններ անձկացնելը, քան թէ կարգադրելը:

-- Ինձ միշտ զարմացրել է ձեր Ղարաբաղցիներիդ խօսելու հանդարտ եղանակը: Նոյնիսկ, երբ թւում է, թէ անվերջ ռմբակոծութիւններից խլացած, ձեր ձայնը պէտք է բարձրացնէիք՝ գոնէ միմիանց լսելու կամ վախը փարատելու համար:

- Եթէ այսպիսին չլինենք, չէինք դիմանայ: Ես ինքս չափից դուրս վախենում եմ: Եթէ մէկը ասի, որ չի վախենում կէս տոննանոց ռումբի պայթիւնից կամ «Գրադից», մի հաւատացէք: Մի անգամ, երբ «Գրադով» հարուածում էին, փողոցում բնազդաբար ձեռքով ծածկեցի դէմքս, կարծես դրանով ինձ պիտի պաշտպանէի Աղդամի կողմից սլացող արկերից: Մի օր էլ, նոր էի տուն մտել, որ երբ իմ գործընկերներից մի երիտասարդ աղջիկ սարսափահար զանգահարեց ծննդատանից. «Բոլոր ծննդականներին տեղափոխել տուեցի դիմացի տան ներքնայարկը, հիմա ի՞նչ անեմ: Շատ եմ վախենում»: Ասացի. «Ամէն ինչ շատ ճիշդ ես արել: Դու ի զուր ես վախենում: Չգիտե՞ս, որ մութն ընկելուց յետոյ Թուրքերը էլ չեն կրակում: Թէ որ կրակեն, մերոնք կ'իմանան նրանց կրակակէտերը»: Դրանից յետոյ այնքան էր հանգստացել, որ թէեւ էլի էին ռմբակոծել, բայց չէր իմացել:

-- Երեւի թէ վախենալը եւ վախկոտ լինելը տարբեր բաներ են, այլապէս չէիք համարձակուի ամէն օր ռումբերի պայթիւնների տակ ուղեւորել դէպի ծննդատուն եւ, ձեզ մոռացած, պայքարել ծննդականի ու ծնուողի կեանքի համար:

- Ստեփանակերտի բուն բնակչութիւնից մնացել է մօտ տասը տոկոսը, միւսները չկան, անհետացել են: Հիմա, երբ ներքնայարկերից փողոց ենք դուրս գալիս տխուր, մտահոգ դէմքերով, սգաւոր զգեստներով, երբեմն չենք կարողանում միմիանց ճանաչել: Իմ մասնագիտութեան բերումով ինձ ճանաչողները շատ են, ու ինձ հանդիպելիս մարդիկ ասում են. «Ինչ լաւ է, որ դուք չէք գնացել, մեզ հետ էք»: Բազմաթիւ են այն օրերը, երբ փողոց դուրս գալը պարզապէս անիմաստ է թւում: Բայց աշխատանքի չգնալ չեմ կարող: Իմ ներկայութիւնը ծննդատանը, թէկուզեւ մի քանի ժամով, պարտադիր է: Ներքին համոզուածութիւն ունեմ, որ ինձ ոչինչ չի պատահի, քանի որ գործը բարի է: Եւ իսկապէս էլ շատ է պատահել. երբ ինձնից մի քանի մեթր հեռաւորութեան վրայ պայթած արկը ինձ բոլորովին չի վնասել: Մի անգամ մեր տանը նստած էի, երբ «Գրադի» բեկորը եկաւ, խրուեց պատուհանի տակ, պատի մէջ:

-- Բուժանձնակազմից շատե՞րը մնացին դիրքերում:

-- Այն ծանր շաբաթը, երբ երկու ժամը մէկ ռմբակոծում էին, քառասուն բժշկից գալիս էին միայն եօթը: Ու որպէսզի Աստուած մի արասցէ, բոլորը միանգամից զոհ չդառնան, կարգադրեցի, որ ամէն օր նրանցից միայն մէկը ներկայ լինի ծննդատանը: Երբ առաջին անգամ սկսեցին հրթիռակոծել «Գրադից», բոլոր ծննդականներին տեղափոխեցինք ներքնայարկը: Վերեւում գործում էր միայն վիրահատման սենեակը: Եւ ահա նոր էինք սկսել վիրահատութիւնը, երբ «Գրադը» թռցրեց սենեակի առաստաղը: Անմիջապէս լուսաքօղարկեցինք պատուհանները, որպէսզի այլեւս այս ուղղութեամբ չկրակեն: 17 րոպէում աւարտեցինք գործողութիւնը եւ հիւանդին նորից տեղափոխեցինք ներքնայարկ:

-- Նրանց յայտնի՞ էր ծննդատան տեղը:

-- Անպայման, քանի որ նրանք անվերջ հէնց այդ շէնքն էին գնդակոծում: Շէնքից արդէն ոչինչ չէր մնացել: Այդ օրը, երբ ուժեղ ռմբակոծեցին ծննդատունը եւ ներքնայարկում ծնունդներ էինք ընդունում, միջանցքում փէտայինների հագուստով երիտասարդներ տեսայ ու ինքս ինձ՝ մտածեցի. «Տես, ոնց են հասել իրենց կանանց պաշտպանելու»: Երկու օր յետոյ իմացայ, որ Հայաստանից փրկարարների ջոկատն է եղել: Ստիպուած էինք տեղափոխուել պառլամենտի շէնքի ներքնայարկը: Բայց շուտով այդ հսկայական շինութիւնից էլ բան չմնաց: Ու նորից տեղափոխուեցինք, այս անգամ մետաքսի կոմբինատի հիւանդանոցը: Եկաւ մի պահ, երբ անհնար էր ծննդաբերած կնոջն ու երեխային երկար պահել ծննդատանը: Ծնունդից երկու ժամ յետոյ նրանց տուն էինք ուղարկում: Իսկ աւելի ուշ, երբ քաղաքի վրայ ամէն օր սկսեցին ընկնել մէկ թոն կշռող ռումբեր, այլեւս ծննդականներ չէինք ընդունում: Բուժական բրիգադը ինքն էր մեկնում նրանց հասցէներով:

Առհասարակ, կարծես թէ ամէն վիճակից մի ելք լինում է: Այն ժամանակ, երբ դեռ չկային «Ալազանները», «Գրադները», շարժման դեռ սկիզբն էր, քոյրս մի միամիտ գիւտ էր արել (ես էլ որոշեցի օգտուել դրանից), թէ կարելի է պատուհանների մօտ աղ ու պղպեղ պահել, որ հէնց Թուրքերը գան, գոնէ առաջին պահ կարողանանք կուրացնել նրանց: (Սա այն քոյրս է, որի վարած անգլերէնի դասին ներկայ էր եղել Բարոնուհի Քոքսը, եւ անգլիական թերթերում գրել էին, թէ նոյնիսկ Անգլիայում լեզուի այսպիսի դասաւանդում դժուար է գտնել): Եթէ վախը քեզ վախկոտ չի դարձրել, ամէն ինչ պէտք է փորձես: Այլապէս վաղուց յանձնուած կը լինէինք: Բայց յանձնուել չի լինելու: Թուրքի ոտքը Ստեփանակերտ չի մտնելու: Դրանում մենք համոզուած ենք: Եվ առհասարակ, եթէ ներսից դաւաճանութիւն չի լինի, կը դիմանանք ու կը յաղթենք: Մեզ մեր հաւատը կը պահի: Եւ պահում է: Հիմա Արցախում մնացել են միայն ամենաամուր նեարդեր ունեցողները եւ ամենահաւատաւորները:

-- Դուք հաւատացեա՞լ էք:

-- Միշտ էլ հաւատացեալ եմ եղել: Երբ դեռ փոքրիկ աղջիկ էի, տատս ինձ նստեցնում էր կողքին ու ասում. «Արի աղօթենք, որ հերդ բանակից ետ գայ»: Ես էլ ջերմեռանդ աղօթում էի, ու հայրս վերադարձաւ: Միշտ էլ Աստծուց ինչ խնդրել եմ, եղել է: Յաղթանակն էլ կը լինի: Ռմբակոծութիւններից յետոյ մօտ երկու ժամ ամբողջ մարմնով դողում եմ, ոչ մի ձայն չեմ ուզում լսել, ոչ մէկի հետ չեմ ուզում մի բառ անգամ փոխանակել: Յետոյ ամէն ինչ անցնում է, կարծես ոչինչ էլ չի եղել, շարունակուելու է կեանքը, պայքարը: Նորից սթափ ուղեղով կշռադատում ես, որ պատերազմ է, որ թշնամին ամէն ինչի դիմելու է: Մենք էլ մեր հերթին ձեռքներս ծալած չենք նստելու:

-- Իրավիճակների փոփոխութիւնը ինչպէ՞ս է անդրադառնում ծնունդների թուի վրայ:

-- Երկրաշարժից յետոյ այդ թիւը կտրուկ աւելացաւ: Նոյնիսկ 3-4 երեխայ ունեցող ընտանիքի խորհուրդը որոշում էր ընդունում. «Էս մին խոխան էլ Լենինականի համար ա»: Բայց հիմա շատ-շատացել են արհեստական վիժումները: Մարդիկ մտածում են, թէ շրջափակման այս պայմաններում, եթէ փախչելու հարկ լինի, նորածինը աւելորդ հոգս կը դառնայ: Ու դեռ շատ ուրիշ պատճառներ էլ կան: Մի երեք շաբաթ առաջ Շահումեանից փախած մի երիտասարդ կին ծննդաբերեց: Հրաշալի երեխայ էր, տեսքից կարծես վեց ամսական լինէր: Ծննդատնից դուրս գրուելիս մայրը ոչ մի կերպ չհամոզուեց իր հետ տանել երեխային: Ամուսինը, որ ֆիդայի էր եղել, խփել էին, լուր էր ստացել, որ ճանապարհին մորթել են ծնողներին: Որոշել էր մենակ գնալ Երեւան, իր գլուխը պահել: Խնդրեցինք, որ գոնէ երեք օր կերակրէ երեխային, մտածեցինք՝ գուցէ այս ձեւով կապուի նրա հետ, բայց դա էլ չօգնեց: Այսպիսի դէպքեր էլի են եղել, բայց լքուած երեխաները իսկոյն որդեգրւում են:

-- Բայց դուք առանձնապէս վրդովուած չէք խօսում նման մայրերի մասին:

-- Այս տարիների ընթացքում մեր աչքերի առաջ բազմաթիւ մարդկային ողբերգութիւններ են կատարուել: Ամէն ինչ մարդկային է՝ թէ՛ սխրագործութիւնը, թէ՛ փոքրոգութիւնը: Սակայն մի կարծէք, թէ այսքան բան տեսնելուց ու լսելուց յետոյ կորցնում ես զարմանալու, խղճահարուելու կամ վրդովուելու յատկութիւնը: Իմ ուղեղին անհասանելի է, օրինակ, մի բան, որի ականատեսն եմ եղել: «Գրադ»ը տարել էր մի մարդու մարմնի ուղիղ կէսը, կրծքավանդակից ցած, եւ նա չիմանալով, թէ ինչ է կատարուել իր հետ, շարունակում էր խօսել, ընտանիքի անդամներին հրահանգներ էր տալիս տունը կարգի բերելու մասին, ու այսպէս 25 րոպէ: Մինչեւ հիմա աչքիս առաջ է այն երիտասարդ տղան, կարծեմ Կոտայքից, որի բերանն էր խրուել արկի բեկորը: Նրան չկարողացանք փրկել, ուղղաթիռում մահացել էր:

Վրդովուելու ու զայրանալու յատկութիւնն էլ չենք կորցրել: Օրինակ, արդէն 3 գիշեր է՝ չեմ կարողանում քնել վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեանի մի ելոյթում ասած նախադասութիւնից: Երբ նրան հարց տուին Ղարաբաղի մասին, վարչապետին չսազող կոպտութեամբ ասաց մօտաւորապէս հետեւեալը. «Ղարաբաղցիներին էլ թւում է, թէ մենք աշխատելու ենք, իրենք ուտելու են»: Եւ մէկ էլ նախագահի ելոյթից, երբ նա արտայայտեց այն միտքը, թէ երբ Հայերը գրաւեցին Շուշին եւ Լաչինը, աշխարհը Հայաստանին ագրեսոր հռչակեց, եւ շատ ջանքեր պահանջուեցին, որ փոխենք այս կարծիքը: Ղարաբաղցին երբեք չի սպասել, որ իրեն ուրիշները կերակրեն: Սա սոսկալի կեղծիք է: Չենք ժխտում, որ առանց Հայաստանի օգնութեան մենք վաղուց պարտուած կը լինէինք, բայց ղարաբաղցին չափից դուրս աշխատասէր է: Եկէք տեսէք, թէ մի օրում ինչպէս են նախկին տեսքին բերում ռմբակոծուած շինութիւնները: Տասնեակ տարիներով ղարաբաղցին երբեք օտարից ողորմութիւն չի հայցել: Սա՝ մէկ, երկրորդը՝ նախագահի յայտարարութիւնը, ինձ մտածել տուեց, թէ մենք ագրեսորի անունը մեր վրայից դէն նետելու համար շատ թանկ գին ենք վճարել. Շուշիի ու Լաչինի դիմաց տուել ենք Շահումեանը եւ Մարտակերտի շրջանի ամենակարեւոր մասը՝ Թարթառի հովիտը: Ստացւում է, որ մենք թշնամու երախը փակելու համար նրան ենք նետել ամենալաւ պատառը: Եթէ նոյնիսկ սա դիւանագիտութիւն է, քաղաքագիտութիւն է, որ, ճիշդ ասած, իմ գլուխը չի մտնում, կարելի էր այդ բոլորը խելացի կերպով եւ ոչ թէ թշնամաբար, անգթօրէն անել: Մարտակերտում եւ Շահումեանում հայ մարդու դարերով դիզած հարստութիւնն էր պարփակուած, դա օտարինը չէր, եւ ոչ էլ օտարից խլուածը: Կարելի էր դիւանագիտօրէն ու չգիտեմ էլ ինչ հնարքով դուրս բերել այնտեղից մարդկանց ինչքը, էլ չեմ խօսում փախստական դարձածների աներեւակայելի զրկանքների, ճանապարհներին տուած մարդկային կորուստների, բարոյալքման ու հոգեկան անկումների մասին: Ինձ յայտնի են փաստեր, որ Շահումեանից մարդկանց էվակուացնելու համար ուղարկուած ուղղաթիռները լեփ-լեցուն բեռնուել են ղեկավարութեան ընտանիքների մի այլ տեղում առօք-փառօք կեանք վարելու համար անհրաժեշտ բոլոր պիտոյքներով, սկսած կահ-կարասիից, մինչեւ յախճապակիները՝ երբ ծեր մարդիկ, յղի կանայք, գրկի երեխաներով ստիպուած են եղել տասնեակ կիլոմետրեր գնդակների, թակարդների միջով կտրել-անցնել՝ մի կերպ իրենց կեանքը փրկելու համար: Այսինքն՝ քաղաքականութիւն եւ դիւանագիտութիւն իրականացնելը յանձնուած է եղել մարդկանց, որոնք յանուն իրենց շահի, յանուն իրենց այսօրուայ հեշտ ու հանգիստ կեանքի կարող էին ուրանալ ազգի անցեալն ու ապագան: Սեփական ժողովրդի գլխին արիւնալի դիմակահանդէս խաղալ: Բայց միեւնոյն է՝ արդարութիւնը յաղթելու է:

Նոյնիսկ զայրոյթի այս պոռթկման պահին չբարձրացաւ տիկին Զոյայի ձայնի հնչերանգը:

Խօսքի ուժգնութիւնը համոզուած շեշտի մէջ էր:

Զրոյցը վարեց՝
ԱԼԻՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԸ

«Հայութիւն», Դեկ. 1 - 15

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՊԱՆԴՈԿ ՄԸ ԲԱՆԱԼ Կ'ՈՒԶԷ՞Ք

«Աէրոսթար» պանդոկը, 417 սենեակներով, ռուս եւ գանատական ձեռնարկութիւն մըն է: Մարտին բացուած հաստատութեան նպատակն է արեւմուտքցի գործի մարդոց հայթայթել այն հանգստաւէտ պայմանները որոնց վարժ են իրենց երկրին մէջ: Պանդոկը ունի արդարեւ մարմարեայ բակ մը որ ճոխ լուսաւորում ունի ու հաճելի տպաւորութիւն մը կը գործէ փողոցին մռայլ միջավայրէն ետք: Անձնակազմն ալ աւելի ժպտուն ու սիրալիր է, քան արեւմտեան շատ մը պանդոկներու մէջ:

Այսուհանդերձ, շէնքը բոլորովին նման չէ արեւմտեան պանդոկներու. Ջուրի սարքաւորումը բաւական քմայքոտ է ու սենեակները ձայնապրել ոչ մէկ միջոցառում ունին: Ասկէ զատ, արեւմտեան շատ քիչ պանդոկներ կը յաջողին ուսողագէտներ ունենալ որոնք անկողինները կը շտկեն, տնտեսագէտներ՝ որոնք գետինները կը մաքրեն ու վիրաբոյժներ՝ որոնք աման կը լուան:

Աէրոսթարը ինքնաշարժով հինգ վայրկեան հեռաւորութեան վրայ է Կրեմլինէն. 1980-ի Ողիմպիականներուն համար կառուցուած էր, բայց երբ Ամերիկացիները մերժեցին մասնակցիլ, այդպէս մնաց: Յետոյ երբ որոշուեցաւ պանդոկի վերածել շէնքը, վերանորոգումին ու կահաւորումին հարկաւոր ապրանքը արտասահմանէն բերուեցաւ. Երկու -- երեք տարի ետք կարելի եղաւ տեղւոյն վրայ որոշ բաներ ճարել, ինչպէս օրինակ, ռուսական գինի. բայց գնումներու պատասխանատուն որ Ֆրանսացի մըն է, բանակցութիւններու ընթացքին անդրադարձաւ որ իր խօսակից ընկերութիւնը բաւարար քանակութեամբ շիշ չունէր ու կը մտածէր գինին տակառով տեղ հասցնել: Ազարպէյճանցի մը որ 3000 գլուխ անասունի տէր էր, կը ստանձնէր միսի հայթայթումը եթէ պանդոկին տէրերը ըսպանդանոց մը շինէին իրեն համար:

Վրացի պտղավաճառի մը խոստումները շատ համոզիչ թուած էին. ան լաւ կազմակերպուածի տպաւորութիւն կը ձգէր: Պտուղները Վրաստանէն օդանաւով պիտի դրկուէին Մոսկուա: Համաձայնութիւն կնքուեցաւ ուրեմն. սակայն առաջին օրն իսկ պտղավաճառը հեռաձայնեց թէ օդանաւը վառելանիւթի պակասին պատճառով չէր կրցած մեկնիլ:

Բացի քանի մը ապրանքէ որ տեղւոյն վրայ ձեռք կը ձգուի, ամբողջ սննդեղէնը կը դրկուի Ֆրանսայէն բեռնակառքով կատարուած շաբաթական առաքումներով: Ներածումի մաքսային հարկերը ամէն շաբաթ փոփոխութեան կ'ենթարկուին: Բեռնակառքերը մանրազնին քննութեան կ'ենթարկուին ու կանոնաւոր կերպով ապրանք կը պակսի անոնցմէ. Այսուհանդերձ, պանդոկը կը յաջողի երաշխաւորել սննդեղէնի ու մաքրութեան մակարդակ մը զոր յաճախորդները իրաւունք ունին պահանջելու:

Պանդոկը զերծ չէ ներքին հարցերէ ալ.

անձնակազմը միշտ տրամադիր է մօտէն «տեսնելու» հաստատութեան եւ երբեմն նաեւ յաճախորդներու ունեցածը: Վարչութիւնը մինչեւ իսկ խորհած է յատուկ գետեղումներ ունենալ, արգիլելու համար սպասներու անհետացումը:

Գողութեան պատիժը կ'ըլլայ անյապաղ վտարում: Պատասխանատուն կը խոստովանի որ չիչ մը նարինջի հիւթ գողցողը վտարել անգութ բան է թերեւս, բայց ուրիշ ճար չկայ: 550 ռուս պաշտօնեաներէ 30-ը արդէն ճամբուած են գողութեան յանցանքով: Ամէնէն գէշը այն է որ ցոյց տրուած խստութիւնը միւսներուն դաս չըլլար:

Վարչութիւնը որոշած է գործի չառնել այնպիսի անձեր որոնք պանդոկի գործի որեւէ փորձառութեան տէր են, ձեռք ձգուած՝ Խորհրդային Միութեան մէջ: Սակայն նոյնիսկ խորհրդային ունակութիւններէ վարակուած չեղողներու համար դժուար կ'ըլլայ նոր ըմբռնումներ իւրացնել: Բաժնին վարիչը կը բացատրէ թէ պատրաստութեան առաջին օրերուն երբ անոնց կը հրահանգուի որ յաճախորդը թագաւոր է, բոլորն ալ կը ծիծաղին: Պէտք կ'ըլլայ տառացի կերպով բացատրել թէ ինչ կը նշանակէ ատիկա:

Յաճախորդ մը օր մը մազ չորցնելու գործիք մը խնդրած է ու քանի որ պանդոկին մէջ հատ մը իսկ չկար, պատասխանատուն գացած է տունէն իրը բերելու: Ուրիշ մը երբ խնդրած է որ կօշիկները ներկուին, նոյն պատասխանատուն ինք ըրած է գործը, պաշտօնէութեան աչքին առջեւ: Ան կը բացատրէ թէ պաշտօնեաներուն համար ամէնէն դժուարն է հասկնալ թէ իրենց աշխատավարձքը վճարողը կառավարութիւնը չէ, այլ յաճախորդը:

Ռուս պաշտօնէութիւնը միջին հաշուով ամիսը 12 հազար ռուբլի կը ստանայ (հացը 25 ռուբլի է): Վարչութիւնը տարադրամով յաւելեալ գումար մըն ալ տալու փափաք ունի, սակայն ատիկա ապօրինի է: Ատոր փոխարէն ամսական 125 - 200 տոլար արժէքով կտրօններ կը տրուին որոնցմով կարելի է Մոսկուայի միայն տարադրամ ընդունող խանութներէն գնում ընել: Սակայն պաշտօնեաներէն շատեր այդ կտրօնները սեւ շուկայի վրայ 20% զեղչով տոլարի կը վերածեն:

Աէրոֆլոթի մէջ գործ մը ունենալ առաջին շրջանին մենաշնորհեալ վիճակ մը կը նկատուէր, սակայն այսօր կան պաշտօնեաներ որոնք յայտնապէս դժգոհ են իրենց ուսումին անյարիր գործ մը կատարելու պարտաւորութենէն. կան ուրիշներ ալ որոնք ներկայի իրենց դիրքը բարձրանալու առիթ մը կը նկատեն, իսկ պանդոկին տնօրէնութեան համաձայն, առաջին շրջանի պաշտօնէութիւնը լաւագոյն արդիւնքը տալու մտահոգութեամբ կը շարժէր, իսկ այսօրուանները միայն աշխատավարձքի մասին կը մտածեն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՐԺԱՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած Յունուար 8-ի գրութիւնը մեզ կը մղէ քանի մը ճշդումներ ընելու:

Կարգ մը ընկերակցութիւններ ներկայացնող պատուիրակութիւնը, որ դիմեց Արտաքին Գործոց Նախարար Պ. Ռոլան Տիւմայի, ձեռնարկած էր, նախապէս, այս գործունէութեան մասնակից դարձնել այն հաստատութիւնները որոնք աւանդականօրէն կը նկատուին Ֆրանսայի Հայ համայնքին ներկայացուցիչները: Այս ուղղութեամբ զանազան դիմումներ եղան, բայց մնացին ապարդիւն:

Մենք որոշեցինք գործել: Եւ մենք կրնանք յայտնել որ մեր առած քայլը արդէն իսկ սկսաւ արդիւնաբեր ըլլալ:

Կը փափաքէինք ճշդել թէ Արտաքին Գործոց Նախարարին մեր կատարած միջամտութիւնը տեղի ունեցաւ 34 ընկերակցութիւններու եւ կազմակերպութիւններու անունով (եւ ոչ թէ 24): Վերջին պահուն եղած մասնակցութիւնները նկատի առնելով, անոնց թիւը այժմ կը բարձրանայ 42-ի: Կցուած կը գտնէք ցանկ մը, այս նամակին հետ զայս հրատարակելու խնդրանքով: Այս ցանկը բաց է Ֆրանսայի այն բոլոր ընկերակցութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն, որոնց հետ կապ չկրցանք հաստատել եւ որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այն գործունէութիւններուն, որոնք պիտի շարունակուին ներկայացուցչական ձեւով, ձեռք բերելու համար շրջափակման վերնալը եւ Հայաստանին օգնելու այս դժուարին հանգրուանը յաղթահարելու:

Մնանք յարգանօք

Ձերդ՝

Ընկերակցութիւններու

ներկայացուցչութեան կողմէ

Զ. ՇԵԽԻԿԵԱՆ

Լ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Ժ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

Signataires :

Académie Internationale des sciences Ararat, Amicale des Arméniens de Romans et de Bourg de Péage, Amitié Alsace - Arménie, Arménoscope, Artistes plasticiens arméniens de France, Association AMARASS-France, Association arménienne d'aide sociale, Association audio-visuelle arménienne, Association compatriotique de Hadjin, Association Echanges, Association franco-arménienne de biologie, Association JAPEL, Association nationale des anciens combattants et résistants arméniens, Association pour la coopération Lyon-Erevan, Association du Sentier pour l'Arménie, Association de solidarité franco-arménienne de Haute-Normandie, Association du 7 Décembre 1988, Association de soutien des artistes et peintres arméniens et d'origine arménienne, Centre de recherches sur la diaspora arménienne, Club des Arméniens de Grenoble, Comité de soutien à l'Arménie autodéterminée, Communauté arménienne de Chasse sur Rhône, Coopération Arménie, Eglise Apostolique arménienne de Vienne, Eglise Apostolique arménienne de Valence, Espoir pour l'Arménie, Fédération Hay Djampa, Groupe des Cent Arméniens, Institut arménien de France, Jeunesse arménienne de France, Journal ACHKHAR, Organisation de coopération avec l'Arménie, Organisation Terre et Culture, Solidarité franco-arménienne, Union des compatriotes de Césarée et environs, Union culturelle française des Arméniens de France, Union générale de Karpouth, Union générale arménienne de Vienne, Union des médecins arméniens de France, Union nationale arménienne de Saint-Etienne, Union nationale arménienne de Valence, Union nationale de l'église apostolique arménienne de Lyon.

ԽՄԲ.- Այս «ճշդումները» որոնք կ'ըլլան Յունուար 8-ի մեր խորհրդածութեանց առթիւ, խորքին մէջ ոչինչ կը «ճշդեն» քանի որ քանի գիտենք մեր ըսածին մէջ անճիշդ բան չկար: Այն ատեն մեզի տրուած ցանկը միայն 24 միութիւններու անուն կը կրէր, որոնց համար կ'ըսէինք՝ «ծանօթ, քիչ ծանօթ, երբեմն ալ հազիւ լսուած» (ընթերցողները կրնան հաստատել թէ մեր ըսածը ճիշդ է): Կ'աւելցնէինք որ «որքան ատեն որ այս գաղութը ի վիճակի չըլլայ գաղութային ներկայացուցչական մէկ մարմին ունենալու, որ լիազօր ըլլայ իր անունով խօսելու եւ շարունակէ պառակտեալ այս պատկերը պարզել, դժուար թէ նման դիմումներ հանգամանալից բնոյթ ունենան»: Կը խորհինք որ հոս ալ անճիշդ բան մը չկայ եւ միութիւններու քանակը բան չի փոխեր: Մեր ըսածը յստակ է եւ նոր չէ: Այս գաղութը պէտք է ներկայացուցչական հանգամանք ունեցող մարմին մը ունենայ: Եթէ ցարդ չունի, պատասխանատուները ծանօթ են՝ Եկեղեցիէն մինչեւ կուսակցութիւնները: Աւելին՝ աւելի կ'ըլլայ:

Publications Reçues

SELECTED WRITINGS
OF VAHRAM MAVIAN (1926-1983)

A unique voice in armenian diaspora literature

Translated from armenian by Agop J. Hacikyan & Arsene Mamourian

The Edwin Mellen Press
U. S. A. 1992

ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ Է ԵՂԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—

2000-ի սեմին երբ ամէն մարդ դէպի յառաջ կ'ընթանայ, Մարսէյլ կը յետադիմէ:

Յունուար 10-ին Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցան Կրօնական Ընկերակցութեան վարչական ժողովի մէկ երրորդի ընտրութիւնները: Ընտրողական յանձնախումբը եկեղեցւոյ կանոնագիրը մէկդի դնելով, յայտարարած էր թէ միայն արական սեռի պատկանող անձերն են որ ընտրուելու իրաւունք ունին: Հակառակ անոր որ ուղարկեցի նամակ մը ընտրողական յանձնախումբին, բացատրելով թէ կանոնագրին մէջ նկատի չէ առնուած սեռի խտրութիւնը (12.3 թիւ յօդուած) եւ իրենք ի զօրու չեն կանոնագիրը ձեւափոխելու, դժբախտաբար պաշտօնական պատասխան մը չստացայ: Մինչեւ վերջին օրերը յուսացի թէ մամուլի միջոցաւ հերքում մը կատարեն, բայց ոչինչ... Անպատասխան, անձայն, անշշուկ, ընտրութիւնը լրացաւ... Այնքան ժամանակ որ ոչխարի պէս ժողովուրդ ենք, հովիւները շատ կ'ըլլան եւ ըսելիք մէկ բան կը մնայ --անցեալ ըլլայ-- հոգ չէ թէ փտախտէ տառապինք:

Ընթերցողները լաւ գիտեն թէ Մարսէյլի Մայր Եկեղեցին կը գտնուի Փրատոյի մէջ, Մարսէյլի արդիական թաղերէն մին: Եթէ կ'ուզէք, սահինք երթանք դէպի արուարձանները: Երբ Փրատոյի պէս մօտէրն թաղի մը մէջ կիները ընտրուելու իրաւունք չունին, ի՞նչ կը վերաբերի արուարձանին:

Ս. Ժէրոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած ընտրութիւններու մասին ի՞նչ կը լսենք եւ կը կարդանք. -- կիները ոչ ընտրելու եւ ոչ ալ ընտրուելու իրաւունք ունին--:

Եւ բոլոր այս յետամնաց գլուխները որ օրէնքէ դուրս գործ կը տեսնեն, կը պահուըտին -աւանդութիւն- բառին ետեւը:

Ո՞ր աւանդութիւնը, յարգելի պարոնայք: Կ'ուզէ՞ք ձեզի մի քանի եկեղեցական աւանդութիւններու օրինակներ տամ: Կին թէ այր, եկեղեցիէն ներս պատշաճ եւ վայելուչ հագուին, կանայք երբ հաղորդուին անհրաժեշտ է գլուխնին ծածկեն, աւանդութիւնը կը պահանջէ ծոմ պահել, խոստովանիլ եւ յետոյ հաղորդուիլ, ոչ թէ քովի սրճարանը սուրճ մը խմելէ ետք եկեղեցի գալ, հաղորդուիլ եւ առանց պատարագի աւարտը սպասելու գողի պէս փախչիլ: Երբ հոգեհանգիստ կը պահանջենք, ոչ թէ ժամը 11.30-ին հոգեհանգիստի մուտքին այլ պատարագի մուտքին իսկ ներկայ ըլլալ: Այս բոլորը մեր աւանդութիւններն են, այո՛: Եթէ կ'ուզէք այդ աւանդութիւններուն ցանկը կրնամ երկարել, սակայն այդ ցանկին մէջ երբեք պիտի չգտնէք կիներու ընտրել եւ ընտրուելու իրաւունքներու հարցը, որ հարց մը ըլլալէ դադրած է Մարսէյլէ դուրս միւս գաղութներուն մէջ, ուր կիները արդէն իսկ մաս կը կազմեն կրօնական ընկերակցութիւններու վարչութիւններու: Այդ ձեր պատմած աւանդութեան պատմութիւնը իսլամական աւանդութիւն մըն է, ոչ թէ Հայ քրիստոնեայի աւանդութիւն: Այդ Ձեր Աւանդութիւնը ոչ մեր կանոնագիրներուն, ոչ մեր յառաջադէմ ազգային գաղափարներուն եւ ոչ ալ մեր ապրած երկրին օրէնքներուն կը համապատասխանէ:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԼԱԹԱՔԻՈՅ ԱԾԽԼՈՂ ՀԱՅԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Մազերը կանուխէն ճերմկած Ներսէս.

-- Ապրիս Ադամ, լա՛ւ գտար. Թերեւս անոնց խօսելէն էր, որ սա մազերը շուտ ճերմկցան, Անդրէասը «Մեր սուրբ Դաշնակցութիւն այսպէս է», կ'ըսէ ու դանակը եռանդով կը զարնէ մօրուքին. Քրիստափորին հասնի, կը վախնաս, որ գլուխդ թռցնէ ուրախութենէն: Խանասո՛րը, -- եւ աճելին կը վազէ. Խանասո՛րը, -- արի՛ւն կ'եռայ: Խանասո՛րը, -- բամպակ մը թաւեր է երեսիդ. Ամառ մը Պէյրութ գեղձ տարեր էի ծախելու. մտայ սափրիչի մը խանութը. քսան կախաղաններու պատկերը պատին վրայ էր, -- Հնչակեան սափրիչներու օրէնք. Հալէպին եւ այդ յեղափոխականներուն մէջտեղ ալ մերկ աղջկայ մը նկարը, -- սափրիչներու ընդհանուր օրէնք: Խեղճուկ պետեւի յաճախորդ մը, որ այլեւս պիտի երթար, նայեցաւ մերկ աղջկան, նայեցաւ յետոյ յեղափոխականներուն. ըսաւ. «Այս բոլոր մարդիկը այս աղջկան սիրահարնե՞րն են, պընդ էղ բէլպ -- շա՛ն աղջիկ -- իրաւ որ կ'արժէ»: Սափրիչը գոյն առաւ գոյն տուաւ, ըսաւ. «Անոնք Քրիստո՛ս են, այդ աղջիկն ալ՝ բո՛զ մըն է»: Խեղճուկ պետեւին դէմքէն յայտնի էր, որ չէ համոզուած, քանի որ պիտի մտածէր, թէ քսան Քրիստոս եւ բոզ մը ի՞նչ գործ ունին սափրիչի մը խանութին մէջ:

Ադամ.

-- Ծօ Ներսէ՛ս, դուն ասիկա երբեք չէիր պատմած, աղուոր է, շարունակէ. Թող մինչ այդ Միսաք ներսը ըլլայ եւ չունչ առնէ:

-- Չէ, բան չկայ: Ըսել ուզածս, երբ Հնչակեան սափրիչը Սապահգիւլ կ'ըսէր, կարծես օդին մէջ թռչելու կը պատրաստուէր: Ժիրայր, կ'ըսէր, եւ քիչ մը աւելի վեր կ'ելլէր: Կուրծքը լայնցուց, դէմքին միւսերուն վրայ ժպիտը լայնցուց, ըսաւ. «20 անգամ այս աթոռին վրայ Տրիբունին ածիլած եմ» -- ըսաւ եւ հոգի՝ տրամադրութիւնն ու մարմինը վեր ելան: Դանակը կոկորդիս հասած ատեն՝ Քսան կախաղաններուն պատմութիւնը չսկսի՞. «Հէ՜յ վա՜խ, Ներսէ՛ս, ըսի ինքնիրենս, բուն վտանգաւոր տեղին հասանք»:

Ադամ.

-- Զմրթե՞ց:

-- Չէ, աժան ազատեցանք. քիչ մը աւելցուց, կծու քար քսեց, վերջացաւ. քանի մը կաթիլ արիւն ալ ես խառնած եղայ Քսան Կախաղաններուն. վնաս չունի:

Միականի Ասուր.

-- Եղբայր, բոլորդ կը խօսիք, ամէն ինչ խառնեցիք. քանի խօսիլ կայ, ե՛ս ալ խօսիմ:

Ըսին գրեթէ բոլորը.

-- Խօսէ՛, խելօք Ասուր, դո՛ւն ալ խօսէ...

Իրաւ որ խելօք դէմք մը առաւ Ասուր, իրաւ որ լուրջ դէմք մը, իրաւ որ բանգէտի դէմք մը: Նախ ձեռքի քաղաքավար շարժումով մը, առանց մնացել ուզելու գլխուն շուրջ հաւաքուած ճանճերուն, ջանաց զանոնք քիչ մը հեռացնել դէպի ընկերները. յետոյ աղուոր մը քիթը վերէն վար չփեց եւ թէեւ ներկաներուն ամէնէն պզտիկն էր, մեծամեծի նախագահական հովեր առաւ:

Ըսաւ.

-- Հաւաքուեր ենք խումբ մը տղաք՝ գաղթականութեան գծով. եկեր ենք այս եղջիւրենիին տակ՝ ծովեզերքի գծով. նստեր ենք կը խօսինք՝ քամբասանքի եւ զուարճութեան գծով: Սափրիչներու գծով՝ ես ալ ըսելիք ունիմ: Արդ, այդ սափրիչները, տղաք, թունդ մարդիկ են, կա՛մ թունդ դաշնակցական են, կա՛մ թունդ հնչակեան կամ թունդ բոլշեւիկ: Կակուղ մօրուքներ, շատ, բայց կաղ գաղափարով սափրիչ չկայ. օգտակարութեան գծով՝ սափրիչները մօրուքի եւ գաղափարներու խոնարհ առաջնորդներ են, հերոսներ:

Կաղ Երուանդ, որ որոշած էր մէկ բառ իսկ չըսել.

-- Ծօ բոլորդ այսօր խենթացե՞ր էք, ի՞նչ է. նախ Միսաք դուն, յետոյ Կարապետ դուն, յետոյ Ադամ դուն, յետոյ Ներսէս դուն, յետոյ Ասուրիկ դուն: Միսա՛կ, երանի այս պատմութիւնը դո՛ւն պատմէիր: Կա՛մ ելլենք երթանք, կամ ասկէ ետք ընդմիջել չկայ: Շարունակէ, Միսաք:

(Շար. 3)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ Վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր մահացած ընկերուհիներու յիշատակին Կիրակի, Յունուար 24-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներուն եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. –

Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեան 1000, Տիկին Պահարեան 1000, Օր. Ժանին Պետրոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան 100, Պր. Գուրգէն Տարաքճեան 100, Պր. Վարդան Էզման 1000, Տէր եւ Տիկին Յովնանեան 100 ֆրանք, Պր. Քարատուլեան 500 ֆրանք, Օր. Էլիզապէթ Քենդերեան 1000 Ֆր., Տիկին Արսլանեան 100, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան 500, Տիկին Արմինէ Անդրէասեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պահարեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պարքէր Ճիպօղլեան 500, Տէր եւ Տիկին Տէր – Թէնոսեան 500, Տիկին Ասթրիտ Տէր – Պալեան 500, Տէր եւ Տիկին Եարիկեան 1000, Պր. Տիգրան Տօնապետեան 1000, Պր. Ռոպէր Կենճեան 1000, Տիկին Ժանմեր 200, Տիկին Խաչատուրեան 150, Տիկին Էլիզ Քէչիշեան 200, Տէր եւ Տիկին Մազմանեան 100, Տիկին Մասեթ Գոզեան 200, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 500, Տիկին Օրտուխանեան 500, Տիկնայք՝ Փինթօ 500, Պր. Երուարդ Լօչեան 1000, Տէր եւ Տիկին Մաթէոսեան 500, Տիկին Մանուչեան 100, Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան 300, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ներսէսեան 500, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Տենիզ 500, Պր. Շարժ 1000, Պր. Թոսունեան 1000, Տիկին Ժաքլին – Օդրան Թիւրաբեան 2000, Տիկին Թոմասեան 500, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 1000, Տիկին Վարդանեան 1000 Ֆր.:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրեն իրենց բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը 14.30-ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ

12 - 14, rue Saint - Bazile

Կարեւոր օրակարգ.

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, Տիկնանց Միութիւնը, Երիտասարդաց մասնաճիւղը իրենց սրտագին եւ խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շալճեանին եւ զաւակներուն, Պր. Միշէլ Շալճեանին, Պօյաճեան, Մօրուքեան, Շալճեան, Ճանիկեան, Վարպետեան, Ուչագլեան ընտանիքներուն իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ, խնամիին եւ ազգականին՝ Հայկուհի Շալճեանի (հիմնադիր նախագահուհի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան) մահուան առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շաւարշ Միսաքեանի եւ Շաւարշ Նարդունիի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեան 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Արաքսի Տրէզեանի քոյրերը՝ Անահիտ Տէր – Մինասեան – Տրէզեան, Ազնիւ Ինճէճեան եւ Ժաքլին Ֆոնթանէլ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի իր թարմ յիշատակին:

Արաքսի Տրէզեանի յիշատակին Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի (Հայաստանի Մանուկներուն ի նպաստ):

Տիկին Սիրարփի Սանթուրեանի յիշատակին, Եւա Մկրտիչեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին (Ղարաբաղի կռիւին ի նպաստ)։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Անահիտ Սարաճեան Ամանորի առթիւ կը նուիրէ 300-ական Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Տիկին Թագուհի Կիրակոսեան 500 Ֆր.:

Gagnez

UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES

(valeur 40.000 F)

à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)

3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)

50 appareils photos (valeur 20.000 F)

et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars

au Centre Culturel A. Manoogian

118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարտ 20, Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի տարեկան պարահանդէսը – բացառիկ անակնկալ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

Յաղթական հերոսամարտի 78-րդ եւ Միութեան հիմնադրութեան 70-րդ տարեդարձը՝ 1923 – 1993, զոյգ տօնակատարութիւններ տեղի կ'ունենան Մարտ 28-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ափ կ'առնենք.

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ կազանդ պիտի տօնենք, Ծնունդ պիտի սօնենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի զոհանանք.

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ճագուկներուն կեանքի աննկարագրելի պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ'արիւնէ.

Ըսե՞լ որ նորածինները կը մահանան ցուրտէն սովահար

Ըսե՞լ որ կռուող ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ գաղթական Արցախցին տաք ապուրի համը արդեր մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ գաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորսնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս տօնական օրերուն ոփխանցել ափ մը սնունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս.

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին

CBAF — Opération Arménie

17, rue Bleue, 75009 Paris

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ 1993-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Լոյս տեսած է Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ 1993-ի օրացոյց – տօնացոյցը: Գրքոյկի մը ծաւալով ներկայացող սոյն օրացոյցը կը պարունակէ, տօներու թուականներու կողքին, կրօնական այլազան ծանօթութիւններ, Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան բոլոր եկեղեցիներու, նուիրապետական չորս Աթոռներու, Սփիւռքի Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարաններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ շրջակայի հայկական դպրոցներու, մշակութային կեդրոններու, հաստատութիւններու, միութիւններու, թերթերու եւ ձայնասփիւռի հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը:

Շքեղ տպագրութեամբ այս օրացոյց – տօնացոյցը ունենալ փափաքողներուն կը թելադրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ հեռաձայնելով՝

43 – 59 – 67 – 03

Թիւին կամ հետեւեալ հասցէին. –

Eglise Arménienne

15, rue Jean-Goujon

75008 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	500	(593,00)
Հոգեհանգիստ	400	(474,40)
Շնորհակալիք	400	(474,40)
Հարսնիք-Նշանտուք	400	(474,40)
Ծնունդ	400	(474,40)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES

COMMUNIQUÉ

Le Forum des associations arméniennes organise une rencontre avec VAHAN PAPAZIAN, *Chargé d'affaires de la République d'Arménie en France* le Jeudi 21 Janvier à 20 heures 30 au YAN'S, 5, avenue Reille, Paris 14e

Thème:

LE POINT DE LA SITUATION EN ARMENIE

Pour des raisons de place, la participation est limitée à deux représentants par association.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նոյիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տիկին Անահիտ Սարաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Տ. Արսլանեան 250, Տիկին Թ. Արսլանեան 200 ֆրանք: Սարաճեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Սարաճեան ընտանիք 200 Ֆր.: Պր. Գ. Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պետիկեան 100 Ֆր.: Տիկին Ազնիւ Պօյաճըխեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Պետիկեան 300 Ֆր.: Տիկին Ա. Տարագճեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պր. Խանամիրեան 50, Պր. Քիւրտօղլեան եւ զաւակները 200 Ֆր.: Պր. Վ. Տէր - Վարդանեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարուժան Տէր – Վարդանեան 150, Տէր եւ Տիկին Տէ Լիւգա 150 Ֆր.: Կապ. Խաչի անդամուհիներու հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պօմոնի Եկեղեցին 500, Տէր եւ Տիկին Սարաճեան, Տիկին Փ. Պաղտասարեան, Տիկին Մ. Լիւլէճեան (Կափ), Տիկին Ա. Աւետեան, Փրատոյի Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան վարչութիւն 200-ական Ֆր., Տիկին Ծղնաւորեան, Տիկին Տօրումեան, Շահինեան ընտ. Տէր և Տիկին Գ. Ղազարեան, Պր. Ս. Թորոսեան, Պուլվար Օտտոյի Եկեղեցին, Տէր եւ Տիկին Տ. Ղազարեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սանտալեան 200, Սարաճեան ընտանիք 400, Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան 100, Տիկին Ս. Թիւթէլեան 200, Պր. Մ. Գասպասեան 100, Տէր եւ Տիկին Ա. Տէր – Մարկոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Գ. Պաղտասարեան (Սիմիան) 100, Տիկին Ա. Տը Լիւգա 200, Մարսէյլ քաղաքի Կ. Խ. մասնաճիւղ 250, Տիկին Ա. Գանտէրեան 200, Տէր եւ Տիկին Ա. Կիրակոսեան 100, Տիկին Մխմարեան 100, Տիկին Մ. Կարապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Փասգալ Գույումեան 500 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.

Envoyer le C.V. au :

17, rue Bleue, 75009 Paris.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»

le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants

le Dimanche 24 Janvier à 15 heures

à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN

Spectacle animé par *Antoinette* et son *«Cirque Plein d'Air»*

suivi d'une *Boom* pour les enfants.

Entrée libre ● Venez nombreux

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire : No 55935

SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20
MERCREDI
20 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 17·977 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — N° 17.977

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ՝ ԵՐԿՈՒ ՄԵՌԵԱԼ

ՀՐԵՏԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԿԱԶԸ ՉԱՒԵԼՆԱՐ

Յունուար 19-ի առաւօտեան 8-ի (Երեւանի ժամ) տուեալներով, կազի օրական քանակը իջած է 4,3 միլիոն խորանարդ մեթրի: Օդն ալ չէր մեղմացած:

Գնդակոծումները կը շարունակուին հոս հոն, Թիրախ եղած են Կապանի Ճակատէն գիւղը, Ներքին Կարմիր Աղբիւր:

Ղարաբաղի մէջ, Մարտակերտի Ջլդրանի գիւղի շուրջ կռիւներ եղած են Երկուշաբթի (Յունուար 18) ամբողջ օրը, հայկական կողմը 2 մեռեալ կայ:

Գնդակոծումներ կան նաեւ Ասկերանի շրջանը, Քարագլուխ գիւղը:

ԱԴՐՊԷՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ԿՈՂՈՊՏԵՆ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ

Յունուար 4 – 9 օրերուն Երեւան կը գտնուէին «Նոքթա» Թրքական ամսագրի Թղթակիցներ Սեմրա Չէթինը եւ Էնտէր Էրթէքը, որոնք ընդունուեցան Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան կողմէ:

Թուրքիա վերադարձի ճամբուն վրայ Թուրք լրագրողները Մոսկուա կանգ առեր են: Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան լրատուութեան բաժինին համաձայն, Մոսկուայի մէջ Թուրք լրագրողներուն ընկերակցեր են խումբ մը Ադրբեջանցիներ, որոնք ատրպէյճանեայ անցքերէն մէկուն մէջ յարձակելով անոնց վրայ, կողոպտեր եւ ծեծի ենթարկեր են:

«Հայաստանի մէջ ջերմ ընդունելութենէն եւ հիւրասիրութենէն յետոյ ադրբեջանցի մեր եղբայրներուն արարքը պաղ ջուր լեցուց իրենց նկատմամբ մեր տածած զգացումներուն վրայ», ըսեր է Տիկին Սեմրա Չէթին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ մասին «Քոթիտէն տը Փարի» կը գրէր Յունուար 19-ին· – «Մոնթէ – Գարլոյի 1992-ի Ուորլտ Միւզիք Մաւթըրս 3րդ մրցումին առաջին մրցանակաւոր, Վարդան Մամիկոնեան, 23 տարեկանին արդէն միջազգային դաշնակի ապահով մէկ արժէքն է: Յունուար 22-ին, Ուրբաթ, Սալ Կավօ, պիտի նուագէ Տէպիւսի, Ռաւէլ, Տիւթիյէօ եւ Շոփէնի 24 էթիւտները»: Թերթը, ապա, կուտայ կենսագրական հակիրճ տեղեկութիւններ այս՝ խակապէս եզակի տաղանդի տէր, արուեստագէտին մասին:

ԺԱՆ ՔԷՀԱՅԵԱՆ, գրող եւ հրապարակագիր եւ Ժիլպէր Քոլար, փաստաբան որոշած են ասպարէզ կարդալ Պերնար Թափիի իրենց Թեկնածութիւնը դնելով Մարսէյլի 6-րդ ընտրաշրջանին մէջ եւ հրաւիրելով Քաղաքին Նախարարը (որ այդ շրջանէն ընտրուած էր) որ գայ եւ ներկայանայ գինք ընտրողներու քննութեան:

ՊԱՅՊՈՒՐԹԻ շրջանը (հիւսիս - արեւելեան Թուրքիա) ձիւնամրրիկի հետեւանքով ձիւնահոսք տեղի ունեցած է Թաղելով շուրջ 50 տուներ: Հինգ մեռեալ կար, Յունուար 18-ին, բայց, 300 հոգի դեռ ձիւններուն մէջ մնացած էր:

ՈՒԿՐԱՆԻԱ տնտեսական փլուզումի վտանգին տակ է: Կիեւի մէջ, ուժանիւթի պակասը տագնապալի աստիճանի հասած է: Դեկտեմբերի կէսէն ի վեր, ոչ մէկ Թռիչք կայ Մոսկուայի եւ Կիեւի միջեւ, քերոզէնի չգոյութեան պատճառով: Ով որ կ'ուզէ Մոսկուա երթալ պարտի երկաթուղիին դիմել: Կացութիւնը ալ աւելի վատթարացած է այն պահէն, երբ Ռուսաստան որոշեց որ քարիւղը վճարել տալ իր յաճախորդներուն միջազգային գինեւով: Կիեւի համար· «այս միջոցը կը խեղդէ մեզ, պարզապէս անհանդուրժելի է»: Պիտի փորձէ յատուկ դրութիւն մը ձեռք ձգել ինչպէս ըրած են արդէն Ղազախստան, Ուզբեկստան, Թիւրքմենստան եւ Հայաստան: Ուզէ չուզէ, Նախագահ Կրաւչուք պիտի փորձէ լեզու գտնել Ելցինի հետ որ անշուշտ իր պայմանները կրնայ պարտադրել:

ԿՐԿԻՆ ՌՈՒՄԲԵՐ ԻՐԱՔԻ ՎՐԱՅ

ԶԻՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ ԽԱԽՏԻԼ

Երկուշաբթի, Յունուար 18-ին, օդային նոր յարձակումներ կատարուեցան Իրաքի վրայ: Այս անգամ անգլիական եւ ֆրանսական օդուժն ալ կը մասնակցէր, բայց արդէն չէր որ Անգլիա եւ Ֆրանսա այնքան ալ ջերմեռանդ ըլլան այս գործողութիւններուն առթիւ: Ամերիկացիք կը բացատրեն· – «Նորէն գացինք վերջացնելու համար մեր գործը»: Տարակարծութիւններ, կասկածներ կը մնան սակայն: Ռաշիտ պանդոկին ռմբակոծութիւնը, հակառակ տրուած արդարացումին (Թոմահոք հրթիռը ճամբան շեղած է իրաքեան հակօդային պաշտպանութեան պատճառով), կը «խանգարէ» շատեր: Բանավէճ կայ նաեւ վնասուած գործատան մասին: Ոչ ոք կրնայ վստահեցնել թէ հիւլէական զէնքերու սահմանուած էր: Բացէ ի բաց չխոստովանելով հանդերձ, Ֆրանսա, Մեծն – Բրիտանիա եւ մանաւանդ՝ Ռուսաստան քիչ մը չափազանցուած կը գտնեն ամերիկեան «վճռականութիւնը» եւ կ'ակնկալեն որ Քլինթըն աւելի չափաւոր քաղաքականութիւն մը վարէ: Ֆրանսայի Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը կը ճշդէ որ Պաղտատի վրայ արձակուած Թոմահոք հրթիռները՝ «ամերիկեան գործողութիւն մըն էր» եւ կ'ըսուի թէ այս մեկնաբանութիւնը ուղղակի Ելիզէէն եկած է: Շարաթավերջին Նախագահ Միթերան երկու անգամ խօսած է Ճորճ Պուշի հետ, իսկ Մէյճըր՝ վեց անգամ: Անգլիոյ վարչապետը բնաւ համոզուած չըլլալով որ ամերիկեան յարձակումը անհրաժեշտ է: Ռուսաստան ալ պահանջեց որ Ապահովութեան Խորհուրդի նիստ գումարուի:

Արեւմուտքի բացատրութիւնը պարզ է, ինչ կը վերաբերի այս գործողութիւններուն· – Իրաք պարտի յարգել ՄԱԿ-ի բանաձեւերը: Մէկը կը նախատեսէ որ արգիլուի Իրաքի զանգուածային փճացման զէնքերու պատրաստութիւնը եւ գործածութիւնը: Միւսը՝ միջազգային հաւաքականութեան ճիտին պարտքն է պաշտպանել իրաքեան բնակչութիւնները որոնք զոհ են Պաղտատի վարչակարգին· – հիւսիսը՝ Քիւրտերը եւ հարաւը՝ շիիները:

Այս ամբողջը աւելի համոզիչ կ'ըլլար անշուշտ, եթէ ինչպէս շատ կը կրկնուի «երկու չափ, երկու կշիռ» քաղաքականութիւնը չշարունակուի եւ ՄԱԿ-ի բանաձեւներու պարտադիր գործադրութիւնը Իրաքի չսահմանափակուի եւ Իսրայէլ ու Թուրքիան ալ նոյն վերաբերումին ենթական ըլլան:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ 42-ՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՆԱԽՈՐԴԻՆ ՁԳԱԾ ԺԱՌԱՆԳԸ

Չորեքշաբթի, Յունուար 20-ին է որ Պիլ Քլինթըն կը ստանձնէ իր նոր պաշտօնը: Երդման արարողութեան, պարտի արտասանել Սահմանադրութեան մէջ արձանագրուած բանաձեւը· – «Հանդիսաւորապէս կ'երդնում որ հաւատարմութեամբ պիտի տանիմ Միացեալ – Նահանգներու նախագահի պաշտօնը եւ պաշտպանեմ լաւագոյնս Միացեալ – Նահանգներու Սահմանադրութիւնը»:

Առաջին ժամերու խրախճանքէն ետք, նորընտիր նախագահը ծանր պարտականութիւններ ունի, մանաւանդ որ Պուշի ձգած ժառանգութիւնը ստանձնելն ալ շատ դիւրին պիտի չըլլայ: Ան, տնտեսական եւ ընկերային ծանրակշիռ վիճակ մը կը Թողու· – 10 միլիոն գործազուրկ, 30 միլիոն աղքատ, 300 միլիառ տոլար բաց, 3 հազար միլիառ պարտք: Կրնանք նաեւ աւելցնել՝ Սատտամ Հիւսէյն: Արդարեւ այս վերջինն ալ բաւական Թունաւոր նուէր մըն է:

Իր սպասակոյտը բաղկացած է 60 հոգիէ եւ իր լաւագոյն գործակիցն է անկասկա'ծ իր կինը որ Միացեալ – Նահանգներու ամէնէն փայլուն փաստաբաններէն մէկն է: Ասկէ զատ եօթը անձեր կան որոնք կենսական ազդեցութիւն կրնան գործել իր վրայ: Ասոնց կարգին են՝ Թոմաս Մքլարթի՝ Սպիտակ Տան ընդհանուր քարտուղար, Էնթընի Լէյք խորհրդատու Ազգ· Ապահովութեան հարցերու, Ռոպըրթ Ռըպին՝ տնտեսական մարզի իր խորհրդատուն որ պիտի վարէ տնտեսական Ազգ· Խորհուրդը, Ճորճ Սթեֆանոփուլոս որ տարի մըն է իր գլխաւոր բանբերն է:

Դեռ պաշտօնի գլուխ չանցած իսկ, Քլինթըն կը կրկնէ թէ զօրավիգ է Պուշի վարած քաղաքականութեան, մանաւանդ այս օրերուն՝ Իրաքի նկատմամբ:

Այս առընչութեամբ, Իրաքի Արտաքին Նախարար Թարէք Ազիզ կը հրաւիրէ նոր նախագահը որ խուսափի «անձնական վրէժի (վենտեթթա) քաղաքականութենէ մը»:

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14 / 16)

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՕՏԵԱԼ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան նախարար Աշոտ Եսայեան ընդունած է Երեւանի «Հայաստանի Մանկատուներու Հիմնադրամ»ի տնօրէնուհի, Լոս – Անճըլըսի Հայ – ամերիկեան գրասենեակի փոխ – նախագահուհի Ժենիա Այտինեան – Ռեզայէն եւ Հիմնադրամի քարտուղարուհի եւ ամերիկեան գրասենեակին տնօրէնուհի Անահիտ Ցովհաննէսեանը: Անոնք իրենց հետ բերած էին այն գումարը, զոր Միացեալ - Նահանգներու հայութիւնը հանգանակած էր Հայաստանի կարօտեալ ընտանիքներուն ի նպաստ: Այս անգամ նպաստառուած է օգնել 175 ընտանիքի, որոնցմէ իւրաքանչիւրին կը տրուի ամսական 4000 ռուբլի, տարուան մը ընթացքին:

ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Հ·Բ·Ը·Մ·-ի Ուաշինկթընի գրասենեակի նախագահ Դաւիթ Զէնեան Հայաստանի Նախագահի մամուլի խորհրդատու նշանակուած է: Անոր միջոցաւ կապեր կը հաստատուին ամերիկեան ՍԻ – ԷՆ – ԷՆ հեռատեսիլի կայանի եւ Հայաստանի միջեւ:

ԱԾՈՒԽԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒՄԸ ՍԿՍԱԾ

Կառավարական որոշումով Յունուար 15-ին սկսած է Իջեւանի ածխահանքերու արդիւնաբերումը: Վարչապետին կարգադրութեամբ կը Թոյլատրուի օրական մինչեւ 50 Թոն ածուխ արտադրել:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՀՈՍՔ

Դրամի արժեզրկումի համեմատութեան ըմբռնումը շատ փոփոխական է Ռուսաստանի մէջ: Ոմանք կ'ըսեն թէ 14% է ան, ուրիշներ կը բարձրացնեն մինչեւ 1000%-ի: Եւ ամէնքը կը բերեն իրենց փաստերը: Ամէն բան սղած է· ոչ մէկ կասկած· սակայն ամէն մէկ ապրանք ունի դրամահոսքի իր համեմատութիւնը: Պաշտօնական վիճակագրութիւնները ամէնքը միաձուլելու հակում ցոյց կուտան որպէսզի միջին մը ձեռք ձգուի: Սակայն սպառողները չեն կրնար մէկ կամ միւս ապրանքին գիներուն միջեւ յաւելումի համեմատութիւններուն ուշադրութիւն չընել: Ու մարդ երբ այդ մասին կը մըտածէ, կ'անդրադառնայ որոշ ճշմարտութեան մը, ոչ թէ տնտեսութեան, այլ ընկերութեան մասին:

Ամէնէն աւելի սղած ապրանքը լուցկին է· գինը 300-ով բազմապատկուած է· երկրորդ դիրքի վրայ է աղը 150 անգամով: Ամէնէն քիչ ազդեցութիւնը կրած են ոսկիի ու ադամանդի գիները: Այս վիճակը արդարօրէն պատճառ կ'ըլլայ ըսելու որ դրամահոսքէն ու գիներու յաւելումէն ամենածանր ազդեցութիւնը կրողը ընկերութեան ամէնէն համեստ դասակարգն է:

Այդ դասակարգը կը բաղկանայ անօթեւան մարդոցմէ, ապաստանեալներէ ու մուրացկաններէ: Անոնց համար դրամահոսքի համեմատութիւնը 10 հազար առ հարիւր է, քանի որ նկատի առած՝ լուցկին, աղին ու հացին յաւելումը այդ արդիւնքը երեւան կուգայ: Պէտք է աւելցնել թէյն ու շաքարն ալ, որոնց գինը հարիւրապատիկ աւելցած է:

Միջին դասակարգը որ ինչպէս ամէն տեղ, հոն եւս ընկերութեան հիմնական

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅՈՒՇԵՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԷՆ

ՀԻՆ ՂԱԼԱԹԻԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ՏԻՐԱՆ Վ. ՔՐՄՈՅԵԱՆ

ԽՄԲ. -- Տիրան Քրմոյեան ծնած է Երզրում (Կարին) 1909 Հոկտեմբեր 15-ին: 1915-ին ընտանիքին հետ ճաշակած է տեղահանութեան ու բռնագաղթի արհաւիրքները, մինչեւ որ կը հասնի Դամասկոս: 1920-ին կը տեղափոխուի Պոլիս ու կը հաստատուի Սկիւտար: Թաղին Ներսէսեան -- Երմոնեան նախակրթարանէն ետք, 1925-ին Տիրան Քրմոյեան կ'ընդունուի Կեդրոնական վրժ., զոր կ'աւարտէ 1930-ին: Այդ տարիներուն վարժարանին տնօրէնութիւնը ապահոված են Գեղամ Գավաֆեան եւ Պետրոս Ատրունի: Շրջան մը աշխատելէ ետք Վիտոլա ֆաբ-իւղի ընկերութեան մէջ կը մեկնի Ամերիկա բարձրագոյն ուսումը կատարելու համար եւ Շիքակոյի մէջ կ'աւարտէ համալսարանի քիմիական ճարտարագիտութեան բաժինը: Բ. աշխարհամարտէն ետք, 1947-ին կը ներգաղթէ: Երեւանի մէջ աշխատած է պետական համալսարանի եւ անօրգանական քիմիայի Հիմնարկը: Մասնակցած է նաեւ Սեւանայ լճի մակարդակի պահպանման հետազօտական աշխատանքներուն: Ունի բազմաթիւ գիտական յօդուածներ լոյս տեսած՝ Ակադեմիայի պարբերականներուն մէջ: Իր մահկանացուն կնքեց 1991-ին: Վերջերս, Մոնրէալի Պոլսահայ Միութեան «Մէկ» մշակութային յանձնախումբը հրատարակած է Կեդրոնականէն անոր յուշերը, որոնցմէ ճաշակ մը կուտանք ստորեւ: Այլ հատուածներ՝ յետագային:

Կեդրոնականի շէնքը գտնւում է Ղալաթիայից դէպի Պէշիկթաշ՝ Տոլմա -- Պահչէի պալատը տանող ճանապարհին՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցու կողքին: Անցեալում եկեղեցին եւ վարժարանը նոյն բակում էին։ Այժմ բակը քանդուած է ճանապարհաշինութեան նպատակների համար: Ղալաթիան տեղայնացուած է Վոսփորի եւ Ոսկեղջիւրի ափերին եւ Բերա բարձրացող Եւիքսէք -- Գալըրըմի ստորոտում: Այս տարիներին Ղալաթիայում գործում էին դրամատներ, առեւտրական ներկայացուցչութիւններ, տպարաններ, խաներ, իրաւաբանական գրասենեակներ, խանութներ, ճաշարաններ, գինետներ եւ հասարակական տներ: Քարափում, Վոսփորի ափին էին մաքսատունը եւ ծովային ճանապարհորդութեան գրասենեակները:

Ղալաթիայում, Կեդրոնականի շուրջ եռում էր կեանքը։

Ուսանողները Վոսփորի ասիական ափերից ու Մարմարա ծովի կղզիներից նաւերով ճանապարհորդում էին ու գալիս հասնում Ոսկեղջիւրի վրայով գցուած կամուրջը, որ Ղալաթիան կապում է Սթամպուլ թաղամասին: Ուսանողները կամրջից մօտ 500 մեթր դէպի Պէշիկթաշ տանող ճանապարհով քայլում էին մինչեւ վարժարան։ Սկիւտարի տղաներս նոյն ժամին՝ առաւօտեան 8 անց կէսին հասնում էինք կամուրջ: Ինը հոգի էինք. մենք հինգս ու Սկիւտարի այլ նախակրթարաններից Վահանը, Արշամը եւ Եղիան ու վերջինիս ընկերը՝ Խաչիկը, որ մեղանից մի դասարան բարձր էր ու վարժարանի ամենատաղանդաւոր եւ սիրուած տղան էր: Սուր քթով, սլաձիգ, քչախօս մի տղայ։

Առաւօտեան այդ ժամին Կեդրոնական տանող փողոցը նոր էր զարթնում: Մերթ ընդ մերթ մի տրամվայ տնկտնկալով գալիս էր, համարեա դատարկ: Քայլում էինք փողոցի մէջտեղից կողք կողքի: Տժվժիկ եւ սպիտակ լոբիով փլավ վաճառող ալբանացի ճաշարանապետը ժպտալով բարեւում էր մեզ եւ երկար ժամանակ հետեւում մեր քայլերին: Գիշերուայ զուարճութիւնների եւ զեխութիւնների անմաքրութիւնները ցոյց տուող գինետների յատակները լուացւում եւ աւլւում էին։ Հասարակական տներում աշխատող կիսաքուն, ուշացած կանայք ջրածնի պերօքսիդով մշակած դեղին մազերն արձակ, մուճակները հագին շտապում էին հանդիպակաց փողոցների «տընըր»: Նրանցից ոմանց մենք ճանաչում էինք, այնքան էինք տեսել: Առաւել տարիքաւորները, երբ մեզ տեսնում էին, ուշադիր հետեւում էին մեր քայլերին: Հայրս մեզ մանրամասն զգուշացրել էր հիւանդութիւնների, վտանգների մասին: Վարժարանի տեղն այսպէս էր նկարագրել:

– Կամուրջից աջ կը թեքուէք, կը հաշուէք վեց փողոց, կը մտնէք եօթներորդը՝ ատիկա եկեղեցին բակը կը տանի:

Ուսանողներից շատերը գալիս էին Ղալաթիոյ աշտարակի կողմից՝ Եւիքսէք -- Գալըրըմի զառիվար փողոցներով: Ուրիշները տրամվայով, Պէշիկթաշի ճանապարհով: Պոլսի բոլոր մասերից մօտ 250 հոգի: Վարժարանի դիրքն իրօք կենտրոնական էր:

Կեդրոնականը քարաշէն էր, սակայն 1925 -- 1927 թուերին ներքին կառուցուածքը փայտաշէն էր: Հին, մաշուած սանդուխներ, տախտակամածների փայտերի արանքներում լայն բացուածքներ կային ուր տղաներն ելեկտրական լարեր էին անցկացնում եւ զրնգացնում էին զանգեր: Գրասեղանների ներկը թափած էր, օժտուած քառանկիւն բացուածքներով՝ տետրերից կամ գրքերից թաքուն օգտուելու համար։ Վերեւի յարկում էր նշանաւոր ամֆիթատրոնը, ուր Կոմիտաս ղեկավարել էր «Գուսան» երգչախմբի փորձերը եւ երբ բարկացել էր երգիչներին «քերթենքելէ» էր անուանել: Ամենահետաքրքիր վայրը շէնքի տանիքում կառուցուած, ցեմենտապատ յատակով եւ ծածկ ունեցող այն ընդարձակ տարածութիւնն էր, որ տերաս էր կոչւում, որտեղից չորս կողմից կարելի էր քաղաքը դիտել: Տերասն օգտագործւում էր որպէս մարմնամարզարան եւ դասամիջոցների զբօսավայր: Բարձր դասարանցի տղաները բազրիքներին յենուած գիրք էին կարդում, դասը կրկնում, խնդիրներ լուծում եւ կամ երկու -- երեք հոգով խօսում կամ վիճում էին։ Ցածր դասարանի տղաները խաղում, վազվզում, տոձիկ էին տալիս քուռիկների նման: Շատ տարածուած էր «տըղ» խաղը, ըստ որում մէկը կանգնում էր կենտրոնում, աջ ձեռքով ծածկում էր ականջը, իսկ 5 -- 10 տղաներ շրջապատած հերթով հարուածում էին վզին, ապտակում էին, այնքան մինչեւ «զոհը» գուշակէր խփողին ու իր տեղը փոխէր նրա հետ։ Բարձր դասարանցիք եւս երբեմն խաղում էին այդ խաղը ու երիտասարդ ուսուցիչները, նոյնիսկ Պետրոս Ատրունին, սիրում էին իրենց մասնակցութիւնը բերել: Հուժկու տղաներ, ինչ որ հարկաւոր է, ապտակ էին տեղացնում ուսուցչի վզին: Պետրոս Ատրունին ծպտուն չէր հանում:

Կեդրոնականն ունէր երկու ուսուցիչ, որոնք «հսկիչ» էին կոչւում: Գրիգոր Յովակիմեանը եւ Արմենակ Պաղտատլեանը: Նրանք հասուն մարդիկ էին եւ հետեւում էին ու յոգնում, որպէսզի ե՛ւ ֆիզիքապէս ե՛ւ բարոյապէս մենք մեզ լաւ պահենք: Մանկավարժական շատ խորունկ վարպետութեամբ օժտուած այդ դաստիարակները մեզ համար հայրեր էին: Երիտասարդ ուսանողների ուսերին եւս նման պարտականութիւններ էին դրուած: Այս վերջինները զրուցում էին գրականութեան, սպորտի, երաժշտութեան, թատրոնի մասին: Խորհրդային Հայաստանի մասին լուրերը մենք նրանցից էինք լսում: Նրանք մեզ ընկերանում էին կինոդիտումների ժամանակ: Ես չեմ մոռանայ, մաթեմատիկայի ուսուցիչ Բուրէն Ներսիսեանի հետ իմ դիտած երեք նկարները, «Թշուառները» ուր Ժան Վալժանի դերը խաղում էր Գաբրիէլ Գաբրիոն, Ատլանտիդը՝ ուր խաղում էր Պրիգիտ Հելմը, եւ ամենաւոգեւորիչ «Մետրոպոլիսը», երեւակայութիւնը գրգռող ապագայ կեանքը պատկերող մի նկար:

Բոլոր բարդ ու դժուարին հարցերով դիմում էին Գրիգոր Յովակիմեանին: Նրան «տայի» կամ «ամձայ» էին անուանում՝ այսինքն հօրեղբայր: Յիշում եմ նրա հոգածու հայեացքը, երբ ակնարկելով մեր սխալ ֆիզիքական կեցուածքը, ասում էր.

– Տղաք, մի մոռանաք, որ ուսեր ունիք:

Յովակիմեանը միեւնոյն ժամանակ կենդանաբանութեան եւ գծագրութեան ու ջրաներկի մեր ուսուցիչն էր: Կենդանաբանութեան դասի ժամանակ մի քանի գծով նկարում էր կենդանիներ: Շատ հետաքրքրական եւ ուսանելի էին Ջրաներկի նրա դասերը, որոնք նա գունաւոր նկարչութեան «քերականութիւն» էր անուանում: Սովորական գծագրական թղթի մակերեսին 2×2 սանթիմեթր քառակուսիներ էր գծել տալիս մատիտով։ Երբեմն գծում էին նաեւ մէկ կամ երկու անկիւնագիծ: Հարկաւոր էր առանց սահմանները անցնելու եւ գոյնը պղտեցնելու ջրաներկել քառակուսիներն ու եռանկիւնները, միօրինակ կերպով պահպանելով գոյնի երանգը: Կարելի էր որոշ կարգ ու կանոնով թեթեւ եւ ուժեղ երանգներով ջրաներկել եւ ի հարկէ, օգտագործել տարբեր գոյներ: Օգտագործւում էին սեւը կարմիրի կողքին, դեղինը մանիշակագոյնի կողքին եւ նաեւ կանաչը կապոյտի կողքին: Այս վերջինն ամենադժուարն էր: Երբեմն շատ առինքնող էֆեկտներ էին ըստացւում, սակայն սովորաբար անյաջողութեան էինք մատնւում: Յովակիմեանը խիստ չէր նրանց նկատմամբ, ովքեր ձանձրանում էին եւ կրկնել չէր տալիս։ Քաջալերում էր նրանց ովքեր համբերութեամբ եւ նուիրումով էին աշխատում: Շատ յաջող էր Հայկը, որ կարծես ստեղծուած էր տեղայնի համար: Սակայն աւաղ, պայմանները թոյլ չտուին, որ նա նկարիչ դառնայ:

Արմենակ Պաղտատլեանը տերասում զբաղւում էր կարգապահական հարցերով: Պատկերացրէք 250 չարաճճի տղաներ: Սեւ ֆրակը հագին, սպիտակ, արծաթափայլ մօրուքով վեր ու վար ման էր գալիս:

Տերասից հեռւում երեւում էր Վոսփորի մի մասը, որի համար Եղիա Տէմիրճիպաշեանը ասել է. «Հոն սիրելիս, հո՛ն կ'ուզեմ որ տանին զիս»...։ Բազրիքներին յենուած դիտում էինք հեռուն եւ կրկնում այդ խօսքերը: Պաղտատլեանն անոյշ ժպտում էր:

Արեւմուտքում Ճենովացիների կողմից միջնադարում կառուցուած Ղալաթիոյ աշտարակն էր, հարաւից՝ Ղալաթիոյ շէնքերն ու մօտակայ տների կտուրները, պատշգամբները: Երբեմն տների պատշգամբներում երեւում էին հոլանի, դեղին մազերով կանայք որոնք մեզ էին դիտում։ Պատահում էր, որ տղաներից մէկն օդային համբոյր էր ուղարկում նրանց: Պաղտատլեանը հանդարտօրէն մօտենում էր այդ տղային եւ մրմնջում այնպէս, որ յամենայն դէպս, քչերը լսէին.

-- Զաւակս, գրօսանքիդ ձեւը փոխէ։

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ՄԻԱԿ ԳԻՐՔԸ

Պուլկարիոյ մէջ տպուած հայերէն գիրքերու մատենաշարին հաղուագիւտ օրինակներէն մէկը կը հանդիսանայ «Տեսական ու գործնական քերականութիւն պուլկարերէն լեզուի» վերնագիրը կրող հատորը: Ան լոյս տեսած է Փլովտիւի մէջ 1897 թուականին՝ որպէս «Խրիստովո» ընկերային տպարանի արտադրանք: Գիրքի հեղինակը՝ Հարիթոն Կենատիեւ, ֆրանսերէնի հմուտ անձ մը, որ իր ժամանակին պատրաստած է ֆրանսերէն -- պուլկարերէն ու պուլկարերէն -- ֆրանսերէն բառարաններ եւ ֆրանսերէնի դասագիրքեր պուլկար վարժարաններու համար պատահական կերպով չէ նախաձեռնած պուլկարերէն լեզուի քերականութեան՝ յատուկ Հայերու համար: Այս գրքի պուլկարերէն նախաբանին մէջ ան ցոյց կուտայ այն դժուարութիւնները, որոնք ընկերակցած են անոր հրատարակման կապակցութեամբ, մատնանշելով յատկապէս այն պարագան, որ իր ժամանակ տակաւին նորմաւորուած պուլկարական քերականութիւն գոյութիւն չէ ունեցած: Եւ հակառակ անոր, եթէ ինք ձեռնամուխ եղած է նման ապերախտ աշխատանքի մը, պատճառը եղած է իր հայ բարեկամներուն պնդումը եւ Եղբարք Քրավարեւի օժանդակութիւնը այս ակնարկութիւնը կը վկայէ հեղինակին սերտ կապերը հայկական միջավայրին ու անոր առանձին երեւելի ներկայացուցիչներու հետ: Հեղինակը կը խոստովանի թէ՝ իր երկը հարկ եղած կատարելութիւնը չունի, ինք իսկ դժգոհ է որոշ չափով կատարուած աշխատանքէն։ Սակայն այդ խօսքերը ամենեւին չեն նսեմացներ անոր գործը, մանաւանդ եթէ նկատի առնուի, որ այն ժամանակներուն յատուկ առաքելութիւն մը ունեցած է գիրքը, օգտակար հանդիսանալու պուլկարերէն սորվիլ ուզողներուն, հակառակ եւ նուազագոյն չափով: Անկասկած Հայերուն կը վերաբերին այդ վերջին խօսքերը, քանի որ հայերէն բացատրութիւններով ու վարժութիւններով պատրաստուած է քերականութիւնը: Տպաւորութիւն կ'ընէ, որ թէ՛ քերականութեան կազմողի նախաբանին մէջ, թէ՛ «Երկու Խօսք» ներածականին մէջ (երկուքն ալ հայերէն), գիրքի Տէր ու Հրատարակիչ Թադէոս Գ. Հինդլեանին ստորագրութեամբ, բնաւ չեն ընդգծուիր յիշեալ գիրքի հրատարակման հայրենասիրական խթանները: Կ'ենթադրեմ որ ատիկա թելադրուած է որոշ քաղաքական նկատառումներէ եւ այդ իսկ պատճառով շրջանցուած է հայ գաղթականութեան ներկայութիւնը երկրին մէջ: Պարզորոշ է թէ՝ հրատարակուած գիրքը որպէս պուլկարերէն սորվելու ձեռնարկ նախատեսուած է ոչ այնքան տեղացի Հայերու, այլ մանաւանդ այն Հայերուն համար, որ ապաստան գտած են Պուլկարիոյ ասպնջական հողին վրայ, հալածուած Թուրք իշխանութեան կողմէ եւ խոյս տուած ջարդերէն՝ կազմակերպուած արիւնռուշտ Ապտիւլ Համիտ Բ. սուլթանի կողմէ 1894 -- 1896 ժամանակընթացքին: Պատմական փաստ է, որ հայաջինջ քաղաքականութիւնը Թուրք բռնակալութեան՝ գործադրուեցաւ ոչ միայն Պոլսոյ մէջ, այլ նաեւ հայկական գաւառներուն մէջ՝ Վան, Մուշ, Էրզրում եւ այլուր եւ անոր զոհերը եղան մօտ 300.000 անմեղ Հայեր։

Հարիթոն Կենատիեւի նախաբանը, որ Ապրիլ 1896 թուականը կը կրէ ու Թադէոս Գ. Հինդլեանի «Երկու Խօսք»ը Դեկտեմբեր 1897-ին նշուած, աներկրայօրէն ցոյց կուտան կապը արիւնալի այդ դէպքերուն, որ այսօր մարդկութեան հանդէպ ոճրագործութեամբ կ'որակուին, եւ քերականութեան հրատարակման միջեւ:

Նման եզակի քերականական ձեռնարկ ճիշդ վայրկեանի մը անհրաժեշտ եղած է, երկրի տարբեր քաղաքներու մէջ ցրուած օտար միջավայրի գիրկը, պուլկարերէնի անգիտակ հայ գաղթականներու համար, որպէսզի անոր միջոցով գրաճանաչ դառնան, իւրացնեն պուլկարերէն լեզուն եւ հեշտացնեն իրենց շփումները պուլկար հասարակութեան մէջ, ճամբայ բանան կեանքի տարբեր ասպարէզներու աստիճաններուն վրայ:

«Տեսական ու գործնական քերականութիւն պուլկարերէն լեզուի» գիրքի պատրաստման ու հրատարակման համար անկասկած մեծ դեր ունեցած է հայ հանրային, եկեղեցական ու մշակութային երեւելի անձնաւորութիւն մը՝ յանձին Թադէոս Գ. Հինդլեանի, որ դժբախտաբար այսօր արդէն անծանօթ անուն մըն է նոր սերունդին համար: Անոր պէտք է վերագրել յիշեալ գիրքի հայերէն մասը, հակառակ անոր որ ինք անձամբ նման բան ոչ մէկ տեղ մատնացոյց կ'ընէ: Հաւանաբար, համեստութեան զգացումը զինք ետ կեցուցած է ընդգծելէ այդ փաստը: Հետաքրքրական է, որ քերականութեան հեղինակն ալ ոչինչ կը խօսի այդ ուղղութեամբ: Այս պարագան ենթադրել կուտայ մեզի, որ գիրքը համատեղ գործ մը եղած է երկու մատնանշուած անձնաւորութիւններուն։

Արդէն 95 տարիներ անցած են պուլկարական քերականութեան այս ձեռնարկի հրատարակումէն: Ան միշտ ալ պիտի մնայ հայ – պուլկարարական բարեկամութեան փաստացի օրինակներէն մէկը, գիրք մը, որպէս բարերարի մեկնուած ձեռք եւ դրօշակ այդ բարեկամութեան: Այդ գիրքը մինչեւ մեր օրերը կը մնայ միակ ու եզակի պուլկարական քերականութիւնը, յատկացուած Պուլկարիոյ մէջ ապրող Հայերու:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ
Դեկտեմբեր 22, 1992

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գերմանիոյ նորահաստատ թեմի առաջնորդութեան դիւանը ներկայիս ուրախութիւնն ունի յայտարարելու, թէ իր առաջնորդը Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեանի պաշտօնի կոչման եւ եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան առթիւ կազմակերպած է պաշտօնական ընդունելութիւն մը, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 1993 Յունուար 24-ին, Քէօլնի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Սոյն հանդիսութեան պիտի նախագահէ Պոլսոյ Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրը Տ. Գարեգին Արք. Գազանճեան, որ ներկայ պիտի ըլլայ իր փոխանորդ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի ընկերակցութեամբ։ Տակաւին իրենց ներկայութեամբ օրուան փայլը պիտի աւելցնեն Ս. Էջմիածնէն, Եւրոպայէն, Ամերիկայէն եւ Գանատայէն եկող Առաջնորդ սրբազան հայրեր: Հրաւիրուած են նաեւ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչները միջեկեղեցական շրջագիծին մէջ:

Պաշտօնական այս ընդունելութեան յայտագիրը հետեւեալն է. --

Յունուար 23. -- Ժամանում բարձրաստիճան հիւրերու:

Յունուար 24. -- Առաւօտեան ժամերգութիւն եւ պատարագ ժամը 8-էն սկսեալ:

Ապա միասնական ճաշ բարձրաստիճան հիւրերու եւ ժողովուրդի մասնակցութեամբ:

Յունուար 25. -- Քէօլն քաղաքէն 50 քիլոմեթր հեռու Ալթընպէրկ կոչուած գիւղաքաղաքին մէջ միջ-եկեղեցական աղօթք, կէսօրուան ճաշ հոգեւորականներով միասին եւ ապա խորհրդակցութիւն միջ-եկեղեցական շրջագիծին մէջ։

Յունուար 26. -- Քէօլնի մէջ հայ եկեղեցականներու միջեւ խորհրդակցութիւն:

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Քէօլնի Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Վէլգօ Անթունդի։ Մեներգները պիտի կատարուին Տիկին Լուիզա Պօղապալեանի կողմէ, օփերայի վաստակաւոր երգչուհի եւ Շթութկարթի երաժշտանոցի փրոֆէսէօր: Իսկ միասնական ճաշի ընթացքին ելոյթ պիտի ունենան Տիկին Լուիզա Պօղապալեան երգերով եւ Պր. Արա Մալիքեան ջութակով, որոնց դաշնակով պիտի ընկերակցի Պր. Սայաթ Ջաման, որ այժմ իր երաժշտական ուսումը կը կատարելագործէ Քէօլնի երաժշտանոցին մէջ:

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
Յունուար 14, 1993

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարդ միշտ քիչ մը աւելի առանձնացած կը զգայ սիրելի բարեկամի մը կորուստով: Ընդհատուած խօսակցութիւնը, լռած ձայնը, անշարժացած ձեռքը կոպտօրէն կը խզեն ինչ որ երջանկութիւնը կը կազմէր մեր հանդիպումներուն։ Առաջինը զոր ունեցանք, Նուրհան Ֆրէնկեանն ու ես, անմիջական կը մնայ յիշողութեանս մէջ. աւելի քան քսան տարի առաջ էր, Փարիզի իմ առաջին նուագահանդէսներէն մէկուն: Առաջին կարգը, իր ծափահարութիւնները երկարաձգելով այն հաճոյքը զոր կը բացայայտէր իր երջանիկ դէմքը, անմիջապէս բարեկամութիւն հաստատեց։ Նախ՝ զարմացայ, ապա՝ հպարտացայ:

Ի՞նչ կրնամ ըսել ճարտարարուեստագէտին, տաղանդաւոր գործի մարդուն, յանդուգն անձին, որ գիտցաւ դէմ դնել հաստատակամութեամբ եւ զոհողութեամբ դժուարութեանց, շրջանի մը մէջ ուր իր ուժերը, անխախտ, փորձութեան դրուեցան, զորս մեր երէցները արդէն չգիտնան: Զինք ճանչցայ գործօն կեանքի հետ իր խզումի պահուն: Բայց՝ գործունեայ մնաց մինչեւ վերջ, անընդհատ աշխատելով, ծրագրեր գծելով, առանց յոգնիլ գիտնալու: Քէ տ'Օրսէն իր նախարարութիւնն էր, Պուրսօ՝ իր թագաւորութիւնը: Ամէն տեղ տիրապետեց կիրքով: Իրեն համար, երկու նախապատուութիւններ կային. -- Հայկականութիւնը եւ արուեստները։ Մէկուն՝ իր ժամանակը, ձիրքերը, անունը տրամադրեց, ուշադիր՝ փառքին եւ ճառագայթումին այդ ժողովուրդին, որմէ ծնած էր եւ որու դատը պաշտպանեց անսպառ: Միւսներուն պատասխանեց յօժարութեամբ, խանդավառութեամբ եւ հիացումով, նախապատուութիւն տալով նկարչութեան, երաժշտութեան եւ բանաստեղծութեան, որոնց վրայ առաւելաբար կը գուրգուրար: Երբեք, հարկ եղածին չափ պիտի չյիշուի այն ջերմեռանդ բաժինը որ իրն էր գեղարուեստական ամէն մէկ հանդիսութեան: Օ՛հ, այդ երաժշտական եւ բանաստեղծական պահերը, գրեթէ յանպատրաստից, Փարիզ կամ Պուրսօ, որքա՜ն կը հրճուէր անոնցմով:

Ինչ որ կը կարծենք գիտնալ հանրային դէմքի մը մասին անկատար է եւ յաճախ՝ սխալ: Բուն էութիւնը կը յայտնաբերուի մտերմութեան եւ առանց դիմակի բարեկամութեան պահերուն, պատեհ՝ խոստովանութեանց։ Պայծառատես մարդկային յարաբերութեանց դիւրաբեկ ճշմարտութեան -- ան ալ ձեւաւորուած վարուելակերպերու դիտողութեամբ -- Նուրհան Ֆրէնկեան ճշմարիտ մարդ մը եղաւ: Ճակատագիրը ամէն ինչ տուած էր իրեն:

Ալ աւելի գիտցաւ գնահատել անոր արժէքը փորձութեան պահուն: Այսօրուան ինքնամփոփումը պէտք է հարստանայ վաղուան յիշատակով: Իրականութենէ մը աւելի, տիպար, յարատեւ եւ յաղթական ուժի մը տեւականացումն է: Այդպէս եղաւ Նուրհան Ֆրէնկեան:

ԷՏՈՒԱՐ ԷՔՍԵՐԺԱՆ

(Թարգմանուած ֆրանսերէնէ)

ԼԻՈՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ՝ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԾԱՓ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը շարունակէ յարգել աւելի քան կէս տարուան աւանդ մը՝ Մանուկներու Օրը: Լիոնինը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունուար 10-ին, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ: Յաջող հանդէս մը՝ հարուստ խանդ ու խինդով։

Լեցուն էր սրահը, ծայրէ ի ծայր: Ոտքի էին մնացած շատեր։ Իրաւ է որ նախագահուհի՝ Տիկին Լուսին Թութլեան եւ իր ընկերուհիները կը հրամցնէին հետաքրքրաշարժ յայտագիր մը. կար անշուշտ Կաղանդ պապային աւանդական այցելութիւնը, բայց կար նաեւ խամաճիկներու ներկայացում մը, երկու երկար բաժիններով, արհեստավարժներու կազմակերպութեան մը կողմէ: Անկասկած, այդ ներկայացումը պիտի մնայ անմոռանալի, երկար ատեն, մեր սեւաչեայ մանչուկներուն եւ աղջնակներուն՝ որոնք, իրենց ծափերով, ուղեկցեցին համբաւաւոր կինեոլի մենախօսութիւններուն: Առաջնորդեցին ալ զանոնք երբեմն: Մեծ էր խանդավառութիւնը երախաներուն մօտ:

**

Նորվան Եպիսկոպոսի Տէրունական աղօթքէն յետոյ, բանալով հանդէսը, Տիկին Թութլեան կարդաց ամփոփ տեղեկագրութիւն մը իր կազմակերպութեան գործունէութեան մասին, ընդհանրապէս կրթական Ֆրանսայի մէջ, Հայաստանի մէջ՝ նպաստներու բաշխում։ Կազմակերպութիւն մը՝ որ իր 22 մասնաճիւղերով եւ շուրջ 1500 անդամուհիներով, Ֆրանսա, կը նկատուի համայնքին ամէնէն լայնածաւալը եւ բեղունը:

Ակնարկելով հայերէնի դասընթացքներուն, Տիկին Թութլեան շեշտեց թէ սորվիլը կարեւոր է, բայց նոյնքան կարեւոր է թերեւս՝ աւելի, որ հայ երախաներ խաղան միասնաբար, երգեն կողք-կողքի, ապրին քանի մը ժամ միատեղ։

Վերջացուց իր խօսքը խնդրելով ժողովուրդէն համակրանք եւ օգնութիւն Կապոյտ Խաչին համար, որպէսզի ան ալ կարենայ շարունակել իր գործունէութիւնը ընկերային եւ կրթական դետնի վրայ եւ մանաւանդ՝ կարենայ օգնել Հայաստանի, Արցախի:

Նոյն բովանդակութեամբ ելոյթ մը ունեցաւ Օր. Ա. Գասպարեան, ան՝ ֆրանսերէն:

Սկսաւ յետոյ հաւաքոյթին զուարճալի եւ քաջալերիչ մասը՝ ուր ներկաները առիթ ունեցան գնահատելու Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ եւ Ազգային Միութեան հովանաւորութեան տակ գտնուող երկու վարժարաններուն մէջ կատարուած աշխատանքը ի նպաստ հայերէնի: Հայկազեանը՝ շաբաթը մէկ-երկու օր, Փափազեանը՝ ամէնօրեայ: Աշակերտներ երգեցին, արտասանեցին, ցոյց տուին բեմին վրայ համարձակ կեցուածք եւ ընդունելի առոգանութիւն:

**

Նշենք անցողակի որ Հայկազեանի ուսուցչուհիներն են Տիկիններ Պահատուրեան, Գայթանճեան, Մխոյեան, Տէօվլէթեան: Յիսնակ մը երախաներ կը հետեւին դասընթացքներուն, ինչ որ քիչ է անշուշտ: Իրաւ է որ ամէնօրեայ դպրոցին աշակերտներուն թիւը աւելի շատ է: Անոնց հայերէնին եւ հայկականութեան մշակումին կը ծառայէ, եռանդով, Օր. Պչաքճեան հրաւիրուած Փարիզէն:

Ներկաները ունկնդրեցին նաեւ եւ ծափահարեցին Օր. Մարի Գասպարեանը -- երգ եւ դաշնակ -- որ կը պատրաստուի երաժշտական ասպարէզի. մաղթենք բեղուն:

Վերջապէս եկաւ ա՛լ Կաղանդ պապան (Հրանդ Աբրահամեան), նուէրներով լի տոպրակը ուսին, կքած, գաւազանը ձեռքին:

Միայն պզտիկները չէն՝ որ ստացան նուէրներ. ծնող եւ ոչ -- ծնող ալ խմեցին, կերան կարկանդակներ պատրաստուած եւ հրամցուած խաչուհիներու կողմէ՝ ժպիտը անպակաս իրենց դէմքին:

Նորվան Եպիսկոպոսի կողքին, ներկայ էին վերապատուելի Ժաք Յակոբեան, Սեպուհ Սարեան, Ազգային Միութեան պատուոյ նախագահ, Վահէ Մուրատեան՝ անդամ քաղաքապետութեան, Ժիւլ Մարտիրոսեան՝ որ ուրիշ պատասխանատուութիւններու կարգին, նուիրեալ է նաեւ Արցախի անտեսական օգնութեան գործին։ Պր. Մարտիրոսեան վարեց օրուան հանդիսավարութիւնը։

Տիկին Արփի Պառաւեան եւ Տիկին Եւփիմէ Գասպարեան կը ներկայացնէին, այս հանդէսին, Կ. Խաչի կեդրոնական եւ Շրջանային վարչութիւնները:

Յաջող եւ խանդավառ օր մը Լիոն-Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղին համար, խրախուսիչ, կը կարծենք, իր վարիչ անդամուհիներուն՝ որոնք զգացին, անկասկած, թէ իրենց անձնուէր աշխատանքը կը գնահատուի ծնողներու եւ, ընդհանրապէս, ժողովուրդին կողմէ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ԾՆՈՒՆԴԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ. -- («Յառաջ»). -- Ս. Աստուածածին մատուռը, Չորեքշաբթի, Յունուար 6-ին, 150-է աւելի փութացած հաւատացեալներով խռնուած էր: Բարեպաշտ եւ աւանդապահ՝ մեծով-պզտիկով, հանդերձ ընտանեօք, ինչպէս սովորութիւն է ըսել նման պարագաներու: Եկած էին նախ անշուշտ ոգեկոչելու համար տօնը Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Յիսուսի: Ապա նաեւ լսելու օրուան խորհուրդին հայոց հոգեպարար խօսքերն (իմա՝ քարոզը) Նիսի եւ շրջակայքի այժմու նոր հոգեւոր հովիւին՝ Խաչատուր քահանայ Պօղոսեանի (*):

Գոհունակութեամբ նկատեցինք, թէ շրջանիս նոր հոգեւոր հովիւը դրաւոր՝ յղկուն եւ կոկիկ հայերէնով (ո՜հ, որքան գնահատելի մեր այս օրերուն) բոլորին մատչելի խօսքերով պատկերացուց օրուան խորհուրդը Ս. Աստուածաշունչի համապատասխան էջերու պարզաբանումով, Եզրակացուց՝ առանց բարեպաշտ ժողովրդեան Եկեղեցին կը մնայ, կը դառնայ լոկ կառոյց մը: Բայց ասիկա կը դառնայ բարձր բերդը հաւատքի, նուիրական խորան մը շնորհիւ իր ժողովուրդին: Մեր եկեղեցին Հայով կը զգենու հայկական նկարագիր եւ ոգի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Քահանայ ձեռնադրուած ձեռամբ Եւրոպայի Հայոց կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի՝ Գիւտ Արք. Նագգաշեան: Մարսէյլ, 1992, Դեկտեմբեր 19, («Յառաջ»ի թղթակցութիւն):

ԼԱԹԱՔԻՈՅ ԱԾԻԼՈՂ ՀԱՅԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

-- Ուստրային վրայ էինք չէ՞. ըսինք Սիսակին հետ. «Ի՞նչ Եփրատ, ի՛նչ անապատ. այդ տեղերը, մեր գիտցածով, հայ մորթելու տեղեր են միայն. մեզի լա՞ւ բան կը յիշեցնես. սա զլխումները մեր երեսէն վար թափէ, մաքրէ. նոր գաղթականներ ենք. Ճէպէլ -- Մուսայէն՝ Պասիթ ենք, ծովուն եզերքը, անտառին մէջ. կը տեսնե՞ս, մեր մօրուքը փայտի պէս է»: Սիսակ առանձին շարունակեց. «Պարոն, քանի որ մեզի սեւ թուզ կերցուցիր, բարի հաչլիներ պիտի ընենք քեզի: Ծովուն եզերքը հինգ հազար Հայեր ենք: Կիները չեն ածիլուիր, պզտիկներն ալ, բայց նորէն հինգ հազար հոգիին մօտ երկու հազար մօրուք կամ մազ կը գտնուի. կէսը գիւղի Անդրէասին, կէսը՝ քեզի, քանի որ քիչ առաջ սեւ թուզ կերանք: Հազար հատ կանոնաւոր մազ, կանոնաւոր մօրուք. ա՛լ սա Եփրատը մոռցիր. մէկական ոսկիէն՝ հազար ոսկի. աղուո՛ր է»:

Բոլորը.

-- Է՛:

-- Պիտի չհաւատաք. ձեզմէ ով որ պատմէր՝ ես պիտի չհաւատայի. բայց Սիսակը հոս է. ճիշդ այդպէս եղաւ. մարդը գոյնը նետեց. «Ուրեմն Լաթաքիոյ սահմաններուն մօտ, երկո՛ւ հազար մօրուքներ համախմբուած կը սպասե՞ն, Տեղ մը երկու հազար մօրուքներ օճառի՞ կը ըսպասեն. Աստուած իմ, օգնէ՛: Ուրեմն երկու հազար կզակի վրայ միլիոնաւոր մազ ունեցող մօրուքներ ուստրայի՞ կը սպասեն. -- Ամենակա՛լ, փութա՛: Այսինքն՝ երկու հազար մօրուքներ մէկիկ -- մէկիկ սա խեղճ աթոռին վրա՞յ պիտի թառին, սա թշուառ հայելիին մէ՞ջ պիտի երեւին. -- Ամենազօ՛ր, խնայէ՛: Տէ՛ր իմ, երկու հազար մօրո՛ւք, կը դիմացուի՞: Անոնց կէսին կը դիմացուի՞: Ամէն մօրուք հինգ անգամ չփել՝ -- քանի՛ չփել կ'ըլլայ: Փրրչան թասին մէջ թաթխէ, յետոյ հազար մօրուքի զարկ, երկու հազար անգամ տեղը դիր. յետոյ որչա՛փ փուփրա, յետոյ որչա՛փ կծու քար, որչա՛փ ջուր, անուշահոտ...

Բոլորը.

-- Հը՛մ.

Միսաք.

-- Ալ բնաւ չխօսեցաւ: Մազ կտրեց, ածիլեց: Երկու ժամ յառկացուց մազերուս, մկրատ փոխեց. բայց քանի՛ մկրատ. սանտր՝ բայց քանի՛ սանտր. բոլոր մազ առնող մեքենաները չհանեցաւ. փոխեց. բայց քանի՛ հատ: Ամէն ինչ կ'ընէ լուռ -- լուռ, կարծես քէնցած -- քէնցած: Անցաւ ածիլելուն: Հազիւ մազ մը երկուք կտրած՝ կը դնէ դանակը յեսանին եւ դանդա՜ղ -- դանդաղ, կը սպասէ որ սրէ: Գիտցայ, որ ձեռքերը Լաթաքիոյ այս խանութին մէջ են, բայց ինքը ուրիշ տեղ է, հեռու տեղ. թերեւս Եփրատ, թերեւս անապատ, թերեւս աւելի հեռու. -- այնքա՜ն հեռուներէն հրաման առած կամ չառած ձեռք մը արագ կը շարժի՞, աջ մը արագ կը շարժի՞: Ըսի գիւղի լեզուով. «Սիսա՛կ, մեզ ես, դուն գնա՛ աղօթէ»։ Հասկցաւ միտքս, գնաց: Եկաւ մէկ ժամ ետք եւ գիւղի լեզուով ըսաւ ու ժպտեցաւ. «Անանկանայ իսկ վախ չկայ. ոչ կնիկ ունի, ով զաւակ, ոչ ծնողք. միայն մէկ կողմը մինչեւ ածիլէ միւսը չբուսնի, որ մինչեւ վերջին դատաստանին օրը Լաթաքիոյ այս խանութին մէջ չմնանք». ու պատրաստուեցաւ դուրս ելլելու: Ո՞ւր, ըսի: Հիմա կուգամ, պատասխանեց: Կէսօր էր ճիշդ, եկաւ: Մազերը կտրուած էին, մօրուքը ածիլուած. «Տարօսը քեզի», ըսաւ «մէկ կողմդ բոլորովին վերջացեր է. դատաստանին չենք մնար, միայն իրիկուան օթոպիւսին չուշանանք»: Զուշացանք: Մօտ երկու ժամ ալ միւս կողմը տեւեց: Մինչ այդ Սիսակ գնումներ ընելու գացած էր: Մտածեր է, թէ անօթի եմ. հանեց երկու խոշոր հաց տըւաւ, մէջը պանիր: Կերանք: Հրամցուցինք սափրիչին. ըսաւ.

-- Դեռ գործս նոր վերջացուցի. նորէ՞ն աշխատինք, Քանի՛ անգամ պիտի ծամես...

Ելանք գացինք: Մինչեւ կարաժ Սիսակ կը պնդէր. «Այս մարդը մեր ծովեզերք տեսած թամպուրաճիին հետ ազգականական կապ մը ունի. անիկա ասոր մեռած եւ ուրուական եղած ազգականներէն մէկն է թերեւս, քանի որ տարօրինա՛կ մարդ մըն է»: -- «Ո՛չ, ըսաւ իրեն հնակարկատ Խոսրով, ասիկա Թէմպէլ Փանոսին միակ թոռն է. լաւ հայ է, բայց կարծես ձեռք չունի, ձե՛ռք»:

(Շար. 4 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

մասը կը կազմէ, ալ, լուցկի, հաց, թէյ ու շաքար կը սպառէ. բայց նաեւ կը գնէ կօշիկ ու զգեստ (10 -- 50 անգամ աւելի սուղ), օճառ կը գործածէ (10 անգամ աւելի սուղ) ոստիկանական վէպ կը կարդայ ու վարձք կը վճարէ (10 անգամ աւելի սուղ)։ Արդիւնքը այն է որ այս դասակարգին համար դրամահոսքի համեմատութիւնը աւելի քիչ է, քան աղքատներու դասակարգին։ Սակայն միջին դասակարգը աւելի կը տառապի սահեղծըւած կացութենէն. ան պակսեցուցած է օճառի, գիրքի, կօշիկի սպառումը։ Բայց եթէ անօթեւանները կը շրջին ամբողջ երկրին մէջ առանց վճարելու, միջին դասակարգը կը տառապի չոդեկառքի գիներու յաւելումէն։

Այս բոլորէն տարբեր է կառավարական եւ խորհրդարանական Նոմենկլատուրայի պարագան. անոնք իրենց սահմանած են յատուկ կարգեր, մէկ մասն ալ կը հաւաքէ իր ձեռնարկութեան շահերը։ Կան ուրիշ առաւելութիւններ եւս. օրինակ, արտասահմանեան ճամբորդութիւնները տարապայմանօրէն սղած են ռուբլիով վճարուելու պարագային. իսկ տոլարով գրեթէ անփոփոխ են։ Իսկ ղեկավար դասակարգը ինչպէս երէկ, այսօր եւս տոլարով կը վճարէ։ Փոխուածը միայն տոլարի աղբիւրն է. առաջ ան կը հայթայթուէր Կեդրոնական Կոմիտէին կողմէ, ներկայիս կուգայ ընկերային գիրքերու ընձեռած առաւելութիւններէն։ Ինքնաշարժերն ու տաչաները համեմատաբար նուազ սղած են, քան լուցկին եւ կօշիկները։

Դրամահոսքի այս խառնակ ու դժուար հասկնալի իրականութիւնը դուռ բացած է ընկերային մտադարութեան մը որ իր արտայայտութիւնը կը գտնէ սուտերու եւ ցնորքներու մէջ։ Սուտ է այն որ Նոմենկլատուրան ընկերութիւնը դասակարգերու կը բաժնէ այնպիսի չափանիշերով որոնք տնտեսութեան հետ կապ չունին. կը հիմնուին ձեռնարկութեան ոգիին վրայ։ Իսկ ցնորք է այն որ նոյն Նոմենկլատուրան ինքն իսկ համոզուած է թէ դրամահոսքը անխուսափելի հոլովոյթ մըն է որուն կարելի չէ արգելք հանդիսանալ։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ Վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր մահացած ընկերուհիներու յիշատակին Կիրակի, Յունուար 24-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

15e ANNIVERSAIRE
DE LA CHORALE
SAHAK-MESROP
en hommage à Wardan SARXIAN
Vendredi 22 Janvier à 20h45
ABBAYE SAINT-VICTOR
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN

EMMA PAPIKIAN
Soliste de l'Opéra d'Erevan

Au piano
JULIETTE YILMAZIAN

Solistes de la Chorale
Eva Artinian
Vartouhi Minassian
Antranik Minassian

Réservations : Cathédrale Arménienne
91. 77. 84. 70

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ. -- Սահակ Խաչատուրեան 100 Ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Լ. Էքէր 100 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Գր. Պօյաճեան 100 Ֆր.։

LE CENTRE CULTUREL SAINT MESROB
accueille
l'écrivain conteur et traducteur
Albert ANDONIAN
qui présentera ses œuvres
(Prose et poème)
durant une soirée littéraire
le jeudi 21 janvier à 20 h 30

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M°° Cardinal Lemoine ou Monge

—— Entrée libre ——

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին Հրանդ Գրիգորեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Աննա Գալփաքեանի, Արաքսի եւ Երուանդ Յարութիւնեանի յիշատակին Եւա Մկրտիչեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին (ի նպաստ Ղարաբաղի կոչին)։

HAMASKAÏNE-PARIS

Conférence
L'ECONOMIE ARMENIENNE :
Données actuelles et perspectives
par
JIRAÏR ACHJIAN
Economiste
Maître de conférence
à l'Université d'Angers
suivie d'un dîner
le Vendredi 29 Janvier à 20 h 30
à la M.C.A.
Salle Zarouhi et Dikran Demirian
17, rue Bleue, Paris 9e

ARMEN HADJIAN
PEINTURES
Exposition du 13 Janvier au 6 Février
Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30
GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75004 PARIS
Tél. : 42. 77. 30. 00

FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES

COMMUNIQUÉ

Le Forum des associations arméniennes organise une rencontre avec VAHAN PAPAZIAN, *Chargé d'affaires de la République d'Arménie en France* le Jeudi 21 Janvier à 20 heures 30 au YAN'S. 5, avenue Reille, Paris 14e
Thème:
LE POINT DE LA SITUATION EN ARMENIE

Pour des raisons de place, la participation est limitée à deux représentants par association.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»
le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants
le Dimanche 24 Janvier à 15 heures
à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN
Spectacle animé par *Antoinette et son «Cirque Plein d'Air»*
suivi d'une *Boom* pour les enfants.
Entrée libre ● Venez nombreux

ARMENIE
Promotion spéciale
depuis le 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)
3665 Frs
Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne
Renseignement et inscriptions :
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

Gagnez
UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES
(valeur 40.000 F)
à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB-Paris
AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE
et également
Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)
Tirage le samedi 6 mars
au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
Prix: 100 F
Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրեն իրենց բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը 14.30-ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile
Կարեւոր օրակարգ.
Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ -- Պուա-Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Ալիս Կոթորեանի իր սիրեցեալ թոռան Անդրանիկ Կոթորեանի մահուան առթիւ։

Այս առթիւ Տիրուհի Քէօլէեան 200 Ֆր. կը նուիրէ Հայաստանի օգնութեան համար, փոխան ծաղկեպսակի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցին իր անուանակոչութեան տօնին առթիւ, Դեկտեմբեր 13-ին տեղի ունեցած հացկերոյթին ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է նուէրներ որոնց գումարը կը բարձրանայ 12.000 Ֆր.ի։

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Գալաճիքեան ընտանիք 50 Ֆր., Ծինկօզեան ընտանիք, Գամպէրեան ընտանիք, Գոճայեան ընտանիք, Ռոպէր Սուքիասեան ընտանիք, Սէմէրճեան ընտանիք 100-ական Ֆր., Մինասեան ընտանիք 200 Ֆր., Այրի Տիկին Թագուհի Պիկոն իր ամուսնոյն մահուան առթիւ 100 Ֆր., Այրի Տիկին Էլիզ Պէնլեանի մահուան առթիւ՝ զաւակները Տէր եւ Տիկին Պէնլեան 100 Ֆր., Պ. Անանաքեան, Պ. Ժամկոչեան 50-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆըրնըլլեան իրենց կնքահօր՝ Յուսիկեանի մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ 100 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 21
JEUDI
21 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17.978 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.978

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՔԼԻՆԹԸՆԵԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՈՎ

«Փոփոխութիւն» եզր մղիչ ուժը եղաւ որ յաղթանակի հասցուց Թեկնածու Քլինթընը: Լճացած անտեսութեան մը ու ապագայի անստուգութիւնը, ընտրողները մղեցին բաժնելու երիտասարդ Թեկնածուին լաւատեսութիւնը, որ կ'ամփոփուի յուլիսեան հետեւեալ արտայայտութեամբ. «Հիմա որ աշխարհը փոխեցինք, ժամանակն է Ամերիկան փոխելու»: Ըսելը դիւրին, բայց կիրարկումը դժուար է փոփոխութեան: Ու դժուարին այս յանձնառութեան մէջ, ապահովաբար, ամերիկացի ժողովուրդին առաջնորդ պիտի ըլլան բազմազանութիւնն ու պատասխանատուութիւնը: Առաջինին ցայտուն օրինակներէն կը համարուին պէյզպոլի սեւամորթ մարզիչ՝ Կասթոն որ շահեցաւ ախոյեան խումբերու ախոյենութիւնը, եւ կին մը՝ Նան Քէհան որ «Տիւք» համալսարանի նախագահ դարձաւ: Ասոնցմէ զատ, ուսումնասիրութիւն մը կ'ըսէ թէ 2005-ին նոր գործի սկսողներու մեծամասնութիւնը պիտի կազմուի կիներով, փոքրամասնութեան մը ու գաղթականներու պատկանող անձերով:

Պատասխանատուութիւնը պիտի կայանայ անձերն ու հաստատութիւնները իրենց ծառայութեան, ծախսերուն ու խոստումներուն պատասխանատու նկատելուն մէջ:

Շատ մը տեսակէտներէ այս երկու եզրերը կը շփոթուին իրարու հետ ու յաճախ բազմազանութիւնը աւելի մեծ պատասխանատուութեան ծնունդ կուտայ: Բանակը ամէնէն պերճախօս օրինակն է ատոր. միասեռականները արդարադատութեան դիմեցին զօրքին մէջ մնալու իրաւունքը ձեռք ձգելու համար. իսկ կիները աւելի յարգանք կը պահանջեն:

Ինչ կը վերաբերի Քոնկրէսին, 54 կիներով, 40 սեւամորթով, 19 սպանական ծագում ունեցողներով եւ ասիական ծագումով 6 Ամերիկացիներու օրէնսդիր մարմինը դէմք կը փոխէ: Ծերակոյտը պէտք է հանդիստի անջատ սրահ մը շինել տայ իգական սեռի իր 6 անդամներուն համար, նաեւ պէտք է անոնց յանձնէ կարեւոր յանձնախումբերու մէջ պատասխանատու պաշտօններ:

Քլինթընի շրջանին կառավարութիւնը առեւտրական մարմիններու մօտ միջնորդի աւելի չէզոքացած դեր մը պիտի կատարէ. օրինակ, յաջորդ Քոնկրէսը պիտի տեսնէ շուտափոյթ վաւերացումը օրէնքի մը որով մեծ ընկերութիւններէն պիտի պահանջուի որ անվճար արձակուրդ տան աշխատաւորներուն որոնք նորածին կամ հիւանդ երախայ մը ունին, կամ տարեց հարազատներու խնամքը ստանձնած են: Քլինթընի նախաձեռնութեամբ, գործատէրեր պիտի կրնան պարտաւորուիլ իրենց պաշտօնէութեան կազմաւորումին աւելի գումար յատկացնելու: Օտար ընկերութիւններու եկամուտի տուրքը կարելի պիտի ըլլայ աւելցնել եւ ամէնէն հարուստ թոշակառուները անկարելի չէ որ յաւելեալ տուրքեր վճարեն:

Միւս մարզերը պիտի քալեն մինչեւ հիմա ընդունուած օրէնքներով. յառաջիկայ տարիներուն կազի ընկերութիւնները պէտք է աւելի մաքուր ապրանք ծախեն, հիւլէակայանները թունաւոր արտահոսումը պակսեցնեն ու առհասարակ շրջապատը ապականող բոլոր ձեռնարկութիւնները աւելի տառացի կերպով գործադրեն օրէնքները: Խիստ միջոցառումներու պէտք է հպատակի նաեւ սննդեղէնի մարզը. դեղչուած ուժանիւթով ուտեստեղէնները պէտք է համապատասխանեն նշուած համեմատութիւններուն: Շարժումը բաւական ընդարձակ ծաւալով կը ներկայանայ նաեւ անով որ դատական ատեանները փաստաբաններէն ու հաշուակալներէն պահանջած են ընդհանուրին շահը նկատի ունենալ եւ ոչ միայն իրենց յաճախորդին:

Այսուհանդերձ, դիւրին չէ ըսել թէ բոլոր փոփոխութիւնները դրական են: Բազմազանութեան մղումը կրնայ ծայրայեղութեան յանգեցնել «քաղաքականօրէն ճիշդ»ի ըմբռնումը ու սպառնալ արտայայտութեան ազատութեան: Նոյնիսկ պատասխանատուութեան վերաբերող կանոններու չափազանց մեծ թիւ մը կրնայ սուղի ապրանք ըլլալ ու անդամալուծել հրապարակը: Քլինթընի առաջին տարուան դժուարագոյն գործը կնճռոտ դիմումներն ու շարունակականութեան փոփոխութիւնը ըստ պատշաճի վարել պիտի ըլլայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

Թուրք մամուլը բաւական հակասական հակազդեցութիւններ ունի Իրաքի դէմ կատարուած այս երկրորդ պատժիչ գործողութիւններուն: Ցատկալէս ազգայնական նկատուած թերթերը յաճախ անիրաւութիւն մը կը չէչտեն պատահածին մէջ, Հիւսէյնը պատժելու փութկոտութեան հակադրելով Պոսնիոյ մահմետականներուն տառապանքին վայելած անտարբերութիւնը: Թուրքիա բաւական անհանգիստ է ըլլալ գործողութեան պատճառով, որովհետեւ Պաղտատի վերջին յարձակումին մասնակցած են նաեւ Թուրքիոյ ամերիկեան զինուորական խարիսխ՝ Ինճիրլիքէն մեկնած սաւառնակներ: Այս պարագան շատերու կարծիքով երկիրը կը զետեղէ որոշ յանձնառութեան մը տակ, յատկապէս եթէ հարցը աւելի կնճռոտի: Թէեւ վարչապետ Տէմիրէլ կը ջանայ ապահովութիւն ներշնչել թէ եղածը ինքնապաշտպանութեան բնոյթ կը կրէ: Միւս կողմէ Թուրք իշխանութիւնները բաւական յստակօրէն նախագահ Պուշի հասկցուցած ըլլալ կը թուին թէ համամիտ չեն բաժնելու Իրաքի դէմ ծաւալուն զինուորական գործողութեան մը պատասխանատուութիւնը:

Յունուար 20-ի թերթերը քննադատական յօդուածներ ունին նաեւ նախագահ Էօզալի այն յայտարարութեան մասին, թէ եթէ ինք եղած ըլլար վարչապետը, պիտի խառնակէր պալքանեան հարցը, հրահրէր բախումները: «Թէրճիւման»ի մէկ լրագրողը, օրինակ, գիտել կու տայ թէ ամէն անգամ որ Թուրքիա միջամուխ եղած է Պալքանեան հարցերու, միշտ վընասով դուրս եկած է:

Այսուհանդերձ, միջազգային զինեալ միջամտութեան մը յապաղումը կը շարունակէ գայրոյթ պատճառել Թրքական շրջանակներու: Այս վարանումին մէջ շատեր սկսած են տեսնել կրօնական ազդակին դերը: Առիկա չէչտող պարագայ մը եղած է Անգլիոյ նախկին Արտաքին նախարարին մէկ խօսքը. Օուէն որ որպէս միջնորդ բանակցութիւններ կը վարէ հակառակորդ կողմերուն միջեւ, Եւրոպական Խորհուրդին մէջ ելոյթի մը ընթացքին ըսած է թէ ոչ ոք տրամադրութիւն ունի Եւրոպայի սրտին վրայ մահմետական երկրի մը կազմութիւնը արտօնելու: Այս կեցուածքին զուգահեռ կը նկատուի նաեւ անցեալ շաբաթ գումարուած նոյն Խորհուրդին նիստին Հայաստանի եւ Ատրպէյճանի հանդէպ արտայայտուած խտրական կեցուածքը: Երբ օրակարգի նիւթ եղած է երկու երկիրներուն անդամակցութեան դիմումը, Անգլիացի խորհրդարանական մը առաջարկած է որ նախ նկատի առնուի Հայաստանի դիմումը ու մարմին մը ղրկուի հոն, իսկ ատրպէյճանական պարագան յետագային քննութեան նիւթ ըլլայ: Թուրք յօդուածագիրը այս պարագան մատնանշելով կ'աւելցնէ թէ Խորհուրդը այս ընթացքով կը հակասէ ինքն իրեն, քանի որ որոշուած էր երկու դիմումներն ալ առկախել ու զանոնք օրակարգի նիւթ դարձնել միայն այն պարագային երբ հայ - ատրպէյճանական կնճիռը հարթուէր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՍՆԻՈՅ Սերպերը չկրցան մէկ օրուան մէջ -- Երեքշաբթի, Յունուար 19 -- որոշում տալ ինչ կը վերաբերի Ժընեւի խաղաղութեան ծրագրին: Ծանօթ է որ իրենց պարագլուխը Գարատզիչ իր հաւանութիւնը տուած էր, տեղի տալով ճնշումներու, պայմանաւ որ Պոսնիոյ սերպ Խորհրդարանը վաւերացնէ: Վիճաբանութիւնները չէին վերջացած Երեքշաբթի օր, մինչ կռիւները կը շարունակուէին: Սերպերու վարանումները հետեւանք են այն տրամաբանութեան որ թէ գէշ պատկեր մը չեն ուզեր ցուցաբերել, եւ թէ չեն ուզեր հրաժարիլ իրենց պահանջներէն: Իրենցմէ ոմանց համար Ժընեւի ծրագիրը նուէր է՝ «Մահմետականներուն եւ Խրուաթներուն», իրենց հողամասը զեղչելով 50%, երեք գաւառներով, մերժուած «մահմետական» հողի ծոցը:

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ յանկարծ լեզու փոխեց եւ շատ հաշտարար ոճով է որ Իրաք միակողմանի հրադադար առաջարկեց, բայց Ամերիկացիք եւ Բրիտանացիք շատ տրամադրութիւն չյայտնեցին ընդունելու, գլխաւորաբար որովհետեւ վստահութիւն չունին: Խօսքէն անդին՝ գործնական արարքներու կը սպասեն: Իրաք յայտարարեց թէ կը դադրեցնէ իր կրակոցները՝ «բարի կամեցողութիւն ցոյց տալու համար Քլինթընի նկատմամբ եւ ամերիկացի ժողովուրդին»: Վատիկան, ընդառաջելով Իրաքեան դիմումին, յօժարեցաւ միջամտել ՄԱԿ-ի մօտ որպէսզի ամէն ջանք թափուի նպաստելու համար երկխօսութեան շահակից կողմերու միջեւ: Ռուսաստան, Յորդանան եւ Սպանիա գլխաւորաբար բուռն կերպով քննադատեցին ամերիկեան քաղաքականութիւնը:

ՄԻԹԵՐԱՆ, օգտուելով Աշխատանքի քննութեան հարիւրամեակէն, կրկին շեշտը դրաւ ձեռք ձգուած ընկերային առաւելութիւններուն վրայ որոնք խնդրոյ առարկայ չեն կրնար ըլլալ, մանաւանդ հանգստեան կոչուելու տարիքը (60) զոր բուռն կերպով եւ սրամտութիւններով ալ համեմուած, պաշտպանեց:

ՍԼՈՎԱՔԻԱ ԵՒ ՉԵԽԻԱ իբրեւ անջատ Հանրապետութիւններ մուտք գործեցին ՄԱԿ-ի մէջ, 180-ի բարձրացնելով անդամ Պետութեանց թիւը:

ԱԹԷՆՔԻ օդին ապականութիւնը պատճառ եղած է որ 48 ժամուան ընթացքին աւելի քան 700 հոգի հիւանդանոց փոխադրուին: Հակառակ կառքերու երթեւեկին արգիլման քաղաքին կեդրոնը եւ թաղերուն ալ կէսին, բնածխային կազի չափը ահազանգի սահմանները անցած է տաքին եւ հովի չգոյութեան հետեւանքով:

ԹԷՀՐԱՆ -- ՄԱՇԱՏ երկաթուղիի գիծին վրայ, երկու կառախումբերու բախումին հետեւանքով 28 մեռեալ կար, առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն: Արկածը տեղի ունեցած է Երկուշաբթի, Յունուար 18-ին:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանը (Քնէսէթ), Յունուար 19-ին, պատմական քայլ մը առաւ ջնջելով 1986-ի «հակահաբեկչական» օրէնքը որ կ'արգիլէր Իսրայէլացիներու որեւէ շփում ունենալ ՊԱԿ-ի (Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութիւն) հետ: Այս նոր օրէնքը քուէարկուեցաւ 20-ի դէմ 39 ձայնով: Հարկ է ճշդել սակայն որ այս արտօնութիւնը կը սահմանափակուի անձերու եւ չի նշանակեր թէ Պետութիւնը կրնայ յարաբերութեան մէջ մտնել պաղեստինեան կազմակերպութեան հետ:

ԻՊՐԱՀԻՄ ՍՈՒՍ, ՊԱԿ-ի Ֆրանսայի ազգ. պատուիրակը ստիպուեր է խոյս տալ Փարիզէն, որովհետեւ Համաս խումբի մէկ комանտոյին սպառնալիքին տակ էր: ՊԱԿ-ի բանբերը մեկներ է Ուրբաթ օր, «անծանօթ ուղղութեամբ»: Շրջան մը Պուրպոլիսա (Պէքոն) ապրելէ ետք, Իպրահիմ Սուս ապարանք մը գնած էր Սէն - Գլու, ուր չկրցաւ հաստատուիլ բնակիչներուն բողոքին հետեւանքով եւ այժմ Բոլոմյ կ'ապրէր: Հոս ալ, դրացիները «Պաշտպանութեան Կոմիտէ մը» կազմած էին եւ դիմում կատարած որ հեռացուի: Սուսի դէմ այս սպառնալիքը եղած է որովհետեւ Համասի եւ Եասէր Արաֆաթի միջեւ «հրադադարը» խզուած է, Համաս (իսլամական ծայրայեղ պաղեստինեան հոսանք) դէմ ըլլալով ՊԱԿ-ի պարագլուխի քաղաքականութեան: Համասի ահաբեկիչները որոնք ամերիկեան անցագրեր կը կրեն պաշտօն ունին եղեր ըսպաննելու Իպրահիմ Սուսը:

«ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ԱԲԽԱԶԻԱ նոր կռիւներ տեղի կ'ունենան» խորագրով, «Լը Մոնտ» կ'արձագանգէր (Յունուար 20) մամուլի գործակալութեանց հեռագրալուրերուն ինչ կը վերաբերի կռիւներու սաստկացման Մարտակերտի շրջանը, ուր ըստ ատրպէյճանական աղբիւրներու երեք հայկական թիւղ վար առնուած է (Հայերը երկու օրանաւ վար առած էին): Վրաստանի բախումներուն մասին ալ, թերթը կը գրէ թէ շարաթավերջին Վրացիներու եւ Աբխազներու բախումներէն 20 մեռեալ կայ եւ մէկ վրացական թռան ալ վար առնուած է:

ՔԼԻՆԹԸՆԻ պաշտօնի գլուխ անցնելուն առթիւ, տեսակ տեսակ յուշանուէրներ հրապարակ ելած են եւ անոնց բերած հասոյթն ալ պիտի ծառայէ ապահովելու խրախճանքներու ծախքերը: Ամէնէն աւելի յաջողութիւն գտած է շապիկ մը -- Թի-ՇԸՐԹ -- որու վրայի գծագրութիւնը ցոյց կուտայ նախագահը, ակնոցով, որ կը փչէ իր սաքսաֆոնը եւ ուր գրուած է «The cure for the blues: President Clinton» այսինքն՝ դարման մելամաղձոտութեան դէմ: 15 տոլար է եւ ձեռքէ ձեռք կը քաշուի: «Բացումի Կոմիտէն» որ հաստատուած էր Քլինթընի կողմէ որոշած էր 28 միլիոն տոլար ծախսել չորս օրերու տօնակատարութեանց համար եւ հարկ էր նիւթական աղբիւրներ գտնել: Այս յուշանուէրներու համար բացուած խանութներէն զատ, կարելի է ապսպրանքներ ընել նամակով ալ, քաթալոկներու վրայ ընտրելով: Փին'սի ձեւով սաքսաֆոնները 35 տոլար կ'արժեն, երբ արծաթ են, բանալի կրողի ձեւին տակ՝ 38 տոլար կամ շապիկի թեւի կոճակ՝ 38 տոլար: Էլվիս Փրէսլին ալ շատ «կը ծառայէ» յուշանուէրներու քանի նոր նախագահին կուռքն է: Նորընտիր նախագահին կառքը -- քառիյաք մը -- միայն վերջին օրը պատրաստ էր: Ապսպրուած էր Սիքրըթ Սըրվիսի կողմէ: 7 մեթր երկարութիւն ունի եւ բազմաթիւ կազմածներ գնդակներու դէմ: Մէկ լիթր վառելանիւթ կը գործածէ ութ քիլոմեթրի համար: Գինը գաղտնի կը պահուի թէեւ, բայց, մասնագէտները 250 հազար տոլարի մասին կը խօսին:

ՆԱՄԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԿԵՐՈՋՍ

Կը յիշես, չէ՞, մեկնումիս նախորդող գիշերն էր, երբ ըսիր. «Գիշերուայ ութ անց կէսն է, հիմա գնալու ես, շուտով լոյսը կ'անջատեն: Բայց մի՛ մոռանայ, կազմակերպիր ջրի, լոյսի եւ կապի անջատում քո թաղամասում, որ ըմբռնես ի՞նչ է մեր կեանքը»:

Կ'ըմբռնեմ, Սուրէն, կ'ըմբռնեմ: Երբեք զբօսաշրջիկի կամ nouveau riche*-ի աչքով չեմ դիտած Հայաստանը, յետոյ՝ մենք ալ երկու - երեք տարի առաջ ամիսներով հովհարային անջատումներու մէջ կ'ապրէինք՝ մոմի լոյսի տակ, ասկէ - անկէ ջուր հաւաքելով, որովհետեւ ելեկտրակայանները փլուզումի վտանգի առջեւ էին: Անցաւ, սակայն յիշատակը մնաց:*

Դեկտեմբերի 1-ի նամակդ ալ կը սկսի: «Մոմի լոյսի տակ եմ գրում...»:

Առ ի պատասխան, այս տողերն ալ մոմի լոյսի տակ կը սկսին: Շէնքի անկիւնի խուցի փոխակերպիչը (transformateur) *պայթեցաւ առաւօտուն, ամբողջ օրը անլոյս ու անջուր ենք, կ'ըսեն թէ վաղը լոյս կ'ունենանք:*

Ի հարկէ, Սուրէն, Արժանթինը ո՛ւր, Հայաստանը ո՛ւր:

Ինծի կը թուի, որ Հայաստանի այժմու վիճակը հասկնալու համար անհրաժեշտ է Երրորդ Աշխարհի բնակիչ ըլլալ:

Հոկտեմբեր 1-20-ին, նաւթի լիթրը 100 ռուբլի (կ'արժէր). հիմա կը կարդամ 500 է (1,10 տոլար): Կրնա՞ս պատկերացնել: Դուն՝ ո՛չ: Մենք՝ անպայման: Սղաճ կոչուածը կարծես միայն արժանթինահայ մը կրնայ ըմբռնել լիովին (այս երկրին մէջ, բոլորս ալ տնտեսագէտ ենք, վկայեալ կամ ոչ), 1989 Մարտին, երբ առաջին անգամ հանդիպեցանք զարմանալի էր տեսնել, որ Երեւանի մէջ գիները ամիս մը անփոփոխ կը մնային: Մեր մօտ դժոխքը արդէն իր ժանիքները ցոյց կուտար, եւ վերադարձէս անմիջապէս ետք՝ գեր-սղաճ (hyper-inflation). գիները ամէն օր, ամէն ժամ կ'աւելնային, տոլարի սակը կը փոխուէր վայրկեան առ վայրկեան, հանրախանութները դատարկ էին, հարիւր տոլար ամսականդ մէկ հարուածով քառասունի կ'իջնէր, կը սկսէր կողոպուտը, անկարգութիւնը, յուսահատ մարդոց կամ, աւելի յաճախ, հրոսախումբերու շրջագայութիւնը արուարձանները, երբեմն թափանցելով քաղաքը:

Զախողութեան, անձկութեան, անորոշութեան զգացում: Երկրէն փախչելու, անապագայ կեանքի հեռանկարը վանելու չեշտ տրամադրութիւն:

Հոկտեմբեր 1992-ին ես կուգամ երկրէ մը, ուր սղաճի տոկոսները ցած ու կայուն են, ուր տոլարը՝ «դամուած է» մէկուկէս տարիէ ի վեր, հանրախանութները կը յորդին ապրանքով, ամսականդ կայուն է - այսինքն, կ'արժեզրկուի, բայց գրեթէ չես անդրադառնար-: Դրախտը չէ բնաւ, Երրորդ Աշխարհ է վճռապէս (Պուէնոս - Այրէս աւելի սուղ է քան Փարիզն ու Նիւ - Եորքը), բայց կ'ապրիս հեռանկարի մը պատրանքը: Իսկ Երեւանը ինծի բնաւ չի զարմացներ: Կրկնութիւնն է 1975 - 91-ի Պուէնոս - Այրէսին (տե՛ս որքա՛ն ճամբայ կտրած ենք): Զարմացողները Երեւանցիներն են, որ կը կարծեն, թէ մութ ձեռք մը պատասխանատու է իրենց 2, 3, 4, 5 տոլարնոց ամսականներուն, թէ՝ երբ ամսականի յաւելում տան, ամէն ինչ կը լուծուի:

Կը լուծուի, անշուշտ: Կը լուծուի ... նոր անկումով:

Զախողութեան, անձկութեան, անորոշութեան զգացում: Երկրէն փախչելու, անապագայ կեանքի հեռանկարը վանելու չեշտ տրամադրութիւն:

«Ինչո՞ւ կը կարծես, որ մեր մանկութեան պատկերացումով՝ Հայաստանը քարքարոտ երկիր մըն էր, ուր հովին ու ոչխարը կը տիրեն: Իմ աշակերտներս դեռ զարմանքով կ'ըսեն՝ Հայաստանի մէջ օթօ՛ ունին»:

Չեմ գիտեր, Նայիրի: Թերեւս որովհետեւ մեր ամբողջ կեանքը անցուցած ենք աներեւոյթին մէջ թափառելով: Այդքան ժամանակ ալ չէ անցած: Թերեւս կ'ուզէինք կարծել որ այդպէս էր, որովհետեւ մեր մեծերը կը փոխանցէին իրենց մեծ հօր լքած գիւղը: Եւ պատկերը սառած էր ժամանակի ու միջոցի մէջ:

Հոգ մի ըներ, դեռ այսօր մարդիկ, որոնք յանկարծ իրենց սովորութենական հայկականութենէն սթափեցան կամ հայութիւն մը վերագտնելու ճանապարհին վրայ են, չեն կրնար թօթափել հաւաքական ենթագիտակցին մէջ ամրօրէն նստած այն գաղափարը, թէ Հայաստանը տնտեսական, առողջապահական, եւայլ, եւայլ մարզերու մէջ ... Քարէ դար կ'ապրի:

(Մաղթերգին մէջ «Մեր հայրենիք թշուառ, անտէր» կ'ըսէ: Գիրը մէկ բան է, իրականութիւնը՝ ուրիշ, մանաւանդ երբ յետին մտքեր ակներեւ կը դառնան):

Այդպէ՞ս է:

Է եւ չէ:

Որովհետեւ յարակարծութիւնները այնքան շատ եղած են, այնքան շատ են, որ այսօր իսկ չես կրնար կեանքդ անցընել հակասութիւններ որոնելու, գտնելու եւ իբրեւ թէ լուծելու պարզունակ մեթոտով:

Եւրոպական նորագոյն գիտարուեստը գործարանին մէջ, գնդիկներով համրիչը՝ գործարանին մէջ:

«Ասանկ բան կ'ըլլա՞յ, խեղճ մարդիկ»:

Խեղճը ո՞րն է, ինչո՞ւ չմտածել, որ Հայաստանի հարազատութիւնը ա՛յդ է. հինի եւ նորի խառնուրդը:

Բաներ կան անշուշտ, լաւ ու գէշ, որ արդէն կը փոխուին: «Չես կրող երեւակայել ի՞նչ ապազգային քաղաք է դարձել Երեւանը», կ'ըսէր Ռուզանը:

Ապազգային: Թերեւս, Ռուզան ջան, բայց երեւութապէս: Տարիներու ծայրայեղ փակուածութիւնը, յետոյ՝ յանկարծակի բացուածքը. հիմա պիտի ապրիք աշխարհի հետ ուժեղագոյն (միակողմանի) հաղորդակցութիւնը, մինչեւ որ հասնի հաւասարակշռութիւնը...

Այո, ռուսերէնը արագօրէն տեղի կուտայ անգլերէնին առջեւ. անգլխագիր ցուցանակներ, CNN, անգլերէն (առանց բացատրութեան) խօսքերով շապիկներ, անգլերէնի համատարած ուսուցման առաջարկ: Անոյշը ափսոսանքով կ'ըսէր, թէ «շուտով քիչեր անթերի ռուսերէն պիտի իմանան»: Ափսոսանքով, հակառակ անգլերէնի դասախօս ըլլալուն, Էզրա Փաունտի մասին ուսարտաճառ շարադրելուն, որովհետեւ, ի վերջոյ, ռուսական մշակոյթ մը կայ, չէ՞. մեծապետութիւնը մէկ բան է, մշակոյթը՝ ուրիշ:

(Դուն եւ միւսները, Սուրէն, մտաւորական սքանչելի այդ սերունդը որ կ'ապրի լուսանցքի վրայ, մեզի համար գրեթէ անծանօթ, ռուսերէնի ծանօթութեամբ էր որ կրցաւ օգտուիլ Պաստեռնի, Լոթմանի, Թոփորովի, Իվանովի եւ բազում այլոց հմտութենէն: Վերջապէս, միայն Մարքս - Լենին չէր ձեր ճաշակածը - չեմ անտեսեր Մարքսի ճիշդ կողմերը-):

Անշուշտ, «Արմենիա» հիւրանոցէն մինչեւ Մատենադարան, բոլոր սինեմաները (այս ալ ձեր «Կինօ»յի զուգահեռ, որովհետեւ շնորհքով հայերէն բառ չեմ գտած) «էրոտիկա» պիտակուած շարժանկարներ կը ցուցադրեն պոռնկագրական տեսագրութիւններ տեղ - տեղ կը ծախուին կամ կը վարձուին, թմրեցուցիչ ալ ըլլալու է, խաղարանները կան, հիւրանոցի «թռչնիկները» չհաշուած (ռուս՝ մեր յարկի պարագային)...: Չհաշուենք գործարանի տնօրէնին տունը, ուր մեզ ընդունեցան կինը, հարսերը, զաւակները, իսկ երկու օր ետք ինքը եկաւ, երեւանեան իր «բարեկամուհի»ով...

«Ի՛նչ ամօթ բան - պիտի ըսէր Համեստուհի հանըմը -, ասանկ բան չի վայլեր մեր Հայերուն»:

Չէ, մերինները պոռնկագրական տեսագրութիւն չեն դիտեր, հազարներ չեն նետեր խաղարանները, սիրուհի չեն պահեր, բան չեն ըներ...: Հայաստանի մէջ հաւաքուեր են աշխարհի բոլոր անբարոյութիւնները, դուրսը՝ մենք, անբիծ ու կոյս, կը պահենք «հայկական անաղարտ բարքերը»...

Երեւանը ապազգային քաղաք չէ, երկար բանտարկութենէ ետք կը վայելէ ազատամոլութեան լաւ ու գէշ կողմերը, մինչեւ զզուի ամէն ինչէ ու գտնէ միջինը...

Թերեւս գիտես 1918-ին Քաջազնունիի արտասանած խօսքը «անձեւ քաոս»ի մասին:

Հայաստանը իմ աչքիս, այսօր, «ձեւաւոր քաոս» է:

Ձեւը պահպանուած է, բայց խորքին մէջ կտոր մը իշխանութիւն ունեցողը կ'ուզէ իր ուժը բանեցնել:

Ատոր համար է որ Մանուէլը, Ֆիզիկայի նախկին դասախօսը որ հիմա դարձեր է ... առեւտրական (ըստ Սարթրի բանաձեւումին, «կիրակնօրեայ» Ֆիզիկոս է, իր նախասիրութեամբ ը զբաղի ... գիշերային ժամերուն), կ'ըսէր, թէ կառավարութիւնը պէտք է «ներքին բռնատիրութիւն» հաստատէ:

Ներքին, այսինքն, իր կազմէն ներս (միշտ սխալ կամ հակառակ հասկցող տիմարը կայ):

Խորքին մէջ, Հայաստան անկախ երկիր մըն է, որ խորհրդային մտածողութեամբ կ'ապրի դեռ:

Անտառի օրէնքը կար առաջ, բայց սանձուած: Հիմա՝ անսանձ:

Քու կամ իմ իրաւունքի հարցը պարապ - սարապ բաներ են:

Ելիր կամ մտիր «Զուարթնոց» օդակայան:

«Զուարթնոց»ի ներկայ իրարանցումը սահմռկեցուցիչ ըլլալէ զատ, ամօթալի է: Որովհետեւ բարելաւումը կապ չունի ո՛չ սղաճի, ո՛չ շրջափակումի, ո՛չ Ղարաբաղի հետ:

Տարրական բարեխղճութեան եւ կազմակերպութեան հարց է:

Հայաստանի դուռը «Զուարթնոց»ն է այսօր. կրնա՞յ սեպուիլ անկախ պետութեան մը պատկերը:

Երբ, երկու ժամուան պոռչտուքէ, կռիւի փորձերէ ետք, օդակայանէն կ'ելլէինք, Սան - Ֆրանսիսքոյէն եկած Հայը ըսաւ մեզի. «Սպասեցէք որ մաքրենք այս կառավարութիւնը, յետոյ ամէն ինչ կը շտկուի»:

(Յիշեցի այն միւսը, որ պատկերասփիւռէն ըսած էր. «Ընտրեցէք այսինչը եւ ձմեռը ջերմութիւն կ'ունենաք»):

Ամէն բանին մեղաւորը կայ, ի հարկէ. բարեբախտաբար:

«Եկան, բան չլուծեցին»: Դո՛ւրս:

Այս աքլորամարտերով է, որ բնակչութեան 67 առ հարիւրը ոչ մէկ քաղաքական հոսանքի կը հաւատայ (18 առ հարիւրը Հ.Յ.Դ.-ին կը հաւատայ. բարձր հեղինակութիւն մը, իսկապէս):

Շատ լաւ, քշեցէ՛ք: Յետո՞յ:

Չէ՞ որ բոլորը, բոլորը անխտիր նոյն համակարգին արդիւնքն են, նոյն մտածողութեան մէջ ծնած են: Դուք կը կարծէք, որ այս կառավարութիւնը ամէն ինչ պիտի լուծէ՞, որ յաջո՞րդը պիտի ընէ:

Համակարգ մը կը փլի, ուրիշ մը կը ծնի - որուն վերջնական ձեւն ու բովանդակութիւնը ոչ ոք գիտէ - եւ կ'ուզենք մէկ - երկու - հինգ տարիէն ամէն ինչ լուծել:

Թերեւս Վարդանը իրաւունք ունէր, երբ կ'ըսէր, թէ «փոփոխութիւնները այս երկրում թերեւս Րաֆֆին կը տեսնի, եթէ բախտաւոր լինի»: Վարդանը 26 տարեկան եղած էր այդ օր, իսկ Րաֆֆին իր երկու ամսական զաւակն էր:

Ոչ մէկ յեղափոխութիւն անցած է առանց ահռելի ցնցումներու, վերիվայրումներու. ֆրանսականը, ռուսականը, չինականը ... Անշուշտ, մերը որ միայն մերը չէ, աշխարհի մէկ - վեցերորդը բռնած է - պէտք է բացառութիւն կազմէ անպայման, չէ՞ (եթէ ընդունուի որ յեղափոխութիւն է. վստահ չեմ եթէ այս մասին անհրաժեշտ հրահանգը արձակուած է):

Չեմ ըսեր որ կառավարութիւնը գործերը ճիշդ կ'ընէ կամ սխալ, Սուրէն, դրսեցիի աչքով որքա՞ն կարելի է գիտել - գիտես որ քաղաքականութեան մարդ չեմ, առհասարակ խորշած եմ միշտ այդ բոլորէն-: Միայն կը կարծեմ որ, եթէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը 1991 - 1996 ժամանակաշրջանին համար ընտրուեցաւ, ուրեմն պէ՛տք է ամբողջացնէ իր նախագահական շրջանը: Մնացեալը աժան ամբոխավարութիւն է:

Բազմակողմանի այդ ամբոխավարութիւնն է արդէն կուսակցութիւններու վարկաբեկումի հիմնական ազդակը (կառավարութիւնն ալ իր բաժինը ունենալու է. մանրամասնութիւններ չունիմ, կէս - կատար փաստերու վրայ չեմ սիրեր եզրակացութիւններ հանել, ինչպէս սովոր են ընել գրասենեակային մեր ճարտասանները):

Այսօրուան կացութիւնը շատ կը յիշեցնէ 1918 - 20-ի շրջանը:

Պէտք է բաղդատութիւնը ընեմ: Մինչեւ իսկ Անգլիացիները երեւցան՝ աչքը տնկած Բաքուի քարիւղին (արդեօք Անգլիայի դեսպանը թարգմանե՞ց Սիլվա Կապուտիկեանի ազդեցի՛կ բանաստեղծութիւնը նուիրուած՝ Մարկարէթ Թաչէրին, ինչպէս մէկը կը պահանջէր վերջերս):

Միակ տարբերութիւնը Սփիւռքն է: Բայց իսկապէս Սփիւռքը տարբերութիւն մը կ'ընէ՞:

Տակաւին մեր Կլասնոստն *ու* Պերեստրոյկան *չտեսանք, որ «սպիտակ րիծ»երը մաքրենք ու մաքրուինք մեր կեղտէն: Բայց կ'ուզե՞նք:*

Մէջտեղը հսկայ բազմութիւնը կայ, որ այլեւս գոյնզգոյն բառերու չի հաւատար: Իսկ եթէ շօշափելի, տրամաբանական բան մը չտաս, պիտի ձգէ - երթայ:

Կարճ կապեմ: Արդէն բաւական բան խօսեցանք այս մասին:

Երբ կը գրեմ եզրափակիչ այս տողերը, լոյսը վերադարձած է արդէն (ջուրն ալ հետը): «Երեւանեան» մեր փորձառութիւնը վերջացած է արդէն:

Բայց քուկդ, եթէ ճար մը չգտնուի, կարծեմ շարունակելի է...

Մինչեւ ե՞րբ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս - Այրէս
Դեկտեմբեր 19 / 20, 1992

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՏԷՐԸ

Պատմութեան մէջ չկայ եղելութիւն մը, որ Ցիսուսի ծննդեան, մահուան եւ յարութեան չափ մեծ նշանակութիւն ունեցած ըլլայ մարդկութեան համար: Այդ նշանակութիւնը բառերով բացատրել անհնար է գրեթէ: Ո՛չ միստիկ աղօթքները եւ ո՛չ ալ աստուածաբանական կամ իմաստասիրական վերլուծումները կրնան նշդել սահմանները այդ խորհուրդին, որ քսան դարէ ի վեր գլխաւոր հիմը կը կազմէ արեւմտեան քաղաքակրթութեան:

Նոյնիսկ անոնք, որոնք ջանացած են ժխտել Ցիսուսի գոյութիւնը, ամէն բանէ առաջ պարտաւորուած են գլուխ ծռել այս նշմարտութեան առջեւ, որովհետեւ Ցիսուսի գոյութիւնը կրնայ թերեւս ժխտուիլ, բայց ո՛չ իր անհասանելի գործին մեծութիւնը:

Այս մեծութիւնը բացատրելու փորձ մըն է հետեւեալը, քաղուած՝ Գուշուի «Ցիսուսի խորհուրդը» գիրքէն, որուն մէջ հեղինակը ջանացած է դիցաբանական առասպել մը նկատել Ցիսուսի գոյութիւնը: Իր այդ ժխտական դիրքը արգելք չէ եղած սակայն որ Ցիսուսի նշանակութիւնը բացատրող ամենագեղեցիկ տողերը ստորագրէ հակաքրիստոնէական գրքի մը մէջ: Որովհետեւ, գործածելով հեղինակին իսկ բառերը, *«մարդ նոյնիսկ եթէ թշնամի ըլլայ Ցիսուսի, դարձեալ իր մօտն է»*:

Այնպիսի շրջանի մը, երբ մարդկութիւնը կը հակի դէպի նիւթապաշտութիւն, երբ Հայութիւնը իր դարաւոր հաւատքէն պարպուելով միշտ աւելի կը կառչի մամոնայի գերադասութեան, եւ երբ Հայ Եկեղեցին ալ իր գործունէութիւնը կը սահմանափակէ ծիսակատարութեան մէջ, յետագայ հնօրեայ տողերը նոր իմաստ կը ստանան, մանաւանդ Ծննդեան այս օրերուն:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Ի՞նչ է Ցիսուս: Անհունութիւն մը, անըմբռնելի կէտ մը ... մարդոց մտքին մէջ: Գանկերու տակ գոյութիւն ունեցող խոհէալ աշխարհին մէջ անչափելի է Ցիսուս: Իր համեմատութիւնները դուրս կը մնան ամէն բաղդատութենէ, զի մեծութեան իր չափանիշը անըմբռնելի է:

Եթէ մտովի քննենք միլիոնաւոր, հարիւր միլիոնաւոր, միլիառաւոր քրիստոնեաները, որոնք ապրած, սիրած,

տարածուած են նախ Միջերկրականի եզերքը, ու ապա բովանդակ Եւրոպայի մէջ, անոնք որոնք կը լեցնեն այսօր Եւրոպան, Ամերիկան ու մասամբ ալ Ափրիկէն, Ասիան եւ Աւստրալիան, եւ եթէ փնտռենք թէ ի՛նչ բան հասարակաց է տարբեր բարքերու, ցեղերու, լեզուներու, ազգութեանց եւ աղանդներու պատկանող բոլոր այդ մարդոց համար, կը տեսնենք որ Յիսուսի ծննդեան եւ մահուան խորհուրդն է ան:

Անոնց միջեւ չէ եղած մէկը որ սովրած ըլլայ թէ Յիսուս մեռած է իրեն համար, իրեն հնարաւորութիւն տալով ընտրութիւն մը ընելու յաւիտենական երջանկութեան կամ մշտնջենական տառապանքի միջեւ:

Սիպերիոյ երկաթուղիով ճափոնէ վերադարձիս, անծայրածիր տափաստաններուն մէջ ամէն անգամ որ մարդկային փոքր խմբաւորումի մը կը հանդիպէի, գայն յատկանշուած կը գտնէի եկեղեցիի մը ուռուցիկ գանգակատունով: Ու կը խորհէի. այդ եկեղեցին հոն է, որպէսզի այս առանձնութեան մէջ կորսուած մարդիկ, կիներ եւ մանուկներ հաւաքուին եւ վերապրեցնեն Յիսուսի միստիկ խորհուրդը: Այդ եկեղեցիէն ուրիշ մը կը յաջորդէր աւելի հեռուն, յետոյ ուրիշներ, մինչեւ փախճանը Սիպերիոյ, մինչեւ սահմանները Արեւմուտքի:

Եկեղեցինե՜ր ամէն մեծութեամբ, մեծ եւ փոքր, գեղեցիկ եւ հասարակ, հին եւ նոր, բոլորն ալ սեղմ շարքերով կը ցցուին Յիսուսի երկրային բովանդակ սահմաններուն մէջ։ Չկա՛յ ամենաչքաւոր գիւղ մը խակ, որ իր եկեղեցին չունենայ: Ամէնուրեք Տիրոջ Տունը բարձր ու մեծ է միւս բոլոր տուներէն:

Մարդն է ան, ուր անտեսանելի Հովիւը կը համախմբէ ու կը մխիթարէ մէկ մասը իր հսկայական հօտին: Յաճախ, ան միակ մնացորդ վկան է անցեալ ժամանակներու: Միայն իր հինցած պատերն ու մաշած սալայատակն են որ կապ կը ձեւացնեն առանց գիրար ճանչնալու մէկզմէկու յաջորդող սերունդներուն միջեւ: Եկեղեցին կը մնայ, յայտարարելու համար որ հիմնական խնդրի մը մասին նոյն բանը խորհած են անհետացած սերունդները: Ան կը շարունակէ ըսել զօրեղ ձայնով մը թէ, դարերու ընթացքին մարդոց հասարակաց մեծ աշխատանքը եղած է ապահովել փրկութիւնը, շահուած՝ շնորհիւ Յիսուսի մահուամբ։

Գերեզմանատուներու խաչերն ալ միեւնոյն բանը կ՚ըսեն, միակերպ, անփոփոխ ու անվերջանալի եղանակով մը: Անհաշուելի թրթռուն ձայներ կ՚իմանանք անոնցմէ: Իւրաքանչիւրը իր հաշւոյն կ՚արձանագրէ ա՛յն, զոր Եկեղեցին հռչակած է բոլորին համար: Եւ մի առ մի կը պատասխանեն. Ամէ՛ն:

Իւրաքանչիւր մեռեալ իր շիրիմին վրայ կը ցցէ խաչեալ Յիսուսի խորհրդանշանը, կարծես յիշեցնելու համար իրեն անմահութիւն խոստացող դաշինքը: Ո՞վ է արդեօք այդ մեռեալը: Իմաստո՞ւն թէ յիմար մը, խոնա՞րհ թէ զօրաւոր մը։ Ի՛նչ կարեւորութիւն ունի: Իր քայքայուած գլխուն վրայ տնկած են հաւատքի այդ խորհրդանշանը իբր միակ կարեւոր բանը: Իր խեղճ գոյութենէն, միայն ա՛յդ կը մնայ հիմնական:

Հռովմէական կայսրութենէն ի վեր Արեւմուտքի պատմութիւնը կարգաւորուած է հիմնական եղելութեան մը վրայ, որ է Յիսուսի եւ իր փրկչական մահուան հաւաքական վերակայացումը: Մնացեալը ծնած է ատկէ, կամ պատճառեցուած՝ատոր: Ամէն ինչ կատարուած է արեւմուտքի մէջ 16 դարու ընթացքին, կատարուած է Խաչին հսկայական ստուերին ներքեւ:

Յիսուս յաջորդած է Կեսարի տիեզերական կայսրութեան մէջ։ Ամէն իշխանութիւն Անկէ կուգայ եւ Անոր կը վերադառնայ, ու կը դառնայ ան որ Յայտնութեան մէջ նկարագրուած է՝ իբր Ալֆան եւ Օմեղան, առաջինն ու վերջինը, ան որ կը պահէ բանալիները Մահուան ու Հադեսի, որ կը բանայ եւ ո՛չ ոք կրնայ փակել, իր կը փակէ եւ ո՛չ ոք կրնայ բանալ:

Իրեն համար գիրար սիրած եւ ատած են մարդիկ, գիրար խողխողած կամ պաշտպանած, եւ ճանչցած՝ տառապանքի ու զոհաբերութեան ծայրայեղութիւնները: Իրմով զօրացած, մեղմացած, մխիթարուած, խանդավառուած եւ խռովուած են մարդիկ: Ան միռաժն է, որուն եռեւէն արշաւած են խաչակիրներու ցնորեալ խուժանները։ Ան խորհրդաւոր սիրահարն է, որուն կ՚ուղղուի մենաստանի կոյսերուն զոհաբերութիւնը։

Անոր ընծայուած են Կ. Պոլսի Սուրբ Սոփիան, Շառթրի Մայր Եկեղեցին եւ Սուրբ Թովմասի Summum-ը: Ամէն մտածում որ Անոր չէ ձօնուած, կասկածելի նկատուած է։ Իրմէ կախում ունեցած է բախտը գիտութեան, գեղեցկութեան եւ իմացականութեան։ Ան ներքին ուժ մըն է, զոր դարերը չեն կրցած սպառել, զօրաւոր գինի մը որուն գինովութիւնը դեռ չէ անցած: Ան մեծագոյն արկածախնդրութիւնն է, որուն մէջ քալած է մարդկութիւնը:

Այսօր իսկ Յիսուս հիմն է Արեւմտեան ընկերութեան: Դեռ չծնած հոգիները Իրեն կ՚ընծայուին: Մանուկը հազիւ թէ ծնած, կը մկրտուի Իր անունով: Այդ օրէն արդէն մանուկը կը մտնէ հոգեկան կառուցուածքի մը մէջ որուն յատակագիծը վճռականօրէն ճշդուած է: Հոն մանուկը պիտի գտնէ իրեն համար ճշդուած տեղը։ Կա՛մ պիտի ծնրադրէ տաճարին մէջ, կամ ոտքի պիտի կենայ գաւիթին մէջ: Ջերմեռանդ կամ անտարբեր, պիտի չկրնայ խուսափիլ: Եթէ չզգայ գինովութիւնը, պիտի զգայ ճնշումը: Նոյնիսկ եթէ թշնամի ըլլայ Յիսուսի, դարձեալ Իր մօտ պիտի ըլլայ:

Անհունօրէն մեծ է Յիսուս: Ան չի պատշաճիր պատմութեան սովորական սահմանչափերուն եւ հարիւր հատոր պիտի չբաւէին Զայն նկարագրելու համար: Չկայ անհամեմատօրէն մեծ եղելութիւն մը, քան այն որ Յիսուս բերած է աշխարհ: Այդ օրը պատմութիւնը որոշած է թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ Արեւմուտքի մարդոց երազը, ամբողջ հազարամեակներու տեւողութեան:

Թարգմանեց՝ Տ. Հ.

ԼՈՒՐԵՐ ՆԻՒ – ԵՈՐՔԷՆ

10.000 ՀՈԳԻ Կ՚ԱՂՕԹԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՍԷՅՆԹ ՃՈՆ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Սէյնթ Ճոն տը Տիվայն, որ կը նկատուի աշխարհի մեծագոյն կոթիկ ճարտարապետութեամբ տաճարը, Նիւ-Եորքի մէջ եւ որ այս տարի նշեց իր հիմնադրութեան 100-րդ տարեդարձը, եղաւ 10-րդ տարին ըլլալով, դարձեալ աշխարհի խաղաղութեան համար տեղի ունեցող հանդիսութեան ժամադրավայրը, տարեվերջի օրը՝ 1992 Դեկտեմբեր 31: Այս տարուան աղօթքներն ու համերգը նուիրուած էր Ղարաբաղի ժողովուրդի եւ երկրին խաղաղութեան:

Կարելի է նկատել այս ձեռնարկը տարուան կարեւորագոյնը Ղարաբաղի նուիրուած յիշատակումի թէ բողոքի այլազան ձեռնարկներուն: Նախաձեռնութիւնը եղաւ «Ղարաբաղի Օգնութեան Հիմնադրամ»ին, որ վերջերս կը տանի շնորհալի գործ յօգուտ Ղարաբաղի մեր եղբայրներուն, ատենապետութեամբ երիտասարդ ճարտարարուեստական Անդրէաս Ռուպեանի եւ իր գլխաւորած յանձնախումբին, որուն մաս կը կազմեն Նիւ-Եորքէն եւ Նիւ-Ճըրզիէն ծանօթ ազգայիններ ամէն յարանուանութենէն, գաղափարական ու կուսակցական շրջանակէ եւ անկախներէ: Այդ օր ներկայ գտնուեցան Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Մեսրոպ Արք. Աշճեան։

Ներկայ գտնուող Հայեր հպարտութեամբ հետեւեցան երկու եւ կէս ժամ տեւող յայտագրին, անոնք խանդով բեմի վրայ բարձր կը դիտէին Հայոց Եռագոյնը, որ Տաճարի ճիշդ կեդրոնը բարձրացուած էր։ Մուտքին յանձնախումբը զետեղած էր Ղարաբաղի ողբերգութենէն առնուած մեծադիր լուսանկարներ, ինչպէս նաեւ ամէն նստարանի վրայ դրուած էին յիշատակի բացիկներ, Ղարաբաղի մասին տալով աշխարհագրական թէ քաղաքական ծանօթագրութիւն, ներկայ եղող հաւատացեալներուն տալով բացատրութիւն օրուան խորհուրդին մասին:

Յայտագիրը կ՚ընդգրկէր գեղարուեստական բարձրորակ մակարդակ մը ի մի բերելով ծանօթ մեծ անուններ արուեստի աշխարհէն՝ երգի, երաժշտութեան, ինչպէս նաեւ՝ քաղաքական ելոյթներ հանրածանօթ անձնաւորութիւններ զանազան քաղաքական շարժումներէն, Ջինաստանի Թիէնըմէն հրապարակի ազատատենչներէն մինչեւ կիներու ազատագրման ախոյեանները:

Օրուան հանդիսավարը ծանօթ հեռատեսիլի խօսնակ Հէրի Սմիթ «անգամ մը եւս հայկական ցեղասպանութիւն հռչակեց Ղարաբաղի կոտորածները» ու օրուան խորհուրդը նշեց հրաւիրելով Առաջնորդ Խաժակ Արքեպիսկ. որ տայ պատգամը: Հրաւիրուած էր այդ օր Ղարաբաղի քաջ Առաջնորդը՝ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանը, սակայն Ղարաբաղի եւ Հայաստանի շրջափակումի պատճառով չկրցաւ թռիչք առնել ու ներկայ ըլլալ այս մեծ հաւաքին: Ան ցաւ յայտնեց որ վտանգ կը սպառնայ շրջանի հայ ազգաբնակչութեան, որ դարեր ամբողջ ապրած է իր հողերուն վրայ: Ան յայտարարեց թէ տակաւին Ղարաբաղ կը մնայ կղզիացած, ինքն իր մէջ, դուրսի աշխարհէն կտրուած: Ան ըսաւ թէ եօթը տասնամեակներ մարդկային իրաւունքներէ զրկուելէ բացի, այսօր չորս տարիներէ ի վեր մնայուն յարձակման տակ կը գտնուի։ Ան խնդրեց ներկայ հասարակութենէն աղօթելու իր հետ եւ դիմելու միջազգային ընկերութեան կասեցնելու մարտերը եւ վերահաստատելու խաղաղութիւնը Ղարաբաղի հայութեան:

Ծանօթ դաշնակահար Շահան Արծրունի, որ օրուան գեղարուեստական յայտագրի միակ հայ արուեստագէտն էր, աքանչելի կերպով նուագեց Ալան Յովհաննէսի «Լուսածագ»:

Խօսք առնողներէն կ՚արժէ յիշել Սէյնթ Ճոն Տաճարի լուսարարապետ Ճէյմս Փարքս Մորթըն, Ռիչըրտ Կրէյն Եպիսկոպոսը, գեղարուեստական ղեկավար Գարոլին Սթէօսինճըր, Քանթերպրիի Եպիսկոպոսի ներկայացուցիչ ՄԱԿ-ի մօտ Փօլ Ռիվըզ Եպիսկոպոսը, դերասան Էլայ Ուալլաք, կանանց շարժման ղեկավար Պեթի Ֆրիտըն, չինացի ազատատենչ, Լի Լու:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը Հենտըլէն, Հայտընէն եւ Վիվալտիէն նըւագուեցաւ Պրուքլին Ֆիլհարմոնիք նուագախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ՝ Լիւքաս Ֆոսի:

Յուզիչ էր պահը մանաւանդ երբ Տաճարը գրեթէ մթութեան մէջ, իւրաքանչիւրի ձեռին մոմ մը վառած, 10 հազար ներկաներու մասնակցութեամբ «խաղաղութիւն աշխարհի» ձօներգը երգուեցաւ: Նիւ-Եորք՝ զանազան ազգերու, ցեղերու, գոյներու, լեզուներու եւ կրօնքներու կեդրոնը, համաշխարհային ժողովուրդներու այս օրրանին, այս մեծ ոստանին մէջ, տարեփակին այս ամէնը մէկ հոգի եղած կ՚երգէ ու կ՚աղօթէ աշխարհի իրաւ խաղաղութեան։

Յայտագրի վերջաւորութեան առաջնորդութեամբ եկեղեցականներու եւ Անդրէաս Ռուպեանի թափօրը յառաջացուցին դէպի Տաճարի մուտքին, ուր քանի մը տարիներ առաջ զետեղուած էր Հայաստանէն բերուած խաչքար մը, ի յիշատակ հայկական ցեղասպանութեան։ Հոն հոգեւորականներ երգեցին մեր «Հայր Մեր»ը եւ ըրին աղօթք: Ներկայ հայ հաւատացեալներ զարդարեցին ծաղիկներով:

Անգամ մը եւս մեր, բոլորիս, սրտի շնորհակալական խօսքը կ՚երթայ Նիւ-Եորքի Ղարաբաղի շարժումին արթուն պահակներուն, մեր ժիր տղաներուն, ղեկավարութեամբ՝ Ա. Ռուպեանին, որոնք կրցան աս մեծագոյն հաւաքը տարուան նուիրել տալ Ղարաբաղին:

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Բանկալթիի Մխիթարեան վարժարանի ընդարձակ սրահներուն մէջ տեղի ունեցած է Ամանորի հանդիսութիւնը, Դեկտեմբեր 31-ին, որու ընթացքին մանկապարտէզ այցելած է Կաղանդ Պապան։

*

ՊՈԼՍՈՅ Ազգ. հիւանդանոցի երդիքին տակ, Դեկտ. 31-ին յարգանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է այն բժիշկներուն ի պատիւ, որոնք իրենց ասպարէզին 40 եւ 50 տարիները նուիրած են։ Կարճ արտայայտութիւններ ունեցած են մեծարեալ բժիշկները, որոնց յանձնուած են արծաթեայ յուշանուէրներ: Հաւաքոյթին յատկանշական կողմերէն մէկը եղած է ակնաբուժութեան նորակառոյց փոլիքլինիքին բացումը: Ան օժտուած է արդիական վերջին սարքաւորումներէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾՆՈՒՆԴԸ ՎԻԷՆԻ ԾՈՒԽԻՆ ՄԷՋ

Յունուար 10-ին, Կիրակի օր, Վիէնի Սուրբ Թէօտորոս Մատուռը մեծ թիւով հաւատացեալներով լեցուած էր: Անոնք, իրենց իսկ խոստովանութեամբ, եկած էին ոչ միայն ստանալու համար Քրիստոսի ծննդեան աւետիսը այլեւ հաղորդուելու համար իրենց հայրենակից քոյրերուն եւ եղբայրներուն հետ: Պատարագի աւարտին տեղի կ՚ունենար Ջրօրհնէքի գեղեցիկ արարողութիւնը որ կատարուեցաւ ջերմեռանդութեամբ:

Սրբազան արարողութենէն անմիջապէս յետոյ, ներկաները կը հիւրասիրուէին հոգաբարձուներուն կողմէ գինեձօնով մը։ Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան Նոր տարուան իր մաղթանքները կը փոխանցէր ներկայ հասարակութեան թելադրելով որ իւրաքանչիւր վիէնցի, խաղաքապետ Լուի Մերմազին նամակ մը գրէր որպէսզի ֆրանսական կառավարութիւնը առանց յապաղումի իր ձայնը բարձրացնէ ի պաշտպանութիւն Հայաստանի։

Քանի մը օրեր առաջ, հոգեբարձութիւնը տեղական մամուլին մէջ յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած էր հետեւեալ տողերով՝ «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հաւատացեալները առանց ափսոսալու հրաժեշտ պիտի առնեն 1992 տարիէն, որովհետեւ ան ողբերգութիւններով լեցուն տարի մը եղաւ, յատկապէս Արցախի մէջ ուր ամէն օր, անմեղներ կը զոհուին ադրբեջանական օդային ուժերուն արձակած ռումբերուն կամ հրթիռներուն պատճառով: Եթէ ոչ մէկ միջազգային միջամտութիւն կատարուի, Հայաստան 1993-ին կը թեւակոխէ իր շրջափակումին հինգերորդ տարին: Ահռելի շրջափակում մը մասնաւորապէս ձմրան այս խիստ եղանակներուն երբ ջերմաչափը կ՚իջնէ 0-ի տակ մինչեւ 20 աստիճան, մեծ թիւով զոհեր պատճառելով մանուկներուն եւ տարեցներուն մէջ: Մեր մաղթանքն է որ 1993-ին վերջապէս վերջ տրուի այն քար լռութեան որ կ՚իշխէ հայ ժողովուրդին դէմ կատարուող այս նոր ոճիրին վրայ: Աշխարհին կը մաղթենք խաղաղութիւն եւ եղբայրութիւն, մեր երկրին եւ յատկապէս Վիէնի մեր համաքաղաքացիներուն՝ առողջութիւն, երջանկութիւն եւ բարօրութիւն»։

ԿՈՐԻՒՆ

*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԻԷՆԻ ԾՈՒԽԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի հնագոյն գաղութներէն մէկը ըլլալով հանդերձ, Վիէնի գաղութը տարիներ շարունակ չունեցաւ եկեղեցական աշխոյժ կեանք։ Կաթողիկէ եւ Բողոքական համայնքները յիսունական եւ վաթսունական թուականներուն ունեցան իրենց հոգեւոր հովիներն ու աղօթավայրերը, իսկ Առաքելական Եկեղեցւոյ անդամները կը գոհանային քանի մը հովուական այցելութիւննով։

1985-ի Դեկտեմբեր 24-ին, Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի տնօրինութեամբ եւ բարեհաճ կարգադրութեամբ կը հիմնուէր Վիէնի Ծուխը: Ծխականներուն հոգեւոր կարիքները յագեցնելու համար, Եպիսկոպոսը կը նշանակէր հոգեւոր հովիւ մը եւ քանի մը տեղացի հայրենակիցներուն կը յանձնէր հոգաբարձութիւն մը կազմելու պարտականութիւնը: Այդ թուականէն սկսեալ, կանոնաւոր ձեւով, ամիսը մէկ անգամ, պատարագ կը մատուցուի Սուրբ Թէօտորոս ֆրանսական Կաթողիկէ մատուռին մէջ: Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ տեղւոյն դպրաց դասը նուագակցութեամբ երգէոնի: Ասկէ զատ, Հոգաբարձութիւնը կը փորձէ սատար կանգնիլ համազգային բնոյթ ունեցող բոլոր ձեռնարկներուն (Հայկական դատի հետապնդում, Արցախի պաշտպանութիւն, Հայաստանի օժանդակութիւն եւայլն...): Նման աշխատանքներ կը տարուին նաեւ այլ յարանուանութեանց շրջանակներուն մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արարատ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Սաեփան Մէնէճեան եւ Թալին, Օր. Անահիտ Մարգարեան կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 24, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Բաքելեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

NOUVEAU

Versez la taxe d'apprantissage à «TEB-ROTZASSERE».

Chefs-d'entreprises, comptables, ceci vous concerne.

Pour obtenir le bordereau et pour tout renseignement :

Tél. : 43.81.01.72 ou Fax : 43.84.53.56

15e ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE

SAHAK-MESROP

en hommage à Wardan SARXIAN

Vendredi 22 Janvier à 20h45

ABBAYE SAINT-VICTOR

sous la direction de KHATCHIG YILMAZIAN

EMMA PAPIKIAN
Soliste de l'Opéra d'Erevan

Au piano
JULIETTE YILMAZIAN

Solistes de la Chorale
Eva Artinian
Vartouhi Minassian
Antranik Minassian

Réservations : Cathédrale Arménienne
91. 77. 84. 70

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրեն իրենց բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը 14·30–ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, rue Saint-Bazile

Կարեւոր օրակարգ.

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Համազգայինի ԴԻՄԱԿ Թատերախումբը
Մարտ – 19, 20, 21 –

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ Վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր մահացած ընկերուհիներու յիշատակին Կիրակի, Յունուար 24–ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

CANAL+
588 rue Paradis

HENRI VERNEUIL

2ème volet de la saga de la famille Zakarian adaptée de Mayrig

Dimanche 24 Janvier	8 heures 30
Mardi 26 Janvier	10 heures 25
Vendredi 29 Janvier	0 heures 45
Mardi 2 Février	15 heures 55

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԹԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՃԱՇ

Կիրակի, փետրուար 21, ժամը 13-ին

Մայր Եկեղեցւոյ
"Նուրհան Ֆրէնկեան" սրահին մէջ

Ճաշի ծախքերու
մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.

Արձանագրուիլ մինչեւ Կիրակի փետրուար 14 ներառեալ, հեռաձայնելով Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին՝
43 · 59 · 67 · 03

LE CENTRE CULTUREL
SAINT MESROB

accueille

l'écrivain conteur et traducteur

Albert ANDONIAN

qui présentera ses œuvres
(Prose et poème)

durant une soirée littéraire

le jeudi 21 janvier à 20 h 30

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine ou Monge

—— Entrée libre ——

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ – ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս նախատեսուած էր, «Ինքնորոշուած Արցախի Օգնութեան Միութեան» (A.A.K.A.) Արցախի ի նպաստ կազմակերպած վիճակահանութեան շահող թիւը եղաւ 1992, Դեկ. 31-ի «Tac-o-Tac»ի վերջին երեք թիւերը կրող տոմսը։ Շահող թիւ՝ «9 0 9» տոմսը ունեցողը կրնայ դիմել Միութեանս, ստանալու համար վիճակահանութեան նուէր «Renault Clio» կառքը, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւին՝ 43 · 68 · 68 · 61։

Հաշուետուութիւն՝

Մուտք	Ֆրանք
ծախուած տոմս 1000 × 100	100·000
Ծախք	1·500
«Renault Clio»ի գինը	57·000
Շահ	41·500

Այս գումարը, ինչպէս նաեւ Միութեանս կողմէ հանգանակուած այլ գումարներ, ամբողջութեամբ պիտի օգտագործուին Արցախի մեր հայրենակիցներուն մղած ազատագրական պայքարին օժանդակելու համար։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

28-ամեայ Հայ օրիորդ մը տրամադիր է ամբողջ օրը կամ մասնակի երախայ նայելու եւ տնային այլ թեթեւ գործեր ընելու։

Հեռաձայնել՝ ժամը 20–էն վերջ
45 – 18 – 14 – 96

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարտ 20, Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի տարեկան պարահանդէսը – բացառիկ անակնկալ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեւրան-Լիվրիի Տիրուհի Միսաքեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի. – Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Փուշուճեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փափազեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Փուշուճեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Կապենց 500-ական Ֆր.։

**

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Բ. Պատուական 800 Ֆր., Տիկին Պատուական-Սիպուլէ, Օր. Ս. Ուստուլիկեան 1000-ական Ֆր., Տիկին Վ. Համբարձումեան 200 Ֆր., Օր. Մ. Ղազարեան 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Թիրեաքեան 2000 Ֆր.։

MCA
Villeurbanne

Les heures d'ouverture et de fermeture de la *Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne* sont :

— 10h / 12h — 14h / 20h

Du Mardi au Samedi inclus

N° de téléphone :

Foyer	78 94 37 36
Bureau	78 93 57 43

Permanence : Anaïd Ghendjian.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24

Երկրորդ Կիրակի, յետ Ս. Ծննդեան։

Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը 8·30–ին։

Պատարագ ժամը՝ 10–ին։

Կը պատարագէ՝

ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հոգեհանգիստ կը կատարուի ժամը՝ 11·45–ին։

ՎԻԷՆ

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կարելի է դիմել բոլոր կրօնական արարողութիւններուն համար, մկրտութիւններ, պսակադրութիւններ, յուղարկաւորութիւններ։

Հոգաբարձութիւնը կազմուած է հետեւեալ անձերէն. –

Հոգեւոր հովիւ՝ Տ. Զաւէն Վարդապետ Աւետիքեան – հեռ. – 77 – 32 – 60 – 29, Պր. Մամբրէ Ալթունեան, Պր. Սամուէլ Գումուճեան – հեռ. – 74 – 31 – 52 – 51, Պր. Համբարձում Հաճենեան – հեռաձայն՝ 74 – 58 – 01 – 37, Պր. Հայկ Միլեան – հեռ. – 74 – 85 – 81 – 18, Պր. Արա Սուքիասեան – հեռ. – 74 – 85 – 72 – 34, Պր. Սուքիաս Սուքիասեան – հեռաձայն՝ 74 – 85 – 72 – 34

Հոգաբարձութեան հասցէն. –
Eglise Arménienne
Conseil Paroissial de Vienne
1, Quai Pajot, 38200 Vienne

Պատարագ կը մատուցուի ամսուան երկրորդ Կիրակին, ժամը 10–ին, Սուրբ Թէոդորոս մատրան մէջ։
1, Place St. Paul — Vienne.

Gagnez
UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES

(valeur 40.000 F)

à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB-Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

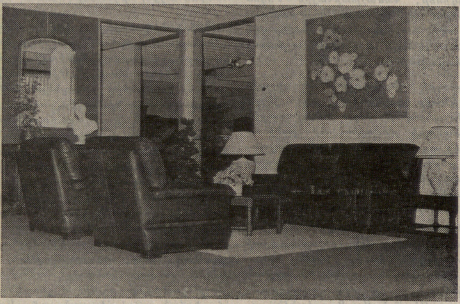
Renseignements: 45. 20. 03. 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles
Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

Մանուկներու Օրը

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»

le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants

le Dimanche 24 Janvier à 15 heures

à la M C A — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN

Spectacle animé par *Antoinette et son «Cirque Plein d'Air»* suivi d'une *Boom* pour les enfants.

Entrée libre • Venez nombreux

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22
VENDREDI
22 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 17.979 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — N° 17.979

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ԳՆԴԱԿՈԾՈՒՄՆԵՐ, ՑՈՒՐՏ ԵՒ ԱՆԲԱՒԱՐԱՐ ԿԱԶ

Յունուար 21-ին ալ կացութիւնը բարելաւուած չէր, ինչ կը վերաբերի կազին եւ ցուրտն ալ բաւական սաստիկ էր (գետնին վար 12) ու ժողովուրդը կը տառապի: Աւելորդ է ըսել թէ հիւանդներուն թիւն ալ զգալի յաւելում կրած է այս շրջանին, շատ հասկնալի պատճառներով: Կազը, Յունուար 21-ի առաւօտեան տուեալներով 4,8 միլիոն խորանարդ մեթր էր:

Ռազմական գետնի վրայ, Յունուար 20-ին, առաւօտեան ժամը 8-էն ազրպէջանական բանակը հրասայլային լայնածաւալ յարձակում մը ձեռնարկած է Լաչինի անցքին վրայ՝ Ղուպաթլիի դիրքերէն: Սակայն ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպանութեան ուժերը կացութիւնը իրենց հակակշռին տակ կը պահէին: Միւս կողմէ, նոյն օրը Ազրպէջանի ռազմական օդուժը սխալմամբ գնդակոծած է Ասկերանի շրջանի Ղարադլուխ գիւղի մօտակայքի իրենց սեփական դիրքերը: Իսկ Յունուար 19-ի իրիկունը Կիչան եւ Սրխաւենդ գիւղերու ուղղութեամբ թշնամիին ձեռնարկած գրոհը ետ մղուած է հայ ինքնապաշտպան ռազմիկներու կողմէ: Յունուար 20-ի տուեալներով այդ գիւղերը հայկական հսկողութեան տակ էին: Մինչ Յունուար 19-ի իրիկունը, ազրպէջանական 9 սաւառնակներ ներխուժած են Ասկերանի շրջանի օդային տարածքը, ռումբեր արձակելով Խոջալուի եւ Շուշիի վրայ: Փոխադարձ կրակով վար առնուած է անոնցմէ մէկը:

Յունուար 20-ին, գնդակոծումները շարունակուած էին Տաւուշի շրջանի Մովսէս, Այգեպար եւ Կարմիր Աղբիւր գիւղերու վրայ: Ազրպէջանական ուժերը կրկին յարձակած են Լաչինի գօտիին հարաւը եւ ետ մղուած, բայց գնդակոծած են Տիգրկի հայկ. դիրքերը, նաեւ Մարտակերտի Վանք գիւղը ռումբերու թիրախ եղած է:

Յունուար 13 – 14-ին, ամէնէն բուռն ռմբակոծութիւնները եղած էին Գորիսի վրայ ինչպէս գրած էինք (Յունուար 15) եւ կ'իմանանք որ զգալի վնասներ կրած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

**

Արմա – Աթայէն վերադարձին Յունուար 20-ին Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան ընդունած է Փարիզի քաղաքապետարանի պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ՝ քաղաքապետ Ժ. Շիրաքի խորհրդատու Փիէր Լըլուշի: Նախագահը յիշեց նաեւ թէ, Ֆրանսան այն առաջիններէն եղաւ, որոնք Հայաստանի հետ կապեր հաստատեցին թէ քաղաքական եւ թէ մարդասիրական օգնութեան բնագաւառներուն մէջ, ընդգծած է Հայաստանի ներկայի հարցերը, որոնց կապակցութեամբ ան կ'ակնկալէ Ֆրանսայի աջակցութիւնը: Համարակից կարծիքն այն է, որ երկու երկիրներու յարաբերութեանց մէջ որեւէ խոչընդոտ չկայ:

**

Ջուարթնոց օդակայանի քաղաքացիական օդուժի օդաչուներու կազմը որոշած է Յունուար 20-էն դադրեցնել բոլոր թռիչքներու սպասարկումը, բացի Կարմիր Խաչի եւ խանգարում ունեցող օդանաւերէն: Այս առթիւ գումարուած ընդհանուր ժողովին նշուած է թէ, գործադուլը կը շարունակուի ցորչափ պաշտօնական չէ թողած Հայաստանի քաղաքացիական օդուժի վարչութեան պետ Դմիտրի Աթպաշեանը: Ան եւ իր օգնականները Սեպտեմբեր 9-ին հեռացուած էին իրենց պաշտօններէն եւ ձերբակալուած:

ԱԶՐՊԷՋԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ազրպէջանի Արտաքին Նախարար Ղասիմով Անգարայի մէջ խօսելով Ղարաբաղի հարցին մասին ըսած է թէ Ժնեւի հաշտութեան բանակցութիւնները ձախողած են հայկական յարձակումներու պատճառով որոնք Յունուար 10-ին կատարուած են Ղուպաթլիի եւ Զանգելանի վրայ: Ան ըսած է թէ կողմերուն միջեւ համաձայնութիւն գոյացած էր հրադադար հռչակելու, բախումի կէտերուն վրայ միջազգային դէտեր զետեղելու եւ Ղարաբաղի ծանր զէնքերը դուրս բերելու մասին:

Պատասխանելով Լաչինի ու Շուշիի պարպումին նախապայմանին մասին հարցումի մը, ազրպէջանցի նախարարը ըսած է. – «Լաչինն ու Շուշին օրակարգի վրայ էին, բայց հաշտութեան ծրագրին մէջ տեղ չգրաւեցին: Անոնք նկատուեցան պարագայ մը որ ձեռք պիտի առնուէր ընդհանուր հաշտութեան հոլովոյթին մէջ: Նախապայման չհամարուեցան»:

Ղասիմով ըսած է թէ բանակցութիւնները շարունակելու ջանքերը վերջ գտած չեն, թէեւ տակաւին յստակ վայր ու թուական որոշուած չէ: Հաշտութեան համաձայնութենէն ետք, Մինսկի ժողովին ձեռք պիտի առնուի Ղարաբաղի օրինավիճակին հարցը:

Այս մասին ըսուածը այն է որ հայ փոքրամասնութեան պիտի տրուին այլ ազգային փոքրամասնութիւններու վայելած իրաւունքները: Այսինքն՝ մշակութային ինքնավարութիւն: Հողային անջատում ի յառաջագունէ մերժելի պարագայ է: Ազրպէջանի սահմանադրութիւնը միութենական պետութիւն մը նկատի ունի ուր բոլոր փոքրամասնութիւնները նոյն իրավիճակը կ'ունենան: Ղասիմով ըսած է թէ խորհրդային շրջանին Ղարաբաղի ինքնավարութիւնը մշակութայինէն աւելի լայն սահմաններ ունէր, սակայն այսօր այդ աւելին անկարելի է, քանի որ Ազրպէջանի համար փոքրամասնութիւնները իրաւահաւասար տարրեր են:

Ղասիմով Անգարա կը գտնուի քաղաքական շփումներու համար որոնց գլխաւորն է Ղարաբաղի հարցը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՍՆԻՈՅ սերպ երեսփոխանները 15-ի դէմ 55 ձայնով համաձայնեցան Պոսնիոյ համար առաջարկուած սահմանադրական ծրագրին, զոր իրենց պարագլուխը՝ Գարատզիչ արդէն ընդունած էր, անցեալ շաբաթ, Ժընեւ: Այս արդիւնքը առիթ կու տայ որ բանակցութիւնները վերսկըսին Ժընեւ, Շաբաթ օր: Միւս կողմէ, մահմետական եւ խրուաթ հրադադար մը ստորագրեցին, Ժընեւի ժողովին երկու նախագահներուն հովանաւորութեան տակ (Սայրըս Վէնս եւ Լորտ Օուըն):

ՔԼԻՆԹԸՆ, որ պաշտօնի գլուխ անցաւ Յունուար 20-ին, ճառ մըն ալ խօսեցաւ այդ առթիւ, հաստատեց. – «Միացեալ Նահանգները պէտք է շարունակեն «Նոր աշխարհ» մը առաջնորդել, աւելի ազատ, բայց նաեւ անկայուն դարձած համայնավարութեան փլուզումով»: Իր հայրենա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՂԱՏՈՆ, ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ԱՅԲ»

Տարաձայնութիւններ, շշուկներ շաբաթներէ ի վեր կը շրջին Փարիզի հայ գաղութին մէջ: Բանն ինչո՞ւմն է. – «Լըսեցի՞ք, «ԱՅԲ» ձայնասփիւռը սնանկացեր է, դատական հաշուեյարդարն ալ կատարուեր է Դեկ. 14-ին, հոն աշխատող երկու անձերն ալ նամբու դրուեր են»:

Լսեցինք: Ամէն կողմէ լսեցինք, բայց, սպասեցինք որ լսենք պէտք եղած տեղէն, բուն աղբիւրէն, այսինքն՝ «ԱՅԲ» ձայնասփիւռի կայանէն, խորհելով որ քանի որ ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ըլլայ այդ մասին, երբ նոյնիսկ «դժուարութիւնները հարթելու» համար «բացառիկ եւ առատաձեռն աջակցութեան» կոչերը չեն դադրիր, յաճախ յանդիմանական ոճով, սխալ պէտք է ըլլայ: Նախընտրեցինք նախ ստուգել եւ ստուգեցինք «ԱՅԲ»էն իսկ, որ հաստատեց թէ մեր լսածները ճիշդ են: Քանի մը օր ետք ալ, արդէն, երկու պաշտօնաքրկուածներէն (Փաթրիք Փափազեան եւ Այգ Փոթուքեան) այդ առնչութեամբ մամուլի հաղորդագրութիւն մը ստացանք, որու կցուած էին աշխատանքէ հեռացուելուն երկու նամակներ, ստորագրուած հաշուեյարդարը կատարող պաշտօնակատարին կողմէ:

Ուրեմն, ճիշդ է, որ SUTAP ընկերութիւնը մատակարարը՝ «ԱՅԲ»ի սնանկացեր է (2-ուկէս միլիոն Ֆր.ի մասին կը խօսուի) եւ Դեկտեմբեր 14-ին, Փարիզի Առեւտրական Գրասենեակը տուեր է իր վճիռը անոր liquidation judiciaire-ը հռչակելով (ի դէպ, շատ օգտակար պիտի ըլլար այս եւ նոյնանման բառերու, օրինակ՝ mandataire judiciaire, liquidateur, juge commissaire, dépôt de bilan եւլն., եւլն., համապատասխան հայերէնը գտնել, բարելաւելու համար հայերէնի իրաւաբանական բառամթերքը, որ բաւական աղքատ է):

Այդ թուականէն ի վեր, «ԱՅԲ» նուազագոյն պարկեշտութիւնը չունեցաւ կացութեան տեղեակ պահելու իր ունկնդիրները: Եղա՞ւ: Ըստ մեզի՝ ոչ, մանաւանդ երբ յիշենք թէ ի՛նչ վարպետութիւններով (հեղինակաւոր ծանօթ անձնաւորութիւն մը պիտի ըսէր *մանեվրներով*) «ԱՅԲ» ռատիօ «Ազգ»ի ձեռքէն առաւ ձայնասփիւռի կայանի արտօնութիւնը, հակառակ անոր որ «Ազգ»ի շուրջ համախմբուած էին գաղութիս բոլոր կազմակերպութիւնները: Եւ առաւ այն հիմնական պատճառաբանութեամբ (cahier des charges) պատկան իշխանութեանց մօտ որ ինք առեւտրական բնոյթ ունի եւ ոչ ոքի նիւթական օժանդակութեան կը կարօտի:

Արդիւնքը տեսանք: Եւ ըսել թէ, դեռ անցեալ Օգոստոսին, արտօնութիւնը նորոգուեցաւ, երբ «ԱՅԲ» արդէն «դժուարութեանց» մէջ մխրճուած պէտք է ըլլար. ի վերջոյ նման մասշտապի liquidation մը Օգոստոսէն Դեկտեմբեր չի պատահիր:

Սխալ չհասկցուինք: Գոհունակութեամբ չէ որ կ'արձագանգենք այս բոլորին: Ընդհակառակն: Նախ, որովհետեւ, պատահածը ամօթ մըն է մեր գաղութին համար, եթէ նոյնիսկ այդ կայանը ի'րը չէ եւ նաեւ այն պատճառով որ հայկ. կայան մը անհրաժեշտ եւ օգտակար է (հոս խնդրոյ առարկայ չենք ըներ յայտագրի աղքատութիւնը ոչ ալ «գեղարուեստական բաժին»ը) եւ այս գործելակերպով, կը թուի որ վտանգուած է:

Այս ամբողջը շատ տխուր երեսներէն մէկն է մեր գաղութին պարզած պատկերին:

Տխուր, մանաւա՛նդ, երբ տարրական ճշմարտութեան մը յայտնաբերումէն կը խուսափին անոնք որոնք սակայն, այլ մարզերու մէջ, դաստիարակչական պատգամներ տալէ չեն խուսափիր:

Արիստոտէլ, որ անծանօթ մը չէ «ԱՅԲ»ի տնօրէնութեան, կ'ըսէր՝ «Պղատոնը կը սիրեմ, բայց, աւելի կը սիրեմ ճշմարտութիւնը»:

ԱՐՓԻԿ

POUR CHYPRE

Ինչպէս գրած էինք, Յունուար 20-ին, Փարիզի Փալէ տէ Քոնկրէին մէջ, մեծ երեկոյթ մը կը տրուէր՝ «Կիպրոսի համար» գլխաւոր մասնակցութեամբ փիրքացի մեծ երգիչ՝ Ժորժ Տալարասի: Հարկ է խոստովանիլ, մանաւանդ անոնց համար որոնք դեռ չեն լսած այս երգիչը, որ ան լիովին կը համապատասխանէ իր համբաւին:

Փալէ տէ Քոնկրէն լեցուցած էին Յոյներ, յոյն Կիպրացիներ, նաեւ Հայեր եւ Ֆրանսացիներ, որոնք խանդավառ եւ ուրախ երեկոյթ մը վայելեցին, ուր երգին եւ երաժշտութեան կ'ընկերանար քաղաքական դիրքորոշում մը ի նպաստ Կիպրոսի, որ 19 տարի է գրաւուած կը մնայ Թուրքերու կողմէ:

Ամբողջ յայտագիրը, սկիզբէն, վարեց Ժորժ Տալարաս, նախ դիպուկ ելոյթով մը կղզիին գրաւման մասին, շեշտելով թէ Թուրք բանակը պէտք է մեկնի, ապա իր երգերով: Այս առաջին բաժնին, երգերով, իրենց գնահատելի մասնակցութիւնը բերին նաեւ Ժորժ Մուսթաքի (միակը որ ֆրանսերէն երգեց) եւ Տիմիթրա Կալանի եւ անշուշտ երաժիշտներ: Երկրորդ բաժինը ամբողջովին սահմանուած էր Ժ. Տալարասի, որ արտակարգ խանդավառութիւն ստեղծեց սրահի մէջ, ուր հանդիսականներ կը պարզէին կիպրական դրօշակը, մինչ երիտասարդներ կը սկսէին յունական պարերով ընկերանալ երգիչին, սրահին նրբանցքներուն մէջ: Իսկապէս եզակի երեկոյթ մը: Հանդիսականներուն տրամադրութեան տակ էր նաեւ երեկոյթին առթիւ լոյս տեսած ճաշակաւոր եւ շահեկան բովանդակութեամբ գրքոյկ մը, ուր գրութիւններ կային Կիպրոսի դեսպան՝ Միքայլիս Աթալիտէսէ, Հելէն Ահրվէլէրէ, Քոսթա Կավրասէ, Էվակորաս Մավրոմաթիսէ (Ֆրանսայի կիպրական համայնքի նախագահ):

Յիշենք նաեւ որ Ժորժ Տալարասի մայրը, 1922-ին եկած է Փիրէա, այլ գաղթականներու հետ, Իզմիրէն փախելով ու վերյիշելով այդ պարագան կ'ըսէ. – «Իմ կարգին, 1974-ին, անմիջապէս որ ռմբակոծութիւններն ու պատերազմը դադրեցան Կիպրոս, գացի երգելու գաղթակայաններուն մէջ»: 43 տարեկան է և իրեն համար Կիպրոս՝ «նման է բաց վէրքի մը ուսին վրայ, որ երբեմն երբեմն կը բացուի ու կ'արիւնի, բայց չի դարմանուիր»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՆՈՐԱԳՈՒԱԾ ԱՆՈՒՆԸ՝ «ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ»

Հայաստանեան մամուլը հետաքրքրական խուրձի մէկ պատկերը եղաւ վերջին տարիներու յեղաշրջումին. անմիջապէս որ արտայայտութեան մենաշնորհի կապանքը փշրուեցաւ, մարզը ողողուեցաւ նորանոր անուններով. հրապարակ իջան թերթեր, պարբերականներ որոնց հասարակաց էր զանգուածներուն ըսելիք նոր խօսք ունենալու յաւակնութիւնը. այնքան բազմազան էր հօսքը որ անոնցմէ շատերը չկրցան խուսափիլ այդ յաւակնութիւնը յուսախաբութեան վերածուած տեսնելէ նոյն զանգուածներուն մօտ: Այսուհանդերձ, ըսելիք անհրաժեշտ խօսքին խութեան հետ խոտոր համեմատական բազմութիւն մը կը շարունակէ դրաւումի տակ պահել հայաստանեան մամուլի դաշտը:

Նոյեմբերին այս բազմութեան աւելցաւ նոր անուն մըն ալ. ան միակն էր որ հակառակ ուղղութեամբ ազդուած էր նորութեան յորձանքէն: Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը բաւական երկար ընդմիջումէ մը ետք «Մեր Խօսքը» մկրտուած՝ վերադարձած է ասպարէզ: Լոյս կը տեսնէ «խմբագրական խորհուրդ»ի մը կողմէ, ամէն Հինգշաբթի օր:

Թերթին առաջին թիւին «Խօսք հաւատամքի» խորագրուած խմբագրականին մէջ «Հայաստանի Կոմկուսի Կենտրոնական Կոմիտէ»ն առաջին տողերէն կը շեշտէ թէ կուսակցութիւնը «վերաիմաստաւորելով իր ուղին, մշակած է նոր ծրագիր ու կանոնադրութիւն»: *Անմիջապէս կը շեշտուի նաեւ թէ կուսակցութիւնը* «վճռականօրէն դատապարտում է նախկինում թոյլ տրուած սխալներն ու վրիպումները, զանգուածային բռնութիւններն ու օրինազանցութիւնները»: *Որպէս կուսակցութեան անցած տասնամեակներու «աննախադէպ» յաջողութիւն հոն տեղադրուած են ժողովրդական տնտեսութեան, գիտութեան, կրթութեան եւ մշակոյթի զարգացումը, սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը, ազգային ապահովութիւնը. ու մինչ այսքանին մէջ արդէն անցեալէն մնացած լոզունգային բաւական բազմութիւն խոնուած է, Կոմկուսը չի վարանիր յաջողութիւններու իր ցանկին աւելցնելու նաեւ բնակչութեան թիւին հնգապատիկ աճը...: Իսկ ինչ կը վերաբերի կուսակցութեան քայքայման, ատիկա կը բացատրուի* «վերնախաւի գործելակերպում ի յայտ եկած ինքնագովութեան, անհեռատես քաղաքականութեան, խօսքի եւ գործի միջեւ եղած հակասութեան» *ներկայութեամբ:*

Ապա կ'ըսուի թէ հակառակ կուսակցական շարքերու նօսրացումին, մնացած են հաւատաւոր զինուորագրեալներ «որոնց համար ամէն ինչից վեր է ժողովրդի բարօրութիւնը, արժանապատուութիւնը եւ ապագան»: *Այս ուժերուն յենած կուսակցութիւնը նպատակ կը հետապնդէ արժանի տեղ գրաւել երկրին քաղաքական համակարգին մէջ: Որպէս այդ, կը տրուին նաեւ քաղաքական վարքագծի նշումներ, ինչպէս՝ նախկին խորհրդային երկիրներու հետ փոխ-յարաբերութիւններու զարգացումը, Ղարաբաղի հարցին բանակցութեան միջոցով լուծումը: Տրամադրութիւն կը յայտնուի նաեւ գործակցութեան, այն ուժերուն հետ որոնք ազգային համաձայնութեան, ժողովրդի համախմբման իրատես, հաշուեկշռուած քաղաքականութիւն կը վարեն:*

Խմբագրականը ազդանուէր ծառայութեան պատրաստակամութեամբ փակուելէ առաջ, կը կրկնէ թէ «խորապէս կը զղջայ» *անցեալի կոպիտ սխալներուն եւ վրէպներուն համար:*

Նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած է հարցազրոյց մը, կատարուած՝ Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղար Սերգէյ Բադալեանի հետ: Ան շեշտելով Համայնավար կուսակցութեան ազգային բնոյթը, հարց կուտայ. «Ակադեմիան, Բիւրականը, Մատենադարանը, Երեւանի տասնեակ յուշարձանները, գիտամշակութային, կրթական, առողջապահական զարգացած համակարգերը, ի՞նչ է, ազգային չե՞ն...: Եւ ովքե՞ր են հայրենասէր, նրա՞նք որ ստեղծել են այդ ամէնը թէ նրա՛նք որ այդ ամէնը այսօր ամայացրում են»: *Ներկայ իշխանութեան ուղղուած այս քօղարկուած մեղադրանքը աւելի կը յստակուի, երբ Ս. Բադալեան կը խօսի ժողովուրդին յուսախաբութեան մասին, ըսելով.* «Երէկ նա մի կտոր հաց ունէր, այսօր այդ կտորն էլ չկայ, ապահովութիւն ունէր, այսօր այդ ապահովութիւնն էլ չկայ...: Ժողովուրդը կարող է շփոթուել, պատրանքներ ունենալ, ուշ ըմբռնել ճշմարտութիւնը, բայց սխալուել՝ երբեք»:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեցուածքին մասին, թերթին յաջորդ թիւին մէջ նոյն դիրքերէն կը յայտնուի նաեւ Վլադիմիր Պետրոսեան: «Այսօր Խորհրդային Հայաստանի 70-ամեայ պատմութիւնը, նրա փորձը ոչ միայն մերժւում է ու ժխտւում, այլեւ քայքայւում են գիտութիւնն ու մշակոյթը, ժողովրդական կրթութեան ամբողջ համակարգը, անուշադրութեան է մատնւում աճող սերնդի դաստիարակութիւնը, մոռացութեան է տրւում իր անվտանգութիւնն ապահովելու համար ժողովրդի մղուող պայքարում այնպիսի կարեւորագոյն արժէք, ինչպիսին հայրենասիրութեան դաստիարակութիւնն է»: *Յայտնապէս, հրապարակին վրայ յայտնուելու քայլին մէջ բաւական քաջալերուած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութիւնը, ազատութեան, անկախութեան գաղափարներով գործի գլուխ անցած ղեկավարներու պայթեան օրինակէն. այն երեւոյթէն որ անոնց «յաջողութիւն»ը մնաց ընդհանուր յեղաշրջումին մակարդակին վրայ, առանց մօտցնելու համայնավար պարագլուխները որոնք արդէն նախընտրութիւն կը գտնեն կատարուած ընտրութիւններու ընթացքին: «Նամակ խմբագրութեան» կոչուած սիւնակի մը մէջ «Մեր յաջողութիւնները» խորագրուած գրութիւնն ալ այս տպաւորութիւնը կը ստեղծէ. Շաւարշ Խաչատրեանի ստորագրած գրութիւնը աւելի շեշտակի կը քննադատէ ներկայ իշխանութիւնը, հարց տալով՝* «Զէնք վերցնելու, դէպի Արցախ գրոհելու կոչերն ո՞ւր կորան, ո՞ւր են չեղած բանակի հրամանատարները...: ...Ո՞վ պէտք է պատասխան տայ հարիւրաւոր զոհերի, ձմրանը մերկ ու սոված, անօթեւան հազարաւոր փախստականների համար»:

Դժգոհութեան նոյն արտայայտութիւնները տեղ գտած են նաեւ Նամականիի բաժնին մէջ որուն առաջինը լոյս տեսած է թերթին 4-րդ թիւին մէջ: Նամակագիր Բ. Տ. որ կը գրէ թէ ինք համայնավար չէ, քանի մը տողով կը պարզէ յուսախաբութիւն մը որ ապահովաբար հասարակաց է շատերու. ան կը գրէ. «Ազատութեան հրապարակից տուն չէի գալիս: Երբ վերջապէս Կոմկուսը թողեց ասպարէզը, ուրախութիւնից արտասւում էի...:

Հիմա էլ եմ արտասւում, բայց ոչ ուրախութիւնից, այլ ամօթից, խաբուելուց, յուսախաբութիւնից եւ ամենասարսափելին, անճարակութիւնից:

Ի՞նչ անեմ, նորի՞ց դուրս գամ փողոց ... Չէ, դա այլեւս չի լինի ... Սարսափում եմ երկրորդ անգամ խաբուելուց»:

Ուրիշ մը՝ Թ. Գ. «Ալան - Թալանի Երեւան» խորագրով տրուած նամակին մէջ անտիրութենէ կը գանգատի, ըսելով. - «ով չի տեսնում որ Երեւանը վերածուել է ճամբեզրին ընկած աւտոմեքենայի, որի պիտանի մասերը անցնող - դարձող հանում, տանում է»:

Այսպէս, «Մեր խօսքը»ի առաջին թիւերը լեցուն են դժգոհութեան, գանգատի բազմաթիւ արտայայտութիւններով. ասիկա եզր մըն է որուն ներկայիս մենաշնորհը չունի համայնավար շաբաթաթերթը, սակայն ան ընդհանուր այս հոգեվիճակին կը միացնէ նաեւ անտեսուած, վարկաբեկուած անցեալի մը ցաւն ալ: Ներսին ու դուրսին կողմէ ազդեցութեան գօտիներու, շահերու անողոք բախումի ասպարէզին վերածուած այսօրուան Հայաստանին մէջ շատ բնական է համայնավար տարրին վերայայտնութիւնը. անոր մամուլն ու անով յայտնուած բողոքն ալ. յանուն իրենց, յանուն առողջ ու գործարար ընդդիմութեան մը բացակայութեամբ տառապող քաղաքական ոլորտին, ցաւալի է այն երեւոյթը որ դառնութեան, դժգոհութեան էջերով լեցուած թերթին թիւերուն մէջ չի տրուիր քաղաքական ծրագրի մը ուրուագիծը: Կուսակցութիւնը, որպէս այդ, իր ներկայութիւնը արդարացնելիք, ստեղծուած անելէն ելք ցոյց տալիք ոչինչ կ'ըսէ, բացի այն որ կը մնայ ընդհանուր կեցուածք մը բնորոշող շատ ընդհանուր տողերու մէջ:

Հայաստանի ժողովուրդը այնքան ժխտականներէ ետք յուսախաբութեան լայն բաժինն ալ ճաշակած, գործնական լուծումներով լրջօրէն հետաքրքրուած ընդդիմութեան մը պէտք ունի անհրաժեշտօրէն: Այդ դրաւը գործով եւս ցոյց տալու յանձնառութեան տրամադիր կազմակերպութիւններ կամ անձեր միայն թեկնածու կրնան ներկայանալ ժողովուրդին հաւատքը վերագրաւելու դժուարին քայլին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

200 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԼՈՒՏՈՎԻԿՈՍ ԺԶ. ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

200-ամեակը Լուտովիկոս ԺԶ.ի գլխատման թուականին (1793, Յունուար 21) պատճառ է որ մամուլի էջեր լեցուին, նոր գիրքեր լոյս տեսնեն, մէկ խօսքով՝ անգամ մը եւս դատավարութիւնը տեսնուի Ֆրանսայի այն թագաւորին, որ ծնունդ տուաւ Յեղափոխութեան: «Մոնտ»ի մէջ (Յունուար 17 / 18) Նիքոլա Վէյլ ամփոփ կերպով կը ներկայացնէ գլխատման եւ անոր նախորդող դատավարութեան օրերը:

Շատ մարդ չկայ Յունուար 21-ի այդ օրը, Փարիզի փողոցները: Ցուրտ է եւ խոնաւ: Ժամը 10-ի մօտ, քաղաքապետին կառքը կը հասնի Յեղափոխութեան (յետագային՝ Քոնքորտ) հրապարակը, որ լեփ լեցուն է: Թագաւորը կ'իջնէ, իրեն կ'ընկերանայ իր խոստովանահայրը, իրլանտացի աբբայ մըն է: Ամբողջ ճամբուն երկայնքին, թագաւորը Դաւիթի սաղմոսները եւ մահամերձներու աղօթքը կարդացած է: Կը թուի որ լաւ պատրաստուած է մահուան: Յոյս չունի որ դաւադրական շարժում մը զինք փրկէ: Ազգային պահակազօրքը լեցուցած է հրապարակը: Թերեւս կը ցաւի որ քանի մը խօսք պիտի չկարենայ ընել հաւաքուած բազմութեան: Վերջին խօսքեր:

Հազիւ քանի մը խօսք կ'արտասանէ, երբ, հակառակ իր բողոքներուն ձեռքերը կը կապեն: Բարկութեան ճիչ մը կ'արձակէ: Թմբկահարումը ձայնը անլսելի կը դարձնէ: Ժամը 10.20 կ'անցնի, Լուտովիկոս ԺԶ.-ի գլուխը կ'իյնայ: Բոլորին կարծիքն այն է թէ արժանավայել եւ քաջ կեցուածք մը ունեցած է: Ականատեսներն ու պատմաբանները միշտ հիացումով պիտի արտայայտուին:

**

1792-ի ձմեռը, պայքարը սուր է Ժիրոնտէններու եւ Մոնթանեարներու (չափաւոր եւ ծայրայեղ) միջեւ Ժողովին (Խորհրդարան) տիրապետութեան համար: Դատավարութեան երկայնքին, 1792 Նոյեմբեր 7-էն 1793 Յունուար 21, Յեղափոխութեան պատմութիւնը կը կեդրոնանայ Թիւիլրի այդ սրահին մէջ (անցեալին՝ «Պարոնին Թատրոնը») ուր նոր Ժողովը տեղաւորուած է: Խորհրդարանական իսկական ողբերգութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ, երեք արարով եւ որոնց ամէն մէկը վերջ կը գտնէ չափաւորներու պարտութեամբ եւ որու գրաւականն է Յեղափոխութեան ղեկավարութիւնը:

1792, Նոյեմբեր 13-ին «պահպանողական - դաւաճանի» երեսփոխան՝ Մորիսոն, թագաւորին վերաբերող նիստի առաջին օրն իսկ կ'առարկէ որ Ժողովը որեւէ օրինաւոր հիմք չունի թագաւորը դատելու. այս վերջինը անձեռնմխելի անձ հռչակուած է 1791-ի Սահմանադրութեամբ: «Մոնթանեար»ի մէկ մասը նաեւ դէմ է դատավարութեան, բայց բոլորովին տարբեր պատճառներով: Իրեն համար, թագաւոր մը, ինքնին՝ ժողովուրդի թշնամի մըն է: Այս «տրամաբանութեան» հեղինակը, դեռ այն ատեն անծանօթ՝ Լուի Անթուան Լէոն Սէն - Ժիւսթ կը կոչուի, մունետիկն է այդ գաղափարին. - «Օր մը, *կը բացագանչէ,* մարդիկ պիտի զարմանան որ 18-րդ դարում նուազ յառաջադէմ էին քան կեսարի օրով. հոն, բռնատէրը զոհուեցաւ Ծերակոյտին մէջ իսկ, առանց ուրիշ ձեւականութեանց քան դաշոյնի երեսուն հարուածներու»:

Իրեն, ինչպէս նաեւ Ռոպէսփիէռի համար, թագաւոր մը, սկզբունքով օտար ըլլալով ընկերային ուխտին, հարցը՝ նուազ զինք դատելու մէջ կը կայանայ քան՝ մեռցնելու:

Չափաւորները փորձ մը եւս կ'ընեն, Դեկտեմբեր 3-ին: Երեսփոխան մը կ'առաջարկէ որ թագաւորը դատելու ժողովին լիազօրութիւնը հաստատուի «նախնական ժողովներու» կողմէ, այլ խօսքով՝ հանրաքուէով, Ժիրոնտէններու տեսակէտն է՝ ժողովուրդին կոչ ընել: Բազմաթիւ երեսփոխաններու համար, սակայն, այդ պիտի նշանակէր ժողովը ապօրինականացնել: Կրնայ տանիլ անիշխանութեան եւ նոյնիսկ քաղաքացիական պատերազմի: Որքան ալ համոզուած ըլլան որ թագաւորը յանցաւոր է, Ժիրոնտէնները սկզբունքով դէմ են մահապատիժին:

Դեկտեմբեր 11-ին, Լուտովիկոս ԺԶ. կը ներկայանայ Ժողովին: Մառա կը նկարագրէ նիստը «Լ'ամի տիւ փէօփլըն» մէջ. - «Ճշմարտութեան կը պարտինք ըսել որ ներկայացաւ վայելչութեամբ, որքան ալ նուաստացուցիչ ըլլար իր դիրքը, երբ քանիցս երեսին կ'ըսէին. - Լուի Քափէ», ինք որ միայն՝ «վեհափառ» լսած էր: Քիչ կը խօսի եւ լաւ չարդարացըներ իր գործելակերպը: Գալով իր փաստաբաններուն՝ Մալզհերպ, Թրոնշէ, տը Սէզ, պաշտպանողական իրենց ձեւը այնքան խղճալի երեւցած է Ժան Ժօրէսի որ ան նոր պաշտպանողական մը գրած է իր «Ֆրանսական յեղափոխութեան ընկերվարական պատմութիւնը» հատորին մէջ:

Վերջին արարը տեղի կ'ունենայ Յունուար 16-ին եւ 17-ին: 36 ժամուան ընթացքին, Ժողովը մի առ մի կը կանչէ երեսփոխանները: 749 երեսփոխաններէն ամէն մէկը պիտի պատճառաբանէ իր քուէն: Արդիւնքը կը հռչակուի. - 721 քուէարկողի վրայ, մահապատիժը առանց յետաձգումի եւ առանց պայմանի քուէարկուած է մէկ ձայնի մեծամասնութեամբ: Յետաձգումի դիմումը կը մերժուի 310-ի դէմ 380 ձայնով: Ժօրէս կը գրէ թէ գլխատումը անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծեց: «Լ'օմ ռեվոլթէ»ի Քամիւին համար, իրաւագիտական ձեւակերպութեանց ներման ցուցադրում մը քաղաքական բռնութեան ծառայող, ոչ աւելի ոչ պակաս է քան Սարսափին եւ յեղափոխական ոչնչապաշտութեան առաջին քայլը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը միշտ Նոր Տարուան առթիւ իր վարչութեան եւ հիմնադիր անդամներու, Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու հետ նշած է Նոր տարին մտերիմ շրջանակի մէջ:

Սակայն, վերջին տարիները վարչութիւնը առաւել ընդարձակեց շրջապատը հրաւիրելով տեղական իշխանութիւնները, հայկական միութիւնները, համակիրներ, ամբողջ տարին իրենց ներկայութեամբ եւ գործնապէս քաջալերողները նաեւ...:

Այս տարի Նոր տարուան մաղթանքներու հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Յունուար 4-ին Վասպուրական սրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ որուն մէջ մեծ թիւով քաղաքական դէմքեր: Յառաջիկայ Մարտ ամսուան երեսփոխանական ընտրութիւնները օտար չէին անշուշտ ցուցաբերուած հետաքրքրութեան եւ փութկոտութեան:

Ծերակուտական – քաղաքապետ Ռոպէր Վիկուռու եւ Պուշ - Տիւ - Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի Նախագահ՝ Լ. Վիէկան շրջապատուած էին երեսփոխաններէ՝ Ժ. Ֆր. Մաթէի, Ռ. Պլում, Մ. Փրդէ, Ժ. Էգոշառ, Ընդհ. Խորհուրդի փոխ – նախագահներէ՝ Ա. Տէքան եւ Ժ. Պոնա, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէ՝ Կ. Թէսիէ, Է. Յակոբեան, Բ. Նազարեան, Ն. Զերտալ, Լ. Վասալ, Մ. Քրիսթոֆըլ, Շրջանային Խորհուրդի ներկայացուցիչը՝ Ժ. Փ. Պէրպէրեան: Նոյնպէս, ներկայ էին Մարսէյլ – Փրովանսի Առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի սենեակի փոխ – նախագահ՝ Է. Սեֆերեան, Ռեֆորմէ Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ՝ Վեր. Մ. Պերթրան, Ռուսական դաշնակցութեան Մարսէյլի փոխ - հիւպատոսը, Հայ Կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետը՝ Անտոն Վրդ. Սարոյեան, Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը՝ վեր. Ժոէլ Միքայէլեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէրճէեան, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը՝ Արտեմիս Աչըքեան եւ Մատըլէն Տապաղեան, գրագէտ – լրագրող՝ Ժան Քէհայեան որ թեկնածու է յառաջիկայ երեսփոխանական ընտրութիւններուն Մարսէյլի 6-րդ ընտրաշրջանին մէջ:

Կարօ Յովսէփեան, Հայ Մշակոյթի Տան անունով ներկայացուց մաղթանքներ ըսելով թէ Նոր տարուան սեմին մարդը միշտ յոյսով կը լեցուի, բայց բառերէն, գաղափարներէն, առաջադրութիւններէն, ցանկութիւններէն անդին ամէն բան կամքի հարց է: Հաւաքական եւ քաղաքական կամքի հարց, որպէսզի Եուկոսլավիայէն, Սոմալիէն մինչեւ Ղարաբաղ դադրին ահաւոր ողբերգութիւնները: Ապա, ընդգծեց Հայաստանի ծանր վիճակը, անհանդուրժելի, անտանելի եւ անմարդկային շրջափակումը որուն հետեւանքով երկրէն ներս կեանքը կանգ առած է, ու այս ձմեռուան սաստիկ ցուրտը եւ անհրաժեշտ ապրանքները, նիւթերու պակասը աւերներ կը գործեն: Կարօ Յովսէփեան, համառօտ կերպով ներկայացուց Հայ Մշակոյթի Տան կատարած գործունէութիւնները 1992-ին ի նպաստ Հայաստանին եւ հուսկ շնորհաւորեց Նոր Տարին եւ մաղթեց ազգերու միջեւ ներդաշնակութիւն, որովհետեւ ներդաշնակութենէն է որ կը ծնի, կը զարգանայ եւ կը ծաղկի մարդոց երջանկութիւնը:

Շրջանային Խորհուրդի Նախագահ Ժան Գլօտ Կօտէնի անունով Ժան Փիէռ Պէրպէրեան գնահատեց Հայ Մշակոյթի Տան գործունէութիւնը եւ յայտնեց Շրջանային Խորհուրդի համակամութիւնը Մարսէյլի Հայ գաղութին եւ Հայաստանի Հանրապետութեան,

Պուշ - Տիւ - Ռոնի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան ջերմ խօսքերով արտայայտեց իր բարեկամական զգացումները, իր յարաբերութիւնները հայ գաղութի հետ եւ յայտարարեց թէ դէպի Հայաստան կատարուած օգնութեան գործողութիւնները պիտի շարունակուին, սակայն իր մտահոգութիւնը կ'երթայ հիմնական լուծումներուն վրայ:

Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուռու, իր կարգին վերահաստատեց իր բարեկամութիւնը իր քաղաքի Հայերուն եւ Հայաստանի հանդէպ: Շեշտեց Մարսէյլի Հայ գաղութի բերած նպաստը քաղաքի ընդհանուր զարգացման: Ապա, վերյիշեց իր երկու այցելութիւնները Թուրքիա, ուր բարձր իշխանութիւններուն մօտ միշտ պաշտպանած է հայ դատը եւ արտայայտած քաղաքական ու բարոյական համակամութիւն Հայերուն ի խնդիր:

Մաղթանքներու այս հանդիսութիւնը, շնորհակալութեան խօսքերով փակեց Զաւէն Կապրիէլեան Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամ:

Ներկաները հիւրասիրուեցան ճոխ «քոքթէյլ»ով մը, պատրաստուած Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու կողմէ, եւ սպասարկութիւնը կատարեցին երիտասարդաց մասնաճիւղի տղաքն ու աղջիկները:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԷՍԻՆ

ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ «ԱՇՆԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ» ՏԱՆ

Տէսինի եւ Լիոնի հայ բնակչութեան մէկ մասը ու շրջանին հայ աւետարանական համայնքը, գրեթէ ամբողջութեամբ, հաւաքուած էին Շաբաթ, Յունուար 9-ին, Նէօնժէսէր փողոց, քաղաքին հանդստեան տան ետեւը, հողաշերտի մը շուրջ:

Գոհունակութիւնը ակներեւ էր շատ մը դէմքերու վրայ, Պատճառ կար, Տարիներու երազ մը մօտ էր իրականութիւն դառնալու: Պիտի կատարուէր հիմնարկէքը շէնքի մը՝ ուր պիտի պատսպարուին, մանաւանդ, ոչ – ինքնաբաւ ծերունիներ, առանց ազգի խտրութեան:

Ձեռնարկը հայկ. է. հայ աւետարանական գաղափարը յղացուած էր տարիներ առաջ. ըսուեցաւ՝ 1987-ին: Լիոն – Վիլէօրպանի համայնքէն երկու հաւատաւոր երիտասարդներ մէջտեղ նետած էին յանդուգն ծրագիր մը՝ բանալ ծերերու պատսպարան մը: Հաւատքը յաղթեց 1993, Յունուար 9-ին, կէս օրուան մօտ, դրուեցաւ եւ կնքուեցաւ, ուրեմն, ապագայ շէնքին «առաջին քարը» Տէսինի քաղաքապետ Փիէր Գրէտոզի կողմէ: Տունը պիտի կոչուի «Աշնան ծաղիկներ»,

Ներկաներուն մէջ, քաղաքապետը միակ պաշտօնական անձը չէր: Հոն էին, հայ գաղութին կողքին Ռոնի նահանգային խորհուրդին նախագահը՝ Միշէլ Մէրսիէ, շրջանային խորհուրդէն ընտրեալներ, շրջանին երեսփոխան՝ Մարթին Տաւիտ, Տէսինի փոխ - քաղաքապետ՝ Պր. Մարկոսեան եւ անշուշտ՝ Հայերու մօտիկ բարեկամ եւ անոնց միշտ օժանդակող՝ նախկին քաղաքապետ Փիէր Մութէն, անդամ, միշտ, նահանգային խորհուրդին:

Պաշտօնական անձերու ներկայութիւնը պատահական չէր: Պէտք էր եղած զօրաշարժի ենթարկել ընկերային, պետական շարք մը կազմակերպութիւններ, կարենալ ապահովելու համար շուրջ երկու միլիոն հին ֆրանքի գումար մը: Ձեռնարկողները զարկած էին պետական դռներ ստանալու համար նպաստ կամ երաշխաւորութիւն՝ փոխառութիւններու: Յաջողած էին:

**

Արարողութիւնը վարեց Պր. Պաղտասարեան: Խօսք առաւ նախ՝ բժիշկ Ֆիլիփ Սարաչտարեանի՝ որ նախագահն է ձեռնարկին պատասխանատու՝ իրերօգնութեան Հայ Աւետարանական Ընկերակցութեան եւ գլխաւոր մղիչը, Պօղոս Հալաճեանի հետ, ծրագրին յառաջդիմութեան, Տուաւ կարգ մը տեղեկութիւններ կառուցուելիք շէնքին մասին:

Ան պիտի ունենայ 60 անկողիններու կարելիութիւն. ծրագրուած է բացումը կատարել տարիէ մը: Հողը դնուած է Տէսինի քաղաքապետութենէն: Ծրագրին ճարտարապետն է Մօրիս Սարայտարեան (Սէն - Թ'Էթիէն):

Խօսք տրուեցաւ, հետզհետէ, ներկայ անձնաւորութիւններուն: Արտայայտուեցան Ժիլպէր Լեւոնեան, նախագահ Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան, Պր. Մէրսիէ եւ քաղաքապետը՝ որ շեշտը դրաւ Հայերու օգտակար ներկայութեան, 70 տարիներէ ի վեր, Տէսինի մէջ:

Միջանկեալ նշենք որ Հայերը, ընդհանրապէս, լաւ համբաւ ունին քաղաքին մէջ, Օժանդակած են, առանց աղմուկի, քաղաքին տնտեսական զարգացման: Այդպէս ըսաւ գոնէ մեզի անգամ մը եւս նախկին քաղաքապետը, Պր. Մութէն, անձնական խօսակցութեան մը ընթացքին, Պր. Մութէն վաղուց ծանօթ է Հայերուն. իր մայրը, քաղաքապետարանի պաշտօնեայ, առաջինը եղած է յարաբերութեան մէջ մտնող հայ գաղթականներուն հետ, քսանական թուականներուն, ինքնութեան թուղթեր շինելու համար: Կարելի է երեւակայել իր դժուարութիւնները ֆրանսերէնի անծանօթ եւ, յաճախ, իրենց ծննդեան ճիշդ թուականէն անտեղեակ մեր հայրենակիցներուն հետ...

**

Եկաւ պահը հիմնարկէքին: Ժողովուրդը շրջապատեց պատրաստուած փոսը: Խանդավառութիւն կար: Արեւն ալ, մինչեւ այդ տատամսոտ, յայտնուեցաւ համաձայն: Պր. Գրէտոզի կողքին, վերպ. Ժաք Յակոբեան աղօթեց խնդրելով Աստուծոյ օրհնութիւնը շինութեան վրայ, Աւետարան մը դրուեցաւ հիմին մէջ, օրուան արարողութիւնը նշող վաւերաթուղթին հետ:

Հիւրասիրութենէ մը յետոյ մօտակայ դպրոցին ճաշարահին մէջ, ժողովուրդը ցրուեցաւ, ուրախ, յուսալով մասնակցիլ, տարիէ մը, բացման հանդէսին ալ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՖԵՏԱՅԻ ՄԸ

ԽՄԲ. – Այս գրութիւնը առաջինն է լրագրող Օլիվիէ Վէպէրի «Ճամբորդութիւն՝ դէպի Ռուսաստանի բոլոր երկիրները» հատորին Հայաստանի առընչուած երեք գլուխներուն: Մնացեալը կուտանք յետագային: Այս հատորին հրատարակութեան արձագանգած էինք Դեկտեմբեր 2-ի մեր թիւով:

**

... Երեւան ոտք կոխելով ցնցող տպաւորութիւն մը ունեցայ. Հայաստանի մայրաքաղաքը որոշ է որ գրաւիչ է, սակայն ո՞րքա՛ն մխում կար հոն: Քաղաքը գարշահոտ էր, հազիւ կարելի էր շնչել. երկինքը այնքան մռայլ էր ու ցած: Հայաստան կը տնքայ կայսրութեան պատճառած վէրքերուն ցաւին տակ: Աթոմակայան մը որ կ'ապականէ երկինքն ու մարդոց թոքերը. թշնամի դրացիներ – Ազրպէյճան, Վրաստան, Թուրքիա–, տնտեսութիւն մը որ շնչահեղձ է սահմաններուն վրայ կատարուած կազմակերպուած կողոպուտներով եւ Ազերիները որոնք կը սպառնան քակել վառօդին լեզուն: Ապագաղութացումը վստահաբար ճոռոմ արտայայտութիւն մը չէ կայսրութեան այս պատառիկին վրայ:

Կոյրի մը նման խարխափելով կը բռնեմ քաղաքին ճամբան. քաղաք որ բացխփող հսկայ ազդալոյսի մը կը նմանի գիշերները: Հոն կանոնաւոր կերպով ելեկտրականութիւնը կը խզուի ու Երեւան խաւարին մէջ կը թաղուի: Ազերիներու շրջափակումը կը շարունակուի: Հազիւ հասած, տարօրինակ զգացողութիւն մը կը պաշարէ ձեզ այս շինծու, բեմավայել համայնապատկերին մէջ, թմրած Երեւան մը կը թուի մխրճուած ըլլալ իր հսկայ շէնքերով որոնք որքան նոր - բիւզանդական, այնքան ալ ստալինեան ճարտարապետութեան կնիքը կը կրեն: Առաւօտեան ժամը 6-ին երբ օրուան տժգոյն լոյսերը կը սարսռան, փողոցները ամայի են:

Միայն շուրջով երկու Ամերիկահայեր քալելու առաւօտեան իրենց մարզանքը կ'ընեն, իրենց ձեռքը ունենալով քաղաքին քարտէսը. իրենք զիրենք կը ծանօթացնեն որպէս «Լոս – Անճըլըսցի Հայուհիներ»: Ոչ մէկ ինքնաշարժ կ'անցնի պողոտաներէն. վառելանիւթը հազուագիւտ բան է ու կը հանդիպիմ քանի մը ճարպիկ տիպարներու որոնք քարիւղի ամաններ առած, ինքնաշարժի պարպուելիք ընդունարան կը փնտռեն: Իրապէս ա՞յս է Երեւանը որուն մասին խօսած էին ինծի. Արարատի հո՞ղը, Հայերու աւետեաց երկի՞րը, այսքան թշուառացած, տժգունած, ցրտահար, ենթարկուած՝ մահմետական իր դրացիին բռունցքին: Սփիւռքի Հայերը Միացեալ – Նահանգներէն, Գանատայէն, Ֆրանսայէն, նոյնիսկ Արժանթինէն կը փութան քանի մը օր վայելելու առասպելը: Անոնք կանխիկ վճարած են դէպի արմատները վերադարձ մը որուն մաս կը կազմեն ճաշարանները, պալենական պարերը, իրենց յիշատակի սրբավայրերուն մէջ պտոյտներ ու հազարամեայ անցեալի մը վրայ բացուած տեսադաշտ մը: Իսկ հոս յուսախաբութիւն մը իրենց կը սպասէ: Անոնք օդակայանէն կ'ելլեն հեռաւոր վարմիկներու համար նուէրներով լեցուն ճամպրուկներով, լեփ լեցուն [illegible], Հայերէն լեզուի գրքոյկ մը իրենց թեւին տակ ու կը մեկնին դառնութեան զգացումով, երբեմն արցունքոտ աչքերով, մաքսատան նախորդող սրահին մէջ երդում ընելով որ «այս բոլորը համայնավարներու գործն է»: Հակառակ որ դիւրին է օրական երկու հարիւր տոլարի կեցութեամբ խանդավառուիլ, երազներու խորտակումը միշտ ցաւոտ կ'ըլլայ: Յատկապէս երբ մարդ սփիւռքի կեանքը կը նկատէ դաժան աքսոր մը:

Երկար ատեն քալեցի գալկացած յոյսերով Երեւանի մէջ: Հանդիպեցայ Շիքակոյէն, Մարսէյլէն Հայերու որոնք թէ՛ հպարտ էին եւ թէ՛ յուսաբեկ՝ հոս գտնուելով: Ամէնքը քիչ մը շուարած կը զգային իրենք զիրենք գիրկին մէջ «Մայր Հայրենիք»ի որ շատ երկար ատեն ենթարկուած էր Մոսկուայի քմայքներուն ու ճարտարապետներու դիմայարդարումին:

Անկախութեան ընդարձակ հրապարակին եզրին գտայ Սապերաթուրի գրասենեակը որ կ'առաջնորդէ զբօսաշրջիկները, օր մը ուրախ պահեր պարգեւելով անոնց, յաջորդ օրը վհատեցնելով: Գրասենեակը շատ փոքր վայր մըն է Սփիւռքի Կոմիտէի շէնքին մէջ: Տակաւին կարճ ժամանակ առաջ այս պատերը ականատես կ'ըլլային համայնավարութեան հայկական ջնարակով ծեփուած ամէնէն եռանդուն պաշտպաններուն եկումուտին: Հիմա ազգայնականներու շարքեր կը տողանցեն հոն: Մինչ այդ, պատերը քիչ մը մաքրուած են, վտանգաւոր թղթածրարները վերցուած ու կամացուկ մը վար առնուած են Լենինի նկարները:

Գրասենեակը նաեւ ապաւէն մըն է որոշ Երեւանցիներու համար, որոնք աշխարհին վրայ բացուած փոքր պատուհան մը կը գտնեն հոն: Անահիտ երբեմն կուգայ հոն: Երեք տարի առաջ ան Ֆրանսացի բժիշկներու որպէս թարգման աշխատած է, Փարիզ այցելած, յետոյ մատնուած՝ խոր թմբիրի մը որ կարծէք կը տիրէ ամբողջ երկրին: Օրերը իրեն համար միօրինակութեան մը կրկնութենէն ուրիշ բան չեն: Արդէն Երեւանի մէջ ժամանցի ամենափոքր կարելիութիւնը չկայ, բացի կաֆէլաններէ ուր քոնեակը առատօրէն կը հոսի: Անահիտին համաձայն Հայաստանը չորս կողմէն ամրափակ հողակտոր մըն է. ան կը բողոքէ Աստուծոյ որ այս ժողովուրդը զետեղած է ծովէն այնքան հեռու եւ դժբախտութեան այնքան մօտ: 28 տարեկանին Անահիտ արդէն ապրած է կեանքը ու ոչինչ կը յուսայ:

(Շար. 1)

Հայրապետեան ընտանիքը
ցաւով կը ծանուցանէ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 20–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Յունուար 25–ին, ժամը՝ 10–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին։

Մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

(Շար. Ա. էջէն)

կիցներուն ալ խոստացաւ վերածնունդի նոր եղանակ մը, որու համար սակայն, պարտին զոհողութիւններ ընել։

ՕՏՐԷ ՀԷՓԲԸՐՆ, տաղանդաւոր եւ սիրուած դերասանուհին, մեռաւ 63 տարեկանին հաստ աղիքի խլիրդէ: Երեսուն տարի է ժընեւ հաստատուած էր: Իր մահուան լուրը հաղորդեց ՄԱԿ–ի մէկ բանբերը, քանի Օ. Հէփպըրն, վերջին տարիներուն նուիրուած էր մանուկներուն եւ արտակարգ դեսպանուհի էր ԻՒՆԻՍԷՖ–ի: Իր ծանօթ ֆիլմերէն յիշենք՝ «Հռոմէական արձակուրդներ», «Մայ Ֆէռ Լէյտի», «Սապրինա», «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն»: Անկասկա՛ծ ամերիկացի լաւագոյն դերասանուհիներէն մէկն էր։ Ամուսնացած էր երկու անգամ, նախ Մել Ֆէռէրի, ապա՝ իտալացի հոգեբոյժ՝ Լուքայի հետ: Ունէր երկու տղայ: Կեանքի վերջին ընկերն էր՝ դերասան Ռոպըրթ Ուոլտըրս:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ

Յառաջիկայ շաբաթ իրիկուն, Վալանսի Հ. Մ.–ը համեմատաբար դիւրին խաղ մը պիտի ունենայ, քանի որ պիտի մրցի Լուհան եւ Քիւյիզօ քաղաքներու միացեալ ակումբին դէմ, իրաւ՝ հեռու իր համակիրներէն: Այդ խումբը դասաւորումին վարի աստիճաններուն վրայ է, մինչ Հ. Մ.–ը, անցեալ շաբաթուան իր արժէքաւոր յաղթանակէն յետոյ, առաջատար Մարթիկի վրայ, մօտ է լաւագոյններու շարքին։

Մարթիկի պարտութիւնը կրկնակի ուրախացուցած է Հ. Մ.–ին համակիրները, քանի որ մրցման միակ կոլը նշանակած է Մխիթարեան՝ որ քանի մը շաբաթներէ ի վեր չէր երեւար խումբին մէջ: Իր վերադարձը եղած է փառաւոր: Վալանսի խմբապետն է կազմին յաճախ մասնակից երկրորդ Հայը՝ Միշէլ Թէրզեան:

*

Վալանսի մէջ, կարեւոր խաղերը, քաղաքին բնակչութեան քանակին հետ բաղդատմամբ, հանդիսատեսներու մեծ թիւ մը շարժման մէջ կը դնեն: Շաբաթ իրիկունը՝ աւելի քան չորս հազար հոգի։ Հասոյթ՝ 202.466 ֆրանք: Այս գումարը, սակայն, չերթար ամբողջովին Հ. Մ.–ին գանձին մէջ։ Բաժնեկիցներ կան՝ մրցակից ակումբը, լիկը, ուրիշ քանի մը կազմակերպութիւններ ալ պէտք է ապահովեն իրենց ծախքերը:

Ուրիշ արդիւնքներ.

Ֆրանսայի 4–րդ դասակարգի ախոյենութիւն՝ Լոնս – Վալանս Հ. Մ. (2) (3 – 1): Հ. Մ.–ը 5–րդ է:

Ռոն - Ալփի շրջանային պատուոյ դասակարգ, Վալանս (3) – Միդէրիէօ (1–0): Հ. Մ.–ը 2–րդ է:

Այս շաբթու վերջը, Վալանս (2) – Քլիւզ, երբ մրցման Քլիւզ 3 – Վալանս 2:

Վիլէօրպանի Ալժէրիացիներու ակումբը – Վալանս (3) Հ. Մ.–ին մրցակիցը խմբակին առաջատարն է: Երբ մրցման՝ Վալանս յաղթած էր (2 - 1):

*

ՍԷՆ – Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ՝ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգին մէջ, 14 մրցակիցները խաղացած են նոյն թիւով մրցումներ: Սէն – Թ'Անթուանի Հ. Մ.–ը 8–րդ է, Կիրակի օր գոհացած է հաւասարութեամբ (0 – 0) Սէն – Սիրի մէջ, ինչ որ գէշ արդիւնք մը չէ, նկատի առնելով որ Հ. Մ.–ը չունէր իրեն համակիր շրջապատ մը:

Յառաջիկայ Կիրակի՝ Սէն – Թ'Անթուան – Ֆոս – Սիւր – Մէր:

Փրովանսի առաջնութեան մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւ, Սէն – Աֆրիքայի իրեն քաջ ծանօթ հողադետնին վրայ, կը խաղար Սէփթէմի դէմ։ Կը թուի թէ երկու խումբերուն պաշտպանողական գիծերը որոշած էին բաց ձգել դռները. 10 կոլեր այս խաղին ընթացքին: Դժբախտաբար՝ երեքը միայն ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի՝ որ կը մնայ վտանգաւոր մակարդակի մը վրայ՝ 10-րդ 12 խումբերու միջեւ, առաջնութեան կիսուն:

Յառաջիկայ Կիրակի՝ էքս – Արծիւ, երբ մրցման Հ. Մ. Ը. Մ. յաղթական (2 – 1):

Ուրիշ արդիւնքներ. –

Սէն – Թ'Անթուան (2) – Լէ Միլ (0 – 1) Արծիւ (2) – Վալ Փլէն (2) 5, Միլ – Արծիւ ժիւնիոր (0 – 4):

*

ՏԷՍԻՆ՝ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ., իր դաշտին վրայ պարտուած է (1 - 2) համեմատաբար տկար խումբի մը կողմէ: Մրցակիցը, Պրոն, մէկ յաղթանակ միայն տարած էր մինչեւ այդ:

Հ.Մ.Ը.Մ.–ի կը մնայ լաւագոյն արդիւնք մը ձեռք ձգել յառաջիկայ Կիրակի, Կրընոպլի մէջ, ինչ որ դիւրին պիտի չըլլայ. Կրընոպլը առաջատար է, Հ.Մ.Ը.Մ.՝ 3-րդ, չորս կէտերով ետ առաջատարէն:

Ուրիշ արդիւնքներ՝ Ուլէն (2) - Լիոն-Տէսին (2) 9 - 2, Լիոն Օ. Տ. - Վիէն Հ.Մ. 2 - 0:

*

ՓԱՐԻԶ՝ ԻՍԻԻ Հ.Մ. ԵՒ ՍԱՐՍԷԼ ԿՈՂՔ ԿՈՂՔԻ

Փոփոխութիւն չկայ Փարիզի շրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ. Իսի յաղթած է Կարժի՝ 2 - 1, Սարսէլ ալ՝ Վէլիզիի՝ 1 - 3: Այս երկու յաղթականները, միասնաբար, առաջատար կը մնան:

Վալ տը Մառնի մէջ, Ալֆորվիլի Հ.Մ.ը տկար ելոյթ մը ունեցած է Ժուանվիլի դաշտին վրայ՝ 0 - 3:

Օ-տը-Սէնի ախոյենութիւն՝ Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանս - Փորթուկալցիներ 0 - 0:

Վ. Ս.

Տիկին Փիէր Պիւրթէ,
Պ. Ժան – Փիէր Պիւրթէ,
Ֆրէտէրիք եւ Թոմա Պիւրթէ,
Տիկին Մատլէն Վան Տրիէսթէն,
Տիկին Ժորժ Կարապետեան,
Տոքթորներ՝ Ալեքսանդր եւ Օտիլ Կարապետեան եւ աղջիկները,
ինչպէս նաեւ Քաֆօ, Մարքու, Ռիշար եւ Լըպլոն ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՓԻԷՐ ՊԻՒՐԹԷԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 13–ին, 93 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Անիէռի Սէն – Մարք Տէ Պրիւյէռ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Անիէռի հին գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

7, rue de Strasbourg
92600 Asnières/sur/Seine

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Շահան Պիւրթէի:

Հ.Բ.Ը.Մ.–ՓԱՐԻԶ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն
Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ
ի պատիւ
պոլսահայ բանաստեղծ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ

(Հ. Ուզունեան Գրական մրցանակին արժանացած ըլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը, որուն գործը կը ներկայացնեն
ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիթրոյթէն)
(հայերէն)

եւ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
(ֆրանսերէն)

– Մուտքը ազատ է –

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տարի մը առաջ, 1992, Յունուար 3–ին Աշոտ Տէր – Կարապետեան իր մահկանացուն կը կնքէր: Իր յիշատակին՝ զաւակները հազար Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

CANAL+
588 rue Paradis

HENRI VERNEUIL

2ème volet de la saga de la famille
Zakarian
adaptée de Mayrig

Dimanche 24 Janvier	8 heures 30
Mardi 26 Janvier	10 heures 25
Vendredi 29 Janvier	0 heures 45
Mardi 2 Février	15 heures 55

Gagnez
UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES
(valeur 40.000 F)

à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars
au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24

Երկրորդ Կիրակի, յետ Ս. Ծննդեան:

Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 8.30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հոգեհանգիստ կը կատարուի ժամը՝ 11.45–ին:

ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE 1988

C O M M U N I Q U É

L'Association du 7 Décembre 1988, après bien des difficultés a réussi à affrêter le second camion pour l'Arménie.

Il est parti le 21 Janvier et arrivera le 1er Février à Erevan.

Le chargement, 20 tonnes, comprend des médicaments, du glucose, des lits d'hôpitaux, du lait maternisé, des vêtements chauds, de la nourriture et des livres scolaires...

NOUVEAU

Versez la taxe d'apprantissage à «TEBROTZASSERE».

Chefs-d'entreprises, comptables, ceci vous concerne.

Pour obtenir le bordereau et pour tout renseignement :
Tél. : 43.81.01.72 ou Fax : 43.84.53.56

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրեն իրենց բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը 14.30–ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ

12 - 14, rue Saint - Bazile

Կարեւոր օրակարգ.

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»

le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants

le Dimanche 24 Janvier à 15 heures

à la M C A — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN

Spectacle animé par *Antoinette et son «C i r q u e P l e i n d'A i r»* suivi d'une *B o o m* pour les enfants.

Entrée libre • Venez nombreux

HAYEREN GUERKEM FAN CLUB
présente

UNE SOIREE DANSANTE EXCEPTIONNELLE

avec

PAUL BAGHDADLIAN

Le Vendredi 29 Janvier à partir de 21 heures

B a r • B u f f e t à v o t r e d i s p o s i t i o n

SALLE V O L T A I R E — Alfortville — Participation 180 F

BILLETS DISPONIBLES DANS TOUS LES POINTS DE VENTE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. - Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 17·980 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.980

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՐՑԱԽ

ԳՆԴԱԿՈԾՈՒՄՆԵՐ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ ԵՒ ՄԱՐՏՈՒՆԻ

Ուրբաթ, Յունուար 22-ի առաւօտը (ժամը 10·30, Երեւան) ցուրտը զերոյէն վար 12 աստիճան էր եւ բաւական հիւանդներ կան, ինչ որ շատ բնական երեւոյթ մըն է: Կազի քանակն ալ, նոյն օրը, 4,9 միլիոն խորանարդ մեթր էր, ինչ որ ինչպէս քանիցս կրկնած ենք շատ ու շատ անբաւարար է:

Ղարաբաղի թէ սահմանամերձ շրջանները կռիւ ու հրետակոծում չեն դադրիր: Ուրբաթ, (Յունուար 22) ժամը 9·30-էն 10·30 յարձակումներ կային Մարտունիի շրջանը, նաեւ Ասկերանի Խանաբադ գիւղին վրայ, ուր դրացիներու արձակում կը կատարուէր: Ժամը 10·30-ին ալ յարձակում կար Մարտակերտի հայկական դիրքերուն վրայ:

Նախորդ իրիկունն ալ ժամը 21-ին գնդակոծում կատարուած է Գորիսի Արտաշէն գիւղին վրայ:

Յունուար 20, ժամը 16-ին ազրպէյջանական օդանաւ մը ներխուժած է Հայաստանի օդային տարածքը եւ անմիջապէս վար առնուած՝ Հայաստանի պաշտպանութեան հակօդային ուժերուն կողմէ: Վարդենիսի կողմերը ինկած օդանաւին վայրը եւ անոր օդաչուին ճակատագիրը կը հետաքննուէին: Յունուար 21-ին Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը կատարած է, ուր յատկապէս ըսուած է թէ Ղարաբաղի եւ Հայաստանի օդային տարածքին ներս ծաւալող այս տեսակի արարքները կը միտին Հայաստանը ներքաշել լայնածաւալ պատերազմի մէջ: Վերջաւորութեան ըսուած է թէ Հայաստան ի վիճակի է եւ կը կանխէ հողային իր ամբողջականութեան եւ սահմաններուն անձեռնմխելիութեան ուղղուած ամէն փորձ:

Յունուար 20-ի յետմիջօրէին Ազրպէյջանցիները հրասայլային լայնածաւալ գրոհի ձեռնարկած են Լաչինի անցքի հարաւը տեղադրուած ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպանութեան դիրքերուն վրայ, գնդակոծելով զանոնք «գրադ»ներով: Յունուար 21-ի առաւօտ գրոհը ամբողջութեամբ ետ մղուած էր եւ հայկական ուժերը փճացուցած էին հակառակորդի «գրադ» կրակակէտ մը: Հայկական կողմը ունէր մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր:

Զուարթնոց օդակայանի գործադուլը որ պէտք է սկսէր Յունուար 20-ին (*) յետաձգուած է մինչեւ Փետրուար 15: Հայաստանի Օդաչուներու Միութիւնը այս որոշումը տուած է նկատի առնելով Հայաստանի տնտեսական ծանր վիճակը եւ շրջափակումը:

(*) Լուրը տուած էինք մեր նախորդ թիւով:

Եւրոպայի Համագործակցութեան Խորհուրդը (Պրիւսէլ) որոշած է 1,8 միլիոն էքիւ տրամադրել Հայաստանին, ուժանիւթի իր օժանդակութիւն: Այդ գումարէն 300 հազար կը յատկացուի հիւլէական ելեկտրակայանի հետազօտութեանց, 500 հազարով ալ կը կազմակերպուի ուժանիւթի խնայողութեան մրցում մը, որու յաղթական ընկերութիւնը կ'օգտագործէ այդ գումարը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆԻ ՄԷՋ է, որ Միթերան եւ Քոհլ ոգեկոչեցին ֆրանքօգերմանական դաշինքին երեսնամեակը: «Ֆրանսա եւ Գերմանիա մէկ ձայնով պէտք է խօսին», յայտարարած է Ֆրանսայի Նախագահը, աւելցնելով՝ «մեր երկու մեծ ժողովուրդները աշխարհի պատմութեան վրայ կշռեցին, պիտի շարունակեն ընել»: Գերմանիոյ վարչապետն ալ պատասխանած է. - «Գործակցութեան նոր դուռներ պէտք է բանանք»: Նախապէս ալ, Քոհլ՝ «բարեկամութեան մանիֆեստ» որակած էր Տը Կոլի եւ Ատէնաուըրի ստորագրած դաշինքը, 1963-ին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՔԻ միջեւ վերջնական համաձայնագիր մը պիտի ստորագրուի մինչեւ 1993-ի վերջ Եփրատի ջուրերու բաժանումին համար: Ըստ Թուրքասուրիական ղեկոյցին, հրապարակուած Ս. Տէմիրէլի Դամասկոս կատարած այցելութեան աւարտին, Սուրիա եւ Թուրքիա որոշած են համաձայնութեան մը գալ իւրաքանչիւր երկրի բաժնեչափին շուրջ: Թուրք մամուլին համաձայն, Սուրիոյ նախագահը շատ ջերմ ընդունելութիւն մը ըրած է Թրքական պատուիրակութեան ու երաշխիք տուած որ զօրավիգ չի կանգնիր ՓՔՔ-ի խմբաւորումներուն որոնց նպատակն է Թուրքիան պառակտել: Նոյն աղբիւրը կ'ըսէ թէ երկկողմանի տեսակցութիւններուն նիւթ եղած է նաեւ Ղարաբաղի հարցը:

ՔՈՆՔՈՐՏԻ հրապարակը մօտ 10 հազար հոգի հաւաքուած են, Յունուար 21-ին, ոգեկոչելու համար Լուտովիկոս ԺԶ.ի գլխատման 200-ամեակը: Մասնակցած է եւ ծաղկեպսակ մը դրած, հոն ուր կը գտնուէր կառափնատը, Միացեալ - Նահանգներու դեսպանը, այդ ձեւով մեծարելով թագաւոր մը որ օգնած է Ամերիկացիներուն իրենց անկախութեան տիրանալու ձեռնարկին մէջ, զօրավար Ռոշամպօն եւ զօրքեր ղրկելով: Հոգեհանգստեան աւանդական պաշտօններ կատարուած են Սէն - Տընի, Վերսայլ, Սէն - Ժերմէն լ'Օսէռուա եւ գաւառի ալ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՉԸ

Բրիտանական «Կուարտիըն» օրաթերթը, Յունուար 13-ի իր թիւին մէջ, հրատարակած է նամակ մը ուր պատկան իշխանութեանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրուի այն իրողութեան վրայ որ Ղարաբաղի կացութիւնը նոյնքան յուսահատական է, որքան՝ Պոսնիոյ: Կը յիշուի ազրպէյջանական մնայուն շրջափակումը, շեշտելով նաեւ թէ Հայաստանի նախագահը նամակ մը գրած է Մէյճըրի, ուր կ'ըսէ թէ եթէ անմիջական միջոցներ ձեռք չառնուին, այս ձմեռ 30 հազար հոգի կրնայ մեռնիլ սովէ ու ցուրտէ: Դեռ կան ռմբակոծումները: Նամակին հեղինակ 5 խորհրդարանականներու անունները են՝ Քոմպս, Ֆիլո, Կրիֆիթ, Ճոնսթըն, Մաքլենըն:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15 / 21)

ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՃԱՄԲԱՆ ՓԱԿԵԼ

Բերդ - Կրասնոսելկ ճամբուն վրայ կառք մը պայթած է ականի հետեւանքով: Զոհ չկայ, սակայն վիրաւորուած են չորս հոգի, որոնցմէ մէկը ծանրօրէն: Որոշուած է ամբողջ ճամբան ստուգել եւ ապա զայն դնել զինուորական հսկողութեան տակ:

ՍՆՈՒՆԴ՝ ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 17-ին Զուարթնոց օդակայանը իջած է Միացեալ - Նահանգներու Հայկական Միացեալ Ֆոնտին ղրկած օդանաւը՝ նորածիններու փոշի կաթով բեռնուած: Այս օգնութեան մասնակցած են բացի Միացեալ - Նահանգներու Հայութիւնը, հոլանտահայ, արժանթինահայ եւ յունահայ գաղութները, իսկ օդանաւերը տրամադրած է ամերիկեան կառավարութիւնը: Այսպէս 7 օդանաւեր կը ղրկուին Հայաստան, որոնք նորածին եւ մինչեւ մէկ տարեկան երախաները անհրաժեշտ սնունդով կ'ապահովեն առնուազն երկուուկէս ամիս:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՄՕՏ

Յունուար 15-ին Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան ընդունած է ամերիկացի բժիշկներու պատուիրակութեան ներկայացուցիչները, որոնք նախապէս գոյացած համաձայնութեամբ Հայաստան կը գտնուէին մասնագիտական օգնութիւն ցուցաբերելու՝ վիրաւոր ազատամարտիկներուն: Առողջապահութեան փոխ - նախարար՝ Վահագն Դեմիրճեան անդրադառնալով անոնց առաքելութեան, յայտնած է թէ անոնք կատարած են շուրջ 26 ծանր վիրահատութիւն:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

Յունուար 15-ին վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան ընդունած է Միացեալ - Նահանգներու Հայաստանի առժամեայ դեսպան Թոմաս Փրայսը: Քննարկուած են Միացեալ - Նահանգներու Հայաստանին կատարելիք մարդասիրական, թէքնիք եւ տնտեսական օգնութեան առնչուող հարցեր:

Նոյն օրը վարչապետը ընդունած է ամերիկահայ հանրածանօթ գործարար Հրբայր Յովնանեանը: Տեսակցութեան ընթացքին շօշափուած են հայ - ամերիկեան համագործակցութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանին բազմակողմանի օգնութեան վերաբերող խնդիրներ:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼՄԱ - ԱԹԱ

Աշխատանքի կարճատեւ այցելութեամբ Ղազախստանի մայրաքաղաք՝ Ալմա - Աթա գացած նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան Յունուար 18-ին 45 վայրկեան տեւող տեսակցութիւն մը ունեցած է նախագահ Նազարբայեւի հետ: Քննարկուած են երկու երկիրներու տնտեսական համագործակցութեան վերաբերող հարցեր, ինչպէս նաեւ ղարաբաղեան հարցին կարգադրութեան ուղղութեամբ ՍԷ - ԷՍՍԷ - Ը-ի ձեռնարկած միջոցները: Միանգամայն, վարչապետ Խ. Յարութիւնեան ղազախ իր պաշտօնակիցին հետ 1993-ին երկու երկիրներու միջեւ առեւտրա - տնտեսական համագործակցութեան վերաբերեալ պայմանագիր ստորագրած է: Յունուար 19-ին երկու նախագահները տուած են մամուլի ասուլիս մը:

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱՊԵՐ

Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու առաջարկին դրական պատասխան տուած է Սուտան: Նոյնանման առաջարկներ եղած են Սաուտական Արաբիոյ, Քուէյթի, Արաբական Միացեալ Էմիրութեանց, Պահրէյնի եւ Եմէնի Մոսկուայի դեսպանութիւններուն: Դիւանագիտական կապեր կը հաստատուին նաեւ Կիրգիզստանի հետ: Միւս կողմէ նշանակուած են այն առժամեայ գործավարները, որոնք Հայաստանը կը ներկայացնեն Վրաստանի, Ղազախստանի եւ Ուկրանիոյ մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐԵՐ

Հայաստանի նախագահի հրամանագրով Հայաստանի Մեծն - Բրիտանիոյ գործավար Արմէն Սարգսեան նշանակուած է Մեծն - Բրիտանիոյ եւ Իռլանտայի դեսպան:

Յունուար 13-ին նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան հրամանագիր մը ստորագրած է, որու համաձայն Հայաստանի մէջ նուազագոյն աշխատավարձքը եւ կենսաթոշակը կը սահմանուին 2000 ռուբլի:

ՎԻԶՊԱՏԷՆԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Գերմանիոյ Վիզպատէն քաղաքը վերջերս տեղի ունեցաւ «Արեւելք՝ գումարած Արեւմուտք» շարժանկարի փառատօնը, որու մասնակցեցաւ նաեւ Հայաստան: Ընդամէնը չորս ժապաւէններ ներկայացուցած են Հայաստանը՝ Լուսինէ Սահակեանցի «Երազահանը», Ստեփան Գալստեանցի «Միջանցքը», Էլլա Աւագեանի «Պարտիան», Արա Երնջակեանի «Ժամկէտը՝ եօթ օր»: Փառատօնին նախաձեռնարկ՝ Վիզպատէնի «Մշակոյթ եւ Կրթութիւն» միութիւնը արդէն չորս տարի է կը համագործակցի Հայաստանի հետ եւ լայն գործունէութիւն ծաւալած է հայ մշակոյթը Գերմանիոյ մէջ ծանօթացնելու գործին մէջ:

ՊՂՏՈՐԱԾ ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ ՅՈՅՍԻ ԿԱԹԻԼԸ

Հայաստանի ներկան դժգոհութեան պատճառներու խառնարան մըն է. դժգոհութիւն կը պատճառեն արտաքին քաղաքականութիւնը, ներքին բազմատեսակ հարցեր, անոնց դէմ ձեռնթափ մնացած իշխանաւորներ: Պատճառներու մէկ մասը թշնամական շրջապատի մը «նուէր»ն է անկախ պետականութիւն հիմնելու գործին լծուած Հայաստանին: Անոնք ծանօթ են բոլորիս: Մեծ մասն ալ սակայն ոչ մէկ կապ ունի շրջափակումին, այսինքն՝ արտաքին ոլորտին հետ: Այս հանգամանքով ալ, դժգոհութեան այս կարգի պատճառները կը դասուին «անըմբռնելի»ին, «անբացատրելի»ին գլխուն տակ, ըլլալով աւելի ընդվզեցնող: Ի՞նչպէս պիտի ապահովուի երթը դէպի իրական պետութիւն, երբ տնտեսական անկառավարելի հոլովոյթի մը պատճառած անկումներուն կուգայ աւելնալ յանցագործութիւններու սանձարձակ թափը որ ուժաքամ ժողովուրդէ մը կը խլէ իրեն ձգուածը, պատկան իշխանութիւններու անզօր ներկայութեան:

Այս խնդրին մասին հարցազրոյց մը կատարուած է Հայաստանի գլխաւոր դատախազի Ա. տեղակալ Միքայէլ Գրիգորեանի հետ: Զրոյցը լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Յունուար 12-ի թիւին մէջ: Զրուցավարը՝ Մարտին Հուրիխանեան իր ներածական խօսքին մէջ անդրադառնալով յանցագործութիւններու տարածուն բնոյթին, անոր հետ պայքարի հզօրացման անհրաժեշտութեան, կը գրէ. «յանցագործ աշխարհը հանդէս է բերում ոչ թէ կազմակերպուելու, համախմբուելու միտում, այլ արդէն որպէս այդպիսին կայացած է եւ նրա ձայնը հասարակութեան, պետութեան կեանքում գնալով աւելի ու աւելի զրնգուն ու հնչեղ է դառնում»:

Ըստ ածին հաստատումը կը կատարէ դատախազի Ա. տեղակալը, տալով թուական փաստեր. - «1988-ին մեզանում գրանցուել է 6324 յանցագործութիւն, սակայն միայն ընթացիկ տարուայ տասը ամիսների ընթացքում այդ թիւը հասնում է 13323-ի»: Այս երեւոյթին պատճառներուն մէջ, տնտեսականին, ընկերայինին, գաղափարականին, հոգեբանականին քով ամենածանրն է «ազգաբնակչութեան եւ առանձնապէս ֆրէական տարրերի մօտ ապօրինաբար պահուող զէնքի առկայութեան փաստը»: Ասոր վրայ Մ. Գրիգորեան կ՚աւելցնէ. - «օրէնսդրական դաշտի անկատարութիւնը», «իշխանութեան կողմէ այն վերացնելու անշտապողականութիւնը»:

Որպէս օրէնսդրական դաշտի անկատարութեան օրինակ, Մ. Գրիգորեան կ՚անդրադառնայ գողաւոր մետաղները երկրէն հանելու երեւոյթներու, որոնց կարկառուն մէկ օրինակն էր տնտեսութեան փոխնախարար Հայկ Սարգսեանի արարքը (տե՛ս «Յառաջ», Յունուար 16 - 17):

Ինչ որ այս մեծ պատառներէն աւելի անմիջական կերպով կ՚ազդէ ժողովուրդին վրայ «զինուած խմբերի, առանձին անձանց կողմից հրազէնի գործադրումով կատարուող յանցագործութիւններն» են: Ասոնց առը դատախազի տեղակալին կողմէ կը բացատրուի անով որ «իրաւապահ մարմինների կողմից նպատակասլաց, համագործակցուած միջոցներ չեն ձեռնարկւում զինուած յանցախմբերը յայտնաբերելու, նրանց գործունէութիւնը ժամանակին կանխելու ուղղութեամբ»: Յոյս ալ չի ներշնչեր ան որ զինեալ յանցագործութեան դէմ մղուած պայքարը այսօրվաղը լուծելի խնդիր է: Այս պայքարին մէջ ազդեցիկ դեր մը կը վերագրուի «ազգային կանոնաւոր բանակ»ի մը որ տակաւին անկատար երազ է Ղարաբաղի, Հայաստանի ճակատագրով մտահոգ ամէն Հայու համար:

Անձնական ու պետական գոյքի գողութիւնները յանցագործութիւններու 90,2 տոկոսը կը կազմեն: Անձնական ունեցուածքի գողութեան գրեթէ կէսը (40,8) բնակարաններէ կատարուած է: Իսկ պետական ստացուածքի գողութիւններու 20 տոկոսէն աւելին բաժին կ՚իյնայ երկաթուղիի բեռներուն:

Յաջորդ հարցումը կը վերաբերի յանցագործութիւններու բացայայտումին. ո՞րքանը արդիւնքի մը կը յանգի: «Յուսադրող չէ» կ՚ըլլայ պատասխանը. 1990-ի 6415 չարագործութիւններէն 5126-ը կամ 79,9%-ը չէ պարզաբանուած. 1991-ին այս համեմատութիւնը կը բարձրանայ 82,4%-ի: Մտահոգութիւնը չեչտող տուեալ մըն է նաեւ այն որ «այս տարուայ 10 ամիսների ընթացքում անչափահասների կողմից կամ նրանց մասնակցութեամբ յանցագործութիւնների թիւն աճել է 49,6 տոկոսով»: Բացատրութեան բաժինը տկար համագործակցութեան, թերի պատրաստութեան քով կը նշէ նաեւ անտարբերութեան, հիասթափութեան ազդակներ, յանցագործ խումբերու միջեւ զարգացող կապեր, իրաւապահ մարմիններու վրայ ճնշում բանեցնելու փորձեր, թեքնիք միջոցներու անբաւարարութիւն եւայլն: Քիչ, շատ քիչ դրականներու գլխաւորն է հետեւեալ նշումը. - «սակայն այս ամէնը բնաւ էլ չի նշանակում պայքարից հրաժարում, հաշտուողականութիւն, հանդուրժողականութիւն: Մենք պետութիւն ենք կառուցում եւ պէտք է պայքարենք այդ պետականութիւնն ամրապնդելու համար»:

Ահա այսքան. համոզումով, ընդունինք նաեւ՝ անկեղծութեամբ կատարուած յանձնառութիւն մը, պատկերուած լեռնակուտակ ժխտականներու դէմ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԵՐՍՏԻՆ ԿԱՐԴԱԼՈՎ...

«Յառաջ»ի ա՛յս կամ ա՛յն թիւը, յաճախ մօտիկ անցեալին հայող, պրպտումներու դուռ կը բանայ: Մէկէն ի մէկ կ՚ուրուագծուի դէմք մը, տիպար մը. նկարագիր՝ հոգիով եւ միտքով շաղախուած: Իսկ եթէ ան իր զգացածն ու մտածածը գրիչով արտայայտած է, ընդոստ մղումով մը ձեռքդ կ՚երկարես գրադարանիդ մէջ դասաւորուած (աւա՜ղ, շատ անգամ յիշատակ դարձած) անոր գիրքին, հատորներուն վրայ:

Այս այսպէս եղաւ, երբ թերթին վերջին թիւերէն մէկը ստացանք: Վահրամ Մավեան, Դրոշմաթուղթի Կաղանդը, ի յուշ իր մահուան տասներորդ տարելիցին, 1983 Յունուար 11:

Ուրեմն վերընթերցում էջերու, թէկուզ արագ, տարածուած շարան մը խորագիրներու տակ: Գլխաւորներէն երկուքը՝ Հայու Բեկորներ եւ Ամէն տեղ Հայ մը կայ, կը ցցուին գրադարանիդ մէջ՝ վերստին յուշելով մխացող հոգին անոր, որուն հետ երկիցս միտքերու փոխանակումներ ես ունեցած: Յօյզեր՝ բացուած խաղաթուղթերու նման, սեղանի մը վրան:

Արձանագրենք: Գրագէտը իր երկար դեգերումներուն ընթացքին, ամէնուր փորձած է փնտռել եւ գտնել Հայը, Հայութիւնը, տարտղնուած ծաղէ ի ծագ: Եւ, ան տիպարներու պատկերացումներով ձգտած է զանոնք առանձնացնել: Կ՚ըսենք՝ առանձնացնել եւ ո՛չ թէ անջատել, քանի այդ օտար շրջանակները եւ մթնոլորտը իրենց անխուսափելի կնիքը դրոշմած են Հայուն եւ Հայութեան վրայ: Որովհետեւ ասոնք ուխտատնի ձուկի մը նման յաջողած են մասամբ կամ առաւել չափով խեղդել Հայ մարդուն ինքնուրոյնութիւնը, ինքնութիւնը: Հոսկէ նաեւ Երկիրէն զաղթած, տեղահանուած Հայուն տառապանքները՝ հոգեկան եւ իմացական իմաստաւորումներով. անդոհանքները՝ ի տես իր մերձաւորներու այլասերումին: Նաեւ կերպով մը անոր ըմբռնելի ընդվզումները:

Հրապարակախօսական թափը տեղ չէ գտած անոր գրիչին տակ: Ինչպէս նաեւ ընթացիկ հայրենասիրական խօսքերը եւ բարձրագաղակ կոչերը: Որովհետեւ գրողին համար պարզ դարձած է, թէ օտար հովերուն յանձնուած Հայը զգացած եւ ըմբռնած է՝ զիտակցական եւ ենթագիտակցական ամուր լարերով, թէ ինք անհարազատ միջավայրի մը մէջ գտնուելով, իր ինքնահաստատումի պայքարը կը մղէ: Բայց անոր յաջորդնե՞րը, անոր չառաւիղնե՞րը, ժառանգորդնե՞րը: Ուրեմն, ո՛չ միայն տառմը տարանջատումի, -- հող, Երկիր եւայլն:

-- Քու Հայութիւնդ երկիրը մնաց, տէտէ մոռցիր ալ...

Եւ այս չէ՞ եղած միթէ ամէնէն ողբերգականը մէկու մը համար, որ նոյնիսկ խորթ հորիզոններու տակ իր ինքնութիւնը պահել -- պահպանելու նախանձախնդիր մնացած է: Ողբացեալ գրագէտը առանց հոգեբան ըլլալու կամ նման փորձ կատարելու, իր սուր հայեացքները սեւեռած է տարագիր Հայերու վրայ: Ճղնած է բնորոշել Հայու Բեկորներուն այլազան նկարագիրներն ու հոգեխառնութիւնները: Եւ ասոնց հիման վրայ ան աշխատած է սահմանել իր դիտած -- դատած մարդոց մտաւոր եւ հոգեւոր սահմանները, ասոնց տարողութիւնները հայկականութեան հանդէպ: Ասկէ նաեւ այս վերջիններուն երբեմն խուլ եւ երբեմն ալ խռովայոյզ արտաքին -- ներքին բանավէճերը, տրամադրութիւնները. կա՛մ ընդունիլ արեան սրտակցութիւնը եւ, հետեւաբար, կապը իր մայր երակին հետ, առանց պայմանի, եւ կա՛մ ալ մերժել զայն այլարնոյթ պատճառաբանութիւններով:

Յետ Եղեռնի սփիւռքեան տառ՞մ: Անկասկած: Արդարեւ Վահրամ Մավեանի տիպարները ընդհանուր կերպով, -- ինչ ինչ մակարդակի եւ պայմաններու տակ գտնուած ըլլալով հանդերձ, -- նոյն ցաւը արտայայտած են: Եւ ասոնք իրենց մորմոքն ու կսկիծը՝ կոտտացող վէրքի մը նման, փոխանցած են գրագէտին:

Եւ այս վերջինը, վրձինի արագ, հրապանցիկ գիծերով ամէն մէկուն առանձնայատուկ, այլ ընդհանրական -- հասարակաց տառապագին հոգեվիճակը ցուցայայտած է: Ըմբռնած է ինչո՞ւն եւ ի՞նչպէսը: Բնաշխարհիկ -- տարագիր յարակցութեամբ:

Նկատելի կէտեր: Գրագէտին գրիչը, ինչպէս հաստատած էինք օրին ալ, շարժած է օրագրութեան եւ ակնարկին միջեւ: Դժուար, բայց միաժամանակ՝ չահեկան:

Իւմուրը, նոյնիսկ եղերական վիճակներու պատկերացումներուն մէջ, օգտագործած է ըստ տեղին եւ պայմանին, յաճախ հազիւ նկատելի կերպով: Տեղ առ տեղ՝ հեգնանք:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ԿԱՂԱՆԴԸ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը Յունուար 10-ին կէսօրէ վերջ կազմակերպած էին Կաղանդի տօնակատարութիւն մասնաւորաբար հայ մանուկներուն համար:

Սրահին եւ սեղաններուն զարդարանքը ստեղծած էին բարի գալուստի մթնոլորտ մը: Բացման խօսքը ըսաւ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետուհի՝ Օ. Թաշճեան, որ շեշտեց Կապոյտ Խաչի հետաքրքրութիւնը հայ մանուկին հանդէպ եւ հրաւիրեց, որ գաղութի բոլոր մանուկները յաճախեն շաբաթօրեայ հայկական դպրոցը: Ապա բարի գալուստի խօսք ըսաւ քաղաքապետ Գրետօզի եւ երեսփոխան Դաւիթի եւ ներկայացուց Ժիրայր Մատիլեան եւ Սեդա Փափազեան զոյգը, որ յանձն առած էր դեղարուեստական բաժինը՝ երաժշտութեամբ եւ պարով: Անոնք ներկայացուցին Հայաստանի իշխանուհին, բաղկացած Սոխակի երգէն, Հայաստանի Լեռներուն Մէջէն, Իշխանուհիի Երազէն եւ Զկնորսի Պարէն: Լոկ արուեստի ցուցադրում չէր տեղի ունեցածը, այլ՝ խմբական ապրում. Սեդա Փափազեան իր հրապուրիչ մեթոտով յարատեւ երկխօսութիւն ստեղծեց ներկայ երախաներուն հետ (մօտաւորապէս 100): Երախաները ծափեցին թմբուկին հետ կամ պարեցին զոյգին հետ, իսկ վերջաւորութեան, երբ իշխանուհին եւ հովիւը ամուսնացան եւ «ամբողջ Հայաստանը խնճոյքի մէջ էր», փափաքող երախաները Քոչարի սորվեցան եւ միասին պարեցին:

Ժիրայր Մատիլեան երկու խօսք ըսաւ իրենց մասին, քաջալերեց ներկաներուն հայրենասիրական ոգին եւ յիշեց, որ ինք պարել սկսած է Կապոյտ Խաչի ամառնային կայանը: Լսուած կողմնակի խօսակցութիւններէն յայտնի էր, որ հայկական պարի եւ երաժշտութեան հանդէպ ախորժակները կը սրէին:

Սրահի մայր դռնէն եկաւ Կաղանդ պապուկը, հսկայ տոպրակը ուսին, երախաները վախի կամ ծայրայեղ հետաքրքրութեան տրամադրութեան մէջ էին եւ կը խնդային, կը ճչային կամ կուլային: Ֆրանսահայ Կաղանդ Պապուկը երգեց, երգեցուց, խօսակցեցաւ եւ պարեց, յետոյ նուէրներ տուաւ բոլոր մանուկներուն, մինչ չափահասները կը հիւրասիրուէին:

Ս. ՍԱՊՕՆՃԵԱՆ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- («Յառաջ»). --

Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդը եւ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Մշակութային Կեդրոնի Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ, Յունուար 6-ին, ժամը 18.30-ին, ընդունեցան տեղական իշխանութիւնները, հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ հրաւիրեալ Հայեր, մաղթանքներ ներկայացնելու հայկական Ծնունդի առիթով:

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի արտասանած ճառին մէջ առաւելաբար կային յոյսի խօսքեր. յոյս Ղարաբաղի համար, յոյս Հայաստանի համար որպէսզի վերահաստատուած խաղաղութեան մը մէջ Հայը վերսկսի ապրիլ ստեղծելով, կառուցելով, զարգանալով եւ ոչ թէ շարունակէ վերապրիլ: Ապա, Եպիսկոպոսը յանուն Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին Ս. Ներսէս Շնորհալի շքանշանով պատուեց Ալեքսանդր Պապայեանը՝ նախագահ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջ. Խորհուրդի եւ Յակոբ Վարժապետեանը՝ նախագահ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Ներկայացուցչական Ժողովին: Հայրապետական կոնդակները կարդացուած էին, առաւօտուն եկեղեցին, Ծնընդեան պատարագի ընթացքին, վեր առնելով իրենց բազմամեայ եկեղեցանուէր գործունէութիւնները:

Յետոյ, յաջորդաբար խօսք առին տեղական իշխանութիւններու ներկայացուցիչները. Ժան Փիէռ Պէրպէրեան Փրովանս Ալփ Քոթ տ՚Ազիւռ Շրջանային Խորհուրդի անունով. մեթր Ժան Ժաք Անկլատ, Վիթրոլի քաղաքապետը, Պուշ Տիւ Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի կողմէ. Էլիզ Յակոբեան Մարսէյլի քաղաքապետարանի անունով: Ընդհանրապէս բերին իրենց ներկայացուցած մարմիններու համակրանքի խօսքը Մարսէյլի հայ գաղութին եւ արտայայտեցին համակամութեան կամք մը Հայաստանի նկատմամբ. թէպէտ ոչ արմատական առաջադրութիւններով, լուծումներով այլ գոնէ մարդասիրական օժանդակութեան գործողութիւններու միջոցաւ: Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս կարդինալ Ռ. Քոֆֆի եւս սրտագին եւ ջերմ զգացումներով ողջունեց օրուան աւետաբեր տօնը եւ եղբայրութեան մէջ է ըսաւ մարդոց երջանկութեան ծաղկումը:

Բազմաթիւ անձնաւորութիւններ ներկայ եղան այս արարողութեան: Շրջանի Փրէֆէն Գլօտ Պիւսիէռ, երեսփոխան Ռոլան Պլում, ծերակուտական՝ Ժաք Ռոքա Սերա, Ընդհանուր Խորհուրդի անդամ՝ Կի Թէսիէ, Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներ՝ Րաֆֆի Նազարեան, Տի Նոսեռա եւ ուրիշներ: Ռէֆորմէ Եկեղեցւոյ նախագահը՝ վեր. Միշէլ Պերթրան, Սէն -- Վիքթոր Եկեղեցւոյ քահանան՝ Հայր Սէնթիւրիէ, Զուիցերիոյ ընդհ. հիւպատոսը, Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու ժողովրդապետները՝ Անտոն Վրդ. Սարոյեան եւ վեր. Ժոէլ Միքայէլեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Տէրտէրեան, Մակար Նաճառեան, Նշան Գույումճեան քահանայ հայրերը, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը՝ Արտեմիս Աչըքեան եւ Մատըլէն Տապաղեան, հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, եւայլն:

Ընդունելութեամբ մը փակուեցաւ տարեկան եւ այլեւս աւանդական դարձած այս արարողութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԲԱՐԵՒ, ԾՆՈՂՔՆԵՐ, ԲԱՐԵՒ, 16 ԵՐԱԽԱՆԵՐ

Անցեալ տարի երեւանցի ժամագործ Մամիկոն Ղազարեանի յարկին տակ 16-րդ ուրախութիւնը ապրուեցաւ. լուսնցաւ 16-րդ զաւկի ճիչը. կինը՝ Անթառամ կիրակոսեան անոր պարգեւեց 16-րդ զաւակը, որուն անունը Աբրահամ դրին:

Զաւակներէն մեծը՝ 17-ամեայ Աննան է, իսկ միւսները... եկէք թուարկենք. Դաւիթը տասնըվեց տարեկան է, Սառան ու Ռեպեքան՝ տասնըհինգ, երկուորեակներ են, Քրիստինէն՝ տասնըչորս, Յովսէփը՝ տասներեք, Իսրայէլը՝ տասներկու, Մարիամը՝ տասնըմէկ, Լիան՝ ինը, Արէլը՝ ութ, Սամուէլը՝ վեց, Գայեանէն՝ հինգ, Հռիփսիմէն՝ չորս, Դանիէլը՝ երեք, Յակոբը՝ երկու եւ վերջապէս՝ Աբրահամը, որ չորս ամսու է:

Ծնողքն ալ տարիքոտ չեն, այնպէս որ եթէ տրամադրութիւնները լաւ ըլլան, այդքան մը եւս կ'ունենան: Ի՞նչ կայ որ, հայրը 43 տարեկան է ընդամէնը, մայրը՝ 39:

Մենք կը գտնուինք Երեւանի Հարաւ-արեւմտեան Թաղամասը, որուն՝ ժողովուրդը «Պանկլատէշ» անունը տուած է քաղաքի կեդրոնէն հեռու ըլլալուն պատճառաւ, քանի որ այդ Պետութիւնը շատ հեռու է Հայաստանէն: Մամիկոն Ղազարեանի ընտանիքը ցուրտին, սառնութեան, կազի չգոյութեան կը դիմանայ երկյարկանի չորս սենեակնոց բնակարանի մը մէջ: Կը հարցնենք Մամիկոնին.

-- Քիչ առաջ դուն ըսիր՝ ցուրտ է սենեակին մէջ, ու տաք հագուստ հազար, որ նստիս երախաներուդ քով, լուսանկարուիս: Երախաներդ, ընտանիքդ ի՞նչպէս եւ ի՞նչով կը տաքցնես:

-- Ինչպէս որ կարելի ըլլայ: Վերի չորս սենեակները, ուր հիմա կը բարձրանանք, վառարան դրած ենք: Երախաներն ալ, փառք Աստուծոյ, շատ են, ուր որ փայտ ու ցախ գտնեն՝ կը հաւաքեն կը բերեն: Հիմա քաղաքը ցախ գտնելը դժուար չէ՝ ուր նայիս, ծառերը կ'անդամահատեն: Լաւ, ենթադրենք, թէ տարի մըն ալ ատով դիմացանք: Յետո՞յ:

-- Յետոյ լաւ կ'ըլլայ, չէ՞ որ անկախութիւն ենք հաստատած: Ուրեմն մեր անկախ փայտն ալ կ'ունենանք, մեր անկախ վառելիքն ալ: Այլեւս չենք երթար ասկէ-անկէ կրակ ու վառելիք խնդրելու: Ապրանք կու տանք՝ ապրանք կ'առնենք:

-- Տայ Աստուած, ինչպէս ուրիշները, այնպէս ալ՝ մենք:

-- Այսքան երախաներու սնունդը ի՞նչպէս կը հայթայթէք:

-- Ի՞նչ ընենք, այն դժուարութիւնը որ մեր ժողովուրդը կը տանի, մենք ալ ըստիպուած ենք տանելու:

-- Ո՞ւր կ'աշխատիս:

-- Ելեկտրական մեքենաներու շինութեան գործատան մէջ կ'աշխատէի: Բայց հիմա, ինչպէս գիտէք, ոչ աշխատանք կայ, ոչ ալ արտադրանք: Բարեբախտաբար, եղբօրմէս առնեն ժամագործի արհեստը սորվեր եմ: Ատով ապրուստ կ'ապահովեմ:

-- Աշխատող ձեռքը միայն դո՞ւն ես:

-- Այո: Դաւիթն ալ տաւիղ կարել կը սորվի: Տեսնենք, օգնող ձեռք կը դառնայ: Աննան անցեալ տարի համալսարան պիտի ընդունուէր, մերժուեցաւ: Տեսնենք: Միւսները կամ կ'ուսանին, կամ աշխատանքի պիտի դնենք:

-- Իւրաքանչիւր երախային որքա՞ն դրամ կու տայ Պետութիւնը:

-- Հինգհարիւրտասներկու ռուբլի: Թերեւս կարենաս կէս քիլօ կարագ գնել:

-- Ի՞նչպէս ճաշ կը պատրաստէք, --կը հարցնենք տանտիրուհիին:

-- Ծտացեալ կաղ ունինք:

-- Ի՞նչ պիտի փափաքէիք:

-- Որ պատերազմը վերջ գտնէ, այս Պետութիւնը կարենայ խելքի գալ, պատերազմը կը խանգարէ: Եթէ խաղաղութիւն ըլլայ՝ լոյս ալ կ'ըլլայ, ջերմութիւն ալ:

-- Ո՞ւրկէ ես, -- կը հարցնենք Մամիկոնին:

-- Թալինի շրջանի Վերին Բազմաբերդ գիւղէն, սասունցիի զաւակ եմ: Կնոջս ծնողքը Սպիտակէն են:

-- Փոքրիկ Լիա, քանի՞ տարեկան ես:

-- Ինը:

-- Քանի՞ քոյր էք, քանի՞ եղբայր:

-- Ութ քոյր, ութ եղբայր:

-- Կրնա՞ս բոլորին անունները ըսել:

Ձի ալ սպասեր ու կը թուարկէ:

-- Աղնիւ խօսք, թէ ես բոլորը կը յիշեմ, -- ժպտալով կ'ըսէ հայրը:

Մեր զրոյցը կը շարունակուի երախաներուն հետ:

ՎԱՆԻԿ ՍԱՆԹՐԵԱՆ

«Արմէնփրէս»

ԼԻՈՆ

«ՖԱՍԹ» ԵՒ Հ.Բ.Ը.Մ. ԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑԻՆ

Երկու տարիներէ ի վեր, Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը իր հոգածութեան առարկայ կը դարձնէ խումբ մը անդամալոյծներ, զոհ, ընդհանրապէս, կառքի արկածներու:

Այս տարի, հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ, Յունուար 9, Շաբաթ օրը, Վիլէօրպանի մշակոյթի կեդրոնին մէջ: Ներկայ էին քաղաքապետ՝ Պր. Շապրու, երեսփոխան Պր. Պրէթ, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ՝ որոնց մէջ երկու ծանօթ Հայեր՝ Վարուժան Գրիգորեան եւ Ռոզ Մարի Մինասեան: Ներկայ նաեւ՝ մասնաճիւղին պատուոյ նախագահ՝ Սեդրակ Սանճեան իր կնոջը հետ:

Անդամալոյծները, մեծ մասամբ ֆրանսացի պաշտպանեալներն են (Ֆասթ» (*) անունը կրող իրերօգնութեան ընկերակցութեան մը, հիմնուած վիէննահայու մը կողմէ, Սմբատ Արզումանեանի, ան ալ զոհ. 1965--ին, երթեւեկի արկածի մը, եւ, անկէ ի վեր, մահուկենայց երկար պայքարէ մը յետոյ, դատապարտուած՝ ինքնաշարժ բազկաթոռի մը մէջ անցընելու իր օրերը:

Հակառակ ատոր, Պր. Արզումանեան, իր եղբայրներուն գովելի օժանդակութեամբ, կը վարէ գործօն կեանք մը, նախագահն է «Ֆասթ»ի, կը գրադի անով ամէն օր, կը ջանայ օգնել իր բախտակիցներուն, մանաւանդ հայթայթելով անոնց, կամ փոխ տալով, ձրի ինքնաշարժ աթոռներ:

Պր. Արզումանեան բացաւ հաւաքոյթը շնորհակալութեան խօսքերով հանդէպ պաշտօնական անձնաւորութիւններուն. յիշեց որ իր ընկերակցութիւնը ծրագիր ալ ունի ղրկելու աթոռներ Հայաստան: Կոչ ըրաւ անոնց՝ որոնք ունին այլեւս չգործածուող բազկաթոռներ, մտնելու յարաբերութեան մէջ իրեն հետ:

Խօսք առին քաղաքապետը եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահուհի Տիկին Տօնիկեան՝ որ տուաւ տեղեկութիւններ իր միութեան նպատակներուն մասին: Պր. Շապրու յայտնեց որ պատրաստ է իր քաղաքին աջակցութիւնը բերելու «Ֆասթ»ի ձեռնարկներուն:

Բարեգործականին կողմէ բաժնուեցան նուէրներ ներկայ երկու տասնեակ մը հաշմանդամներու, երախայ կամ չափահաս:

Հաւաքոյթը շարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ մը՝ պատրաստուած Հ. Բ. Ը. Միութեան տիկիններուն եւ Վիլէօրպանի քաղաքապետութեան կողմէ: Բաժնուելէ առաջ, հիւրերը ունկնդրեցին Վազգէն Խաչիքեանը՝ որ արտասանեց կտոր մը Ժագ Յակոբեանէ: Խօսեցաւ նաեւ Պր. Սանճեան, (ֆրանսերէն), իր սիրելի Հ. Բ. Ը. Միութեան մասին:

Ամփոփ, ֆրանքեւհայկական համեստ, բայց օգտակար ձեռնարկ մը այս հաւաքոյթը, օգտակար թէ՛ ընկերային գետնի վրայ եւ թէ՛ հայկական տեսանկիւնէն, քանի որ անգամ մը եւս առիթ եղաւ ճանչցնելու մեր կազմակերպութիւնները տեղական մամուլին եւ անձնաւորութիւններու:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

(*) FASTH
Fauteuil Autonome Service Tout Handicap.

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՖԵՏԱՅԻ ՄԸ

Շնչահեղձ Երեւանի մէջ ան առաջնորդ եղաւ ինծի. բացատրեց թէ երկիրը ինչպէս կը թաղէ բոլոր յոյսերը, խոստովանելով աշխարհի չորս ծագերու հայութեան թէ պէտք է տակաւին համբերել քիչ մը, մինչեւ որ հայրենիքը վերակառուցուի: Սպասել քիչ մը ... նախկին կայսրութեան մէջ ուր ժամանակը կանգ առած էր եւ ուր յոյսը նոյնիսկ յանցանքի համազօր էր, քիչ սպասել կրնայ նշանակել սպասել դարերով:

Ժամանակի այս ըմբռնումին, ապագայի ծիծաղելի այս չափանիշին մարդ կը հանդիպի հանդուցեալ միութեան ամէն մէկ անկիւնը: Համաչափավար վարչաձեւին օրով մարդիկ լուռ ու մունջ կը հպատակէին անվերջանալի սպասումներու. երեք ժամ՝ երշիկի համար կամ տասը տարի՝ ինքնաշարժի մը համար: Պայմանաժամեր որոնք երբեք չեն յարգուած: Երկու սենեակնոց յարկաբաժինի մը մէջ անցած կեանքը շատ յաճախ կապուած կ'ըլլար Բարեկամութեան գործատան մէջ պաշտօնի մը որ կը տեւեր ամբողջ կեանք մը: Ծանր էր ժառանգութիւնը ... յետոյ զարթօնքները աւելի աշխուժացան: Ս. Պետերբուրգի կամ Երեւանի մէջ երկարաձգուեցաւ կայսրութեան ներկայութիւնը: Ճիշդ է որ տեղական վարիչներ տատանեցան ու անոնց խմբակները վախեր ունեցան: Բայց մշուշը բոլորովին ցրուած չէ. հոգիներն ու միտքերը վրդովումի մէջ են: Լենինի յետ մահու թոյնը չէ՞ր ասիկա: Կամ կամաւոր անհաւատալի հաշիւ մը: Երեւանի մէջ մարդիկ պայքարեցան պահպանելու համար շրջապատը, նորոգելու համար կիսափուլ շէնքերը եւ վտարելու Նոմենկլատուրան: Հոս եւս պիտակները փոխուած են, սակայն բազմաթիւ նախկին պատասխանատուներ իրենց տեղը կը մնան, կառչած՝ իրենց մենաշնորհներուն, ճիշդ ինչպէս տզրուկները՝ մորթին: Արդէն բնապահներու կարգախօսները մոռացութեան փոշը նետուած են, իսկ շէնքերը վերջնականապէս լքուած են իրենց ճակատագրին:

Որպէս ապացոյց կը տրուի -- Գիւմրիի -- նախկին Լենինականի վիճակը: Կենսայորդ այս քաղաքը որ հանրապետութեան երկրորդն էր, կառուցուած՝ բարձրաւանդակներու վրայ, ուրուականներու քաղաքի վերածուած է այն օրէն երբ սոսկալի երկրաշարժ մը 1988--ին կիսով զայն թաղեց գետնին մէջ: Անմիջապէս պատասխանատու նկատուեցան Բրեժնեւի շրջանի շինարարները որոնք իրենց գրպանը կը լեցնէին կրաղիւսի շահատակութեամբ: Այդպէս, շատ աւելի աւազով ու նուազ կրաղիւսով կառուցուած շէնքերը թեթեւ ցնցումի մը իսկ կրնային փուլ գալ: Հիմա, կ'ըսէ Անահիտ, նոյն մաֆիան է որ ազգայնականի պիտակին տակ, կը լեցնէ գրպանները. անոր անդամները կ'իւրացնեն միջազգային օգնութիւնը եւ կը վաճառեն վերաշինութեան համար ղրկուած ապրանքը:

Անահիտի հետ շրջեցանք Երեւանի փողոցները. ան ցոյց տուաւ մաֆիային ղեկավարութեան տակ գործող քանի մը ճաշարաններ, Ռուսահիներու պանդոկներ, մութ պառեր: Երեւան որպէս քաղաք կը նմանի Թուլոնի կամ Նիսի, վատիկանեան հովեր ունի, սակայն աշխարհէն խզուած ինքն իր վրայ փակուած այս երկրին մէջ ամէնէն փոքր աւազակութիւնն իսկ պետական հարցի կը վերածուի: Տարօրինակ քաղաք: Անթերի հրապարակ մը. մաքուր, վարդագոյն, յատուկ ոճի տէր կառոյցներով, քանի մը պողոտաներ, յետոյ շուտով դիմափոխութիւն մը ու անխնամ, աժաննոց շէնքեր որոնք հազիւ կառուցուած, կը թուի որ պիտի փլչին: Տարօրինակ երկիր, նաեւ: Կարծէք թմրութիւն մը պատած է կրկին զայն: Ազգային յորձանքով պահ մը արթնցած անոր բնակիչները հին օրերու կարօտը կ'ապրին: Ասով կը կարծէին յուսալ ու ամբողջ կեանքը կեղծ կը թուէր. վարժ խաղով մը ուր իրարու խառնուած են վաւերացումն ու քննադատութիւնը, Հայերը, ինչպէս խորհրդային կայսրութեան բոլոր քաղաքացիները լաւը կը սահմանէին չափանիշերու հակադրութեամբ, եթէ իշխանութիւնը սպիտակ կ'ըսէր, ուրեմն պէտք էր սեւ մտածել: Վարչաձեւի փոփոխութենէն ի վեր այս երկուութիւնը պէտք չէ տեղի ունենայ, քանի որ ժողովուրդը ձեռք առած է իշխանութիւնը: Մարդիկ միշտ կ'երազեն լուսագոյն ապագայ մը, բայց կը զգան նաեւ որ առընչուած են վարչարարութեան: Անոնք միասնական տէրն են մոլորած հսկայ նաւու մը որ ոչ նաւահանգիստ ունի, ոչ ալ նաւամատոյցներու ցուցակ: Բաժնետէրերը՝ ժառանգութեան մը զոր դժուար է սահմանել: Առաջ, մարդիկ կը մրմնջէին. սպասենք, կը փոխուի: Այսօր յուսարեկ ձեւով մը կ'ըսեն. փոխուեցաւ, բայց կրկին սպասենք, մարդ չի գիտեր...:

Անահիտ ինծի ներկայացուց եղբայրը՝ Խաչիկը: Մարզիկի մարմնով, յաղթական նայուածքով Խաչիկ կ'ապրի ծնողքին հետ որոնք վարձակալ են երկու սենեակի մէջ: Արեւելեան ոճով հիւրասրահը ան կը բաժնէ քրոջը հետ որ կ'ապաստանի փարաւանի մը ետին: 26 տարեկան է ու ճարտարապետ Հայաստանի մեծագոյն գործատան մէջ որ 6000 բանուոր ունի: Սակայն անոր ողորմելի աշխատավարձը բաւարար չէ յարկաբաժին մը վարձելու: Այդ ձեւով ընտանիքին պետը կը շարունակէ մնալ հայրը ու ինք դատապարտուած է իր բարեկամուհիին հետ ըլլալու գաղտագողի, ինչպէս պատանի մը: Սակայն Խաչիկ ունի ուրիշ նախասիրութիւն մը որ իրեն կը մոռցնէ Հայաստանի առօրեային բոլոր վերիվայրումները: Քաղաքականութիւնն է ան: Խաչիկ Երեւանի քաղխորհուրդի ամէնէն երիտասարդ անդամներէն է. քաղաքապետին քով տեղ կը գրաւէ: Երիտասարդութեան մեղքով համայնավար դարձած, 21 տարեկանին պատռած է կուսակցականի քարտը. «անդրադարձայ որ խոստումները երբեք գործադրուած չէին» կը բացատրէ: 1988--ին երբ Հայաստան սկսած է տատանիլ, իր մէջ անմիջապէս զգացած է ազգայնականի ոգին: Յանկարծական կերպարանափոխութի՞ւն մը: Ոչ, Խաչիկ մէկն է հանրապետութիւններու վկայեալ երիտասարդութենէն որոնք սնած են մարքս -- լենինեան գաղափարականով, սակայն յանկարծ դուրս ինկած այդ ծիրէն, երբ հասկցած են որ Մոսկուա կայսերական վարչարարութեան մը կիրար -- կուն էր, ինչ որ կը հակադրուէր ազգային շահերու: Այդ շրջանին «ազգային ազատագրութեան» պայքարը կը նոյննացուէր հակահամայնավար հոսանքին հետ:

Ժամերով, մինչ հայկական քոնեակ կը խմենք, Խաչիկ Հայաստանի պատմութիւնը կ'ընէ. -- «մահմետական հողին վրայ քրիստոնէութեան յառաջապահ դիրքն է ան որուն Արեւմուտքը պէտք է պաշտպան կանգնի»: Կը յիշէ 1828--ի ռուսական նուաճումը, Լենինի ու Մ. Քէմալի զուգահեռ ջանքերը, 1918--ին անկախ Հայաստանը շնչահեղձ ընելու, ապա Ազրպէյճանի սպառնալիքը որ կ'ուզէ տիրանալ «սեւ պարտէզ» Ղարաբաղի: Խաչիկին աշխատած գործատան մէջ գաղտնօրէն ռումբեր կը պատրաստեն ֆէտայիներուն համար: Ու բախտին հեգնանքով, գործատան ներկայի ղեկավարը ազգայնականներու ուխտեալ թշնամին է. Համայնավար կուսակցութեան նախկին պարագլուխը: Խաչիկ երբեմն Ղարաբաղ կ'երթայ, ինչպէս մարդ գիւղին տօնավաճառը կ'այցելէ: Շաբաթավերջերու, շատ մը Երեւանցիներու նման կ'երթայ օգնելու Թուրք կոտորելու: Կիրակնօրեայ ֆէտայիները կը կազմակերպուին, սեւ շուկայէն հազար ռուբլիի քալաշնիքովներ կը գնեն, կամ գիշերային արշաւանքներով կը գողնան նախկին Կարմիր բանակի զինանոցներէն որոնք շատ դէշ պահպանուած են:

Լուր օրերը հագուած սքուած, շաբաթավերջերուն մարտիկի զգեստաւորումով, Խաչիկ երկու դէմք ունի: Պատերազմը ճիշդ է որ հասած է Հայաստանի դուռներուն. ու Ղարաբաղի լեռներուն վրայ կռուելու երթալ իսկական արկածախնդրութիւն է: Առասպելական յանձնառութիւն մը որ վայել է խաչակիրներու: Հոս պայքարը Թուրքին՝ մահմետական նուաճողին դէմ է զոր պէտք է քշել կարելի ամէնէն հեռաւոր վայրը:

Օ. ՎԷՊԷՐ

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

բազմաթիւ քաղաքներ: Հրապարակին միւս ծայրն ալ հաւաքուած էին խումբ մը «արքայապաշտներ» մկրտուած «Սէն - Ժիւսթի արթնամիտները» որոնք խնջոյք կ'ընէին կարմիր գինիով եւ հորթի գլուխի կտորներով:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ հեռատեսիլէն աննախընթաց դէպք մը պատահած է առջի օր, երբ սփռուած է Եասէր Արաֆաթի նկարը: Հեռատեսիլը յանկարծ ընդհատած է յայտագիրը ներկայացնելու համար հեռաձայնային հաղորդում մը, որու ընթացքին ՊԱԿ-ի պարագլուխը կոչ մը կ'ընէր «Իսրայէլի կառավարութեան եւ ժողովուրդին» որպէսզի «դարմանէ սխալը» 400 Պաղեստինցիներու արտաքսման: Կ'առաջարկէ նաեւ վարչապետ Ռաբինի «արիներու հանդիպում մը գլուխ հանելու համար արիներու խաղաղութիւն մը» շեշտելով. - «քայլեր առնելու անհրաժեշտութիւնը, մէկ եւ միւս կողմէն, իսկական խաղաղութիւն մը հաստատելու համար այս հողին վրայ, որ այնքան տառապանք տեսաւ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ առեւտրական պիւտճէի անհաւասարակշռութիւնը 7 միլիառ տոլարի հասած էր 1992-ի առաջին 11 ամիսներու ընթացքին, ինչ որ կէս միլիառով աւելի է նախորդ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին բաղդատմամբ: Միայն Նոյեմբեր ամսուան առեւտրական բացը 835 միլիոն տոլար եղած է (1991 Նոյեմբերին՝ 582 միլիոն):

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ նախատեսուածէն աւելի համերաշխ պատկեր մը կը պարզէ Մարտի ընտրութիւններուն համար: 471 ընտրաշրջաններու մէջ միայն մէկ թեկնածու կայ եւ 80 շրջաններու մէջ է որ «նախնական զտում» պարագայ մը կը ներկայանայ: Անթոնի - Սօ շրջանի թեկնածուն է Փաթրիք Տէվէճեան (ԷՌ - Փէ - ԷՌ):

ԱԲԽԱԶԻՈՅ հարաւ - արեւելքը Տկարչէլի քաղաքը աւելի քան 30 հոգի սովամահ եղած են արդէն, վրացական զօրքերու հաստատած շրջափակման հետեւանքով:

ՏՈՔԹ. ՃԷՔ ԳԷՈՐԳԵԱՆ որ ինքզինք «անձնասպանութեան բժիշկ» կ'որակէ 9-րդ անձի մը օգնած է որ վերջ տայ իր կեանքին: 53 տարեկան Ճէք Միլլեր կը կոչուի ենթական: Ծանօթ է որ Գէորգեան կողմնակից է որ բժիշկները արտօնութիւն ունենան անբուժելի հիւանդներու օգնելու որ վերջ տան իրենց կեանքին, կամովին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէի Զ. Շանթ մասնաճիւղին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները Թաղման եւ Ս. Ծնունդի առթիւ:

Սուրէն Կիրակոսեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան, Մինասեան եղբայրներ 200-ական Ֆր., Պր. Ռոպէր Ժամկոչեան 250 Ֆր., Պր. Կարպիս Ալթին, Տիկին Արաքսի Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Եուսուֆեան, Տէր եւ Տիկին Կիւմիւշեան, Մարգարեան եղբայրներ 100-ական Ֆր.:

Հայկուհի Շալճեանի մահուան առթիւ՝ Զ. Շանթ մասնաճիւղը փոխան ծաղկեպսակի՝ 250 Ֆր. կը նուիրէ Թաղին Եկեղեցւոյ, 250 Ֆր. Ղարաբաղի որբերուն: Նոյն առթիւ՝ մասնաճիւղիս եղած են հետեւեալ նուէրները՝ Շալճեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Օր. Մարի Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Մարի Տօզումեան, Տէր եւ Տիկին Քէչէճեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Նշանեան, Ութուզեան ընտանիք, Տիկին Նուարդ Պէրպէրեան, Տիկին Փերուզ Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Մերտինեան 100-ական Ֆր.:

Հայկական Սուրբ Ծնունդի առթիւ. - Սէն - Ժերմէի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 1000 Ֆրանք, Տիկին Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Վօլր 500-ական Ֆր., Տիկին Մէժան, Տիկին Աւետեան 100-ական Ֆր.:

Լուտվիկ Համպօեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Քաջոյեան, Խաչատուրեան, Վարպետեան 300-ական Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՔԼԵՐՄՈՆ - ՖԵՌԱՆ. - Սոնիա Սոնըրի իր ծնողքին Տէր եւ Տիկին Ջաքար Ջաքարեանի յիշատակին (մահացած Մոնրէալ) 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

SOIREE - DEBAT

organisée par

A R M E N F A X

Mardi 2 Février à 20 h 30

à l'Assemblée Nationale
Salle 6217
126, rue de l'Université, Paris 7e

«G E O P O L I T I Q U E
E T
C H R E T I E N S D' O R I E N T»

Intervenants :

«Les facteurs extérieurs dans le conflit chypriote»
Evagoras MAVROMATIS, président de la communauté chypriote de France.

«Les chrétiens du Liban entre conflits et négociations»
Joseph MAILA (directeur-adjoint de l'Institut Economique et Social). Rédacteur en chef de la revue « Les Cahiers de l'Orient ».

«Les chrétiens de Haute-Mésopotamie»
Jean-Claude CHABRIER (CNRS).

«Arménie : les enjeux stratégiques du Karabagh»
Kegham KÉVONIAN (Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales).

«Quelle place pour la France en Orient?»
Richard CAZENAVE, député R.P.R. de l'Isère.

E N T R E E G R A T U I T E
— *Inscription obligatoire* —
auprès de Valérie Kasparian: 42.83.45.92
(entrée impossible sans inscription préalable; se munir d'une carte d'identité pour le contrôle de sécurité).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Նետէլեան եւ Պասմաճեան ընտանիքներուն Տիկին Մարիամ Պասմաճեանի մահուան առթիւ:

Շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տիկին Մարի - Ժանն Խաչատուրեանէ: Նաեւ 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Պօտիւէն Կարապետ Անտոնեանի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15-ին

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հայաստանի

«ՈԶՆԻՆԵՐ»Ը

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
91. 50. 15. 09 թիւին

★

Dimanche 31 Janvier à 15 heures

SPECTACLE
DE COMEDIE MUSICALE
ET SATIRIQUE

LES HERISSONS
d'Arménie

VOZNI SHOW
— C A F E T H E A T R E —
P.A.F. 100 F.

Retenez vos places et tables en téléphonant à la M.A.J.C. :
91. 50. 15. 09

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

SPECTACLE DE NOEL

de

L'ECOLE ARMENIENNE

Dimanche 31 Janvier à 15h précises

Théâtre Municipal de Vienne

avec la participation de
la troupe de danse « G O R I S »
de Vienne

et du *Père Noël*

— Entrée gratuite —

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՓԱՐԻԶ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն
Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ
ի պատիւ
պոլսահայ բանաստեղծ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ

(Հ. Ուգուրեան Գրական մրցանակին արժանացած ըլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը, որուն գործը կը ներկայացնեն
ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիթրօյթէն)
(հայերէն)

եւ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
(ֆրանսերէն)

-- Մուտքը ազատ է --

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԹԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Փետրուար 21, ժամը 13-ին

Մայր Եկեղեցւոյ
"Նուրհան Ֆրէնկեան" սրահին մէջ

Ճաշի ծախքերու
մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.

Արձանագրուիլ մինչեւ Կիրակի Փետրուար 14 ներառեալ, հեռաձայնելով՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին՝
43. 59. 67. 03

NOUVEAU

Versez la taxe d'apprantissage à «TEBROTZASSERE».

Chefs-d'entreprises, comptables, ceci vous concerne.

Pour obtenir le bordereau et pour tout renseignement :
Tél. : 43.81.01.72 ou Fax : 43.84.53.56

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է. --

Իրենց մօր՝ Մարիամ Մանուկեանի մահուան առթիւ, Քէօսէեան եւ Մանուկեան ընտանիք 1000 Ֆր., նոյն առթիւ՝ Արսէն Քարօղլու 500 Ֆր., Այրի Տիկին Արեգնազ Քէպէլեան 300 Ֆր.:

Գրիգոր Աշըքեանի մահուան առթիւ՝ Սոսիէթէ Գարսէլ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Սանոսեան 200 Ֆր.:

Խաչիկ Գալուստեանի յիշատակին՝ Գալուստեան ընտանիք 1000 Ֆր.:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ մասնաճիւղին եւ Հայաստանի օգնութեան հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Տէր եւ Տիկին Գլըճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Քիւրտօղլուեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քայիշեան 400, Տիկին Շէրոյեան 300, Տիկին Հիսարեան, Տիկին Գէլէճեան, Տէր եւ Տիկին Գարամանուկեան, Տէր եւ Տիկին Հէքիմեան 200-ական Ֆր.:

ARMENIE
Promotion spéciale
depuis le 16 Décembre

PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26
MARDI
26 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 17.981 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.981

Ա Ր Տ Ա Կ Ա Ր Գ Վ Ի Ճ Ա Կ

ԵՐԵՒԱՆ ՄՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23-ԷՆ Ի ՎԵՐ ԿԱԹԻԼ ՄԸ ԿԱԶ ՉԻ ՄՏՆԵՐ

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԴԱԴՐԱԾ

ԿԱԶՈՒՂԻԻՆ ՄԷԿ ՀԱՏՈՒԱԾԸ ՊԱՅԹԱԾ Է ՄԱՐՆԷՈՒԼԻ (ՎՐԱՍՏԱՆ)

Պահեր կան, ուր մարդ կը խորհի թէ կացութիւնը չի կրնար աւելի ծանրակշիռ ըլլալ եւ սակայն... : Արդարեւ, վերջին շաբաթներուն արդէն, Երեւանէն առած մեր ամէնօրեայ լուրերը այնքան ծանր տագնապի մը արձագանգը կուտային, որ միշտ կը մտածէինք ինչպէ՞ս կը դիմանայ այս ժողովուրդը : Եւ այսօր, կը պարզուի որ աւելի գէշն ալ կրնայ եղեր պատահիլ և պատահած է : Ուրբաթէն Շաբաթ (Յունուար 22-էն 23) լուսնալիք գիշերը ժամը 3-ին պայթած է կազամուղի մէկ հատուածը որ կազը կը հասցնէր Հայաստան : Այդ կազամուղը Ազրպէյճանէն կը մտնէ Վրաստան եւ Մարնէուլիէն, Խրամ գետի վրայով կ'անցնի Հայաստան : Հոդ է որ պատահած է «արկածը», անշուշտ չակերտաւոր, քանի Մարնէուլի ամբողջովին Ազրպէյճանցիներով բնակուած վրացական շրջան մըն է : Ծշդենք նաեւ որ այն հատուածը որ պայթած է կը վերնաէ միայն Հայաստանի եւ 15 օր կ'ուզէ նուազագոյն, շինուելու համար : Վրաստանի կազը ապահովուած է : Ուրեմն, այդ ժամէն մէկ կաթիլ կազ չի մտներ Հայաստան ու կեանքը (եթէ կեանք է...) հետեւեալ պատկերը կը պարզէր Երկուշաբթի առտու, Յունուար 25-ին :

Օրը՝ հազիւ մէկ – մէկուկէս ժամ ելեկտրականութիւն կը տրուի բնակչութեան, քանի որ Հայաստան իր ներքին ուժերով միայն 11 միլիոն քիլովաթ կրնայ արտադրել եւ այդ քանակը կը բաշխուի, մեծ խնայողութեամբ, հիւանդանոցներու եւ ռազմական այլ պահանջներու : Երեւան ամբողջովին մութի մէջ է եւ բարեբախտաբար կը հաստատուէր թէ հակառակ այդ մութին, գողութիւն կամ այլ արարքներ չէին պատահած : Ամէն ինչ կեցած է երկրին մէջ : Արդիւնաբերութիւնը, որ արդէն փոքր տոկոսով կ'աշխատէր, ամբողջովին դադրած է : Մեթրօն չի բանիր, ջերմութիւն արդէն չկար, ցուրտն ալ չէ մեղմացած եւ 0-էն վար 10 – 12 է Երեւան, չխօսինք Գիւմրիի եւ ամբողջ հիւսիսային աղէտեալ շրջանին մասին :

Այս կացութեան իբրեւ հետեւանք, այլ մտահոգութիւններ ալ կան, եթէ, օրինակ, ջուրը բոլորովին սառի եւ խողովակները պայթին : Որոշ մտահոգութիւններ կային նաեւ հիւլէակայանին մասին, եւ անհրաժեշտ նկատեցինք հիւլէագէտ Գ. Ժաք Փանոսեանի կարծիքն առնել այս առընչութեամբ : Ան յայտնեց մեզի թէ սկզբունքով վտանգ չկայ, շնորհիւ ջուրին ներքին բնական շրջումին, ձեւով մը ինքնահովահարման դրութեան, որ արդէլք կրնայ ըլլալ խրամիտմի աքնալուն :

Զենք գիտեր այլեւս ի՞նչ ընել, «ցաւդտանիմ»ն ալ միայն հեղնական կրնայ ըլլալ Սփիւռքէն արձակուած Հայուն կողմէ, որ կուշտ է եւ տաք տեղը նստած : Կրնայ միայն կատաղութեամբ հաստատել իր անզօրութիւնը եւ մեծերու չգործադրուող զօրութիւնը : Արդարեւ, ուրիշ անգամ ալ ըսած ենք, Ուաշինկթըն մէկ հեռաձայնով կրնայ պարտադրել Թուրքիոյ որ տէրն ըլլայ Նոյեմբեր 18-ին իր ստորագրութեամբ ստանձնած այն յանձնառութեան, որ Դեկտեմբեր 1-էն ելեկտրականութիւն պիտի տայ Հայաստանի : Դեռ շատ ուրիշ բաներ ալ կարելի է ընել, անկասկա՛ծ : Առ այժմ պէտք է մխիթարուինք եւրոպական Խորհրդարանի այս բանաձեւով այն յոյսով որ հոդեշահ խօսքերէն անդին անցնի եւ դարակի մը խորը չմնայ :

❦

LE PARLEMENT EUROPEEN CONDAMNE LE BLOCUS IMPOSE A L'ARMENIE

Le Forum des associations arméniennes nous communique qu'à la suite de ses démarches, le Parlement européen a adopté ce 21 Janvier la résolution suivante (proposition déposée par Mme Veil et M. Pimenta, au nom du groupe LDR). Le vote a été obtenu à l'unanimité des groupes politiques.

❦

Le Parlement européen,

A. Conscient de la situation dramatique des 300.000 réfugiés Arméniens qui ont fui les pogroms en Azerbaïdjan;

B. Constatant, quatre ans après le séisme qui a frappé l'Arménie, la précarité des conditions de vie dans les zones sinistrées;

C. Considérant que la CSCE s'emploie à instaurer la paix en créant les conditions d'un règlement négocié entre les autorités d'Azerbaïdjan et celles du Haut-Karabagh;

D. Considérant que le blocus économique imposé par l'Azerbaïdjan et la crise énergétique qui en résulte visent à entraîner l'Arménie dans un conflit armé direct;

1. Soutient pleinement le processus de paix de la CSCE et appelle à un cessez-le-feu immédiat entre les parties en conflit;

2. Estime que le blocus implacable mis en œuvre par l'Azerbaïdjan constitue une violation du droit international et exige du gouvernement azerbaïdjanais sa levée immédiate;

3. Demande à la Commission européenne de dégager des crédits en faveur de l'Arménie pour soutenir le processus de démocratisation (programme TACIS) et parer aux besoins concrets les plus pressants de la population (programme ECO);

4. Charge son Président de transmettre la présente résolution à la Commission, au Conseil, aux Ministres réunis dans le cadre de la coopération politique, au Secrétaire général de la CSCE, aux gouvernements de l'Arménie et de l'Azerbaïdjan.

❦

Ղարաբաղի հարցին առընչուած բանակցութեան նիստերու նախագահ՝ իտալացի

ՅՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ՆՈՐ ՃԱԿԱՏ ՄԸ՝ ԳՐԱԺԻՆԱ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԶՈՀԵՐ

Մինչ Շաբաթ, Յունուար 23-ին, բանակցութիւնները կը վերսկսէին Ժընեւ, բաւական յոյսեր ալ ներշնչելով, անդին, յանկարծ բուռն կռիւներ կը ծագէին Խրուաթիոյ հարաւը, ուր տարի մը առաջ հրադադար ստորագրուած էր Խրուաթիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ : Այս անգամ, Զագրէպի Խրուաթցիք կ'ուզեն յիշեցնել թէ տարի մը առաջ, իրենց հողամասին մէկ երրորդը գրաւուած էր Սերպերու կողմէ : Ուրեմն յարձակման անցած են Գրաժինա : Խրուաթ Նախագահը կը բացատրէ որ այս յարձակումը կը ձգտի միայն Մասլէնի քայի կամուրջը վերաշինել, որպէսզի վերահաստատուի Մասլէնիքայէն Զատարի նաւահանգիստը տանող ճամբան եւ ապահովութիւն կուտայ որ հոդ ալ կը սահմանափակուի ամէն ինչ :

Այս առթիւ ալ, անգամ մը եւս կը վարկաբեկուի (եթէ վարկ մնացած էր) ՄԱԿ-ը, որու հսկողութեան տակ գտնուող ծանր եւ թեթեւ զինամթերքը առօք – փառօք առած տարած են Խրուաթները :

Այս վերջին կռիւներու հաշուեկշիռը կը տարբերի ըստ աղբիւրներու : Զագրէպի (Խրուաթ) համար 130 մեռեալ կայ, մինչ Պելկրատ 650 մեռեալի մասին կը խօսի, որոնց 500-ն ալ զինուորական չեն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, ահաբեկչական արարքի մը զոհ գացած է, երկրին ամէնէն ճանչցուած լրագրողներէն մին՝ Ուղուր Մումճու, «Ճումհուրիյէթ»ի քրոնիկագիրը : 51 տարեկան, Մումճու 13-րդ լրագրողն է որ կը սպաննուի մէկ տարուան մէջ : Բազմաթիւ յօդուածներ գրած էր ահաբեկչութեան, կաշառակերութեան, Թրքական մաֆիային եւ ծայրայեղ – աջին մասին : Ոճրափորձին տէր եղած են իսլամապաշտ երկու կազմակերպութիւններ : Մումճուի կառքը պայթած է, երբ ճամբայ կը հանէր մայրաքաղաքին բընակչութեան վերապահուած Կազի Օսման Փաշա Թաղամասը : Լրագրողը թիկնապահ ալ ունէր, այն օրէն երբ մահուան սպառնալիքներ ստացած էր, բայց, Կիրակի, առանձին էր կառքին մէջ : Համբաւի տէր, այս հրապարակագիրը, եօթը տարուան

ՖՈՒԹՊՈԼ

Շաբաթ իրիկուն Վալանս պարտուած է 0 - 1 Լուհան - Քիւյիզոյէ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ : Ներկայիս Վալանս դասաւորման 9-րդ տեղը կը գրաւէ 23 կէտով :

խորհրդարանական Ռաֆայէլի Բաքուի մէջ հանդիպած է Նախագահ Էլչիպէյի եւ Ազրպէյճանի Արտաքին Նախարար Ղասիմովի : «Թուրան» գործակալութեան համաձայն, Ռաֆայէլի ըսած է թէ պէտք է վերջ տալ նախ շրջանին բոլոր զինեալ գործողութիւններուն, ապա զինուորներու եւ զինամթերքի հոն փոխադրութեան. այս առաջին քայլերէն ետք կարելի կ'ըլլայ քաղաքական խորքով բանակցութիւններ կատարել :

Ռաֆայէլի, Կիրակի գիշեր (Յունուար 24) Երեւան ժամանած էր : Յուսա՞նք որ ի տես երկրին ողբերգական վիճակին (արտակարգ վիճակ հռչակուած էր Շաբաթ օր իսկ) բան մը ընէ... :

ՀԱՅՐ ԱՒԵՏԻՔ ՎՐԴ. ԹԱԼԱԹԻՆԵԱՆ ՎԱԽՃԱՆԱԾ

Պէյրութէն հասած լուրերէ կը տեղեկանանք որ Յունուար 13-ին իր մահկանացուն կնքած է 80-ամեայ Հ. Աւետիք Վրդ. Թալաթինեան, վաստակաւոր անդամ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, զոհ անողոք հիւանդութեան որմէ կը տառապէր բաւական երկար տարիներէ ի վեր :

Արդէն 3 տարի առաջ, Վենետիկի մէջ, այս անդարման հիւանդութեան պատճառով, անշարժացած էր ու գրեթէ անդամալոյծ դարձած : Սակայն իր խոր հաւատքին եւ աննկուն կամքին զօրութեամբ, գիտցած էր յաղթահարել այս կացութեան ու վերագտած գրեթէ իր բնականոն առողջական վիճակը : Սիրայօժար մեկնած էր Լիբանան, Պուրսա, Մխիթարեան Ժառանգաւորացի մէջ շարունակելու եկեղեցականի եւ դաստիարակի իր նուիրական առաքելութիւնը եւ անձամբ ստանձնելու պատասխանատուութիւնը ուխտատեղի դարձած մատրան, Կիրակնօրեայ պատարագներով եւ բարեպաշտական արարողութիւններով :

Երջանիկ էր՝ վերագտած ըլլալով իր բնտանեկան միջավայրը. երջանիկ էր՝ ինքզինքը տեսնել շրջապատուած տեսնելով ոչ միայն իր եղբայրակիցներէն այլ նաե՛ւ բազմաթիւ բարեպաշտ հաւատացեալներէ, ազնիւ համակիրներէ... :

Սակայն, գլխուն վրայ երկար տարիներէ ի վեր բացուած անդարմանելի վէրքը թողած էր իր յոռի հետեւանքները՝ մահուան առաջնորդող :

Համակամ ու աներեւակայօրէն խաղաղ

(Շար.ը Դ. էջ)

բանտարկութեան դատապարտուած էր 1971-ի պետական հարուածէն ծնած իշխանութեան կողմէ իր ձախապաշտ գաղափարներուն համար : Ծայրայեղ - աջին դէմ ալ գրած էր Պապին դէմ գործուած մահափորձին առեն :

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, փարիզեան արուարձանի ձայնասփիւռի կայանէ մը թելադրեց Ժիսքար տ'Էսթէնի որ հանգստեան կոչուի : «Պր. Ժիսքար տ'Էսթէն, ըսաւ, միշտ ամէն բանի, թեկնածու է : Թեկնածու՝ Եւրոպայի, թեկնածու՝ Հանրապետութեան Նախագահութեան, թեկնածու՝ Մաթինեոնի» :

ՏԻԱՐՊԱՔԸՐԻ մէջ, ահաբեկչական արարք մը գործուած է Շաբաթ օր (Յունուար 23) որու հետեւանքով ութ մեռեալ եւ 14 վիրաւոր կայ : Անծանօթներ յարձակած են սրճարանի մը վրայ ռումբերով եւ ինքնաշխատ զէնքերով : Անաթոլի գործակալութիւնը «ահաբեկիչներու» կը վերագրէ արարքը, այլ խօսքով ՓՔՔ-ի անդամներու :

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ» նոր ձեւաւորում մը կը փորձէ Յունուար 25-էն, թերթը փրկելու համար : Ծանօթ է որ համայնավար պաշտօնաթերթը ծանրակշիռ տագնապ մը կ'ապրի եւ մինչեւ ընտրութիւնները 15 հազար նոր ընթերցող պէտք է գտնէ կարենալ հրատարակութիւնը շարունակելու համար :

ԻՐԱՔԻ ՀԻՒՍԻՍԸ, Քիւրտիստանի «մայրաքաղաք» Էրպիլի մէջ ականուած կառք մը պայթած է, Յունուար 21-ին : Հինգ մեռեալ եւ 82 վիրաւոր կայ : Զոհերուն մեծ մասը երախաներ են, որոնք ծխիկ եւ բանջարեղէն կը ծախեն փողոցները : Քիւրտերու համաձայն Պաղտատի գործն է :

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
36-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
1957, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26

Շրջան Մը Իր Յոյզերով Եւ Տենդերով

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

... Ո՞ւր տեսեր էինք լսարան, ընթերցարան, Երիտ. Միութիւն:

Աւագ ընկերներու, արտասահմանէն եկած թանդէտներու հարցնելով, ծրագիր – կանոնագիր մը թխած եղայ, որուն հիման վրայ բացուեցաւ «Րաֆֆի» լսարանը, Սկիւտարի մէջ: Տակը սրճարան, վրան սրահ մը, որ կրնար պարունակել 80 – 100 հոգի: Այնուհետեւ իրարմէ օրինակելով բացուեցան ուրիշ լսարաններ, բոլոր հայկական թաղերուն մէջ: Անշուշտ միւս հոսանքներն ալ ասպարէզ նետուած էին, առանց հաշուելու Կրթասիրացները, Բարեսիրացները կամ ... Պարասիրացները:

«Րաֆֆի»ն մէկ անգամէն դարձաւ հնոց մը: Բանախօսութիւնները, մեծ հանդէսները կը սարքուէին Թէփէի թատրոնը կամ «Յառաջդիմական» Միութեան սրահը որ կրնար 4 – 500 հոգի առնել: Բայց փոքր հաւաքոյթներու եւ մասնաւորապէս դասախօսութեանց համար բաւական կը համարուէր Րաֆֆին:

Երկար ատեն ամէն Հինգշաբթի դասախօսութիւն կար, եւ ինծի համար ձիւղի պարտք եղած էր դասախօս մը ճարել: Եկող – գացող բոլոր ընկերները կարգով հանդիպեցան մեր լսարանը, բացի Ակնունիէն, որ առհասարակ չէր սիրեր դասախօսական սահմանափակ ժողովները: Շատերը դասախօսեցին մէկէ աւելի անգամներ: Պայքարի օրերուն, երբեմն քանի մը դասախօսներ կ'ունենայինք: Սրահը այնքան կը լենար որ մանդուխները անանցանելի կը դառնային եւ շատերը վարը՝ սրճարանը նստելով կը ջանային հետեւիլ:

Պատահաբար կը յիշեմ շարք մը անուններ այդ շրջանի դասախօսներէն. – Յովհ. Քաջազնունի, որ անդադար կը ծխէր, խօսած ատեն, Յ. Շահրիկեան, Ս. Զաւարեան, Ռոստոմ, Լ. Նազարեանց, Ռ. Դարբինեան, Ռ. Զարդարեան, Բ. Շահպազ, Մ. Վարանդեան, Մարգպետ, Մար, Զապէլ Եսայեան, Մելոյեան, Ներսէս Փափազեան, Խ. Պապայեան:

Դասախօսութիւնները երկու տեսակ էին, – զուտ կուսակցական, այն ատեն սրճարանը կը պարպուէր, եւ ժողովրդական, երբեմն գեղարուեստական բաժինով: Մասնաւորապէս բաց ու գոցի օրերուն արտօնութիւն կը տրուէր հարցումներ ուղղելու, եւ ահա բուռն վիճաբանութիւններ, որոնք մինչեւ փողոց կը տարածուէին:

Այդպիսի վիճաբանութեան մը պահուն էր որ Շահրիկեան հակառակորդը կը ճըզմէր տրամաբանութեան խաղով մը:

**

Քանի մը ցիրուցան պատմութիւններ ու պատկերներ այդ համեստ բոյնէն. –

Օր մը Վարանդեանը հրաւիրած էինք հրապարակային բանախօսութեան, Յառաջդիմականի սրահին մէջ: Գիշերը տեղի պիտի ունենար խնջոյք՝ մեր լսարանին մէջ: Հանդէսէն վերջ պտոյտ մը՝ դէպի Ֆրէնկին լեռը: Ընկեր – ընկերուհիներ կ'երգէին ոչ միայն ազգային – յեղափոխական եղանակներ, այլ եւ Կոմիտասի դաշնաւորած երգերը, «Սոնա եար», «Երկինքն ամպել ա», «Կուժն առայ», եւայլն: Վարանդեան, որ տարիներէ ի վեր հայերէն երգ չէր լսած, խորապէս խանդավառուած, ուզեց մասնակցիլ խնջոյքին:

Ի՛նչ պատիւ: Սակայն կրնա՞ր յուսնել մեզի հետ: Ամբարուած չիչերը – գարեջուր եւ գինի – պարպուեր էին արդէն եւ հարկ եղաւ նորէն ապսպրել: Միքայէլը, հակառակ իր տկարութեան, ոչ միայն մնաց մեզի հետ, այլ եւ երգեց ու պարեց մինչեւ լոյս, վարակուելով երիտասարդական մթնոլորտէն:

**

Օր մը դասախօսելու կարգը եկած էր Բարսեղ Շահպազին: Քիչ մը ուշացաւ: Առհասարակ ես անձամբ կ'առնէի կը բերէի դասախօսները, նախ տուն հրաւիրելով: Բարսեղ ուզած էր առանձին գալ, աւելորդ յոգնութիւն չպատճառելու համար:

– Ինչո՞ւ ուշացաք:

Միշտ չէնչող, Բարսեղ քիչ մը յուզուած կ'երեւար:

– Ոչինչ: Շոգենաւը փախցուցի: Բերայի Շիտակէն կ'անցնէի, դասախօսութեան գալու համար: «Քէյֆ»ի ընկեր մը հանդիպելով, խօսքի բռնեց: Յետոյ առաջարկեց միասին անցընել գիշերը: Բնականաբար մերժեցի, յայտնելով թէ ստիպուած եմ Սկիւտար երթալ եւ խօսիլ: Ի՞նչ կ'ուզէք որ պատասխանէ այսքան տարուան մտերիմս.

– Կը հասկնամ, կը հասկնա՛մ. չես ուզեր կորսնցնել մէկ ոսկիդ...

– Ի՞նչ մէկ ոսկի, բարեկամ:

– Ճա՛նըմ գոնէ մէկ ոսկի խաշլըխ չէ՞ս առներ, այդ ճառը խօսելու համար...

Դասախօսութենէն վերջ ընկերական ժողով: Նոր թեկնածուներ առաջարկուած էին: Ընդունելէ առաջ, թեր ու դէմ կը խօսէին վարք ու բարքի, յարմարութեան մասին (եթէ թեկնածուն ներկայ էր, դուրս հանելով):

Բաւական երկար տեւեց երիտասարդի մը պարագան: Տրամադրութիւնները նըպաստաւոր էին, բայց բանուոր ընկեր մը կ'ընդդիմանար: «Յարմար չէ», կ'ըսէր ու կը պնդէր, առանց յայտնելու պատճառը: Ի հարկէ դիւրին էր կարճ կապել, առնելով մեծամասնութեան քուէն: Բայց բանուոր ընկերը այնքան խորհրդաւոր ձեւ մը առած էր որ մտածել կուտար:

Ներկաները ճնշեցին, ես ալ կարծեմ սաստեցի: Ու վերջապէս բանուոր ընկերը պարզեց գաղտնիքը.

– Գէշ տեղուանք կ'երթայ...

Ըսաւ ու նստաւ, գոյնը նետած:

**

Լսարանին աղն ու պղպեղը կը կազմէին երկու ընկերներ, մէկը Կովկասի մէջ թրծուած, միւսը կաղնոյի մը մէջ հասակ նետած:

Առաջինը Ազարիկ, շատոնց մեռած, երկրորդը՝ Ռոբովամ, զոր վերջին անգամ Գավալայի մէջ տեսած էի 1932-ին, կաթուածահար: (Յետոյ իմացայ որ մեռած է Բ. աշխարհամարտի ընթացքին):

Ազարիկը Տրապիզոնցի էր, բայց Պաթումէն կուգար եւ մինչեւ վերջը զինք ճանչցանք իբրեւ Պաթումի Ազարիկ: Միջահասակ եւ գիրուկ, զուարթ, համով հոտով պատմութիւններ կը պատմէր Կովկասի յեղափոխական կեանքէն, եւ մենք, բաղդատաբար թերխաշ, բերանաբաց կը լսէինք: Մանաւանդ հետաքրքրութիւնը կը տաքնար, երբ Ազարիկ ժողովրդական լեզուով, այլ պատկերալից, կը նկարագրէր զանազան քաջագործութիւններ, – պետական մթերանոցներէ զէնք փախցընել, զինատար խումբեր կազմել, ահաբեկումներ կատարել, սահմանը անցնիլ, ցարական պաշտօնեաները քնացնել կամ կաշառել, եւայլն: Այսքան տարի վերջն ալ, դեռ կը հնչէ իր թաւ, լեցունկեկ ձայնը.

– Վախմասթերը գալիս էր, ասում էր Ազարի՛կ...

Իբրեւ ընկեր տեղաւորուած էր Ռոբովամի տունը, ինչպէս ուրիշ հայդուկ մը, Ադամ, ինչպէս դեռ ուրիշ ընկերներ աւելի վերջը: Տեսակ մը հիւրանոց էր դարձած Ռոբովամի տունը:

Բայց, ո՞վ էր այս տղան, որ մէկ անգամէն փայլեցաւ նոյնիսկ բեմի վրայ իբրեւ արտասանող:

Զաւակը՝ զինեպանի մը, կէս ձգած Պէրպէրեան վարժարանը, նետուած էր զինետուն: Սահմանադրութեան հռչակումէն քանի մը ամիս առաջ, երբ Ս. Զաւարեան եւ Կ. Բասմաճեան Սկիւտար եկած էին քարոզութեան համար, Ռոբովամ ալ արձանագրուեցաւ 70 – 80 թեկնածուներու հետ, Պէյլէրին պարտէզը:

Բաւական տարեց կ'երեւար: Հագուած «ափաչ»ի պէս, մէջքին հաստ գօտի մը, կուրծքին վրայ ժամացոյցի շղթայ մը, որ աջ գրպանէն ձախ գրպանը կ'երկարէր: Խօսուածքը՝ կարծր: Հանրածանօթ ամբողջ թաղին մէջ: Եթէ խմել սկսէր: Երբ խմե՛լ սկսէր:

Իր անցեալի մասին ստուգումներ կատարած ատեն, Տեղական Մարմինը իմացած էր թէ ժամանակին օգներ է Պատրիարքարանի գործակատար Տիգրան էֆէնտի Տ. Ներսէսեանի, պանդուխտ գաւառացիներ քշել տալու համար Պոլսէն:

Անմիջապէս դատական ատեան մը, որուն մէկ անդամն ալ ես էի, դժբախտաբար:

Ռոբովամ սրտբաց պատմեց ամէն բան: Յանցանքը երեւութական էր: Պարզապէս բարեխօսած էր անհատի մը համար: Երբ մէկը քիչ մը բարակը փնտռել ուզեց, քրքրելով իր կեանքը գինետան մէջ, յանկարծ լաց մը բռնեց այս կարծրացած տղան:

– Ի՛նչ կ'ուզէն ըսեն, ես Դաշնակցական պիտի ըլլամ. ես ալ կ'ուզեմ ծառայել ազգիս... »

Ու մինչեւ վերջն ալ մնաց հաւատարիմ կուսակցութեան սատանձնելով ամէն զոհողութիւն: Հայրը շատոնց մեռած ըլլալով, միայն մայր մը եւ տուն մը ունէր աշխարհի վրայ:

Ի բնէ ուշիմ, անմիջապէս կ'ըմբռնէր որեւէ հարց: Մինչեւ անգամ կը վիճաբանէր գրոց – բրոցներու հետ, պարզելով առողջ, հասարակ տեսակէտներ:

Հրապարակային հանդէսներու ատեն Ռոբովամն էր որ կը ստանձնէր «պլիֆէ»ին կազմակերպումը: Բայց նաեւ ինքն էր միակ արտասանողը կամ արտասանողներուն յառաջապահը:

Ի՛նչ խոր զգացումով կ'արտասանէր Շուշանիկ Կուրղինեանի «Այդ մե՛նք ենք գալիս»ը, – ինքն ալ իսկական բանուոր մը հագուստ – կապուստով եւ կերպարանքով: Հետզհետէ ուրիշ կտորներ ալ սորվեցաւ, – «Յարգա՛նք քեզ», «Բազինի Փառաբանութիւնը», եւայլն: Բայց «Այդ մե՛նք ենք գալիս»ը եւ Ռոբովամը այնքան նոյնացած էին որ, մէկը յիշած ատեն միւսը միտքդ կ'իյնար:

Տարիներով Ենթակոմիտէի կամ լսարանի վարչութեան անդամ, Ռոբովամ կը մտնէր ամէնէն վտանգաւոր գործերու մէջ: Յաճախ կը հարցնէր անհամբեր.

– Ան չէ ամա, տաhա չատ պիտոր պէքլէյէ՞ցէք, ակռաներս թափիլ սկսան...

Ընկեր մը ունէինք, խիզախ, որ հակառակ ճոռոմ կեղծանունին, բառերու հետ կը խաղար, երբ հարց մը վճռելու կ'ըլլէինք: Խօսք առնելով հանդիսաւորապէս կը յայտարարէր.

– Սկզբունքով համաձայն եմ, բայց գործնականին մէջ՝ ո՛չ:

Եւ ահա Ռոբովամը անդիէն.

– Պօշ լաֆ մտիկ ընելու ժամանակ չունինք: Էրիկ մարդու պէս ըսէ. համաձա՞յն ես, չէ՞ ճէ մի ռամկավարի պէս՝ հէմ ասանկ, հէմ անանկ...

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

Կիպրոսի Մելգոնեան Հաստատութիւնը եղած է Սփիւռքի մեր բարձրագոյն կըրթութեան կեդրոններէն մէկը – այդպէս դրոշմուած է իմ մտքիս մէջ: Այնպէս որ, երբ Կիպրոս կը գտնուէի փափաքն ունեցայ զայն այցելելու: Այս բաղձանքս իրականացաւ շնորհիւ Պ. Տիգրան Թաթարեանի: Պ. Թաթարեան պետական նախկին գլխաւոր հաշուապահ, ներկայիս հանգըստեան կոչուած՝ կերպասի վաճառատուն մը կը վարէ: «Քիչ մը սպասեցէք, – ըսաւ, – երթամ տունէն ինքնաշարժս բերեմ»: 15 վայրկեան ետք վերադարձաւ, «երթանք» ըսելով խանութը փակեց: Նստանք հին էռ - 16 մը եւ ուղղըւեցանք դէպի քաղաքին հարաւային մասը: Հետաքրքրական քաղաք մըն է Նիկոսիան, կեդրոնը շինուած է ԺԶ. դարէն մնացած բոլորաձեւ բերդի մը շուրջ, կառուցուած Վենետիկցիներու կողմէ, աւերակներու վրայ: Ճամբորդութեան ընթացքին առաջնորդս կը բացատրէ՝ «Հիմա հին միջնաբերդէն կ'ելլենք, ներկայիս, ինչպէս ամբողջ կըղզին, երկուքի բաժնուած է նաեւ մայրաքաղաքը, 1974-ի թրքական արշաւանքէն ի վեր եւ միայն հարաւային մասը մնացած է կիպրական Հանրապետութեան վարչութեան տակ»: «Իսկ եթէ մէկը ուզէ թրքական մասը երթա՞լ» հարց կու տամ: «Պէտք է Աթէնք երթալ, Աթէնքէն՝ Թուրքիա...»: Կ'իմանամ որ քաղաքին հայկական թաղերուն մեծ մասը գըրաւուած է. ինչպէս նաեւ մեր գլխաւոր Ս. Մակար վանքը, կառուցուած 560 թըւականին, թրքական գօտիին մէջ է: «Մելգոնեանէն զատ հայկական ուրիշ դըպրոցներ ունի՞նք» հարց կու տամ: «Այո, նոր շինուած Ազգ. Նարեկ վարժարանը, յետոյ քեզ կը տանիմ ... Թրքական գըրաւումէն առաջ այս մասը գրեթէ ամայի էր ... Ահա՛ Հիլթընը ... հիմա, հոս քաղաքին կեդրոնը եղած է»: Նորաշէն բարձր շէնքեր արդիական խանութներով աջին ու ձախին: «Այս շէնքը Մելգոնեանին կը պատկանի, Բարեգործականը նոր շինեց պարտէզով, որպէսզի դըպրոցին հասոյթ ապահովէ»: Ճամբան կտրելով դէպի ձախ կը թեքուինք: Ներս կը մտնենք բարձր ու լայն երկաթեայ դըրկըներէ, վերեւը հայերէն ու անգլերէն գրուած է՝ «Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւն»: Մուտքէն ներս երկու կողմերը երկու պատկառելի շէնքեր, գոյնով նման Հայաստանի տուֆէ շինութիւններուն, իսկ դիմացը ճերմակ եռայարկ նորակառոյց կառուցուածք մը: «Ասոնք ննջասենեակներն են՝ ձախին աղջիկներուն, աջին՝ մանչերու բաժինները, իսկ մէջտեղն ալ խոհանոց - ճաշարահը»: Ուրիշ շինութիւններ ալ կը տեսնուին՝ ինչպէս մարզասրահ մը, ուսուցիչներու յարկաբաժինները, իսկ հեռուն ... հեռուն «Բարեգործականի ակումբն է», ինչպէս նաեւ մարզադաշտեր, անծայրածիր հող: Բակին մէջ զանազան քանդակներ, գլխաւոր երկու շէնքերուն միջեւ ալ նուիրատուներուն՝ Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեան եղբայրներուն դամբանը, իրենց արձաններով:

Վերջը կ'իմանամ որ երկու տարի առաջ հողին երեք չորրորդը ծախուած է եւ գոյացած գումարին մէկ մասը օգտագործըւած՝ ննջասենեակներու նոր շէնքի շինութեան: Կիպրահայերը այս նախաձեռնութեան հակադրած են, սակայն չեն կըրցած Ամերիկայէն հասած հրահանգին դիմադրել: Կ'ըսուի որ այսօր այդ շրջանի հողերու գինը շատ բարձրացած է:

**

Շատ հետաքրքրական գտայ այս հաստատութեան յղացումն ու իրագործումը:

Դարուս սկիզբը Եգիպտոս կ'ապրէին Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեան եղբայրները, ձեռային աշխատանքով իրենց օրապահիկը կը շահէին՝ ծխախոտ փաթթելով: Ա. Աշխարհամարտէն ետք, Անգլիա տեղական կառավարութեան պարտադրեց վնասուց հատուցում վճարել պատերազմէն տուժած անհատներուն: Մելգոնեան եղբայրներն ալ կը ներկայացնեն իրենց դիմումը: Քննիչը, որ Պօղոս Նուպարն էր, «Գացէք վերատեսէք ձեր դիմումնագիրը» կ'ըսէ: Եղբայրները զերօ մը կ'աւելցնեն գումարին աջին: Դարձեալ կը մերժուին՝ «Գացէք մասնագէտի մը գրել տուէք»: Վերջապէս մասնագէտը քանի մը զերօներ կ'աւելցնէ եւ Մելգոնեանները կը ստանան պատկառելի գումար մը, որով յետագային կը գնեն ծըխախոտի գործարան մը: Եղբայրները ժառանգորդ չունենալով Գահիրէի Զաւէն Արք.ը ահազանգ կը հնչեցնէ ըսելով որ անոնց հարստութիւնը օսմանեան կառավարութեան պիտի երթայ: Ատոնայի այն ատենուան առաջնորդը՝ Մուշեղ Եպիսկ. Սերոբեան կ'երթայ ու կը համոզէ Վենիզելոսը – քանի որ Մելգոնեանները յունահպատակ էին–, Գրիգոր եւ Կարապետ եղբայրներու ձգած ժառանգով կրթական հաստատութիւն մը ստեղծելու հրաման կը ստանայ: 1921, Յունիս 25-ին, ըստ անգլիական օրէնքին, կը ստորագրուի փաստաբան Գ. Ամիրեանի պատրաստած «աէք տը տոնասիոն»ը: Մելգոնեան եղբայրները կը ձգեն շուրջ 700.000 այն ատենուան անգլիական ոսկի՝ հիմ-

նարկութեան մը համար, որուն գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլար 1915-ի Եղեռնի հայ որբերով զբաղիլ: Ժառանգորդ մը մէջտեղ կ'ելլէ ... դատավարութիւններ տեղի կ'ունենան... Մուշեղ Իշխանեանին դէմ, որ մինչ այդ փիլոնը ձգած էր, դատ կը բացուի: Ստիպուած կ'ըլլայ Ամերիկա փախչիլ... Եւ վերջապէս Հ.Բ.Ը.Մ. Մելգոնեաններուն կտակատար կ'ըլլայ: Շատ մը վայրեր ուսումնասիրելէ ետք, Վենետիկի եւ Նիկոսիոյ վրայ կը կեդրոնանան կալուած մը գնելու համար: Վերջապէս Նիկոսիոյ հարաւ-արեւելեան բլուրի մը վրայ գտնուող Անգլիոյ արքայական ընտանիքէն անձի մը պատկանող ամարանոցը իր շուրջի բոլոր հողամասերով կը գնուի գոյացած գումարին մէկ մասով: 1926-ին որբանոցը կը բացուի եւ 1934-ին է որ բարձրագոյն նախակրթարանի եւ երկսեռ գիշերօթիկ երկու բաժիններով կը դառնայ հանրածանօթ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը, ինչպէս որ գիտենք այսօր:

Կը շրջագայիմ բակին մէջ, կը լուսանկարեմ քանդակները -- իսկական արուեստի գործեր -- «Հայաստանէն քանդակագործ մը եկած էր, անոր գործերն են»: Մաշտոցի, Խորենացիի, ... Կոմիտասի... Թումանեանի, Թէքէեանի... արձանները երախաներուն կը յիշեցնեն մեր մշակոյթի տիտանները:

Ինծի կ'առաջարկուի տնօրէնին հետ տեսակցութիւն մը ունենալ: Դպրոցին աջի գլխաւոր շէնքը կը մտնենք: Ներկայիս վարժարանը տնօրէն չունի, Պ. Անդրանիկ Տաղէսեան՝ փոխ-տնօրէնը, տասը վայրկեանէն պիտի ընդունի մեզ: Մանչեր ու աղջիկներ կու գան, կ'երթան, հաճելի ժխոր մը կը լսուի ինչպէս բոլոր դպրոցներու մէջ դրօսանքի պահուն: Փափաք կը յայտնեմ Անահիտ Մեսրոպը տեսնելու՝ Սոֆիայի նախկին ճեմարանի տնօրէնին՝ Գէորգ Մեսրոպին թոռնիկը: Քիչ ետք Անահիտը եկեր է. «Որքա՜ն մեծցեր ես... ...Գո՞հ ես այստեղէն ... Հայրիկդ, մայրիկդ ի՞նչպէս են...»: Զանգը կը հնչէ, տակաւին Անահիտ քովս է :«Գնա՛, դասը սկսաւ» կ'ըսեմ: Հաճելի անակնկալ մըն էր ինծի համար:

Պ. Տաղէսեան Պէյրութցի, գլխաւորաբար Հայաստան ուսանած ապագայ խոստացող երիտասարդ փոխ-տնօրէնն է. դըպրոցին մասին լայն տեղեկութիւններ կու տայ: 1992-93 տարեշրջանին ունին 223 աշակերտներ, որոնց 190-ը գիշերօթիկ, եւ միայն 30-ը Կիպրացի են. մնացեալը աշխարհի չորս ծագերէն՝ Միացեալ-Նահանգներէն մինչեւ Աւստրալիա: Մեծ մասը կու գայ Լիբանանէն եւ Պուլկարիայէն (մօտ 30-ական աշակերտ), կան երախաներ նաեւ Եթովպիայէն եւ Մայր Հայաստանէն 12 երախայ, «Իսկ Ֆրանսայէ՞ն» կը հարցնեմ: «Մէկ հոգի»· վերադարձիս կ'իմանամ որ ծանօթ ընտանիքի մը զաւակն է փարիզեան շրջանէն: «Կըրնանք ընդունիլ մինչեւ 340-350 աշակերտ. ննջարաններուն երրորդ յարկը պարապ է» կ'ըսէ Պ. Անդրանիկ: Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ շուրջ 30 հոգիէ, անշուշտ հայ նաեւ քանի մը յոյն-կիպրացի, որոնց մեծ մասը Հայաստան ուսանած է: Անշուշտ գլխաւոր լեզուն անգլերէնն է: Բոլոր աշակերտները կը պատրաստուին անգլիական պետական G.C.E.-ի «level O» եւ «level A» քննութիւններուն, վերջինը համարժէք է ֆրանսական պաշոյին: Հայերէնէ եւ անգլերէնէ զատ դասաւանդուած լեզուներն են՝ յունարէն, արաբերէն եւ ֆրանսերէն: Դպրոցը օժտուած է ընթերցարաններով, լաբորատորական աշխատանոցով մը, մեծ մասը նուէր: Հաստատութեան գրադարանը ունի շուրջ տասնեւհինգ հազար հատոր որոնց 200-ը հին գիրքեր են: Դպրոցը յաջողութեամբ աւարտողը կրնայ անգլիական, Պէյրութի ամերիկեան, Հայաստանի համալսարանները մուտք գործել: Կայ նաեւ արհեստներու բաժին մը՝ հաշուապահութիւն, տնտեսական մատակարարութիւն, մեքենագրութիւն: Պէտք չէ մոռնալ թէ Կիւլպէնկեան Հիմնարկէն ստացած են մանր հաշուիչ մեքենաներ: Ուսումը վճարովի է, գիշերօթիկի սակը՝ տարեկան շուրջ 3500 տոլար է: Կիպրացի երախաներուն ուսման վարձքը տեղական կառավարութիւնը կը վճարէ: Կիւլպէնկեան Հիմնարկը, Հ.Բ.Ը.Մ.-ը, Նախկին Աշակերտներու Միութիւնը եւ շատ մը անհատներ կ'օգնեն կրթաթոշակներով:

Վարժարանէն ներս, կրթութեան կից կայ բեղուն հանրային կեանք, մասնաւորաբար մարզական խումբերով եւ գեղարուեստական գործունէութեամբ: Դպրոցը ունի իր նուագախումբը, իր պարախումբը, իր երգչախումբը. այս վերջինը հիմնուած է Բարսեղ Կանաչեանի կողմէ: Յիշեցնենք նաեւ որ Յակոբ Օշական դասաւանդած է այս պատերէն ներս: 1984-էն ի վեր ամէն տարի կը կազմակերպուի «Հայ Մշակոյթի Շաբաթ», որ կարեւորագոյն ձեռնարկն է Կիպրահայութեան: «Իսկ ամառները հաստատութիւնը փա՞կ է» հարց կու տամ: «1988-ի մեծ երկրաշարժէն ի վեր կ'ընդունինք Հայաստանէն որբեր»:

Արդէն կէսօր է, ժամադրութիւն ունինք: Հրաժեշտ կ'առնենք Պ. Տաղէսեանէն, մաղթելով յաջողութիւն այս սուրբ առաքելութեան մէջ եւ աւելի ու աւելի բարգաւաճում դպրոցին:

Խորին շնորհակալութիւններս Պ. Տիգրան Թաթարեանին, առանց որու այս վայելքէն պիտի զրկուէի:

Դուրսը կիզիչ արեւը կը շողայ, ամառ է. երէկ գիշեր հեռախօսէն իմացայ որ Փարիզ արդէն ջերմաչափը սկսած է իջնել: Երանի կու տամ այստեղի բնակիչներուն: Հայերը Կիպրոս հաստատուած են վաղուց՝ Դ.-Ե. դարերէն: Թ. դարուն կղզին ունեցած է հայ կառավարիչներ: Լուսինեանները թագաւորութիւն հաստատեցին, Կիլիկիոյ հայկական Պետութեան հետ քաղաքական, տնտեսական կապերը զարգացան: Նոյնիսկ, Հեթում թագաւորին մահէն ետք Լուսինեաններու շառաւիղէն երկու թագաւոր ունեցած է Կիլիկիան:

Վերադարձի ճամբուն վրայ Պ. Տիգրան ազնուաբար տեղեկութիւններ կու տայ կիպրահայութեան մասին: «Մեր թիւը մինչեւ 7000 հասած է Մեծ Եղեռնէն եւ Ալեքսանտրէթի Սանճաքի Ֆրանսացիներուն կողմէ Թուրքերուն յանձնումէն ետք. հիմա 2500 Հայ կայ միայն, սակայն կարեւորագոյն փոքրամասնութիւնն է կղզիին, որ ունի շուրջ 600.000 բնակիչ»:

Շատեր անկախութենէն եւ մանաւանդ թրքական գրաւումէն ետք լքած են երկիրը: Ունին, կամ աւելի ճիշդ ունեցած են 12 եկեղեցի կղզիին տարածքին եւ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ ազգային վարժարաններ: Նիկոսիոյ նշանաւոր հայկական թաղամասը հիմա կը գտնուի թըրքական գրաւուած գօտիին մէջ: Կէսօրուան ճաշէն ետք Պ. Տիգրան կ'առաջարկէ ինծի տանիլ եւ հայկական եկեղեցին ցոյց տալ:

«Ահա՛, այս մեր նոր եկեղեցին է: Նախկինը կը գտնուի Թուրքերուն գրաւած մասը, ինչպէս նաեւ Ազգ. Նարեկ վարժարանը»: Եկեղեցին՝ զուտ կաթողիկէ հայկական ոճով, կը բարձրանայ նորաշէն դպրոցին կողքին: Այս վերջինը կը բաղկանայ միայարկ դասարաններէ՝ ներքին բակի մը շուրջ: Այս բոլորը ճերմակ, բաց կապոյտ - մոխրագոյն, կարծես երէկ ծեփուած: «Ո՞վ կը հոգայ այս բոլորին ծախքերը» հարց կու տամ: «Հողը, դըպրոցը կիպրական կառավարութիւնը վըճարեց թրքական գրաւումէն ետք եւ կը հոգայ դպրոցին բոլոր ծախքերը, ներառեալ դասագիրքերը... իսկ եկեղեցին մասամբ շինեցինք մեր դրամով»: Շատ փափկանկատ են Յոյները տեղւոյն հայ փոքրամասնութեան նկատմամբ:

Իրիկունը խորհրդածութիւններուս մէջ՝ բախտաւոր են կը մտածեմ, կիպրացի մեր հայրենակիցները, որ այսպիսի գեղեցիկ կղզիի մը վրայ կ'ապրին, որուն ափերուն ծնունդ առած է առասպելական Աֆրոդիտէսը, այսինքն մեր Աստղիկը, եւ կառավարութիւն մը ունին որ կը քաջալերէ զիրենք: Մելգոնեան Հաստատութիւնը ... ինչե՜ր կարելի է ընել հոն: Ամառները զանազան դասընթացքներ Սփիւռքի երիտասարդներուն համար, միջազգային գիտաժողովներ ...:

Ֆ. ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆ

ՉՓԱԿԵ՞Լ ԼԵՆԻՆԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ

Երկար տարիներ Լենինգրադի ուղեցոյց հատորները հետեւեալ որակումները կու տային անոր. «Երեք յեղափոխութիւնների քաղաքը», «Կարմիր դրօշի, Լենինի երկու շքանշանների, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ու Ոսկէ աստղի մրցանակակիր», Յետոյ միայն, աւելի փոքր տառերով աւելցուած էր Մեծն Պետրոս կայսրին անունը որպէս հոյակապ ճարտարապետ:

Լենին միայն թանգարաններու տէր չէ հոն. պատմարաններու ամբողջ սերունդներ իրենց ժամանակը յատկացուցած են փնտռելով տուները ուր Լենին գտնուած էր առնուազն անգամ մը. Ճշդուած է 276 տուն որոնցմէ ամէն մէկուն վրայ յուշատախտակ մը զետեղուած է:

Լենինեան թանգարանին մասնաճիւղը 11 կից շէնքեր ունի որոնց մէջ կան Լենինի բնակած յարկաբաժինները, տնակները եւ նշանաւոր այն թանգարանը Ֆինլանտական սահմանին վրայ որուն շնորհիւ ան կը փրկուէր ցարական ոստիկանութեան հալածանքէն:

Այսօր, սակայն, թանգարանները փակուած են շատ աւելի կարճ ժամանակի մէջ, քան՝ պէտք եղած էր անոնց ցուցանմոյշները հաւաքելու համար: Շատ հաւանական չէ որ տակաւին գտնուին բազմաթիւ այցելուներ որոնք տեսնել ուզեն յեղափոխութեան հօր թէյամանը:

Այսուհանդերձ, շատեր կը խորհին թէ Լենինի թանգարան մը անհրաժեշտ է. միակ մը որ սակայն հարազատ ըլլայ: Անմիտ բան կը նկատուի անոր բոլոր արձանները կործանելու երեւոյթը, որովհետեւ իսկապէս արժէք ներկայացնող գործեր կային անոնց միջեւ: Ռուս լրագրող մը կ'ըսէ նոյնիսկ թէ քաղաքին գերեզմանատան մէջ Լենինի արձան մը պէտք է զետեղել. հոն ուր թաղուած է անոր մայրը եւ ուր կ'ուզէր թաղուիլ նաեւ ինք: Պէտք է ընդունիլ իրողութիւնը. ո՞ր Ռուսը պիտի չուզէր թաղուած ըլլալ Տուրկենիեւի, Սալտիկովի, Զչետրինի, Մենտելիեւի կամ Պլօքի քով:

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՖԵՏԱՅԻ ՄԸ

(Շար. 3 եւ վերջ)

Պայքարիլ, նոյնիսկ որպէս կիրակնօրեայ ֆէտայի, մաքուր հագուած ու կուշտ փորով, կը թարգմանուի նաեւ որպէս կրկնակի աւանդութիւն: Կրակին շփումով է որ երիտասարդը այր մարդ կը դառնայ աւանդական ընկերութիւններու մէջ, նաեւ ժողովուրդի մը բարքերուն ժառանգորդը:

... Փողոցի մը անկիւնադարձին Խաչիկ կը մտնէ խանութէ մը ներս. ընդարձակ, բազմազան ապրանքներով լեցուն վաճառատան մէջ թէյամանէն գնդակ ու գիշերանոց ամէն տեսակ բան կայ: Պատմաբան Ֆէրնան Պրօտէլի բնորոշումով «Առեւտրական ժողովուրդ» Հայերը այնպէս կը թուի որ ապրանք կը կուտակեն հաւաքողի կամ պաշարուածի հոգեվիճակով, որպէս թէ պատրաստուէին ինքնարաւ ըլլալու վիճակի մը որ դարեր պիտի տեւէր: Վաճառատան խորքին, ցուրտ ու գունատ ներկերով փոքրիկ գրասենեակին մէջ բազմած է Աշոտ: Նախկին սպասարկու, մեծ հարստութեան մը տէր, զոր ժառանգած է «Իրանի Հայերուն կաթողիկոս մեծ հօրմէն», ան գնած է վաճառատունը երբ սկսած են սեփականաշնորհումները: Պատերազմի վախով Երեւանցիները խուժած են հոն ու ինք միլիոնատէր դարձած: Ոտքերը հաշուեսեղանին վրայ երկարած, նախկին փոքր պաշտօնեան ինք զինքը «Պր. տնօրէն» կոչել կու տայ: Մոխրագոյն գիծերով ճերմակ զգեստ մը հագած է, սեւ շապիկով մը: Կը պատմուի թէ նոր առեւտրականներու դրամագլուխները բաւական կասկածելի աղբիւրներ ունին:

Աշխոյժ, կնասէր, խիտ մազերով մէկն է Աշոտ որ շատ կը սիրէ ժամերով կատակել ու խօսիլ: Երբեմն կը յիշեցնէ գաւառի կաւատները ու չի վարանիր Երեւանի մաֆիային հետ իր կապերը պատմելու: Զինկիթ, վառելանիւթ, վոտկա, քոնեակ. մաքսանենգութեան այս ապրանքները ան իր բարեկամներուն համար կը ճարէ այնքան կարճ ժամանակի մէջ որուն ընթացքին մարդ նոյնիսկ չի հասնիր անոնց փոխարժէքը գումարելու հաշուիչ գործիքին վրայ: Կ'առաջարկէ այցելել քաղաքը. կ'ելլէ աթոռէն, շարժավար մը կը փնտռէ, «կենա՛ցդ» գոչելով երկու գաւաթ քոնեակ կուլ կու տայ ու զիս կ'առաջնորդէ Երեւանի խորերը:

Քաղաքին մէկ ծայրամասին, կանգ կ'առնէ փակ ընդարձակ պարտէզի մը առջեւ ու կ'առաջարկէ հոն ճաշել: «Ահա, ամէն բան հոս կը նիւթուի» կ'ըսէ. հետաքրքրութիւնս լարուած կը հետեւիմ իրեն: Վայրը պէտք է հմայիչ ըլլայ յատուկ սրահներու վերածուած տնակներով, փոքր աւազաններով ու աղբիւրներով, պարտէզներով: Ամբողջութիւնը անխընամ մնացածի, լքուածի տպաւորութիւն կը գործէ. սակայն ատիկա արգելք չըլլար որ ամբողջ Երեւանը հոս փութայ գործ մը կարգադրելու կամ աւարի մը տիրանալու հեռանկարով: Անդաղտնապահ ականջներէ հեռու, յատուկ սրահները գետին կ'ընծայեն ամէն կարգի սակարկութիւններու:

Աշոտ ռուբլիներու ստուար տրցակ մը ճօճելով ու կովկասցի նոր հարուստի հըպարտութեամբ կը գոչէ. «Ամէնէն հաւատը կը վճարէ. ճար չունիս. միշտ ե՛ս կը շահիմ»: Անահիտ կը միանայ մեզի, ինչպէս նաեւ Լեւոն՝ գծանկարիչ մը որ կը կռուի Ղարաբաղի մէջ: Երեւանի մէջ հերոս մը դարձած է ան. երբեմն հեռատեսիլէն իրենց վերջին յաջողութիւնները կը ներկայացնէ ու կը ժպտի երբ զինքը ճանչնան փողոցը:

Թէ ինչպէս կը հերոսանա՞ն. հայ ազգը անոնցմէ երկու տեսակ կ'արտադրէ. ֆէտայիները որոնք կենդանի հերոսներն են եւ զոհերը որոնք նահատակներ, մարտիրոսներ են: Երկրորդ խումբի պատկանողները «հերոս» կոչումին կ'արժանանան եթէ իրենց մահը պատահած է թշնամիին ձեռքով. միակ պայմանը ատիկա է: Զոհի լուսապսակը աւելի փառաւոր կ'ըլլայ եթէ մահը զայն գտած է ռազմադաշտին վըրայ, կամ հայկական գիւղի մը վերագըրաւման ընթացքին: Իսկ կենդանի հերոսները իրենց փառքը կը պարտին պատերազմական արարքներու. ինչպէս՝ թըշնամի տարածքին վրայ պատժիչ արշաւանք մը, համագէններու գործողութիւն մը, անակնկալ յարձակում մը կամ ինքնապաշտպանական արարք մը: Քաջերու առասպելը առիթ մը կ'ըլլայ ազգութեան նոր ու փխրուն գաղափարականը ամրացնելու եւ խուսափելու մահուան տըրտմութենէն: Կը պատահի որ կենդանի հերոս մը եւ մեռած մը միաձուլուին միակ անձնաւորութեան մը մէջ. ապրող հերոս մը կրնայ այսպէսով փորձել աւելի ոսկեզօծել իր փառքը, քաջութեան արարքով մը կապուելով մահուան ոլորտին: Հայաստանի մէջ Թանաթոս եւ Էրոս ձեռք ձեռքի կը շրջին. հերոսներու արտադրութիւնը այն ձեւով կը կատարուի որ կեանքին երկու բաժինն ալ տիրէ: Երեւանի մէջ հերոսներու անունները կարելի է գտնել թէ՛ գերեզմանատուներու, թէ հեռաձայնի անուանացանկերուն մէջ:

Աշոտ երբեք պիտի չյայտնէ իր դրամագլուխին ակը: Փոքր հարստութիւն մը. իր վաճառատունը մէկ միլիոն ռուբլիի գնած է, մինչ երկրին մէջ մարդ հազիւ կրնայ ամիսը 600 ռուբլի շահիլ: Ոչ մէկ կասկած որ ատիկա ըլլալու համար պարտաւորուած է քանի մը միջնորդներու քիմքն ու քսակը խղդելու: «Առեւտուրի օրէնքներ...» կը բացատրէ քաղաքավար ժպիտով մը: Անոր քով Խաչիկ բարեկամս բաւական միամիտ կը թուի. ան սկսնակ է քաղաքականութեան ճամբուն ու ապշած նորեկ մը կովկասեան բեմին վրայ: Միւսը իր դիրքը շահած է շնորհիւ յաճախորդներու որոնց համար գիտնականները պիտի ըսեն թէ գիւղական հին աւանդութեան մը մարմնաւորողներն են: Մէկը կը նմանի Սէն Ժիւսթին, միւսը համակրելի Ալ Քաբոն մըն է, կորած՝ իշխանութեան բաւիղներուն մէջ իր սպիտակ փոքր գլխարկով ու գծաւոր զգեստով: Կոյրին ու անդամալոյծին միաբանութիւնը: Սակայն Արարատի ստուերին մէջ ուր աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ հանգչած է Նոյան տապանը, ատիկա զարմացընելու այլեւս ոչ մէկ զօրութիւն ունի:

Օ. ՎԷՊԷՐ

(Շար. Ա. էջէն)

հողիով, զօրացած՝ քրիստոնէական հաւատքով եւ սուրբ խորհուրդներով, կը փակէր աչքերը եւ առ յաւէտ կը բաժնուէր աշխարհէս, 1993, Յունուար 13–ին:

Թաղման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ մահուան յաջորդ օրը Յունուար 14–ին, Մխիթարեան Միաբանութեան Թէատրայի Կեդրոնի Մատրան մէջ, ըրջապատուած հարիւրաւոր բարեկամներէ, նախկին սաներէ եւ հաւատացեալներէ…: Թաղման արարողութիւնը եւ հանդրսեան պաշտօնը կատարած է Հայ Կաթողիկէ համայնքի Կաթողիկոս-Պատրիարքը՝ Յովհաննէս–Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան, մասնակցութեամբ զոյգ Եպիսկոպոսներու եւ բաւական մեծ թիւով եկեղեցականներու և Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու: Օրուան դամբանականը խօսած է Վարդան Եպիսկոպոս Աշգարեան որ պերճախօսօրէն դրուատած է տիպար օրինակը հայ վանականին, նուիրեալը իր կոչումին եւ զոհակիրը հայ ժողովուրդին, որ երկար տարիներու իր օրինակելի ծառայութեամբ գիտցած էր առինքնել սերունդներ, մանաւանդ իր համեստ եւ զուարթաբարոյ նկարագրով:

Դագաղը հուսկ առաջնորդուեցաւ դէպի գերեզմանատուն ու վերջնականօրէն զետեղուեցաւ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան սահմանուած մատրան մէջ, ուրիշ եղբայրակիցներու կողքին…:

Վստահ ենք որ զինք մօտէն ճանչցողներ, բարեկամներ, աշակերտներ ու Հայեր տակաւին երկար տարիներ պիտի չմոռնակեն յիշել զինք ու պիտի չարունակեն խօսիլ մեծ գնահատանքով իր ամբասիր եւ օրինակելի անձին մասին իր գլուարճախօս պատմութիւններու մասին…:

Կենսագրական նօթեր. — Հ. Աւետիք Վրդ. Թալաթինեան ծնած է Մարաշ 1912–ին Մեծ Եղեռնի ողբերգական օրերուն կ՚անցնի Պոլիս ծնողքին հետ ու ապա Վենետիկ՝ իբրեւ աշակերտ Մխիթարեան Ժառանգաւորացին: Յետ աւարտելու երկրորդականի ընթացքը եւ Փիլիսոփայական եւ Աստուածաբանական համալսարանական բաժինները, 1933 Դեկտեմբեր 25–ին կ՚օծուի կուսակրօն Մխիթարեան քահանայ: 1938–ին կը սկսի իր կրթական եւ կրօնաբարոյական առաքելութիւնը Միաբանութեան զանազան վարժարաններուն մէջ, այսպէս Մուրատ Ռափայէլեան, Սամուէլ Մուրատեան, Հալէպ եւ Աղեքսանդրիա: 1964–ին կ՚որոշուի Պէյրութի Մխիթարեան Ժառանգաւորացի տեսուչի պաշտօնին զոր կը վարէ գրեթէ մինչեւ իր կեանքին վերջին տարիները: 1988–ին Ս. Ղազարի Մայրավանքին մէջ կը տօնէ իր քահանայական օծման 50–ամեակը, մեծ յուզումով:

Հ. Աւետիք Վարդապետ իր կրթական եռուն գործունէութեան կողքին, երբեք չանտեսեց մշակել մանկապատանեկան գրականութիւնը, նպատակ ունենալով նպաստել հայ պատանիներու եւ երիտասարդներու նկարագրի կազմաւորման եւ հոգիի ազնուացման…: Իրմէ կը մնան շուրջ 25 հատորներ, շարքը «Գիտուոր Աստղերու», կենսագրականներ հայ և օտար սուրբերու: Իր գործն է ծաղիկի պէս հմայիչ հատորը՝ դասեր քաղաքավարութեան եւ բարեկեցութեան, ինչպէս նաեւ շարքը 6 հատոր զուտ Քրիստոնէականներու, սահմանուած հայ դպրոցներու աշակերտութեան: Վերջին հատորը մամուլի տակ է տակաւին որ կը վերաբերի Յիսուսի կեանքին, Աւետարաններու ընդմէջէն եւ գիտական լոյսին տակ…:

«Յիշատակն արդարոց՝ օրհնութեամբ եղիցի»:

ՎԱՆԱԿԱՆ

SPECTACLE DE NOEL

de

L'ECOLE ARMENIENNE

Dimanche 31 Janvier à 15h précises

Théâtre Municipal de Vienne

avec la participation de *la troupe de danse « G O R I S » de Vienne*

et du *Père Noël*

— Entrée gratuite —

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓՕ. — Աղաւնի Պետիկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մօր՝ Տիկին Սիրազարդ Պետիկեանի յիշատակին:

Recherche pour succession

Recherche pour succession une famille HAMPARIAN et NALBANDIAN, originaire de la ville de BROUSSE (Turquie).

Ecrire à l'Etude COUTOT-ROEHRIG

21, Bd. Saint Germain, 75005 PARIS (F R A N C E)

APPEL de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LE KARABAGH RESISTE,
LE KARABAGH SURVIT,
LE KARABAGH ENDURE
dans le froid, la faim, la tourmente et sous les bombes azéries,

Mais…
…LE KARABAGH EXISTE

Aidons les Karabaghtsi à tenir encore cet hiver.

Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France pour qu'elle continue son aide humanitaire pour le Karabagh coûte que coûte.

Envoyez vos dons à :
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 Paris

HAMASKAÏNE-PARIS

Conférence

L'ECONOMIE ARMENIENNE :
Données actuelles et perspectives

par

JIRAÏR ACHJIAN
Economiste
Maître de conférence
à l'Université d'Angers

suivie d'un dîner

le Vendredi 29 Janvier à 20 h 30

à la M.C.A.
Salle Zarouhi et Dikran Demirian
17, rue Bleue, Paris 9e

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՓԱՐԻԶ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն
Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

ի պատիւ

պոլսահայ բանաստեղծ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ

(Հ. Ուզունեան Գրական մրցանակին արժանացած ըլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16–ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ՚ըլլայ մրցանակակիրը, որուն գործը կը ներկայացնեն ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիթրօյթէն) (հայերէն)

եւ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ (ֆրանսերէն)

-- Մուտքը ազատ է --

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՇԱԼՃԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շալճեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան, Տէր եւ Տիկին Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան 500–ական Ֆր., Մարսէյլի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը 1000 Ֆր., Այվազեան ընտանիք, Պօյաճեան ընտանիք 300–ական Ֆր., Պր. Ժոզէֆ Տէրտէրեան 250, Հրանդ Ճանիկեան, Սաթենիկ Թիւթէլեան, Անտրէ Տավիսեան, Կարօ Յովսէփեան, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն, Տիկիններ՝ Տօրումեան եւ Քէչէճեան, Ժագ Աւտոյեան, Արամ Շեխիկեան, Արմէն Ութուզեան, Ժագ Պօղոսեան, Վահրամ Ծառայեան, Ալպէռ Պօղոսեան, Վարդուհի Պօյաճեան, Յարութիւն Շալճեան, Ժան Գասգասեան, Անդրանիկ Փամպուքեան 200–ական Ֆր., Պերճ Կարապետեան, Մարի Պէրպէրեան, Բարիզ Արմաղանեան եւ Պօղոյեան ընտանիք, Միսաք Աւտոյեան, Մարի Տօրումեան, Ալեքսանտր Պապայեան, Աշոտ Վարդանեան, Նուարդ Պէրպէրեան 100–ական Ֆր.:

**

Ի ՆՊԱՍՏ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Շալճեան ընտանիք 1000, Օր. Վարդուհի Պօյաճեան 200, Իօժէնի եւ Ս. Յովսէփեան 300, Տէր եւ Տիկին Մօրուքեան 200, Յարութիւն Պօյաճեան 300, Հրանդ Ճանիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Պ. Կարապետեան 100, Տիկին Աւտոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Աւտոյեան 100, Զաւէն Միլտոնեան 300, Փերուզ Կիրակոսեան 100, Կարօ Մենտօեան 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15-ին

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հայաստանի

«ՈԶՆԻՆԵՐ»Ը

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝ 91 · 50 · 15 · 09 թիւին

★

Dimanche 31 Janvier à 15 heures

SPECTACLE
DE COMEDIE MUSICALE
ET SATIRIQUE

LES HERISSONS
d'Arménie

VOZNI SHOW

— C A F E T H E A T R E —

P.A.F. 100 F.

Retenez vos places et tables en téléphonant à la M.A.J.C. :

91. 50. 15. 09

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

ARMEN HADJIAN

P E I N T U R E S

Exposition du 13 Janvier au 6 Février

Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75004 PARIS
Tél. : 42. 77. 30. 00

NOUVEAU

Versez la taxe d'apprentissage à «TEBROTZASSERE».

Chefs-d'entreprises, comptables, ceci vous concerne.

Pour obtenir le bordereau et pour tout renseignement :
Tél. : 43.81.01.72 ou Fax : 43.84.53.56

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ի պատասխան Հայաստանի եւ Ղարաբաղի իր կոչին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.— Տէր եւ Տիկին Արթինեան, Տէր եւ Տիկին Ասատուր 200-ական Ֆր., Պ. Էրիք Պագըրճեան 5·000 Ֆր., Տիկին Պաշըլիէ 2·500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պէրութի 400 Ֆր., Տիկին Աննիկ Քոչէ 2·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան-Փիէր Քոմպալիւզիէ 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարակիւլեան 2·000 Ֆր., Տիկին Լիլիան Կարապետեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գոթանեան 500 Ֆր., Պ. Ալէն Գույումճեան 1·200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիսթիանեան 300 Ֆր., Պ. Վոժթէք Մաշաչէք 250 Ֆր., Պ. Մանկասարեան 500 Ֆր., Տիկին Մինթանճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան 200 Ֆր., Պ. Կիւվէն Սաթրին 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սինանեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շաու Երուանդ 1·000 Ֆր., Պ. Տադէսեան 300 Ֆր., Պ. Տարաքճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քիրէմիթճեան 1·000 Ֆր., Սանտրա՛մ ընկերութիւն 3·000 Ֆր.:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27
MERCREDI
27 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 17.982 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — N° 17.982

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆՓՈՓՈԽ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶԻ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ԳԻԾ ՄԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՋԱՆՔ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26–ԻՆ ՑՈՒՐՏԸ ԹԵԹԵՒՕՐԷՆ ՄԵՂՄԱՑԱԾ ԷՐ

Երեքշաբթի, Յունուար 26–ին, Երեւան ցուրտը քիչ մը մեղմացած էր, ջերմաստիճանը 0–էն վար 5 էր (նախապէս՝ զերօէն վար 10–էն 15 էր)։ Ասկէ զատ, կացութիւնը անփոփոխ է ինչ կը վերաբերի կազին։ Աշխատաւորներ մեկնած են Մարնէուլի եւ կը ջանան ժամանակաւոր 2–րդ գիծ մը հաստատել դէպի Երեւան կազին համար մինչեւ Շաբաթ օր, քանի որ ինչպէս գրած էինք, բուն կազամուղին վերաշինութիւնը 15 օրի կը կարօտի։ Արդարեւ, օդը հանուած են յենասիւները եւ այդ է պատճառը որ կարգաւորումը երկար ժամանակի գործ է։ Նախորդ օրը, Յունուար 25–ին, կարելի եղած էր մեթրօն աշխատցնել 2 ժամ։ Երեւանի պարզած պատկերը եղակի բնոյթ ունի, փողոցները ամբողջ խճողուած են անհամար բազմութեամբ մը որ կը քալէ ու կը քալէ։ Հայաստանի ջրելեկտրօկայանները (Սեւանէն եւ Հրազդանէն) միայն 12 միլիոն քիլօվաթ ելեկտրականութիւն կ'արտադրեն։ Այս փոքր քանակը կը ծառայէ հիւանդանոցներու (կ'ըսուի նոյնիսկ՝ ոչ բոլորին), հացի գործատուներու։ Երկուքէն երեք ժամ, եթէ կարելի ըլլայ կը տրուի բնակչութեան, ըստ շրջաններու, նախապատուութիւն տալով աղէտեալ գօտիին։

Լեւոն Տէր – Պետրոսեան հեռաձայնած է Ռուսիոյ վարչապետին՝ Չերնոմիրդինի եւ Վրաստանի նախագահ՝ Շեւարնածէի (ըստ «Միլլիէթ»ի, Յունուար 26–ի թիւին, նաեւ Տէմիրէլի) որպէսզի մազութ հասցնեն կամ որեւէ ձեւով օժանդակութիւն բերեն այս ծանր կացութեան մէջ։

Ռաֆայէլի չէ մնացած Երեւան եւ անմիջապէս մեկնած է Մոսկուա, ուր տեղի կ'ունենային նաեւ խորհրդակցութիւններ։ Ծանօթ է որ հարցը միշտ կը վերաբերի Մինսկի ժողովին պատրաստութեան։ Ծագած նոր դժուարութիւնները կու գան Ատրպէյճանէն որ նախապայմաններ կը դնէ, ինչ որ սկզբունքով իսկ, անընդունելի է։ Այդ ժողովը պիտի գումարուի (եթէ...) առանց որեւէ նախապայմանի։ Բաքուի նախապայմանը կը վերաբերի Լաչինի գօտիի պարպումին եւ հոն միջազգային դէտերու ներկայութեան։ Ըստ Ազերիներուն առանք կ'ապահովեն մարդասիրական օժանդակութեան անցքը։ Պարզ է որ նոր ծուղակ մըն է, վասնզի եթէ նախապայմանի հարց կայ, որ Հայերն ալ երկար շարք մը կրնան ներկայացնել։

Յունուար 25–ին, ժամը 20·30–ի իր լրատուութեան ընթացքին հեռատեսիլի ԱՌԹէ կայանը անդրադարձաւ Հայաստանի աղէտալի վիճակին, նկարներով եւ մեկնաբանութեամբ։

«Ֆիկառօ» (*Յունուար* 26) *հարցազրոյց մը հրատարակած է Արկադի Վոլսկիի*

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Անախրնթաց բառը, անգամ մը համար, իր բուն իմաստը կը գտնէ մեր աժանցած ածականներու բառամթերքին մէջ, երբ զայն կը գործածենք Ուրբաթ, Յունուար 22-ի դաշնակի ունկնդրութեան առթիւ զոր մեզի շնորհեց Վարդան Մամիկոնեան։

Կրնանք ըսել նաեւ որ ծանօթ ըլլալով Սալ Կավոյի քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր, նման բազմութիւն մը չէինք տեսած եւ մանաւա՛նդ ոչ Հայերէ բաղկացած։

Ինչ կը վերաբերի Վարդան Մամիկոնեանի, մեր առաջին էջին վրայ տալով «Ֆիկառօ»*ի ծանօթ եւ խստապահանջ քննադատին՝ Փիէր Փըթիի գրութիւնը, կրնանք միայն աւելցնել թէ ըսելիք բան չի մնար, թերեւս միայն՝ «վարձքդ կատար» մը Վարդան Մամիկոնեանին, որ նման տղերու կ'արժանանայ։*

**

MUSIQUE

VARDAN MAMIKONIAN

Une grâce infinie

C'est déjà une émotion rare que de pénétrer dans une Salle Gaveau pleine à craquer d'un public qui déborde jusque sur l'estrade elle-même, et dont l'impatience crée, avant même que le concert ne commence, une atmosphère électrique. Et puis arrive un beau jeune homme de 22 ans, aux sourcils d'un noir charbonneux, qui s'installe devant son piano et laisse, comme par mégarde, errer ses doigts sur le clavier avec un toucher d'une subtilité et d'une grâce infinies.

Ce jeune homme est le vainqueur du Monte-Carlo Piano Masters 1992, Vardan Mamikonian. Ce qu'il joue, c'est *Pagodes*, *La Soirée dans Grenade*, *Les Jardins sous la pluie*, trois préludes dans lesquels Debussy trouve une traduction d'un impressionnisme naturel qui ne doit rien à l'artifice. Ensuite, une pièce d'Henri Dutilleux, *Le Jeu des contraires*, pleine de désirs ambigus et de courants opposés, permet à Vardan Mamikonian de nous rendre vivante, chaleureuse et nécessaire cette belle musique de notre temps. Pour terminer la première partie, *Gaspard de la nuit* nous est proposé, avec une *Ondine* tantôt calme et tantôt déferlante, un *Gibet* fantomatique et oppressant, et un *Scarbo* dont une presque totale absence de pédale accentue encore l'aspect justement inquiétant et crépitant.

Cette première partie aurait suffi à notre bonheur, nous permettant de jauger un artiste de très grande classe. Et puis, Vardan Mamikonian a joué les vingt-quatre *Etudes* de Chopin, œuvres d'une immense difficulté, mais aussi pierre de touche d'une musicalité qui doit sans cesse être présente. C'est là que l'exceptionnelle nature de ce jeune pianiste qui nous vient d'Erevan a brillé de tous ses feux. J'ai eu l'impression que la phénoménale et infaillible technique de Mamikonian lui accordait les prestiges d'une virtuosité qui, dépassant d'emblée le stade du travail sans filet, était elle-même, et par essence, profondément musicale.

En d'autres termes, la musique naissait à chaque instant, comme par miracle, de l'accomplissement parfait des prouesses digitales. Tout se passait comme si Chopin, étant parti d'un contenu musical précis pour parvenir ensuite à le traduire par des acrobaties techniques, Vardan Mamikonian avait lui-même parcouru le chemin exactement inverse, retrouvant l'âme même de Chopin derrière ces exercices de haute voltige. Ce fut un éblouissement total, Vardan Mamikonian parvenant à conserver une trasparence et une élégance permanentes dans ces pages qu'il semblait exécuter sans effort, donnant à chacune la touche qui convenait, nous transportant véritablement avec l'*Etude en tierce* prise à un train d'enfer, nous dévoilant les incomparables qualités de sa main gauche dans *La Révolutionnaire* et faisant de l'*Etude en la mineur* (opus 25, n° 11) un miracle d'équilibre malgré son extrême difficulté.

Et lorsqu'une salle surchauffée et surexcitée réclama des bis, il nous offrit, entre Rachmaninov et Katchatourian, une *Etude en la bémol majeur* de Moszkowski qui, à elle seule, valait le détour : inoubliable.

PIERRE-PETIT

Le Figaro, 25/1/93

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԿՈՏՈՐԱԾՆ ԾԱՌՈՑ

Հայաստանեան աննախադէպ ձմրան եւ ժողովրդի ցրտապահովման տարրական պայմաններ ստեղծելու մասին բազմիցս է գրուել։ Ձմեռումը «բարեկեցօրէն» ապահովելու համար հնչել են ահազանգեր, որոնց չանտեսումը այսօր դոյզն – ինչ տանելի պայմաններ կը ստեղծէր ոչ միայն հանրապետութեան բնակչութեան համար, այլեւ կ'արգելակէր արդէն շուրջ երեք ամիս է սկսուած եւ օրէ օր աննախընթացօրէն աճող համատարած ծառահատումը։ Իսկ ափաչափ Հայաստան առանց անտառաշերտերի եւ ծառազարդ տարածութիւնների, չգիտենք արդեօք հնարաւո՞ր է պատկերացնել։ Եւ գուցէ միայն անգործունեայ քաղաքային իշխանութիւննե՞րը կարողանան պատկերացնել։ Հակառակ դէպքում, ի՞նչպէս բացատրել առանց այդ էլ Երեւանում տիրում են քաղաքի պատմութեան մէջ իր նախադէպը չունեցող ամենաթողութեան արգասիք վայրիվերոյ պայմաններ – արգելակող ձեռքի ի սպառ բացակայութիւնը, օրինազանցումների, ապօրինութիւնների սանձման անհնարինութիւնը։ Եւ էլ ինչո՞ւ էին շուրջ չորս ամիս շարունակ քաղաքային խորհուրդի նստաշրջաններում կուրծք ծեծում, տքնաջանօրէն ջանում...։ Գումարելիների տեղը փոխելով, մէկ է, գումարը չի փոխուել եւ չի էլ փոխուելու՝ հէնց թէկուզ այսօրինակ անձեռնհաս գործելակերպով։

Ի՞նչ է կատարուել եւ ի՞նչ է կատարւում։ Եթէ «հին եւ բարի» պատմութեան գիրկը խոյացող համայնավարական ժամանակներում յանախադէպ կազմակերպւող զանգուածային ծառատնկումների շնորհիւ Հայաստանում – մասնաւորաբար Երեւանում – կանաչ տարածութիւններն ու ծառազարդ, բանուկ մայրուղիներն էին աչք շոյում, ապա այսօր, այս դաժան ձմեռը մի կերպ եւ ինքնակերպ «շրջանցելու» մղումով իւրաքանչիւր ոք եւ ըստ հնարի ելել են ծառաորսի։ Անխղճմտանք եւ անհոգի, մոռացած ամենատարրական բարոյականութիւն՝ կտրում, գլխատում են որտեղ տեսնեն, երբ տեսնեն։ Քաղաքի կեդրոնական պուրակներում թէ արուարձանային ձորակներում անհետանում, անհետանում են ծառերը, երեւի *Հայաստան ծառը* Կարմիր գրքի մէջ մտցնելու չերմեռանդ նպատակադրումով։

Մինչդեռ քաղաքապետարանը եւ ոչ միայն քաղաքապետարանը պիտի հետամուտ լինէր, նախաձեռնէր կազմակերպելու սղարթների չորցած մասերի հատումը, ինչ մի ժամանակ արւում էր մշտապէս եւ խնամքով։ Այդպէս չեղաւ. որովհետեւ մարդկանց որոշակի խմբի ամենեւին ձեռնտու չէր։ Եւ արդիւնքում, ով սղոց ու կացին չունէր՝ հայթայթեց, ով ունէր՝ սրեց ու ... «գնաց – բերեց ծառը կըտրեց»։ Եւ մի քանի ամսում Յովհ. Թումանեանի «Չարի վերջ»ի աղուէսի լկտի յանդգնութեամբ տոգորուեց քաղաքաբնակների գերակշիռ մասը. զոր օրինակ, Արտաշատ – Երեւան հին մայրուղու երկկողմանի, շուրջ 10 քմ. սլացիկ ցցուող բարտիների մասին այսօր անցեալ ժամանակով պիտի խօսենք։ Գրեթէ ոչնչացուած – ծառահատուած է նաեւ էջմիածնին մերձ այնքան յայտնի թթայգին։ Տասնամեակներ շարունակ Երեւանն իր հազուագիւտ ծառատեսակներով զարդարող բուսաբանական այգուն ծառահատումները տասնեակների եւ տասնեակների են հասնում։ Եւ օրէնքի պահապան – հրեշտակները գոնէ պիտի գիտենային, որ այգու հսկում – պահպանումը հէնց իրենց եւ միայն իրենց գործն է։ Այսօր միայն համատարած աչքի են զարնում մսագործի համար այնքան նախընտրելի ծառակոճղերը։ Եւ այս ամէնը Երեւանում կատարւող ծառաոչնչացումին է վերաբերում. իսկ հանրապետութեան միւս շրջաննեռո՞ւմ, որտեղ գուցէ առաւել սուղ են վառելիքի պաշարները։ Այդ իսկ պատճառով բնակչութեան վառելիք մատակարարելու – վաճառելու համար հանրապետութեան վերին ատեաններից հրահանգուել է ... Իջեւանի նորաբաց ածխահանքերից արդիւնահանել օրական միայն 50-60 տոննա քարածուխ, այն դէպքում, երբ այդ քանակը Հանրապետութեան բնակչութեանը կը բաւի մի քանի ժամ միայն։ Ուրեմն, ինչո՞ւ, ի՞նչ նպատակներով չի կազմակերպւում քարածխի օրինական վաճառք. գուցէ այստե՞ղ էլ հայաստանեան ամենակարող *ընտանեկան* կառոյցներն են տնօրինաբար վերահսկում իրադրութիւնը եւ դարձնում դիւրին *կառավարելի*, ինչ այդպէս էլ չի յաջողւում նորանկախ երկրի պետական այրերին։

Այսպէս, թէ այնպէս Գերագոյն խորհրդի բնապահպան խնդիրներով զբաղւող յանձնաժողովը, ինչպէս նաեւ բնութեան պահպանութեան եւ ներքին նախարարութիւններն ու քաղաքապետարանը ցարդ որոշակի, բարեփոխիչ գործունէութիւն չեն ծաւալել հայաստանեան ծառահատումներն արգելելու եւ ըստ գործող ու ընդունելիք օրէնքների խստիւ պատժելու ծառահատ - ջարդարարներին։ Իսկ Երեւանում արդէն վերաքացուել է «Նայիրիտ»ը։ Աթոմակայանի վերաբացումը նոյնպէս սպասելի է։ Զանդրադառնանք իրենց վնասաբեր արտանետումներով յայտնի մնացեալներին։ Ա՛յս պարագային առանց այդ էլ *չեղած* անտառաշերտերի ու ծառազանգուածների օր առուր ոչնչացումն ի՞նչ է խոստանում մեզ՝ երեւանեան սատկաշունչ օրերի ընտել եւ անընտել տապահարներիս։ Ողջ բնակչութեանը։ Մնում է յուսալ որ բնապահութեան խնդիրների արծարծումով պազգային թմբիրից ելած եւ անկախ պետականութիւն հռչակած ժողովրդի եւ պետական այրերի համար անթոյլատրելի եւ մանաւանդ ամօ՛թ է «թեթեւ ձեռքով» աչք գոցել բնութեան համատարած ոչնչացման դէմ։ Անպատուաբեր է հանդուրժել այս ամէնը, բայց կորուստն անդառնալի է եւ շարունակւող։

ԻՐԱԶԵԿ

Երեւան

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԿԵՂԵՔՈՒՄՆ ՈՒ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

TANER AKÇAM

Siyasi kültürümüzde zulüm ve iskence

(ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՄԷՋ ԿԵՂԵՔՈՒՄՆ ՈՒ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԸ)

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Քանի մը օր առաջ «Յառաջ»ի մէջ կարդացինք թէ Թանէր Աքչամ անուն թուրք ընկերաբանի մը «Թուրք ազգային ինքնութիւնն ու Հայկական հարցը» խորագիրը կրող մէկ հատորը վերջերս Պոլսոյ մէջ լոյս տեսած էր (1): Իսկ այժմ կըրկին նոյն հեղինակը կ'ունենայ ուրիշ հատոր մը որ նմանապէս մեզ Հայերս խիստ մօտէն կը հետաքրքրէ: Աքչամ՝ ծնած արտահանցի, աւարտած է Անգարայի Միջին – Արեւելքի համալսարանի վարչական գիտութիւններու փաքիւլթէն: Երիտասարդ տարիքին լրագրողական ասպարէզ նետուելով, ամբաստանուած է որպէս համայնավարամիտ եւ քրտական շարժումը քաջալերող: Յետ - դատավարութեան բանտարկուած է: Բայց երեք ամիս յետոյ յաջողած է բանտէն խոյս տալ եւ Գերմանիա ապաստանիլ ուր քաղթականի օրինաւոր սոտացած է: Ան 1978–էն ի վեր Համպուրկի Ընկերաբանութեան Հիմնարկի մը մէջ իբր գիտաշխատող կը պաշտօնավարէ:

**

Աքչամ վեց բաժինի մէջ կ'ամփոփէ Օսմանեան կայսրութեան մէջ չարչարանքի դերն ու գործադրութեան քաղաքականութիւնը: Անշուշտ իւրաքանչիւր բաժին ալ իր ենթաբաժինները ունի: Ան իր նախաբանին մէջ արդէն կ'ըսէ թէ կեղեքումն ու չարչարանքը Օսմանեան Պետութեան վարչամեքենային մէջ հիմնական դեր ունեցած են: Աքչամ չի վարանիր նոյնիսկ յայտնելու թէ «եթէ մահմետականը երբեք չի մերժեր չարչարանքը, պատճառը այն է որ Քուրանը կը պարունակէ հրահանգներ որոնք պատիժի գործադրութեան մէջ չարչարանքի գոյութիւնը կը ճանչնան»: Հիմնուած՝ նոյնինքն թրքական հրատարակութիւններու եւ գերմանական վկայութիւններու, հեղինակը մերկապարանոց կը հրապարակէ այն փէշ կացութիւնը որուն ենթակայ էր Օսմանեան տէրութեան հպատակ ժողովուրդը: Ոեւէ աննշան պատրուակով, կամ ձրի զրպարտութեամբ ամէն մարդ կրնար իր կեանքը կորսնցնել: Իսկ զինուորական կեդրոնները կ'ըսէ ան «բառին իսկական առումով չարչարանքի մէյմէկ բոյներ էին» (տե՛ս՝ էջ 127 – 129): Մինչեւ Թանզիմաթի հրովարտակին յայտարարութիւնը (1839, Նոյեմբեր 3), Աքչամ կը գրէ թէ ոչ իսլամները (քրիստոնեայ կամ հրեայ) երկրորդ դասակարգի հպատակներ էին որոնք պարտաւոր էին երբ փողոցը մահմետականի մը հանդիպէին խոնարհելով ճամբայ տալ:

Քննադատելով այժմու Թուրք պատմաբանները որոնք կ'ուզեն պատմութիւնը խեղաթիւրել, կ'եզրակացնէ թէ Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապստամբական շարժումներուն գլխաւոր դրդապատճառները «պետական պաշտօնեաներուն ապիկար, կաշառակեր, եւ վարչագիտական մարզի մէջ ոեւէ կարողութենէ զուրկ, ագէտ անհատներ ըլլալն է»: Հետաքրքրական է կարդալ թէ երբ 1821–ին յունական ապստամբութիւնը ծագեցաւ, Պոլսոյ մէջ մահմետականները իբր թէ փոխ – վրէժի համար, սկսան մայրաքաղաքին մէջ Հայ, Յոյն կամ Հրեայ ոչ – իսլամները ջարդել:

Ապտիւլ Համիտի դահակալութեան շըրջանը, 1876–էն 1909, ամբողջ 33 տարիներ, հեղինակին ուշադրութեան առարկայ եղած են: Հայկական հարցին վերաբերեալ ենթաբաժնի մը մէջ (տե՛ս՝ էջեր 299 – 305), Թանէր Աքչամ կը գրէ թէ երբ Եւրոպայի օգնութեան շնորհիւ Պալքանեան ժողովուրդները հետզհետէ իրենց անկախութեան տիրացան, մահմետական ժողովուրդները որոնք խիստ ընկճուած եւ իրենք զիրենք նուաստացած կը զգային, դիւրութեամբ, պետութեան մեքենայութիւններուն շնորհիւ հայկական պահանջներուն դէմ ընդվզեցան (տե՛ս՝ էջ 300): Նախորդ դարուն Հայոց դէմ սկսած այդ թշնամական ազգայնամոլ հոսանքը մինչեւ մեր օրերս դեռ կը շարունակուի կը գրէ Աքչամ: «Մեր պաշտօնական պատմութեան մէջ, ուր իրենց անձնական մըտածումները արտայայտելու չեն համարձակիր, կը շարունակէ Աքչամ, օտար հեղինակներէ Հայոց վերաբերեալ աննըպաստ արտայայտութիւններու, վկայութիւններու առատօրէն տեղ կը տրուի»: Անդրադառնալով 1894 – 96–ի հայկական ջարդերուն, հեղինակը կը հաստատէ թէ անոնք կանխամտածուած եւ կազմակերպուած էին: Պանք Օթօմանի դէպքին յաջորդող օրերուն Պոլսոյ մէջ իսկ կատարուած արիւնահեղութիւնը յիշելով, Աքչամ անկողմնակալ եւ գնահատելի համար – ձակութեամբ կ'ամբաստանէ Համիտեան վարչաձեւը որ «ոստիկանները, զինուորները եւ խուժանը զինելով արտօնեց որ բազմաթիւ անմեղ Հայեր տանջանքով եւ խոշտանգումով սպաննուին» (տե՛ս՝ էջ 303):

Նկատի առնելով թէ բազմաթիւ հայաբնակ գաւառներու մէջ նոյնանման ոճիրներ գործուեցան, ան կ'եզրակացնէ թէ այս բոլոր վայրագութիւնները «կեդրոնի հրահանգով կազմակերպուած էին»:

Թէեւ 1896–էն 1908–ի միջեւ զանգուածային ջարդեր տեղի չեն ունեցած, հեղինակը դիտել կուտայ թէ ամէն տարի տարբեր շրջաններու մէջ Հայոց հանդէպ կեղեքումները եւ հարստահարութիւնները շարունակուած են: Կրօնքի տարբերութիւնը, ինչպէս կը յիշէ Աքչամ, կարեւոր դեր խաղացած է ժողովուրդներու փոխ – յարաբերութիւններուն մէջ: 1894 – 96–ի ջարդերուն ժամանակ անոնք որոնք մահմետական կրօնքը ընդունեցան սոյդ մահէ ազատ մնացին, բայց կ'ըսէ Աքչամ «1915 – 1917–ի տարիներուն, այս միջոցը անգամ փրկութեան միջոց մը ըլլալէ չըդադրեցաւ, որովհետեւ Օսմանեան պետութեան ապագային համար հայ ժողովուրդին գոյութիւնը անգամ վտանգաւոր նըկատուած է: Այս պատճառաւ է որ անոնք խմբովին տարագրուելով բնաջնջուեցան»:

Այս բոլոր անհերքելի պատմական ճըշմարտութիւնները մի առ մի անկեղծօրէն թուելէ յետոյ հեղինակը հարց կուտայ թէ հայ ժողովուրդը ամբողջովին ոչընչացնելու ծրագրին համար ի՞նչ պատճառներ կային: Ինչո՞ւ պաշտօնական պատմութիւնը այս կոտորածները տակաւին կը մերժէ: Ինչո՞ւ կ'ըսէ ան, «Թուրքիոյ ժողովուրդին մեծամասնութեան կողմէ հայկ. կոտորածներու հանդէպ լռութիւն կը պահուի»: Թուրքիոյ մէջ մինչեւ մեր օրերը չարչարանքի ընդհանրացումի պատճառը, ըստ հեղինակին, այն է որ չարչարանքը մերժելու համար Թուրքիոյ մէջ դեմոկրատ մշակոյթ մը գոյութիւն չունի (տե՛ս՝ էջ 304):

Հատորին Ե. գլուխը Երիտթուրքերու շրջանին յատկացնելով, Թանէր Աքչամ կ'եզրակացնէ թէ անոնք Ապտիւլ – Համիտէն աւելի վարպետ եղան իրենց խըժդժութիւններուն եւ ոճիրներուն մէջ: Ա. համաշխարհային պատերազմի ընթացքին Երիտթուրք պարագլուխներու կողմէ հիմնուած «Թէշքիլաթը Մահսուսա» գաղտնի կազմակերպութեան ակնարկելով, ան կը գրէ թէ ոճրագործներէ բաղկացած այդ կազմակերպութիւնը հայկական կոտորածին գործադրութեան մէջ ուղղակի դեր ունեցաւ (տե՛ս՝ էջ 321) (2): Ճշմարտութիւններ որոնք մեր ժամանակներուն առաջին անգամն է որ Թուրք մը կը խոստովանի:

**

Ինչպէս կը տեսնուի, չափազանց հետաքրքրական հատոր մըն է, զոր մեր բոլոր պատմագիտական հիմնարկները, գրադարանները պարտին ունենալ: Կ'արժէր նաեւ որ հեղինակը օգտուէր թրքերէն եւ գերմաներէն աղբիւրներէն զատ, անգլերէն եւ ֆրանս. հրատարակութիւններէ եւս: Բայց եւ այնպէս ուշադրաւ այս հատորին մասին մենք ակամայ վերապահում մը ունեցանք: Երբ Թ. Աքչամ, այսքան յստակ կերպով, եկող գացող Թուրք կառավարութիւնները խստիւ կը քննադատէ իբր հակա – դեմոկրատ որ երբեք «մարդկային իրաւունքներ»ու սկզբունքը չեն յարգեր, արդեօք Պոլսոյ «Իլէթիշիմ» հրատարակչատունը ինչպէ՞ս համարձակած է սոյն հատորը հրատարակելու որուն հեղինակը Գերմանիա ապաստանած է իբր քաղաքական այլախոհ ու մանաւանդ բանտէ փախստական...: Ո՞վ կրնայ մեզ լուսաբանել:

(*) Իսթանպուլ, *Իլէթիշիմ* հրատարակչատուն, 1992, 446 էջ:

(1) Տե՛ս «Յառաջ», 1993, Յունուար 19:

(2) Թանէր Աքչամ «Թէշքիլաթը Մահսուսա»ի (մասնաւոր կազմակերպութիւն) մասին առանձին պիտի գրէ:

ՇՐՋԻՍՏ

ՏԱԳՆԱՊ

Գալիք ժամանակներու աչքին, 20–րդ դարու արուեստը իր այլազանութեամբ, իրարու հակադրուող եւ զիրար հակասող ուղղութիւններով, առանց եզերող քմահաճ, անկայուն որոնումներով եւ ոստոստումներով, թերեւս տայ պատկերը չարչըրկուող մարդկութեան մը, որ գոյութենական սուր տագնապ կ'ապրի ու չի յաջողիր հետզհետէ իր բարդացող խընդիրները լուծել՝ հակառակ իր արձանագրած աննախընթաց յառաջդիմութեան՝ տեխնիքին ու անհունին բացուող:

Մարդիկ կը ձգտին իրենց կեանքը բարելաւող եւ ստակաւորող բաներու, որոնք նոյն ատեն զիրենք կաշկանդող էութիւններ ու գործօններ կը դառնան: Յարատեւ տագնապ մը, որ զիրենք կը մղէ անընդհատ մտածելու կեանքին ու մահուան մասին՝ առանց որ կարենան յաղթահարել իրենց ներքին խռովքը: Անվերջ տարուբերում մը, որուն յանձնուած կը թուին, անզօր եւ հլու:

Բնականաբար, արուեստը կը ցոլացնէ այս կացութիւնը: Այսպէս էր 1930–ական տարիներուն. այսպէս է այսօր: Կարելի էր խորհիլ որ, 1910–ի շուրջ, երբ Խորանարդապաշտութիւնն ու Վերացապաշտութիւնը կը ստեղծուէին, այլեւս կարելի չէր ետ դարձ մը ըլլալ, որովհետեւ գեղարուեստի մարզին առջեւ կը բացուէր ընդարձակ կարելիութիւններու դաշտ մը: Սակայն, ասիկա կը նշանակէր չճանչնալ մարդ էակը որ, երբ խուսափի ներկայէն, երբ չնայի դէպի առաջ, դէպի անյայտն ու անճանաչելին՝ զանոնք պեղելու, կը դառնայ դէպի հեղինակաւոր աւանդութիւնը, անցեալը, որոնք, որպէս հաստատուն արժէքներ, ապահովութիւն կը ներշնչեն իրեն. կամ դէթ այդպէս կը խորհի:

Հազուադէպ երեւոյթ մը չէ այն արուեստագէտներու պարագան, որոնք տագնապ կ'անցընեն ու կը փոխեն իրենց ուղղութիւնն ու ոճը եւ կամ կը նային դէպի անցեալ: Այս քայլը կ'առնեն, երբ կը մտահոգուին ապագային մէջ իրենց գրաւելիք տեղով եւ երբ կասկածը կը սկսի կրծել իրենց միտքն ու ներաշխարհը, իրենց ցարդ իրագործած աշխատանքին դծով: Միւս կողմէ, դէպի անցեալ վերադարձը եթէ կը հաստատէ արուեստագէտին ազատութիւնը, արտայայտուելու եւ ստեղծագործելու իր նախընտրած ձեւով, նոյն ատեն կ'ապացուցանէ իր սահմանափակումը, լճացումն ու անելի մը հասնիլը՝ նորը յղանալու կարակցութեամբ: Մարսիալ Ռէյսի (*) որդեգրած ուղին այս ձեւի տագնապի մը արտայայտութիւնը կը թուի ըլլալ:

Ռընուարի պարագան առաջինն է նըմանօրինակ ընթացքի մը, երբ 1880–ական թուականներու սկիզբին, Տպաւորապաշտութեան եռուն տարիներուն, հետզհետէ կը լքէ նոր նկարչութիւնը եւ կ'որդեգրէ դասական, գծային բնոյթով պայմանաւորուած ոճ մը, արդիւնք՝ Իտալիա իր ճամբորդութեան, այնտեղ Վերածնունդի ու անոր նախորդող շրջանի գործերուն իր վերանայման: Ասիկա կը թուի առաջին տագնապը ըլլալ արդի արուեստին՝ եթէ Տպաւորապաշտութիւնը առնենք որպէս անոր սկիզբը: Ռընուարէն շուրջ երեսուն տարի ետք Փիքասօ, քանի մը տարիներու նոր նկարչութենէ ետք, կ'որդեգրէ նման քայլ մը, իրագործելով ինկրի ոճով գծանկարներ: 1920 – 1930–ական տարիներուն տարածուն երեւոյթ կը դառնայ իրապաշտութեան վերադարձը, որպէս չափանիշ եւ՝ որպէս մերժումը արդի արուեստին:

Պատկերայինի եւ վերացականութեան հակամարտութիւնը շարունակեց ու կը շարունակէ մնալ կենդանի: Հազիւ քայլ մը կ'առնուի դէպի վերապահութիւն, անմիջապէս անոր կը հակադրուի կամ կը յաջորդէ պատկերայինին վերադարձը: Ասիկա տեղի կ'ունենայ նոյնինքն նորարար կարդ մը արուեստագէտներու մօտ, Փիքասոյէն, Մալեվիչէն մինչեւ Տը Քունինկ: Վերացական Արտայայտապաշտութեան կարեւորագոյն ներկայացուցիչներէն Տը Քունինկ ի՛նք եղաւ առաջինը, այդ դպրոցէն, պատկերայինին վերադարձող՝ այդ շարժումի վաղ տարիներէն իսկ, իր «Կին»երու շարքով: Այս տիպի պաստառներէն մէկուն մէջ ներմուծուած կանացի բերանը, թերթէ մը առնուած, ինքնին նախապատկերումն է Ռաուշընպըրկի կողմէ վերացականութեան եւ պատկերայինին միատեղ ծառայման իրագործումին, որ յանգեցաւ Փօփ Արթին, Վերացական Արտայայտապաշտութեան հակադրուող դպրոցին:

Մարսիալ Ռէյս այս ուղղութիւնը որդեգրեց 1960–ական թուականներուն: Ուղղութիւն մը՝ որ կը մնայ պատկերային հակազդեցութիւն եւ ոչ թէ նկարչական, նման Փօփ Արթին: Նոր ձեւի ՏԱՏԱ մը, որպէս հականկարչութիւն: Արդեօ՞ք այս արուեստագէտները, չկարենալով նկարչականօրէն նոր լեզու մը ստեղծել, դիմեցին պատկերային եւ տեսողական հնարքներու, մինչեւ իսկ մակերեսային: Սակայն, գլխաւորը պատկերայինի եւ վերացականի հարց չէ, այլ՝ նկարչականի եւ ոչ նկարչականի: Ռէյսի գործերը կը հաստատեն թէ նկարչականը զինք չի հետաքրքրեր: Փօփ Արթեան շրջանէն ետք, ինք կը հետեւի Ժան Հէլիոնի գծած ուղիին (իրեն նման վերադարձող մը դէպի իրապաշտութիւն) մինչ, որպէս իրագործում, կը կիրարկէ (գիտումնաւո՞ր կերպով) անհող, կիսաւարտ եւ անանուն նկարելակերպ մը: Ռէյս ա՛յս ձեւով է որ օրինակ կ'առնէ պատկերային դասական արուեստը եւ, անշուշտ, կը միտի զայն շարունակել...: Կարելի է հարց տալ որ եթէ դարու մը նորատենչ եւ նորաստեղծ յղացքներէն ետք, ժամանակին յառաջապահ նկատուած արուեստագէտներ յետոյ այսպիսի մեռեալ կէտի մը պիտի յանգին, ուրեմն ի՞նչ բանի ծառայեցին Մոնէի, Սէզանի, Վան Կոկի եւ Կոկէնի նոյնանման արուեստի մը դէմ ըմբոստութիւնն ու լոյսին, գոյնին, ձեւին եւ կառոյցին նուաճումը, երբեմն ի գին մեծ զրկանքներու, ի գին իրենց կեանքին:

Տագնա՞պ, թէ անկում:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(*) Martial RAYSSE
Rétrospective
Galerie nationale du Jeu de Paume
26 novembre 1992 — 31 janvier 1993

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՋԱՐԵՀԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՑ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ջարեհեան Դպրեվանուց մէջ, Պիքֆայա, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 18–ին տեղի ունեցաւ ԺԹ. դարու մեր մտաւորական փաղանգի արժանաւոր անդամներէն մէկուն՝ Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանցի մահուան 100–ամեակի (1892 – 1992) ոգեկոչական հանդիսութիւնը, դասախօսական – գեղարուեստական երեկոյեան մը կոկիկ կազմակերպութեամբ, «Բրաբիոն Տումանեան» հանդիսասրահէն ներս:

Դպրեվանուց Ուսանողական Խորհուրդը օրուան իբր բանախօս հրաւիրած էր Համազգայինի Հայագիտական Հիմնարկի դրականութեան եւ Դպրեվանուց գեղագիտական դասախօս, Սփիւռքահայ բանաստեղծ՝ Աբրահամ Ալիքեանը:

Հանդիսութիւնը սկսաւ երեկոյեան ժա...

մը 7–ին: Բացման խօսքը կատարեց «Գըլաձոր» տարեգրքի խմբագիր՝ Իշխան Սրկ. Ջիֆթճեան: Ան Սրուանձտեանցի հակիրճ ներկայացումը կատարեց, ըսելով. – «... Գըրողներ կան, որոնք իրենց մատուցածով պատմութիւն կը կերտեն. կան՝ որոնք պատմութիւն կը դառնան, իրենց տուածն ու իրենք կը միանան, կը նոյնանան. այս վերջիններէն իւրաքանչիւր տող հաղորդութիւն կը դառնայ ընթերցողի բերնին մէջ. հոս այլեւս զուտ գրողը, սոսկ գըրողը իր մորթ – զգեստը կը հանէ. եղած է ժողովուրդի հաւաքական ինքնութեան մասնիկ՝ ինչպէս ըսի՝ պատմութիւն. եւ ժամանակի՛ իր պատգամախօսի «բանիւ եւ գործով» կը մնայ դարերուն մէջ, գուցէ սքօղուած մշուշով, փոշիով, ցեխով. բայց կը մնայ...: Առէ՛ք, մեր մէջ, Ալիշան Վարդապետը, Խրիմեան Հայրիկը եւ շուտով կանգ առէք ուրիշի մը՝ Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցի առջեւ, այսօր»:

Համառօտ ներածութեամբ մը ներկաները Սրուանձտեանցական մթնոլորտի մը մէջ դնելէ ետք, ըսաւ. «Այժմ թոյլ տուէք ինծի ներկայացնել մեր այսօրուան բանախօս՝ բանաստեղծ Աբրահամ Ալիքեանը, կենսագրական քանի մը տուեալներով, որոնք շատ հաւանաբար չկարենանք այլ տեղ լսել. «Աբրահամ Ալիքեան ծնած է Աղեքսանդրէթ 1928–ին, ուր նախնական ուսումը ստացած է: 1939–ին փոխադրուած է Պէյրութ եւ 1947–ին աւարտած Նշան Փալանճեան Ճեմարանը:

Կրտսերաց երգչախումբը երգեց «Թէ Հայրենեաց»ը, ... որու յաջորդեց Սրուանձտեանցի «Նարեկայ Վանքը» հատուածի ընթերցումը Կարօ Սրկ. Մելոյեանի կողմէ: Ապա բանախօսը խօսք առնելով, հետեւեալ շեշտով սկսաւ. –

«Ուղիղ ամիս մը առաջ, այսինքն 1992 Նոյեմբեր 17–ին, լրացաւ մեր բացառիկ հայրերէն մէկուն՝ Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցի, մահուան հարիւրամեակը: Այս առթիւ մեր մամուլին մէջ ես տող մ'անգամ չկարդացի. կարդացողները թող ձեռք բարձրացնեն: Վախնամ այս այնքա՛ն յիշարժան թուականն ալ խլացաւ հայութեան կեանքի ներկայ գինական ու քինական մթնոլորտին մէջ, մինչդեռ ան պէտք է տօնուէր համահայկական շուք ու փառքով: Մանաւա՛նդ Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցն էր արժանի այդ շուք ու փառքին, քանի որ ան ուրիշ բան չըրաւ իր կեանքին մէջ, քան յիշատակ, յուշարձան ու յուշամատեան յարդել, որով եւ փոխանցել մեզի ամբողջ աշխարհ մը՝ գրեթէ բովանդակ Արեւմտեան Հայաստանը, որ իրմով մանաւանդ դադրեցաւ յուշ ու յիշատակ ըլլալէ, յատկապէս հիմա»:

100–ամեակին առթիւ, Սրուանձտեանցի մասին արտայայտուելու առիթ տուող այս ձեռնարկի կազմակերպութեան համար շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Դպրեվանքին, ան շուտով յիշեցուց որ պիտի չվերլուծէ անոր գործերը եւ ի յայտ բերէ գրական արժանիքները, այլ կատարէ «պարզ ի պարզոյ ոգեկոչում»:

Նախ տուաւ կենսագրական համառօտ ծանօթութիւններ, ապա անցաւ անոր ճանապարհորդի առաքելութեան մէջէն վեր առնելով գրողը: Զայն նոյնացուց այն գըրողներուն, «որ առջեւդ կ'իյնան ու երբեմն մահակ մը՝ հովիւի գաւազան մըն ալ ունին իրենց ձեռքը, երբեմն նաեւ տրեխաւոր են, եւ ամէն քայլափոխիդ քեզ կը կեցնեն կարեւոր, կենսական բան մը ցոյց տալու համար քեզի: Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանց իր գրեթէ ամէն գրքին մէջ քանիցս կ'ըսէ, կ'երկրորդէ, կ'երրորդէ, թէ ինքը «գրականութեան այն չինական մշակն է, որ ի վայրիս եւ ի մայրիս կը թարթափի» միայն, բայց ընթերցողը անոր բռնած մահակին քիչ մը հետեւելէ ետք, ալ ականջ չի կախեր անոր համեստութեան ու չքմեղանքին ու կը հետեւի իրեն, հաւատալով, թէ ամէն վայրկեան իրեն անծանօթ, բայց այնքան հարազատ հրաշալիք մը պիտի բացուի իր առջեւ, ըլլայ տեղագրական, բանահիւսական թէ լեզուական»:

Բանախօսը մատնանշեց Սրբազանի խըղճամիտ հաւաքողի նկարագիրը. «գրոյց ու հէքեաթ, ժողովրդական վէպ ու վիպերգ, առակ ու առած, հանելուկ ու հըմայական աղօթք, օրհնանք ու անէծք, պատկերաւոր ոճեր, դարձուածքներ ու յիշատակարաններ» լեցուցին ոչ միայն անոր գործը, այլեւ կեանքը:

Գրողի ապրումներով ապրողի իր ներշնչումի փորձառութենէն մղուած Պր. Ալիքեան շարունակեց. «Երանութիւն է հետեւիլ Սրուանձտեանցի հայրենասիրական զեղումներուն, գունեղ նկարագրութիւններուն, համով – հոտով որակումներուն եւ ամէն վայրկեան մանանայի պէս տեղացող իր զուարթախոհութեան, մարդերը բնութագրող սրամտութիւններուն ու մանաւանդ իր նկարագրած Վանայ լիճին պէս պայծառ բառերուն ու ժողովրդական դարձուածքներուն: Եւ ի՜նչ համբուրելի, մաքրամաքուր միամտութիւն կայ մեր ամենագէտ Սրբազանին մէջ, միամտութիւն մը, որ բանաստեղծութիւն է համակ: Ամէն ինչ շնչաւոր է իր շուրջը, ամէն ինչ կենդանի ու խօսուն»:

Պր. բանախօսը անդրադարձաւ նաեւ Սրուանձտեանց հայրենասէրին, մէջբերելով անոր ճշմարտաշունչ խօսքերէն ոմանք. «... Հայաստանի մէջն է բուն ՀԱՅԿԱԿԱՆ խնդիրը, հարցը, եւ մենք Պերլինի մէջ կ'որոնենք զայն...»: Կամ՝ «կոխէ՛ ու կոխուի՛ր, զա՛րկ ու զարկուի՛ր. ինկար, վեր կանգնի՛ր. անշուշտ կը յաղթես, մեռնիս էլ կը յաղթես, վասնզի նոր ես, եւ լուսաւոր ես, բարի ես, ճշմարիտ ես: ... Այսպէս կը մտածէր, այսպէս կը տրտմէր ... մեր աննման Սրբազանը, երբ դեռ հեռու էին մեր յեղափոխական կուսակցութիւնները, եւ երբ դեռ չէր տեսնուած Րաֆֆիի «Խենթին երազը»:

Պր. Ալիքեան Սրուանձտեանցի լեզուն ու ոճը «ըռիկ վանեցիական» դաւանեցաւ եւ մերժեց «Նարեկացիական» կոչել զայն, Նարեկացիի ալ վերագրելով վանեցիի ոճը. «Ինծի կը թուի, թէ Վանայ ծիծղուն ծովն ու փխրուն հողն են ծնած այս ոճը եւ ոչ թէ արաբական ազդեցութեամբ է շաղախուած ան, ինչպէս կը կարծեն որոշ Նարեկացիագէտներ»:

Ան աւարտեց իր խօսքը. «... Սրուանձտեանցի վաստակը ալ աւելի ծանրակըշիռ դարձաւ այն օրէն ի վեր, երբ հայ ժողովուրդի ոտքի տակէն խլուեցաւ իր բնաշխարհը: Ու այժմ մեզի կը մնայ միայն Սրուանձտեանցով սիրել զայն, Սրուանձտեանցով չմոռնալ անոր լեռներն ու լիճերը, անտառներն ու գետերը, վանքերն ու յուշարձանները եւ օր մըն ալ, օրերուն օրը, Սրուանձտեանցով՝ Սրուանձտեանցի անվրէպ առաջնորդութեամբ գտնել ու համբուրել զայն. այնպէս, ինչպէս ինքը կ'ընէր երկիւղիւ եւ դողութեամբ»:

Դասախօսութենէն ետք Գրիգոր Գունտաքճեան արտասանեց Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցի ձօնուած Ս. Նարեկեանի «Սրբազան» բանաստեղծական կըտորը, որմէ ետք Իշխան Սարկաւագ իբր «փակման խօսք» կարդաց Անկէ հատուած մը, ուր ի միջի այլոց կ'ըսուէր. «Հայրենասիրութիւնը մի անկշիռ եւ գերյարգոյ առաքինութիւն է եւ իսկական բարեաց բուն արմատ»:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ ժամը 8–ին:

ԴՊՐԵՎԱՆԵՑԻ

ԾՆՈՒՆԴԸ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Ազգատախնամի վարչութիւնը ընդունելութիւն մը կը կազմակերպէ իր հանգստեան տուներուն մէջ, հայկական Ծնունդի առթիւ:

Այս առթիւ նուէրներ կը բաժնուին ճաշի մը ընթացքին, ուր արեւելեան ճաշերու մէջտեղ, կը տիրապետէ աւանդական անուշապուրը:

Կոնէս, Պ. Ֆէվրիէ, Ընդհ. Խորհուրդի փոխ – նախագահ որ քանի մը օր առաջ եկած էր անձամբ շաքարեղէններ բաժնելու յանուն քաղաքին իր ներկայացուցիչը ղրկած էր այս տօնակատարութեան որ տեղի կ'ունենար Յունուար 3–ին: Ներկաներուն մէջ էին Կոնէսի եւ Արնուվիլի ընդհ. խորհրդատուներ եւ Մեսրոպ Քահանայ Ժամկոչեան:

Յունուար 10–ին, տեղի ունեցան Մոնմորանսիի եւ Սէն – Ռաֆայէլի ընդունելութիւնները: Մոնմորանսիի ներկայ եղան Պ. Փեթէթէն, ենթանահանգապետ, Գիտ Արք. Մեսրոպ Ա. Քհնյ., Մոնմորանսիի քաղաքապետ եւ Շրջ. խորհրդատու՝ Պ. Մակարեան, Տիկին Մարի – Ֆրանս Լըքիւիր, Վալ տ'Ուազի երեսփոխան, Տոմոնի քաղաքապետ, Պ. Լամոթանը, Սարսէլի քաղաքապետ, ընդհ. խորհուրդի Ա. փոխ – նախագահ, Պ. Մօրիս Ալէն, Սարսէլի քաղաքապետի կցորդ, Պ. Ֆրոման – Մէօրիս, եւրոպական երեսփոխան:

Բարի գալուստի խօսք արտասանեց Ազգատախնամի նախագահ՝ Ռաուլ Գազանճեան որ ողջունելէ ետք ներկայ անձնաւորութիւնները եւ անդրադառնալէ յետոյ Ծնունդի եւ նոր աւարտած Ամանորի տօներուն, մաղթանքներ ներկայացուցած է նախ Ֆրանսայի, ապա Հայաստանի համար, այն յոյսով որ այս վերջինը, 1993ին, կը գտնէ իր տառապանքներուն վախճանը: Եզրակացնելով, աւելցուցած է, մէկնաբանելով Փօլ Ֆոռը. – «Թող 1993-ին աշխարհի բոլոր ղեկավարները ձեռք ձեռքի տան, թերեւս, այն ատեն, նոր դարաշրջանի մը արշալոյսը ծագի»:

Իր խօսքերէն ետք, հիւրերը խօսք առած են արտայայտելով իրենց զգացումները հայ գաղութին հանդէպ և մաղթանքներ ընելով Ազգատախնամին համար, որ կը շարունակէ մարդասիրական ոգին բոլոր անոնց որոնք աշխատած են իր բարգաւաճման եւ մանաւանդ Հայաստանի համար:

Սէն – Ռաֆայէլ, Տարօն Եպիսկոպոսի մատուցանած պատարագէն ետք, ընդունելութեան ներկայ եղած են նախկին նախարար՝ Ֆրանսուա Լէոթար, Պ. Օմէտէ Սէն – Ռաֆայէլի քաղաքապետ եւ Ա. կըցորդը՝ Պ. Լօրանթի եւ բոլոր կցորդները, աբբայ Ա. Պուայէ, պատմաբան եւ գիտնական:

Կազմակերպութեան փոխ - նախագահը՝ Պ. Է. Վարդանեան բարի գալուստի խօսքեր արտասանած է, յիշելով Ազգատախնամի պատմականը: Պ. Լէոթար, հաւատարիմ բարեկամ հայկական Հոմին եւ Պ. Օմէտէ, Սէն – Ռաֆայէլի նոր քաղաքապետը ոգեկոչած են Ֆրանսացիներու եւ Հայերու դարաւոր բարեկամութիւնը:

Հարկ է նշել որ այս աւանդական տօնակատարութեանց, անձնաւորութեանց ներկայութիւնը պարագայական չէ, այլ՝ աւանդական եւ կը վկայէ Ազգատախնամի հանդէպ եղած յարգանքը:

Ք.

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՆՈՒԷՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ
Մաս Ա.

Գրեց՝ Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Վենետիկ, 1984

Ա.
ՄԵՐ ԽՐԱՌԻ ԱՂԲԻՒՐԸ

Խարբերդ քաղաքին դիմացի լեռներուն ստորոտէն ակնաղբիւր մը կը բխէր, առատ ջուրով քանի մը ջրաղացներ դարձնելու չափ. այս աղբիւրը Խարբերդցիները ԽՐԱՌԻ կը կոչէին. շրջակայ լեռներէն եկող ջուրերուն միանալով, գետակ մը կը ձեւացնէր, եւ 1200 մեթր բարձրութեան մը վրայէն, ժայռէ ժայռ զարնուելով, կ'երթար վար դէպի Հիւսէնիկ հայկական գիւղը, դէպի Քէսիրիկ, Հայոց գիւղերու դաշտերը ջրելու: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ զայն ԽՐԱՌԻ կոչած էին, ի՞նչ իմաստ ունէր. հաւանաբար իմաստ մը ունենալու էր, գուցէ «Խրառ» – խըրախճանք նշանակէր, այսինքն է ուրախութիւն, խրախճանք ընելու տեղ աղբիւր, որովհետեւ այդ աղբիւրին շուրջն էր որ, գարնան արեւաշող օրերուն կը հաւաքուէին քաղաքի հայ թէ սաորի ժողովուրդը, մեր հայրերը, Կիրակի եւ տօնի օրերուն ուրախութիւն, խրախճանք ընելու, ժամանակ անցընելու:

«Խրառու աղբիւրը» մեր տունէն շատ հեռու չէր, անցեր Տապախանայի, Խադախորդարանի կամուրջը, քալէ սարի կողերէն քարոտ ուղիէ մը դէպի վեր, քանի մը դարձուածք եւ ահա առջեւդ կ'ելլէ, իր պաղ եւ զուլալ ջուրով «Խըրառու» աղբիւրը:

Խրառու աղբիւրը ոչ միայն տարէցներու, երիտասարդներու, կիներու եւ աղջիկներու խաղավայրն էր, այլ եւ մեր՝ մանուկներուս. երջանի՛կ օրեր...:

Անկէ 50 – 60 տարի առաջ աշխարհս ուրիշ էր, մարդոց ապրելակերպը, կենցաղը ուրիշ էր. մանուկներու պահանջները ուրիշ էին, խաղերը ուրիշ էին. աշխարհ տեսած չէինք, մեր շուրջը կային մեր լեռները, մեր ձորերը եւ մեր «Խրառու աղբիւրը»: Խարբերդ, որչափ որ Փոքր Ասիոյ հեռաւոր քաղաքներէն մէկն էր, հոն բերդին շուրջը խմբուած կ'ապրէին մեծ թիւով Հայեր, ունէին երեք եկեղեցիներ, Ս. Յակոբ, վերին թաղը, Ս. Ստեփանոս, եւ Ս. Կարապետ: Ասորիներն ալ իրենց Աստուածամայր Եկեղեցին ունէին, բերդին ժայռոտ կողին տակ ծածկուած. իսկ Թուրքերը հեռու էին վերի թաղին ծայրերը, իրենց մզկիթներով:

Ամէն ժողովուրդ իր եկեղեցիին շուրջ խմբուած, խաղաղ կ'աշխատէր եւ կ'ապրէր. եկեղեցին իրենց ամէն ինչն էր, աղօթատեղի, հաւաքավայր եւ դպրոց. այդ օրերուն հասարակաց հաւաքատեղիներ գոյութիւն չունէին, ոչ ալ հասարակաց սրճարաններ, խաղավայրեր, մարզադաշտեր տղոց համար. ամէնուն համար եկեղեցին եւ իր տունը ամէն ինչ էր. եւ ամէնքն ալ գոհ էին, ուրիշ բան չէին փնտռեր: Արշալոյսին, կը յիշեմ, մեր հայրերը գործի կ'երթային շուկայ, եւ երեկոյեան արեւը մարը չմտած տուն կը վերադառնային. իրենց տան օճախին շուրջ կը հաւաքէին իրենց զաւակները կամ թոռները. եթէ ձմեռ էր եւ դուրսը բուքը կ'ոռնար «քուրսի»ին շուրջ կը խըմբուէինք, եւ մեր մայրերը եւ հայրերը մեզի հէքեաթներ կը պատմէին, այնքան սիրուն հէքեաթներ որ յափշտակուած մտիկ կ'ընէինք եւ տաքուկ քուրսիին շուրջ անոյշ կը քնանայինք:

Փոքրերուս համար ասկէ աւելի հաճելի ժամեր չէինք կրնար ապրիլ, քանի որ այդ օրերուն մենք ոչ հեռատեսիլ ունէինք, ոչ ռատիօ, եւ ոչ ալ երիզներով ռէճիստրատորներ, որոնցմով ժամանակ անցընէինք: Մանկական թերթեր ալ գոյութիւն չունէին, ոչ ալ ինքնաշարժ մեքենաներ եւ տեսակ տեսակ խաղալիքներ, բայց մենք երջանիկ էինք, մեր ծնողներէն պահանջքներ չունէինք:

Բ.
ՄԵՐ ՁՄԵՌԸ

Ահ խիստ էր մեր լեռներու ձմեռը, երկինքը կը մթննար, ամպեր լեռներու պէս կը կիտուէին մեր դիմացի սարերու գըլխուն, եւ ուժգին փոթորիկ մը ծայր կ'առնէր. սարերը, ձորերը կ'ոռնային կարծես, ձիւնամրրիկը կը սուրար մեր երդիքներուն վրայէն, ամէն մարդ կը գոցէր իր տան դռները, պատուհանները եւ կը բոլորուէինք կրակին շուրջ. ամէն տան բուխերիկներէն քուլայ քուլայ սեւ ծուխը կը բարձրանար եւ կը խառնուէր սպիտակ ձիւնին: Հեռու լեռներու մէջէն, իրիկնամուտին գայլերու ոռնոցներ միայն կը լսէինք, եւ որքա՜ն կը վախնայինք, անդադար ձիւնը կը տեղար, եւ սար ու ձոր կը ծածկէր ճերմակ սաւանով մը: Առաւօտուն երբ արշալոյսը կը նըշուէր եւ աչքերնիս կը բանայինք, ո՜վ Աստուած իմ, ի՜նչ տեսնենք, ձի՜ւն, ձի՜ւն. մէկ մեթր բարձրութեամբ ձիւնը ծածկած էր մեր տանիքները, մեր դռները, երթուդարձը անկարելի էր. կը յիշեմ մայրս եւ մեծ եղբայրը թիակներ առած դրան առջեւ դիզուած ձիւնը մէկդի կը նետէին եւ ճամբայ կը բանային դէպի շուկայ, դէպի դպրոց: Ու այսպէս ձիւնը դիզուած կը մնար երկար ամիսներ:

Գ.
ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԸ

Մեր դպրոցը բերդին ստորոտը կը գըտնուէր, վեղարաւոր (capucin) – հայրերու դպրոցն էր, մեր տունէն բաւական հեռու, վերը բերդին հրապարակին մէկ անկիւնին վրայ, գեղեցիկ քարակերտ մեծկակ պատուհաններով շէնք մը, հոն հասնելու համար պէտք էր աղուոր վերելք մը ընել, մանաւանդ ձմեռը ձիւներու մէջէն: Չեմ յիշեր թէ այդ օրերուն մայրս ինծի ի՛նչ նախաճաշիկ կուտար. պարզ էր նախաճաշիկս, կակուղ թոնիրի հաց մը, վրան կարագ եւ շուշմայի անոյշ քսած, ձեռքս կուտար, եւ կ'ըսէր, «տղա՛ս, Հանրի, աճապարէ՛ շուտ գնա՛ դպրոց, ուշացեր ես, դպրոցին դռները կը գոցուին եւ դուն դուրսը կը մնաս, ուշանալուդ համար ալ պատիժ կ'առնես»:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

հետ, որ այժմ տէրն ու տիրականն է ձարտարարուեստագէտներու Միութեան: Հարցազրոյցէն առաջ, ծանօթացման տողեր կան, ուր կը յիշուի թէ ան Ղարաբաղ զրկուեցաւ (1989, Յունուար) Գորբաչովի կողմէ, որպէս «յատուկ ներկայացուցիչ» Մոսկուայի, բայց իր առաջարկներէն ոչ մէկը ընդունուեցաւ (եւ հաւանաբար՝ սխալ եղաւ): Հագուագիւտ «փրկուածը» կը նկատուի Գորբաչովի «վերմատուն»էն, որ այսօր զօրաւոր դիրքի վրայ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՄՃՈՒԻ մահափորձին տէր եղան նաեւ ՓՔՔ-ն եւ ամէնէն հաւանականը կը նկատուի, հակառակ անոր որ տէր եղող խմբակային կազմակերպութեանց թիւն ալ երկուքէն չորսի բարձրացած է: Ըստ Թուրք մամուլին, Ուղուր Մումճու, ամէնէն յարգուած հրապարակագիրներէն մէկը Թուրքիոյ, պրպտումներու ձեռնարկած էր ՓՔՔ-ի եւ ՄԻԹ-ի (Թուրք Գաղտնի Սպասարկութիւն) կապերը հաստատելու համար: Այդ առընչութեամբ, ժամադրութիւն մըն ալ ունէր, 10 օրէն, Անգարայի դատախազին հետ:

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ մէջ, Գրաժինա, ֆրանսացի երկու սաղաւարտաւորներ սպաննուած են խրուաթ -- սերպ կռիւներու ընթացքին: ՄԱԿ-ի ուժերուն պատկանող այս երկու Ֆրանսացիներով, ֆրանսական զօրքերը 11 մեռեալ տուած կ'ըլլան նախկին Եուկոսլաւիա: Սերպերը նոր ուժեր ալ ստացած են այս շրջանին մէջ, մինչ Խրուաթները գրաւած են Մասլենիքայի կամուրջը, զոր կենսական կը նկատէին իրենց համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ մասնակցած է Յունուար 25-ին «ՍՕՍ -- Ռասիզմ»ի կընքահայրերու ութերորդ ճաշին, որ տեղի կ'ունենար չինական ճաշարանի մը մէջ: Ինք հասած է երկու հարիւր երեսուն հիւրերէն ետք (որոնց կարգին՝ Փիէր Պերժէ, Քոսթա Կավրաս, Պերնար -- Անրի Լեւի, Հարլեմ Տէզիր եւ բազմաթիւ նախարարներ):

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԼԻՆԹԸՆ պաշտօն մը յանձնեց իր կնոջ, ինչ որ նախընթաց չունի Միացեալ -- Նահանգներու մէջ: Հիլարի Քլինթըն պիտի գլխաւորէ (առանց վարձատրութեան) մասնագէտներու խմբակ մը որ պարտի հարիւր օրերու ընթացքին առողջապահութեան դրութեան բարեփոխման ծրագիր մը ներկայացնել Քոնկրէսին (Խորհրդարան):

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. ՖՐԱՆՍ
ՓԱՅԼՈՒՆ ԱՊԱԳԱՅ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի ֆութպոլի կազմը որ կը մրցի «Օ դը Սէն»ի ախոյեանութեան երրորդ դասակարգին մէջ, երթի մրցումները աւարտեց փառաւոր յաղթանակով մը, պարտութեան մատնելով Վոքրըսոնի խումբը, իր իսկ դաշտին վրայ՝ 5-1:

Այս մարզաշրջանին, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի Ա. խումբը խաղաց 7 մրցումներ, որոնցմէ երեքը աւարտեց յաղթական, 4-ն ալ հաւասարութեամբ. այսինքն կը մնայ անպարտ:

Խումբը նշանակեց 15 կոլ եւ ստացաւ 8. ներկայիս կը գրաւէ ընդհանուր դասաւորման 2-րդ տեղը, միայն 1 կէտի տարբերութեամբ առաջատար Նանթէռէն, որու հետ դեռ չէ խաղացած եւ յետաձգուած այդ խիստ կարեւոր մրցումը տեղի կ'ունենայ Փետրուար 28-ին, Քլամարի մէջ:

Իսկ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի Բ. խումբը, պահեստիները եւս կատարած են 7 մրցումներ, որոնցմէ յաղթական դուրս եկած են երեք անգամ, նաեւ երեք անգամ՝ պարտեալ, եւ մէկ անգամ ալ՝ հաւասար: Նշանակած են 13 կոլ եւ ստացած 11. կը գրաւեն ընդհանուր դասաւորման 4-րդ տեղը:

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս մաս կը կազմէ ֆրանսահայ այն հազուագիւտ ակումբներուն, որոնք իրենց կազմերուն մէջ բացարձակապէս միայն Հայերու տեղ կու տան: Աւելի քան քաջալերելի են անոր այս յաջողութիւնները եւ հայ մարզիկները պէտք է քաջալերուին ըստ այնմ:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ՓԱՐԻԶ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն
Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ
ի պատիւ
պոլսահայ բանաստեղծ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ

(Հ. Ուզունեան Գրական մրցանակին արժանացած ըլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը,
որուն գործը կը ներկայացնեն
ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիթրօյթէն)
(հայերէն)
եւ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
(ֆրանսերէն)

-- Մուտքը ազատ է --

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

«Գ. ԿԻՐԱԿԻ, ՑԵՏ ԾՆՆԴԵԱՆ»: Բարեկենդան Առաջաւորաց Պահոց:
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:
Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հոգեհանգիստ տեղի պիտի ունենայ ժամը 11.45-ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոն -- Վիլէօրպանի «Արաքս» մասնաճիւղը ժողով պիտի գումարէ Շաբաթ, Յունուար 30, ժամը 15-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ:

Կարեւոր օրակարգ. --

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ա Ղ Ք Ա Տ Ա Խ Ն Ա Մ Ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան
պարտէզներուն մէջ

ՅՈՒՆԻՍ 13-ԻՆ

ARMENIE
Promotion
spéciale
depuis
le 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 F[RS]

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

HAYEREN GUERKEM FAN CLUB
présente

UNE
SOIREE DANSANTE
EXCEPTIONNELLE
avec

PAUL BAGHDADLIAN

Le Vendredi 29 Janvier à partir de 21 heures
Bar • Buffet à votre disposition
SALLE VOLTAIRE — Alfortville — Participation 180 F

BILLETS DISPONIBLES DANS TOUS LES POINTS DE VENTE

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ափ կ'առնենք.

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ Կաղանդ պիտի տօնենք, Ծնունդ պիտի սօնենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի զոհանանք.

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ձագուկներուն կեանքի աննկարագրելի պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ'արիւնէ.

Ըսե՞լ որ նորածինները կը մահանան ցուրտէն սովահար

Ըսե՞լ որ կռուող ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ գաղթական Արցախցին տաք ապուրի համը արդէն մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ գաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորսնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս տօնական օրերուն ախմանցել ափ մը սնունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս.

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15-ին

Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ա Ց Ո Ւ Մ

Հայաստանի

«ՈԶՆԻՆԵՐ»Ը

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
91.50.15.09 թիւին

★

Dimanche 31 Janvier à 15 heures

SPECTACLE
DE COMEDIE MUSICALE
ET SATIRIQUE

LES HERISSONS
d'Arménie

VOZNI SHOW
— *CAFE THEATRE* —
P.A.F. 100 F.

*Retenez vos places et tables
en téléphonant à la M.A.J.C. :*
91. 50. 15. 09

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

SPECTACLE
DE NOEL
de
L'ECOLE ARMENIENNE

Dimanche 31 Janvier à 15h précises

Théâtre Municipal de Vienne

avec la participation de
la troupe de danse « G O R I S »
de Vienne

et du *Père Noël*

— Entrée gratuite —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28
JEUDI
28 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. - Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17.983 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — N° 17.983

ԱՐՑԱԽ

ԲՈՒՌՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ

7 ՀԱՅ ՎԻՐԱՒՈՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 27-ին, Չորեքշաբթի առտու Երեւանի ջերմութիւնը գերոյէն վար 3 էր, ինչ որ մխիթարական կը նկատուէր տեղացիներուն կողմէ: Օրուան մէջ մաղութի կը սպասուէր Վրաստանի ճամբով: Նոյն օրը արդէն Թիֆլիզ մեկնած էր փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան:

Ըստ Հ. Յ. Դ. օրգան «Երկիր»ի Յունուար 26-ի թիւին, ռուս օդաչու մը օդանաւով մը իջած է Երեւան, Երկուշաբթի օր (Յունուար 25): Այս մասին, թէեւ պաշտօնական յայտարարութիւն չկայ, բայց, յայտնի է որ լուրը ստոյգ է:

Երկուշաբթի գիշերուընէ (Յունուար 25) բուռն յարձակումի անցած են Ատրպէյճանցիք Մարտակերտի շրջանը, Ասկերան, Վաղուհաս եւ շրջակայքը: Չորեքշաբթի առտու յարձակումը կը շարունակուէր, նոյն ծաւալով: Հայկական ուժերը դէմ կը դնէին եւ դիրքերու փոփոխութիւն չկար, բայց 7 վիրաւոր կար:

⁂

Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Կոզիրեւ եւ Ռաֆայէլի իրենց խոր մտահոգութիւնը արտայայտած են Ղարաբաղի վրայ կատարուող ռմբակոծութիւններուն առթիւ եւ մարդկային իրաւանց բռնաբարման: Դրական գտած են Պուշ - Ելցին միացեալ յայտարարութիւնը եւ չնշած թէ հարկ է վերջ տալ արիւնահեղութեան: Հայաստանի ժողովուրդը ներկայիս մահուան սպառնալիքի տակ է ամէն տեսակէտով, ոչ ջերմութիւն կայ, ոչ ելեկտրականութիւն, ոչ ուտելիք եւ նաեւ համաճարակի սպառնալիք:

⁂

Միացեալ -- Նահանգները Ուիթըր ուաքիու (ձմրան օգնութիւն) գործողութեան մը պիտի ձեռնարկեն Փետրուարէն 700 քոնթէյներ ղրկելով, ծովի, ապա՝ ցամաքի ճամբով դէպի Հայաստան: Բաժին պիտի հանուի նաեւ Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի:

⁂

Յունուար 26-ին հրաժարած է Ատրպէյճանի վարչապետը՝ Հիւսէյնով եւ իր տեղը անցած է փոխ -- վարչապետը՝ Մամիմով:

Երկուշաբթի օր, Յունուար 25-ին, զօրաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է Ապշամ, ազերի զօրանոցի մը մէջ: 30 մեռեալ կայ եւ 40 վիրաւոր: Քննութիւն բացուած է:

⁂

Անցեալ շաբթու վերջ, Մոսկուայի մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ Ռուսաստանի Ալեքսի Բ. պատրիարքը հանդիպում ունեցած են եւ այս առթիւ զեկոյց մը հրապարակած, ուր անդրադառնալով Ղարաբաղի կացութեան կը շեշտեն զինեալ գործողութիւնները դադրեցնելու եւ բանակցութեամբ հարցը կարգադրելու անմիջական անհրաժեշտութիւնը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Էջմիածին վերադարձած է Յունուար 24-ին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ վճռական ոճով դիմած է Խրուաթներու նախագահ Թիւճմանի որպէսզի ապահովէ Ֆրանսացի սաղաւարտաւորներու կեանքը: ՄԱԿ-ի ուժերէն դեռ 20 Ֆրանսացի զինուորներ շրջապատուած կը մնան եւ ենթակայ ռմբակոծութեանց: Ելիզէ որոշեց նաեւ Քլեմանսօ օդանաւակիր ռազմանաւը Ադրիական ղրկել, եօթը այլ նաւերով, որոնք միայն պաշտպանութեան դեր պիտի չունենան: Զատար գտնուող (Խրուաթիոյ հարաւը) Ֆրանսայի սաղաւարտաւորները կը ջանան փրկել իրենց 20 ընկերները, որոնք շրջափակման մէջ են երկու հակամարտ կողմերու հրացանաձգութեան տակ: Կը թուի որ զոհ են թակարդի մը եւ պէտք է համոզել Սերպերն ու Խրուաթները որ հրադադարի մը յանգին, թոյլ տալու համար այդ 20 Ֆրանսացիներու հեռացումը: Կ՚ըսել որ ՄԱԿ-ի այս ուժերն են (ՖՈՐՓՐՈՆԻՒ = ՄԱԿ-ի պաշտպանութեան ուժեր) որոնք հոդ են արգելք հանդիսանալու համար կռիւներու: Ֆրանսացի սպայ մըն ալ կ'ըսէ արդէն. -- «Ապահովութեան Խորհուրդի հրահանգն է արդէն արգելք հանդիսանալ Խրուաթներու եւ Սերպերու միջեւ կռիւներու, երբ ծագին»: Ուրեմն անպատուութիւն կը թուի իրեն քաշուիլը: Միւս կողմէ, Սարայեւօ ալ կռիւները վերսկսած էին, Յունուար 26-ին, մահմետականներու եւ Սերպերու միջեւ:

ՉԵԽԻՈՅ նորակազմ Հանրապետութեան առաջին նախագահ ընտրուեցաւ Վաքլաւ Հաւէլ, մեծ դժուարութեամբ եւ միայն ութ ձայնի առաւելութեամբ (109 ձայն 200-ի վրայ): Երկու մրցակիցներ ունէր յանձինս համայնավարի մը, առաջարկուած Պոհեմիա -- Մորավիոյ կողմէ եւ ծայրայեղ - աջ հանրապետական կուսակցութեան թեկնածուին: Հաւէլ ոչ մէկ կուսակցութեան թեկնածու էր: Ծանօթ է որ գրագէտը առաջին նախագահը եղած էր նաեւ Չեխոսլովաքիոյ ապա քաշուած՝ (1992, Յուլիս 20-ին), որովհետեւ կ'ըսէր, «չեմ կրնար տէր մնալ այն յանձնառութեանց որոնք պաշտօնիս կապուած են առանց խղճիս դաւաճանելու»: Սլովաքիա չէր կրցած, նոյն օրը, Յունուար 26-ին, առաջին շրջանէն իսկ ընտրել իր նախագահը:

ՇԸՐՆԱՔԻ մէջ (Թուրքիոյ քրտական շրջան) ութ հոգի սպաննուած են Թրքական ուժերուն կողմէ, հինգ ուրիշներ ալ՝

Գալ շաբթու ալ, կ'երթայ Ժընեւ, ուր պիտի հանդիպի Ատրպէյճանի հոգեւոր պետին հետ:

⁂

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի առտու, Յունուար 27-ին, հաղորդուեցաւ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը անմիջական օգնութեան կը ձեռնարկէ Հայաստանի օժանդակելու համար, նախ օդային կամուրջ մը հաստատելով եւ 100 թոն ապրանք ղրկելով: Ապա նաեւ 600 թոն երկաթուղիով եւ մաքութ:

Պաթման: Եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ, հարիւրաւոր Քիւրտեր հացադուլի դիմած են բողոքելու համար Թրքական բռնութեան դէմ:

ՌՈՒԲԼԻՆ նոր անկում մը արձանագրած է եւ Յունուար 26-ին, տոլարը 568 ռուբլի հասած էր: Նախկին Խորհ. Միութեան օրով, պաշտօնական փոխանակումը զբօսաշրջիկներուն համար 2 տոլարի փոխարէն մէկ ռուբլի կը տրուէր...:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ մէջ, «բնականոնացումը» կը կատարուի արիւնալի կերպով: Մոնտրէ Թղթակիցը (Յունուար 27) տապէս կը սկսի իր թղթակցութիւնը. -- «Դուշամբէի կեդրոնը, յարկաբաժին մը, Յունուար 17, Կիրակի իրիկուն: Զգեստաւոր երկու հոգի կը մտնեն, դուրս կը քշեն կիները, կը սպաննեն այր մը, գնդակ մը պարպելով գլխուն մէջ, միւսին ականջը կը կտրեն, կ'երթան դուռը կղպելով: Յաջորդ օրը, ՔԱ -- Կէ -- Պէ-ի անդամներ դուռը կը բանան նոյն բանալիով եւ կ'ուզեն գիտնալ թէ ո՞ւր է վիրաւորը, որ պատուհանէն խոյս տուած է»: Դրացիներ այս վկայութիւնը կը բաւէ ամբողջ մթնոլորտ մը ներկայացնելու համար: Ցարդ, քաղաքացիական պատերազմէն 25 հազար հոգի մեռած է:

ՀՈՒՎԸՐ գործատան փոխադրութիւնը Սկովտիա 600 աշխատաւորի գործազրկումը կը նշանակէ, Լոնկվիք (Քոթ տ'Օռ) եւ բաւական արդար իրարանցում ստեղծած է շրջանը: Հանրային իշխանութիւնները եւ սենտիքաները բուռն հակազդեցութիւն ցոյց կուտան, «ընկերային տըմփինկ» որակելով կատարուածը: Ազգ. Ժողովի ընկերվարական խմբակի նախագահը՝ Ժան Օրու կը թելադրէ այլեւս Հուվըր մակնիշով գործիքներ (ներածծիչ) չգնել:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Ապրիլ 14-ին կը բացուի 1991 Օգոստոս 19-ի ձախողած պետական հարուածի 12 պատասխանատուներուն դատավարութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ հեռանկարը շատ մութ է, հակառակ արտաքին առեւտուրի աննախընթաց դրական արդիւնքին (30,6 միլիառ յաւելեալ 1992-ին): Ճարտարութեան եւ հանրային աշխատանքներու մարզին մէջ, շուրջ 50 հազար հոգիի գործազրկութիւն կը նախատեսուի տարւոյս ընթացքին: Կառքերու ճիւղն ալ 6%-ի նուազում արձանագրած է Դեկտեմբերին եւ բարելաւումի յոյս չկայ:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նոր նախագահը քաղաքական առաջին բանավէճի մը դուռ բացաւ վերցնելով այն արգելքը որ կար միասեռականներուն նկատմամբ բանակին մէջ, հակառակ Սպայակոյտին ընդդիմութեան: Ծերակոյտի դեմոկրատ անդամն ալ, նախագահ Զինեալ ուժերու յանձնախումբին, մեղադրած է նախագահը որ հապճեպ որոշումներ կուտայ, շեշտելով. -- «ոեւէ անձ որ կը խորհի թէ կը բաւէ որոշում մը տալ եւ գործադրելի հրահանգ մը ստորագրել, ցոյց կուտայ որ իրապէս չէ քննած հարցը խորքին մէջ»:

ՊՈԼՍՈՅ պատմական մէկ գրադարանին 1200 տարուան Քուրանէն փրցուած էջեր ծախու հանուած են Անգլիոյ Սոթպի հաստատութեան մէջ: Թուրք մամուլին տեղեկատուութեան համաձայն, Ֆրանսացի արուեստի պատմաբան մը երեւան հանած

(Շար.ը Դ. էջ)

Երեւան ՀԵՌԱՏԻՊ Փարիզ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22 / 25)

Պ. ՀԱՅՐԻԿԵԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Գորիսի եւ շրջանի պարէտ Պարոյր Հայրիկեան Յունուար 22-ին տուած մամուլի ասուլիսին ներկայացուցած է Պաշտպանութեան նախարարին ղրկած իր տեղեկագիրը, ուր տուած է իր հրաժարականը՝ պարէտի պաշտօնէն: Ան որոշած է վերադառնալ քաղաքական բեմ:

⁂

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ՄԵԿՆԻԼ ՓԱՓԱՔՈՂՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ

Միացեալ -- Նահանգներու Հայաստանի դեսպանութիւնը յայտարարած է թէ Միացեալ -- Նահանգներ մեկնիլ փափաքող Հայաստանի քաղաքացիները, յատկապէս՝ մշտական մեկնողները, մուտքի վիզա ստանալու համար պէտք է սպասեն մինչեւ Յունիս -- Յուլիս: Գործի հրաւէրով մեկնողներուն վիզաներու ձեւակերպութիւններն ալ կը կատարուին Երեւան, պայմանաւ որ անոնք կառավարական մակարդակով ըլլան:

⁂

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՆ

Հայաստանի կառավարութեան որոշումով բնակչութեան մատակարարուող ելեկտրականութեան սակերը կը բարձրանան: Այսպէս, Փետրուար 1-էն, քիլօվաթին գինը պիտի ըլլայ 1 ռուբլի 50 կոպէկ, փոխանակ ներկայի 20 կոպէկին:

⁂

ՍՈՒԽՈՒՄԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԱԼԻ ՎԻՃԱԿԸ

Վերին շրջանին վատթարացած է Սուխումի (Աբխազիա) հայութեան վիճակը: Պարէնի տագնապի հետեւանքով շատ մը մթերքներ կը բաժնուին կտրոններով, սակայն անոնցմէ կ'օգտուին ընդհանրապէս Վրացիները: Հայերը, որոնք Աբխազիոյ մայրաքաղաքին մէջ փոքրաթիւ չեն, մնացած են առանց աշխատանքի եւ կենսամիջոցներու:

⁂

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ»Ը ՎԵՐՍՏԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Շուրջ մէկ տարուան ընդհատումէ մը ետք վերսկսած է լոյս տեսնել «Հայրենիքի Ձայն» շաբաթաթերթը: 1993-ի առաջին թիւին մէջ լոյս տեսած են գրութիւններ Սարգիս Եափուճեանէ, Եւա Թադոյեանէ, Գէորգ Արզարեանէ, Յովսէփ Շիթիլեանէ, ինչպէս նաեւ Ռուսաստանի հայ ակադեմականներու երախտագիտութեան խօսքը Հաֆրզ Ասատին՝ Հայաստանի ցուցաբերած օգնութեան համար, յօդուածներ՝ նուիրուած Մեղրոնեան վարժարանի, Լուսինէ Զաքարեանի յիշատակին, Արցախի, նաեւ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի կեանքը լուսաբանող շարք մը նիւթեր:

«ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼ»՝ ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Սփիւռքահայութեան հետ կապերու կոմիտէին «Հայութիւն» պաշտօնաթերթը որ պարբերաբար տեղ կուտայ անցեալի սեւ էջերու հրապարակումին, 1993-ի առաջին թիւին մէջ «ՔԱ – Կէ – Պէ-ի նկուղներում» խորագրուած սիւնակներու մէջ կը ներկայացնէ Զ. Եսայեանի «մեղադրական գործը», Դաւիթ Գասպարեանի խմբագրութեամբ:

Ինչպէս ծանօթ է, Զ. Եսայեան 1933-ին վերջնապէս Հայաստան հաստատուած է, ուր լծուած է ստեղծագործական – մշակութային բեղուն գործունէութեան. հրատարակած է հատորներ, դասախօսութիւններ տուած, դասաւանդած, եւայլն: Հազիւ չորս տարի տեւած է այս ընթացքը ու 1937-ի դժոխքը պայթած է նաեւ իր գլխուն:

1937 Յունիս 26-ին ներքին գործերու ժողովրդական կոմիսար Խաչիկ Մուղդուսին, Գ. բաժնի պետ, պետական ապահովութեան կապիտան Զիթունիի կողմէ տրուած տեղեկագիրը կը հաստատէ. այսինքն՝ թէ որպէս Դաշնակցութեան նախկին անդամ ու եռանդուն գործիչ, արտասահմանեան հետախուզութեան գործակալ, հակայեղափոխական – տրոցկիստական խումբի անդամ եւ հակակուսակցական գաղափարներու քարոզիչ, համապատասխան՝ քրէական օրէնսգիրքին 67 եւ 68 յօդուածներուն, ենթակայ է ձերբակալութեան: Յաջորդ օրն իսկ Զ. Եսայեան կը ձերբակալուի եւ կը խուզարկուի Արովեան փողոցի թիւ 62-ի անոր բնակարանը: Կը բռնագրաւուին զանազան փաստաթղթեր, նամակներ, գիրքեր, նաեւ քաղխորհրդի անդամութեան թիւ 26 տոմսը:

Ա. հարցաքննութիւնը տեղի կ'ունենայ ձերբակալութենէն եօթը ամիս ետք, 1938 Յունուար 26-ին: Այդ ամիսներուն, ինչպէս յատնի կ'ըլլայ «գործ»էն, «հանգամանօրէն տնտղել են նրան, կարողացածի չափ ահաբեկել, հոգեպէս ջլատել եւ 60-ամեայ կնոջը ստիպել միանգամից ստորագրել այն, ինչ անհրաժեշտ էր իրենց: Երեւում է որ հետաքննիչ Աշոտ Գրիգորեանը շատ լաւ էր պատրաստուել այդ օրուան, որովհետեւ նրա կազմած արձանագրութիւնը ոչ թէ ակնյայտ կեղծիք է, այլ՝ ճշմարտանման սուտ, ինչն առելի վտանգաւոր է ու ճենց» *կը գրէ Դ. Գասպարեան: Ապա կը մէջբերէ հարցաքննութեան գրառումէն հատուած մը զոր կը ներկայացնէ* «որպէս օրինականութեան ուժ ստացած գրպարտագրի մի գլուխ գործոց»:

ՀԱՐՑ.- Դուք մեղադրւում էք որպէս արտասահմանեան երկրի հետախուզութեան գործակալ, որի յանձնարարութեամբ եկել էք ԽՍՀՄ: Ընդունո՞ւմ էք ձեզ ներկայացուած մեղադրանքը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. – Այո, ընդունում եմ: Ես, իրօք, 1921-ից Ֆրանսիական հետախուզութեան գործակալ եմ:

Հ.- Որտե՞ղ եւ ի՞նչ պայմաններում էք դուք հաւաքագրուել ֆրանսիական հետախուզութեան կողմից:

Պ.- Ֆրանսիական հետախուզութեան կողմից ես հաւաքագրուել եմ Կիլիկիայում, ուր հայ որբերի խնամակալութեան գործով միլիոնատէր Փօղոս-Նուպար փաշայի առաջարկութեամբ մեկնել եմ 1921-ին: Տեղի ֆրանսիական իշխանութիւններն ինձ նշանակեցին Կիլիկիայի եւ Սիրիայի որբանոցների վարիչ:

1921-ին ռազմաճակատում Թուրքերի դէմ Ֆրանսիացիների վիճակն արտակարգ բարդացաւ: Թուրքական բանակը շրջապատեց Հաճըն քաղաքը՝ փակելով 18.000 բնակչութեան եւ 300 որբերի նահանջի ճանապարհը:

Հայկական ազգային խորհուրդը, որի անդամն էի նաեւ ես, որոշեց կազմակերպել կամաւորական ջոկատներ եւ, զինուելով ֆրանսիական զէնքով, ճեղքել թուրքական շղթան, քաղաքից դուրս բերել կանանց ու երեխաներին:

Իմանալով այդ որոշման մասին՝ թուրքական հրամանատարութիւնը գաղտնի երկու ներկայացուցիչ ուղարկեց եւ Ազգային խորհրդին առաջարկեց հրաժարուել կամաւորական ջոկատներ կազմակերպելուց, դրա փոխարէն խոստանալով վերացնել շրջափակումը եւ թոյլատրել հայ բնակչութեան տարահանում: Հակառակ իմ պնդումների՝ Ազգային խորհրդի անդամները չհամաձայնեցին թուրքական հրամանատարութեան առաջարկի հետ եւ նրանց երկու ներկայացուցիչներին յանձնեցին ֆրանսիական իշխանութիւններին:

Այն փաստը, որ ես ֆրանսահպատակ էի եւ աշխատում էի նրանց մօտ, թուրքերի գաղտնի գալը թաքցնելու, վերջիններիս առաջարկը եռանդով պաշտպանելու համար մեղադրուեցի պետական դաւաճանութեան մէջ: Դրանից օգտուելով՝ Ֆրանսիացիների հակահետախուզութեան պետը ինձ կանչեց եւ, իբրեւ ապացոյց Ֆրանսիային իմ նուիրուածութեան, առաջարկեց մասնակցել ֆրանսիական հետախուզութեան աշխատանքներին: Ես տուեցի իմ համաձայնութիւնը եւ այդ օրուանից ֆրանսիական հետախուզութեան գործակալ եմ:

Ես ունէի հետեւեալ յանձնարարութիւնները՝ ա) յայտնաբերել Կիլիկիայում գործող թուրքական եւ անգլիական գործակալներին, որոնք յատկապէս այդ շրջանում աշխուժացել էին, բ) հայ բնակչութեան մէջ տանել ֆրանսիական կողմնորոշման եռանդուն քարոզչութիւն: Ինձ տրուած յանձնարարութիւնների կապակցութեամբ որեւէ լուրջ բան չկարողացայ անել, որովհետեւ երեք ամիս անց, Կիլիկիայի որբերի տարահանման հետ մէկտեղ, մեկնեցի Փարիզ:

Փարիզում հետախուզութեան կողմից ինձ հետ կապուեցին գրող Պերթրան Պարէյը, նրանից յետոյ՝ Ժան Լորիս-Մելիքովը եւ ուսուցչուհի Պիւաշը:

1922 - 26 թթ. ֆրանսիական հետախուզութեան կողմից, որքան յիշում եմ, ըստացել եմ հետեւեալ յանձնարարութիւնները. ա) 1923 թ. տեղեկութիւններ հաւաքել Կիլիկիայի Հայերի տրամադրութիւնների մասին, պարզել՝ նրանք ցանկութիւն ունե՞ն մնալ Ֆրանսիայի խնամակալութեան ներքոյ, թէ՞՝ ոչ: բ) 1923-ին մեկնել Ֆրանսիայի հարաւ եւ այնտեղ բնակւող Իտալացիների մէջ տանել ֆրանսասիրական քարոզչութիւն, նրանց միջից յայտնաբերել գործակալներ եւ արտասահմանեան հետախոյզներ, գ) 1924 թ. տուեալներ հաւաքել եւ Կ. Պոլսում եւ Խորհ. Հայաստանում բնակւող Հայերի տնտեսական եւ քաղաքական կացութեան մասին: Այդ յանձնարարութիւնը ես կատարել եմ: դ) 1925 թ. ընդյատակեայ կարգով Հայաստան տեղափոխել գրականութիւն, որի բնոյթի մասին ինձ ոչինչ չասացին: Յանձնարարութիւնը չեմ կատարել, որովհետեւ չկարողացայ կազմակերպել գրքերի առաքումը: Նոյն տարի օտարերկրեայ հետախուզութեան գործունէութիւնը լուսաբանելու նպատակով ինձ առաջարկեցին մեկնել Եգիպտոս կամ Ռումանիա: Ընտանեկան հանգամանքների բերումով այդ երկրներ չգնացի: Տարբեր ժամանակներ յանձնարարութիւն եմ ըստացել տուեալներ ներկայացնել առանձին դաշնակցականների գործունէութեան մասին, բնութագրել Հայերի մէջ եղած առանձին կասկածելի անձանց:

Հ.- Ի՞նչ միջոցներով էք դուք հաւաքել հետախուզութեանը հետաքրքրող տուեալներ:

Պ.- Միշտ օգտուել եմ գրողի իմ վիճակից: Այդպէս հարցաքննել եմ ինձ ծանօթ Թուրքահայերին, օգտագործել եմ ՀՕԿ-ի կամ «Երեւան» թերթի գծերով Հայաստանից եկածներին, տուեալներ եմ քաղել խորհրդային մամուլից, մասնաւորապէս «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթից, նամակագրութեան մէջ էի տարբեր գաղթների Հայութեան հետ, որոնցից խնդրում էի հաղորդել այս կամ այն տուեալը:

Ինձ հետ կապուելու գաղտնագիրը հետեւեալն էր. ինձ պէտք է հարցնէին. «Դուք սիրո՞ւմ էք Ֆրանսիան»: Ես պէտք է պատասխանէի. «Այո, սիրում եմ»: Ինձ հետ հանդիպում էին Մոնփարնասի սրճարան-խորտկարաններում, նաեւ՝ իմ բնակարանում:

Հ.- Ե՞րբ էք առաջին անգամ եկել Հայաստանում:

Պ.- Առաջին անգամ ՀՕԿ-ի գործերով պաշտօնական հրաւէրով Հայաստան եկայ 1926 թ.: Ես նպատակ ունէի մնալ Հայաստանում (ԽՍՀՄ-ում) եւ այդպէս ապատուել հետախուզութեան հետապնդումներից: Բայց չնայած բազմակի միջնորդութիւններին ու դիմումներին, Հայաստանի կառավարութիւնն ինձ մշտական բնակութեան հնարաւորութիւն չտուեց, եւ չորս ամիս մնալուց յետոյ, ստիպուած ետ վերադարձայ:

Հ.- Ումի՞ց եւ ի՞նչ բնոյթի յանձնարարութիւններ էք դուք ստացել 1926-ին Հայաստան գալուց առաջ:

Պ.- «Սեներէն կոնվենտի» նախագահ Պերարի կողմից ես ստացայ հետեւեալ յանձնարարութիւնները. 1) Հայաստանում կազմակերպել մի քանի դասախօսութիւն հետեւեալ թեմաներով՝ ա) 19-րդ դարի առաջին կէսի ֆրանսիական գրականութիւնը (բուրժուազիայի վերելքի շրջանը), բ) ֆրանսիական մեծ յեղափոխութիւնը մարքսիստական բնորոշումների ժխտման կտրուածքով, 2) ֆրանսիական գրականութեան մասին մէկ դասախօսութիւն տալ Մոսկուայում. նոյն բանն ինձ խնդրեցին նաեւ Մոսկուայի ՎՕԿՍ-ում, 3) տուեալներ հաւաքել Հայաստանի Հայերի վիճակի եւ Անդրկովկասի Հանրապետութիւնների փոխ-յարաբերութիւնների մասին:

«Խորհրդային Հայաստանի» խմբագրութեան միջոցով Երեւանում կազմակերպուեց մէկ դասախօսութիւն: Նիւթը՝ «Ցեղապաշտութեան եւրոպական գրականութիւնը», որը փաստօրէն նուիրուած էր ֆրանսիական գրականութեանը: Միւս յանձնարարութիւնները չեմ կատարել:

Վերադարձին, երբ ամէն ինչ պատմեցի, Պարէյն ինձանից դժգոհ մնաց, որովհետեւ ամէն ինչ ցոյց էր տալիս բոլշեւիկների ազգային քաղաքականութեան դրական կողմը: Երկրորդ հանդիպմանը, երբ նոյնը կրկնեցի, նա բղաւեց. «Ճիշդ չէ. ձեզ ցոյց են տուել այն, ինչ իրենք են ցանկացել, դա բոլշեւիկների գործելաձեւն է»: Դրանից յետոյ Պարէյն ինձ ասաց, որ վերեւներում իմ մասին վատ կարծիքի են:

Երկու շաբաթ անց Պարէյը վերստին կապուեց ինձ հետ եւ առաջարկեց Հայերի մէջ աշխատանք տանել Թուրքիայում վերաբնակուելու տրամադրութիւններ առաջացնելու ուղղութեամբ: Նա ինձ ապացուցում էր, որ Խորհ. Հայաստանը Հայերի հայրենիքը չէ, այլ՝ ռուսական նահանգ, ուստի Հայերի համար գերադասելի է վերադառնալ Թուրքիա: Ես կտրականապէս հրաժարուեցի, քանի որ հայ վտարանդիների մէջ երբեք հնարաւոր չէ սերմանել վերաբնակեցման տրամադրութիւններ:

Երկու օր անց այդպիսի յանձնարարութիւն ես ստացայ «Երեւան» թերթի խմբագրութիւնից, որի խմբագիրը Եղիա Զուրաբն էր: Դրանից ես ենթադրեցի, որ խմբագրութիւնը կապուած է ֆրանսիական հետախուզութեան հետ:

1927 - 31 թթ. ֆրանսիական հետախուզութեան համար ես հաւաքել եմ հետեւեալ տուեալները՝ ա) Հայերի վիճակը Պալքաններում, բ) Մխիթարեան միաբանութեան Փարիզի վարժարանի դասախօսական կազմի կողմնորոշումը, յօգուտ Իտալիայի նրանց լրտեսական գործունէութիւնը, գ) Ռամկավար – Ազատական եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնների ներքին կառուցուածքը, դ) Փարիզում՝ բնակւող հայ վտարանդիների տարբեր խաւերում տիրող տրամադրութիւնները:

Պարէյն ինձ յետոյ ծանօթացրեց Կոտէնի հետ, որն աւելի ուշ Ֆրանսիայի ներկայացուցիչն էր Մադրիդում: Այդ ժամանակ Կ. Պոլսում ուժգնանում էր գերմանական ազդեցութիւնը: Կոտէնն ինձ խնդրեց, որպէս ֆրանսիական կանանց գիմնազիայի տնօրէն, մեկնել Կ. Պոլիս՝ տուեալներ հաւաքելու գերմանական հետախոյզների գործունէութեան մասին, որոնք Թուրքիայի վերին օղակներում ըստեղծում էին գերմանասիրական տրամադրութիւններ: Ես հրաժարուեցի կատարել այդ խնդրանքը՝ պատճառաբանելով, որ Կ. Պոլսում ինձ լաւ գիտեն որպէս ՀՅԴ կուսակցութեան նախկին անդամ: 1932-ին ես ամէն կերպ ջանում էի վերջնականապէս հաստատուել Հայաստանում, ինչը Խանջեանի եւ Ալազանի շնորհիւ յաջողուեց տարեվերջին:

Հ.- Ֆրանսիական հետախուզութիւնից ի՞նչ յանձնարարութիւններ ստացաք ԽՍՀՄ մեկնելուց առաջ:

Պ.- Խորհ. Հայաստան գալուց առաջ Պարէյից ստացայ հետեւեալ յանձնարարութիւնները՝ թոյլատուութիւն ստանալ գրող Արամ Անտոնեանի Հայաստանում բնակուելու համար, որը Փարիզի Բարեգործականի գրադարանի վարիչն էր եւ կապուած էր ֆրանսիական հետախուզութեան հետ:

Հ.- Եթէ դուք ցանկանում էիք խզել ձեր կապերը ֆրանսիական հետախուզութիւնից, ինչո՞ւ յատկապէս եկաք ԽՍՀՄ եւ ոչ թէ գնացիք մէկ այլ երկիր:

Պ.- Յանձին Խորհրդային Հայաստանի ես տեսնում էի Հայերի հայրենիքը, հետեւապէս՝ եւ իմ հայրենիքը, ենթադրելով օգտակար լինել հայ մշակոյթի զարգացմանը:

Հ.- Բայց ձեր գործունէութիւնը հակառակն է ապացուցում: Հետաքննութիւնը ձեզանից պահանջում է տալ ճիշդ եւ ամբողջական ցուցմունքներ այն մասին, թէ ինչ յանձնարարութիւններ է ձեզ տուել ֆրանսիական հետախուզութիւնը:

Պ. – «Ֆրանսիայի բարեկամ կանանց ընկերութեան» նախագահ Ա. Պօյաճեանը (տիկին Մուրատ) ինձ յուշեց, որ ԽՍՀՄ-ի եւ Թուրքիայի յարաբերութիւնների վատթարացման այս պայմաններում ես արծարծեմ Արեւմտեան Հայաստանի հարցը, այդ մասին խօսեմ Խորէն Կաթողիկոսի հետ ...: Ես խո՛րապէս համոզուած եմ, որ Էջմիածնի վանքը, յանձին հայ կաթողիկոսի, արտասահմանեան հետախուզութեան օճախ է:

1934-ին Երեւանում գտնուող Հրաչ Երուանդն ինձ նախատեց Արամ Անտոնեանի համար թոյլատուութիւն ստանալու գործը ձգձգելու կապակցութեամբ եւ ասաց, որ եթէ յետագայում էլ ինձ տրուած յանձնարարութիւնները չկատարեմ, ապա դժուար չէ ինձ ոչնչացնել: Նա ինձ յանձնարարեց ուսումնասիրել հայրենադարձների ծանր վիճակը, տուեալներ հաւաքել նրանց բնակարանային ու նիւթական կացութեան մասին: Տուեալները պիտի յանձնէի Էջմիածնի գրադարանի վարիչ Սենեքերիմ Տէր-Յակոբեանին: Այդ յանձնարարութիւնը չեմ կատարել:

1935 թ. Թիֆլիսից եկած Համլիկ Թումանեանը ֆրանսիական հետախուզութեան անունից ինձանից պահանջեց տուեալներ հաւաքել Հայաստանում անգրագիտութեան վերացման մասին, բացայայտել հայրենադարձների դժգոհութեան պատճառները, չօշափել գիւղացիութեան տրամադրութիւնները: Համլիկ Թումանեանին գիտէի Ֆրանսիայից, բայց ֆրանսիական հետախուզութեան հետ նրա ունեցած կապի մասին ինձ ոչինչ յայտնի չէր: 1936 թ. Ֆրանսիայից եկած Արշալոյս Եղանեանը ինձ խորհուրդ էր տալիս լուսաւորութեան ժողովրդական կոմիսարիատի միջոցով հասնել այն բանին, որ հայրենադարձներին դպրոցներում ուսուցանուի ֆրանսերէն:

Հ.- Ինչո՞վ բացատրել ձեր հրաժարականները՝ կատարելու ֆրանսիական հետախուզութեան առաջադրանքները:

Պ.- Երկար ժամանակ հետախուզութեան համար կատարած այդ կեղտոտ աշխատանքը տարիներ շարունակ ճնշել է ինձ եւ ծանրացել իմ խղճին: Ֆրանսիայում հրաժարուելը դժուար էր: Կախման մէջ էի նրանցից: Հայաստանում կապերս լրիւ կտրեցի ֆրանսիական հետախուզութիւնից:

Հ.- Հապա ինչո՞ւ էիք ընդունում ֆրանսիական հետախուզութեան առաջադրանքները:

Պ.- Վերջնականապէս հրաժարուել ֆրանսիական հետախուզութիւնից կամ խորհրդային օրգաններում մերկացնել այդ հետախուզութեան հետ կապ ունեցողներին, նշանակում էր նախ եւ առաջ մերկացնել ինձ, իսկ դրա համար ես բաւարար կամքի ուժ չունէի:

Ամփոփեց՝
Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

DISQUES REÇUS

WARDAN SARXIAN
disciple de Komitas
chants profanes et sacrés
interprêtés par Fabienne Chanoyan
Piano et orgue Juliette Yilmazian
Chorale : Sahak-Mesrop
Direction : K. Yilmazian
(*Compact-disc — Digital Audio*).

ՅԵՏ–ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՏԱՔ ՁՄԵՌՆԵՐԸ

Քայքայուող կայսրութեան մէջ ամէն բան առանց բացառութեան դէպի վատթարագոյնը չընթանար։ Ալ. Քապաքով որ ծանօթ անուն մըն է Մոսկուայի մամուլի ու գրականութեան մարզերուն մէջ, «Նետելիա» թերթին մէջ լոյս տեսած գրութեամբ մը կը յաջողի տեսնել յետ-վերակառուցման շրջանին վարդագոյն կողմերն ալ որոնք երգիծական սուր արամադրութիւն կ'արթնցնեն իր մէջ։

Ան գիտել կուտայ թէ հակառակ ցրտահար ու սովամահ ըլլալու նախատեսութիւններու, Աստուած կը սիրէ նախկին խորհրդային մարդիկը։ Ի՞նչպէս բացատրել այլապէս վերջին մեղմ ձմեռները։ Անոնք կրկնութիւնն են եւրոպական ձմեռներուն ու լաւագոյն փաստը թէ երկիրը բռնած է արեւմտեան քաղաքակրթութեան տանող ճամբան։ Ճիշդ է թերեւս որ մեծ բան չէ ասիկա, սակայն բա՛ն մըն է վերջապէս։ Բոլշեւիկները բնութենէն ոչ մէկ բարիք յուսալ կ'ուզէին ու արդարեւ ունեցան պլանաւորուած տկար հունձքեր, երաշտ, սարսափելի ցուրտ ձմեռներ։ Մինչդեռ այսօր, Դեկտեմբերի ջերմաստիճանը զերոյի շուրջ կը մնայ․ պերեստրոյկայի տղաքը կը զարմանան երբ կը ձիւնէ։

Յայտնի եղած է որ կուսակցութեան ու ժողովուրդին միութիւնը որ սովորաբար կ'արտայայտուէր մուշտակէ գլխարկներու սիրով, յաւերժական չէր։

Ռուսաստանի ձմեռները սկսած են նրբալ ցուրտ ըլլալ․ ռուսական ազգային մասնայատկութիւններ, ինչպէս՝ Թաղիքէ մոյկերու անցուած քաուչուկէ կրկնակօշիկները, վառարաններու քով մրափողները, պատուհաններու բամպակեայ եզրերով փակելու, օդի հոսանքներէ խուսափելու սովորութիւնը անհետանալու վրայ են։

Կլիմայի մեղմացումը ունի ուրիշ հետեւանքներ ալ որոնք բոլորովին տարբեր մարզերու կ'առընչուին․ բնական ձեւով եւ աւանդաբար յանցաւոր զգացումներու սառցահալը կը զուգադիպի գարնան․ սակայն ներկայիս զգացականին, զուրգուրանքներու եւ կիրքերու համար յատուկ ժամանակ չկայ։ Ընկերութիւնը աւելի արագօրէն ընկալեց սիրային գործնականացումը, քան՝ շուկայի տնտեսութիւնը։ Շարժանկարին մէջ էմանիւէլ-ին եւ «Սիտա – էնֆօ» թերթին բաժանորդագրութեան յաջողութիւնները հազիւ թէ համեմատելի են Հոկտեմբերեան դժբախտ հայրենիքի տարածքին բուսած վաճառատուներուն յաջողութեան հետ։

Մեթրոյի կայարանին մօտ հո՞ն է թէ մուկ մը որ կը խառնշտկէ աղբակոյտը․․․։ Մարդ մը տխուր նայուածքով հազիւ լուսաւորուած ցուցափեղկի մը մէջ դրուած գինիի շիշը կը դիտէ, մըրմընջելով պիտակին անունը որ մինչ այդ խորթ էր պրոլետարական իր հոգիին․ «Ռուայալ»․․․։ Քաղաքագօրքի պաշտօնեաներ իրենց ծառայութենէն կը վերադառնան, պայուսակները իրենց ձեռքը եւ լախտերը թեւերուն տակ, ճիշդ հովանոցի մը պէս։ Կովկասցիներ խռնուած են Թաքսիի կայանի մը առջեւ, զուարթ նոթ մը բերելով տեսարանին, իրենց ազգային զգեստաւորումով։ «Յետ – վերակառուցման» երեկոն հմայիչ է այնքան, որքան վախազդու, իր ուրուականներով ու բուռերներով։

Ու այս խառնաշփոթին մէջ իրարու սեղմուած զոյգ մը․ չեն մսիր անոնք․ ոչ իրենց ձեռքերը կը սառին, ոչ ալ կը զգան ցուրտը որ կը թափանցէ տափատէն կամ վերարկուէն ներս։

Մինչդեռ, մինչեւ քանի մը տարի առաջ, Խորհրդային իշխանութեան համար աններելի միակ մեղքն էր սէրը։ Մէկը կրնար խմելուն չափը անցուցած ըլլալ քիչ մը, բայց ան համոզուած ընկեր մըն էր․․․։ Սէրը կարելի չէր հաշտեցնել յառաջդիմականի յաւակնութեան, պատիւին, խղճին ու անշուշտ խելքին հետ։

Իսկ այսօր, բաւական անհասկնալի է որ խառնակ ներկան սիրոյ համար լաւագոյն միջավայր մը կ'ընծայէ։ Ամէնուն աչքին առջեւ չարին կայսրութիւնը կը փոխակերպուի զգացումներու կայսրութեան մը։ Այսպէս, վերակառուցման շրջանի արարածը տրամադիր չէ ցուրտին զիջելու սիրելու ջերմութիւնը։

Ա. Թ. Թ.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Ընտրողական Ցանձնախումբը ներկայիւ ի գիտութիւն կը յայտնէ, թէ Կիրակի, Յունուար 10-ին կատարուեցան Մայր Եկեղեցւոյ վարչական ժողովի անդամներուն Մէկ - Երրորդի ընտրութիւնները։

Ընտրուեցան եօթը անդամներ ինը տարուան շրջանի մը համար, եւ մէկ անդամ, – հրաժարականի իբրեւ հետեւանք ազատ մնացած աթոռի մը համար, – վեց տարուան համար։

Ընտրութիւնները անցան խաղաղ մըթնոլորտի մէջ եւ ընտրուեցան՝

Պ. Պ. –

Ռընէ Թորոս Աթոյեան
Արթաղին Յակոբեան
Ժան Տէր – Պետրոսեան
Ժան – Պաթիսթ Խուտավէրտեան
Միշէլ Կէվիկեան
Ալէն Պօյաճեան
Մարդ Եավէր
Նուպար – Կասթոն Փափազեան
(Վեց տարուան համար)

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ատենապետ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Ատենադպիր
ԳԷՈՐԳ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԳԱՐԱՅԻ հայ համայնքին հովուական այցելութիւն մը տուած է պատրիարքական փոխանորդ՝ Շահան Արք. Սվաճեան Յունուար 9-ին։ Ծննդեան արարողութիւնը տեղի ունեցած է, յաջորդ օրը՝ Կիրակի, տեղւոյն ֆրանսական մատրան մէջ։

⁂

ՍՈՖԻԱՅԻ հայկական ազգային տան սրահը տօնածառ մը կազմակերպուած է երախաներուն համար Դեկտեմբեր 27-ին։ 100 մանուկներ ուրախ զուարթ օր մը անցուցած են, Կաղանդ պապային ներկայութեամբ։ Աշակերտները ապահոված են հաճելի գեղարուեստական յայտագիր մը։ Երախաները նուէրներ ստացած են շնորհիւ Հ. Բ. Ը. Միութեան, ՀՕՄ-ի, Եկեղեցական Հոգաբարձութեան Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ Ֆիրմա Արարատի բարերարութեան։

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնը այցելած են, Յունուար 9-ին, ծանօթ նկարիչ Յակոբ Յակոբեան, ընկերակցութեամբ փարիզաբնակ տոքթ. Գագիկ Յովակիմեանի։ Տեղի ունեցած է խորհրդակցութիւն եւ զրոյց Հայաստանի եւ Արցախի մասին։

⁂

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Հայ Կեդրոնի հիմնադրութեան 15-ամեակը տօնուած է, Դեկտեմբեր 12-ին, ճաշ – պարահանդէսով, որու ներկայ եղած են 250 հոգի։ Խօսք առած են Հրայր Ղազարեան, Մարգպետ Մարկոսեան։

ՍՈՖԻԱՅԻ «Երեւան» շաբաթաթերթը, Յունուար 14-ի իր թիւով «Խայտառակ արարք» խորագրով հետեւեալը կը գրէ․– «Ինչպէս կը տեղեկանանք «Թրուտ» օրաթերթի Յունուար 12-ի թիւէն Պուրկազի «Զենօ Մորէ» գազինոյի մէջ առաւօտեան մօտ տեղի ունեցած է վէճ, ապա կռուուք պուլկար եւ հայաստանցի խումբ մը երիտասարդներու միջեւ։ Ազմըկալի դէպքի ընթացքին 29 տարեկան պուլկար երիտասարդ մը սաստիկ ծեծի կ'ենթարկուի, որուն հետեւանքով, կը մահանայ հիւանդանոցը։ Ժամանակաւոր արտօնութեամբ Պուլկարիա ժամանած հայաստանցի երիտասարդները ձերբակալուած են։ Ամօթ ու նախատինք նման «Հայերուն» որ Հայուն անունը կ'արատաւորեն»։

⁂

ԹԱՒՐԻԶԻ Հայոց «Հ. Ոսկանեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14-ին, ելոյթ ունեցած է Հայաստանի տոհմիկ նուագարաններու «Տկզար» համոյթը։

⁂

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Կարապետ Փեչէեան որ վերջին ողջ մասնակցողն էր պալքանեան պատերազմին։ Ծնած էր 1892-ին եւ վերջերս, Նոյեմբեր 18-ին, տօնուած էր իր հարիւրամեակը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Դեկտեմբեր 10, էջ 3, գաղութէ գաղութ)։

⁂

ԳՈԹԵՆԲՈՒՐԳ (Յունաստան) մէջ, Յունուար 18-ին պաշտօնական բացումը կատարուած է «Ջաւարեան» ազգային վարժարանի նորակառոյց շէնքին (մանկապարտէզ – նախակրթարան)։ Ներկայ եղած են տնօրէնութենէն, ուսուցչական կազմէն զատ, միութեանց եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ «Ազատ Օր»ի թղթակիցները։ Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանին տնօրէնը՝ Կիրակոս Մկրտիչեան, որու յաջորդած է Թեմին Առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան։ Իրենց շնորհաւորական խօսքը արտասանած են նաեւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ վերապատուելին, Շրջանի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը, ուսումնական խորհուրդի ներկայացուցիչը։ Ելոյթներէն ետք, ներկաները պտըտած են շէնքին զանազան մասերը, դասարանները, հուսկ հանդիսութիւնը փակուած է հիւրասիրութեամբ։

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՆՈՒԷՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ
Մասն Ա.

Գրեց՝ Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Գ. ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԸ

Թարմ հացը համով հոտով խածնելով, «մայրիկ մնաս բարով» ըսելով կը վազէի ձիւներու մէջէն եւ հեւ ի հեւ դպրոց կը հասնէի։ Ընկերներէս շատեր ինձմէ առաջ եկած էին եւ ինծի կը սպասէին դրան առջեւ, կը թօթվէի վրայէս, կօշիկներուս ձիւնը եւ դասարան կը մտնէի, օրիորդէս յանդիմանութիւն առնելու վախով. կամաց մը գլուխս կը ծռէի, յարգանքի նշան եւ սուս ու փուս տեղս կը նստէի։ Մեր դասարանը շատ պարզ սենեակ մըն էր, մասնաւոր գրասեղաններ չունէին, մեր սեղանները երկար նստարաններ էին, վեց – վեց քովէ – քով կը նստէինք, գրքերնիս դնելու դարաններ ալ չունէինք, պէտք ալ չկար, որովհետեւ, գրքեր ալ չունէինք, ունեցածնիս ընթերցարան մըն էր, մանկապարտէզին մէջ փոքրիկներու համար մասնաւոր մանկավարժական գրքեր կամ պատկերազարդ գրքեր չունէինք, ոչ ալ տետրակներ եւ մատիտներ, թո՛ղ զունաւոր մատիտները, ապա ի՞նչ էր մեր ունեցածը, մեր առաջին ընթերցարանը։

Դ. ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԸ

Մեր առաջին ընթերցարանը այբբենարան մըն էր, շատ պարզ, գիրք մը չէր, այլ թերթ մը թուղթ։ Քիչ մը հաստկէկ թուղթ մը, որուն մէկ էջին վրայ խոշոր գիրերով տպուած էր Ա. Բ. Գ.-ը, իսկ միւս էջին վրայ 1, 2, 3-ը մինչեւ 100. եւ որովհետեւ, այս էջ մը թուղթը դիւրաբեկ էր, մանաւանդ մանուկներուս ձեռքին մէջ, շուտով բզիկ բզիկ կ'ըլլար, ուստի մեր իմաստուն մայրերը զայն նշայով կպցուցած էին քառակուսի կոթով տախտակի մը վրայ, եւ այս պոչաւոր տախտակը չուանով մը մեր մէջքին կը կապէին, չկորսնցնելու համար. ահա այս էր մեր ունեցած այբբենարանը։ Ուրիշ գրքերու պէտք ալ չունէինք, չեմ յիշեր թէ տետրակներ ալ ունէի՞նք, թէ ոչ. գըրելու փորձ ընելու քարէտախտակ մը։ Եթէ մեզմէ մէկը պատահմամբ մատիտ մը ունենար, գինքը երջանիկ կը համարէինք եւ նախանձով կը նայէինք։

Կը յիշեմ մեծ հայրս որ գրող եւ կարդացող էր, կլոր գլուխով, երկար պոչով տուփիկ մը ունէր, կլոր գունդին մէջ մելան կը լեցնէր, իսկ երկար պոչին մէջ ալ եղեգէ գրիչներ կը պահէր, ինծի արգիլած էր դպչիլ, մելանը կը թափի ըսելով, հաստ տետրակ մըն ալ ունէր, որ երբ երեկոները տուն կը դառնար, կը հանէր եւ ետեւէ ետեւ շուկային խանութին ելքն ու մուտքը կը նշանակէր. կը նստէր ձեռքը գլուխին հաշիւներ մը կ'ընէր, չէր ուզեր որ քովը գամ աղմուկ հանեմ, անշուշտ չխառնելու համար։

Ե. ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆ

Առաւօտ շատ անգամներ փողոցէն ընկեր – ընկերուհի իրարու ձայն կուտայինք եւ միասին դպրոց կ'երթայինք. ճամբան աղմուկով կը լեցնէինք, իրարու հետ կատակելով, ձիւնագնդակ խաղալով, եւ ձիւնաթաթախ դպրոց կը հասնէինք։ Դպրոցի դրան կօշիկնիս կը հանէինք, կը թօթվէինք, իսկ վերարկունիս դասարանի մուտքին կը կախէինք, սպասելով որ զանգակը զարնէ եւ ներս մտնենք։

Եւ ահա գիլ զանգը կը հնչէր, կարգի կը կենայինք, եւ մեր ուսուցչուհին գալով հրաման կուտար դասարան մտնելու, լըռութեամբ։ Կը նստէինք մեզի որոշուած տեղերը եւ կը սպասէինք որ ամէնէն վերջը մեր ուսուցչուհին մտնէր դասարան։

Ան հանդիսաւոր կերպով կը մտնէր դասարան, ոտքի կ'ելլէինք, կը բարձրանար իր պատուանդանին վրայ, խաչ մը հանել կուտար եւ ապա հրամանը նստելու։

Մեր ուսուցչուհին նուրբ հասակով, երկար մազերով, հայկական սեւ աչքերով, բարի եւ ազնիւ օրիորդ մըն էր, մեզ շատ կը սիրէր, եւ դասերը սկսելէ առաջ կ'ըսէր. - «դաւակներս ուշադիր եղէք եւ դասերնիդ լաւ սորվեցէք, դուք հայ տըղաք, աղջիկներ էք, պէտք է որ ամէնէն առաջ հայ լեզուն՝ հայերէնը լաւ սորվիք» եւ այսպէս խրատականէ մը վերջ, կը հրամայէր գրքերնիս բանալ. ես անմիջապէս մէջքիս կապած տախտակէ ընթերցարանս կը հանէի, եւ կը սերտէի։

Եւ ահա մեր ուսուցչուհին գլուխը վեր առնելով կ'ըսէր, «Արամիկ կարդա՛ նայինք»․ Արամիկ որ քովս կը նստէր, շատ անգամ գիրքը տունը մոռցած կ'ըլլար, կամ կորսնցուցած. «պապանցումն Զաքարիայի» Արամիկ գլուխը կախած ետեւս կը պահուըտէր, օրիորդը դարձեալ կը կրկնէր, «Արամիկ գլուխդ վեր առ եւ կարդա, ո՞ւր է գիրքդ» Արամիկ կմկմալով կը ջանար պատճառներ գտնել գիրքը հետը բերած չըլլալուն, եւ հուսկ քաջութիւնը կ'ունենար ըսելու. - «օրիորդ տունը մոռցայ, մայրիկս մէջքիս չկապեց»․ օրիորդը յանդիմանութիւն մը կուտար, եւ ապա քովը կանչելով, բաց ձեռքդ տեսնեմ, եւ քանակի երկու հարուած կուտար, ըսելով․ «ուրիշ անգամ չմոռնաս։ Հանրիին գրքին վրայ նայէ, որ սորվիս»։

Ուշադրութիւն՝ կ'ըսէր «Սարգիս ոտքի ելիր ու կարդա՛ դասդ»․ Սարգիս շուարած ոտքի կ'ելլէր, եւ պիշ պիշ գրքին վրայ կը նայէր, կարծես գրեր կը փնտռէր, գիրքը ծուռ բռնած էր, եւ չէր գիտեր ինչ պիտի կարդայ «կարդա՛ Սարգիս» դարձեալ կը կրկնէր օրիորդը․ Սարգիս Ա-ը կը փընտռէր, ես որ քովը նստած էի, կը տեսնէի որ գիրքը ծուռ բռներ էր, կամացուկ մը կ'ըսէի, Սարգիս, գիրքդ վեր դարձուր ծուռ բռներ ես․ Սարգիս անմիջապէս կը շտկէր, «ի՞նչ կարդամ օրիորդ» կ'ըսէր․ «կարդա՛ առաջին գիրը, առաջին գիրը ի՞նչ է», Ա. Ա., երկրորդը Բ. Բ. կմկըմալով եւ ապա մեքենան կը կենար, երրորդ գիրին անունը մոռցեր էր․ Օրիորդը կը միջամտէր, «Գ. է, Գ. երրորդ գիրը» եւ Սարգիսին բերնէն վերջապէս Գ. գիրը կ'ելլէր, այնպէս որ ամէն օր նոյն գիրերն է որ կը կրկնուէին Սարգիսին քով։

(Շար. 2)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Եղիս Քիւլչէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետիկեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 31-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իրենց եղբօր, մօրեղբօր եւ զարմիկին՝

ՄՆԱՑ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ
(Տիթրոյթ – Ամերիկա)

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ինչպէս նաեւ՝

ՊԱՂՏԻԿ ՔԻՒԼՉԷԵԱՆԻ

Տէր եւ Տիկին՝

ԼԵՒՈՆ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ
ԱՐԹԱՔԻ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

յիշատակին :

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն :

Այս առթիւ, Այրի Տիկին Եղիս Քիւլչէեան եւ զաւակները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

EXPOSITION

HAGOP P.

PEINTURES

du 28 Janvier au 18 Février
Vernissage le 28 Janvier à 19 heures

ouvert du lundi au vendredi
de 14h à 20h et le Samedi de 14h à 17h

—ESPACE 31—

31, Bd. Gambetta, 92130 Issy-les-Mlnx.
Tél. : 40 93 44 50

(Շար. Ա. էջէն)

է գողութիւնը երբ Սոթպիի ցուցակներուն մէջ հանդիպած է յիշեալ էջերուն : Կը կարծուի թէ գլխաւոր պատասխանատուները թուրք, անգլիացի եւ իրաքցի հնավաճառներ են :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՊԱՀԵՍՏԻՆ ՅԱՋՈՂ

Անցեալ Կիրակի, հայանուն ակումբները ունեցած են, ընդհանրապէս, անյաջող ելոյթներ : Յաղթանակ, սակայն Վալանսի Հ.Մ. (3)-ին համար՝ որ, Ֆրանսայի 4-րդ դասակարգի ախոյեանութեան ի հաշիւ, պարտութեան մատնած է (2 – 0) Քլիզ՝ զօրաւոր մրցակից մը :

Ներկայիս Քլիզ 2-րդ է, Վալանս՝ 4-րդ, չորս կէտերով հեռու առաջատար Սէն – Ալպանէն :

ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՌԱՋԱՏԱՐԷՆ

Ռոն – Ալփ լիկի ախոյեանութեան համար, հայանուն երկու ակումբները կը մրցէին, իւրաքանչիւրը, իր խմբակին առաջատարին հետ :

Վիլէօրպանի մէջ, Վալանս Հ.Մ. (3) չէ յաջողած դիմադրել տեղւոյն ալժերական խումբին՝ (4 – 1) :

Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն – Տէսին ալ, Կրընոպլը, ընկրկած է նուազագոյն տարբերութեամբ՝ (2 – 1) :

Ուրիշ արդիւնքներ. –

Վիէն Հ.Մ. – Սէն - Սէմֆորիէն (2 – 2)

Հ.Մ.Ը.Մ. Լ–Տ. (2) – Օզոն (1 – 4)

Յառաջիկայ Կիրակի, ընդմիջում ախոյեանական մրցաշարքերուն :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի լիկի ախոյեանութեան ի հաշիւ տեղի ունեցած են քանի մը յետաձգուած խաղեր՝ որոնց արդիւնքները չեն փոխած Իսսի Հ.Մ.–ին եւ Սարսէլի դիրքերը : Միասնաբար առաջատար են միշտ :

Վալ – տը – Մառնի մէջ, հաւասարութիւն Ալֆորվիլի Հ.Մ.–ին եւ Շամփինեի միջեւ՝ (1 – 1) :

Վ. Ս.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՄԱՐ. – Նորա եւ Տորք Տէր – Յակոբեան 1000 Ֆր. :

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կարապետեան 300 Ֆր. :

ՔԱԼԻԽԻՌ. – Մամաս Քիթապճեան 100 ֆրանք :

ՓԱՐԻԶ. – Կարպիս Բլուր 100 Ֆր.

ՓԱՐԻԶ. – Է. Խտըրեան 100 Ֆր. :

SOIREE - DEBAT

organisée par

ARMENFAX

Mardi 2 Février à 20 h 30

à l'Assemblée Nationale
Salle 6217
126, rue de l'Université, Paris 7e

«GEOPOLITIQUE ET CHRETIENS D'ORIENT»

Intervenants :

«Les facteurs extérieurs dans le conflit chypriote»
Evagoras MAVROMATIS, président de la communauté chypriote de France.

«Les chrétiens du Liban entre conflits et négociations»
Joseph MAILA (directeur-adjoint de l'Institut Economique et Social). Rédacteur en chef de la revue « Les Cahiers de l'Orient ».

«Les chrétiens de Haute-Mésopotamie»
Jean-Claude CHABRIER (CNRS).

«Arménie : les enjeux stratégiques du Karabagh»
Kegham KÉVONIAN (Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales).

«Quelle place pour la France en Orient?»
Richard CAZENAVE, député R.P.R. de l'Isère.

ENTREE GRATUITE

— *Inscription obligatoire* —
auprès de Valérie Kasparian: 42.83.45.92
(entrée impossible sans inscription préalable; se munir d'une carte d'identité pour le contrôle de sécurité).

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15-ին

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հայաստանի

«ՈԶՆԻՆԵՐ»Ը

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
91. 50. 15. 09 թիւին

★

Dimanche 31 Janvier à 15 heures

SPECTACLE
DE COMEDIE MUSICALE
ET SATIRIQUE

LES HERISSONS

d'Arménie

VOZNI SHOW

— CAFE THEATRE —

P.A.F. 100 F.

Retenez vos places et tables en téléphonant à la M.A.J.C. :
91. 50. 15. 09

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ի պատիւ

պոլսահայ բանաստեղծ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ

(Հ. Ուզունեան Գրական մրցանակին արժանացած բլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը, որուն գործը կը ներկայացնեն

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիթրոյթէն)
(հայերէն)

եւ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
(ֆրանսերէն)

– Մուտքը ազատ է –

HAMASKAÏNE-PARIS

Conférence

L'ECONOMIE ARMENIENNE :
Données actuelles et perspectives

par

JIRAÏR ACHJIAN
Economiste
Maître de conférence
à l'Université d'Angers

suivie d'un dîner

le Vendredi 29 Janvier à 20 h 30

à la M.C.A.
Salle Zarouhi et Dikran Demirian
17, rue Bleue, Paris 9e

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՃԱՇ

կիրակի, փետրուար 21, ժամը 13-ին

Մայր Եկեղեցւոյ
"Նուրհան Ֆրէնկեան" սրահին մէջ

Ճաշի ծախքերու
մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.

Արձանագրուիլ մինչեւ Կիրակի փետրուար 14 ներառեալ, հեռաձայնելով՝ Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին՝
43. 59. 67. 03

SPECTACLE DE NOEL

de

L'ECOLE ARMENIENNE

Dimanche 31 Janvier à 15h précises

Théâtre Municipal de Vienne

avec la participation de
la troupe de danse « GORIS » de Vienne

et du Père Noël

— Entrée gratuite —

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

«Գ. ԿԻՐԱԿԻ, ՅԵՏ ԾՆՆԴԵԱՆ» : Բարեկենդան Առաջաւորաց Պահոց :

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30-ին :

Կը պատարագէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հոգեհանգիստ տեղի պիտի ունենայ ժամը 11.45–ին :

FRANCE 2

Jacques Martin
L'ECOLE DES FANS

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք, Յունուար 31, Տիմանշ-Մարթէնի փոքրիկներու երգերու բաժնին կը մասնակցի Դպրոցասէրի աշակերտուհիներէն՝ 5-ամեայ Թալին Պաքալօղլու (յայտագրին հիւրն է՝ Սիլվի Վարդան) :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոն – Վիլէօրպանի «Արաքս» մասնաճիւղը ժողով պիտի գումարէ Շաբաթ, Յունուար 30, ժամը 15-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ :

Կարեւոր օրակարգ. –

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ :

Տէր եւ Տիկին Վաւզեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեան, Պր. Ժերոմ Մելեմէնեան, Տիկին Մօրէլլի Սամուէլեան 500-ական ֆրանք, Պր. Ժան Գրիգորեան 150 Ֆր., Տիկին Շապրիկեան 500, Տիկին Փաշապաեան 300, Տէր եւ Տիկին Օհանեան 200, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսիս Վան Քլիֆ 100, Պր. Մելրանիեան 200, Տէր եւ Տիկին Սամուէլեան 200, Պր. Քիւլէեան 100, Տիկին Քէչիչեան 200, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 500, Տէր եւ Տիկին Դիլղարեան 500, Տիկին Վիքթորիա Երեմեան 500, Պր. Սամպուլեան 50, Տէր եւ Տիկին Քուրտիկլեան 250, Տիկին Մարտիրոսեան 200, Օր. Նաճարեան 100, Տիկին Հասպանեան 300, Պր. Տէմիրճեան 100, Օր. Թոլոսեան 300, Տէր եւ Տիկին Ճեպճեան 150, Պր. Ֆէսլեան 200, Տիկին Տէր – Կարապետեան 200, Տէր եւ Տիկին Փափազեան 200, Պր. Ազարեան 150, Տէր եւ Տիկին Թիլքեան 200, Օր. Մելիքեան 100, Պր. Վարդերեսեան 500, Պր. Խաչատուրեան 500, Պր. Միքայէլեան 150, Պր. Սարգիսեան 100, Տէր եւ Տիկին Սօլակեան 500, Տիկին Թիֆլիզեան 150, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 100, Տիկին Տէր – Մինասեան 250, Պր. Միլանչեան 300, Տէր եւ Տիկին Մելիքեան 100, Տէր եւ Տիկին Զուլալեան 200, Պր. Փափուճեան 500, Պր. Տակոռեան 100, Տէր եւ Տիկին Պալիոեան 300 Ֆր., Պր. Մառապեան 300, Տէր եւ Տիկին Գէնտէրեան 500, Պր. Այվազեան 300, Տէր եւ Տիկին Փանոսեան 200, Տիկին Ազանէսեան 200, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան 300, Տէր եւ Տիկին Սվասլեան 200, Պր. Մելիքեան 200, Պր. Քալքեթուր 500, Տէր եւ Տիկին Տէր - Գասպարեան 200, Պր. Զէքչէքեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մինասեան 200 Ֆր. :

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Կարապետ Անտոնեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Կորիւն Բարխեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռիշար Անանեան 200 Ֆր., ՕրՕր. Զիլինկիրեան 300 Ֆր. :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29
VENDREDI
29 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 17.984 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.984

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, Յունուար 27-ին, կատարուած է Ուգուր Մումճուի յուղարկաւորութիւնը քանի մը հարիւր հազար հոգիի մասնակցութեամբ։ Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ 200-300 հազարի կը հասնէր բազմութիւնը, ինչ որ առաւելագոյն թիւը կը նկատուի որպէս համախմբում, 1980 Սեպտեմբերի պետական հարուածէն ի վեր։ Մահափորձի զոհ լրագրողը մեծ համբաւ ունէր երկրին մէջ եւ նաեւ արտասահմանի։ Թափօրը 2 ժամէն գացած է «Ճումհուրիյէթ»ի վերոնատեղիէն Մալթէփէի մզկիթը, ուր կատարուած է կրօնական արարողութիւնը։ Դագաղը ուսամբարձ տարուած է իր պաշտօնակիցներուն կողմէ մինչեւ մեռելակառքը եւ ամբողջ ճամբուն վրայ, ժողովուրդը մեխակներ նետած է։ Ցարդ, 11 հոգի ձերբակալուած են որպէս կասկածելի։ Ասոնք Մերձաւոր – Արեւելքի երկիրներու հպատակներ են ընդհանրապէս։ Ներքին նախարարը յայտարարած է թէ հաւանական կը նկատուի արտասահմանի հետ կապը։ Ձերբակալուածներուն մէջ չորս Պարսիկ կայ, մէկ Սուրիացի, կ'ըսուի նաեւ մէկ Լիբանացի։ Պոլսոյ մէջ ալ 16 Թուրքեր ձերբակալուեր են, Մումճուի մահափորձէն առաջ, որոնք կապ ունեցած կ'ըլլան քեմալական կարգ մը անձնաւորութեանց սպանութիւններուն հետ, 1990-ին։ Պոլսոյ կուսակալին մէկ բանբերը հաստատած է թէ կասկածելիներ ձերբակալուած են։ Պարսկաստանի Ներքին Նախարարն ալ Անգարա կը գտնուի, քանի որ երկու երկիրները կանոնաւոր շփումներ կ'ունենան, ըստ 1992-ի հակահարեկչական իրենց համաձայնագրերուն։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ աբխազ Տկվարչէլի քաղաքը որ շաբաթներէ ի վեր շրջապատուած է վրացական ուժերով մերժած է մարդասիրական այն օգնութիւնը զոր թռանով ղրկած էր Ռուսաստան Վրաստանի համաձայնութեամբ։ Երեք ռուսական թռաններ որոնք էջք կատարած էին, Յունուար 26-ին, անկախապաշտ Աբխազիոյ «մայրաքաղաքը» վերադարձած են առանց պարպելու իրենց բեռը։ Քաղաքին իշխանութիւնները եւ բնակչութիւնը կը պահանջեն աբխազ փոխ վարչապետին՝ Լարախուայի ազատ արձակումը։ Երեք ըսպրողներու եւ ռուսական թռանի մը անձնակազմին հետ, Լարախուա ձերբակալուած էր Յունուար 18-ին վրացական իշխանութեանց կողմէ։ Ամբաստանութիւնն այն է որ զէնք կը փոխադրէին Աբխազիա։ Վերջերս սովէն երեսուն հոգի մեռած էր։

ԿԱՆԱՉՆԵՐԸ լուրջ սպառնալիք մը կը դառնան ընկերվարականներուն համար, ըստ հարցախոյզերու (Պէ-Վէ-Ա-Մաչ եւ ՍԷ-ԷՍ-Ա - Լը Փարիզիէն)։ Առաջինը կողք կողքի կը բերէ երկու հոսանքները 19,5% (ընկերվարական) եւ 19% իսկ երկրորդը 19% կուտայ կանաչներուն եւ միայն 17% ընկերվարականներուն։ Ընկերվարականները բաւական կրակ անցած են եւ տնօրէն կոմիտէն ճար մը կը փնտռէ ռազմավարութիւն մը գտնելու «բնապահներու համաձայնութեան» դիմաց։ Յիշենք նաեւ թէ Հայլէմ Տէզիէ վերջերս կանաչներու միացաւ եւ անոնց թեկնածուն է Թրափի մէջ։ Հարցախոյզերը կը բազմանան արդէն այս օրերուն եւ Լուի Հարիս ալ հատ մը բրած է համակցութեան պարագային Ֆրանսացիներու նախընտրած վարչապետին մասին։ Գլուխը կը հասնի Էտուար Պալատիւր (22%), իրեն կը յաջորդեն Ռեմոն Պառ (16%), Ժաք Շիրաք (14%), Ֆր. Լէոթար (11%) Ժիսքար եւ Փասքուա (7%-ական)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՕԴՈՎ ԵՒ ՅԱՄԱՔՈՎ

ՀԱՐԿ Է ՈՐ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՏԵՂԸ ՀԱՍՆԻ

Գրած էինք թէ ֆրանսական կառավարութիւնը, Յունուար 27-ին որոշեց անմիջական օգնութիւն հասցնել Հայաստանի, օդային կամուրջով եւ երկաթուղիով։ Առողջապահութեան եւ մարդասիրական գործունէութեան նախարարութիւնը յայտարարեց թէ դիմում ալ եղած է Թուրքիոյ որ ճամբայ տայ։ Ի պատասխան Ռ. Տիւմայի այդ նամակին, իր պաշտօնակիցը՝ Հիքմէթ Չէթին ապահովութիւն տուած է որ սկզբունքով թրքական իշխանութիւնները տրամադիր են ձեւակերպութեանց մասին խօսելու։ Որքան գիտենք, Անգարա չի համաձայնիր մազութի առաքման, զոր պատերազմական նիւթ կը նկատէ։ Ինչ կը վերաբերի օդանաւին (առաջինը կը մեկնէր Յունուար 28-ին), կը լեցուէր ֆրանսական Կարմիր Խաչի եւ հայկական կազմակերպութիւններու հայթայթած 39 թոն ապրանքով (փոշի կաթ, կաթ, դեղօրայք, պահածոյ միս, շաքար, եւայլն, եւայլն)։

Նախարար Քուշնէր ալ Հայաստան պիտի երթայ «յարմար պահուն»։

Անհրաժեշտ է սակայն, որ Երեւանի իշխանութիւնները հարկ եղած իշխանութիւնը գործադրեն, որպէսզի այս ապրանքներն ալ, ուրիշներու նման, «հասցէ չփոխեն» (տես՝ քիչ անդին պատուելի Լեւոնեանի յայտարարութիւնը, որ դժբախտաբար նորութիւն չէ)։

Տեղւոյն վրայ, կացութիւնը մեծ փոփոխութիւններ չէր կրած Յունուար 28-ին։ Քիչ մազութ հասած էր Վրաստանէն։ Յոյս կար նաեւ տիեզելի վառելանիւթ բերել, մազութի հետ Պաթումէն (տիեզելի վառելանիւթին առաւելութիւնն այն է որ չի սառիր, մինչ մազութը կը սառի)։

Միւս կողմէ, Հինգշաբթի իրիկուն կը վերջանար այն առժամեայ երկրորդ գիծը որ կը շինուէր կազի համար, մինչեւ բուն կազուղիին վերականգնումը։

Ցուրտը քիչ մը մեղմացած է, 0-էն վար 2 էր Յունուար 28-ին եւ ձիւնը կը հալէր։

Ռազմական գետնի վրայ սահմանները ընդհանրապէս հանդարտ էին։ Ռմբակոծուած էր, Չորեքշաբթի իրիկուն (Յունուար 27) ժամը 10-էն Իջեւանի Սեւքար գիւղը։

Մարտեր կային միշտ Մարտակերտի շրջանը, բայց, դիրքերու փոփոխութիւն չկար։ Կորուստներու մասին, լուրերը հակասական են։ Երէկ 7 վիրաւորի խօսք կար, բայց, Հինգշաբթի առտու չորս վիրաւոր եւ մէկ մեռեալ կան, բուեցաւ։ Ռմբակոծուած են նաեւ Խանարադ (Ասկերանի շրջան), Կարմիր Շուկայ (Մարտունի) Էդիլլու (Հադրութ) գիւղերը։

Անդրարաքի ավերի դեսպանը խօսել հակադած է Արեւմուտքի այն ճնշումներուն որոնք Թուրքիան կը մղեն Հայաստանին օժանդակելու։ Մեհմէտ Նեւրուզօղլու

«LE FIGARO»

(28 Janvier)

L'ARMÉNIE ASSIÉGÉE

Այս խորագրով, ծանօթ լրագրող Կզաւիէ Կօթիէ (որու կինն ալ ծագումով Հայ լրագրողուհի է՝ Իւրսիւլա Կօթիէ) բաւական երկար թղթակցութիւն մը ստորագրած է, ուր կը նկարագրէ աննկարագրելին։ Արմենիա պանդոկի պատին վրայ, մէկը կաւիճով գրած է «Հայաստան պէտք է ապրի»։

Թղթակիցը կը պարզէ անհանդուրժելի կացութիւնը, քայքայուած տնտեսութիւն մը, ոչ ջերմութիւն, ոչ ելեկտրականութիւն, գործազրկութիւն, գիներու ահաւոր յաւելում մը (մաքսանենգուած 20 լիթր վառելանիւթը 10.000 ռուբլի է, առաւելագոյն աշխատավարձքը, երբ կը վճարուի, ամսական՝ 3000 ռուբլի), փայտի վառարան մը 70 հազար ռուբլի է։ Կօթիէ ընկերացած է Շիրաքի խորհրդատու Փիէռ Լըլուշի (որ հեղինակն է նաեւ հատորի մը՝ «Désordre des Nations», ուր կը խօսի նաեւ Հայաստանի մասին), որու առջեւ, կը գրէ, Լեւոն Տէր – Պետրոսեան չէ ուզած պատկերը շատ սեւցնել, բայց ինչպէ՞ս քօղարկել վիճակագրութիւնները։ Քաղաքին 22 հիւանդանոցները դեղ չունին (ի դէպ ամէնէն աւելի դեղ ղրկուեցաւ եւ կը ղրկուի Հայաստան Ամերիկայէն եւ Եւրոպայէն, պէտք է հարց տալ թէ ո՞ւր կ'երթայ), 10-ի վրայ ինը բնակիչ միայն հացով կ'ապրի, ան ալ եթէ գտնէ։ Ըստ նախարարի մը 30 հազար հոգի կրնան չվերապրիլ։ «Ամէն տարի, աւելի գէշ է» կ'ըսէ փողոցէն անցնող կին մը։ Ամէն օր տասնեակներով նորածիններ կը մեռնին, յաճախ hիփոթերմիէ (մարմնի բնական ջերմութեան նուազում)։ Արտասահմանէն գացած օգնութիւնը կաթիլ – կաթիլ տեղը կը հասնի։ Պատուելի Լեւոնեան կը խոստովանի. – «Եթէ կրցանք հայկական Ծրնունդին մեր տարած օգնութեան 20%-ը անցրնել, թալանողներուն հսկայ գումար մը վճարելով եղաւ»։ Մնացեալն ալ, յաճախ, «կ'անհետանայ բնութեան մէջ»։

Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի համար, ոչինչ կարելի է ընել առանց Արցախի հարցին լուծումին։ «Միջազգային հաւաքականութիւնը կրնայ պարտադրել հրադադար մը» կ'աւելցնէ նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան։

Որքան գիտենք այդ միջազգային հաւաքականութիւնը ոչ մէկ հրադադար յաջողած է պարտադրել, կը բաւէ Պոսնիան տեսնել։

Ալլեւ ըսած է թէ Հայերու օգնել նման է ՓՔՔ-ին կամ Սերպերուն թիկունք կանգնելու։ Ան դիտել տուած է թէ Հայերը ադրբեջանական հողերու 13%-ը իրենց գրաւումին տակ կը պահեն, ապա հարցուցած է. - «Կ'ըսուի թէ շատ դըժուարին պայմաններու մէջ է Հայաստան. ուրեմն, ի՞նչպէս կը շարունակեն տակաւին պատերազմիլ։ Թող վերջ տան պատերազմին, մենք իրենց կ'օգնենք։ Սակայն անոնք ամէն անգամուն, մինչ ամէն բան պատրաստ է հաշտութեան համար, նոր յարձակում մը կը գործեն, ինչպէս եղաւ Ժընեւի վերջին բանակցութիւններուն»։

Հայաստանի հիւսիս – արեւելեան շրջաններու նաեւ Կրասնոսելսկի եւ Երեւանի միջեւ ռատիօ-ով ուղղակի կապ հաստատուած է։ Այսպէսով սահմանային շրջանները քանի մը վայրկեանէն կեդրոնը տեղեակ կը պահեն օդային եւ այլ յարձակումներէն, նաեւ կապ կ'ունենան ճակատի միւս շրջաններուն հետ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՎԱԼԱՆՍ – ՆԻՍ

Վալանսի Հ. Մ.-ը պիտի հիւրընկալէ Շաբաթ իրիկուն Քոթ տ'Ազիւրի ֆրանսական գլխաւոր ակումբը՝ Օ. Ժ. Ք. Նիսը։

Ներկայ մրցաշրջանին, երրորդ անգամն է որ այս երկու խումբերը դէմ – դիմաց կը գտնուին։ Առաջին երկու հանդիպումները, ի հաշիւ ախոյեանութեան, վերջացած էին առանց կոլի։ Այս անգամ կարելի չէ այդ։ Յաղթող մը անհրաժեշտ է, քանի որ պիտի մրցին Ֆրանսայի բաժակին համար, 7-րդ շրջան։

Յիշենք որ, անցեալ տարի եւս, Վալանս եւ Նիս խաղացին իրարու հետ նոյն բաժակին ի հաշիւ։ Նիսի մարզադաշտին վրայ, տեղական խումբը յաղթած էր՝ (1 – 0)։

Այս արդիւնքները ցոյց կուտան որ երկու մրցակիցները, իրենց կարողութեամբ, շատ մօտիկ են իրարու եւ անգամ մը եւս, հաւանաբար, սուր, հաւասարակշիռ պայքարի մը մէջ պիտի մտնեն։

Որովհետեւ խաղը տեղի պիտի ունենայ Վալանսի մէջ, իր քանի մը հազար համակիրներուն առջեւ, կարելի է նախատեսել որ Հ. Մ.-ը յաջողութեամբ անցնի բաժակի այս հանդրուանէն ալ անդին, ինչպէս որ նախորդ շրջանին, նոյնպէս Վալանսի մէջ, յաղթած էր նոյնքան զօրաւոր խումբի մը՝ Պասթիայի։

Պայման է սակայն որ «մարսած» ըլլայ իր անակնկալ ընկրկումը, անցեալ շաբաթ իրիկուն, Սոն-է-Լուարի մէջ, Լուհանի առջեւ։ Անսպասելի պարտութիւն մը՝ (1 – 0), արդիւնք անտեղի փէնալթիի մը, առաջին կիսախաղին վերջաւորութեան։ Ֆութպոլի մէջ անակնկալ արդիւնքներ եղած են միշտ եւ պիտի ըլլան։ Այդ ալ հրապոյրներէն մէկն է այս մարզաձեւին։

ԱՐԾԻՒ՝ ՏԿԱՐ ԵԼՈՅԹ ՄԸ

Մինչ Սէն – Թ'Անթուանի Հ. Մ.-ը յաջողած է հաւասարութիւն (0 – 0) ձեռք ձգել Ֆոսի դէմ, ինչ որ գէշ արդիւնք մը չէ, քանի որ Ֆոս վերելքի ճամբուն վրայ է, Արծիւ կրած է նոր պարտութիւն մը էքսի մէջ՝ (2 – 0)։

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ անյաջող կերպով սկսաւ տարին եւ ներկայիս վերջընթեր է դասաւորումին վրայ։ Իր համակիրները կը սպասեն անշուշտ, անյապաղ, զարթնումի մը, որպէսզի Մարսէյլահայերու սիրելի ակումբը չկորսնցնէ իր տեղը Փրովանսի բարձրագոյն դասակարգին մէջ։

Յառաջիկայ Կիրակի ընդմիջում ախոյեանական մրցաշարքին։

Ուրիշ արդիւնքներ. –
Սէն – Թ'Անթուան (2) – Պիւրէլ (0 – 0)
Սէն – Ժիւլիէն – Արծիւ (2) (2 – 5)

ՆԻՍ՝ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՖՈՒԹՊՈԼԻ

Նիսի Հայ Մարզական Միութիւնը՝ որ քաղաքին ամենահին ակումբներէն մէկն է, լքած ֆութպոլը քանի մը տարիներէ ի վեր, հայ խաղացողներու չգոյութեան պատճառաւ։ Կը զբաղէր միայն պասքէթպոլով։

Այս տարի ունի, վերստին, ֆութպոլի խումբ մը, բայց 10 – 12 տարեկան երախաներու համար միայն։ Եթէ շարունակեն, քանի մը տարի, Հ. Մ.-ը կրնայ վերագտնել իր տեղը Քոթ տ'Ազիւրի ախոյեանութիւններուն մէջ, ինչ որ փափաքելի է անշուշտ։

Վ. Ս.

«ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼ»՝ ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

13 էջնոց ռուսերէն մեքենագրուած արձանագրութեան ամէն էջին վրայ կայ Զ. Եսայեանի հայերէն ստորագրութիւնը: Վերջին էջը ունի հետեւեալ նշումը. «Արձանագրութիւնն ինձ կարդացել են հայերէն»:

Հարցաքննութեան արձանագրութեան մէջ յատկապէս թունաւոր երանգներով ներկայացուած են էջմիածնի վանքը, Խորէն Կաթողիկոսը, առանձին վանականներ:

Բ. եւ Գ. Հարցաքննութեան (4-2-1938 եւ 14-4-1938) հետաքննիչը էջեր լրացուցած է իբր թէ ֆրանսական սպասարկութիւններու «ագենտ» բնորոշուած անձերու մասին. Յովհաննէս Մարմարեան, Գրիգոր Վարդանեան, Դրաստամատ Տէր-Սիմոնեան, Արման Կոթիկեան, Գրիգոր Գալաչեան, Հրաչեայ Տէր-Ներսէսեան, Արշակ Զօպանեան, Կավռոշ, դերասանուհի Անահիտ, գորգագործ Ղարանֆիլեան՝ Ստալինի յայտնի գորգանկարի հեղինակը, Սիմոնիկ Փիրումով, Սեդրակ Քարեան, Արսէն Եսայեան: Կը հոլովուի նաեւ «Նաւթի արքայ» Կիւլպէնկեանի անունը որ այդ տարիներուն Հայաստանի օգնութեան Թէքնիքի կոմիտէին կազմակերպիչն էր:

Առանձին նիւթ կ'ըլլայ Հ. Յ. Դ.-ի անջատուած ձախ թեւին՝ մարտկոցականներու գործունէութիւնը: Այդ առիթով կը հոլովուին Վազգէն Շուշանեանի, Շահան Նաթալիի, Կարօ Սասունիի, Մարտիրոս Զարեանի, Դրաստամատ Տէր-Սիմոնեանի, Ալպաղեանի անունները: Ըստ արձանագրութեան՝ Աղասի Խանջեան կը հովանաւորէր մարտկոցականներու գործունէութիւնը:

Եղածով չգոհանալով եւ փափաքելով իր մերկացումներով աւելի ուշագրաւ ըլլալ, գործի կը խառնուի Կիրակոզով եւ 1938 Յունիս 5-ին Նախկին 67 եւ 68 յօդուածներուն կ'աւելցնէ 58 ա-ն որուն համաձայն, 1921-էն Զ. Եսայեան ֆրանսական հետախուզութեան գործակալ է եւ 1932-ին Խորհրդային Միութիւն գացած է լրտեսական գործունէութիւն ծաւալելու:

Զ. Եսայեանի «մեղադրական եզրակացութիւնը» գրի առած են Կիրակոզով, Գրիգորեան եւ Եգորով. իսկ Խվորոստեան հաստատած է: Հոն նշուած է որ 1908-1919 Եսայեան Հ. Յ. Դ.-ի անդամ եղած է, 1921-էն Ֆրանսական գործակալ իսկ որպէս այդ 1932-ին գացած է Խորհրդային Միութիւն: Տեղեկագիրը ունի այն նշումը թէ «Նա իրեն լրիւ մեղաւոր է ճանաչել»:

1939 Յունուար 23-ին Ներքին գործոց Ժող. Կոմիտէի Երեւանի ակումբին մէջ տեղի կ'ունենայ Անդրկովկասեան զինուորական օկրուգի զերագոյն ռազմական ատեանի արտակարգ դռնփակ դատական նիստը: Նախագահն է Շիրինեան. անդամներ՝ Կարապետեան, Իւանով, քարտուղար՝ Միխայլովսկի:

Եսայեան որ կը վերածուի «մեղադրեալ»ի, «դատապարտեալ» դառնալէ առաջ հնարաւորութիւն կ'ունենայ իր մասին պատմելու. կ'ըսէ թէ հայրը քիմիկոս էր, Երեւանի մէջ որեւէ տեղ չէ աշխատած, թէեւ այլուր ըսուած է թէ դասաւանդած է համալսարանը:

Թարգմանի միջոցով կ'ըսէ թէ մեղադրական եզրակացութեան ծանօթացած է, կ'աւելցնէ. — «Ես ինձ մեղաւոր ճանաչում եմ, բայց ոչ ըստ այն կէտերի, որոնք գրուած են տեղեկանքում: Լրտեսելու յանձնարարութիւն ես ստացել եմ, բայց դրանք չեմ կատարել: Խորհրդային Միութեան դէմ որեւէ յանցաւոր արարք թոյլ չեմ տուել: Յանձնարարութիւններ ստացել եմ անուղղակի: Անձամբ ֆրանսական հետախուզութեան հետ կապ չեմ ունեցել»: Ցեռոյ կ'եզրակացնէ. — «Ֆրանսական հետախուզութեան որեւէ առաջադրանք ընդդէմ Խորհրդային Միութեան ես չեմ կատարել: Ինձ մեղաւոր ճանաչում եմ: Եւ աւելի դժբախտ եմ, քան որեւէ յանցագործ: Խնդրում եմ հաշուի առնել իմ անկեղծ խոստովանութիւնները, հնարաւորութիւն տալ քաւելու մեղքս եւ ուղղելու այն սխալները որոնք թոյլ եմ տուել»:

Փակ դատական նիստը գինք կը դատապարտէ առաւելագոյն պատիժին՝ գնդակահարութեան եւ անձնական ունեցուածքին գրաւումին: Սակայն գնդակահարութիւնը չի կատարուիր:

Օրեր կ'անցնին եւ 1939 Մարտ 5-ին խորհրդային Գերագոյն դատարանին զինուորական անձնակազմը քննելով Զ. Եսայեանի վճռաբեկ գանգատը, կ'որոշէ. «դատավճիռը անփոփոխ պահել, իսկ վճռաբեկ գանգատը՝ պատիժը մեղմացնելու խնդրանքով, մերժել: Ալեքսէեւ, Դմիտրիեւ, Դետխատով»:

Դարձեալ օրեր կ'անցնին. ըստ Ա. Բակունցի թղթածրարին մէջ պահուող Զ. Եսայեանի արդարացման «Ընդհ. տեղեկանք»ին, ան հարցաքննուած է նաեւ 1939 Ապրիլ 1-ին եւ վճռապէս մերժած ինքնամեղադրական ցուցմունքը, յայտարարելով որ ատոնք քննութեան ընթացքին կոպիտ բռնութեան հետեւանք եղած են: Այս միջոցին ան վճռաբեկ գանգատով կը դիմէ նաեւ խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան որ 1939 Մայիս 8-ին կ'որոշէ Զ. Եսայեանի դատավճիռը փոխել 10 տարուան աքսորի՝ աշխատանքի ճամբարին մէջ, հինգ տարի քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկել եւ գրաւել անձնական ունեցուածքը:

Առկէ ետք, նոյն տարին Յուլիս 1-ի բողոքով ան կը յայտնէ թէ ինք երբեք, չէ գրգած արտասահմանեան երկրի մը համար լրտեսական գործունէութեամբ եւ թէ նախաքննութեան ու դատավարութեան ընթացքին իր ցուցմունքը «հարկադրական էր» քանի որ գործադրուած էին «հետաքննութեան անօրինական մեթոտներ եւ կը խնդրէ վերաքննութիւն:

Թէ առկէ ետք ինչպէս ընթացած է Զ. Եսայեանի կեանքը, յայտնի չէ: Կայ 1949 Դեկտեմբեր 26 թուակիր տեղեկագիր մը, ըստ որուն «1946-ի ջրհեղեղին հետեւանքով Զ. Եսայեանի գործը փճացել է»:

Հարազատներուն ուղղուած վերջին նամակները գրուած են Լենինականէն՝ 23-10-1939 եւ 20-12-1940-ին, Բաքուէն՝ 22-3-1942-ին: Յայտնի չէ թէ երբ եւ ուր մահացած է ան: Կենսագիրները որպէս մահուան թուական, կուտան 1943-ը:

1956 Ապրիլ 14-ին Եսայեանի որդին կը դիմէ վերաքննութեան, մայրը արդարացնելու խնդրանքով: Այս գործընթացին մէջ տեղ կը տրուի Կ. Գիւլիքեւխեանի վկայութեան. ան 1937-38-ին Զ. Եսայեանի հետ նոյն բանտախուցը գտնուած է: Ան կ'ըսէ. - «Նրան մէկ օրուայ ընթացքում մի քանի անգամ կանչել են հարցաքննութեան: Ասում էր որ իրեն մեղադրում են այնպիսի յանցանքների մէջ, որոնցից ընդհանրապէս պատկերացում չունի: Նախաքննութեան ժամանակ իր հետ խօսել են հայերէն, իսկ արձանագրութիւնը լրացրել ռուսերէն, որը չգիտէր եւ չէր կարող ասածն ու գրուածը համեմատել: Դատի ժամանակ նրան այնպիսի մեղադրանքներ ներկայացրել, որոնց մասին նախապէս իրեն տեղեակ չեն պահել: Ասում էր՝ երբեւէ արդարութիւնը կը յաղթանակի եւ ինքն անմեղ կը ճանաչուի»:

Զ. Եսայեան կ'արդարացուի 1957 Յունուար 9-ին:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՇԱՆԹԱՀԱՐ ԱՍՏՈՒԱԾԸ

1961 Յունիս 17-ին մինչ Կիրովի Թատրոնին պալէի խումբը Ֆրանսայի շրջապտոյտը կը կատարէր, ռումբի պէս պայթեցաւ լուրը թէ Նուրէեւ կը մերժէր Խորհրդային Միութիւն վերադառնալ: Հոն ուրկէ կուգար ան, վերապահութիւն մը ստեղծուած էր միշտ, արտակարգ այս անունին շուրջ: Անոր խիզախ յաջողութիւնը, արտայայտութեան ազատութիւնը, բազմատարր բարեկամութիւնները կը խռովէին մեծերը: Յունիսեան այդ օրը, մինչ Կիրովի պարողները Լոնտոն մեկնող օդանաւը պիտի առնէին, ՔԱ-Կէ-Պէ-ի գործակալները կը շրջապատեն զինք, փոխանակ Լոնտոնի, Մոսկուա ղրկելու համար: Սոսկումով երբ պատահարը կը նշմարեն անոր ֆրանսացի բարեկամները, իշխանութեան լուր կուտան. ստեղծուած խառնաշփոթին մէջ Նուրէեւ փրկուելով կը դիմէ երկու ֆրանսացի քոմիսէրներու եւ կ'ըսէ պարզապէս. - «Ձեր երկրին մէջ մնալ կ'ուզեմ»: Վայրկեանապէս պատահարը արձագանգ կը գտնէ աշխարհի չորս ծագերուն մէջ:

Փարիզի Օփերան տեղի տալով խորհրդայիններու կատաղութեան, չփութաց հիւրընկալելու զինքը. Նուրէեւի ֆրանսական «արշաւանք»ը սկսաւ Մարքիզ տը Քիւէվասի պալէի խումբին մէջ: Յունիս 30-ին Շան զ'Էլիզէի Թատրոնին բեմին վրայ ազատ մարդ մը նոր սկիզբ մը կը դնէր արուեստագէտի իր ասպարէզին: Ֆրանսական Համայնավար կուսակցութեան քանի մը վարձկաններ հոն էին սուլելու, անարգելու համար զինքը եւ սրահին մէջ խառնաշփոթ ստեղծելու, սակայն իր օթեակին մէջ արուեստագէտը տասնեակ հեռագրեր կը ստանար Լոնտոնէն՝ Կիրովի իր պարընկերներէն:

31 տարի ետք, անցեալ Հոկտեմբեր 8-ին, այս անգամ Փարիզի Օփերային բեմին վրայ չքեղ արուեստագէտէն խարխուլ ուրուական մը մնացած էր միայն: Հոն կը ներկայացուէր «Լա Պայատէր»ը որ իր բնորդութիւնն էր. բեմը լեցուած էր ծիրանիով ու ոսկիով որոնք կը խորհրդանըշէին հեռաւոր տափաստանները: Մինչ պատերազմին վիրաւորուած խանը բեմ կը բերուէր, Փարիզի Օփերան իր ամբողջ շքեղութիւնը ասպարէզ կը դնէր Ռուտոլֆին վերջին յարգանք մը ընծայելու համար:

Հոն է ան, մինչ ամէն մարդ գիտէ թէ գրեթէ մահամերձ է. ծայր աստիճան տըկարացած, բայց ոտքի՝ իր սովորական մեծ ուժին շնորհիւ, ան կրցած է հետեւիլ միայն ներկայացման փորձերուն, գրեթէ երկարած՝ բեմին անկիւնը դըրուած թիկնաթոռի մը վրայ: Ա. ներկայացման իրիկունը ներկաները խելայեղօրէն գինքը կը կանչեն բեմ: Այն ատեն, ծերացած ու նիհարցած, տարօրինակ կերպով նմանած՝ այնքան հրաշալիօրէն մարմնաւորած Փէթրուշքային, ան բեմ կուգայ, յենած՝ երկու պարողներու որոնց աչքերը արցունքներով ողողուած են: «Պռաւօ'»ներու տարափին տակ գրեթէ կը դողդողջէ: Առիկա վերջինն է. գիտէ:

Ծնած է 1938 Մարտ 17-ին Պայքալ լիճին հիւսիսակողմը, կը պատկանի թաթար ընտանիքի մը. Պաշքիրիի նախկին մուժիկներ են իր ծնողքը որոնք փրկութեան հասած ըլլալ կարծած են 1917-ի յեղափոխութեամբ: Հայրը բանակին մէջ պաշտօնեայ է. երեք քոյր ունի: Պատերազմը աճաւոր թշուառութեան մը մէջ կը խորասուզէ զիրենք. տղեկը նոյնիսկ կօշիկ չունի ու մայրը կռնակը առած զինքը դպրոց կը տանի: Ան կ'երազէ երբ կը տեսնէ շոգեկառքերը որոնք բլուրներու վրայէն դէպի Մոսկուա կը սուրան: 1943 Յունուար 1-ին երբ մայրը զինքը օփերա կը տանի «Արագիլին երգը» պալէն դիտելու, Ռուտոլֆ սքանչացած կը մնայ: Անմիջապէս ինք զինքը տեսնել կը կարծէ պարող հերոսներուն մէջ: Թատրոնի սիրահար, պարող ըլլալու երազով ապրող պատանի մը կը գտնէ անոր հայրը, երբ կը վերադառնայ պատերազմէն:

Արդէն տաղանդը յայտնած, ընկերներէն շատ տարբեր է ան. գլխակից՝ իր կարողութեան, ասպարէզ կը կարդայ հօրը: Տասը տարի սպասելէ ետք, 1955 Օգոստոսին Լենինկրատ կը մեկնի ու կը մտնէ Վականովա դպրոցը որ Կիրովի նախադուռը կը համարուի: 17 տարեկան է: Անհեթեթ արգելքներու կը բախի, այսուհանդերձ կը յաջողի երեք տարիէն տիրանալ վկայականին. կ'ընտրէ Կիրովի պալէն: Անմիջապէս աստղ մը կը դառնայ: Ամբոխը մեծ խանդավառութեամբ կ'ընդունի զինք. անոր անձին մէջ կը տեսնէ իր սերունդին լաւագոյն մեկնարանը:

Արեւմուտքի մէջ ազատութեան տիրանալէ ետք երբ վեց տարուան գործի պայմանագրութիւն մը կը ստորագրէ, անմիջապէս կը մեկնի Դանիա կը գտնէ Էրիք Պրիւնը որ իրմէ տասը տարու մեծ է: Ան Ռուտոլֆի համար դասական դըպրոցին մեծագոյն վարպետն է ու վերջին ներկայացուցիչը Ֆրանսական ռոմանթիզմին: Պրիւն իր երկրորդ վարպետը կ'ըլլայ:

Այդ միջոցին Մարկօ Ֆոնթէյն Լոնտոն կը հրաւիրէ զինք, բարեգործական ներկայացումի մը մասնակցելու, շուտով կը կազմեն պալէի պատմութեան ամէնէն նշանաւոր զոյգը: 17 տարուան մէջ 26 պալէի մէջ կը պարեն միասին, աշխարհի մեծագոյն բեմերուն վրայ:

Ռուս պարողը կը շրջի ամբողջ աշխարհը. աքսորէն ուրիշ հայրենիք ու թատրոնէն զատ բոյն չունի: Յաղթանակները, յաջողութիւնները, գայթակղութիւնները կը հետեւին իր անունին:

Աստղ զուգահեռ, Ռուֆայի աղքատ երախան նկատելի հարստութիւն մը կը դիզէ. թանկարժէք պաստառներու հաւաքածոյի մը, Փարիզի, Նիւ-Եորքի մէջ յարկաբաժիններու, Վիրժինիայի մէջ ագարակի մը, Մոնաքոյի մէջ տունի մը, Քարայիպներու մէջ երկու ուրիշներու եւ Քափրիէն ոչ շատ հեռու կղզիի մը տէրն է ան:

1983-էն 1989 Փարիզի օփերային պարի բաժնին տնօրէն կը կարգուի. առիկա կ'ըլլայ պարտադրանքներու, բախումներու, բայց նաեւ փայլուն յաջողութիւններու շրջան մը որուն կարօտը զգալի էր երկար ատենէ ի վեր: Նուրէեւ տակնուվրայ ընելով ընկալեալ կարգերը, նոր ուժեր կը յայտնաբերէ ու կարեւոր դերեր կը վստահի անոնց: Հետզհետէ կ'աւելնան իր բացակայութիւնները. իրեն յաջորդ կը կարգուի Փաթրիք Տիւփոն: Նուրէեւ կը ղառնանայ: Արդէն առողջութիւնը շատ խանգարուած է ու ծաղրանկար մը մնացած է մեծ պարողէն: Այսուհանդերձ, կը պարէ հակառակ մարմնական ցաւերու. կ'իյնայ գետին, ան որ կը թուէր թէ պարերուն, թռիչքներուն ընթացքին պահ մը կ'անշարժանար օդին մէջ, Ունի սակայն միշտ իր բազմութիւնը որ կուգայ ծափահարելու իր կուռքը:

Հիւանդութիւնը տասը տարուան մէջ աւերը գործած է Նուրէեւի մարմնին վըրայ: «Լա Պայատէր»ի ներկայացման իրիկունը իրեն ի պատիւ տրուած ընթրիքին կը ստիպուի քաշուիլ սրահէն. երբ մեծ աստղին ուրուականը կը շրջի շողշողուն սեղաններուն միջեւ, ներկաները վերջին անգամ մը կը ծափահարեն, ըղձալով կարծէք, թէ մահն է որ իր ըստուերը կը պտտցնէ հոն: Ծափերուն զուգահեռ՝ արցունքները կ'իջնեն ի տես մեծութեան մը որ դժբախտութեան պատկերին վերածուած է: Կը փակուի մեծութեան մը էջը. անոր որ եղաւ շողշողուն աստղը, բարբարոս ու անգութ ցարը, խելայեղօրէն պարողը, մտային մեծ կարողութեամբ օժտուածն ու մեծ մշակոյթի տէրը որ այնքան խոնարհ էր սակայն Պարին առջեւ:

Ա. Թ. Թ.

ՍՏԱՑՈՒԱԾ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՄԱՐ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԷՆ ՄԻՆՋԵՒ ԻՐԱՔ

Հեղինակ՝ ԳԵՂԱՄ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Լոս-Անճըլըս
1992

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒՐՈՊԱՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏՈՎ

Ա.

ԱՌԱՍՊԵԼԷՆ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Էր երբեմն իշխանուհի մը, կոչեցեալ՝ Եւրոպա: Գիշեր մը իր հօր՝ Թիր Թագաւորի արքունիքին մէջ տեսաւ երազ մը: Իգական տեսպարով երկու հողամասեր կը վիճէին իր մասին: Առաջինը՝ Ասիա, կ'ուզէր զինքը պահել, երկրորդը՝ «դիմացի հողամասը» կ'ուզէր խլել, տանիլ զայն իր ջուրերուն վրայ:

Առաւօտուն երբ գեղեցիկ Փիւնիկեցին իր ընկերուհիներուն հետ գնաց խաղալ դէպի ծովափ, Արամազդ զինքը տեսաւ եւ սիրահարեցաւ: Կարենալ անոր մօտենալու համար, չաստուածներու թագաւորը վերափոխուեցաւ ցուլի: Գնաց, մօտեցաւ ու խոնարհելով, զայն վերցուց իր կռնակը, լողալով հասաւ. մինչեւ Կրետէ: Այդ կղզին անոնց սիրոյ ապաստանը եղաւ:

Արամազդ եւ Եւրոպա ծնունդ տուին երեք զաւակներու: Առաջինը՝ Մինոս, հիմնեց թագաւորութիւն մը, որ իշխեց կղզին Ք. Ա. 1600 -- 1400 տարիներուն: Եւրոպայի եղբայրն ալ փնտռելով անոր հետքը հասաւ Յունաստան եւ հիմնեց Թեպէ քաղաքը:

Այս առասպելը կը պատկերացնէ նոր քաղաքակրթութեան մը ծնունդը, որուն ժառանգորդները այսօրուան Եւրոպացիներն են: Անոր նախահայրերը, ուրեմն, եկած կ'ըլլան Ասիայէն (Եւրոպա եւ իր եղբայրը Փիւնիկեցի էին):

Եւ Կրետէի մէջ է, -- ճիշդ կէս ճամբան Յունաստանի եւ Լիբիոյ, Փիւնիկիոյ եւ Սիկիլիոյ միջեւ --, որ Ափրիկէն, Ասիան եւ Եւրոպան իրարմէ զատորոշելու անհրաժեշտութիւնը ծագեցաւ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԸ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԱԶՆԵՐԸ

ԺԷ. դարուն, Սիւլի, նախկին նախարար, կ'երեւակայէր եւրոպական Խորհուրդի մը տեսիլքը՝ բաղկացած 11 միապետութիւններէ եւ չորս հանրապետութիւններէ: 1814--ին Սէն -- Սիմոն կը փափաքէր ոտքի դնել «Եւրոպական Ընկերութիւն մը»: Իսկ 1870--ին, Վիքթոր Հիւկօ կ'երազէր Եւրոպայի միացեալ նահանգները:

Գալով Ժան Մոնէի, պեխաւոր, փոքրահասակ այս մարդը խրացուցած էր Սէն -- Թ'էկզիւ -- Փէրիի ծանօթ կարգախօսը՝ «Ամէնէն գեղեցիկ վաստակը, մարդիկ իրար միացնելն է»: 1919--ին, Նորակազմ «Ազգերու Միութեան» ընդհանուր փոխ -- քարտուղար դառնալէ ետք Բ. աշխարհամարտին կը նախագահէ յանձնախումբի մը, որուն նպատակն է ամրապնդել ազգային դաշնակցութիւն մը: 1952--ին կը դառնայ ածուխի եւ պողպատի տնտեսական Համայնքապետութեան առաջին նախագահը, նոյնպէս 1955--ին՝ Եւրոպայի Միացեալ -- Նահանգներու գործունեայ յանձնախումբին նախագահը: Ասիկա իրեն առիթն ընծայեց մինչեւ 1975 Եւրոպայի ամէնէն «տաք» թղթածրարներուն միջամտելու: Այսպէս՝ Մեծն -- Բրիտանիոյ անդամակցութիւնը, Միացեալ -- Նահանգներու հետ յարաբերութիւնները, միացեալ դրամանիշի զանազան հանգրուանները իր բովէն անցած են: Մեռաւ 1979--ին:

ՔԱՂՀԱՆ

Օրուան Հարցեր

ԵԹԷ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԾԱԽԷՐ ՈՒԿՐԱՆԻԱՆ

Ամերիկայի արտաքին քաղաքականութեան մասնագէտ մը բաւական ինքնատիպ առաջարկ մը ըրած է, մեկնելով այն պարագաներէն որ Ամերիկա կը տառապի խթանիչ ուժի մը պակասէն, իսկ Ռուսաստան ընկերային ու տնտեսական վտանգաւոր տագնապի մէջ կը գտնուի: Առաջարկուածը այն է որ երկուքին ալ լուծում բերելու համար Ամերիկա Ռուսաստանէն գնէ Ուկրանիան: Մասնագէտին կարծիքով 2000 կամ 3000 միլիառ տոլարի փոխարէն Սամ Հօրեղբայրը կրնայ ինքն իրեն նուիրել նոր հողամաս մը ու անով վերակենդանացնել նոր սահմաններու եռանդը: Նոյն մասնագէտին նախատեսութեան համաձայն, Ուկրանիոյ բարգաւաճումը Ամերիկացիներու կողմէ, Միացեալ -- Նահանգներու առիթ պիտի տայ պիւտճէի բացը նուազեցնելու, ինչպէս նաեւ անգործներու թիւը: Իսկ Ռուսաստանի շահը պիտի ըլլայ տարադրամով հզօրանալէ ետք իր պայմանները պարտադրել արտասահմանցի գործի մարդոց եւ զարգացնել թէքնոլոժիի փոխանցումը: Միակ հարցը այն է թէ Ռուսաստան ի՛նչպէս պիտի կրնայ իրաւաքաղաքական գետնի վրայ ձեռնարկել Ուկրանիոյ մը վաճառքին որ կատաղօրէն անկախ կը յայտարարէ ինք զինք ու հիւլէական ուժի տէր է....:

ՍՈՆԱ ԶԷՅԹԼԵԱՆԻ ՀԱՅԿ. ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՇԱՐՔԻՆ Ա. ԳԻՐՔԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լոյս տեսաւ ծանօթ դաստիարակ, մանկապատանեկան գրականութեան հինդ հատորներու եւ հայ կնոջ մասին ուսումնասիրութիւններու հեղինակ Սոնա Զէյթլեանի հայկական հէքեաթներու երկլեզու (հայերէն - անգլերէն) «Կար ու Չկար» շարքին նկարազարդ առաջին գիրքը՝ «Մէկ Հատիկը»:

Ս. Զէյթլեան այս հէքեաթները գրի առած է բերանացի պատումի աւանդութիւնը շարունակող Մուսալեռցիներէ եւ գեղարուեստական մշակումով ներկայացուցած է: Հէքեաթներուն հերոսներն ու հերոսուհիները ազնուականներ, առեւտրականներ եւ գիւղացիներ են. հարուստ ըլլան անոնք թէ աղքատ, բարձրաստիճան թէ մշակ կամ հովիւ, հիմնականը՝ անոնց բարոյական կոչումն է, պայքարը ամէն տեսակ բռնութեան դէմ, մաքուր անունն եւ արժանապատուութիւնը բարձր պահելու ձգտումը, անտարկ հաւատարմութիւնը, ի հարկին նաեւ հնարամտութիւնը՝ յանուն ինքնահաստատման եւ ինքնարժեւորման:

Հեղինակին կատարած աշխատանքին մասին իր գնահատանքը արտայայտելով, ՀՕՄ--ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանային Վարչութիւնը 1991 Ապրիլ 5--ի, իր շրջաբերականով կը յայտարարէր. --

«Սոյն պատմուածքները, որոնք մեծ խնամքով եւ բծախնդրութեամբ հաւաքուած եւ մշակուած են ընկերուհի Զէյթլեանի կողմէ, հայ ազգագրական եւ տեղագրական գրականութեան բնագաւառին անկասկած պիտի բերեն իրենց անփոխարինելի նպաստը: Այսուհանդերձ, անոնք իրենց անմիջական եւ գործնական բարեբար դերը պիտի ունենան մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան վրայ, հէքեաթի ճամբով, հաճելիին միացնելով օգտակարը: Առ այդ, Շրջանային Վարչութիւնս առանց վերապահութեան ՀՕՄ--ի Շաբաթօրեայ դպրոցներուն կը յանձնարարէ սոյն հատորներու գործածութիւնը, պատմուածքի ճամբով հայ լեզուն դիւրութեամբ մատուցանելու համար իրենց աշակերտներուն»:

Սոնա Զէյթլեան «Կար ու Չկար» շարքին հէքեաթները հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով կը ներկայացնէ՝ նպատակ ունենալով հայկական աւանդութիւններն ու արժէքները մեր բազմամշակոյթ շրջապատին ծանօթացնել եւ փոխադարձ հասկացողութիւն ու հանդուրժողութիւն առաջացնել:

Արդարեւ, այս խրայատուկ գործը գեղարուեստական ընթերցումի առաջին եւ միակ երկլեզու հատորն է, որ կը տրամադրուի տեղական պետական դպրոցներու երկլեզու ծրագրին հետեւող մեծաթիւ հայ աշակերտներուն, ինչպէս նաեւ ՀՕՄ--ի եւ այլ ընկերային ծառայութեան կեդրոններու անգլերէնի դասընթացքներուն հետեւող չափահասներուն:

Այս պատճառով ալ ՀՕՄ-ի Կեդրոնական Վարչութիւնը Սոնա Զէյթլեանի աշխատանքը ազգօգուտ որակելով, նիւթապէս նպաստեց «Կար ու Չկար» երկլեզու շարքին առաջին գիրքին հրատարակութեան:

«Մէկ Հատիկը» նկարազարդուած է Շուշիկ Արսլանեանի, որ գլխաւոր աշխատակիցներէն էր Համազգայինի կողմէ Պէյրութի մէջ հրատարակուող «Մկոն ու Ձագոն» մանկական պարբերականին:

Պատրաստ է նաեւ «Կար ու Չկար» շարքի հէքեաթներուն հայերէն -- սպաներէն տարբերակը, որ պիտի օգտագործուի Հարաւային Ամերիկայի հայաշատ գաղութներուն մէջ:

Ստանալու համար դիմել՝

Hraztan Sarkis Zeitlian Publications
867 Bringham Ave. 2
Los Angeles, CA 90049
Phone/Fax (310) 826 0743

"ՈՋՆԻ„ի սրամտութիւններէն

ԿԱՐՃ ՄԻԱՑՈՒՄՆԵՐ

(Հորիզոնի կատակներից)

- Այս հացը սեւ է:
-Ոչ, սպիտակ է: Դու գոյնին մի՛ նայիր:

- Էսօր երկու հարիւր չալվար եմ ծախել:
- Ե՞ւ, էդքան անչալվար մարդ կա՞ր...

- Վարպետ, փողը քե՞զ տամ, թէ՞ դրամարկղ:
- Ինչի՞, դրամա՞րկղն է քեզ սափրել:

- Պաշտօն ինչի՞դ է պէտք:
- Որ տարածս զօղութիւն չհամարեն:

- Ձեր զարեջուրը միայն ջուր է:
- Գարին էլ առանձին կը տանք:

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՆՈՒԷՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մասն Ա.

Գրեց՝ Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ե. ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆ

Մինչդեռ անդին կային տղաք, աչքը բաց տղաք, խելացի տղաք, Մանուկ, Հանրի, Խաժակ, որոնք արդէն եւ 0, 9է հասեր էին, եւ գիտէին նաեւ գրեր կապել: Երկրորդ դասերնիս թուաբանութիւն էր, մէկ -- երկու համրել մինչեւ 100, դարձեալ մէջերնիս կային տղաք որոնք ոչ միայն մինչեւ 100 համրել գիտէին, այլ եւ գումարում ընել, կային նաեւ բթամիտ տղաք. օրիորդը ոտքի կը հանէր մէկը, «Վահէ, համրէ՛ նայինք» Վահէ կմկմալով եւ թիւերը փնտռելով 1, 2, 3, մինչեւ տասը կը համրէր, եւ ապախոր լռութիւն. «առաջ տար» կ'ըսէր օրիորդը, «տասնէն վերջ ի՞նչ կուգայ». Վահէ լուռ, գլուխը կը կախէր, ինծի կը նայէր օգնութեան յիշեցնեմ. «յառաջ տար Վահէ՛, տասնէն վերջ ի՞նչ կուգայ». դարձեալ լռութիւն. «նայինք, ըսէ՛ ինծի, մէկ մէկ ալ եթէ քովէ քով դրենք ի՞նչ պիտի կարդաս». «մէկ, մէկ», կ'ըսէր քաջութեամբ. «ո՛չ տղաս, Հանրի, ըսէ՛ նայիմ, մէկ մէկ ալ եթէ քովէ քով դրենք ի՞նչ կը կարդաս», Հանրի անմիջապէս կը տասխանէր. «օրիորդ մէկ մէկ ալ քովէ քով տասնըմէկ կը կարդանք» եւ Վահէ կարմրած տեղը կը նստէր, «Վահէ՛, դասդ սորված չես»: Ապա ոտքի կը հանէր Սիմոնիկը, «Սիմոնիկ, ըսէ՛ նայիմ, գումարում գիտե՞ս, մէկ երկու ալ քանի՞ կ'ընէ, «Սիմոն վստահաբար, ոտքի կը ցատքէր եւ կ'ըսէր, «Օրիորդ մէկ երկու ալ չորս կ'ընէ»: «Ի՞նչ կ'ըսես Սիմոնիկ, համրէ՛ մատներուդ վրայ» եւ մինչ Սիմոնիկ կ'ուշանար համրելու, Հանրի ոտքի կ'ելլէր եւ բարձր ձայնով կը պոռար. «օրիորդ մէկ երկու ալ երեք կ'ընէ». «ապրի՛ս, Հանրի»:

Ու այսպէս մեր թուաբանութեան դըժուար դասը կը վերջանար, կային տղաք որոնք միայն համրել այլեւ գումարել եւ հանում ալ գիտէին, կային տղաք ալ որոնք տարուոյն վերջը հազիւ մինչեւ տասը համրել գիտէին: Զանգակը կը զարնէր. դասը լմնցեր էր եւ մենք ուրախ դուրս կը թռչէինք:

Զ. ԴԷՊԻ ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ

Կէս օր էր, ամէնքս ալ անօթի, մեր տախտակէ ընթերցարանը մեր մէջքին կապած, արագ կը թռչէինք դէպի տուն. վախ չկար, ճամբաները ազատ էին, ինքնաշարժներ չկային, կէս օր էր, երթեւեկը կեցած, ճամբան շատ շատ բեռնատար ջորիի մը կամ էշի մը պիտի հանդիպէինք, որ գիւղէն քաղաք փայտ կը տանէր. անոնք զմեզ չէին հետաքրքրեր, չունչերնիս բռնած տուն կը հասնէինք. մէջքէս մէկդի կը դնէի ընթերցարանս, եւ սեղանը պատրաստ, քրոջս եւ եղբայրներուս հետ սեղան կը նստէինք, կերածնիս մէկ պնակ կերակուր էր, փիլաւ կամ տապկած գետնախնձոր սեղանին վրայէն սակայն անպակաս էր իմ սիրած «պիշիս» որը համով -- հոտով կ'ուտէի եւ ապա կը քաշուէինք կրակարանին շուրջ: Շուտով կը հասնէր հայրս չուկայէն առջեւը կը վազէի, կը համբուրէր զիս «պօզ Հանրիս» ըսելով. «նայիմ այսօր ի՞նչ սորվեցար, օրիորդդ գոհ մնա՞ց, խելօք կեցա՞ր դասարանին մէջ», «այո՛, հայրիկ դասերս լաւ սորված էի եւ օրիորդս զիս գովեց եւ տասը դրաւ». «ապրի՛ս, տղաս ապրիս»...:

Է. ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՁՄԵՌԸ

Մեր լեռներուն վրայ ձմեռը յանկարծակի կը հասնէր, սեւ սեւ ամպեր կը դիզուէին, կը ծածկէին արեւը, մութ եւ տըխուր կերպարանք մը կ'առնէր մեր քաղաքը, ուժգին հովը գոռալով կուգար մեր դռները եւ պատուհաններուն բախելու, ծառերու տժգոյն դեղնած վերջին տերեւներն ալ կ'առնէին կը տանէին, հեռու ձորերուն մէջ եւ ծառերը ամբողջութեամբ կը մերկանային, կը սրսփային: Երթուղարձը դէպի գիւղերը կը դադրէին, ու ձիւնը թեթեւ բամպակի պէս քուլայ -- քուլայ կ'իջնէր ամբողջ օրը անդադար եւ լեռ ու ձոր կը ծածկէր:

Մենք ալ մեր դռները եւ պատուհանները գոցած կը կծկուէինք օճախին շուրջ, ձմեռը Խարբերդ՝ մեր քաղաքը երկար կը տեւէր, տանիքները կը ծանրաբեռնըւէին մէկ մեթր հաստութեամբ ձիւնով որ քաղաքի կեանքը կ'անշարժեցնէր:

Օրեր, օրեր կը մնայինք փակուած մեր տան մէջ, բայց այս խիստ ձմեռուան օրերուն, յանկարծ հիւսիսային ցուրտ հով մը կը փչէր, եւ կ'առնէր կը տանէր ամպերը եւ պայծառ երկինքը կը բացուէր, ցուրտ արեւ մը կը փայլէր լեռներուն կատարին, եւ թանձր ձիւնը կը սառեցնէր. գլուխնիս պատուհանէն դուրս կը հանէինք, պայծառ արեւ. ո՞վ կրնար ներսը փակուած մնալ. ընկեր -- ընկերոջ ձայն կուտայինք, կը հաւաքուէինք դպրոցին բակին մէջ եւ մեր սահնակները ուսերնուս զարկած, ուրախ ճիչերով ու երգերով դէպի մեր դիմացի սարերը կը բարձրանայինք տեսնելու բան էր մեր եռանդը եւ ուժը այդ օրերուն...:

Այծեամներու պէս արագավազ, շուտով լեռներու կատարին էինք, մեր առջեւը «Խրաուի ձորը»: Արամիկը մեր հրամանատարն էր, դահոյկնիս քովէ քով կը շարէինք, պատրաստ կը սպասէինք որ Արամիկ դէպի վար արշաւանքի հրամանը տար: Ո՞ւր կը մնան այսօրուան ձիարշաւները, հեծարշաւները, մերը աւելի հաճելի էր. մենք կատաղաբար ուժ տալով մեր ոտքերուն, վար կը խոյանայինք, ճամբուն կէսին իրարու կը զարնուէինք, գլորելով վար կը գլորէինք, ոմանք կէս ճամբուն կը մնային մենք արդէն ձորը հասած կ'ըլլայինք, եւ յաղթանակի դրօշը կը պարզէինք, այսպէս այս մրցումները քանի մը անգամ կը կրկնէինք, եւ ալ յոգնած ձիւնաթաթախ, դարձեալ դահոյկնիս ուսերնուս զարկած յաղթանակով տուն կը վերադառնայինք:

(Շար. 3)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պօղոսեան ընտանիքը (Լէս Ան Փրովանս եւ Ալֆորվիլ) իրենց յարգելի բարեկամուհին՝ Մարիամ Մանուկեանի (Ալֆորվիլէն) մահուան քառասունքին ի յիշատակ 700 Ֆր․ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի-լէ Մուլինոյի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Մատաղի առիթով։

Ն․ Ֆրէնկեան 15·000 Ֆր․, Յարութիւնեանց (Իրան) 2·500, Տէր եւ Տիկին Քոճապըլըքեան, Տէր եւ Տիկին Գ․ Մոմճեան, Տէր եւ Տիկին Ժանսէմ, Պր․ Խ․ Զատիկեան, Տէր եւ Տիկին Լ․ Խաչիկեան, Ոմն՝ 2·000-ական Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Ա․ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Տ․ Տէր – Յակոբեան, Ոմն, Ոմն, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Պ․ Սայրիմ, Իսի-լէ Պայծառ․ Տիկնանց Մարմին, Պր․ Ժ․ Ֆրէնկեան, Ալֆորվիլի Հոգաբարձութիւն, Առնուվիլի Հոգաբարձութիւն, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Օ․ Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Տ․ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Ա․ Ապրիլեան, Տ․ Ն․ Տէր – Թոմայեան, Տէր եւ Տիկին Պ․ Խաչատուրեան, Տիկին Ս․ Գույումճեան, Պետրոսեան ընտանիք, Թրիքօ Րաֆֆի, Տէր եւ Տիկին Զ․ Մաթոսեան, Պզտիկեան ընտանիք 1000-ական ֆրանք, Տիկին Տոմանեան, Աբելեան ընտանիք 700-ական, Տիկին Իսկուհի Սէֆէրեան, Յովհաննէսեան ընտանիք 600-ական ֆրանք, Տիկին Մ․ Փեյլան, Տէր եւ Տիկին Ժ․ Փափազեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Ա․ Թորիկեան, Պր․ Մ․ Մարթայեան, Օր․ Ժ․ եւ Վ․ Տուրիկեան, Տէր եւ Տիկին Գ․ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժ․ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ս․ Վարդապետեան, Տիկին Սիմոնեան, Ալեքսանեան ընտանիք, Ոմն, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Կ․ Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Հ․ Սիրատակ, Տէր եւ Տիկին Յ․ Քապայեան, Տէր եւ Տիկին Յ․ Զիլեան, Տէր եւ Տիկին Թ․ Սայէղ, Տէր եւ Տիկին Յ․ Քասարճեան, Տէր եւ Տիկին Ա․ Մազմանեան, Տէր եւ Տիկին Գ․ Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Ն․ Սայրիմ, Էլմայեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ա․ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Լ․ Ժամկոչեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Գ․ Բարեկամեան, Տարօն Մշակութային Միութիւն, Պր․ Գ․ Գարաթէփէ, Տիկին Ժ․ Տօնիկեան 500-ական Ֆր․։

(Շար․)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15-ին

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հայաստանի

«ՈԶՆԻՆԵՐ»Ը

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
91·50·15·09 թիւին

★

Dimanche 31 Janvier à 15 heures

SPECTACLE
DE COMEDIE MUSICALE
ET SATIRIQUE

LES HERISSONS

d'Arménie

VOZNI SHOW

— CAFE THEATRE —

P.A.F. 100 F.

Retenez vos places et tables en téléphonant à la M.A.J.C. :
91. 50. 15. 09

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

JOURNÉE CROIX BLEUE

PORTE OUVERTE
CONFERENCE
DEBAT

Dimanche 7 Février à 15 heures

Salle Communautaire arménienne
7, rue Bernard Palissy - 42000 St-Etienne

Avec la présence et la participation de :
HELENE MERDJANIAN
Présidente de la C.B.A.F.

●

Projection d'un film

●

Un cocktail clôturera cette journée

— ENTREE LIBRE —

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M. C. A. reçoit
le compositeur
KHATCHADOUR AVEDISSIAN
d'Arménie

le Vendredi 5 Février à 20h45 précises

Présentation - Intervention Débat

suivi d'un

RECITAL

avec la participation de l'orchestre de l'Ensemble arménien *NAVASART*

— Entrée libre —

9, rue Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

SOIREE "JEUNES"

à l'ECOLE TEBROTZASSERE

animée par « *D I S C O N I G H T* »

le Samedi 6 Février à partir de 21h30

Salle des Fêtes de l'Ecole
TEBROTZASSERE
1, Bd. du Nord, 93340 LE RAINCY

—Entrée : 100 F.—
—*Boisson non alcoolisée à volonté*—

Renseignements au 43 81 01 72

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
1993-Ի
ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Լոյս տեսած է Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ 1993-ի օրացոյց – տօնացոյցը։

Գրքոյկի մը ձեւով ներկայացող այս օրացոյցը կը պարունակէ, տօներու թուականներու կողքին, կրօնական այլազան ծանօթութիւններ, Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան բոլոր եկեղեցիներու, նուիրապետական չորս Աթոռներու, Սփիւռքի Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարաններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ շրջակայի հայկական դպրոցներու, մշակութային կեդրոններու, հաստատութիւններու, միութիւններու, թերթերու եւ ձայնասփիւռի հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը։

Շքեղ տպագրութեամբ այս օրացոյց – տօնացոյցը ունենալ փափաքողներուն կը թելադրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ հեռաձայնելով՝
43 – 59 – 67 – 03

Թիւին կամ հետեւեալ հասցէին․ –
Eglise Arménienne
15, rue Jean-Goujon
75008 PARIS

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

«Գ․ ԿԻՐԱԿԻ, ՅԵՏ ԾՆՆԴԵԱՆ»։ Բարեկենդան Առաջաւորաց Պահոց։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-ին։

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ․ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ․ ՃԵՐԷՃԵԱՆ

Հոգեհանգիստ տեղի պիտի ունենայ ժամը 11·45-ին։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոն – Վիլէօրպանի «Արաքս» մասնաճիւղը ժողով պիտի գումարէ Շաբաթ, Յունուար 30, ժամը 15-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։

Կարեւոր օրակարգ․ –

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է։

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՓԱՐԻԶ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն
Յ Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ
ի պատիւ
պոլսահայ բանաստեղծ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ

(Հ․ Ուզունեան Գրական մրցանակին արժանացած ըլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ․ Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը, որուն գործը կը ներկայացնեն
ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիթրոյթէն)
(հայերէն)
եւ ՄԱՐԿ․ ՆՇԱՆԵԱՆ
(ֆրանսերէն)

– Մուտքը ազատ է –

EXPOSITION

HAGOP P.

PEINTURES

du 28 Janvier au 18 Février
Vernissage le 28 Janvier à 19 heures

ouvert du lundi au vendredi
de 14h à 20h et le Samedi de 14h à 17h

—*ESPACE 31*—

31, Bd. Gambetta, 92130 Issy-les-Mlnx.
Tél. : 40 93 44 50

MCA Villeurbanne

Les heures d'ouverture et de fermeture de la *Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne* sont :
— 10h / 12h — 14h / 20h
Du Mardi au Samedi inclus
N° de téléphone :

Foyer	78 94 37 36
Bureau	78 93 57 43

Permanence : Anaïd Ghendjian.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզներուն մէջ

ՅՈՒՆԻՍ 13-ԻՆ

ՎԻՐԻՊԱԿ․ –

«Յառաջ»ի Յունուար 27, Չորեքշաբթի օրուան թիւին, Բ․ էջ «Տագնապ» յօդուածին Ա․ սիւնակի Բ․ պարբերութեան երկրորդ տողը կարդալ՝ «եւ ՈՐԱԿԱՒՈՐՈՂ բառերու, որոնք» եւ Բ․ սիւնակի, Բ․ պարբերութեան 4-րդ տողը կարդալ՝ «…մը կ'առնուի դէպի ՎԵՐԱՅԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SPECTACLE DE NOEL

de

L'ECOLE ARMENIENNE

Dimanche 31 Janvier à 15h précises

Théâtre Municipal de Vienne

avec la participation de
la troupe de danse « *G O R I S* » *de Vienne*

et du *Père Noël*

— Entrée gratuite —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ։

Տէր եւ Տիկին Շահինեան 2000, Տէր եւ Տիկին Գուսեան 1000, Պ․ Մատոյեան 5000, Պ․ Լեւոն Փափազեան 1500, Տէր եւ Տիկին Մխիթարեան 500, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Գասար 300, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Թովմասեան 500, Տիկին Տէր - Գրիգորեան 500, Օր․ Մառի Ապունեան 5000, Պր․ Գաբրիէլ Ապունեան 1000, Պր․ Զատէեան 200, Օր․ Լիւսէթ Նալպանտեան 1000, Տիկին Սարգիս Գէշիշեան 500, Տիկին Վանուհի Օհանեան 500, Տիկին Մառի Նալպանտեան 500, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պասմաճեան 500, Պր․ Շառլ Նալպանտեան 2000, Տիկին Շապրիկեան 50, Տէր եւ Տիկին Անանիկ Անանեան 300, Տիկին Աննա Աւետիսեան 300, Տիկին Մառլէն Փափազեան 1000, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան 250, Պր․ Բլօտ Զալիհեան 200, Պր․ Սարգիս Մելիքեան 100, Պր․ Յարութիւն Գէշեան 100, Պր․ Կիւլպենկ Զաթալեան 1500 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Սահակեան 100 Ֆր․։

(Շար․)

Gagnez
UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES
(valeur 40.000 F)

à la **GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris**

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30-31
SAMEDI-DIMANCHE
30-31 JANVIER
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17.985 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.985

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԷՆ ԴԷՊԻ ՆԵՐՀԱՅԿԱԿԱՆԸ

«Ֆիկարօ»ի Յունուար 28-ի «Պաշարուած Հայաստանը» գրութիւնը երկրին տագնապալի վիճակը պարզելէ պատ, ներհայկական խորհրդածութեան երկու տեղեկութիւն ունի. առաջինը կը մեկնի «Գթութեան» ու Աղէտի գօտիի յանձնախումբի նախագահ Խաչիկ Ստամպոլցեանի ամբաստանութենէն որ կ'ուղղուի Արեւմուտքի անտարբերութեան. երկրորդը՝ պատուելի Լեւոնեանի ցաւի ու ցասումի արտայայտութենէն որուն լռելեայն հասցէն է Հայաստանի իշխանութիւնը: Ան կ'ըսէ թէ տարուած օժանդակութենէն կարեւոր բաժին մը թալանողներու տալէ ետք միայն կրցած են մնացեալը հասցնել սովէն ու ցուրտէն տառապողներու:

Առաջին ամբաստանութեան մէջ «Արեւմուտք» որակումը եթէ կը նշանակէ միայն շարք մը պետութիւններ, առանց հայկական Սփիւռքին եւս նկատառման, ուշադրութիւն դարձնելու արժանի ոչինչ ունի. Հայաստանը չափանիշ չէ անկէ յուսալի քաղաքական քայլերու դէմ այդ ճակատին սահմանափակութեան. այդ գործին համար կան Պոնիան, Քիւրտերը, եւայլն, եւայլն:

Իսկ եթէ ուղղուած ամբաստանութենէն բաժին հանենք նաեւ Սփիւռքին, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի նիւթական հետաքրքրութեան, կրնայ իրաւացի բաժին մը պարփակել Խաչիկ Ստամպոլցեանի դատնութիւնը. ճիշդ է որ Սփիւռքը նիւթական իր կարողականութեան համեմատութեամբ համեստ, շատ համեստ օժանդակութիւն մը բերաւ հայրենարնակ իր միւս կէսին: Այսուհանդերձ, այս հաստատումը ոչինչ կը նշանակէ առանձին, այնքան ատեն որ չի քեղեցուիր Հայաստան - Սփիւռք երկճիւղ իրականութեան մէջ: Իսկ ատիկա կը պահանջէ դառնալ նաեւ «ինչո՞ւ»ներու, «ի՞նչպէս»ներու հանդրուանին: Ու հոն Սփիւռքը առանձին չէ ամբաստանեալի աթոռին վրայ:

Երկրաշարժին առթիւ կատարուած օժանդակութեան ճակատագիրը դժգոհներու առաջին չերտը ստեղծեց գրեթէ ամէն անկիւն, նոյնիսկ երբ խօր լռութիւններով ջանքը կայ պարտկելու այդ դժգոհութիւնը: Ու ամէն դժգոհ ունի իր պատճառաբանութիւնը. տրուածին մէկ մասը հայաստանեանէն շատ տարբեր գրպաններ հանդրուանած է, ուրիշ մաս մը ծառայած է աղէտեալին երդիք հայթայթելէ շատ տարբեր գործերու եւայլն: Կարելի՛ է երկարել շարքը:

Օժանդակելու տրամադրութիւնը այսպէսով առաջին քայլէն ջլատուած ըՍփիւռք մը բնական էր որ յոյսը կապէր Հայաստանի իշխանութիւններուն, տեղական ծուռութիւններու սրբագրութիւնը հոնկէ յուսալով: Սպասումին ոգեւորութեան երանգ մըն ալ միացաւ, յատկապէս երբ յայտարարուեցաւ պետական հիմնադրամի մը հաստատումը:

Այս հանդրուանէն ետք, այլեւս կարելի չէր Սփիւռքը այպանել անտարբերութեան կամ թերացումի յանցանքով. այսօր ո՞վ է յանցաւորը, երբ նկատի առած մեր հրջանակը, կը տեսնենք թէ ամիսներէ ի վեր ոչ իսկ կեդրոնական մարմին մը կազմուած է, ճգնաժամէն ելքի ձեռք երկարելու համար Հայաստանի ժողովուրդին: Չէ՞ որ այս կենսական գործին կազմակերպութեան համար Հայաստանէն է որ նշանակուեցան երկու անձնաւորութիւններ. սակայն այդ նշանակումին ընթացքին արդեօ՞ք մտածուեցաւ նպատակին իրագործումի կարելիութեան մասին եւս. Նշանակող մարմինը հետաքրքրուեցա՞ւ թէ երկու յայտնի այդ անուններ իրականութեան մէջ օրգանիք ոչ մէկ կապ ունէին դաշտին հետ: Անոնցմէ մէկը, ճիշդ է որ լայնօրէն մասնակից էր օժանդակութեան գործին, բայց պետական հիմնադրամի նախաձեռնարկ ըլլալէ շատ տարբեր ձեւով. ի՞նչ իմաստ կրնար ունենալ իրեն համար գործունէութեան յարմարագոյն ձեւը ընտրած մէկը բեռնաւորել կրկնակի պատասխանատուութիւնով մը: Իսկ երկրորդ անձնաւորութիւնը, արդէն բաւական ժամանակէ ի վեր յայտնի էր թէ հայկականին հետ կապ կը պահէր առաւելաբար ծափերու, լուսարձակներու, շողշողուն պատուանդաններու միջոցով:

Ինչ կը վերաբերի երկրորդ կէտին, երբ մանաւանդ այնքան զուսպ ու սակաւախօս մէկն է որ կ'ընէ ծանրակշիռ մատնանշումը ու ատիկա տեղ կը գտնէ արեւմտեան մամուլին մէջ, այլեւս կը դողուին փախուստի բոլոր դռները: Պատուելի Լեւոնեանի խօսքերով գծուածը, Հայաստանեան խճանկարէն դուրս ցոլացած յաճախակի պատկերն է այսօր. ան կազմուած է ամէն տեսակի օժանդակութիւն թիրախ առած թալանի, շահագիտութեան սանձարձակ գործունէութեան մը արձագանգներով:

Այս հանդրուանին, այլեւս խղճալի է լռելու, անգիտանալու յամառութիւնը ու ծիծաղելի՝ ստեղծուած կացութեան հեղինակները «ճարպիկ գործի մարդ» կամ «աչքը բաց առեւտրական» որակելու ջանքերը: Որքա՜ն հաւատք ու վստահութիւն պիտի ներշնչուէր եթէ ամբաստանութեան նախորդէր անկեղծ մտահոգութեան մը փաստը. օրինակ, եթէ Խաչիկ Ստամպոլցեան բացատրէր թէ ի՞նչ եղած է այն մեծաքանակ դեղօրայքը որ վերջին տարիներուն ղրկուեցաւ Հայաստան, եթէ խսկապէս այսօր դեղօրայքի պահանջք կայ երկրին մէջ: Կամ մէկը պատասխանէր վերջապէս թէ ո՛ւր եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ կը գտնուի Արտաքին առեւտուրի նախկին նախարար Եսայի Ստեփանեանը...:

Անկասկա՛ծ ներսի, բայց նաե՛ւ դուրսի բազմութիւնները ծարաւը ունին Հայաստանի ուրի՛շ պատկեր մը տեսնելու. Հայաստանի մը որուն մանաւանդ Ապահովութեան, Ներքին Գործերու, Արդարութեան ու իշխանութեան միւս աթոռները չնորհաբաշխ դիրքեր չըլլան միայն ու դանոնք գրաւողները գործնապէս ցոյց տան գիտակցութիւնը թէ մեր բոլոր դժբախտութիւնները եւ ուրախութիւնները կը մեկնին 30 հազար քառ. քմ.ին ու անոր վրայի 3,5 միլիոնին մտահոգութենէն:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՁԻ ՅՈՅՍԸ

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Աւարտած է Մարնէուլիի շրջանին մէջ ազրպէջանական խափանարարական արարքի մը հետեւանքով պայթած կազատարը օժանդակ խողովակաշարով մը փոխանակելու աշխատանքը: Յոյս կար որ չարաթավերջին արդէն, այս նոր, առժամեայ միջոցով կազ հասնէր Հայաստան: Փոքր մխիթարութիւն մը կուտար նաեւ այն լուրը թէ օդը կը շարունակէ տաքնալ ու Յունուար 29-ի կէսօրին 3 աստիճան էր ջերմութիւնը Երեւանի մէջ, հակառակ անոր որ գիշերը առատօրէն ձիւնած էր:

Սահմանները եւ Ղարաբաղը համեմատաբար հանդարտ էին ու զինեալ կարեւոր գործողութիւն չէր արձանագրուած:

Խորհրդարանը նիստ գումարած էր Յունուար 28-ին եւ 29-ին. առաջին օրը փոխվարչապետն ու Ֆինանսներու նախարարը պատասխանած են ուղղուած հարցումներու. Ուրբաթ առաւօտեան նիստին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, կարելի չէր եղած շարունակել աշխատանքը:

28-ին: Այս առթիւ Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Մանուկեան դիմելով անոր ղեկավարներուն եւ ազատամարտիկներուն, արտայայտուած է գնահատանքի խօսքերով եւ շնորհակալութիւն յայտնած:

Կառավարական որոշումով, Փետրուար 1-էն հացին քիլօն կը վաճառուի 45 ռուբլիի, նախկին 30 ռուբլիի փոխարէն: Բնական կազին գինը կը բարձրանայ 10 անգամ, ջուրինը՝ 6: Յաւելում կը կրեն նաեւ հեռաձայնի եւ գնացքի ճամբորդութեանց սակերը:

ԱԶԳ. ԲԱՆԱԿԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայաստանի Ազգային Բանակի ստեղծման առաջին տարին լրացած է Յունուար

Երկիրը մատնուած ճգնաժամէն հանելու ջանքերը կը կեդրոնանան արտաքին օժանդակութիւն ստանալու եւ զայն տեղ հասցնելու կարելիութիւններու վրայ: Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, ֆրանսական օժանդակութեան օդանաւը 40 թոն ապրանքով մեկնած էր Յունուար 28-ին: Նոյն երեկոյին հեռատեսիլի Ա. կայանը անդրադարձաւ այդ մեկնումին, տեղ տալով նախարար Պ. Քուշնէրի եւ Հ. Վէրնէօյի արտայայտութիւններուն: Երկուքն ալ կը շեշտէին օժանդակութեան անհրաժեշտութիւնը, յատկապէս կանգ առնելով մանուկներու մատնուած տագնապալի կացութեան վրայ, ցուրտին ու սնունդի պակասին պատճառով:

Միւս կողմէ Հայաստանի Նախագահին խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան ու Նախագահի անձնական ներկայացուցիչ Դ. Շահնազարեան նոյն օրը մեկնած էին Թուրքիա, վարչապետ Տէմիրէլի հետ տեսակցութեան մը հեռանկարով: Պիտի քննարկուէին Հայաստանին հացահատիկ, ելեկտրականութիւն ղրկելու հնարաւորութեան վերաբերող հարցեր, ինչպէս նաեւ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի շրջանակին մէջ ղարաբաղեան հարցին խաղաղ լուծում մը գտնելու խնդիրը:

Թուրք մամուլէն «Հիւրրիյէթ» (Յունուար 29) կ'անդրադառնար Հայաստանի կատարուած ու կատարուելիք օժանդակութեան, ըսելով թէ այդ ընթացքին Թուրքիա կարեւոր խաղաքարտ մը կորսնցուցած է թէ՛ Հայաստանի հետ եւ թէ միջազգային յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ իր կարեւորութիւնը շեշտելու, քանի որ մերժած է իր տարածքէն անցք տալ Հայաստանի օժանդակութեան: Դէտերու կարծիքով ատիկա կը նշանակէ թէ Անգարա քաղաքական հեռատեսութիւն չունի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(Յունուար 29)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՀՈԳԵՎԱՐՔԸ

Փարիզի քաղաքապետ Ժաք Շիրաքի խորհրդական Փիէռ Լըլուշ Հայաստանէն վերադարձին կը գրէ թէ մեկնումի պահուն իրեն համար այդ ճամբորդութիւնը դիւանագիտական ընթացիկ առաքելութիւն մըն էր. ինք խորհրդանշական կերպով Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի պիտի յանձնէր Փարիզի Հայաստանի դեսպանատան բանալին, 300 քկր. բժշկական գործիքներ, ինչպէս նաեւ փոխանցէր Ժաք Շիրաքի զօրակցութեան գիրը:

Սակայն ոտք կոխելով սառած օդակայան մը որ հազիւ լուսաւորուած է, կ'ըմբռնէ թէ ինչո՛ւ հայկական իշխանութիւնները այնքան պնդած էին այս ճամբորդութեան վրայ:

«Հայաստանն այսօր Սարայեւոն է առանց ռումբերուն» կը գրէ ան, կացութիւնը բացատրելով ազրպէջանական քառամեայ շրջափակումով: «Ադրբեջան զինուորական գերակշիռ դիրքին շնորհիւ «ցեղային մաքրագործում»ի պատերազմ կը մղէ Ղարաբաղի մէջ» ըսելէ ետք Փիէռ Լըլուշ կը նկարագրէ Երեւանի անմխիթար ծանօթ կացութիւնը ուր ցուրտը (պանդոկի սենեակները, ինչպէս Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի աշխատավայրը զերոյէն վար 10 աստիճան) մղձաւանջի վերածուած է: Բնակչութեան 90%-ը օրական 250 կրամ հացով կ'ապրի որուն համար 4 - 8 ժամ հերթ պէտք է սպասէ ձիւնին մէջ:

Թուրքիա որ արտաքին աշխարհին միակ դուռը կը նկատուի Հայաստանի համար, հակառակ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի զիջումներուն Ղարաբաղի հարցին մէջ, փակած է սահմանները ու միայն Եւրոպայի Հասարակապետութենէն տրամադրուած ցորենին Հայաստան մուտքը կ'արտօնէ. այլ խօսքով՝ «Անգարա կը գոհանայ Հայաստանի տրամադրելով հազիւ վերապրելու համար նուազագոյնը»:

Ապա Փիէռ Լըլուշ կ'անդրադառնայ աշխարհագրական աննպաստ դիրքին, առաջին անկախութեան շրջանին, իրանեւթրքական մրցակցութեան ճիրաններուն մէջ գտնուելու երեւոյթին: Ան կը յիշէ նաեւ Թուրքիոյ վարչապետ Տէմիրէլի արտայայտութիւնը թէ՝ «3,5 միլիոն Հայերը ցեղային խոչընդոտ մը կը կազմեն մեծ Թուրքիոյ մը մէջտեղը որ պիտի տարածուէր Պալքաններէն մինչեւ չինական պարիսպը»:

Յիշելէ ետք 1920-ական թուականներէն Ֆրանսա հաստատուած հայ գաղութի մը ներկայութիւնը որուն թիւը 400 հազար կը նկատէ այսօր, Ֆրանսացի դիւանագէտը կը գրէ. -- «Հայաստանը պէտք է ֆրանսական յառաջիկայ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան համար «մարդասիրական» (բառին ազնուագոյն, եւ ոչ թէ լրասփիւռային իմաստով) առաջնահերթ պարագայ նկատուի»:

Փիէռ Լըլուշ հարկաւոր կը նկատէ յատկապէս.

Ա -- Ճնշում բանեցնել Թուրքիոյ վրայ որպէսզի շրջափակումին վերջ տրուի: Խականն է ատիկա եւ Անգարայի հանդէպ բարեկամական խելացի քաղաքականութեան մը ծիրին մէջ կարելի է տեղաւորել:

Բ -- Շարժման մղել Եւրոպայի Հասարակապետութիւնը որ սնունդէն, դեղօրայքի անմիջական օժանդակութեան մը ընթացք տայ:

Գ -- Երկրին բարգաւաճման հոլովոյթին մէջ զարգացնել փոխադարձ գործակցութեան քայլեր. ուժանիւթի հարցէն մինչեւ Սահմանադրութեան պատրաստու-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ» ՄՏՔԵՐ

Ապրելով վայրի մը մէջ ուր Հայերը աւելի զբաղած են իրենց աւազէ դղեակներով քան ուրոյն ներկայութիւն մը ըլլալու աշխատանքով, ուր Հայերու վերաբերեալ հրատարակչական որեւէ նախաձեռնութիւն curiosité մըն է (այս հանգրուանին, որակի մասին խօսիլը պերճանք մըն է. ինչպէս կը սիրէ ըսել բարեկամ մը՝ «գոյութիւն ունենալու արժանիքը ունին»), նախանձով կը հետեւիմ Ֆրանսայի ու Ամերիկայի մէջ իրագործուող հրատարակութիւններուն՝ Հայերու թէ ոչ – Հայերու կողմէ: Կը սպասի՞ն, չէ՞ն սպասեր. ատիկա երկրորդական է, խորքին մէջ, եթէ հրապարակի վրայ ներկայ ես, ուրեմն դիրքդ կ'ամրանայ: Իսկ մենք այսօր ամուր դիրքերու կարիքը ունինք:

Մտաւորական դաշտի վրայ յատկապէս:

Որպէսզի ազատինք խեղճ ու կրակ pathétique (չչփոթենք ողբերգութեան հետ. մեղմէ քանի՞ հոգի – ծուռ նստինք, շիտակ խօսինք – Հայաստանի ու Արցախի իրադարձութիւնները կ'ապրի մեր մէջ ո՛չ՝ մակերեսին) մեր կեցուածքէն, որ ոչ ոք կը հրապուրէ (Կրամշին ըսած է 1916–ին, Զարեանը՝ 1932–ին. մէկը լսա՞ծ է):

Ձեռքս անցաւ վերջերս «անհանգիստ» ժողովածու մը, «l'Intranquille» ի առաջին հատորը, շուրջ 400 էջ: Ըսուեցաւ ինծի, թէ բառը Ֆրանսերէնի մէջ գոյութիւն չունի. քանի որ այդպէս է (ըստ ղին հմտութեան մասին կասկածելու պատճառ չունիմ), այդ ալ նշանակութիւն մը ունի: Այսինքն, «l'Intranquille» կը խօսի չգոյութենէն, լուսանցքէն. կը ծառանայ պետութեան կողմէ անհատի ճզմումին դէմ, ինչպէս իր ներածական յօդուածին մէջ կը բացատրէ խմբագիրը՝ Ֆիլիփ Պուչըրօ: Այս ընդդիմութիւնը պրոշիւրային նկարագիր մը չունի, այլ՝ իմացական, ակադեմական: (Կ'ուզէ՞ք տեղ հասնիլ այս աշխարհի վրայ. խօսեցէ՛ք բանականութեան եւ ո՛չ՝ զգացականութեան, առարկայօրէն, ո՛չ՝ կողմնակալ կերպով. ականջը խօսի մեր այն հեղինակներուն ու կազմակերպութիւններուն, որոնք Ղարաբաղի մասին կրնան գիրք հասցէագրել օտար ընթերցողին, առանց պահ մը իսկ մտածելու իրենց մատուցած խեղճութեան մասին. ափսո՛ս թուղթին):

«l'Intranquille» կը հրատարակուի որպէս «տարկութեան քննադատութեան ազատ նպաստ մը»: Այդ ծիրին մէջ, հրատարակուած են ուկրանացի Տանիլօ Շումուկի յուշերը՝ Կուլակի մէջ իր ապրած տարիներուն ու գլխաւորած ապստամբութիւններուն, եւ երեք հեղինակներու (Մարթին Կիյոմ, Պ. եւ Ռ. Պոլպէօշ) ուսումնասիրութիւնը՝ Ջերնոբիլի աղէտէն ետք վիճակին ու խակական հետեւանքներուն մասին:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՈՂՋԱԿԷԶԸ ԵԶԱԿԻ ՉԷ

Պիտի կեդրոնանամ երկու յօդուածներու վրայ, որոնք անկասկած ժողովածուի «ծանր հրետանի»ն ալ կը կազմեն: «Հին» հարցեր կը շօշափուին, բայց ո՛չ՝ «հինցած» ուղիներով:

Մարկ. Նշանեանի «Զոհագործութեան կայսրութիւնը» (էջ՝ 61 – 115) կը փակէ (անշուշտ, երբ Մ. Ն.ի մասին է խօսքը, «կը փակէ»ն պայմանական է) նիւթ մը. Յակոբ Օշականի «արդիական սկզբունք»ի հարցը: Եթէ չեմ սխալիր, առաջին անդրադարձը «Բագին»ի էջերէն եղած էր («Վէպը եւ արդիական սկզբունքը», Յունուար, 1983). խմբագրութիւնը կը խոստանար հրատարակել երկրորդ մասը «մեր յառաջիկայ թիւերէն մէկուն մէջ»: Այդ թիւը չգտնուեցաւ, ըստ երեւոյթին, եւ այդ նիւթը ճիշդ 10 տարիէ ի վեր «աւելի հիւրընկալ էջերու» (հեղինակի մէկ ծանօթագրութիւնն է) կը սպասէ: Նիւթը ֆրանսերէն արծարծուեցաւ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ (Յուլիս, 1990), «վերաշարադրուեցաւ» «Լը Մոնտ»ի մէջ (1991, Յունուար 4) եւ հիմա կը յանգի իր աւարտին:

Կիզակէտը Օշականը չէ հոս. անկէ մեկնելով, Նշանեան կը վիճարկէ Աղէտի պատմա – քաղաքական մեկնաբանութիւնները եւ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ հրէական Ողջակէզի եզակիութեան «ամենակալ» դրոյթը:

Այդ մեկնաբանութիւնները Հայկական Ցեղասպանութիւնը կ'ընկալեն որպէս Թուրք ազգայնականութեան արդիւնք (Իվ Թերնոն, Ժեռար Շալեան), ազգայնականութիւններու պարթօնքի հետեւանք (Թէօտոր Ատորնօ), Թուրք եւ հայ ազգայնականութեան բախումի եզրայանգում (Պերնըրտ Լուիս), հողային յափշտակում (Իվ Թերնոն). կուտամ միայն Նշանեանի մէջբերած հեղինակները: Մասնակի քննադատութիւն մը փորձած են Ժիրայր Լիպարիտեան եւ, աւելի խոր կերպով, Ռոպըրթ Մելսըն:

Մարկ. Նշանեան կը նշէ այս բոլոր դիրքորոշումներուն անբաւարարութիւնը հասկնալու համար, որ կայսրութիւն մը հիմնուած է զոհագործական համակարգի մը վրայ: Երբ համակարգը ճգնաժամի մէջ կը մտնէ, անպարագրկելի բռնութիւնը (violence sans mesure) երեւան կուգայ ջնջելու համար համակարգն ու անոր ենթակայ ժողովուրդները, անցնելու կայսրութենէ դէպի պետութիւն, այսինքն, արդիականացում: Կը ջնջուի նաեւ տարբերութիւնը, տարբերութեան իրաւունքը, եթէ հետեւինք Անտրէ Կլիւքսմանի մէջբերումին:

«Ինչ որ չի փոխուիր պետութեան պաշտամունքն է: Երիտ Թուրքերը՝ աշխարհական, ազգայնական, ժողովրդավար, կ'ուզէին արդիական պետութիւն մը կառուցանել հին Օսմանեան կայսրութեան աւերակներուն վրայ: (...) Հայերը մըշակութային (...) կրօնական եւ տընտեսական (...) ուժով ձուլման ենթակայ չէին: Իրենց սոսկական ներկայութիւնը անթափանց շրջան մը կ'ըլլար բարձր վերահսկողութեան թափանցիկ միջոցին մէջ»: Բարձր վերահսկողութիւն, այսինքն, պետութիւնը:

Հասկնալի է, որ Հայ Դատի հողային երեսակը յառաջ բերած ըլլայ հողերու յափշտակումի վարկածը: Իսկ ազգայնականութիւնը: Իթթիհատի կազմի քննարկումը ցոյց կուտայ, որ «մաքուր» Թուրքերէ բաղկացած չէր միայն: Հետեւաբար, ինչպէս կրօնական, այնպէս ալ ազգային զգացումները շահագործուած ու հրահրուած են Երիտ Թուրքերու կողմէ: Հայկական Ցեղասպանութիւնը կ'իրագործուէր վերնազգային (supranational) շահերէ առաջնորդուած խմբակի մը ծրագրումով. ազգէն վեր, հետեւաբար՝ պետական:

Ամէն պարագայի, հաշուի առնենք որ դեռ 1876 – 77–ին մեծ վեզիր Քէամիլ Փաշա կը խօսէր Հայերը բնաջնջելու մասին՝ Եւրոպայի միջամտութեան կռուան չտալու համար: Կայսրութիւնը պէտք չէ անդամահատուէր. Հայերը մաքրելով, միատարր պետութիւն մը կ'ըլլար (Սերպերու «ethnic cleaning»ը տարբեր բան մը չէ. Եուկոսլաւիան փոքր կայսրութիւն մըն էր, Սերպիան՝ պետութիւն դառնալ յաւակնող միաւոր մը):

Ո՞ւր է Ողջակէզի եզակիութեան հետ կապը: Անոր Եզակիութիւնը արդէն հարցականի տակ դրած է Վահագն Տատըրեան: Նշանեան կ'ընտրէ այլ դիտանկիւն մը:

Ողջակէզի բոլոր մեկնաբանները կը շեշտեն դէպքին ոչ – գաղափարախօսական մեկնակէտը (Փիլիփ Լաքու – Լապարթ), ոչ – շահադիտական բնոյթը (Հաննա Արենտ): Մ. Նշանեան կը հերքէ երկուքն ալ: Ցեղասպանութիւնը ազգայնականութեան ծնունդ չէ, իսկ հայկական հողերը արդէն կայսրութեան կը պատկանէին («Հայերը պիտի անջատուէին» լոկ թըրքական պատրուակ է, քանի հայկական կուսակցութիւնները մինչեւ 1919 բարենորոգումներու կամ - ծրագրային միայն - ինքնավարութեան մասին կը խօսէին): Հետեւաբար, Ողջակէզը կը կորսնցնէ իր Եզակիութիւնը:

Փորձելով այս խտացումը, պիտի ուզէի նաեւ ընդգծել, որ այս անկիւնադարձային ուսումնասիրութեամբ Ցեղասպանութեան մեր ընթացիկ պատկերացումը կը փոխուի: Կը դառնայ բացառաբար «մարդկութեան դէմ ոճիր մը», հողային հարցերէն ու վնասուց հատուցումներէն շատ աւելի վեր, եւ այդ իսկ պատճառով շատ աւելի ազդեցիկ: Կը տիեզերականացուի (universalisé), մերժելով դառնալ Սփիւռքի քաղաքական ճարտասանութեան գործիքը:

ՔԵՄԱԼԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՉԷՐ

Համիտ Պոզարսլանի յօդուածը՝ «"Պատմութեան Թրքական Տեսութեան" շուրջ» (էջ՝ 119 – 150), նախաբանն է Թուրք քաղաքագէտի մը՝ Իսմայիլ Պեշիկճիի ֆրանսերէն հրատարակելի գիրքին («Պատմութեան Թրքական Տեսութիւնը եւ Քրդական Հարցը»), որուն բնագիրը լոյս տեսած է 1977–ին: Պեշիկճիի գիրքերը հիմնական մէկ նիւթ ունին. Քեմալականութիւնը: Այդ իսկ պատճառով, աւելի քան քսան տարիներէ ի վեր Թրքական բանտերու «հիւրն» է (1971 – 74, 1979 – 81, 1981 – 89, 1991 – ...):

Պոզարսլանի նիւթը յայտնի է հայ ընթերցողին. 30–ական թուականներու բակերը Քեմալ Աթաթիւրքի կողմէ հաստատուած պաշտօնական այն տեսութիւնը, ըստ որուն Թուրքերը մարդկութեան ու քաղաքակրթութեան ակունքն են: Հեղինակները ընդհանրապէս գոհացած են մէջբերելով Երիտթրքական ու քեմալական շրջանէն նմոյշներ, «ազգայնական» տրամադրութիւններու գոյութիւնը ընդունելով: Ներկայ յօդուածը շատ աւելի անդին կ'երթայ:

Հեղինակին համաձայն, Իթթիհատը կոչուած էր ստեղծելու Թուրք ազգը, որ մինչ այդ գոյութիւն չունէր, պետութեան ընդմէջէն, 1909 – 18–ին, օսմանականութիւնը կը մեռնի. կարգը իսլամինն է, բայց նախ այդ նոյն Իսլամը կը մահմետականացնէ Թուրքիան, բնաջնջելով ու վտարելով Հայեր եւ Յոյներ: Կը կերտուի միատարր Թուրք պետութիւնը. այսպէսով, ճամբայ կը բացուի աշխարհականացումին, որ է արեւմտականացում ու արդիականացում:

Ինչպէս կը նկատէ ընթերցողը, Պոզարսլան կը յանգի Նշանեանի նոյն տեսակէտին, արդիականացումը (կայսրութենէ դէպի պետութիւն անցումը) տեղի կ'ունենայ բնաջնջումի գործողութեամբ:

Քանի որ քեմալական պետութիւնը ընկերային եւ տեսական առումով շատ փխրուն էր, կը փորձուի անոր ուժեղացումը միացնելով կուսակցութիւն եւ պետութիւն, ինչպէս եւ ազգային ներկայացուցչութիւնը փոխանցելով պետութեան: «Արդիական», «արեւմտականացած» եւ «ժողովրդավար» Թուրքիան 20-րդ դարու ամբողջատիրութեանց ուղիէն կը քալէ:

Թրքական հայրենիքը այլեւս Կեդրոնական Ասիան չէ, այլ՝ Անատոլիան: Հաստատելու համար այս «իրողութիւնը», ահա յուշարձակումի փորձը, պատմութեան վերա-գրումը: Ասկէ, ուրեմն, կը ծագին մեր ակնարկած տեսութիւնները: Ասկէ, նաեւ, քրտերէնի արգիլումը - մինչեւ 1991–, որովհետեւ «Քիւրտ աւատատիրութեան» կողմէ պարտադրուած էր... «Թուրք» (իմա՛ Քիւրտ) շինականներուն վրայ:

Ինչպէս որեւէ ամբողջատիրութեան պարագային, միայն գրաքննութիւնը եւ մտաւորական ճնշումը կրնային «մարսել» դարձնել այս բոլորը: Բայց, յամենայնդէպս, Պոզարսլանի համաձայն, Թրքական ազգ – պետութիւնը ոչ եւս է առնուազն Քեմալական ընտրանիի ծրագրած ձեւով: Բոլոր պետական հարուածները ձախողած են նախկին իրավիճակը վերականգնելու իրենց փորձին մէջ. բազմակուսակցականութիւնը, ինչպէս եւ այլ պատճառներ, արգելք եղած են:

Պատմութեան Թրքական տեսակէտի երկու մեկնաբանութիւնները նոյնպէս ձախողած են: Առաջինը՝ համարկողական (integrationiste), Թրքականութիւնը պարտադիր կը նկատէր, երկրորդը՝ բացառական (exclusionniste), զայն կը վերապահէր «արիւնով» Թուրքերուն: Քիւրտերու առջեւ երկու այլընտրանք կար՝ պարտադրանք կամ բնաջնջում. ո՛չ մէկը յաջողեցաւ: Այսօր, կ'ըսէ Պոզարսլան, հին միլլէթ եզրը կը փրկէ կացութիւնը, բայց անոր երկդիմի նշանակութիւնը («ազգ» եւ «համայնք») ցոյց կուտայ քեմալականութեան ժամանակավրէպումը:

Պեշիկճիի գիրքը այս հարցերը չի շօշափեր, այլ կ'անդրադառնայ Թրքական համալսարաններու ու գիտական հաստատութիւններու խաղացած դերին: Կը քննադատէ նաեւ Թրքական ձախը պետութեան գաղափարախօսութիւնը հասկնալու իր անկարողութեան համար, Պեշիկճի, կը նշէ Պոզարսլան, չի յաջողիր նկատել «տեսութեան» կապը Հայերու եւ Յոյներու ճակատագրին հետ: Գիրքը կը կաղայ վերլուծումներու նեղմտութեան եւ բառապաշարի վիճելիութեամբ:

Կ'արժէ յիշել երկու դրուագային վկայութիւններ: 1966–ին, Թուրք ծայրայեղ աջի գլխաւոր գաղափարախօսներէն մէկը՝ Ն. Աթսըզ, կ'ըսէ. – «Եթէ Քիւրտերը պետութիւն մը ստեղծելու պատրանքին ետեւէն կը վազեն, իրենց ճակատագիրը պիտի ըլլայ երկրի երեսէն ջնջուիլ: Թուրք ցեղը ցոյց տուած է ինչպէ՞ս կրնայ վարուիլ անոնց հետ, որ աչք կը տնկեն հայրենիքի մը վրայ զոր ան ձեռք բերած է արեան եւ անգնահատելի աշխատանքի գնով: Ան այս երկիրէն մաքրած է Հայերը 1915–ին եւ Յոյները՝ 1922–ին» («Ենի Ագըշ», թիւ 1, Օգոստոս 1966):

Իսկ Պեշիկճիի գիրքերու շուրջ ծաւալած բանավէճերու կարգին, 1980–ին ձախակողմեան քննադատ մը կը բացատրէր Քիւրտերու հանդէպ անոր հետաքրքրութիւնը իբրեւ հոգեախտաբանական հիւանդութիւն եւ կը թելադրէր «հոգեբոյժի մը այցելել»: Այս քննադատը Նազըմ Հիքմէթի երկերու հրատարակիչն էր, վերջին տասնամեակին հայկական «կեղծիքներու» եռանդուն «բացայայտողներէն» Թիւրքքայա Աթաէօվ...

Պոզարսլանի յօդուածէն բխող հետեւութիւն մը, իմ կարծիքով, այն է, որ պէտք չէ շատ հաւատք ընծայել Թուրքիոյ արդիական ու ժողովրդավար երեւոյթին. քանի որ քեմալականութեան ձախողութիւնը անկէ հրաժարիլ չենթադրեր, ո՛չ ալ մտածել, որ անոր ծաւալումի ախորժակներուն ետին անպայման համաթըրքական ուրուականը ներկայ է: Կ'օգտագործուի, հաւանաբար, բայց մղիչ ուժը չէ:

«l'Intranquille»ի այս առաջին հատորը բոլոր տուեալները ունի մտաւորական անհանգստութիւն պատճառելու համար: Ով որ քայլ կ'ուզէ պահել ներկայ մեր իրավիճակի գաղափարական խնդիրներուն հետ, պէտք է անպայման կարդայ զայն:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

«L'Intranquille» n° 1,
B.P. 75, 76960 Notre Dame de Bondeville

ԽՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Շրջանաւարտներու տարեկան հաւաքոյթները յատկապէս Սփիւռքի տարածքին, աւանդութեան մը վերածուած են գրեթէ: Դժուար է յստակել թէ այդ երեւոյթին մէջ կրթական այս կամ այն հաստատութեան հանդէպ յարգանքի ըզգացո՞ւմն է գերակշիռը, թէ ենթակայական անցեալի մը կարօտին մղումը: Ինչ որ ալ ըլլայ պատասխանը ու բուն առիթը համախմբումին, անցեալ մը բաժնած անձերու միասնութեան ջերմ մթնոլորտէն անդին, հետաքրքրական բաներ կան նաեւ ընկերային գետնի վրայ:

Խսաեանցիներու համախմբումն ալ որ տեղի ունեցաւ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Փարիզի Ա. Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Յունուար 24–ին, ունէր այս յատկանիշները: Սրահը լեցուցած բազմութիւնը եկած էր անշուշտ անցեալի յուշեր բաժնելու, սակայն նաեւ հաւաքոյթը առիթ կ'ըլլար լսելեան համեմատականներու, գաղութային կեդրոնացումի մը: Այսպէս, բարի գալուստի խօսքէն ու յոտնկայս երգուած Խսաեանի քայլերգէն ետք երբ նորընտիր վարչութենէն Անահիտ Թէրզեան հակիրճ պատմականը կ'ընէր 1895–ին բացուած վարժարանին, կուտար նաեւ ներկայի պատկերը. Խսաեանը այսօր ունէր 425 աշակերտ. 1992 – 93 տարեշրջանի լիսէի շրջանաւարտ դասարանը կը բաղկանար 51 հոգիէ: Իսկ 1991 – 92 աւարտական դասարանին համալսարան մուտքի յաջողութիւնը 40% եղած էր: Այս նշումները բնականաբար շատերու կողմէ բաղդատութեան լուռ հրաւէր մը կ'ըլլային փարիզեան պատկերներու հետ...: Ուշագրաւ էր նաեւ ներկայութիւնը Պոլսոյ հայկական այլ վարժարաններու փարիզեան Սանուց Միութիւններու ղեկավարներուն – Կեդրոնական, Մխիթարեան, Ս. Խաչ Դպրեվանք – որոնք գործակցութեան փափաք

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒՐՈՊԱՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏՈՎ

Բ.

6000 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԵՒՐՈՊԱՑԻՔ ՄԷԿ ԼԵԶՈՒ ԿԸ ԽՕՍԷԻՆ

6000 տարի առաջ Եւրոպացիք հասարակաց մէկ լեզու կը խօսէին, մինչեւ որ իրարու յաջորդող հարիւրաւոր ցեղախումբերը լեզուական հորիզոնը վերածեցին խակական քալէյտոսքոփի մը։

Ալպացիները, Քաթալոնները, Կելտերը, Քորսիքացիները, Կալլէսցիները եւ ուրիշներ՝ Ֆրանսա, Ֆրիուլացիները, Լատինները՝ Իտալիա, Թրքախօս Փոմաքները՝ Յունաստան եւ բազմաթիւ ուրիշներ այսօր 40-ի կը հասցնեն Միացեալ Եւրոպայի ծոցին շրջանային փոքրամասնութեանց թիւը, անշուշտ անոնցմէ իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ լեզուով։

Սակայն կայ տակաւին բարբառային լեզուները։ Օրինակ, այսօր Ֆրանսայի մէջ պրըթոն լեզուն կը խօսուի աւելի քան 500.000 հոգիի կողմէ, բայց ասոր կից կան նաեւ լեզուներ, որոնք ծանօթ են հազիւ 1000 – 2000 հոգիի միայն. անոնցմէ է, օրինակ վէլշը ,որ ծանօթ է Ալզասի Լափուրթրուա շրջանի 1500 բնակիչներուն միայն։

Եւրոպայի հարաւ – արեւմտեան շրջանը, Սկովտիայէն Իռլանտա, անցնելով Կալլէսէն, աչքառու է հասարակաց քաղաքակրթութեան մը ինքնութիւնը՝ սելթականը։ Սակայն կալլէական լեզուն նոյն փառքը չի վայելեր ամէնուրեք։ Երբ Սկովտիոյ Հէպրիտ կղզիներու բնակչութեան 79%-ը կը գործածէ զայն, Իռլանտի գործածական լեզուն անգլերէնն է, նոյնիսկ ԻՌԱ իր արարքները անգլերէն կը մակագրէ ,

Իսկ Սպանիա առաջին անգամ այցելող օտարականը կը շշմի երբ ձայնասփիւռէն լուրերու հաղորդումը կը լսէ չորս լեզուներով՝ քասթիլերէն, քաթալաներէն, կալլէսերէն եւ պասք։ Նոյնիսկ «գաղթական» պետական պաշտօնեաները պարտաւոր են տեղւոյն լեզուն գիտնալու։

Իտալիա, աւելի քան 10 փոքրամասնութիւն կայք հաստատած են, բազմաթիւ սերունդներէ ի վեր։ Մինչեւ 1860, ի բաց առեալ Հռոմը եւ Թոսքանը, իտալերէն լեզուն ժողովուրդին միայն 1%-ին հասկնալի էր։ Այսօր 500 հազար հոգի կը խօսի Ֆրիուլերէն, կան նաեւ ալպաներէն, յունարէն, խրուաթ, սլովէն, ռոմանչ, վենեթօ եւ սարտէ լեզուները խօսողներ։ Իր տեսակին մէջ խրկական մըրցանիչ կը կոտրէ թիթիշ լեզուն, որ ծանօթ է հազիւ երեսուն ընտանիքի, Ֆրանքօ-իտալական սահմանը՝ Վալ տ'Աօսթի մօտերը։

Լեզուական բարդ պատկեր մը կը պարզուի նաեւ Պելճիոյ մէջ։ Երկրին հիւսիսը՝ աւետարանական Ֆլամանները եւ Նէրլանտախօսները, իսկ հարաւը՝ կաթողիկէ Ուալոնները եւ ֆրանսախօսները։

Լիւքսամպուրկի մէջ, շատ հին Ֆրանքօ-մոզէլեան լեցըպերկէշը, հռչակուեցաւ ազգային լեզու։

Եւրոպայի ինքնուրոյն լեզուներուն հարկ է աւելցնել նաեւ հոն ապրող 8 միլիոն օտարականներու (ոչ – հասարակապետական) լեզուները։ Միայն Լոնտոնի մէջ, աւելի քան 100 լեզու կը խօսուի, օրինակ՝ փէնճապերէն, պէնկալերէն, ուրտու, կուժարաթի, լեհերէն եւայլն, եւայլն։

ՔԱՂՀԱՆ

յայտնեցին ու յաջողութիւն մաղթեցին Խաանի վերակազմուած Միութեան։

Ա. Թէրզեանէն ետք խօսք առաւ վարչութեան ատենապետուհի՝ Հիլտա Գալֆայեան. ան ոգեկոչեց Խաանի տնօրէնները, ուսուցչական կազմերու ծանօթ անունները ու յայտնի աշակերտները։ Հրաւիրեց վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ յարգելու բոլորին յիշատակը, ապա բաժակները բարձրացան Խաանի կենացը, անխափան երթ մաղթելով անոր։

Վարչութեան կազմէն Մարգրիտ Տէրիք ալ խօսեցաւ Միութեան մշակութային բնոյթին վրայ, ըսաւ թէ հարցաթերթիկ մը պատրաստուած էր որ պիտի բաշխուէր ներկաներու, ճշդելու համար դիրքորոշումներ։

Գեղարուեստական ինքնաբուխ բաժին մը ընկերացաւ ճաշին որուն մասնակցեցան Արմէն Փանոսեան որ ուշագրաւ մեկնաբանութեամբ արտասանեց Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին հայկական»ը, երգիչ Մասիս, իր ընկերոջ՝ Կարապետին հետ, Ակնայ մանիներու արտասանութեամբ՝ Ս. Պօղոսեան եւ հայկական հաւաքոյթներու «ալեւոր Արարատ»ը՝ Պր. Ն. Պըշտիկեան։

Ճաշ – հաւաքոյթը խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ շարունակուեցաւ մինչեւ յետ - միջօրէի ժամերը. եղան միութեան անդամագրուողներ, յուշանուէրներու վաճառք եւայլն։

Հետաքրքրական պիտի ըլլայ տեսնել թէ անտարբերութեան համատարած մեր միջավայրին մէջ, Միութեան մշակութային ձեռնարկներն ալ պիտի վայելե՞ն նոյն հետաքրքրութիւնն ու բազմութիւնը...։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ի ՅՈՒՇ
ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
7-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Ո՞ՒՐ ՓԱԽՉԻԼ

Բայց ո՞ւր փնտռել հին օրհներգութեանց գինին
Երբ վերջին պարթենոնները ալ քանդեցինք
Ո՞ւր ապաստանիլ արհաւրալից գալիքին դէմ
Երբ դժոխքները իսկ մարեցինք մեր առջեւ
Բայց ո՞ւր տանիլ մեր սէրերը
Երբ ամէն երազ թաղեցինք սեռապաշտութեամբ
Ո՞ւր վերջացնել այս խժալուր պայքարը
Երբ կը ջանանք վերջին քաղաքները ալ քանդել
Ո՞ւր հանգչեցնել մեր ականջները ու սրտերը
Երբ ժխորը կը շրջի իբրեւ արիւն մեր մէջ
Եւ ո՞ւր գտնել ափ մը մաքուր հող
Որ ապականած չըլլայ անցեալին սեւ արիւնով
Եւ ուր փորձենք փախչիլ...

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ԴԱԴՐԻ ԱՅՍ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ կաթողիկէի մը
խրոխտ զանգահարումին յաջորդող
լռութեան պակուցումին մէջ՝
կը կարդամ արհաւիրք եւ ողբ.
Ո՛ւր որ ալ հնչէ արոյրը
ո՛ր հաստաբազուկ գաւառացին ալ ըլլայ ժամկոչը
չկայ նուագարան մը
չկայ ղօղանջ մը
չկայ պոռոչիւն մը
աւելի ողոքիչ
եւ աւելի յուսահատեցուցիչ՝
քան աղեկտուր այդ կանչը,
որ մե՛րն է
եւ
դարերէ ի վեր
չի կրնար մեզ հաշտեցնել
Անոր հետ՝
որ ո՛չ ականջ է ո՛չ աչք,
եւ հինգ հազար մեթր բարձրութեամբ
անտարբեր ժայռ մը նետելով մեր երեսին՝
մեզ թողուցած գացած է շատո՜նց,
ծաղկեցնելու եւ ջերմացնելու համար ուրիշներ,
որոնք կը սնանին մեզի պէս որսերու արիւնով...

Ու մենք
ամէն օտար հորիզոնի տակ
նոր Կաթողիկէներու վրայ
նոր զանգակներ կը կախենք,
կը գտնենք գաւառական կաշմբուռն բազուկներ՝
որոնք աւելի ուժով կը հարուածեն մետաղը,
բայց չենք կրնար անոնց ողբը փոխել խինդի
եւ անոնց հեկեկանքը վերածել ծիծաղի...

Ամէն զանգահարումի խրոխտ ղօղանջին
յաջորդող լռութեան անմեկնելի պակուցումին մէջ՝
ի զուր ծուարած՝
մենք կ'սպասենք
կ'սպասենք որ այդ ահաւոր լռութիւնը դադրի
եւ թերեւս սկսինք ապրի՜լ...

ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՃԵԱՆ

«Հողէն Երկինք»

1975

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժերոմի Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի ընտրութեան արդիւնքն է. – (ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունուար 17-ին)։

Ընտրուեցան Պարոններ. –

Արթօ Տէր – Մինասեան, Պերճ Կարապետեան, Վարդան Հաճիվարդանեան, Գրիգոր Հոթոթեան, Յակոբ Յովսէփեան, Ռոպէր Ժամկոչեան, Ժիրայր Մանկիեան, Սարգիս Էօզեան, Քերոբ Փոնարճեան, Դաւիթ Եալըք, Յովսէփ Եալըք։

Ընտրուած 1 տարուան համար, նորընտիր Թաղական Խորհուրդը Հինգշաբթի, Յունուար 21-ին ժողով գումարեց, որուն ընթացքին կազմեց իր հետեւեալ վարչական մարմինը՝

Նախագահ՝ Պերճ Կարապետեան
Փոխ – նախագահ՝ Սարգիս Էօզեան
Քարտուղար՝ Ժիրայր Մանկիեան
Փոխ – քարտուղար՝ Արթօ Տէր – Մինասեան
Գանձապահ՝ Գրիգոր Հոթոթեան
Փոխ – գանձապահ՝ Դաւիթ Եալըք
Փոխ – գանձապահ՝ Վարդան Հաճիվարդանեան
Փոխ – գանձապահ՝ Արթօ Տէր – Մինասեան

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՆՈՒԷՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ
Մաս Ա.

Գրեց՝ Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Է.
ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՁՄԵՌԸ

Տուն կը հասնէինք շատ անգամ պատռտուած զգեստներով, հաւու պէս թըրջած, մայրս անմիջապէս «եկուր տղաս, կ'ըսէր, վրադ փոխեմ թրջած ես հիւանդ կրնաս ըլլա» եւ կը հագուեցնէր նոր եւ չոր հագուստներս։

Ձմրան ցուրտ օրերուն ալ մենք ձիւնի մէջէն ճամբայ բացած եկեղեցի կ'երթայինք առաւօտ մաքուր եւ կոկիկ հագուած խումբ – խումբ ընկերներով, եկեղեցիին ճամբան կը բռնէինք. ուրիշ տեղ չունէինք այդ օրերուն երթալու, ոչ մարզադաշտեր, ոչ ալ ոտնագունդի սայլեր, եկեղեցին բակը մեր խաղավայրն էր։

Հոն երգեր եւ շարականներ կը սորվէինք, եւ եկեղեցիէն մեկնելէ առաջ դրան առջեւ կը շարուէինք եւ «Հայր Մեր» մը կ'երգէինք եւ ապա կը ցրուէինք։

Ը.
ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՁԻՒՆԱՀԱԼԸ

Մեր լեռները վեց ամիս ձիւնով ծածկուած կը մնային. Մայիսին կը սկսէր ձիւնահալը, ինչ գեղեցիկ եւ յիշատակելի օրեր, արեւուն տաքուկ ճառագայթներուն տակ, նախ սառած ձիւնը կը կակուղնար, փխրուն հատիկ – հատիկ կ'ըլլար, եւ ապա, լեռներու կողերէն պաղուկ զուլալ ջուրը կը սկսէր գաղտնի ճամբաներ բանալ եւ հոսիլ դէպի ձոր, ամէն կողմերէն գլգլացող առուակներ, զիրար կ'ողջունէին կարծես, իրարու ձեռք կուտային, իրարու կը միանային եւ ուրախ զուարթ հազարաւոր գետակներ սարերէն վար կ'իջնէին, դէպի ձոր, այս օրերուն մեր Խրաւ ակնաղբիւրը սաստիկ կը յորդէր, իր ափերը կը լայննային և անանցանելի կը դառնային եւ փրփրալով եւ փըրչալով «Զայ»էն (առու) վար կը վազէին. այս օրերուն մենք տղաքս խմբովին «Զայ» կը վազէինք, զիրար ջուրը կը հրէինք, փայտեր կը նետէինք ջուրի հոսանքին եւ գետակը կատաղօրէն կը քշէր, կը տանէր դէպի վար դէպի Սինամուտ, դէպի Հիւսէնիկ, ուր իրարու ետեւէ երկու ջաղացքներ կը դարձնէր։ Կատակելով ընկերներով ուրախ զուարթ տուն կը դառնայինք մեր մայրերուն աւետելու Խրաւ աղբիւրին ջուրերու առատութիւնը. մայրս կ'ուրախանար։

Մեր տանիքները սակայն տակաւին կը մնային ձիւնի հաստ խաւի մը տակ, դիւրաւ չէին հալեր տանիքներու ձիւները, ուստի ամէն տնուոր պէտք էր իր տան ձիւնը ինքը մաքրէր, ես եղբայրս Մարտիրոս, քոյրերս մէկ - մէկ հատ թիակներ կ'առնէինք եւ տանիք կը բարձրանայինք, եւ մեր թիակներով ձիւնը կը քըշէինք տանիքին եզերքը եւ վար կը թափէինք, տանիքները կ'ազատէին ծանր ձիւնէն, սակայն մեր փողոցները մեր տան առջեւէն անցնող ճամբուն մէջ ձիւներու կոյտեր կը ձեւանային եւ ճամբան անանցանելի կը դառնէին, ուստի մեր տան առջեւէն ալ պէտք էր ձիւնը մէկդի նետէինք եւ դէպի չուկայ ճամբայ բանայինք, շատ անգամ տղաներս հանդիստ կրնայի՞նք կենալ, տանիքներու բարձունքէն, իրարու հետ ձիւնագնդակ կը խաղայինք եւ կ'ըլլար որ ծուռ նետուած գնդակ մը մեր դրացիին ապակին կոտրէր. վախով կը փախչէինք բայց դրացին դանդատի կուգար. «ձեր Համբոն մեր ապակին կոտրեր է». մայրս հազար ներողութիւն կը խնդրէր։

Թ.
ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՁԻՒՆԾԱՂԻԿԸ

Մեր լեռները հազիւ ազատած ձիւնի ծանր բեռէն, բարակ ձիւնի խաւի տակէն ահա գլուխնին վեր կը բարձրացնէին մեր լեռներու չուշան յասմիկ ձիւնծաղիկները, գեղեցիկ գոյներով, կարծես տակաւին ցուրտէն կը դողդղային, նուրբ եւ փափուկ եւ կարծես մեզի կ'ըսէին. մեզի մի՛ դպչիք։

Ի՞նչ բոյր ունէին. նոյն օրերուն մենք տղաներս խմբովին դարձեալ լեռ կը վազէինք ձիւնծաղիկ հաւաքելու. իրարու հետ կը մրցէինք, ո՞վ պիտի կարենայ աւելի հաւաքել. ամբողջ լեռը տակն ու վրայ կ'ընէինք կը կոխկրտէինք, քարերու տակէն ձիւնին մէջէն ձիւնծաղիկ հաւաքելու. եւ երբ բաւական հաւաքած էինք, խմբովին տուն կը վազէինք, դռնէն բացագանչելով. «մայրի՛կ, մայրի՛կ ահա քեզի ձիւնծաղիկ». մայրս կ'ուրախանար, կ'առնէր կուրծքին կը դնէր, կը հոտուըտար եւ խնամքով ծաղկամանի մը մէջ դնելով սենեակին կեդրոնը սեղանին վրայ կը դնէր։

Ուրախ էի երբ երեկոյեան հայրս տուն կուգար աչքին կը զարնէր սեղանին կեդրոնը դրուած ձիւնծաղիկը. ան ալ կ'ուրախանար կ'առնէր կը հոտուըտար, կը համբուրէր զիս եւ կ'ըսէր «աղուոր Համբիս գարունը մեր տունը բերեր է»։

Ժ.
ՄԵՐ ԽԱՂԵՐԸ

Յունիսին մեր դպրոցները կը գոցուէին, եւ փողոցները տղաներով կը լեցուէին ի՞նչ կրնային ընել այդ բարի տղաքը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն տո՞ւնը կենալ, տան մէջ գործ ընելիք չունէին, այսօրուան տղոց խաղերը գոյութիւն չունէին, ոչ ալ ծով երթալ, կամ ամարանոց. մեր ծովը մեր «Զայն էր», «Խրաւի աղբիւրը», Զային եզերքները աճող թթենի եւ բարտիի ծառերը, «Խրաւի» եզերքները աճող ծառաստանները։

Առաւօտ ժամը 9 – 10 եղած, մեր դրան առջեւ արդէն հաւաքուած կ'ըլլային ընկերներս, եւ դարձեալ «Խրաւ աղբիւրին» կամ «Զային» ճամբան կը բռնէինք. պոռալով կանչելով, ուրախ զուարթ «Զայ» կը հասնէինք, ուր տափարակ փոքր տարածութեամբ դաշտ մը կար, հոն կանգ կ'առնէինք, եւ կ'որոշէինք թէ ի՞նչ խաղանք։

(Շար. 4)

(Շար. Ա. էջէն)

թիւնը, կամ տնտեսութեան սեփականացումը»

«Բոլոր այս միջոցառումները անմիջական անհրաժեշտութիւն են, *կը գրէ Փարիզի քաղաքապետին խորհրդականը.* եթէ կարելի չըլլայ Հայաստանի շրջափակումին վերջ տալ, կը վախնամ որ երկիրը երկարատեւ հոգեվարքէ մը ետք, կրկին զոհը դառնայ, այս անգամ աւելի Թուրքերուն կամ Պարսիկներուն, քան՝ Ռուսերուն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՂՊԱՏԻ ներածումները սահմանափակելու Միացեալ – Նահանգներու որոշումը բուռն հակազդեցութիւններու պատճառ եղած է Ֆրանսայէն զատ, Գանատայի, Պրազիլիոյ, Արժանթինի, Ճափոնի ու այլ երկիրներու մէջ: Վարչապետ Պէրէկովուա կը սպառնայ Եւրոպայի մակարդակով փոխադարձութեան միջոցառումներու դիմելով:

ԶԱՅԻՐԻ *մայրաքաղաքին Քինշասայի մէջ Յունուար 28–ի երեկոյեան դիպուածական գնդակով մը մահացած է Ֆրանսայի դեսպան Ֆիլիփ Պեռնար որ պատուհանէն կը դիտէր փողոցի ցոյցերն ու խռարանցումը: Ափրիկեան մայրաքաղաքը թատերաբեմ է զինեալ խումբերու բախումներուն ու համատարած թալանի:*

ԻՐԱՆԻ *Ներքին նախարարը պաշտօնական այցելութեամբ մը Անգարա գտնուած է ուր ստորագրուած է իրանեւթուրք ապահովութեան գործակցութեան համաձայնութիւն մը: Գլխաւոր նիւթը եղած է ահաբեկչական արարքներու կանխումը:*

ԹՈՒՐՔ *լրագրող Ուղուր Մումճուի սպանութենէն քանի մը օր ետք, առաջքը առնուած է նոր մահափորձի մը: Ահաբեկիչներ հակազրահ զէնքերով դիրք բռնած էին ծածուկով հրեայ գործարար Ժաք Քամհիի ճամբուն անկիւնը, կրակելու համար անոր զրահապատ ինքնաշարժին վրայ. սակայն թիկնապահներու արթնամտութիւնը եւ արագ միջամտութիւնը արգիլեց եղած է արարքին: Ահաբեկիչները խոյս տուած են:*

ՁՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Փետրուար 4, ժամը՝ 20·30–ին

CENTRE ADMINISTRATIF D'ASNIERES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի-լ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Մատաղի առիթով:

Տէր եւ Տիկին Փ. Գուլուեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռ. Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Է. Մուրատեան, Տէմիրճեան ընտանիք, Տիկին Վէլան 400–ական ֆրանք, Պր. Յ. Պալեան, Տէր եւ Տիկին Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Քնարեան, Օր. Ա. Ալեանաքեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Մուրատեան 300–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տաշաքճեան, Տիկին Ղազարոսեան, Տէր եւ Տիկին Մէթէրեան, Տէր եւ Տիկին Լէպօ Ալթունեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Ալթունեան, Գրվլըքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Մ. Քոլոյեան 250–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խ. Բուքաս, Պր. Ա. Խօտիկեան, Տիկին Ս. Տէր – Յակոբեան, Մաթեան Սէֆէրեան, Տիկին Ա. Գիրէմէտճեան, Տիկին Վ. Մատթէոսեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Գրիգորեան, Տիկին Լ. Պէնլեան, Տէր եւ Տիկին Թաւուքճեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Ե. Տիւրիքլի, Տիկին Ա. Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Շ. Ոսկերիչեան, Տիկին Ս. Տէնիզ, Տիկին Ս. Ըմբատեան, Տիկին Լ. Ղուկասեան, Պր. Ալ. Քիրէմիտճեան, Տիկին Ժ. Ժիտէր, Տիկին Վ. Մանիսեան, Լէնոթէք, Տիկին Վ. Քէսթէնեան, Աւագեան – Նորիկեան, Պր. Ա. Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Զաքըրեան, Լանս ընտանիք, Քէչկէրեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Իփլիքճի, Պր. Կ. Տէրտէրեան, Ոմն, Ոմն 200–ական Ֆր., Տիկին Ա. Հապէշեան, Ոմն, Ոմն, Տիկին Փանիկեան, Տիկին Է. Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Է. Աւագեան, Տիկին Փ. Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Ալաճեան, Պր. Յ. Սարաֆեան, Տիկին Թ. Պալապանեան, Ղուկասեան – Սօմոնեան, Տիկին Ա. Ղուկասեան, Տիկին Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Տամլամեան, Տիկին Զ. Ասլան, Տիկին Շ. Գալայճեան 100–ական Ֆր.:

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԹԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՃԱՇ

կիրակի, փետրուար 21, ժամը 13-ին

Մայր Եկեղեցւոյ
"Նուրհան Ֆրէնկեան" սրահին մէջ

Ճաշի ծախքերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.

Արձանագրուիլ մինչեւ Կիրակի Փետրուար 14 ներառեալ, հեռաձայնելով՝ Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին՝
43·59·67·03

HAMASKAÏNE - Paris

RENCONTRE - DEBAT

avec

ANAHID DONABEDIAN

Docteur es Sciences du Langage
Responsable de la Section
d'Etude Arménienne à l'INALCO

Sujet :
COMMENT PEUT-ON ETRE ARMENOPHONE?

Vendredi 5 Février à 20 heures 30
Salle «Zarouhi et Dikran Démirian»
M.C.A.-Paris
17, rue Bleue, Paris 9e

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ
LA BIBLIOTHEQUE NUBAR

et

l'U.G.A.B.-JEUNES
Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Երիտասարդացը
organisent / կը կազմակերպեն

une Soirée littéraire
(en français)

Գրական Երեկոյթ մը

avec
Albert ANDONIAN /
Ալպեր ԱՆՏՈՆԵԱՆ
(écrivain et conteur)

autour de ses dernières publications
«HISTOIRE D'UN AKHPAR»
«L'ARMENIE ETERNELLE»

le vendredi 5 Février à 20h30

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Renseignements au 45 20 03 18

—— entrée libre ——

ARMENIE
Promotion spéciale
depuis le 16 Décembre

PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 Frs

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

JOURNÉE CROIX BLEUE

PORTE OUVERTE
CONFERENCE
DEBAT

Dimanche 7 Février à 15 heures
Salle Communautaire arménienne
7, rue Bernard Palissy - 42000 St-Etienne

Avec la présence et la participation de :
HELENE MERDJANIAN
Présidente de la C.B.A.F.

● Projection d'un film
● Un cocktail clôturera cette journée

— ENTREE LIBRE —

SOIREE "JEUNES"

à l'ECOLE TEBROTZASSERE

animée par « *DISCO NIGHT* »

le Samedi 6 Février à partir de 21h30

Salle des Fêtes de l'Ecole
TEBROTZASSERE
1, Bd. du Nord, 93340 LE RAINCY

—Entrée : 100 F.—
—*Boisson non alcoolisée à volonté*—

Renseignements au 43 81 01 72

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille **tél. : 42. 89. 27. 47**

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M. C. A. reçoit
le compositeur
KHATCHADOUR AVEDISSIAN
d'Arménie

le Vendredi 5 Février à 20h45 précises

Présentation - Intervention Débat
suivi d'un
RECITAL
avec la participation de l'orchestre de l'Ensemble arménien *NAVASART*

—— Entrée libre ——

9, rue Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935